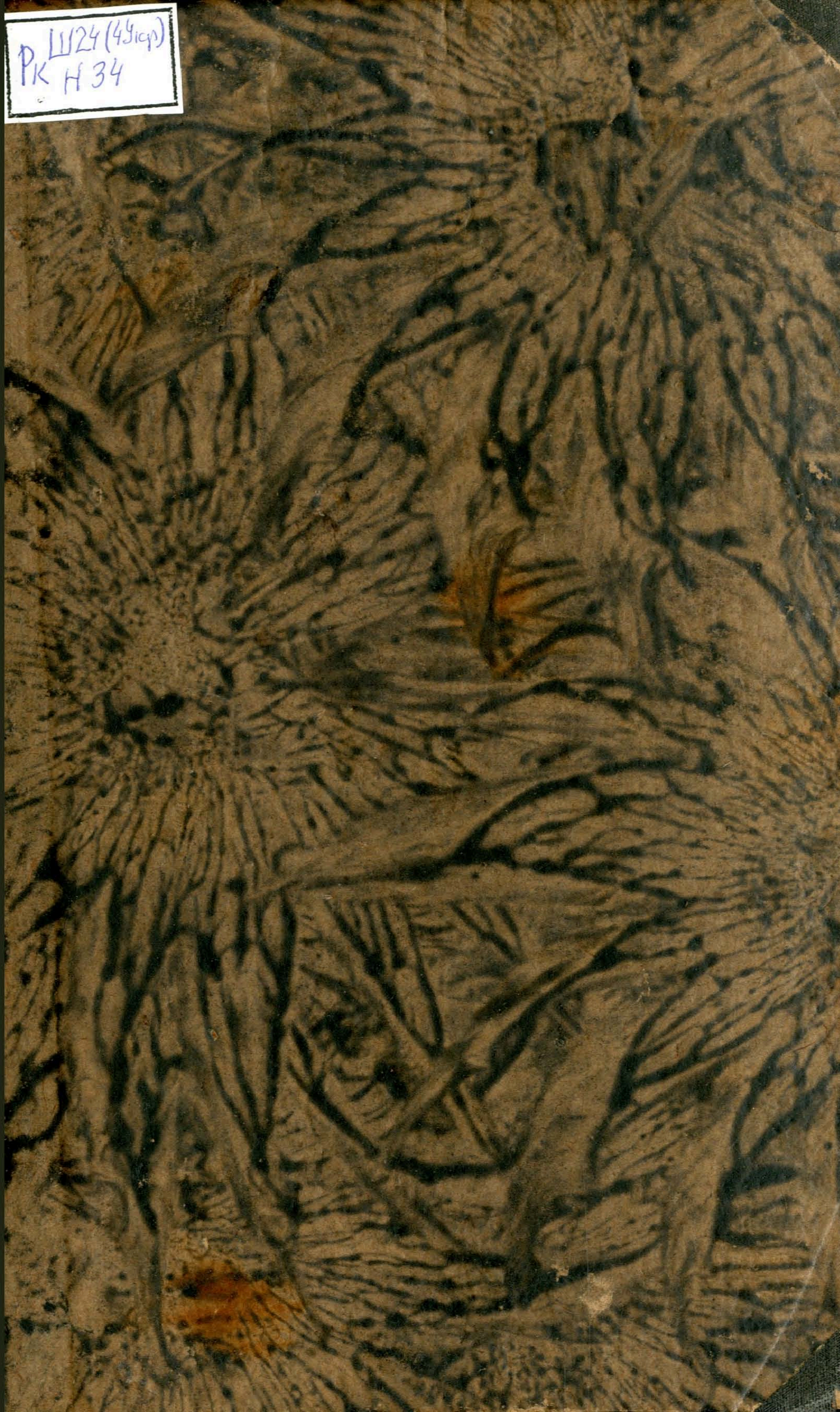

Рк Ш24(4Укр)
Н34

КОРОТКИЙ ПАСПОРТ КНИГИ +

Бп12670 – 37-38(1,2).

Шифр Рк Ш24(4Укр); Н34 Інв.№ 2857565

Автор Наукове Т-во ім. Шевченка.

Назва Етнографічна комісія (Львів).
Етнографічний збірник, Т.37-38.

Місце, рік видання Львів, 1916.

Кіль-ть стор. LVI, 559 с.

-\\- окр. листів

-\\- ілюстрацій

-\\- карт

-\\- схем

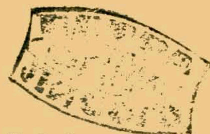
Том 37-38 вип.

Конвольют: ...ські народні
байки. ...в, Гнатюк.

15.06.2006. Моля

Н... ...к.:
...56 – с. 273.
...88 – с. 257.
...72 – с. 289.

Бп 12670 – 37-38 (1,2)

ETHNOGRAPHISCHE SAMMLUNG
herausgegeben von der Ethnographischen Kommision der Ševčenko-Gesellschaft
der Wissenschaften in Lemberg.
Bd. XXXVII – XXXVIII.

ЕТНОҐРАФІЧНИЙ ЗБІРНИК

ВИДАЄ ЕТНОҐРАФІЧНА КОМІСІЯ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

Т. XXXVII–XXXVIII.

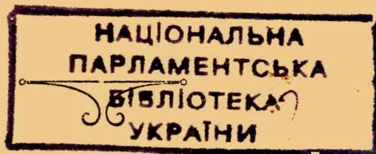
ЭЭЭ775 ~ К

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ БАЙКИ
(звіринний епос).

Т. I–II.

ЗІБРАВ

Володимир Гнатюк.

У ЛЬВОВІ, 1916
НАКЛАДОМ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.
З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

Передне слово.

Отся книжка мала вийти з друку ще при кінци 1914 р. Несподівана війна, ворожа інвазія і занятє Львова, заборона всяких прояв українського національного житя до завішеня діяльности Наук. Тов. ім. Шевченка з його друкарнею, переплетнею і книгарнею включно та значне його знищенє, мій примусовий, мало не півторарічний побут у далекім гірськім закутку без книжок і матеріялів та без можности умової праці, опісля довга недуга, що прикувала мене безвихідно до ложа, отсе причини, які припізнили так значно вихід книжки. Випускаючиж її у світ, думаю, не зроблю зле, коли скажу дещо про її ґенезу. При сїм мушу одначе сягнути трохи в минувшину.

Замилуванє до народньої поезії виніс я з дому. Мій дїдо по матери, Ілаш Савицький, знав величезну масу народнїх оповідань і переказував менї їх радо, коли я перебував коло нього. Його жінка Марія, а моя бабка, знала велику силу пісень. Від них обоїх переймали все те домашнї, особливо мій батько й мати. Крім того двері нашої хати майже не замикали ся перед ріжними людьми, що пересиджували в нас немов у сїльськім касинї цїлими годинами, особливож у недїлї та свята або в довгі зимові вечері, та забавляли ся або ріжними оповіданями, яким я залюбки прислухував ся та переймав їх, або відчитуванєм усяких новинок із ґазетки, яка все в нас була, та книжок. Від одного такого визначного оповідача, Тимка Гринишиного в Пужниках, записав я опісля ряд анекдотів та деяких инших матеріялів. Коли мене відвожено 1883 р. в осени до третьої кляси народньої школи в Бучачи (у Василіян), я знав не менше, як 100 довгих оповідань (головно казок та байок), не числячи ряду менших (анекдотів та ин.) і вмів кождої хвилї вичислити їх, понадававши їм такі наголовки, які чув від оповідачів. (Покотигорошок, Три брати і царівна на склянній горі, Цар, що одним оком сміяв ся,

а другим плакав, Царівна і розбійники, Палирожа, Коза з обдертим боком, Так світ платить, Пан Попеловський і т. д.). Зараз на початку побуту у школї попала менї в руки антольоґія, яку видало тодї студентське товариство „Академічне Братство“. Деякі поезії тої антольоґії зробили на минї сильне вражінє. Я справив собі зараз нотатку і поперeписував їх до неї, при чім упало менї на думку, що добре було би повписувати там і ті народнї піснї, що я знав, аби не забути їх. Я зробив се і так повстала перша моя збірочка пісень. Я не мав нїякої тодї означеної мети і записував піснї лише тому, що вони менї подобали ся. Але збірочка все збільшала ся, особливо в часї вакацій. До 1889 р., в котрім я скінчив низшу ґімназію, в нїй було вже коло 500 пісень. У тім часї проживали мої родичі в Григорові, Бучацького пов., де парохом був о. М. Бачинський, якого брат був капеляном станїславів. епіскопа Ю. Пелеша. Оба Бачинські намовили мене подавати ся до колеґії св. Атаназія в Римі, що я зробив, і був принятий, одначе не виїхав туди і через те утратив один рік шкільний. Про се мушу згадати о стілько, що якраз тодї почала виходити у Львові москвофільська ґазета „Новый Галичанинъ“, яку видавав Петро Полянський і яка приходила до о. Бачинського. Москвофіли і їх виданя не мали ще тодї такої марки, яку дістали пізнїйше. Загал уважав їх лише „твердшими Русинами“, що так само любили все своє, українське, як инші, тілько буцїм то в більшім степени і т. д. У „Нов. Галичанинї“ прочитав я відозву до записуваня та присиланя народнїх пісень і зараз вислав свою збірку в переконаню, що тим зроблю хосенне дїло. І справдї, редактор помістив із моєї збірки кілька пісень (мабуть сїм) „підправивши“ в них мову на свій лад. Чому не друкував більше, менї не відомо. Швидко одначе ґазетка перестала виходити, а перша моя збірка пісень, що була би дала невеличкий томик, пропала.

Факт видрукованя кількох пісень був спонукою, що я павзуючи цїлий рік і маючи вільний час, почав ладити другу збірку вже в Григорові, записуючи піснї переважно від женщин. Подекуди записував я і прозові оповіданя (хоч на них звертав меньше уваги), а між ними і байки. По роцї паззованя записав ся я до висшої ґімназії в Станїславові, яку і скінчив 1894 р. Пробуваючи на вакаціях я все доповняв свою збірку і за чотири роки вона грубо переросла першу. В осени 1894 р. я записав ся на львівський унїверситет, на якім між иншими почав слухати викладів славістики проф. А. Калїни. Як раз тодї заснувало ся

у Львові „Towarzystwo ludoznawcze“, що поставило собі задачею досліджувати не лише польський, але й український нарід, тому й до виділу вибрано одного Українця, дра Івана Франка. Головою його став проф. А. Калїна, який і причинив ся головно до того, що товариство стало видавати свій орган „Lud“, а секретарем Адольф Стшелєцкий. Поза викладами проф. А. Калїна звернув увагу своїх слухачів на нове товариство і тодї я заявив йому, що маю збірку пісень (понад 800) та оповідань і деяких инших матеріялів. Він запросив мене до участи в „Ludzie“, куди я дав пару дрібних заміток, а збірку казав передати секретареви А. Стшелєцкому, щоби предложив її офіціяльно зарядови товариства, який постановить, що з нею зробити. Проф. А. Калїна мав думку, як опісля заявив менї, передати збірку членови виділу, дру Ів. Франкови, щоби переглянув її і подав свою оцїнку на засїданю. До того не прийшло одначе нїколи і збірка пропала[1]) разом із передплатою на варшавську „Wisłę“, що я зложив секретареви, і яку мав діставати по зниженій цїнї як член „Tow-a ludoznawczego“. Де збірка подїла ся, того не дізнав ся я нїколи, і то навіть при помочи проф. А. Калїни, та дра І. Франка, з яким я познайомив ся пізнїйше.

Згадую про сю збірку тому, бо вона може послужити доказом, як легкодушним людям не належить поручати нїколи поважних обовязків, особливо громадських, та ще й тому, що в нїй поміж прозовими матеріялами було й коло 20 байок, з яких лише коло 5 були варіянтами надрукованих в отсїй книжцї, а решта самі нові. На ново не міг я записати їх, бо від 1894 р. я не був уже більше в Григорові.

В 1894 р. почав др. Ів. Франко видавати „Житє і Слово“, в якім відступив трохи місця і для фолькльору. Я післав йому дещо зі своїх записів уже по приїздї до Львова і се дало початок до нашої знайомости, яка перемінила ся в дуже близькі і щирі відносини, що перетрівали до самої смерти поета.

В 1895 р. засновано в Наук. Тов. ім. Шевченка для фолькльору окремий орґан п. н. „Етноґрафічний Збірник“. Отся подія мала для мене особливу вагу, бо від тодї я перемінив свої принагідні та аматорські записи на постійні та систематичні, маючи певність, що буду мати місце для їх поміщеня. І вже в найблизшім роцї, 1896, надруковано в II т. „Етн. Збірника“ мою статю про лїрників ураз із репертуаром одного лїрника.

[1]) Дещо з неї переховало ся, але лише те, що я мав записане у брулїонї.

Від тодї почав я також записувати байки, які знав і любив від дитини, з тим, щоби видати їх окрему збірку. На жаль, мої записи не протягнули ся довго. В 1903 р. я зробив остатню екскурзію для записуваня етноґр. матеріялів, бо на дальші не позволяла менї тяжка грудна недуга. Вправдї мав я ще по одному-два записи від инших записувачів, але всього того було мало для окремої збірки. На щастє на пару літ перед війною заявили охоту записувати байки три особи: Іван Волошинський, П. Тарасевський і Ан. Онищук, та зібрали їх стілько, що долучивши до них іще деякі передруки, до яких не знайшло ся нових варіянтів, мав я змогу приступити до отсього виданя. Для перегляду подаю в числах нові записи та передруки і виказ записувачів:

Імена:	Число записів:
Ів. Волошинський (Городенщина)	133
П. Тарасевський (Курщина)	98
Ан. Онищук (Снятинщина і Косівщина)	46
Вол. Гнатюк (Бучаччина, Старосамбірщина)	45
О. Деревлянка (Теребовельщина і Заліщиччина)	5
П. Шекерик Доників (Косівщина)	5
Ол. Іванчук (Снятинщина)	4
О. Михайлецький (Снятинщина)	3
Б. Заклинський (Косівщина)	2
А. Крушельницький (Станїславівщина)	2
В. Левинський (Дрогобиччина)	2
Ів. Палїйчук (Снятинщина)	2
П. Сиротюк (Снятинщина)	2
М. Тимяківна (Косівщина)	2
Ів. Бордейний (Буковина)	1
Л. Василович (Борщівщина)	1
Л. Гарматїй (Косівщина)	1
М. Гуменюк (Заліщиччина)	1
Теоф. Гнатюк (Бучаччина)	1
Мир. Капій (Бучаччина)	1
Ів. Кузїв (Турчанщина)	1
Л. Ляторовська (Борщівщина)	1
В. Равлюк (Снятинщина)	1
Ів. Франко (Жидачівщина)	1
Ю. Якимюк (Косівщина)	1
Передруків	39
Разом:	400

Для передруків узято зі збірників:

І. Рудченка (ч. 5, 56, 58, 154, 214, 219, 221, 238, 280, 324, 367)	11
Б. Грінченка (ч. 54, 85, 97, 210, 268, 271, 343, 368, 387, 388, 389)	11
І. Верхратського (ч. 211, 284, 295, 318, 349, 391)	6
П. Чубинського (ч. 98, 217, 354)	3
М. Драгоманова (ч. 60, 390)	2
В. Шухевича (ч. 345, 396)	2
Ів. Головацького (ч. 371)	1
Етн. Збірника (ч. 392)	1
Ігнатія з Никлович (ч. 311)	1
А. Малинки (ч. 227)	1
Разом:	39

Коли приглянемо ся сим числам, то побачимо ось що: На перших чотирох записувачів припадає переважне число байок, бо разом аж 321; на всіх инших 40, а коли додати до них передруки, то разом 79, отже менше як четвертина. Майже таке саме відношенє припадає на байки без варіянтів, яких є 327, і на варіянти, яких є 73. Щоби се зрозуміти, вистане зазначити, що А. Смірнов у своїм показчику, який обіймає великоруські, білоруські й українські байки[1]) начислив у першім відділї (байки про звірів) 53 теми, у другім (звірі і чоловік, куди одначе втягнені уже й чисті казки) 9, отже разом 62 самостійні теми без варіянтів. Припустїм, що з більше самостійними варіянтами се число дійшло би до сотки, то й тодї всї байки велико- й білоруські та українські (доси друковані) підходили би своїм числом ледви до четвертини отсього збірника. Ще докладнїйше виступить се, коли заглянемо до загального показчика казок, що виробив фінський фолькльорист Анті Арне[2]). Його показчик зачинаєть ся як раз байками (Tiermärchen) і з пропусками, які він лишає на теми тих байок, що ще можуть бути записані і надруковані, виносить 299 чисел (призначених для ссавців, птиць, риб і инших), бо від ч. 300 зачинають ся вже казки (Zaubermärchen). Значить, сей учений не припускав, щоби в загальнім фолькльорі знайшло ся більше, як три сотки самостійних байок, а їх стілько приносить сама моя збірка. Роблячи прелїмінар у своїм показчику для байок, А. Арне не поступив одначе легкодушно; він

[1]) А. Смирновъ, Систематическій указатель темъ и варіантовъ русскихъ народныхъ сказокъ. (Извѣстія И. А. Н. 1911, кн. 4; 1912, кн. 3).

[2]) Antti Aarne, Verzeichnis der Märchentypen (FF. Communications, N. 3).

опирав ся на оголошенім доси матеріялї, а сей не виказував рожевих надій на будучність. Доволї зазначити, що на скілько менї відомо, нема доси в европейськім фолькльорі більших окремих наукових збірників байок. Байки були доси немов та дївчина замурза все в кутї; їх приміщувано в комірнім, найчастїйше з казками, а все з иншими матеріялами. В якім числї виступали вони в збірниках, можемо бачити з важнїйших наших: У І. Рудченка надруковано їх (найбільше!) 35 в обох томиках (26+9); у П. Чубинського 13 (на 480 всїх оповідань у томі); у М. Драгоманова 7; в О. Кольберґа (Pokucie) 3; в Б. Грінченка 15 в обох томах (7+8); у В. Шухевича 7. З инших славянських збірників найбільше байок і найгарнїйших має збірник А. Афанасєва (росийський, разом коло 50). Я попробував тепер для наших байок побудувати окрему хатинку, вивести їх із кута, поставити на покутї та зробити їх самостійними господарями у фолькльорі; спеціялїстам полишаю оцїнку, як випала та будова. Надїю ся, що й д. А. Арне розширить тепер границї у визначенім їм царстві, а спонукують мене до сеї надїї крім сказаного вже, ще й отсї мотиви.

Хто приглянеть ся місцевостям, в яких записувано байки, побачить, що переважна їх частина записана на двох супротилежних і крайних полосах нашої етноґрафічної теріторії. Четвертина їх (97) записана в Курщинї, в якій тягнеть ся українсько-росийська границя, і то лише в однім селї; дві четвертинї їх записані в Галичинї (поминаю дрібних записувачів), тій етноґрафічній нашій теріторії, що висунена найдальше на захід, а в нїй у вузкій полосї, що обіймає Снятинщину, Городенщину, Бучаччину, і тут лише в чотирох селах. Околицї записів не визначають ся зовсїм особливим богацтвом фавни. Колиж ми возьмемо на увагу, що на нашій теріторії є такі богаті околицї в ріжних звірів, як Карпати, Полїсє з болотнистими околицями Припятї, степові околицї Поділя, Херсонщини, Катеринославщини, великі плавнї над Прутом і Дунаєм, рибні ріки і море; коли зважимо, що переважну частину отсих байок записали лише чотири записувачі і подумаємо, що колись знайдеть ся десять записувачів, які подїлившись теріторією, обїдуть околицї, богаті в звірів, та пошукають у них за байками і запишуть їх, то можемо бути певні, що їх результати випадуть далеко красше від наших. Належить тямити одначе, що кождий початок не легкий, хоч комусь усе таки треба його зробити.

Належить іще бодай кількома словами схарактеризувати записи головних записувачів.

Ів. Волошинський, як хоровитий чоловік, не міг увихати ся по селах і вишукувати собі добрих оповідачів (звістна річ, що не кождий оповідач уміє добре оповідати, хоч знає тему), він мусїв користати з того, що було під рукою; за те кого запопав, видушував його як цитрину і записував усе, що лише можна було. Наслїдком того було, що він записував дуже значне число матеріялів (крім байок належить порівнати його записи у „Знадобах до укр. демонольоґії“), але вони були дуже нерівної якости що до викінченя. Побіч гарних оповідань були й дуже кучеряві та нерівні, яких одначе відкинути не можна було з огляду на пошукувану тему і на спосіб її переведеня. Замилуванє одначе до нашого фолькльору і охота до працї були в нього такі великі, що можна було сподївати ся від нього ще не одного значного вкладу в нашу науку. Перед війною займав ся записуванєм вірувань і народньої медицини, до чого вислав я йому потрібні вказівки й виданя. Чи зібрав що і скілько саме, менї не довело ся довідати ся. За те перед самою червневою офензивою Росіян і перед поновною окупацією Городенщини, дістав я сумну звістку, без нїяких близших подробиць, що Іван Волошинський помер іще в осени, 1914 р. в часї першої російської окупації. Чи його смерть була спричинена війною, чи иншими обставинами, менї не відомо. В кождім разї він заслугує на теплу згадку в отсім виданю. Честь памяти щирого робітника!

Зовсїм інакше виглядають оповіданя, які записував Павло Тарасевський. Видно, що крім добрих оповідачів, має він також богато вправи в записуваню, якої набрав записуючи ріжні матеріяли ще для пок. нашого етноґрафа Митрофана Дикарева, що був його дядьком, а опісля для мене. Всї оповіданя, які він записує, мають, що так скажу, голову й ноги. Вони все викінчені й заокруглені так, що навіть старші наші етноґрафи, які любили поправляти доставлені тексти, не мали би що до них додавати, анї нїчого з них викидати. Деякі з тих оповідань можуть витримати конкуренцію з найкрасшими лїтературними творами у тім жанрі. І якби не їх діялєкт, пересипаний доволї густо русизмами, що зрештою поясняєть ся місцем записів на пограничу українсько-російської теріторії, їх можна би передрукувати денебудь як взірцеві народнї оповіданя. Крім поміщених тут байок, які записав П. Тарасевський, друкували ся його записи у „Знадобах до укр. демонольоґії“, а окремо вийшов один том у заграничнім виданю п. н. „Das Geschlechtleben des ukra-

inischen Bauernvolkes“, I, разом із німецьким перекладом. Дуже гарний його опис похоронного обряду надрукований в XXXI—XXXII т. „Етн. Збірника“. Багато його записів знищили Москалї разом із иншими матеріялами Етногр. Комісії в часї інвазії у Львові. Лише дуже незначна частина заховала ся у мене. І се велика шкода для нашої етнографії, бо П. Тарасевський не лише працьовитий, але і добрий записувач. Перед війною мав також записувати віруваня і народнї лїки. Чи він пішов на війну, чи нї, та чи жиє ще, менї не відомо. Належить бажати, щоби воєнна хуртовина не захопила його з собою та щоби по війнї він міг продовжати свої записи.

Зараз побіч П. Тарасевського належить поставити записи А. Онищука. Вони також визначають ся викінченєм, а деяка невидержаність покутського діялєкту поясняєть ся шкільними та просвітними впливами, які там доволї сильні. Записи А. Онищука друкували ся вже в обох виданях Етногр. Комісії, де містили ся й його самостійні працї, з яких особливо цїнні ті, що займають ся нашими культурними пережитками. Перед війною приготовляв А. Онищук ширшу самостійну працю про наше народнє будівництво та призбирував матеріяли до декількох инших. Записував також віруваня й лїки, як оба попередні записувачі, і зібрав їх значне число. З вибухом війни вирушив на фронт, де й доси повнить тяжку й відповідальну службу. В інтересі нашої етнографії належить бажати, щоб він повернув домів щасливо та міг продовжати свої етнографічні занятя. Як пильний робітник і молодий чоловік міг би він іще не одну працю сповнити таку, для якої не легко підобрати заступників.

Хоч я не подаю тут характеристики записів инших записувачів задля невеликого їх числа, то я далекий від того, щоб їм не признавати відповідної вартости або не доцїнювати. І найдрібнїйший запис, ужитий на відповіднім місци, має свою вагу і значінє. Тому кождому записувачеви належить ся подяка і я складаю її тут усїм, що причинили ся хоч малим вкладом до виходу отсеї книжки, та прошу їх і далї вести записи, на скілько се кому можливе, бо лише спільними силами можна виставити величавий будинок нашої науки. Не менше дякую й дру Іванови Раковському, якого вказівками користував ся я при систематицї отсеї збірки.

Як кождий читач легко переконаєть ся з отсеї книжки, байки порушають дуже цїкаві теми, тому не диво, що вони були на всїм протязї свого житя незвичайно популярні. Найкраще

видно се з того, що з усїх творів народньої поезії вони найсильнїйше відбивали ся на писаній лїтературі і то починаючи від старинної клясичної лїтератури грецької або римської, а кінчачи якою небудь найновійшою. Установити відношенє устних байок до лїтературних перерібок, виказати зміни, яких вони зазнавали на протязї довгого житя та довгої вандрівки, вказати дорогу такої вандрівки, наскілько се можливе, справдити первістну основу і пізнїйші нарости, додатки та переміни — отсе дуже гарні теми до праць тих наших молодих людий, що хотять присвятити ся чи то нашій фолькльористицї виключно, чи українїстицї, тим більше, що знайдуть для себе взірцеві працї з того обсягу, які я зазначую в бібліографії, на скілько вони менї доступні.

Подаю в кінци ще кілька бібліографічних доповнень, головно з IV т. просторої і дуже цїнної працї „Natursagen“ пок. директора дра О. Денгардта, що поляг на французькім фронтї на поли бою; сей том дістав я аж при кінци друку своєї книжки тому не міг ним вчаснїйше покористувати ся.

Ч. 14: C. Halm, Fabulae Aesopicae, ч. 246. — И. Мартыновъ, Басни Эзоповы, ч. 136.

Ч. 30: O. Dähnhardt, Natursagen, IV, ст. 277—278: Der Wolf und die Geisslein.

Ч. 55: C. Halm, Fabulae Aesopicae, ч. 33. — И. Мартыновъ, Басни Эзоповы, ч. 155.

Ч. 70: O. Dähnhardt, Natursagen, IV, ст. 245—246: Das Beissen der Baumwurzel.

Ч. 90: Ibidem, ст. 219—230: I. Der Fischfang. II. Der Fuchs wirft Fische vom Wagen.

Ч. 93: Ibidem, ст. 1—26: I. Literarische Überlieferung des Orients. II. Die mündliche Überlieferung des Orients. III. Europäische Überlieferung.

Ч. 94: Ibidem, ст. 230—231: Der Mondkäse.

Ч. 95: Ibidem, ст. 256.

Ч. 97: Ibidem ст. 241—243.

Ч. 131: Ibidem, ст. 239—241.

Ч. 132: Ibidem, ст. 232—235 і ст. 255—256.

Ч. 136: Ibidem, ст 258—259.

Ч. 155: Ibidem, ст. 97—103.

Ч. 164: Ibidem, ст. 129—142: Das Beschnüffeln der Hunde.

Ч. 173: Ibidem, ст. 103—160: Die Feindschaft zwischen Hund und Katze, Katze und Maus — und warum die Hunde einander beschnüffeln.

Ч. 178: Ibidem, ст. 200—217: Der Krieg zwischen Haustieren und Waldtieren.

Ч. 214: Ibidem, ст. 26—45: Die Teerpuppe.

Ч. 228: Ibidem, ст. 265—266: Das unzufriedene Kamel.

Ч. 261: Ibidem, ст. 247—249: Der Fuchs als Klageweib.

Ч. 316: С. Руданський, Твори, I, ст. 139—140, ч. 87: Ворона і лис.

Ч. 358: Ibidem, ст. 136—139, ч. 86: Хмельницький з Ляхами.

Львів, 15. X. 1916.

Володимир Гнатюк.

Деякі уваги над байкою.

Маючи говорити про байку, мушу наперед докладно означити, який саме твір належить розуміти під сим терміном, щоби опісля не попадати з читачами в непорозуміня. В нашій мові маємо два терміни, які дуже часто змішують ся. Се казка і байка. Що означає один, а що другий?

Казкою називаємо кожде фантастичне народнє оповіданє, основане не на буденнім, реальнім, людськім житю, але скомбіноване з буденних мотивів і з видуманих буйною уявою первістного чоловіка, зближеною до наївности, легковірности та уяви дитини, для якої нема загалом нічого неможливого. В казці повно чудесного елєменту, який творить її основу й головну принаду. Коли б його викинено з казки, вона стратила би свій характер і перемінила ся на новелю. Героєм казки буває все чоловік. Коли у ній виступають звірі, то їх роля не буває ніколи першорядна. Вони сповняють з гори призначену задачу і усувають ся в затінок, а на перший плян виступає чоловік. Являють ся звичайно тоді, коли герой стає безрадний і немічний супроти накопичених трудностий та не знає, до кого звернути ся і за що хопити ся. Вони вiратовують його з прикрого становища і помагають дійти до бажаної мети. Як приклад можуть послужити казки: Про трицять одного (роля коня); Три брати і цілюща та молодильна масть (роля лиса); Пригоди наймолодшого брата (роля фантастичних звірів).

Байкою називаємо таке народнє оповіданє, в якім малюєть ся не людський, але звіринний побут, тому то в ній виступають як головні діячі звірі. Часом появляєть ся в байці і чоловік, але тоді роля його так само підрядна або епізодична, як роля звіра в казці. Для прикладу можуть послужити байки: Дужший від льва (ч. 11), в якій лев дістає научку, що попри фізичну силу є ще й инша, висша; Спілка медведя з мужиком (ч. 125),

в якій мужик обдурює медведя при посїві; Як лисиця зробила царем Грицька Скорохвата (ч. 208), в якій лисиця доводить парубка до царського становища, а опісля гине з його руки. Цїла акція в байцї полягає на представленю житя звірів і відносин поміж ними, а деколи й відносин звірів до чоловіка. Розумієть ся, що те житє прикрашуєть ся також фантазією, тому не все покриваєть ся воно з даними науки, за те ми знаємо, як уявляв собі його первістний чоловік і як уявляє собі його доси простий народ.

Як бачимо з сього, то понятя лїтературної і народньої байки не ідентичні. Коли в лїтературній байцї виводять ся на сцену і люди і звірі і ростини, а навіть мертві предмети, і всї вони в однаковій мірі можуть говорити й дїлати, то в народнїй байцї виступають як дїячі лише звірі, а люди тілько в підрядних ролях тай то не часто. Виїмки від сього подибуємо в цїлій збірцї тільки в отсих місцях:

1) Лис судія (ч. 102). Змія, яку виратував чоловік від смерти, обмотуєть ся йому довкола шиї і хоче його задушити. Чоловік відкликаєть ся до суду. „Ідут, що надибле, то має їх судити, ци то буде дерево, ци то буде слуп, ци то буде зелїзо, то мусит промовити. Ідут тай надибали дерево, то дерево є явір: Слава Йсусу Христу! — Явір кае: Слава на віки. — Ой, кае, така й така річ, суди нас, чи вона має кров віпити з мене за мою доброчинність. — Ой, кае явір, має, бо добре за добре нема“ і т. д. Чоловік не приймаєть ся присуду явора, тому: „Ідут (далї), надибают керницу: Слава Йсусу Христу. — Слава на віки. — Так і так, суди ти нас. — Ой, каже керницє, я є здібна для людий керницє норицє, а якби хто мене вічистив, то я би ще була краща, але з мене воду пют, а вічистити мене не хотє, бо на світї добре за добре нема“ і т. д. Розсуджує на кінци лис на користь чоловіка (ст. 132—133).

2) В байцї: Як когут вибив курцї око (ч. 336), когут складає вину на суху гільцю. „А гілочка каже: Я теж тут ни при чом; якби я була благополушна, так я б не зачепилась за тебе, а то я засохла, мене гемонські кози обгризли так, що всьому винні кози, а не я“ (ст. 434).

3) В байцї: Як лисиця зїла бабку (ч. 56), бабка не тільки розмовляє з ріжними звірами, але навіть співає пісню (ст. 74—75).

Стілько всього. Але й сї виїмки були певно занесені сюди з казок, де такі річи бувають звичайною і частїйшою появою.

Можна навіть указати на їх прототипи. Розмову яблінки й керниці з дівчиною подибуємо приміром у казці про пасербицю, переслідувану мачухою, яка волить пестити свою власну доньку. Певно знайдеть ся десь і розмова хліба з кимось, бо в казках усе може розмовляти. Сю прикмету зачерпнули очевидно письменники байкописці з казок і перенесли її до літературної байки.

Літературна байка відріжняєть ся від народньої ще й формою. Перша буває звичайно віршована, а в прозї являєть ся рідко; з другою буває якраз навпаки.

Через помішанє літературної байки з народньою повстало замішанє і в термінольогії. Найліпшим доказом на се можуть послужити німецькі терміни на понятє байки: Tiersage, Tierfabel, Fabel, Märchenfabel, Tiermärchen. В останнїх часах утирають ся дві назви: Fabel і Tiermärchen. У нас нема потреби вишукувати нові назви: байка і гарний термін і відповідний, треба лише все при нїй тримати ся одної дефініції та тямити, що народня байка не ідентична з літературною.

Коли переглянемо отсю збірку байок, переконаємо ся, що вони не всї однакові що до свого характеру, та що з огляду на те можна їх поділити на такі три ґрупи: 1) Епічні байки. 2) Дидактичні байки. 3) Сатиричні байки.

Зразу носила байка чисто епічний характер, без домішки якогонебудь тенденцийного елєменту. Її задачею було відповідно до тодїшнього світогляду чоловіка змалювати побут звірів та їх відносини між собою з одного і відносини між ними і чоловіком із другого боку. Ся формація байки безперечно найстарша і в збірці маємо цїлий ряд її представників, як: Ч. 10: Лев і осел, що удавав царя; ч. 13: Хорий лев; ч. 30: Як вовк забажав козинят; ч. 35: Неповодженє вовка; ч. 41: Дурний вовк; ч. 48: Кінь і вовк; ч. 64: Лисиця монахиня сповідає когута; ч. 82: Лис і цап в ямі; ч. 91: Як лис учив вовка́ діставати рибу; ч. 96: Лисиця на зимівлї у вовка і медведя; ч. 194: Панахида по котї; ч. 260: Пімста звірів і т. д.

З часом почали люди виводити з оповідань про звірів поученя для инших людий, а епічне оповіданє почало прибирати тенденцийну, дидактичну закраску. Таким чином витворила ся з епічного оповіданя дидактична байка в нинїшнім літературнім розуміню. Ся формація байки була отже пізнїйшим витвором. А як легко перейти від епічного оповіданя до дидактичного, можна переконати ся прим. на оповіданю під ч. 150: Танцюристий заяць. Доволї просторе оповіданє (на сїм сторінок) має

чисто епічний характер і кінчить ся реченєм: „А заєц спотїйно вернув си до дому“. Коли б оповідач був на сїм скінчив, ми зачислили би його оповіданє до епічних байок, та він уважав за потрібне докинути ще одно реченє: „Ворогів своїх треба знати мудрацієв побороти, єк нема сили такої, єк они мают“ (ст. 195). Отсим коротеньким додатком перемінив він від разу характер оповіданя так, що наслїдком того оповіданє поневолї треба причислити до дидактичних байок. Те саме можна завважити і при деяких инших оповіданях. Та є й такі оповіданя, що вже в самій своїй основі мають дидактичну закраску; їх мусїв отже оповідач основно переробити з епічних, поки надав їм теперішнїй вигляд. Представниками дидактичної байки можемо вважати: Ч. 1: Малпа і її дїти; ч. 2: Малпина любов; ч. 12: Лев і побережники; ч. 14: Хорий лев і лисиця; ч. 16: Лев і миш; ч. 17: Лев і комарі; ч. 23: Вовк і ягня; ч. 24: Як вовк приятелював із заяцем; ч. 55: Лис і квасний виноград; ч. 111: Як медвідь надсїв ся кобилою; ч. 215: Корова і вівця; ч. 231: Свиня і кобець; ч. 332: Когут і курка; ч. 349: Качур і лисиця; ч. 378: Пчола уратовує гусцї житє; ч. 396: Муравель сильнїйший від орла і т. д. Сей рід народньої байки дав спонуку письменникам до численних перерібок і наслїдувань і від нього пішла лїтературна байка, а не навпаки, як дехто думає.

Далеко труднїйше втискав ся в оповіданя про звірів сатиричний елємент, тому й представників сатиричної байки маємо пропорціонально дуже незначне число. Та все таки він пробив собі сюди дорогу, як се бачимо на оповіданях: Ч. 6: Звірі під панованєм льва (сатира на державні уладженя й порядки; ми бачимо тут кандидатів на царів, тайні засїданя, голsecurityованя і крадіж голосів, агітацийні промови, вибір царя, його манїфест, його мінїстрів, що гноблять підданих кождий у своїм ресортї, доноси звірів одних на других, несправедливі суди і т. д.); ч. 160: Як заяць шукав смерти (сатира на боягузів і подружні відносини); ч. 254: Звірі як громадяни (сатира на відносини і порядки в громадї); ч. 261: Як звірі голосили по бабі (сатира на людий, що дивлять ся на форму, а не на річ); ч. 267: Птицї за пsecurityованя орла (сатира на свавільну державну адмінїстрацію); ч. 275: Ястріб війтом (сатира на війтівський уряд); ч. 365: Чому йоржі втїкають від великої риби (сатира на судівництво); ч. 376: Пчола і джміль (сатира на легкодухів і неробів). Ся формація байки найпізнїйша, а що сатира мусить усе відносити ся до сучасности, то очевидна річ, що вона мусить підлягати все

новим перерібкам та новим наростам, при рівночаснім усуваню старших елементів. Се й бачимо на наших оповіданях, які можна зовсїм сміло приложити до подій з останнїх десятилїть. Головна основа остаєть ся одначе при всяких перемінах байки та сама.

Та може хтось запитати: Коли бачимо в байцї нові нарости, то яку маємо запоруку, що й цїла байка не новий утвір, але старий? Чи можна доказати чимнебудь ту старинність і яка вона за велика?

На виказанє старинности байки маємо дві річи: 1) Анальоґію повставаня народнїх творів у загалї. 2) Останки старинних пережитків, що переховали ся в текстах.

Коли приглянемо ся близше, як повставали народнї твори, то побачимо все одну появу, що безнастанно повтаряєть ся. Всї народнї твори повстають або серед подїї, що їх викликала, або безпосередно по нїй. Нїколи не витворюють ся вони в довшім часї по довершенїй подїї, як се має місце в писанїй лїтературі. Ів. Франко міг писати поему про Івана Вишенського, повість про Петріїв і Довбущуків або про Захара Беркута, драму про князя Святослава; народнїй творець може переповідати твори з тих або й давнїйших часів, які переховали ся в його памяти, але коли творить, черпає лише з сучасности. Викажемо се на прикладах. Зачнїмо від найновійших часів і поступаймо в зад до давнїйших.

Теперішня війна, хоч іще не скінчила ся, викликала вже ряд народнїх пісень і оповідань, змальованих на її тлї. В 90-их роках XIX ст. еміґрація до північної та полудневої Америки викликала також цикль пісень. Знесенє панщини, а в Росії кріпацтва, викликали ряд пісень про волю. Коли заведено примусову рекрутацію, ся подія відбила ся відголосом і в поезії. Опришківські піснї та оповідання повставали тодї, коли жили опришки або зараз по їх смерти. Те саме бачимо на всїх історичних піснях. Піснї з часів козаччини, з часів татарсько-турецьких набігів витворювали ся тодї, коли жили і розвивали свою дїяльнїсть козаки, Татари, Турки. Нинї не творить їх нїхто так само, як не творить опришківських пісень, гайдамацьких, чумацьких, панщизняних, дум, бо для їх твореня нема у народнїх творцїв ґрунту під ногами. На всїх тих творах бачимо ріжні відгуки тих часів, в яких вони повставали і відповідно до того можемо означувати епоху, в якій вони творили ся. Дуже часто можна визначити навіть докладно дату повстаня твору, прим. пісня про цїсареву Єлисавету, про Кошутове повстанє, про Саву Ча-

НАЦІОНАЛЬНА ПАРЛАМЕНТСЬКА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

лого, про Ничая; часто можна визначити приблизний час повстаня, прим. пісня про Боднарівну, про Сагайдачного; та в богатьох творах можна час повставаня визначувати лише загально, при чім десятиліття не грають ролї. Се можна сказати про цілі циклї пісень, прим. про гаївки, колядки, весільні, більшу частину дум, про численні побутові піснї і т. д. Се, що відносить ся до пісень, відносить ся і до прозових творів.

Возьмімо для прикладу леґенди, як такі твори, що творили ся і в глибокій старинї, і творять ся до нинїшного дня. Між біблїйними старозавітними постатями маємо одну незвичайно популярну, довкола якої витворив ся цїлий цикль леґенд. Се цар Соломон. Не може підлягати сумнївови, що ті леґенди витворили ся в части ще за житя, в части безпосередно по смерти Соломона. А що Соломон був історичною постатею, ми можемо визначити і час і місце повстаня тих леґенд, та з варіянтів, що подибують ся у ріжних народів, установити не лише первістний їх вигляд, переміни й нарости, яких вони зазнавали в вандрівці, але й дороги, якими вони ширили ся від народа до народа, від краю до краю. Між біблїйними новозавітними постатями найпопулярнїйшою є сам Христос із величезним циклем леґенд, а побіч нього його ученики Петро й Павло, які його майже не відступають у леґендї. І про сей цикль треба сказати те саме, що про соломонівський. Далї маємо ряд леґенд про патріярхів, пророків і святих. Чи возьмемо леґенди про віднайденє Чесного Хреста, чи про св. Николая, що належить також до популярних постатий, чи про св. Олексїя, св. Варвару і ин., усюди можемо визначити час і місце повстаня леґенд. Та побіч сих інтернаціональних леґенд маємо й свої власні, прим. про св. Володимира і хрещенє Руси, про будову печерської дзвінницї в Києві й ин. Такі леґенди мають і инші народи. Їх значінє льокальне, тому вони не перемінили ся на вандрівнї і не набрали інтернаціонального характеру.

Маємо одначе ще й инші леґенди, до яких не можна приложити всього сказаного доси. Перше — се леґенди про чудеса святих, які можуть повставати на всїм періодї часу почина ючи від смерти святця — деякі могли повстати вже й за його житя — до наших часів. Коли вони належать до голоснїйших, то можемо також звичайно означити час і місце їх повстаня, бо про них заховують ся якісь письменні записки. Про инші, місцеві, мало розширені, трудно буває сказати щось певного. В кождім разї не можна їх повстаня звязувати з часом житя святця.

Друге, — се леґенди, в яких поясняєть ся певні події, прояви, факти, за якими даремно шукано в установлених канонах офіціяльних, а на які людський ум домагав ся відповіди. До таких належать леґенди про творенє і початок світа, про потоп, про сотворенє першого чоловіка і жінки та про їх вигляд і житє, про повстанє ріжних звірів і т. д. По німецьки звуть їх „Natursagen", а величезну і незвичайно цінну їх збірку видав др. Оскар Денгардт у чотирох томах у Липську. Очевидно, що леґенда про творенє світа або чоловіка не могла повстати рівночасно з сею подією або безпосередно по ній, але аж тоді, коли чоловік дійшов до певного степеня культури та коли почав думати про такі справи і шукати для них розвязки. В кождім разі і сї леґенди не належать до дуже нових і хоч не можна докладно визначити часу їх повстаня, то все треба їх відсунути до дуже поважної старини.

Ще инший рід маємо у моралїзацийних леґендах, основаних на абстрактних темах, що виясняють добро, зло, вічність і т. и. При них можемо означувати час і місце повстаня на стілько, на скілько маємо для того якісь письменні вказівки чи то втягненя їх у рукописну збірку, яких у середновічу особливо ходило багато поміж письменними людьми, чи першої появи їх друком і т. и.

Тут мимоволї стикаємо ся перший раз із книжними жерелами і мусимо зазначити, що між леґендами подибують ся не лиш народнї твори, але й такі, які первісно були утворені письменними людьми, записані в рукописи чи й надруковані, які одначе так сподобали ся простому народови, що він присвоїв їх собі, часом переробив по свойому і пустив у рух. І вони почали так само вандрувати від народа до народа, від краю до краю, як инші народнї твори. Нераз потратили вони на своїй довгій вандрівці так сильно всякі письменні прикмети, що їх трудно відріжнити від чисто народнїх творів і треба довго шукати за прототипом, поки його найдеть ся. Та буває й так, що не тілько одна фраза, але навіть одно слово зраджує їх книжне походженє і тоді ученому дослїдникови легко визначити їм таке місце, яке їм належить ся.

Те, що тут сказано про леґенди, можна приложити й до инших народнїх творів, але очевидно з відповідними змінами. І новелї і анекдоти і перекази можуть бути старшого й новій-

шого походженя, вандрівні й національні, книжні[1]) й чисто народні. При розсліджуваню поодиноких творів фолькльорист повинен мати на увазї всї ті справи і на скілько се можливе, дати на них відповідь.

Окрему ґрупу творять казки, байки і міти. Спільне вони мають те з собою, що всї сягають до глибокої старини і всї не витворюють ся вже тепер більше. Найліпше між ними дослїджені казки і про них можемо напевно сказати, що всї вони вандрівні та що між ними нема нї одної книжної. Байки дослїджені менше, велика частина їх вандрівна, але чи всї, трудно нинї відповісти; так само трудно відповісти, котрі саме і кілько їх книжного походженя. Міти найменще розслїджені і про їх книжність та вандрівність доси можна ще дуже мало сказати. Всї отсї твори повстали так само, як і попереднї, тодї, коли між простим народом був відповідний грунт для сього і перестали витворювати ся, коли того ґрунту не стало.

Колиж се могло бути? Тодї, коли чоловік стояв іще на дуже примітивнім степени культури, а се посуває нас у дуже давні часи, бо археольоґічні розкопи доказують нам, що в історичних часах стояв чоловік уже на досить високім степени культури.

Первістний, примітивний чоловік, переносив усї свої фізичні й умові прикмети на всю природу і на всї її прояви. На його погляд уся природа жила і думала так, як він. Він не добачував нїякої ріжницї між собою і звірами, хиба що до форми тїла та що до сили. Всї звірі, а навіть неодушевлені предмети, складали ся так, як він, із тїла й душі, так само думали, говорили, робили і т. д. Він не уважав себе зовсїм паном сотворіня, що стоїть далеко висше від звірів, але навпаки добачував у звірах таємничі й загадкові істоти, які стояли часто висше від нього, а коли й низше, то все визначали ся людськими почуванями. Він приписував звірам такі прикмети, які сам мав, і такі вчинки, яких сам довершував. Звірі на його погляд були не тілько так само розумні, як він, а часто й розумнїйші, що могли уділяти йому спасенних порад, виратовувати його з прикрих ситуацій і т. д. Отся характерна прикмета первістної психольоґії називаєть ся анїмізмом. Анїмізм отже — се віра первістного чоловіка

[1]) Не треба одначе вишукувати книжний вплив навіть там, де його нема, як то дехто робить. Сам факт, що якийсь твір, записаний тепер як народнїй, був колись надрукований, не доказує ще про його книжне походженє.

в те, що вся природа одушевлена, та що всї звірі, а навіть неодушевлені предмети, мають такі самі прикмети та почуваня, як чоловік.

Бислїдом анїмізму можна вважати отсї три головні точки: 1) Віру в тїсний звязок межи людьми і звірами, наслїдком чого чоловік може походити від звіра, отже мати його предком. 2) Віру в можність живого і мертвого чоловіка скидати з себе чоловічу постать і приймати постать звіра або якого будь предмета. 3) Віру в духів і в можність людий удержувати зносини з душами небіщиків (Н. Харузинъ, Этнографія, т. IV, ст. 44).

З огляду на те, що всї істоти, яким первістний чоловік покланяв ся, могли прибирати инші постати, можна первістні віруваня поділити на дві ґрупи: 1) На віруваня, що відносять ся до обсервованої природи. 2) На віруваня, що випливають із поклоненя душ. На основі першої катеґорії вірувань витворюєть ся дві системи, що ведуть до віри в висших богів: 1) Тотемізм. 2) Фетишизм (тамже, ст. 45).

Тотемізм і фетишизм походять отже зі спільного жерела, з анїмістичних вірувань первістного чоловіка, тому мають багато спільного. Та факт, що в тотемізмі культ відносить ся до цїлої кляси предметів, а в фетишизмі до індівідуального предмету, потягає між ними також значну ріжницю.

Тотемом називаєть ся та кляса звірів (рідше ростин та неорґанїчних предметів), від котрої первістний чоловік— на його думку — походить, уважає її за посвоячену з собою, або стоїть із нею в окремій таємничій звязи та окружає її часто релїґійним почитанєм. Останками тотемізму можемо уважати в нас байку: Як чоловік жив із малпою (ч. 5) та придбав із нею потомка. Так само: Як жінка жила з медведями (ч. 129). Медведї заводять її до своєї ґаври, а коли молодиця там плаче: „Вони лиш кілько стоє коло неї тай втирают ї лабами слози тай говорє до неї, що: Ти не плач, тобі сї тут нїц злого ни стани, ти ту в нас ни будеш нї гола, нї голодна“ (ст. 168). Молодиця має від медведів двох синів: „Вона їх віплекала й віколисала, лиш кілько шо вони не учені, али як вони добре попідростали, так вона їх учит по свому говорити, але аби медведї ни вчули“ (ст. 168). В кінци відкриває їм тайну свого походженя, говорить про світ і людий і втїкає з ними до родинного села (ст. 169). — І ще в однім оповіданю: Медвідь пориває дївчину (ч. 128), щоби з нею жити, як із жінкою, але сей медвідь т. зв. оборотень, якого відьма обернула в медведя з чоловіка. —

Останками тотемізму можна вважати також те, коли пса або кота по смерти кажуть їх властителї ховати по людськи, коли у кождої ворожки бачить ся чорного кота, що має свої спеціяльні прикмети, коли вірить ся, шо певної породи звірів не можна убивати, прим. боцьків, ластівок, ропух, вужів або навіть гадюк (Гуцули святкують окреме свято для того, аби гадюки (ґалицї) не тяли маржини та людий) і т. д. — Під понятє тотемізму належить підтягнути віру в можність сплодженя самицею-звіриною людини. Доказом такої віри може послужити леґенда про три роди жінок, в якій не лише молодиця родить дївчину, але і свиня і сука так, що чоловік виховує всї три разом і віддає замуж та ходить опісля в гостину до них; так само казка, в якій сука родить хлопця, що й зветь ся тому: Сучкир Янко. З другого боку женщина може привести на світ звіра, прим. свинка царівна або вуж царевич у казцї. Загально розширений також мотив у казках про підкидуванє щенят або котят царівнї, яка відбуває порід у неприсутности мужа, що пішов на війну, що було би неможливе, коли би віра в подібне походженє не істнувала. Подибують ся у казках також мотиви про походженє людини від ростини (Покотигорошок від зерна гороху, який зїла молодиця; Іван Бобик — від бобу), а навіть від мертвого предмету (баба обвиває полїно, кладе в колиску і виколисує з нього хлопця, шо й зветь ся Деревинець).

Ф е т и ш е м може бути все, та звірі рідко бувають фетишами, за те дуже часто неодушевлені предмети. Фетиш уважаєть ся так само обдарованим житєм, як усї инші животини на світї, буває пробутком демона і тому стає предметом культу. Ріжниця між фетишизмом і тотемізмом та, що коли при фетишизмі чоловік почитує одиницю (прим. одну гадюку), при тотемізмі відносить ся почитанє до цїлої кляси (прим. до всїх гадюк означеної породи).

Останками фетишизму можна уважати в нас камінні баби, які подекуди переховали ся, але яких первістне значінє затратило ся; так само громові стріли, що мають лїкарську силу; свічку, зроблену з сала мерця, при світлї якої спючий не годен пробудити ся; розрив-траву, при помочи якої отвирають ся всї замки; блекіт і тою, що не дають приступу нечистій силї до немовлят; кінську підкову, що прибита на порозї, має охоронне значінє; коралики з клокічки, що носять Гуцули на шиї, мають так само охоронне значінє; відкушений penis кертицї, ношений в кишени, має силу відверненя заплідненя від Гуцулок; лялька

ворога, попробивана шпильками, доводить ворога до смерти і т. д.

З того, що первістний чоловік не робив психічної ріжниці межи собою й звірами, мусїло зовсїм консеквентно виходити істноване душі у звірів. А що він вірив у те, що люди можуть прибирати хвилево постать звірів, та що така переміна не що инше, як штука, якої можна навчити ся, понадто що душі померших людий можуть у певних обставинах переходити також у звірів, то на сїй основі повстала віра в метампсіхозу та метаморфозу.

Метампсіхоза отже се можність посмертного переходу людської душі у звіра або ростину. Останки віри в метампсіхозу переховали ся в численних оповіданях про мерців. З них бачимо, що мерцї безнастанно удержують зносини з живими людьми та що являють ся на сей світ або у своїй, або в чужій постати. З лєгенди про те, як завмирала бабуся та що бачила на тамтім світї, довідуємо ся, що там душі пасуть ся у постати ситих та худих коров (або волів), що инші гризуть ся у постати псів. З казки про калинову дудку довідуємо ся, що душа убитого брата (убитої сестри) перейшла в корч калини на могилї, а коли з калини зробив пастух дудку, перейшла у дудку, почала співати і викрила злочин. З казки про чудесного пташка довідуємо ся, що мачуха убиває пасерба, варить і посилає мясо свому мужови на обід. Муж зїдає мясо, кости звязує і вішає на вишнї. Душа хлопчика входить у кости, вони переміняють ся у пташка і пташок виспівує свою долю, карає батька з мачухою й її донькою, переміняєть ся на хлопця і женить ся. В иншій казцї душа убитого переслїдуваного пасерба переходить у бика (або иншого звіра), з бика в явір, з явора в дошки ліжка, на якім батько спить, й промовляють до батька і викривають злочин. В однім оповіданю умирає дївчина і її ховають, але на могилї виростає чудова цвітка. Проїзжий королевич викопує цвітку, привозить до дому і вставляє в вазонок у своїй кімнатї. Цвітка в неприсутности королевича (або пана) перемінюєть ся в дївчину і робить у кімнатї порядки. Королевич прилапує її раз і женить ся з нею.

Метаморфоза — се можність тїлесної переміни чоловіка у звіра або навпаки, бо й звірі можуть легко прибирати постать чоловіка. Слїди віри в метаморфозу подибуємо дуже часто і з того можемо догадувати ся про незвичайну її розширеність та популярність. У казках сих слїдів повно. В казцї про

Оха переміняють ся і Ох і його ученик хлопець у ріжні постати: в купця і коня, в яструба і голуба, в когута і просо. В казці, в якій герой викрадає у чорта доньку і втїкає з нею, а чорт і чортиця гонять за втїкачами, переміняють ся втїкачі у млин і мельника, у пастуха і стадо, в море і качку й ин. В казці про Трицять і одного герой перекидаєть ся в малого панського песика, в березову мітлу, в мурашку. В казці про трьох братів і цїлющу та молодильну масть перекидаєть ся лис у царівну і через те помагає героєви утекти з правдивою царівною. В казці про пригоди наймолодшого брата три ручники переміняють ся у трьох фантастичних звірів, а потім назад у ручники. В казці: Як Кудлаш Янош був псом, — невірна жінка переміняє мужа в пса, та він повертає до давної постати і за кару переміняє жінку з людини в ослів і гонить їх на тяжкі роботи. Про переміну молодого парубка в медведя згадано вже висше. Цїлий ряд оповідань про вовкулаків показує, що чоловіка можна перемінити хвилево у вовка, або й стало. З численних оповідань про відьми й чарівницї знаємо, що вони самі можуть прибирати постати ріжних звірів або й неодушевлених предметів (решета, клубка, колеса, полотна й ин.) та иншим ті постати накидати. В легендах надибаємо також ряд перемін: Медвідь повстає з мельника, що страшив Христа; бузько з цїкавого чоловіка, що заглядав до мішка з вужами та жабами; свиня з Жидівки, схованої перед Христом під корито; зазуля з дївчини, ластівка з молодицї; воробець із патичка. Навіть у анекдотах попадають ся слїди віри в метаморфози. В анекдотї про злодія, що украв Жидови коня, якого той вів на поводї не оглядаючись, передав його спільникови, а сам узяв повід у руки і йшов за Жидом, оповідає злодій, що Бог за гріх перемінив його був у коня, але тепер він відпокутував кару, тому Бог привернув йому давну постать. Жид пустив злодія, а коли на торговици побачив свого коня, приступив до нього і шепнув йому в ухо: А ти вже знов согрішив?

В кінци можна ще тут звернути увагу на те, що первістний чоловік вірив у чародійну силу звірів. У казках повно її слїдів. У них кінь (вовк, лис і ин.) не лиш буває дорадником героя, але переносить його в одну мить у найдальші землї і сповняє навіть найбільше неможливі задачі. Те саме чинять орел, крук, мітичний ґриф і инші птицї. Львине або медвеже молоко уздоровлює смертельно хорих, кобиляче молоко відмоложує старих, присмалені шерстини вовка або три пера качки (чи инших жи-

вотин) прикликають їх із найдальших земель героєви на поміч і т. и. Отсї чудесні елєменти придають казкам того чарівного полету, що приковує увагу кождого до них і приневолює слухати або читати їх із найбільшим напруженєм від початку до кінця.

Отсе, що доси я сказав про культурні пережитки, відносить ся не лише до байок, але і до казок, мітів, а по части й до инших народнїх творів. Та звернїм ся до самих байок і придивім ся, які в них полишали ся слїди тої далекої від нас старини, які одначе так сильно приближують нас до неї.

Знаємо вже, що на основі анїмістичного світогляду первістний чоловік уважав звірів не тілько за рівних собі під кождим оглядом, але навіть за висших від себе і розумнїйших. Зачнїмо від тих місць, в яких звірі показують ся розумнїйші.

В оповіданю „Змудрована малпа“ (ч. 4) перехитрює малпа двох льокаїв, одного по другім так, що вони через неї гинуть. Коли появив ся третїй, вона говорить до нього як уповні свідома своєї висшости: „Лагідно сї зо мнов обходи, бо аби я тибе так ни змудрувала, як тих двох“ (ст. 3). Та сей уже поінформований перехитрює її.

Вовк хоче силою відобрати курку в баби, але не може, за те лис добуває її хитрощами (ст. 76). — Лис товаришує зі злодієм і піддуривши його, забирає здобич. Коли опісля господар набив злодїя, лис жалує ще його: „О таке, мене пес напудив, а тебе ґазда набив, таке сми погостили“ (ст. 83). — Лисиця, перебрана за богомольця, обдурює цїлий ряд людий і нїхто не пізнає її (ст. 91—96). — В оповіданю „Так світ платить“ виступає лис як судія між чоловіком і змією та розсуджує справу на користь чоловіка (ст. 131—132), хоч опісля зле на тім виходить. В оповіданю „Як музика навчив медведя танцювати“ лис поучує чоловіка, як має повести науку (ст. 152). — В оповіданю „Когут із товаришами виганяє медведя з бабиної хати“ когут доказує того, чого баба не годна була доказати (ст. 155). — В оповіданю „Чоловік, медвідь і лисиця“ остатня виратовує чоловіка від медведя, якому без того довело б ся було згинути (ст. 160). — Багато розуму виказує також кіт. Він (у варіянтах лис) висватує за парубка царівну, послугуючись при тім ріжними хитрощами (ст. 265). — Кіт душить удову, що тратить неправесні дїти, забирає її дитину, дївчинку, з собою, заносить у скалу, загонює туди козу й їжака і при їх помочи виховує дївчинку, а опісля висватує за пана (ст. 283—284). — Навіть курка, яка за-

гально уходить за дурну птицю, в скрутнім положеню дає поради бабі: „Та шо ти, бабуню, мого мяса ни будеш до літа їсти. От послухай мине, я тибе пораджу. Піди по силї, назбирай собі роботи, то шити, то прясти, і назбираєш збіжа, аби була хоть кила і будеш мине збіжем годувати, я буду яйцї нести, то борши дожиєш до літа“ (ст. 429). — В оповіданю „Пташок проучує пана“ птах дає такі науки панови: „Я тобі дам дві науцї. Перше: Ни вір тто, хто кажи ниправду. А друге: Ни посєгай того, шо тебе ни діткне“ (ст. 462). — Навіть миш сипле морали дїдови й бабі: „Миша виткнула голову з нори і каже: Ни плач, дїд, ни плач, баба, поховайте вашу курочку в садочку на перехресні дорозї, підождіть три годи і потім одкопаїте на тім місцї шкарб. Та запишіть сибі на лобі, шоб тямить до самої смерти, шо все те, шо ви бажаїте, од разу зробить ни можно, а на всякому дїлї треба терпенїя і терпенїя біз кінця, а инакше ви ніколи ни достукаїтесь того, чого вам бажаїть ся“ (ст. 445).

Коли висший розум звірів пробиваєть ся лише в деяких оповіданях, то повне зрівнанє звірів із чоловіком у кождім напрямі видне майже у всїх. Перейду по черзї усе важнїйше.

Звірі мають душу на рівні з чоловіком. В однім оповіданю вовк зустрітивши медведя, питає: „Ти іще живий? — Та живий, за малим був ни здох; як гепнув з дуба, так думав, що й душа вискоче. Тепер, брате, я лїтать навчив ся, тїко бида, шо сїдать ни принавчив ся“ (ст. 106). — Лис, подибавши в лїсї вовка, каже: „Спасай, брате, душю, бо онди цїле весїлє угинуло, і нам зараз смерть буде“ (ст. 48).

Звірі думають. Медвідь увійшовши в спілку з мужиком при засїві: „Скосив гичку, згріб в копицї і дума: Шож я буду робить з травою? Я сїна ни їм, хіба забрать на підстїлки. Одурив мене мужик. Погоди, вражий сину, я тибі оддячу! — Медвідь уже налагодивсь був забрать ся до мужика нічу в двір і наробить там шелисту, а далї роздумав: Нї, шкода, на цей раз перемовчу“ (ст. 157). — Так само лис: „Сидит собі з боку тай думає: Коби ти, неборе, знав, шо я собі надумав, ти би то гет лишив“ (ст. 82). Инший лис переконує своїх товаришів про шкідливість хвостів і так кінчить промову: „Ану, панове, придумайте, чи я не правду кажу; таже я над цим пару день думав“ (ст. 100). Лисиця подибавши чоловіка в прикрій ситуації, зараз: „Подумала і каже: Знаїш шо, чоловіче, ти виртайсь зараз в поле і я побіжу туди і там буду питать тебе ниначе охотники“ (ст. 160). — Навіть вовк, побачивши стадо заяців, що

не втікало перед ним, здивував ся, не знаючи, що робити: „Але він си добре надумав тай такі си розсердив, біжит просто на них. Гадає: Шьо буде, то буде, они мене їсти не будут, але я їх. Надбіг він уже блиско тай знов став і думає: Шьо робити? Хто знає, шьо там є. Вернув си він знов. Але надумав си шьос тай знов біжит“ (ст. 189). — А заяць у капусті, побачивши як парубки танцювали, сів тай: „Гадає собі: Я єк би цего научив си, то би і мені не зле було, кобим лиш це від них переймив! Тай зачєв собі придумувати, єк би то так удати, так єк они данцувати.... Гадає собі: Коби я так, єк они... У него у кождого є своя дівка, а я сам так ни годен потрафити... Гадає собі: Коби я так дес у лісі, не тут у капусті, то я би цего мусів си навчити“ (ст. 188). — Собаки збирають ся вигнати лисицю з заячої хати. Одна каже: „Знаїте шо, братці? Біз хитрощі ми з лисицею нічого ни поробим. — А якуж ми хитрощ пригадаєм? — А от шо я пригадала“ (сл. 199—200). Так само як пес посварив ся з котом: „Тай пес сараку подумав, подумав, шо ніц з ним не зробит, тай відійшов“ (ст. 216). — Кіт, перепливаючи море, утопив камінчик. По сім: „Кіт дуже задумав си, як то си стало, але однако ніц не каже, лиш заєдно думає, шьо робити (ст. 215). — Коли миш повідомила хомика, що за нею біг король: „Став хомик думати, кажи: Щем не видїв мишічого королє“ (ст. 222). — Коли синиця довідала ся, чому вона така худа: „Синиця задумалась. Шоб воно значило? Чого я ни можу пожирнішать?... Думала, думала, а далї пригадала: Стой“! (ст. 409). — Курки радять воронам пасти ся: „Ходє вони, пасут сї, али ворона ни привикла пасти сї так, вона думає в свої голові, шо коби вна хоть одну курку здурила“ (ст. 431). — По битві, яку комахи звели з павуком: „Паук думав собі: Шож вони дурні вигадали для себе? Я там жив і тут буду жить біз горя... На мій вік дураків хвате“ (ст. 483). — Так само жуки, поховавшись від своїх ворогів: „Сидячи по затишках, думали сибі: І наві що ми на світ божий родим ся? Так мало живем і то ни так, як треба і на филину ни маїм спокою, того й гляди, шо ворог який небудь наскоче. Буть згідливим бида і гидким теж ни мед, всим пирипада на оріхи“ (ст. 508).

Звірі плачуть. Лис, утративши хвіст: „Сидів і плакав три дни, а далї гадає: Ікий я дурний. Сиджу тай журю си та плачу, а з цего нічо не буде! Зачинає він думати, єк би то умити собі перед людьми лице. Гадає: Може би я другого заїв, а єго фіст собі вітак пришив? Але другого зачепи та най вірве се та утече,

то шьо буде? Розкаже цїлій громадї. А зрештов єк би загриз єго, то хто пришиє фіст? Проси другого, то другий розкаже усїм, шьо цей безфостий. Піду тай хиба утоплю си. Але знов шкода, бо ще мож довго жити. Тай єк зареве, зареве і зачне глину їсти тай знов думає" (ст. 99). — Білка не діставши від другої милостинї: „Пішла калїка білка з слїзми на очах" (ст. 184). — Коли лисиця вигнала зайчика з його власної хати: „Зайчик жив на дворі, ходив біля хатки і плакав. Ішов мимо зайця вовк, побачив, шо він плаче, спитав: Чого ти, зайчик, плачиш?— Та як же мінї ни плакать, лисиця забралась в мою хату, мене вигнала, а сама живе там. — Ни плач, зайчик, я піду, вигоню її" (ст. 198). — Так само коли заяць переконав ся, що його нїхто не боїть ся: „Тодї з жалю і досади почав плакать і причитувать: На ві що я такий нищасний вродив ся? Всї мене забіжають, всих я боюсь, од всих тїкаю, ни маю покою і на одну филину. Хочби одна яканибудь звірина боялась мене і тоб ни так було досадно. Піду я до річки та утоплюсь; як так жить, так краще душу свою загубить" (ст. 201). — Коли кіт, із яким пес подорожував, утїк, то пес: „Так си тим засмутив, шьо аж заплакав" (ст. 215). Коли господар відогнав від обістя пса: „Пес іде тай плачи. Али здибав вовка. А чо ти так ревни плачиш?— Як минї ни плакати, як ґазда і ґаздиня бют, не дают їсти тай відгонє" (ст. 230). — Коли ґаздиня вибила кота: „Пішов кіт у хлїв до козла та барана, сїв біля них і плаче. Козел пита: Чого ти, котику братїку, плачиш? — Та якже мінї ни плакать? Сьогоднї я нивзначай до смитани доторкнувсь, а хазяйка мене як почала бить, так за малим до смерти ни вбила, та ще хотїла повісить, а я на силу втїк" (ст. 245). — Навіть миш, утїкши перед котом до хомикової дїри, заговорила: „Каже хомик: А чо ти ту? Вона зачєла плакати тай кажи: За мнов король біг". (ст. 222).

Звірі сміють ся. Лис, утративши хвіст, думає: „Як війти межи люди? З мене будут си усї (звірі) сміяти" (ст. 99). Тому намовляє инших лисів, аби повідгризали собі хвости. Вони не дали себе переконати: „Скочили, вітєгли того з корча, подивили си, а у того фоста нема! Усї у сміх. А старий каже: А я не казав, шьо він хочі усїх зосмішити? Кажут лиси: Не має фоста, то уїжмо єму ще й уха, то кращий буде. — Повідїдали они єму вуха тай пустили. Лис як прибіг відти, залїз у свою нору тай уже там з устиду здох" (ст. 100). — Вовк, що хотїв барана зїсти, дістав від нього такий сильний удар, що аж перевернув ся.

„А лисицє аж кочеї си у корчах зо сьміху“ (ст. 60), побачивши се. — Кіт утік був від пса, з котрим подорожував, але коли побачив його на ялици: „Пес си укішив тай каже: Скажи мені, брате, чос си сховав від мене, а ходи сюди“ (ст. 215). — Воробець, що заприязнив ся з псом, годує його, поїть і справляє йому видовище, аби він забавив ся. Підлітає до батька, що молотив зі сином: „А син деді ціпом фац по чолї, аж старому капелюх злетів на землю. А пес у сьміх тай в ноги. Зійшли си они разом, питає си горобец: Но, а уже кунтетний? — Кунтетний; наїв сми си, напив сми си і насміяв сми си“ (ст. 399). — Свиня, як справляла перепросини, упила ся, почала співати: „А єк пишла данцувати, аж всї звірі падали зо сміху“ (ст. 339). — Лебідь, щупак і рак вибрали ся були в дорогу, але не змогли разом подорожувати: „Хто з них був виноват, а хто прав, цього ніхто тодї ни знав і судить їх ніхто ни став. Одні тїко жаби досить насміялись і ни мало дивувались, чого рак і щука ни за своє діло брались“ (ст. 459). — Навіть овад каже до вола: „Яб тебе на дуба загнав, дак не можу за реготом“ (ст. 496).

При зустрічі звірі поздоровляють себе. Когут, приміром, каже до вовка: „Ци дужий, кумé“? — Вовк відповідає: „Гаразд, єк ти“ (ст. 443), зовсїм так, як два Гуцули. — Курка до хруща, якого здибала, каже: Дзїн добри, швагре. Я вже за тобов шукаю другий рік“ (ст. 487). — Здибав сї лис с цапом тай кажи: Дзїнь добри, свату цапи. — Можи кому й добри, али минї то нє“ (ст. 110).

Звірі розуміють ся на титулах і віддають собі усякі почести. Лис промовляє до царя льва: „Ваше виличество, дозвольте менї завідувать над курниками і обірігать курей од ворогів“ (ст. 12). — В иншім місци лисиця трохи уменшила титулятуру льва: „Лисиця підближилась до лева сяжень за пять, низько поклонилась і почала: Ваше степенство, ни вилїть мене казнить, вилїть слово промовить! — Кажи, я послухаю“. — Лисиця виголошує промову, а скінчивши, „низько поклонилась леву і побігла до громади“ (ст. 18—19). — Перед тим, поки звірі вибрали собі царя, лисиця виголошує промову до кандидатів на царя і каже: „Ясновельможні пани! Громада намітила в царі одного когонебудь з вас, пана лева або пана слона“ (ст. 8). — В однім місци промовлє лис до льва: „Проши, вильможний пане королю, я мав с котом пса розсудити“ (ст. 250). — Кіт іде також до льва. Коли учув, „що лев уже нидалеко, поклонив сї єму три рази тай каже: Прошу я тибе, ясний царю, дай минї якус

поміч, бо прийде ми сї згинути“ (ст. 244). — Миш промовляє так до льва: „Государ батюшка! Будь ласкавий, прости. Помилуй мене нещасного“ (ст. 31). — На зборах звірів промовляє лисиця так: „Слухайте, господа, шо я вам скажу“ (ст. 7). — Слонь, промовляючи на тих самих зборах, „подумав і почав казать: Господа старики“! (ст. 6). — Лев промовляючи, каже: „Нї, господа, слонові буть царем не підходе“ (ст. 6). — Так само бегемот: „Нї, господа, так ни годить ся, кожин з нас бажа буть царем“ (ст. 6). — Лис говорить до пацюка, попавши у процес із цапом: „Прошу вас, вильможний пане, цап на мене дуже грозит... Я бим просив цана, щоби нас розсудили“ (ст. 111). — Лисицє говорит до кота, за якого хоче вийти замуж: „От шо, сударь. Тут тибі одному скушно буде жить“ (ст. 104). — Заяць промовляє до лиса, що залїз до його хати і зїв мале: „Ваше степенство, а деж моє зайчиня? Одного нима“ (ст. 13). — Миш просить кота, що її зловив: „Ваше степенство, пусти мене нафилину до моїх дїток, я благословлю їх і попрощаюсь з родичами, а тодї уже ззїси мене“ (ст. 256) і далї: „Ваше сіятильство вильможний пане, помилуй, ослобони мене на филину, я хоч з своїми дїтками попрощаюсь“ (ст. 257). — Лис говорить до вовків „Панови камратї“ (ст. 116). — До пса: „Як сї маєш, камрати“ (ст. 221). — Лисиця каже: „Що там, куми вовку? — Кажи вовк: Біда, кумо лисихо“ (ст. 118). — В иншім місци: „Вовчику братїку, пусти мене до себе перезїмувать“ (ст. 124). — До козла говорить: „Ей, зимляк! Чого ти там по жарі тиняїс ся“ (ст. 109). — Пес до вовка звертаєть ся: „Як сї маєш, стрию? — Вовк кажи: Що там, муцику“? (ст. 221). — В иншім місци вовк розмовляючи з псом, каже: „Але єк маємо си звати? — А пес каже: Кумами. — То так жеж, куме, єк я ту дитину озму, ти абес си гн..з за мнов и мене абес ловив, лиш абес мине не позбиткував“ (ст. 234). — Медвідь до пса говорить: „Ну погоди, брате, трохи, я тибі принису їжі“ (ст. 236). — Навіть воробець, звертаючись до черваків, не забуває належної чемности: „Просю вас, чесні червачки, абисте ішли гу довбеньтю сточити“ (ст. 396). — — Найвисшим висловом чемности треба одначе вважати розмову когута з бабою: „Видити, бабуню, вже ни маєте біди в хатї! — Що ви, паничу, кажити“? (ст. 155), де баба не тілько викає когутови, а ще й титулує його паничем.

Звірі знають Бога і покликають ся на нього. Слонь виголошує на зборах таку промову: „Господа старики! Всякому з вас звісно, що Бог розгнївавсь на чоловіка і вигнав його з раю;

тепер він ни в правах командувать нами. Тепер Бог лишив його права господарювать над всими тварями“ (ст. 6). — А ось молитва вовка до Бога і відповідь вовкови: „Вовк піднявсь на ноги, задрав у гору голову, завив і почав прохать свого Бога: Святий Уласій, змилуй ся на до мною, укажи мині, куда я повинен іти добувать сибі їжі, бо куда я ни потикав ся, скрізь мині нивдача. — Святий Улас каже: Грішник ти виликий, ни буде тибі вдачі, поки й згиниш, бо ти на свою волю зїв тиля у бідної вдови; чом ни спитав мене, до кого треба було йти? Черга була йти до Степана Охріминка, а ти попер ся, куди ни слід. Тепер промишляй, як хочиш, я тибі ни буду вказувать“ (ст. 52). — Коли вовкови закидувано, що він поїв поросята, він відповів: „Мене ни винїть, я тут ни при чом, так Бог дав. На кого святий Уласій укаже, того я їм. Покаже на бабу, я і бабу ззїм“ (ст. 435). — Коли ґазда побив вовка, він відбіг і каже: „Дєкую тобі, Господи, шос мі встиріг від смерти; хокім нічо ни зорудував, али добри, що жию“ (ст. 117—118). — Лисиця, яку покусали пчоли, коли хотїла меду дістати, говорить: „Ой Божечку мій! Який же то мед солодкий, а якіж то пчоли гіркі“! (ст. 127). — Калїка білка так просить милостинї у богатої: „Ни ради мого прошенїя, ради душі своєї спасенія подай ради Бога создатиля, жизнї всим податиля, хоч пару орішків... Будь ласкава, ни дай загинуть біднї калїцї, Бог тебе ни забуде... Молитвами святих отець наших, Господи Сусе Христе, Боже наш, помилуй нас“ (ст. 184). „Зависна білка глянула на калїку і каже: Знаю я вас дуже набожних, іди геть. Придбай собі, тодї і роздавай, кому хочиш, а я ни буду роздавать свого добра зря“ (ст. 185). — Коли кіт удав, що здох: „Мишинята ни послухались старої миші, всї вилїзли з нори і на радощах налагодились одслужить молебінь своєму Богові, шо збавив їх од лютото ворога“ (ст. 243).— Кінь, незадоволений своєю постатю: „Почав прохать Бога, шоб він його пириробив. Бог йому сказав: Добре, я уважу твої просьбі, тїко опісля ни жалкуй, як ни понаравить ся тибі буть таким, так уже ни пирироблю, таким на цїлий вік останис ся.— Господи, ни буду я жалкувать, а буду дуже радий“ (ст. 308). — Осел, пес і малпа просять Бога, щоби їм уменшив років (ст. 325). — Звірі молять ся перед битвою: „Старий вовк і каже: От шо, братцї, поки лисиця принисе нам вістку, а ми тимчасом, давайте, помолимось Богу, шоб він нам поміг. Будим усердно прохать святого Уласія, він нам заступник і покровитиль. — Вовки всї стали рядом, позадирали в гору голови і почали про-

хать святого Уласія, шоб поміг побідить ворогів (ст. 352). — Кабан просить журавля виратувати його від смерти, журавель відмовляєть ся: „Та шо ти, Бог з тобою, яж тибі ніякого зла ни чинив. Заборони мене од смерти, вік буду за тебе Бога молить“ (ст. 425). — Муха, попавши в павутину: „Почала кричать, шо єсть мочі: Каравул, рятуйте, хто в Бога вірує! Братці, систриці, спасайте од смерти, я вам в пригоді стану, вік за вас буду Бога молить“ (ст. 483). — Так само кричить оса: „Караул, хто в Бога вірує, рятуйте, ни дайте загинуть“. Коли павук пропав, комахи розмовляли: „Слава Богу, збавив нас од напасти, убрав од нас катюгу“ (ст. 485). — Хрущ просить ся у куряти: „Бій сї Бога, подаруй минї житє“ (ст. 486). — Пчола говорить до мухи: „Трудить ся, сестро, ни порок, од труда ми ни злиняїм, наш труд чоловікові приятний і Богові угодний. Ми людей медом годуїм і з нашого труда люди Богові свічки ставляють“ (ст. 489). — Навіть воши говорять до бліх: „Ни радуйтесь нашому горю, моліть Бога, шо буря та гроза помішала, а тоб ми вам показали, де раки зїмують“ (ст. 506).

Звірі знають святих. Перед св. Николаєм сходять ся вовки на Чорногору, а святий визначує там їм поживу на цїлий рік (ст. 59). Деінде робить те св. Юрій або св. Уласій. Лисиця на замітку медведя, як хрещеник може називати ся Серединкою, відповідає: „Що ти вигадуєш, старий? Деж таки чудне (імя), коли й свята Середа єсть“ (ст. 128).

Звірі знають монастирі і духовних, та мощі святих. Лисиця на питанє курий: „Віткіля тебе Бог несе“? — відповідає: „Та я йду з пустинї, з Пятницького монастиря, а диржу путь на Св. гори, іду поклонити ся святим мощам; ходїть і ви зо мною, я вас провиду до Св. гір“ (ст. 84). — Коли лисиця спіймала когута, то він викрутив ся від неї лише обіцянкою заснованя монастиря і запрошеня лисиці на ігуменю: „Всї домашні птиці змовились устроять женський монастир; кури, утки і гуси пострижуть ся в манашки, а мене вибрали дяконом за мій звінкий голос; мінї хотїлось послужить Богу, може він мінї гріхів збаве. І окрем того птиці мінї поручили найти игуминшу, так може ти будиш так ласкава, согласис ся стать игуминшою. — А чогож, я по монастирях ходила, манастирські порядки знаю“ (ст. 84). — В иншім оповіданю виступає лисиця перед людьми, як богомольниця, що йде з Київа до дому, впрошуєть ся до них на ніч і обманює їх (ст. 92). — У монастири душить лисиця гуси, за що чернець посвячує її сучковатою патерицею; туди заводить

вона опісля ще й вовка (ст. 112). — Як звірі мають молодих, то хрестять їх. Се бачимо не лише з того, що звірі звуть себе кумами, що лисиця медведеви заявляє, що йде в куми і її хрещеник зветь ся Серединкою, але й з того, що воробець, вививши молодих, „чув, що люде на селї хрестять свої дїти, длятого зачав шукати за священником, щоби єго молоді охрестив“ (ст. 399). Вовк згодив ся охрестити, поїв їх, а опісля заявив, що він думав, що їх мав „похрустати“, тому похрустав.

Звірі знають храми. Вовк, зустрітивши лиса, питає, звідки йде: „А, каже лис, іду с храму. Єк прийшов коло свої дирки тай кинув кури, а сам пішов у дирку, збудив свою жінку тай каже: Іди, позаноси дари, шо я приніс с храму; ти позаноси, а я іду знов на храм“ (ст. 83).

Звірі знають святе письмо. Коли вовк видає присуд у справі Жида зі слонем і Жид питаєть ся, на якій основі він так робить, вовк відповідає: „Так сьвіте письмо кажи“ (ст. 138). — Баран увійшовши в дискусію зі свинею, каже: „Вівця і в святому писанї споминаїть ся“ (ст. 310). — Про святе письмо будуть іще далї згадки.

Звірі знають гріх. Коли калїка білка довідала ся, що все добро її скупої сусїдки пропало, вона сказала: „От дура я, чого я ранїш ни пригадала гукнуть вас і обібрать її, як білку. Гріха б ни було“ (ст. 186). — Коли господар звалив свиню на віз і повіз продавати: „Лежачи на возї свиня подумала: Грішниця я велика! Чорт мінї надав з Сїрком злигать ся“ (ст. 311). — Коли лисиця кликала курий на богомілє, дістала відповідь: „Нї, матушка, ми од свого дому нїкуда ни підим; нам молить ся нима нужди; у нас гріха нима“ (ст. 84). Тодї лисиця звернула ся з проповідею до когута: „Ах ти гріховодник, бізбожник ти, як ти сміїш казать, шо у тебе гріха нима? Ти, півнику, грішник виликий, тибі враг голову помрачив; ти обдумай гарненько, у тебе гріха і в мішок ни вбереш; як тїко тибі Господь Бог терпе! По закону полагаїть ся жить тїко з однию жінкою, а ти маїш у себе більше дисятка. За такий виликий гріх тибі треба обійти всї святі міста і тодї ти од всих гріхів ни одкупиш ся“ (ст. 84).

Свідомість гріха потягає за собою потребу сповіди. Тому то лисиця говорить далї до когута: „Як тибі ни стидно блудничать? Іди, я тебе посповідаю, Бог тибі на половину гріхів збаве... Посповідай ся, раб божий, а то ти на тім світї місця сибі ни знайдиш. В смолї будиш кипіть день і ніч і вік вічний віт-

тїля ни вибириш ся“. „Півінь устрашив ся вічної муки, соглаcивсь посповідать ся“ (ст. 84). — Бачимо далї, що вівця веде вовка до сповіди (ст. 290—291), вюн щуку (ст. 478), а баран хоче сповідати ся перед вовком: „Я, каже, грішний, може би ти мене вісповідав і абис менї завдав покуту коротку, аби я умирав у порєдку“ (ст. 290). — А дві миши ось яку ведуть розмову: „Щож, сестричко, ци зладилас ся на зиму? — Маю, Біг дав, що їсти й пити. — Маю й я зза божої волї, вжем ся й висповідала. А ти ци сповідала ся? — О я нїт. Не знаю, де сповідати ся. — О, мій дїдо ксєндзом. А вже старий, такий вусатий і легко сповідат“ (ст. 179) і заводить сповідничку до кота.

Знають також звірі присягу. Коли вовк заявив, що шуба на вівци належить до нього, лисиця сказала: „Та я вірю тибі, шо вона твоя, тїко ти заприсягни, щоб нїхто ни сумлївав ся, шо ти правду кажиш“. А коли вовк годить ся, лише не знає, де те зробити, вона каже: „Та ходїть он до тої каплички. Там ти поклонис ся пирид святим містом, даси клятву святому Уласію і приложис ся до креста“. Заводить вовка до лапки а коли вовк зловив ся, лисиця говорить до вівцї: „От бачиш, як напрасно божить ся, Бог його покарав“ (ст. 293). — Також кіт, утїкши перед псом, каже йому: „Склади передо мнов лапки на вхрест і поцїлуй, шьо мене ни тїнеш, то я д тобі піду“ (ст. 215).

Звірі ходять до ворожбитів. Коли три когути посварили ся і покалїчили одного, він постановив заскаржити тамтих, але не був певний, чи виграє: „Аж ту кітка картами кидала; він сї довідав і прийшов до неї, кажи: Кинь минї картами, бо там два когути підложили на мени силце тай я їх хочу позивати, бом собі покалїчив ногу; ци я віграю ту справу? — Кітка кинула картами, кажи: Віграєш, можиш позивати сміливо“ (ст. 432). На сїй підставі вніс когут скаргу.

Не чуже звірам розуміє закладу. Їжак закладаєть ся примірoм із заяцем „у петь дукатів і у флєшку горівки“ (ст. 174), хто кого переможе у бігу. І виграє, хоч треба признати, не дуже чесним способом.

Звірі знають письмо і самі читають та пишуть. Коли лев став царем, він зараз видав манїфест до підвладних, який по формі відповідає вповні державним актам і зачинаєть ся: „Ми цар дрімучих лїсов, король дубрав і гаїв, виликий князь стипний, повилїваєм всим своїм підвласним“ і т. д. (ст. 10). — Коли

опісля вовки зробили заговір і лев довідав ся про нього: „Лев митю написав указ і одіслав до тігрів, щоб вони мирщі розігнали вовків“ (ст. 15). — Сліпий кіт звертаєть ся до льва з просьбою: „Відайти минї сьвідоцтво, такий леник, аби я міг у кого нибудь узєти шос пирикусити. — Дав єму лев письмо, той узєв тай пішов“ (ст. 244). Опісля лис зрабував те письмо і користав ся сам ним. — Вовк, здибавши коня, хоче його зїсти. Кінь заявляє, що він цїсарський, тому не можна його їсти та що се виписане на копитї. Вовк каже, що він неписьменний, але радить собі: „Чикай, я біжу по лиса. То є письменний чоловік, то він пиричитає навіть по нїмецьки“. Привів лиса, а той каже: „Али що з того, коли я окуляри забув в дома, а я вже добре не довиджию... Та можи й так зослїпаю, ни хочи ми ся вертати“ (ст. 66). — В иншім місци лис хвалить ся перед їжаком: „О я, каже, ни бою си, я маю школи покінчені, то дам си раду“ (ст. 176), але не вміє собі її дати. — Вовк із псом поміняли ся за нюх і силу: „І зробили письмо і вовк той контракт віддав псови, бо він при домі має де лїпши сховати, нїж вовк, що ходить по лїсах... А пес тото письмо дав котови, бо кіт завши в хатї, то має більші сховки по закутинах“ (ст. 217). — Птицї знають також письмо. Орел, розслїдивши жалобу птиць на установлених над ними мінїстрів, видав до підвладних указ, що зачинаєть ся: „Повилїваю всим своїм підданим жить мирно і спокійно, ни завидувать на багатство инших птах“ і т. д. (ст. 367). Так само усмиривши революцію птиць, видав указ, що кінчить ся незвичайно характеристично: „Хто йде супроти моєї волї, той гнївить Бога; наш рід орлячий довжен до віку царствувать над всими птицями, бо сам Бог назначив орла царем птиць. Люди і то мене почитають за святу птицю і малюють; на святих книгах я намальований вмістї з івангелистом, на мене люди молять ся, а ви нигоднї здумали мене скопнуть“ (ст. 370). — Яструби вибирають своїм війтом письменного яструба, „шо нїби чоловік учений“ (ст. 374). — Навіть риби пишуть. Йоржі, увійшовши в процес із чабаками, „подали прошеніє самому цареві, рибі кіт, хотїли таки добить ся правди“. „Цар получив прошеніє, прочитавши його, почав обдумувать... А далї риба кіт взяв пиро і зробив на прошенії таку надпись“ і т. д. (ст. 476).

Звірі розуміють ся на красних штуках і люблять їх. Лисиця побачивши когута, „задрала в гору мордочку і каже: Віткіля тебе Бог приніс? Я ще з роду такої птицї ни

чула і ни бачила. Який у тебе голос звінкий і сам ти як на картинці намальований! Приходь до мене в гості, я дуже рада буду з таким красавчиком подружить ся“ (ст. 437). — Коли комар забажав женити ся, то „згодив музиків“: „Соловій то найліпший музика, голуб то свистун, хрущ трубит, кумар цимбаліістий, а качур басує“ (ст. 47). Також деркач і ковтач належать до музикантів: „Вони файні музики, ніц їм нима догани“ (ст. 377). — Навіть вовк виступає як любитель музики, танців і співу; він каже хлопцеви у млині грати, а потім учити його грати й танцювати; хлопець каже вовкови вложити лапи в розколину дуба і витягає клин; дерево стискає вовка, він виє (=грає) і підскакує (=танцює) (ст. 70) — Те саме повтаряєть ся в иншім оповіданю (ст. 358) з вовком, а з лисом і заяцем, що також раді би навчити ся грати, трохи відмінно (ст. 359). Деколи виступає вовк уже як готовий музикант. Коли він хоче їсти гуси, вони кажуть: „В нашого ґазди нинька висілє, а ти як зїш гусє, то ми будем сї смутити; уперед нам заграй, аби ми погуляли, а потому будеш їсти гусє. — Гуде вовк на губу, а гуси наоколо него круки сї“ і відлїтають (ст. 59).

Звірі, що зазнали кривди від музики, приходять у ночи під його вікно і співають пісню (ст. 359). Лис приспівує свини (ст. 340), лисиця залїзши в заяцеву хату, також співає (ст. 199). Навіть свиня підпивши собі, починає співати (ст. 339). Підпитий вовк також співає (ст. 230). Медвідь, випивши заставлену горівку, „як возьме співати, як возьме гуляти, вівкати, аж пок впав“ (ст. 143). Заяць навчив ся співати від парубків і пішов до дому: „Шє він був далеко від того місцї, де они мали схід тай собі заспівав так по парубоцьки, єк він чюв, шьо парубки співали. Єк він заспівав, а усї повиходили тай питают си, де він си того співу вівчив“ (ст. 188). — Комар бере на своє весілє за кухарку горобчиху тому, що „она знає добре варити тай знає приспівувати молодим“ (ст. 47—48).

Найбільшим танцюристом межи звірами є очевидно заяць. Сидячи в капусті, приглядав ся він, як танцювали парубки: „Паметливий був заяць тай усьо собі запаметав, єк они гуляли тай єк настав вечірь, а він узєв тай пішов на толоку тай вівчив си того данцю і пішов у лїс“ (ст. 188). А, коли надійшов вовк, „заяць зачєв гуляти на темпо козачок“. Вовкови се так сподобало ся, що попросив заяця, навчити його танцювати (ст. 190); те саме робить далї медвідь (ст. 193). — В иншім місци вчить ґазда вовка гуляти (ст. 357), а вовк медведя і тигра (ст. 358). —

Медвідь дуже охочий до танцю і як тілько почує скрипку, зараз танцює (ст. 149). — Але і птиці гуляють. Гуси гуляють перед вовком (ст. 59), а потім розмахують крила і втїкають.

Звірі знають родинне житє так, як люди. Вони женять ся і жиють попарно, а коли які з того правила виломлюють ся, то мусять вислухувати закиди (як повисше лисиця робить закиди когутови). В текстах подибуємо ось які пари, що відбувають формальні вінчаня: Орел женить ся з совою (ст. 33) і заяць із совою (ст. 196 і 204); комар із медведицею (ст. 47); кіт із лисицею (ст. 102), їж із лисицею (ст. 299), і медвідь із лисицею (ст. 164); лис із сукою (ст. 108); тхір із куною (ст. 196), відобравши її заяцеви; вовк зі свинею (ст. 311). Остатнє вінчанє дуже орігінальне. Вовк властиво хотїв свиню зїсти, та вона запропонувала йому подруже: „Ти краще возьми мене заміж, тоді я до самої смерти буду з тобою, будиш на мене любувать ся.— Ни личе вовкові з свинею дружить ся, у нас є вовчиха. — Шо там у вас вовчиха, вона у вас одна на всих, ни всякому доведеть ся з нею погулять, а я що дня буду з тобою. — Подумав вовк: І правда, чого я буду бігать блигома світ, шукать вчорашнього дня, а то вона постоянно буде у мене під боком. А далї каже: Ну, Хаврошка, пожалїю я тебе, ни буду тебе їсти, живи зо мною“ (ст. 311). — Дальше бачимо ще такі пари: Крук із вороною (ст. 377); воробець із синицею (ст. 388); шпак із воробчихою (ст. 411); індик із качкою (ст. 427). Шлюб дає звичайно вовк, часом баран, а птицям найчастїйше бузьок. Часом вінчанє не доходить до кінця. Так заяцеве весїлє з куною розбиваєть ся, бо молоду відбиває тхір; журавель (або бузьок) сватаєть ся з чаплею, але замість вінчаня вони пересварюють ся і стають ворогами.

Звірі справляють весїля і приготовляють ся до них так, як люди. Вони їдуть до млина, мелють збіже, купують і привозять напитки (ст. 47). — В хатах засїдають за столи (ст. 102). Опісля подають потрави і напитки. На заяцевім весїлю наперед пють рум, при чім вовк розбиває склянку, бо каже: „Як у нї нима нїчо, то я ни люблю сї дивити“. По румі подають мясо (кури). По мясї подають люцерку. По люцерцї квасне молоко (ст. 197). При тім музика грає, а гостї забавляють ся, співають і танцюють. Часто счиняють ся там бійки, на яких учасники гинуть (ст. 198). По шлюбі їдуть у пропій по молоду (ст. 48). Буває одначе, що вороги нападають на весїлє і розбивають (прим. пес і кіт розбивають мишаче весїлє) (ст. 215). На весїлях підіймають

ся кухарити: Горобчиха (ст. 47), бущиха (сг. 377), у заяця кухарить лисиця (ст. 197). Яка з лисиці добра кухарка, видно хочби з того, що коли джміль вигнав з її хати козу, вона наварила пирогів тай угостила його ними (ст. 306). Що звірі розуміють ся на кухарській штуці, то крім доси сказаного видно також із того, що пес уміє розріжнити й вичислити потрави, приладжувані на святий вечер: „Перша пшиниці, другі пироги, трети креплики з борщем, читверти пітпиньки або гриби, пєті фасулї, шести голупці“ (ст. 107).

Звірі жиють родинним житєм. Прислухаймо ся діяльогови, який веде їжак із жінкою по закладі з заяцем: „Приходит їжєк до свої нори і каже жінці: Знаєш, жінко, маю клопіт. — Який? — Каже: Заложив сми си з заяцем, хто кого переможе у бігу... А ти мой здурів, ці шьо? Шьо ти си кладеш до заєцє у бігу? — Мовчи, жінко, єкос то буде. Ми мусимо віграти тих пєть дукатів і флєшку горівки. Збирай си, жінтьо, і ходи зо мнов разом. — Ідут они разом, а по дорозі їжєк учеї жінтю, шьо має робити“ (ст. 174). — Кіт пішов на засідку, але упав і побив ся. „За пару годин кіт ледви встав, прийшов до дому без нічого, ще й покалічений. Як єго жінка уздріла, шо він такий побитий тай каже: Ох йой, йой, а с тобов що було“? (ст. 406). — В иншім місци вибрав ся кіт до міста, але перейшов його лис і питає, куди йде: „Я йду до міста купити чоботи для себи і для жінкі, бо йде зима, студино босому ходити“ (ст. 255). Лис хоче його роздерти, кіт виратовуєть ся обіцянкою: „Подаруй минї ту смерть, то я купю тобі і жінці і дітем чоботи... І зібрали сї оба і йдут до міста купувати чоботи“ (ст. 255). Ластівка з самцем висиджують молоді, вигодовують так, що ті вже можуть літати та ловити комашки. Тоді старі балакають: „А уже наші ґіти даде си ради“ (ст. 413). — Инша птичка виховала собі молоді. Коли ті попідростали, питають ся мами: „Ми не мали нї братів, нї сестрів“? — А пчоли ось які дають вияснення миши: „То ни бджоли, а то наші дармоїди, трутнї. Ми їх казнимо як никчемну тварь. Поки вони були нам в пригоді, ми їх годували, диржали їх, поки вони висижували наших дітей і няньчили їх, а тепер вони нічого ни роблють, вони нам ни нужні, бо тіко дарма мед їдять“ (ст. 491). — Лисиця впрошуєть ся на зиму до медведя, а на його замітку, чи вона не має хати, відповідає: „Та була старенька, розвалилась, а нову построять ни вправилась, бо на мою долю випало нищастя; чоловік умер, було ни до хати, а тепер наступив холод, нікуди подать ся. Пожалїй мене сиротину“ (ст. 126). — Бачимо також, що коли шпак „умер“, його жінка воробчиха „дужи зажурила

сї за ним, шо си так обоє добре жили, тай взєла собі так дужи кишко до серцє, що сама за ним умерла“ (ст. 412). — Є й відворотні образки. Коли кіт запитав лиса, чого він сумний, той відповів: „Докім був молодий, доти минї було добре, а як оженивім сї та ґіти попідростали, взєли тай мине на старість відогнали“ (ст. 263.)

Родинне житє вимагає уладженя якогось господарства. Про нього приходили вже й доси деякі згадки, але треба ще докладнїйше йому приглянути ся. Отже: Медвідь має хату і навіть палить у нїй: „Аж раз був лютий мороз, палив медвідь у грубі тай як дужи роспалив, а та груба була накрита плитов і пукла плита“ (ст. 155). Він стараєть ся полагодити грубу. — Лисиця має хату і кучу, до якої вкидає вкрадену курку та „сама пішла кудись і сїней забула замкнути. А Іван прийшов, очинив сїни, узяв курочку з кучі і понїс“ (ст. 77). В иншім місци читаємо, що „заїць збудував сибі хату з лубка, а лисиця сибі згородила хату з криги“ (ст. 198) і коли та розтаяла, вона влїзла в заяцеву насильно. До вовка впрошуєть ся натомість до хати, спить на печі, перебушовує все і „намацала горщик з маслом і дві жариних гуски“ (ст. 125). — Бачимо навіть, як звірі будують хату для себе, як порозділювали роботи між себе і як урядили ся в хатї; для кождого визначено в нїй відповідне місце (ст. 330—331). — Буває одначе й инша ситуація; от раз умирає самітний ґазда і полишає конї, воли, корови, вівцї, пса, кота, які самі дальше ґаздують (ст. 336), але і заводять сварку між собою. Подібно бачимо, як пес, кіт і когут сперечають ся, котрий з них буде вести всю господарку, коли умре їх ґазда (ст. 220). — Маємо одначе й приклад, що звірі по смерти бездїтної баби займають її хату, на чолї звірів стає вовк і лев і ведуть взірцеву господарку; вони наймають навіть наймичку, а опісля наймита, платять їм, а щоби удержати їх при собі, женять їх, справляють їм весїлє і приводять попа й дяка, аби дали їм шлюб (ст. 342—345). — В однім місци бачимо, що лисови навприкрило ся красти кури, тому він роздобуває яйця і насаджує на них квочку, аби мати свої курята (ст. 78). На жаль його пляни не здїйснили ся, бо коти заздріли яйця, закрали ся і повипивали їх. За те пімстив ся на них лис, бо позвязував їм ноги шнурком і повісив на гиляцї (ст. 78).

Розумієть ся, що як люди, так і звірі не можуть усїх сил звертати на працю, вони мусять мати також хвилю відпочинку

й забави. Повисше згадувано вже про дещо таке, дещо наведу ще тут.

Отже лев, ставши вже царем, і увійшовши в звичайну норму житя, справляє для звірів великий баль, на якім не відбуває новітного серкля, але по старинному звичаю каже присутним оповідати веселі пригоди зі свого житя. Вони оповідають усе про менших від себе звірів, перед якими мусїли втїкати (ст. 16). Подібно уладжують звірі баль для кота, довідавшись від лисиці, що вона вийшла за нього заміж та що він дуже великий пан. Ріжниця та, що вони старають ся за гостину для кота, але самі ховають ся зі страху перед ним (ст. 103). — Лисиця угощує джміля, що вигнав вовка з її хати: „Лисиха дуже си утїшила і зробила великий баль і приймила биндєка за дуже великого гостя“ (ст. 45). — А всїм відомо, як хитро угощують себе бузьок із лисицею (ст. 418) або журавель із лисицею (ст. 421).

Коли пес виратував кота від лиса, кіт з вдячности „як сї здибали де коли в міскі з Бриськом, то ше сї файно забавили на шеньку“ (ст. 256). Бачимо й з иншого місця, що звірі ходять до коршми, пють пиво і горївку, співають многая літа й инші піснї та забавляють ся, як уміють (ст. 338—339).

Вони люблять собі й побалакати. Медвідь здибаєть ся з тигром: „Посїдали собі, зачєли балакати. Зачєв мидвідь розповідати, шо мав з вовком, а тигрис зачєв собі розповідати, шо вже три дни нїчо ни їв“ (ст. 156). — Так само „здибав сї кіт в лїсї з заяцем; посїдали собі під дуба оба і зачинают собі балакати“ (ст. 242).

Вислїдом родинного житя і веденя господарства мусить бути відчуванє потреби громадської орґанїзації. І ми подибуємо її. Вже висше згадувано про те, як яструба вибирано на війта; значить, яструби жили такими громадами, що їм був потрїбний війтівський уряд. Того самого яструба вибирають у себе війтом іще ворони й шпаки (ст. 374—375). Характеристичне також приневоленє війта до уступленя, коли він навприкрив ся. Зійшли ся деякі громадяни і урадили: „Шо ми єму будем тирпїти? Як вібєм, він сї сам уступит. — І їмили їх скілька, вібили, тай він узєв тай покинув“ (ст. 374). — І межи иншими звірами є громадське начальство. Коли лиси посходили ся на раду, то явив ся також „оден старий мудрий лис, бо навіть три капеляциї вітом вібув“ (ст. 100). — Навіть вовк злакомив ся був на війтівство та потерпів немало через нього: „От забагло си минї бути

вітом; мій дїд не був, тато не був, аж минї захотїло си бути; нема ще кого, аби хоть раз ше урвав по плечех, аби я знав, як вітом бути“ (ст. 39).

Війтів вибирають громади; всї громади одної породи вибирають собі царів. Про се маємо згадку в оповіданю „Танцюристий заяць“ (ч. 150), де заяцї, зібрані на раду, говорять до вовка: „Не біжи суди, бо ми раду радимо, шьо будемо цїсаре вібирати“ (ст. 189). Так само вибирають медведї з поміж себе одного царем (ст. 190). Які функциї мають ті царі поодиноких пород, того не видно ясно з текстів. За те докладно видні функциї великих трьох царів, що царюють — відповідно до трьох елєментів: землї, води й повітря — над ссавцями — лев, над птицями — орел, над рибами — сом або кит. До них належить і адмінїстрация держави, і законодавство, і судівництво. Вони небмежені володарі, не вважаючи на те, що вони виборні та що в важних справах відбувають ся віча звірів. На зборах виступають ріжні бесїдники, між якими подибаємо слоня, бегемота, лиса, медведя, вовка, оленя, заяця й ин. Найчастїйше промовляє лис, його найбільше слухають і найчастїйше висилають у депутациях. Постанови западають через голосованє, при чім рішає звичайна більшість голосів. Голосованє відбуваєть ся киданєм (у дупло) кульок (при виборі льва царем — жолудий і оріхів). Лис буває при тім виборчим махером та агітатором і розумієть ся на виборчих штучках; аби переперти свого кандидата, не вагаєть ся замість одного оріха пустити в дупло повну жменю. Знане звірам також киданє жереба (ст. 20) та вимірюванє палицї (ст. 19). Також при громадських виборах бачимо сильну агітацію, бачимо дреглї і ковбаси, підпоюванє і підкуплюванє виборцїв, бійки і инше (ст. 339—340). — Там бачимо також, як громадяни постановляють будувати церкву з ковбас та солонини, на яку уложив пляни заяць, як асекурують її, як вибирають попа й дяка, як у кінци церкву зїдають.

Великі царі вибирають собі мінїстрів і іменують урядників, але піддані не дуже бувають із них задоволені, бо вносять не тілько на них жалоби, але й органїзують революциї, які звичайно прикро кінчать ся. Судівництво уладжене так, що є кілька інстанцій, але найвисшим судією буває сам цар. Судова процедура найкрасше змальована в процесї йоржів із чабаками (ст. 365). Звірі процесують ся доволї часто. Ось кого подибуємо між ними: а) Кіт і ластівка, судіює тиґр (ст. 33). — б) Ворона

і сорока, судіює лис (ст. 89—90). — в) Змія і чоловік, судіює лис (ст. 132). — г) Пес і корова, судіює старий кінь: „За пару днїв дістали фирлядункі і пішли обоє на термін. Прийшли, почитав їх і пес росказав, як він оборонив корову від смерти; а кінь став тай думає над тим тай кажи до корови: То таке, корово; як би ни пес, то би давно нас вовки ззїли. А гайштук єму маєш віддати, бо то кілько єго заслуги. — І корова віддала єму гайштук, перепросила єго, а за кару мала єму давати через цїлу зиму по дві лїтри молока“ (ст. 211). — д) Кіт і пес, судіює лис (ст. 250). — е) Кіт і лис судіює тигр (ст. 250). — ж) Воробець і половик, судіює кіт (ст. 404). — з) Два когути, судіює також когут (ст. 432).

Рівність людий і звірів та їх побуту пробиваєть ся ще в ріжних подробицях. Зазначу деякі. Мужик просить медведя сїяти з ним на спілку, якби якого свого сусїда. Медвідь оре, а мужик сїє (ст. 157). Звертаєть ся до медведя з ось якими словами: „Ну, Михайло, пора прийнять ся за уборку“ (ст. 157). Або: „Змелиш пшеницю, будиш пикти пироги, панпушки і коржики, добудиш медку і будиш ласувать“ (ст. 158). — Чоловік здибав ся з медведем і вовком: „Стали вони усї три тай балакают“ (ст. 170). — Чоловік наймає медведя, вовка й лисицю голосити по жінцї (ст. 355). — Чоловік іде з гусаком, котом і псом до лїса і говорить: „Ну, братцї, дома нам жить ни при чім, ходїм у лїс на цїле лїто, там їжі сибі знайдим. Та глядїть же, всї старайтесь дружно; шоб ни попалось під руки, ни випускайте“ (ст. 328).

З другого боку бачимо, як пес наймаєть ся на службу і дає котови сховати свою службову книжечку (ст. 216); як лис продає Жидам кури і качки (ст. 341); як лис подорожуючи бере в торбу харчі і пашпорт (ст. 91); як заяць здибаєть ся у дорозї з котом, „мав колач у торбинї, дав їму“ (ст. 263). Звірі знають ся і на медицинї. Кіт виступає в однім оповіданю як лїкар, іде до хорої медведицї, дає їй три корінцї і вона видужала (ст. 264). А медвідь, утративши ногу, приправляє собі штучну і так ходить (ст. 153). — Часом звірі перебирають ся і люде не пізнають їх. Так медвідь перебираєть ся за бабу (ст. 170), а лисиця перебираєть ся раз за монашку і бере четки в руки тай іде (ст. 84), то знов за богомольця (ст. 91).

Із доси наведених уже прикладів видно було, що люди розмовляють часто зі звірами. Зазначу тут деякі такі розмови. Чоловік розмовляє з львом (ст. 346), слонем (ст. 188), малпою

(ст. 4), вовком (ст. 39, 46, 52, 70, 135, 347), лисом (ст. 81, 82, 131), медведем (ст. 149, 347), диком (ст. 347, заяцем (ст. 186), конем (ст. 132, 322), псом (ст. 131, 398), з курми (ст. 428, 439), синицею (ст. 407), птахом (ст. 462), змією (ст. 131), вужем (ст. 466), гадиною (ст. 470) і т. д. Про розмову з явором і керницею (ст. 132) вже згадано висше. З текстів виходить, що звірі знають дві мови, людську і специяльну свою; з людьми розмовляють вони очевидно людською мовою, бо інакше люди не моглиб їх розуміти; між собою говорять своєю мовою, яку розуміють лиш деякі люди, втаємничені в неї, як се виходить із оповіданя „Про чоловіка, що розумів бесїду звірів“ (ст. 360), але в його повнїйших варіянтах.

Впадає в очи, що звірі у своїх розмовах уживають дуже часто приповідок. Я наведу хоч деякі, бо вичисляти всї — забрало б багато місця. Звірі побачивши лисицю, що надходила до них, крикнули до своїх: „Мовчіть, а то почує, бида буде; всих нас загонють туди, де Макар тилят ни пасе“ (ст. 11). — Крук оповідає у льва свою пригоду і втручає: „Не штука вбити крука, але штука имити живого“ (ст. 16). — Лисиця, коли її висилають до льва, відповідає: „А шож я хіба у Бога тиля ззїла, чи шо, хай хто нибудь инший піде“ (ст. 18). — Побачивши своє відбитє у воді, лисиця сказала: „Ни дарма кажуть, шо подивись у воду на свою вроду“ (ст. 21). — Комарі погрожують львови, що йому „носа втруть“. На те лев відповідає: „Мовчи, сволота! Чиє б гарчало, а твоє краще б мовчало“. Та коли мусїв утїкати від комарів, вони сказали йому: „Ни хвастайсь, брате, умом, ни хвались силою“ (ст. 32). — Вовк хоче зїсти свого товариша заяця і на докір відповідає йому: „Їст вовк вовка, як нима шо инчого“. — Змія заявляє чоловікови, здивованому, що вона хоче його зїсти, хоч він виратував її від смерти: „Так світ платит“ (ст. 131). — Муха говорить до медведя, що зганяючи її вбив Цигана: „Застав дурня Богу молить ся, а він і лоб пробє“ або як кажуть: „Услужливий дуринь страшнїйший ворога“ (ст. 148). — Кіт, посварившись із псом, говорить: „Ни дарма кажуть, шо собака лижить на сїнї, сама його ни їсть і другому ни дає“ (ст. 214). — Медвідь, побачивши убитого пса, що не давав йому господарського добра, сказав: „Собацї собача честь“ (ст. 239). — Пес, побувавши на вандрівцї з когутом, заявив: „Гарно там, де нас нима“ (ст. 438). — Комахи позбувшись павука, сказали про нього: „Скілько вовк ни лове, а прийде пора,

піймають і вовка“ (ст. 485). — Мурашки до бабки, що хвалила ся прудкістю, говорять: „За дурною головою і крилам нима покою“ (ст. 498).

Часто подибуємо в текстах діяльоги, які ведуть звірі межи собою. Значне число їх незвичайно інтересне з огляду на походжене. Наведу для прикладу хоч кілька.

Миш питає лилика, звідки взяли ся в нього крила. На те він відповідає: „Це менї Бог дав; я колись нивзначай покуштував свяченої паски, з того часу у мене появились крила і тепер я живу правдиво, чоловікові на користь так, шо од свяченої паски і я стала святою. — Як би ти була свята, так тиб сіяла як анголь, а то ти чорна, вонюча і крила такі, як у чорта“ (ст. 178).

А жаба ось якими словами проганяє миш зі своєї хати: „Ти никчемна твар, тебе всяк цураїть ся, тебе Ной прокляв за те, шо ти ковчег проточила. Якби ни ужака, так ковчег би потонув і весь род чоловічий прикратив ся б. Ти і тепер людям вилику шкоду робиш, зерно і всяке добро йому псуєш і в їжу пакостиш. Хочиш, шоб чириз тебе і мене вбили? Іди геть од мене“! (ст. 180—181).

Кіт говорить так до пса, незадоволеного своєю службою: „Ни всїм же однаково жить; ви подивіть ся на людей, вони теж живуть по собачому. Одні пянствують, нічого ни роблють, а ласо їдять і на мякому сплять, а инші бють ся, як риби об лід, день динський роблють і голодні бувають; ни живуть, а тіко світ каптять і мучуть ся, а чимало є таких, шо сидять в ниволї, томлять ся день і ніч, одчалині од земного щастя. Всим трудно вгодить, ніхто ни доволин своїм житєм. Кому хоч і добре живеть ся, а все буде думать, шо йому погано жить і шо инші живуть далеко краще од його“ (ст. 208).

Корова і вівця ось як розговорюють: „Чим я хужа тебе? — каже вівця. — Розуміїть ся, ти хужа мене, ти ни достойна з моїх ясел їсти. Я нужна всякому чоловікови і Богу угодна; мене малюють вмістї з евангелистом у церкві на царських воротах, а ти шо? Задрипана вонюча вівця тай годї. — Ні, тривай лишинь, ни дуже чвань ся, рогата нивдалюга! Я теж людям нужна ни менше тебе і Бог мене ни цураїть ся; вівцї були в пещері, де родивсь Спаситиль і овечка з Іваном Христителем гралась, овець теж на образах малюють і люди на них молють ся; про овець в святому писанії часто споминають і людям рають буть такими, як овечка смирними“ (ст. 289).

Подібно говорить також баран до свині: „Хоч ти мене й назвала дурним, а всеж таки чоловік мене на свиню ни заміня... Вівця і в святому писані споминаїть ся, вівця чоловіком поважаїть ся з давніх пір, іще до потопа од самого Адама чоловік овець пас і приносив їх в жертву Богу. Вівці находились біля печері, де родив ся Спаситиль. З овечкою Іван Криститиль грав ся, навіть малюють на образах нас. А свиня кругом свиня, була свиня, свинею й здохне. Свиня Богом проклята, Спаситиль в свиней чортів загнав і в мори їх потопив. Тепер свині остались тіко жидівського одродя. Хотіли Жиди вивідать, чи правда, Ісус Христос святий, взяли Жидівку з Жиднням, посадили в піч, заслонили і спитали: Узнай, хто там? — Ісус сказав: Там сидить свиня з поросям. — Одслонили заслянку, коли так, замість Жидівки в пічі очутилась свиня з поросям. — З тої причини Жиди тебе ни їдять тай православні ни посвятивши тебе ни стануть їсти, бо ти бридка“ (ст. 310).

Кінь із ослом ось як розмовляють: „Дурнїшого осла в світї нима. Ни дарма у людей пословиця зложилась: Дурний, як осел! А кінь умне животне; я чоловікови приношу вилику користь. Коний учуть на рівні з салдатами і вони все до чиста понимають, а ти шо, — дурний, як пробка. — А ти хоч і умний, за те Богу противний, — каже осел. Ти такий нинажирний, шо тобі корму ніколи ни настачиш. Коли ховавсь Ісус Христос в яслах од розбійників, так ти все сїно пожрав, йому нічим було прикрить ся, тебе за се Бог прокляв, а я хоч і дурний, за те угодний Богу. На міні Божа мати їхала, тїкала од царя Ирода в Єгипет, а сам Спаситель їхав в Єрусалим, а ти шо“ (ст. 312—313).

Так само коли корова завела суперечку з кобилою, кобила їй заявила: „А я чим хужа тебе? Нихай (чоловік) кобиляче молоко пє і кінське мясо їсть, хто йому ни дає? Та є такі люди, шо й наше молоко пють і мнясо їдять“. — На те корова відповіла: „Твоє мнясо гидке, піньове, його тїко нехристи їдять і то ни всї, бо ти Богом проклята. А корова Богу угодна, її Бог благословив на їжу людям. Корова біля івангелиста сидїла, коли він писав івангеліє, а коня нїде в помині нима. Корова, а хоч віл, в десятій заповіді згадуїть ся: Ни вола єго, ни осла єго, а про коний нїгде нїхто й слова ни промовив“. Коли опісля мужик почав бити за щось кобилу, вона „гнулась, гнулась, а далї й каже: В законї написано: Блажен той, хто скоти милує так, шо ти ни маїш права мене бить, а то в ад попадеш“ (ст. 314).

Гадюка, якій вуж закинув шкідливість, відповідає так: „Чим же я причиною, шо мій яд вредний? Так мінї Бог дав. Коли Моісей почипив на дрючок мідного змія і заставляв людей на його дивить ся, так з того самого часу ми ядовитими стали, бо хто тодї ни хотїв дивить ся на мідного змія, так той од нашого яду умирав. Нихай чоловік нас нинавиде, толку з того мало, за те нам краще живеть ся; всї нас боять ся і обходють нас“ (ст. 464). Далї говорить іще вуж про те, як миш прогризла дїру в Ноєвім ковчезї, а вуж заткав її і виратував ковчег від затопленя.

Подібних розмов є далеко більше. Лисиця примірoм розмовляє з крегом про його слїпоту (ст. 178); пес вільний розмовляє з псом на припонї (ст. 207); пес і кіт розмовляють про чортову кісточку у кота (ст. 214); голуб розмовляє з воробцем про те, як Ной брав голубів аж сїм пар на ковчег, а воробець лїтаючи коло розпятого Христа, кричав: Жив, жив! Муха розмовляє з блохою про те, як вона виратувала Христа від пробитя копєм, за що їй належать ся деякі привілеї і т. д. Всї ті розмови приходять у байках із російської України і ними відріжняють ся ті байки від західноевропейських, а зближають ся до східних, індийських, в яких звірі ведуть діскусії про закони Ману, про пекольні кари і т. и. Вправдї в наших байках звірі відкликають ся переважно на святе письмо старого і нового завіта, чого в індийських казках нема, але се лише спосіб модернїзованя такий, а форма полишаєть ся одна. Колись і в наших байках могли в дотичних місцях стояти инші слова. При читаню сих байок забуваємо часто, що маємо перед собою звірів, а думаємо, що се люди, які дістали назви звірів. З огляду, що в нашій мові нема нїяких анї старших, анї новійших перекладів східних байок, а навіть казок знайдуть ся лиш невелике число, треба припустити, що форма таких оповідань дістала ся до наших байок зі сходу дорогою устної передачі. Такі слїди знайдемо й на деяких инших творах нашої народньої словесности. Се одначе не преюдикує ще питаня про походженє й орігінальність байок.

Ріжні учені займали ся розбором звіринного епоса і виходячи з ріжних точок погляду, приписували йому специяльне якесь походженє, то грецьке, то індийське, то арабське, то єгипетське, то еврейське. Нинї нема вже такої основи, на підставі якої належало би якомусь одному народови приписувати виїмкову духову творчість, а відмовляти її иншим. Фолькльорні збірки,

видавані у ріжних народів, виказують, що побіч переейманих і запозичуваних тем, які вандрують з місця на місце, але дуже часто дістають місцеве забарвленє й нарости, у кождого народа подибують ся теми, невідомі деінде. Найбільше подибуєть ся їх межи переказами (Sagen), новеляли, анекдотами, леґендами та мітами. Колиж якийсь народ може утворити оріґінальну новелю, то чому не міг би він утворити й такої, що почала вандрувати та стала з часом міжнародньою? А коли міг утворити новелю, то чому не міг утворити байки? Яканебудь байка про лиса могла дуже добре повстати в західній Франції, перейти цілу Европу, зайти до Індії і тут поперемінювати ся відповідно до обставин та замінити лиса шакалем. Навпаки яканебудь байка про льва могла повстати в Індії, зайти до Данії і тут перемінити льва на медведя. Могли повстати й чисто місцеві байки, які нікуди не вандрували, про що одначе трудно тепер подавати щось певного задля малого числа опублїкованих досї народнїх байок. Могла якась байка повстати також незалежно в кількох місцях і ширити ся в ріжних напрямах. Возьмімо приміром тему, як швидкі й повільні звірі перебігають ся або як птахи вчать иншого звіра лїтати. Вони основані на обсервації таких прикмет звірів, які могли дати почин до повстаня байки незалежно від себе і навіть рівночасно в ріжних місцях.

Правда, не можна заперечити, що як між людськими одиницями є талановитші й менше талановиті, більше схильні до поезії й менше, так може бути й між народами. Через те може один народ перевисшувати другий народ і квалїтативно і квантітативно своєю народньою поезією й своєю духовою творчістю, але народа без поезії і без творчости нема і тому кождий народ, від найкультурнїйшого до найпримітивнїйшого, заступлений у всесвітнім фолькльорі.

Не можна також виводити всїх байок із письменних жерел як дехто силкував ся робити. Найстаршою і найбільшою лїтературною збіркою — безперечно грецькі байки Езопа. В виданю Гальма їх призбирано коло 400 чисел. Колиж вони були би стали жерелом народнього звіринного епоса, то як пояснити, що лише дуже незначний їх процент подибуєть ся між народнїми байками, а величезна більшість зовсїм незнана народови? А мали вони час ширити ся і могли ширити ся, бож їх перероблювано або перекладано на ріжні мови. Не можна вправдї виключити, що якась байка Езопа не попала між народнї, але чи не лїпше припустити, що й народнї байки, які ми тепер чи-

таємо у фолькльорних збірках, і Езопові, мали спільне жерело в народній творчости? Адже Езоп не повидумував їх усїх, бо хоч він жив у далекій від нас старині, то все таки він ріжнив ся від примітивного чоловіка, думав інакше і був би їх передав інакше, а не в тій формі, в якій вони дійшли до нас. Котріж він повидумував, ті власне не спопуляризували ся нїколи і не стали відомі простому народови. Далеко красше тому приписувати Езопови таку ролю у байках, що відомі й простому народови, яку ми приписуємо нашому С. Руданському у приказках або у світових байках у співах. С. Руданський брав готове оповіданє від народа і передавав його віршованою формою; подібно робив і Езоп. Ріжниця між обома поетами лише та, що у С. Руданського полишали ся переважно народнї записи його співомовок, а в Езопа не полишало ся, а може їх і не було, бож він міг передавати народнє оповіданє просто з голови, а не конечно з паперу. Отсе треба мати все на увазї, коли говорить ся про походженє байки, і треба добре приглядати ся тому жерелу, з якого її хочеть ся виводити.

Думаю, що з усього сказаного доси, старинність байки — не може підлягати сумнївови, а що письменні байки, які до нас дійшли, сягають кілька соток лїт у часи перед Христом, то очевидно народнї, які були прототипом лїтературних, сягяють іще дальше і їх можна на певно відсунути так само, як казки, на тисячі лїт перед Христом. Сю старинність стверджують достаточно також наведені численні пережитки анїмістичного світогляду первістного чоловіка. І ось коли не з инших причин (лїтературних), то бодай задля старинности повинні ми такі твори народнї, як байки, казки й міти високо цінити.

Ходило би ще про се, щоби дати відповідь, чи байка може творити ся й нинї, чи нї? Прінціпіяльно не можна відкинути такої можливости, та коли тепер повстала би нова байка, то в нїй зовсім певно не знайшли би ми нї одного слїду давного анїмістичного світогляду; вона була би утворена на основі теперішнього світогляду народнього і по тім відріжнили б ми від разу таку нову байку від старинної. На се можна навести також численні докази з тих народнїх творів, що тепер повстають та що відзеркалюють у собі сучасну нам епоху, а про які я згадував уже й повисше.

На закінченє діткну ще одного питаня. Коли переглянемо уважно отсю книжку, побачимо, що не всї звірі, відомі народови, виступають у байках, а з тих, що виступають, не всї

рівчомірно. Найсильнійше заступлені ссавці, доволї обємиста група про птахів, за те инші породи звірів представлені доволї скупо. Дикі звірі заступлені при тім далеко сильнійше, як домашні. Найпопулярнійший між усїми звірами безперечно лис, по нїм іде вовк, далї заяць, медвідь і — лев, хоч се екзотичний звір, незнаний з виду народови. Замітне, що не подибуємо оповідань про таких звірів, як олень (серна), дик, борсук, куна, дикий кіт, видра, каня і т .д. Можливо, що се тільно припадок, що такі оповіданя не попали тільно під перо записувача, але істнують. Допускати можна се тим більше, що згадки про деяких із тих звірів подибують ся. Так само не про всїх домашнїх звірів маємо оповіданя, а про тих, що маємо, не стільно, якби можна надїяти ся. Робити одначе з того загальних висновків не можна і лїпше ще почекати на оголошенє більшого числа матеріялів, коли не хочемо, щоб висновки повиходили односторонні.

Що до екзотичних звірів, то крім льва бачимо ще малпу, тигра, слоня, верблюда, а згадки приходять іще про кита й ин. Лев відграє найважнійшу ролю, бо виступає як цар звірів. У науці вказував дехто на неприродність льва в Европі, де властивим царем звірів був медвідь, а лев випер його в народнїх оповіданях під впливом писаної лїтератури, в якій він займав усе почесне місце. На підставі байок, поміщених в отсїм збірнику, не можна того твердити. З одного боку бачимо, що оповіданя про медведя визначають ся зовсїм иншим характером, як оповіданя про льва. З них не можна викинути назви льва, поставити замість неї назву медведя і мати байку про медведя. Так само не можна чогось подібного зробити з байками, в яких виступає малпа, слонь, верблюд. Лише з байками про тигра можна би подібну процедуру перевести, бо в них нема нїчого характеристичного для того звіра, без чого байка стратила би своє значіннє. З другого боку треба тямити, що популярність льва в Европі датуєть ся від дуже давних часів та що він здавна виступає символїчно (от хочби взяти герби з львом). Загалом же появу екзотичних звірів у байках можна поясняти двояко: а) Або наш народ жив колись у таких місцях, де жили й ті звірі, і заховав про них память (менше правдоподібне). б) Або байка привандрувала до нашого народа з тих країв, де жиють ті екзотичні звірі (і се дуже правдоподібне навіть тодї, коли ми в фолькльовних збірках не подибуємо паралєль до наших оповідань). Не належить одначе забувати, що в байках

подибуємо також фантастичних звірів, як прим. кук, а се зближає нас до казок, в яких фантастичні звірі все можливі, прим. птах ґриф, смок, кількоголовий змій та инші.

* * *

Звіринний епос звернув на себе доволї вчасно увагу учених дослїдників і викликав дуже простору лїтературу. Огляд важнїйших праць і бібліоґрафію предмету можна знайти в російських авторів, про яких буде далї, тому я тут назву лише кілька імен. Початок до дослїдів дав славний Яків Ґрім, творець індогерманської або мітольогічної гіпотези про походжене звіринного епосу (J. Grimm, Reinhart Fuchs, 1834); за ним пішли инші: A. Wagener, Essai sur les rapports qui existent entre les apologues de l' Inde et les apologues de la Grèce (Mémoires couronnès et mém. de savants étrangers, publiés par l' Acad. royale des sciences de Belgique, 1854, т. XXV, ст. 1—126), творець індийської гіпотези; A. Weber, Ueber den Zusammenhang indischer Fabeln mit griechischen (Indische Studien, 1855, т. III, ст. 327—373), творець грецької гіпотези; Т. Бенфей зі своїм перекладом Панчатантри, 1855; Otto Keller, Untersuchungen über die Geschichte der griechischen Fabel (Jahrbücher für class. Philologie, 1862, 4 Supplementband, ст. 309 і д.), що поставив прінціп природности (das Prinzip der Naivität); в кінци A. L. Meissner, Die bildlichen Darstellungen des Reineke Fuchs im Mittelalter (Archiv f. d. Studium der neuer. Sprachen u. Literaturen, 1876, LVI, ст. 265—280; 1877, LVIII, ст, 241—260; 1881, LXV, ст. 199—232), що опер свою працю на простудіованю памяток штуки. Працї отсих авторів, тай деяких инших, були не в однім напрямі проломові та посували науку сильно наперед, мали одначе й недостачі; значна частина дослїдників опирала ся в своїх працях і висновках на таких старинних письменних творах, як індийські байки Бідпая, грецькі Езопа, латинські Федра, та таких середновічних поемах, як: Isengrimus, Reinardus, Reinhart, Renart, Reinaert, Reineke, Ecbasis, а за мало брала на увагу оповіданя про звірів записані з уст простого народа, колиж і звертала, то рідко на инші, як на західно-европейські. Тимчасом вичислені середновічні поеми хоч богаті числом, то доволї бідні мотивами; мотиви зачерпнені зі старинних жерел, та розроблені в одній поемі, повтаряють ся з більшими або меншими змінами у другій. Л. Колмачевський, що займав ся подрібним їх розбором, гово-

рить про одну з них (Райнарда) ось що: „Що тикаєть ся складу Ра́йнарда, то представлений огляд усїх пригод показує, що в той склад уходять по части ріжні байки Езопа, розвинені переважно в самостійні оповіданя, по части окремі мотиви східних казок, зложені в доволї характеристичні епізоди або зілляні з орігінальними сюжетами, по части в кінци незалежні риси, що витворили ся на европейськім ґрунтї та розросли ся в цїлі оповіданя". Поодинокі епізоди поеми звязяні з собою слабо. „Внутрішного звязку нема. Його можна би добачувати в тім, що через цїлу поему тягнеть ся нитка нещасних пригод Ізенґріма". Та в шестім роздїлї вовк не виступає. „Наслїдком того належить ува́жати поему тілько менше або більше вдатним злїпленєм пригод, що увійшли у склад поеми припадково" (ст. 194). Те саме можна сказати́ і про инші поеми, а на їх основі роблено висновки про звіринний епос у загалї. Через те ті висновки не можуть у цїлости вдержати ся, як се побачимо й на висновках Л. Колмачевського.

Українська народня байка не була доси предметом окремих дослїдів; західні автори не знають її і не згадують нїде, а зі східних ли́ше російські дотикають її тай то на стілько, на скілько вона входить у „русскую сказку". Подам хоч коротко огляд сих праць.

Найстарша з них і найважнїйша, се:

1. Л. Колмаческій, Животный эпосъ на западѣ и у Славянъ. Казань, 1882. Ст. VIII+316, 8°.

Праця складаєть з чотирох роздїлів. У першім розбирає автор гіпотези про походженє, розвиток і розширенє звіринного епоса. Висновки, до яких тут доходить, отсї;

1. Звіринна заґа (Tiersage) загалом не істнувала; найдавнїйше повстала звіринна казка[1]) (животная сказка).

2. Байка (баснь) являєть ся дальшим розвитком окремого моменту звіринної казки, а не „відломком звіринної заґи"; дидактичний елємент увійшов у звіринну казку відповідно пізно.

3. Звіринний епос завдячує загалом своє походженє сходови, а саме Індії.

4. Перехід індийських казок на захід довершив ся вже (можливо багато) перед V ст. перед Христом.

---

[1]) Звіринна казка відповідає мойому терміновп: епічна байка; баснь (байка) відповідає у мене дидактичній байцї.

5. Найголовнійшою етаповóю точкою при переході звіринного епоса з Індії до Европи була Візантія.

6. Риси подібности звіринних казок або окремих їх мотивів у ріжних народів поясняють ся: а) процесом рівномірного психічного розвитку; б) літературною позичкою; в) устною передачею (в відомих випадках).

7. Належить допустити самостійне повставанє казок як на европейськім ґрунті, так і в инших землях.

8. Одиноким крітерієм для правильної оцінки орігінальности і відповідної старинности звіринних казок може служити лише прінціп природности (примітивности).

9. У сфері звіринного епоса не можна добачувати слідів облачних мітів.

10. Звіринні епопеї середних віків розвили ся на основі клясичної байки, звіринних казок, бестіяріїв і оповідань зі східних збірників (подібно як із короткого оповіданя розвиваєть ся ширше і навпаки); вихідною точкою являєть ся байка Езопа про хорого льва.

11. Звіринний епос розвивав ся в монастирських школах під безпосередним впливом клєриків, від яких переходив до труверів.

12. Серéдновічному звіринному епосови більше відповідає назва французького, як німецького, бо а)він заживав незвичайної популярности у Франції, а в Німеччині був відомий тілько з нечисленних перерібок і перекладів; б) царем звірів був лише лев, а не медвідь (роля лиса належала первістно шакалеви).

13. Наданє німецьких імен головним героям (Райнгартови і Ізенгрімови), при чім не відчувано їх дійсного значіня, мало місце у Фляндрії, де чергованє французької й німецької мови відповідало такій можливости.

14. Введенє суду в обсяг звіринного епоса се середновічна видумка (ст. 53—55).

У другім розділї розбирає автор відносини славянського звіринного епосу до західного і прúходить до отсих висновків:

1. Лише окремі моменти подібности можна поясняти про-процесом рівномірного психічного розвитку; подібність цїлого оповіданя і таких відрубних рисів, яких вияснене при помочи теорії загальних місць представляє суперечности, належить поясняти теорією запозичуваня.

2. Більшість звіринних казок на европейськім континенті представляє запозиченя зі сходу; значна частина тих „народнїх“

казок сягає до літературних жерел, лише дуже незначне число визначуєть ся оріґінальним характером та самостійністю.

3. Частина звіринних казок перейшла зі сходу на захід у цілости, а частина розвинула ся на европейськім ґрунті з окремих мотивів індийських казок, із байок Езопа і инших жерел.

4. Звіринні казки приходили на Русь двома струями: а) східно-візантийською і б) західною; обі струї зливали ся нераз в один потік у полуднево-східнім куті Европи, т. є. на полудневім сході від Руси.

5. Звіринні казки зі своєю буцім то ріжнородністю зводять ся до доволі обмеженого числа мотивів.

6. Численні звіринні казки вproducили ся з ходом часу: а) по части внесено в них напівзвіринний елємент; б) по части вони підпали під антропоморфізм.

7. Славянські, в тім числї й „русскія", звіринні казки стоять часто на пізнїйшім степени розвитку, як західні.

8. Звіринні казки західних Славян стоять майже під виключним впливом заходу.

9. В славянських звіринних казках проявляєть ся сильнїйше устна передача, як у романо-ґерманських (ст. 173—174).

У третїм роздїлї розбирає автор головні питаня з обсягу середновічних поем про звірів.

У четвертім роздїлї говорить про сатиричний елємент в обсягу звіринного епоса. Тут приходить до таких висновків:

1. Поеми про звірів мали на метї зразу виключно розривку.

2. Сатиричний елємент загалом невластивий звіринному епосови; гіпотези, що добачують у нїм виклад історичних фактів під серпанком сатири, не мають стійности.

3. Сатира входить у звіринний епос відповідно в пізну епоху; в давнїйших памятках не подибуємо сатири, вона являєть ся аж у пізнїйших.

4. Особиста сатира подибуєть ся в звіриннім епосї лише в виїмкових випадках; переважає сатира загальна або безособиста; вона являєть ся відбитєм середновічного житя.

5. Моралїзацію при помочи окремого моменту з обсягу звіринного епоса загалом мали на метї (попри байки) лише малюнки відомих галузий штуки; пізнїйше і звіринним поемам надавано моралїзацийне значінє та долучувано моралїзацийні ґльоси.

6. Вовк не представляєть ся в звіриннім епосї монахом; роля вовка під маскою монаха показує його нездібність до того званя або представляє його придуркуватим послушником. Ідея монашества вовка завдячує своє походженє сходови.

На отсю працю Л. Колмачевського появила ся простора рецензія під такою назвою:

2. Н. П. Дашкевичъ. Вопросъ о происхожденіи и развитіи эпоса о животныхъ по изслѣдованіямъ послѣдняго трицадтилѣтія. Кіевъ, 1904. Ст. 76, 8⁰.

Властива рецензія на працю подана на ст. 1—25 і первістно появила ся в „Университетскихъ Извѣстіяхъ“ (Київ, 1883, кн. V, ст. 153—177 п. н. „Происхожденіе и развитіе эпоса о животныхъ). Побіч праці Л. Колмачевського обговорює автор рівночасно ще дві инші: а) Le roman de Renart publié par Ernest Martin. Strasbourg, 1882. б) Angelo de Gubernatis, Letteratura indiana, 1883. Пізнійше додав він до рецензії ще бібліоґрафічний огляд, який довів до 1904 р., та випустив їх разом окремою брошурою.

3. Владиміръ Бобровъ. Русскія народныя сказки о животныхъ. Изслѣдованіе. Отдѣльный оттискъ изъ журн. „Рус. Филол. Вѣстникъ. Варшава, 1909. Ст. 152, 8⁰.

Автор подає коротенько головні точки праці Я. Ґріма про звіринний епос та деяких пізнійших дослїдників і спинюєть ся головно на праці Л. Колмачевського, збиває всюди його докази про західне походженє „русскихъ сказокъ о животныхъ“ і навпаки стараєть ся доказати, що „вопреки мнѣніамъ Колмачевскаго, русскія животныя сказки, возникнувъ отъ источника, общаго и западноевропейскому эпосу, развивались самостоятельно, что онѣ обладаютъ многими чертами и мотивами, которыхъ нѣтъ ни въ западномъ, ни въ славянскомъ эпосахъ, что судьба тѣхъ и другихъ сказокъ была различная, и что наши сказки сохранились, если не всегда въ своей первоначальной чистотѣ, то несравнено лучше, нежели западныя“ (ст. 27). Для сього послугуєть ся він навіть тим самим матеріялом, що Л. Колмачевський, лише коли тамтой винаходив усюди зближеня в „русскихъ“ байках із західними, В. Бобров вишукує всюди ріжниці і на їх підставі ставить свою теорію. Він приписує приміром виключно західним байкам такі прикмети, як те, що звірі вибирають собі царів, мають судиїв і процесують ся; що цар звірів жиє з жінкою; що вовк окружений родиною, має жінку й діти; що лис являєть ся батьком численної родини; що звірі сповняють ріжні релїґійні обовязки,

ходять на́ прощу, відвідують святі місця, стають монахами, постять, сповідають ся і ин. При царю звірі все ворогують проти себе й інтригують одні проти других. Загалом їх прикмети майже все погані, а коли являють ся які добрі, то лиш переходово.

В „русскихъ“ байках анї пол, анї вік не відграють нїякої ролї. Звірі не мають нї жінок, нї дїтий, загалом не знають родинного житя. Про нїякі релїгійні обовязки нема згадки. Ворогують зі собою лише домашні звірі з дикими, домашні між собою нїколи (а пес і кіт?). Звірі виявляють добрі прикмети, дружать зі собою і оказують одні другим співчутє. „И такъ, мы видимъ, какая большая разница между сказаніями, нашими и западными: на Западѣ — искуственность и развитость, а у насъ простота и естественность; если угодно, русскія сказки о животныхъ находятся еще, и были фиксированы записями изслѣдователей въ состояніи недоразвитости, неопредѣленности. Но звѣринныя наши сказки отличають ся не только отъ западнаго, а равнымъ образомъ и отъ южнаго, и восточнаго эпосовъ. Это различіе эпосовъ обусловливается различіемъ судебъ, которымъ подвергались сказанія о животныхъ (ст. 34—35). В отсих виїмках подана коротенько вся основа праці В. Боброва, яку він кінчить так: „Заимствованность русскихъ сказокъ оказалась весьма проблематичною; многія сказки свидѣтельствуютъ о своемъ происхожденіи изъ отдаленной древности; другія хотя и не древняго происхожденія, развились самобытно на русской почвѣ“. „Самобытность русскихъ животныхъ сказокъ, думается намъ, остается непоколебленною, а самыя эти сказки надобно считать драгоцѣнной частью наслѣдія народной поэзіи“ (ст. 151).

В однім місци робить автор ось який закид Л. Колмачевському: „Съ полною некритичностью свалилъ онъ въ одну груду и безразлично цитируєтъ сказки великорускія, бѣлорускія и малорускія, хотя эти три отрасли русскаго племени жили разною культурною жизнью“ (ст. 149—150). Але він сам не устеріг ся сеї похибки, що видно не лише з його слів про використанє того самого матеріялу, але і з цитатів з українських збірників.

4. А. Смирновъ. Систематическій указатель темъ и варіянтовъ русскихъ народныхъ сказокъ. I. Сказки о животныхъ[1]). — II. Животныя и человѣкъ[2]).

[1]) Извѣстія отдѣленія рус. языка и словесности И. Академіи Наукъ. 1911, кн. 4, ст. 95—124.

[2]) Тамже, 1912, кн. 3, ст. 131—175.

Автор ідучи слїдом фінських та скандинавських учених, що в інтернаціональнім виданю „F.F. Communications“ старають ся дати систематичні показчики народнїх оповідань у ріжних народів, зачинаючи від найблизших собі, постановив уложити такий показчик для „русскихъ“ оповідань. Почав від байок. Перша частина, що обіймає дїйсно самі байки, подїлена на 53 теми без варіянтів. Друга частина обіймає властиво казки, в яких виступають звірі, і містить 9 окремих тем без варіянтів, із того лише дві темі можна причислити до байок, а то: 1) Пѣтухъ возвращаетъ украденныя жорновцы (у мене ч. 339—341). 2) Котъ или лиса устраиваютъ счастье дураку (у мене ч. 205—208). Разом отже 55 окремих байок, які автор призбирав у Москалїв, Білорусів і Українців.

Можна надїяти ся, що українська народня байка зверне тепер на себе більшу увагу учених дослїдників та стане предметом окремих розслїдів, розумієть ся у звязку з інтернаціональною байкою. Се тим більше правдоподібне, що й дотеперішні дослїдники, які її дотикали, мусїли б або окремо трактувати її нинї, або позмінювати свої висновки, які у дослїдах поробили.

Львів, 12. XII. 1916.

Володимир Гнатюк.

I. Ссавці.

А. Дикі ссавці.

I. Малпа.

1. Малпа і її діти.

Яка школярська наука? — Трафило ся раз, що мала малпа пятеро молодих, збирала їм по лїсї їду і носила. Раз під осїнь не стало вже нїяких овочів у лїсї. Питали дїти матери, що вони будуть від тепер їсти? Мати сказала їм, що тепер нема вже нїчого, лиш оріхи, то найсолодший на теперішний час овоч. — Зібрали ся вони всї пятеро одного рана, вилїзли з дупла і пішли до лїса шукати оріхів, бо мати говорила їм, що вже нема тепер другого овочу. Знайшли оріхи, але в лупинї. Почали гризти, але то було гірке. Кажуть: Та наша мати хиба божевільна, коли говорить, що нема солодшого понад оріхи, а то таке дуже гірке. — Прийшли в вечер до дупла і кажуть матери, що знайшли оріхи, але їх не можна їсти, бо дуже гіркі. Мати відповіла їм на те, що вони не їли оріхів, бо оріхи солодкі. Каже їм: Поведете мене рано туди, де ви їли оріхи. — Відвели вони рано матїр під оріх. Мати взяла оріх, розкусила, виймила зерно і дала їм та питає, чи гірке? — Вони кажуть, що се солодке, а те, що перше розкусували, було гірке. Тай зачали говорити, що їх мати мудра, бо дала їм їсти зерно, а не лупину. — Так і школярська наука, така з початку гірка, як на орісї лупина, але як вивчать ся і здобудуть собі хлїб, тодї заїдають зерно з оріха. Така то приповідка.

В. Гнатюк, Етногр. матеріяли з Угор. Руси, т. VI. ст. 3, ч. 1.

Паралелї: У доступних менї фолькльорних збірках не знайшов я анальогічної байки. **Літературні перерібки**: Б. Грінченко, Байки, ст. 86—87: Білочка та горіхи.

2. Малпина любов.

Ще була одна малпа і мала також пятеро молодих. Пішла вона до ліса збирати поживу і забавила ся довго, не могла нїчого призбирати. А тих пятеро молодих посварило ся в дуплї, коли вже дуже поголоднїли. А за що посварили ся? За те, що одно другому казало: Менї мати дасть перше, бо мене найлїпше любить; і друге так казало і третє і пяте. Посварили ся за те і почали бити ся. Одно з них було найсильнїйше і те побило тамтих четверо; котрим ударило до землї, кожде викинуло на двір перед дупло. Всї четверо були убиті, лиш одно живе. Коли мати прийшла і побачила четверо забитих, лиш одно живе, спитала, що то за робота. А те живе відповіло: Ми посварили ся. Я був найсильнїйший та повбивав тамтих. — Мати лише сказала: Менї були всї однаково милі, я була би вас усїх рівно обдїлила! Вхопила мати й те пяте, гепнула ним до землї: Такі менї були тамті милі, як і ти! — Так мати робить із недобрими дїтьми.

В. Гнатюк, Етногр. матеріяли з Угор. Руси, т. VI, ст. 3—4, ч. 2.

3. Малпи і білка.

В одному виликому саду водились обізяни. Вони що дня лазили по високих деревах і звідти позирали в низ на людей, а найбільше на убраня жіноче. Їх нираз брали завидки, шо баринї і баришнї і инші женщини що дня виходили на прогулку і шо дня надївали все инші і инші убраня. Тут вони помічали, шо женщини одна од другої пирихвачували моду. Одного разу обізяни завели між собою розмову: Систрички! ви помічаїте, як баришнї та баринї хрантять, одна од другої ни одстають. Як тїко одна яка з вильможних надїне инше модне убраня, диви ся, уже низабарьом і на всих такеж саме убраня. А ми нещасні обізяни ни маїм у шо зодягтись, все одно тай одно, поки й загиниш. — Стара обізяна каже: Оцї баринї далеко гірше нас обізян обізянничають. Тїко на нас кажуть, шо ми всяку новинку пириймаїм і пословицю зложили; коли хто з кого пирийма, так кажуть, обізяннича. А вони навпаки нам приміром стають.

Ниподалеко од обізян сидїла білка. Почувши їх розмову, сказала: Охота вам дарма язики свої об зуби чухать. Всякому звісно, шо обізяни і всї женщини однаковий розум мають. У вас в голові дисятої клепки ни стає... — Обізяни розгнївались на білку, хотїли їй дать доброго прочухану, бо їм правда ни по-

наравилась. А білка затанцювала по гілочках з одного дерива на друге і втикла од них.

Записав від Петра Фесенка в Шебекині П. Тарасевський.

4. Змудрована малпа.

В одного пана була малпа і дужи робила локайови збитки; шо він ї сварив, кажи: „На шо то робиш?“ — Вна кажи: „Я хочу так уміти пуцувати, як ти“. Тай одного разу мав бути баль у пана; локай повіпуцовував начиня всьо дилїкатно і пішов спати. Малпа узяла то до рук, узяла пуцувати і замазала. Він другий день приходит, то всьо замуцькани. Роскричав сї локай тай кажи: „Іди, утопи сї“. — Прийшла вона до ставу тай кажи сама до себи: „То ни штука топити сї, але ану най я попробую, ци глїбоко“. — Попробувала буком ци глїбоко, тай пішла. Прийшла, а локай як ї уздрів тай кажи: „Ти ше жієш?“ — Вона каже: „Та як топити сї? Я талапала сї по водї тай ни мож було утопити сї“. — А локай собі подумав: „Можи й є, шо то ни глїбока вода“. — Пішов і собі попробувати. Прийшов, малпа за ним, тай стала на березї, а він залїз у воду і став коло берега, а то посунуло сї і утопив сї. Малпа з утїхов пішла до дому.

Приходит за два дни другий локай. І вона тому так само робит збиткі. А той кажи: „Мой, дай си спокій, бо я кі повішію“. — Вна каже: „Та як то сї вішіє?“ — „Ходи, я ти покажу“. — Прийшов до туполї, сплїв собі личіну вужевку тай зачіпив за шию собі, а ногами сї очіпив гилї тай кажи: „Ади — отак“. — А вона як уздріла, шо він сї зачіпив за шию тай зачєла єго кусати; він сї ногами впустив і овис на вужевцї. Засміяла сї малпа тай пішла.

Приходит за тиждень третий локай. Вона лиш го вздріла тай кажи: „Лагідно сї зо мнов опходи, бо аби я тибе так ни змудрувала, як тих двох“. — Тай він ї нїчо ни казав. Аж раз збила му два тарелї, а він кажи: „Чикай, уже ти не будеш нікому збиткі робити“. — І увійшов до покою, зачєв сї голити. Підголив сї тай бире, задер голову до гори тай тилєм шморгнув по шиї; поклав бритву коло зеркала тай пішов і дивит сї кріз двері, а вона собі бире тай голит сї; підголила сї, пошурувала вістрєм по шиї, кров ї обільлєла; а локай увійшов тай каже: „А видиш, змудрувалас тих двох, а я тибе“. Тай малпа згинула.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Леся Луцика з Далешева, п. Городенка.

5. Як чоловік жив із малпою.

Їхали люде кораблем по морі і розбила буря їх корабель і усї люде потопились, тільки один чоловік і не втопивсь, умів плавать. Приплив до дошки тай сїв на неї верхом, думає, як будуть кораблї, то візьмуть і його з собою.

Пливе він день, пливе і другий, не видно нї однїсенького корабля. Сидить він на дошцї та Богу молиць ця, щоб Бог помилував його. Коли зачав його вітер приносить до якогось берега, а над берегом була дуже здорова пуща. От він пливе понад берегом і просить Бога: Колиб у цьому лїсї хоч одна душа найшлась така, щоб мене виратувала! Коли дивиць ця, аж стоїть на березї якась людина, цїла в шерстї. Як побачила його, то з першу запищала, а далї як скочить у воду! Вхопила руками за дошку ту, що він на їй сидїв і витягла його на берег та так пищить коло його та роздивляєць ця! А далї покинула його, а сама побігла в лїс.

Той чоловік дуже плакав ся, бо з роду не бачив таких людей страшних, а далї й думає: Що Бог дасть, буду сидїть; все одно десь прийдець ця тут пропасти... Коли дивиць ця, аж біжить вона знов і несе три корінцї. Прийшла до його, сама перше разів зо два вкусила, а після тикає і йому в зуби. Він не бере та дивиць ця на неї. Вона бачить, що він не хоче брать, знов сама кусає і тикає йому в зуби. Чоловік догадавсь і взяв цей корінець і зачав їсти. Вкусив раз, аж справдї добре. Він іззїв його зовсїм. Вона оддала і ті два. Він і ті поїв, бо, звісно, виголодавсь добре.

Вона пищала, пищала коло його, а далї взяла його за руку і повела в лїс аж до своєї нори. Лїзе сама перше в нору і за собою чоловіка тягне. Чоловік ще й гірше злякав ся, зараз і прийшло на думку, що вже йому довго на світї не жить, що тут йому жаба й цицьки дасть... Це вона мене задля того і привела, щоб іззїсти у своїй норі. — Іде й він у нору, нема що робить. Дивиць ця, нора здорова, неначе справдї хата; замість полу помощена велика купа комишу. Вона його пустила, а він сїв і вже дожидає смерти. Аж нї, не зачіпає!

Пройшов день і другий, не займа, тільки як сама куди виходить із нори, то його запирає, щоб не вилїз та не втік. Прожив він там з год. Вже й дитинка в їх найшлась, тільки не таке, як слїд: одна половина в шерстї, а друга гола. От вже вона стала йому більш волї давать, вже не запирає, як куди йде

з дому, вже йому можна вийти з нори і походить по лїсї цьому, що навкруг море.

Раз якось лучилось так, що її дома не було, а він вийшов з нори тай пішов скрізь лїсом аж до моря. Коли дивиць ця, аж корабель пливе не дуже далеко від берега. І дуже він зрадів, що побачив людей таких, як сам, тай зачав просить, щоб вони приїхали до берега і взяли його з собою.

Корабель приплив до берега і стали питать його люди ті, що були на кораблї, хто він такий і звідкіля він і як він сюди попав. Він їм сказав, що ми їхали на кораблї, але хвиля розбила наш корабель і всї люде, що були на йому, потопились, що тільки я один не втопив ся; умів плавать, приплив до дошки, вилїз на неї і мене вітер з дошкою занїс аж у цей лїс. — Корабельники його і взяли з собою і стали вже їхать. Коли дивляць ця, аж прибігла ця людина, що в шерстї, над берег і побачила того чоловіка, що жив з нею, уже на кораблї... Як запищить, як завищить, тай побігла в лїс. Взяла дитину і прибігла знову до моря; положила дитину на землї, на одну ногу наступила, а за другу потягла, так і роздерла дитину на дві половинї: білу половину вкинула в море, а ту, що в шерстї була, закопала в землю.

П. Рудченко. Народ. южнорус. сказки, т. II. ст. 19—20, ч. 9.

Паралелї: Н. Ончуковъ, Сѣверныя сказки. ст. 527, ч. 248. — M. Federowski. Lud białoruski, т. I, ст. 196, ч. 747; т. II, ст. 30—31, ч. 32—33. — Wisła, т. IV, ст. 721 і 942. — St. Chełchowski. Powieści, т. II, ст. 214.

II. Лев.

6. Звірі під пованєм льва.

Коли Адам був в раю, так тодї всї звірі і птицї повинувались йому. А як вигнали Адама з раю, тодї всї звірі остались біз начальника, бо всї вони боялись чоловіка, як царя зимного[1]). Опісля того як чоловік согрішив і Бог вигнав його з раю, всї звірі розбрились, ни стали боять ся чоловіка, ни повинувались йому і дивились на його, як на нищасну тварь. Ни стало між звірями порядку, кожин жив по своєму, кому як захотїлось. Сильні слабіших зобіжали, робили бізпорядок. Важко стало жити біззащитним звірям. Одного разу зібрались всї звірі до купи і почали радить ся між собою, кого наставить царем, шоб був порядок і шоб був у них правдивий суддя, котрого всї шоб

[1]) Земного.

боялись і слухались. На цей раз діла довисти до кінця ни довилось, бо ни всї були в зборі, самих виликих і сильних звірів ни було на сходцї. Тут вони порішили загадать всим звірям, шоб зібрались всї до купи з малого до виликого і обсудили діло як слїд.

В назначиний день зібралась повна сходка звірів. Прийшли всї до годного. Там був: Слон, лев, тігра, бигимот, носорог, медвідь, вовк, олїнь, вирблюд, лисиця, заїць, дикий кабан, зебра, коза, вівця, кінь, корова, собака, кішка, тхір, говрашок, криса, миша, і инші звірьки, які тїко були тодї на світї; либонь був і осел. Коли всї були в зборі, олїнь виступив на пирід і почав казати: Ни погнївайтесь на нас, ясновильможні пани, дужі і мочні звірі за те, що ми вас побізпокояли, никчемні супроти вас звірята. Ми задумали вибрать кого нибудь з вас царем над всими звірями, шоб було кому давать нам пораду, судить нас по правдї і всьому давать порядок...

Слон обізвавсь: Добре ви пригадали, давно пора установить між звірями порядок і правдиві закони.— Слон трохи подумав і почав казать: Господа старики! Всякому з вас звісно, шо Бог розгнївавсь на чоловіка і вигнав його з раю; тепер він ни в правах командувать нами. Тепер Бог лишив його права господарювать над всими тварями. Тодї ми повинувались чоловікові і робили так, як він хотів, а тепер ми зостались сами біз начальника, треба нам вибрать кого нибудь царем, шоб управляв нами, давав всим порядок, шоб ни допускав грабіжа і розбою і шоб правдиво судив всих за всякі провинності. Подумайте всї гарненько і скажіть, кого ви бажаїте наставить царем. Можу і я стать царем, бо я більший од усих і сильнїший, а ни хочите, як хочите, про мене все равно, хоч і мене вибирите.

Лев ни дождавши слова громади виступив на пирід і каже: Нї господа, слонові буть царем ни підходе, він ниповоротний, важкий, низдатний прудко бігать. Мінї більше личе буть царем, мене всї будуть слухать і повинувать ся, я прудкий, моторний, вродливий і сила у мене, спасибі Богу, є.

А далї виступив на пирід бегемот і каже: Нї господа, так ни годить ся, кожин з нас бажа буть царем, я теж виликий і силу маю, а шо я нивродливий, так це поміхою ни довжно буть; з лиця води ни пить, а саме главне нужна правда і розумний порядок.

Вискочила з гурта лисиця, виступила на пирід, сплигнула на пиньок і почала: Всякий розуміє, шо всї ви три годитесь в царі

і всякий з вас бажа буть царем, а шоб нікому з вас ни було обіди і шоб обійтись біз сварки і драки, краще давайте, зробим потайне засіданє і там всї громадою порішим, кому з вас буть царем. Хай ви всї три будете черговими на посад царя, ми одійдим од вас геть подальші і там порадимось гуртом; на кого випаде більшинство голосів, той і буде царем.

Всї одобрили річ лисиції, гукнули браво і рішили зараз же зробить потайне засіданє. Всї звірі одійшли подальші і почали галдїть. Які слабіші і біззащитні, ті кричали: Нихай буде слон царем, він розумнїший од усих звірів на світї і він буде правдивіший од всих. — А звірі, котрі сильні і моторні, ті намагались, шоб лева вибрать царем, кричали: Нихай буде лев царем, він моторнїший слона і вродливіший од всих, йому тїко й личе буть царем. — А инші намогались бросить жирибки, на кого більше випаде жирибків, той і буде царем. — Лисиції дуже ни хотїлось гнївить лева, бо він її прохав, шоб вона за його старалась, а як за його ни буде руку диржать, так грозив розірвать її на клоча. Лисиця всими силами умудрялась виставить лева царем, бо вона тримтїла за свою шкуру. Лисиця вибігла на пирід, злїзла на пиньок, шоб всим було видко і почала: Слухайте, господа, шо я вам скажу. Багато з вас є таких, котрі бажають, шоб царем був слон. Правда, слон розумний і сильний, він крові ни вжива і иншим ни дозволе кровю питать ся; тїко сами посудїть, господа, який з його буде царь, коли він ниповоротний. Всї вороги наші будуть шкодить, розбойничать іще гірше, чим тепер і його ни будуть боять ся, бо добре знають, шо він їх наказать ни може, погонить ся за ними, а вони утичуть од його. На мою думку краще всього наставить царем лева; він розумний, дужий і моторний, зможе виновних наказать і його всї будуть боять ся. Хто нашкоде, так чортового батька утече від його; хоч кого, так догоне.

Воно то так, обізвав ся олїнь, тїко так робить ниправдиво. Краще нихай так, як покаже більшинство голосів, а шоб ни було нї на кого пинї, давайте, бросим жирибки.

Так буде правдивіш, — гукнули останнї звірі. Тїко якже ми зробим?

А от як, — обізвав ся олїнь. Хто бажа, шоб був царем лев, той нихай кида он у те дупло кожин по годному оріху, а хто бажа царем слона, той хай кида жолудї.

Добре ти пригадав, гукнули всї, значить, так і зробим.

Назбірали цілий ворох жолудів і оріхів і змішали їх до купи. Лисиця стала на задні лапи і заявила: Ну, господа, тепер приступайте до діла.— Всї почережно почали підходить до вороха жолудів і оріхів і кожин брав по годному зерну, кому шо наравилось і кидали в дупло. Хищні звірі, які любили кров, ті брали оріхи, а які питались овощами і травою, ті брали жолудї. Лисиця побачила, шо на бік лева менше кидають, почала хвостом виртїть, підбігала до кожного і підморгувала, шоб брали оріхи, а коли підходили брать жирибки малі звірьки, так лисиця кожному шиптала на вухо: Бири оріх, а то лева прогнївиш, він тебе задаве, як жабу і я на тебе розсержусь, ни дам тибі просвітку. — Малі звірьки боялись, шоб ни попасти в опалу, брались за оріхи. Сама лисиця місто одного оріха, зачипила повну жменю і кинула в дупло так, шо нїхто ни міг помітить. Стали повірять жирибки і оказалось однакове число оріхів і жолудів. Медвідь і каже: Ну, шож тепер будим робить, тут шось ни так; давайте, знов киним жирибки і будим пильно придивлять ся, шоб хто ни кинув більше, чим треба і шоб нїхто нікому ни підказував, шо кому брать. — Лисиця вискочила на пирід і каже: Нї, господа, знов кидать жирибки ни подобає, а тепер давайте, ми зробим ось шо: Ходїм ми до намічиних нами чиргових і заявим, шо вони для нас однакові, а кому з них буть царем, ми там шонибудь пригадаїм і порадим їм зробить, шо треба буде.

Пішли вони всїєю громадою до чиргових на посад царя і повідомили їх, шо жирибків випало на обох по однаково.

Лисиця в перву голову виступила на пирід і каже: Ясновильможні пани! Громада намітила в царі одного кого небудь з вас, пана лева або пана слона. Кинули ми жирибки, кому з вас буть царем і пирилїчивши ті жирибки, оказалось по однаково одному й другому. Тепер треба пригадать шо нибудь инше. По моєму нихай буде так: Хто кого пиригоне, той і буде царем. От попробуйте зараз побігти навпиригонки, хто з вас окажить ся прудкішим, той, значить, царь.

Слон одказавсь: Прудко бігать я ни можу од природи. Мінї кажить ся, шо цареві прудко бігать нима чого. Нужин порядок і розумна росправа і правдивий суд, а коли треба буде за ким погнать ся, так я прикажу, кому захочу.

Ну так тодї нихай буде так: Хто з вас вище підскоче, той і буде царем.

Слон знов теж саме сказав: Ні, я підстрибнуть в гору ни можу, бо я ни легенький.

Ну, так значить, хай буде лев царем, — гукнули всї, хто бажав лева.

А слон і каже: Про мене все равно, тїко так буде ниправдиво. Шо лев може зробить, того я ни можу, а шо я можу, того лев ни може. Коли вже так, нихай він зо мною поборить ся; як лев поборе мене, тодї він буде царем.

Лисиця засумувала, а далї пригадала одну хитрість і каже: Добре, нихай буде так, зведем вас бороть ся, тїко зараз уже пізно, ми всї поморились, отощали, а хай краще завтра ранком так, як в снїданню пору. Тїко ви, господа, рано нїхто ни приходьте дивить ся, як вони будуть бороть ся, а то ми їм будем мїшать, вони будуть скіснять ся нас. Краще ми прийдим трохи згодом і побачим, хто кого зборов.

Всї согласились. Настала ніч, слонові побажалось спать. Пішов він до лїсу, притуливсь до одного ни зовсїм товстого дуба і заснув. Слони звичайно сплять стоячи, обпершись об дериво, а як би він він лїг боком, так тодїб сам піднять ся ни зміг. Лисичка з далека слїдкувала за слоном, де він остановить ся і коли побачила, шо слон уже кріпко заснув, побігла до лева і каже: Ясновельможний пане, ходїм мирщі до слона, він уже заснув, так шоб ни гаять дармо часу, будим за дїло брать ся. — А якеж ми будем робить дїло? — спитав лев; задушить слона я ни подолїю, він проснеть ся і оборонить ся од мене. — Ні, я ни про те, душить його ни треба, а він має звичай, коли спить, опирать ся об дериво; так от давай, ми пиригреземо дериво, дериво впаде і слон упаде, тодї ми скажим, шо ти слона поборов. — Добре ти пригадала, тїко я сам ни вправлюсь до ранку пиригризти дериво, зуби заболять. Ти піди, гукни іще кого небудь на підмогу

Лисиця побігла і зібрала штук з дванацять вовків, миш, крис, привила до слона і почали вони гризти дуба. Гризли, гризли до самої зорі, а дуба ще чимало оставалось. Дуб уже трохи похилив ся, а ще ни подавав ся, бо ще чимало оставалось ни пиригризиного ствола. Шо робить? Уже світало, слон міг проснуть ся, а дуб ще ни падав. Лисичка і на цей раз пригадала одну штучку. Позвала трьох медвідїв і каже: Слон, наш будущий царь, нагибав ось на цьому дубі мед. Так от коли він лагодивсь спать, вилїв менї позвать вас, шоб ви достали йому меду. Поки він проснеть ся, так шоб мед був на поготові,

а инакше він вас накаже. — Медведі раді старать ся, подрались на дуба всї три. А лисичка дивилась в гору і кричала їм в половину голоса: Ви лїзьте он туди на той бік, показувала їм на грачачі гнїзда, котрі чорнїлись в той бік, куди дуб похилив ся. Медведї зібрались на саму макушку дуба. Дуб ни видиржав, тріснув і упав. Слон теж упав на бік, а далї аж на спину пиривирнув ся, задрав в гору ноги. Піднять ся сам нїяк ни міг. А медведї як гепнулись з дуба, аж кишки з них вискочили і дух вийшов.

Минула снїдання пора, почали сходить ся до них всї звірі. Лев стояв біля лежачого слона, а лисиця трохи одалї виртїла хвостом. Коли зійшли ся всї звірі, лисиця заявила: Дивіть ся, господа, який сильний наш царь, слона зборов. Слон хотїв удержать ся за дуба, так він і дуба вмістї з ним звалив; на шо вже дуб кріпкий і то ни видиржав, зломив ся. Три медвідя хотїли заступить ся за слона, так він їх як швирнув од себе, аж кишки з них вискочили; дивіть ся, он вони бідяги валяють ся.

Всї звірі затримтїли від страху і в один голос закричали: Лев буде наш царь государь! З того часу всї звірі стали боять ся лева і почитали його за царя. Коли лев заричить в лїсу, так всї звірі тримтять.

Коли лев став царем, здав манифест, де було сказано так: Ми царь дрімучих лїсов, король дубрав і гаїв, виликий князь стипний, повилїваєм всим своїм підвласним, жить правдиво, мирно, чужого ни брать, слабішого, бізвинного ни драть, старших почитать і поважать. Хто поміте за ким грішок, повинен доносить мінї, я буду розбирать дїло і виновних буду наказувать. Хто буде жить по правдї і за другими буде замічать грішки і доносить мінї, тому буде награда...

Лев сибі на підмогу слїдить за порядком назначив министрів. Вовка назначив луговим министром, тігра лїсним, лисицю польовим. Министри подякувавши царя за увагу, пішли кожин на свій посад. Останнї звірі нираз галдїли проміж себе: Шо за причина, шо вовк і лисиця достукались такої чести? Ниначе покраще них є звірі, а бач, ни попали в министри. Олїнь і каже: Та тут, господа, дїло ни чисте, правдою і чесним поведенєм нїколи ни достукаїс ся уваги царя. Я од разу помітив, шо лев поборов слона ни зпроста, а тут була якась хитрість. Звичайно лисиця на хитрощі здатна так, шо вона шонибудь таке пригадала, а вовки мабуть помагали їм, чириз те саме вони попали в милость. Ну, тігра дїло друге, він дужий звірь, йому личе буть

виликим начальником; а тут іще й те, обминуть тігра — він міг розгнївать ся на лева і робить йому поміху в ділах, бо у його сила ни далеко утикла од львиної. — Та я і сам так думав, — обізвав ся медвідь, — видно, шо вони зхитрували, околпачили слона і моїх трьох братчиків занапастили тоді. Я так покладаю, шо вовки гризли того дуба, об який слон обпирав ся сонний. А трьох медвідів вони одурили, заставили полізти на дуба, шоб скоріш його зломить. Од того вони і положили свої голови. — Е! так воно й буде, — гукнули инші.

Дивлють ся, ниподалеко них біжить лисичка; всї принишкли: Цссс! мовчіть, а то почує, бида буде, всих нас загонють туди, де Макар тилят ни пасе. — Лисиця підближилась до них, всї їй низько поклонились. Вона остановилась і пита: А чого ви тут в купу збились? Чи ни заговор який робите? — Боже нас борони, це ми зійшлись побалакать про вчорашнїй радісний для нас день. Ми всї радіїм, шо Господь нам послав такого царя і умних правдивих министрів. — А! Як шо так, то іще нїчого, а всеж таки на другий раз ни смійте збірать ся всї до купи. Нїяких потайних зборищ по закону ни полагаїть ся.

Опісля того всї звірі старались жить кожин сибі особняком. Всї звірі, які питались рослинним, жили мирно, правдиво, а хищні шкодили і зобіжали слабіших. А шоб пирид царем і пирид законами буть правими, старались вигорожувать себе, шо вони зробили шкоду ни зничевя і ни з своєї охоти, а по долгу служби. А як царь пошне допитувать ся: За ві що ти задрав зайця або ще кого нибудь — так виновний одбріхувавсь, шо він задрав його за те, шо заїць глузував з царя, або підмовляв инших убить царя. Царь министрам вірив і давав їм за це награду, за їх вірну службу. По пирвах хищні звірі придержувались закону, а далї голод почав вимогать обходить закони, пригадували кожин сибі жить так, як їм бажалось. А свою вину звиртали на слабіших, або на того, хто їм був противним. Хищні думали сибі так: Шо з того, шо я буду ходить по закону? Його скоро можно стоптать, а краще я буду закон обходить. Жить по правдї, значить з голоду здохниш. Нїкого ни зобіжать, значить, ни треба їсти скоромнини, а ни їсти скоромнини, я повинен буду здохнуть, з голоду. А як буду обходить закони, буду драть, кого попаду, буду сит, здоров і нїхто про це ни буде знать. А хоч і дійде до слуху царя, так я одбришусь, скажу, шо він ни слухавсь і підмовляв инших звірів зробить забастовку. Царь мінї повіре і я буду прав. Всї хищні звірі так думали і так робили і тепер так роблють.

Набридло лису буть польовим министром, бо там опріч миш та инших звірьків, нічого ни доводилось їсти, а йому кортїло посмакувать курятинки або гусятинки. Пішов лис до царя і каже: Ваше виличество, дозвольте менї завідувать над курниками і обірігать курей од ворогів. — А при чім же тут кури? — каже царь; нам ни дано права властвувать над птицями, у птиць є свій царь. — Так я хлопочу ни за курей, а тут я хочу укоротить бізпорядки наших звірьків. — А який же вони бізпорядок чинють? — Тхори і криси душуть курей і малих курят і псують їх біз жалю. Мінї жалївсь півінь і прохав, шоб я вам доложив. А то, каже, всї з вас глузують, шо ни даїте порядку, дозволяїте таким плюгавим звірькам робить шкоду в иншому господарстві. — Лев повірив лисові і з того дня наставив його контрольором над курниками.

Лис зрадів, помчав ся до сила. Діждавшись пізньої пори, почав повірять курники. Таким чином він що дня уминав по дві, по три курицї. Одного разу чоловік підсїв лиса і застукав його в курнику. Тїко лис попявсь за курми, а чоловік схопив його за хвіст і ну бухать бичем по ребрах. Так його угостив, шо він був ледве живий. А далї привязав до хвоста матузок і повісив лиса на тину, боявсь, шоб він до ранку ни оджив і ни втїк. Чоловік пішов спать, а лис оклигав, почав пригадувать, як йому викрутить ся з биди. Пручавсь, пручавсь, нїяк ни міг одірвать ся. Кілько раз сикав ся понатужить ся, шоб пирирвать матузок і ни міг, бо дуже кріпкий був. Тодї він порішив збуть ся свого хвоста, аби тїко самому буть живим. Хоч і боляче було, почав пиригризать свій хвіст. Одгриз свій хвіст і втїк.

Вибіг лис в поле і дума: Ну, шо його тепер робить? Як я покажусь до своїх підвласних? Вони мене ни пізнають і ни будуть мене слухать ся. До підвласних іще ни так страшно показать ся, вони у вічі глузувать з мене ни посміють, а за вічі нихай сибі балакають, шо хочуть, а от як я до царя покажусь, шо я йому буду казать, як спита про хвоста? Стидно буть министром біз хвоста. Ех! краще б він мене убив до смерти. Ну та тепер уже того ни верниш, шо проминуло; хоч і сором, а треба як нибудь віку доживать. Поки хвіст загоїть ся, піду до зайця в хату, полежу там.

Підійшов до зайчачої хатки і каже: Пусти мене пириночувать. Я тибі колись в пригодї стану. — Нї, ни пущу, каже заїць, у мене кісно, малі дїтки... — А я тибі кажу: Одчіняй. Ти знаїш, хто я? Я министир польовий і контрольор домашнїх птах, був

на силї по государствинним дїлам. — Заїць злякав ся, одчинив. Лис убрав ся в заячу хатку і лїг на мняке ліжко, а зайчиняток скопирну́в геть. Заїць промовчав, бо як же можно гнївить министра? Пішов зайчик добувать дїткам корму, а лис тим часом забажав поїсти; схопив одно зайчиня і ззїв. Прийшов зайчик погодувать дїток, дивить ся, уже одного зайчинятка нима. Заїць пита: Ваше степенство, а деж моє зайчиня? Одного нима.— Як ти смїїш питать мене про своїх дїтей, шо я тибі нянька, чи шо? Ти їх наплодиш тут цїлу сотню, а я буду що филини пирилїчувать їх, чи всї, чи ни всї? Коли хочиш жить на світї, так ни груби минї, а то живо попадеш до царя в лапи. — Заїць вийшов з хати, заплакав і знов подав ся добувать корму своїм дїткам. Вирнувсь до дому, дивить ся, нима іще одного зайчиняти. Заїць ни став нїчого казать, погодував остатнїх дїтей, а сам вийшов з хати і плаче.

Біг мимо нього другий заїць; побачивши зимляка, спинивсь і пита: Чого ти, братїку, плачиш? — Та як же минї ни плакать? Убравсь до мене в хату наш министр, скісня мене, їсть моїх дїтей і ни смій йому слова сказать, грозить смертю, каже: Донису цареві, так він тебе ззїсть. — А ти, братїку, подай жалобу цареві; як таки так, довжна ж буть на світї правда. Хоч він і министр, а довжен пирид законом одвітить за душогубство. — Ех! брате, брате, куда там нашому братові поткнуть ся? Все равно наша жалоба до царя ни дійде. Там її пирихватють придворні прихльобатилї і підітруть нею шо небуть... Там всї сановники з нашим министром за пане брата, так хібаж вони захочуть топить свого приятеля? За його всї заступлють ся і його оправдають, а за мене нищасного сїромаху нїхто й слова не промове. — А ти біжи сам прямо до царя і заяви жалобу. — Балакаїш ти, брате, Бог зна шо, та хібаж там мене допустють до царя? Я і до двора близько ни добирусь, там мене в шию витовкають, скажуть: Жалуй ся по начальству! А по начальству жалувать ся, звісно, хто буде прав. — Та це бач так, братїку, їм все можно, а нам хоч з мосту та в воду; дирұть нас кругом і жалувать ся ни смій, бо все равно з правого зроблють виноватим. — Побалакали зайцї і розійшлись.

Обіжиний зайчик прибіг до своєї хатки, заглянув в середину, а там уже нима нї годного зайчинятка. — Зайчик ни став показувать ся на очі министра, побоявсь зайти в хату, вирнувсь в поле, сїв і гірко заплакав. Біг мимо вовк, побачив зайця, спинивсь і пита: Чого ти, зайчик, плачиш? — Та як же мінї ни

плакать, лис забравсь в мою хату, поїв всих моїх діток, а тепер осталась черга за мною, боюсь показувать ся до дому. — Ни журись, зайчик, я його вигоню, ходім зараз. — Пішли вони до хати. Вовк підійшов до дверей і каже: Хто ти такий, виходь геть з хати! Я министр польовий, хто сміє міні грубить? — А! так, це ти лис, каже вовк; стидно, брат, зобіжать слабеньких нищасних звірьків. Я теж министр луговий, прошу тебе ослобонить хатку бідного зайчика, а то піду до царя і доложу йому про твої злі вчинки. Царь тебе, я думаю, по головці ни погладе. — Ни твоє діло, вовче, мішать ся в мої порядки; ти порядкуй в своєму министерстві, а я буду в своєму. — Вовк піймавши облизня, розгнівлиний пішов до царя. Прийшов до лева і каже: Ваше виличество! Маю честь висловить вам ось що: Лис, министр польовий, чине грабіж, ни сповня вашого указу, в дворах курей псує; місто того, шоб обірігать їх од звірьків, він сам пожира їх. Потім зобідив зайця, поїв його дітей і живе в його хаті, за малим самого зайця ни ззїв. Я прохав його ослобонить заячу хату, а він сказав, шо ни моє діло; каже: Шо я хочу, те й роблю, нікому до того діла нима...

Лев поручив вовкові послать оліня з указом до лиса, шоб він зараз же явив ся до його на розправу. Лис получивши указ, задумав ся, почав пригадувать, як одбрихать ся. Надумавши все, шо було треба, пішов до царя. Доложили цареві, шо прийшов польовий министр. Лев вилїв пустить його в хороми. Тїко лис на двері, лев грізно його спитав: Ти шо там твориш бізпорядки? Як ти смів так нимилосердно зобідить зайця? Або на ві що ти псуєш курей, а вину спираєш на малих звірьків? — Лис баче, шо лев з ним ни шуткує, припав на колюшки, повісив низько голову і каже: Ваше виличество, ни вилїть казнить, дозвольте слово промовить. — Ну кажи. — Ваше виличество, я добре знаю, шо на мене по злобі наклягузничав вовк, а як сказать по правдї, вовк кругом сам виновин. Ни я, а він зайчинят поїв. Я заступивсь за зайця, так він і міні хвоста одгриз і мене за малим ни задушив, ледве утїк. Ось звольте подивить ся, як він мене обізчестив, одгриз хвоста по саме нікуди. А тепер, бач, свою вину звирта на мене, я і так зобіжиний. — Лев подумав трохи і каже: Ну ти остаєс ся прав, тїко министром польовим ти ни будиш, а останис ся у мене при дворі за началника охранної дружини, а вовка я накажу.

Лев послав гонця за вовком, а сам почав обдумувать діло; хто з них прав, хто виноват, дуже трудно розбирать ся, можно

покладать, шо обидва брешуть. А кого з них оставить живим, треба обдумать. Лис хитрий гимонський, він похоже нашкодив, тіко наказувать його якось ни з руки, бо він мене своєю хитрістю посадив на царство. А вовк шо, він хоч і помогав пиригризать дуба, так то ни дуже вилика пригода, гризти всякий дурак зуміє. Так, шо краще доведеть ся вовка задрать. Оставить обох живими, ни підходе діло...

Привили вовка до царя. Лев ни став і розмовлять з ним, схопив вовка в свої лапи і задушив його. Узнали вовки, що лев казнив министра лугового бізвинно, напрасно, почали радить ся, як і чим оддячить лисицям і самому цареві. Почали вовки збірать ся в купи. Кілька табунів розбіглись по всїх полях, по долинах і ярах, нападали на лисичі хати, розоряли їх, душили старих і малих. А дванацять штук вовків пішли на розвідки до царського подвіря. Виглядали з за кущів, де саме сидить царь і що він робе. А найбільше всього вони пильно придивлялись, де там ворочаїть ся лис.

Лис помітивши вовків, од разу догадав ся, з якої причини вони никають біля царських палат. Видно було, шо вовки ни дарма шлялись цїлим табуном. Лис ни довго думавши підійшов до лева і каже: Ваше виличество! Я розвідав, шо вовки хочуть мене убить і вас теж хочуть лишить жисти. — Ну, це дурне, куди їм грішним? Я як розвирнусь, так всих вовків пороздавлюю як жаб. — Воно то так, ваше виличество, сами вовки вам нїчого ни заподїють, а вони умудрять ся підпрохать кого нибудь. Слон на ваше виличество нидоволин, може стать на бік вовків і чого доброго тігрів зібють з пантилику, підмовлють на свою руку, тоді нам круто прийдеть ся. Так от поки вони ни підмовили слона і тігрів, дайте указ, шоб тігри всих вовків розігнали і шоб ни давали їм збірать ся в купи. — Лев митю написав указ і одіслав його до тігрів, шоб вони мирщі розігнали вовків. Тігри як двинули на вовків, розігнали їх далеко, далеко, і гарненько їх поколошматили, чимало розтирзали на клоча, а инших знївичили, а останнї повтїкали, куди який попав. З того часу вовки покинули намірять ся лишить жисти царя і лиса. Всї мають злобу на лева і на лиса, тїко подушить їх нїхто ни одважуїть ся, боять ся...

Записав від Карабуди в Шебекинї П. Тарасевський.

7. Гостина у льва.

Загадав собі лев межи зьвірев робити баль. Прилагодив си він тай зачєв скликати усєку звірь. Тож він закликав собі перший раз биндєка, бо каже: Єк я велитєй, то я собі кличу уперед мицюцьку зьвірь. Другий раз закликав кота, бо то єго фамілїя; по третий раз кликав вовка; четвертий раз лиса; пєтий раз крука; шестий раз медведя; семий раз закликав собі усєку зьвір. Но зійшло си то до него усе разом тай він їх файно дуже приймав і питав їх, шьо чувати межи зьвірьов. Каже лев: Ви знаєте, шьо я є найстрашнїща зьвірь. — Нї, каже кіт. — Чьому нї? — Бо тому нї, бо ти від мене утїкав раз дуже. — Як то може бути, каже лев, аби я від тебе утїкав? — Так то було, шьо я вілїз на штуку велику (шьо згибла, ци хтос ї убив) і ти, єк мене побачив, тось дуже утїкав. — Отже правду кажеш, трафило си минї то — каже лев, шом раз тїкав від менчого від себи.

Каже лев до вовка: А тобі, цї не приходило си мати шьо з маленьтєм, яку пригоду? — Каже вовк: Трафило си минї раз з отим биндєком. Так було, шьо я зайшьов до єдної хати і поїв дїти тай увішьов оцей мицьоцький до хати тай зачєв брунькотїти, а я єго поглєдав, аби єго зїсти, а він нараз затих, не знати, де си дїв; вітак як мене утєв під фіст, то я так теньдьо тїкав, шьо добу си не обзирав. — Усє зьвірь зачєла си з того сьмієти: Га, га, га, га! — шьо він від такого малого так тендьо тїкав. — Каже вовк: Та то би усьо було добре, але зад був менї так спух, шьо я три дни ни міг нї іти, нї сидїти, приходило си менї пукнути.

Ба, циж то — каже — може бути правда? Лис каже: Дуже я можу вірити, шо правда. Менї си придало порпати єму для себи. Лиш почєв я порпати, а то у земли зачєло гуркутїти, а я гадав, шьо то кури куркутє у курницї. Єк я си утїшив дужи, єк я зачєв дуже порпати і надибавєм оце весїлє (показує на биндєка). Це весїлє єк мене присїло, на моїлиця, на моїуха, на моїочи, тож я три дни дер обома лабами, з обох боків утирав си, але на очи ни міг єм видїти. То менї приходило си не богато до загибку.

А крук каже: Ге, шьо вам таке си трафило, але я вам пічну оповідати, шьо не штука вбити крука, але штука имити живого. — А чомуж ти головку перехилєєш лиш сюда, то туда? — питає лис. — Через то я перехилєю голову та ще і у гору си

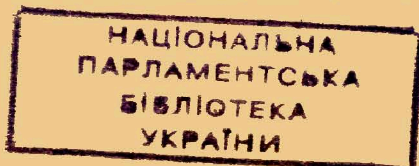
дивю, за що хотю вам казати. Усї-сти говорили за меншість, то і я буду говорити за цего биндєка. Ні, я вам оповім за павука. Мої крила велиті, я зайшов у лїс, а павук заснував павутину тай мої крила запутали си у павутинї, шьо я не збірував лекіти. Упав я низко до землї і зачєв си обдирати і тим способом, шьо я си оббирав тай я си гірше запутав і мене зловили і засадили у клїтку.

Обзиває си на то медвідь: Но і я вам роскажу, яку я мав пригоду з найменчим. Я ішов раз млаков тай надибав я купку оцих биндєків. Узєв я то у свою руку і моцно стис у жмени тай надушив з тої купки меду, шьо цїлих шість місєців сцав вітак свою лабу, шо була солотка. Таке я мав! — Га, га, га! — усє звірь сьмієла си з єго пригоди.

Від Грицка Фроляка в Карлові, Снятин. пов. запис. А. Онищук.

8. Як лев утонув у студни.

Давно, давно тому назад, в брянських лїсах проявив ся лев та такий виличезний та грізний, шо бувало як заричить, так всї звірі тримтїли як осикове листя. Лев як побіжить, бувало, на роздобичу, так всих, хтоб йому ни попав ся по дорозї, розривав на шматки і бросав. Наскоче, бувало, на табун диких свиней і всїх подуше, мало яка утїкла од його, а сибі для їжі він брав тїко одного. Звірі з пириполоху ни знали, шо їм робить. Зібрали громаду і почали радить ся. От медвідь каже: Знаїте шо, господа? Лев що дня задира нас ни менше як по десять штук, а иноді і двацять душ пирипсує, а зїда він мало, одного або двох, ни більше, а останнї гинуть дарма, бо він кожного разу хватаїть ся за свіжину, вчорашнього ни стане їсти. Так от давайте, ми устроїм так, шоб він поїдав нас що дня по годному або по два, одним словом, шоб він душив нас стїко, скіко йому потребуїть ся для їжі, а даремно шоб ни занапащав звірів. — Піди, попробуй, побалакай з ним! — обізвав ся вовк, — він наших речей і в ризон ни прийме. Всих наших посланців ростирза на куски і тим дїло кінчить ся. — А от спробуїм, шо воно вийде! — обізвав ся медвідь. — Тїко когоб нам послать з докладом? — Та йди ти, медвідь, — сказав вовк, — ти більший од всих і сильнїший. — Куди там моя сила годить ся! Все равно я його ни здолїю, як він кинить ся на мене так, шо сила моя тут ни при чом. Краще ти, вовче, йди, ти ниначе моткіший од мене. — Шо з того, шо я моткіший, шож, ти думаїш, шо я

успію утикти од його, коли він кинить ся доганять мене? Тут треба пригадать шо нибудь инше, а сила наша і моторність ни пособе. — Виступив олїнь і каже: Знаїте шо, господа? Тут треба зуміть, як до лева підступить, із чого розмову почать, шоб він од разу ни розгнївав ся.— Ну так іди ти, олїнь, коли ти такий розумний. — Та я сам за це діло ни бирусь, а я тїко так кажу, шо з царем балакать за просто ни можно, бо ни з своїм братом. Треба зуміть, як до його підійти. — А когож ми довжні послать на твою думку? — Та по моєму, давайте, ми пошлем лисицю. Вона здатна на хитрощі, може вона зуміє підлащить ся до лева і розкаже йому, в чім діло. — Добре ти пригадав, — гукнули всї звірі, — вона зуміє, як до його підійти. — Позвали лисицю, медвідь каже: Лисичко! черга твоя йти до царя побалакать з ним, чи ни согласить ся він, шоб ми сами достачали йому їжу, а то сама бачиш, шо він нас пириводе дарма бізлїчне число. — А шож я хіба у Бога тиля ззїла, чи шо, хай хто нибудь инший піде. Коли нїхто ни хоче йти, так давайте, ми поміряїм ся, кому припаде йти, той і хай іде біз одказу. — Нї, лисичко, так ни вийде дїло; бува припаде йти тому, хто ни зуміє слова промовить, шож воно получить ся? Він там з ляку наварняка аби чого і місто того, шоб випрохать у його милости, лев іще дужче розгнїваїть ся на нас. Громада порішила тебе, лисичко, послать, а ни хочиш, так зараз же буде тибі смерть, ростирзаїм тебе на клочки. — Лисиця засумувала, ни знала, шо їй робить. Ни піти — бида і піти теж ни мед. Думала, думала, а далї каже: Ну, господа, піду, попитаю щастя; видно, моя доля така... Тїко з голими руками я ни согласна йти, а давайте мінї кого небудь на гостинець цареві. — Ну візьми трьох зайців. — Пішла лисиця похнюпивши голову, повила і зайців за собою. Дорогою вона всї хитрощі пирибрала, все прилажувала, яка з них дужче підійде до дїла.

У лисиції душа в пятки виступала, а йти треба було. Коли вона почала підближать ся до лева, він вийшов з своєї палати, настобурчив свою гриву, вискалив зуби і закивав хвостом. Лев здивувавсь, шо такі малі звірьки сміло йдуть до його. Він на них ни кинув ся, дожидав, шо воно дальші буде. Лисиця підближилась до лева сажень за пять, низько поклонилась і почала: Ваше степенство, ни вилїть мене казнить, вилїть слово промовить! — Кажи, я послухаю. — Громада звірів припоручила мінї піднисти вашому степенству хлїб-сіль. Ось вашій милости прислали трьох зайців і прохали всї гуртом, як що буде ваша ласка, ни положить на нас гнїву. Ми тепер хочим сами що

дня достачать вам їжу; скіко ви зволите приказать, по стіку будим приносить. Громада звірів поважаючи вас, знайшла зручнішим установить такий порядок, а то, кажуть, нам совісно супроти царя, шо він сам собі добува їжу. З поводу сього ми збірали громаду, де і порішили дать спокій вашим ніжинькам. — Добре ви пригадали, молодці хлопці; для мене так буде краще і для вас гарно, а то знаїте у мене така натура, шо я як піду на роздобичу, так ни стіко ззім, як подушу. А так буде для вас спокійно і для мене. — А по скількож звірів прикажите приносить що дня і в яку пору дня ви зволите трапезувать? — Звірів посилайте до мене раз в день, в пів день; їжі мінї ни багато треба, я що дня зїдаю ни більше двох зайців, а вовка або кабана на два днї хвате. А коли забажаю більше зїсти, тодї я вам скажу. — Лисиця низько поклонилась леву і побігла до громади.

Прибігла туда, звірі всї були в зборі, ждали лисицю з нитерпенієм. Кожному хотїлось скоріш узнать, чим дїло кончить ся. Лисиця прибігла і каже: Ну господа, дїло наше в шапцї; лев согласив ся, шоб ми йому сами достачали їжу, тепер він ни буде нас дарма душить. — Всї зрадїли, шо їм буде спокійнїше жить. А всеж таки тоска далеко од серця ни одкачувалась. В кожного душа холонула, як згадував про те, шо ни сьогоднї, так завтра прийде черга йти до лева в лапи. Стали вони думать та гадать, кого послать завтра цареві на обід. Медвідь каже: Давайте, ми поміряїм ся на палку, чий буде верх, той довжен іти до лева.— А вовк каже: Нї, так дїло ни підходе. Випаде черга на твою долю або на мою і ми довжні йти, а які нибудь никчемні звірьки, котрі сами себе полохають ся, будуть жить; так ни справидливо. Давайте, ми краще постановим так, шоб до лева йшли ті, у кого хвоста нима. А коли лев пириведе всих куцих, тодї почережно будуть іти довгохвості. — Е вовче, так я ни согласин, — обізвав ся медвідь, — бо я теж куций і олїнь куций, він теж супроти сього буде. Краще нихай ідуть перше хвостаті, а потім куці. — Лисиця обізвалась: От шо, господа, шоб ни було обідно нї тим, нї другим, давайте, ми постановим так: До лева нихай ідуть звірі такі, котрі ниспосібні до роботи, старі, які уже на світї нажили ся, котрим пора здихать; ті, у яких хвоста нима ни од природи, а по якій нибудь причинї; сліпі, криві, бізногі, або які були підстрілині охотниками. — О так добре буде, — обізвав ся медвідь; здоровим, молодим і ниврèдимим тїко пожить, а старим і калїкам все равно треба здихать

ни сьогоднї, так завтра. — Так вони і постановили. Що дня одбірали бракованих звірів і посилали до царя.

Пройшов тиждинь, пройшов другий, пиривили всю каліч, остались тїко здорові та молоді. Шо оставалось робить? По своїй охотї нїхто ни хотїв іти на видиму смерть. Кожному жить хотїлось і кожин за свою шкуру тримтїв. Припадало знов збірать громаду. Зійшли ся всї звірі і почали турбувать ся. Ну, шо ми тепер будим робить, господа? Калїк всих пиривили, тепер давайте, киним жирибки, кому випаде йди до царя. — А лисиця каже: Та ще, господа, на те буде пора, коли треба буди кинуть жирибки, а тепер давайте пириводить поки калїк. — Яких калїк? — спитали инші звірі. — Та хібаж ви ни бачите, шо у зайцїв задні ноги в двоє довші переднїх, вони ни можуть ходить так, як всї звірі ходють, а волочуть їх, підкидають в містї з задком. Хіба ж то по вашому ни калїки? — Та це правда, — обізвались останнї звірі, — значить, нихай ідуть зайцї до царя. — Зайцї одмогались, шо у них ноги такі од природи, так їм Бог дав. Так куди там, звірі й слухать ни хотїли. Пригрозили зайцям: Ни підете до царя, так все равно ми вас сами ростирзаїм. — Зайцям хоч і ни хотїлось іти на видиму смерть та треба було, нїкуди було дїтись, — все равно припадало їм погибать хоч так, хоч замінявши.

Пройшов місяць чи півтора, лев пиривів всих зайцїв, уже нїкого було посилать до царя на їжу. Звірі знов зібрались в громаду і почали турбувать ся, кому з них іти до царя на їжу. Тут вони порішили посилать до царя таких звірів, у яких довші од усих уші. Почали приглядать ся, у кого довші уші. Уже налагодились було приміряць палочкою, у кого з них довші уші, — а далї згадали про осла: Чого ми будим дарма часу гаять, хібаж ви забули про осла? У його довші од всих звірів уші, йому черга до царя йти. — Де він? Зараз його сюди давайте. — Одшукали осла і привили його в громаду. Медвідь каже: Ну, осел, громада порішила йти до царя тим, у кого довші уші, а так, як довших од твоїх ушей нї в кого нема, так твоя черга йти до його. — Осел од страху аж зап...дїв, а потім сказав: Шо це ви, господа, вигадали, хібаж так можно? Так же ни справидливо буде; краще всього давайте, киним жирибки, як випаде черга мінї йти, тодї піду, а так я ни піду. — Ну, ти осел, ни патякай, як громада порішила, так і довжно буть. — Так шож ви, господа, ни по правдї судите? Ви допреж калїк пиривидїть, а потім уже хай буде моя черга. — А де ти бачиш калїк? — Та хіба ви ни бачите, он у лисицї хвіст

обідраний. — Всі кинулись до лисиці дивить ся на хвіст. Коли так на кінці хвоста у неї була плїшина з куряче яйце завбільшки. Медвідь каже: Ну, лисичко, тепер іди ти до лева. — Та як же так, господа? Порішили йти ослові, а тепер зміняєте своє слово, хочите мене погнать. — Так тиж скалїчина, довжна йти біз запинки, а ти ухиляїш ся. — А чим же я скалїчина? — А ото шо на хвості? У тебе хвіст обідраний. — Нї, у мене все благополушно, то так з роду, то у мене родинка. — Ну все равно, шоб там ни було, а у тебе ни все в порядку, тибі черга йти до лева. — Як вам ни гріх, господа, на мене показувать? Яж вихлопотала перед левом, шоб він зря ни душив нас, а ви бач мене пхаїте на гибіль. — Ну шож типер будем робить? — обізвались звірі, — колись і нам всим доведеть ся погибать. Іди, лисичко, все равно помирать раз, ни сьогоднї, так завтра. — Ни хотїлось лисиці йти на видиму смерть, а треба було, бо все равно погибать; ни піти до лева, так тут розірвуть за нипокірность. Пішла лисиця не хотя похнюпивши голову.

Тут вона подумала: Чого я дурна ходила хлопотать до лева на свою голову? Тоб я могла жить так, шоб мене лев ни зустрітив, а тепер по ниволї припада самі до його йти! Тодї я хоч би й попалась до лева на очі, так яб загинула в одну филину, ни спілаб і страху набрать ся, а тепер припада томить ся, болїть душою цїлих пів дня, поки дойдиш до його та поки задуше мене. Кращеб на світ ни родить ся або зараз же крізь землю провалить ся, шоб ни тирпіть такої муки. — Лисиця ни бігла до лева, а ледве йшла, з ноги на ногу пиривалювалась і все думала, як би їй збавить ся од смерти. Довго вона никала по лїсу, боялась підходить до лева; то в один кінець поверне, то в другий і все пригадувала, як одурить лева, бо видима смерть страшна була. А далї лисиця нивзначай наткнулась на колодїзь. — Тут вона подумала: Краще я утоплю ся, чим живйом оддавать ся в зуби паскудного кровопийця. То я од разу потону, захльобнусь і біз болї загину, а то буду тирпіть муку, поки він мене ростирза.— Підійшла лисиця до колодїзя, обійшла кругом, понюхала, заглянула в колодїзь, а там вода далеко, далеко. — Придивилась, а там теж лисиця дивить ся на неї. Вона од разу ни догадалась, шо тож її образина. Кивнула головою і та кивнула, вона язик висолопила і та язик висолопила. Е! стой, це ж моя образина. Ни дарма кажуть, шо подивись у воду на свою вроду. Попробую я одурить лева; як шо він цього ни зна, так я його піймаю на удочку.

Од колодїзя лисичка направилась прямо до лева. Вона трохи повисилїшала і пішла швиденько, а було уже над вичер. Стала лисиця підближать ся до царських палат, лев грізно заричав: Шо це, ви смііїтесь з мене, чи шо, хочите мене голодом заморить? Я для вас милость положив, ни став тирзать вас біз нужди, а ви уже зазнались, знать мине ни хочите! Мінї ни довго пробігти по лїсу і всих вас під ряд ростирзаю на шматки! — Лисиця низько поклонилась і каже: Ваше степенство, ни моя в тім вина і звірі ни виновні; тривайте, я вам роскажу, по якій причинї я забарилась. Звірі послали нас аж трьох, двох зайцїв і мене — ще з самого ранку. Ішли ми до вашої милости швиденько. Нас пиристрів якийсь звірь, похожий на вашу милість, і пита: Куда ви йдете? — А я кажу: Ідем до царя, нас звірі послали, шоб він нашим мясом пообідав. — А звірь той як закричав на нас: Який там може буть царь? Я царь, мінї всї довжні повинувать ся; я вас ни пущу, ви мої. — А я почала прохать його: Та як же так? Він нас дожида, сьогоднї він мининник, ни з руки оставить його голодним. Він на нас розгнїваїть ся і всих подуше. — А він каже: Яке мінї до того дїло, шо він мининник? Я і його ззїм, як захочу. — Довго я умоляла його, шоб він одпустив мене, ледве одпрохалась. — Лев розяривсь, забув про те, шо він голодний, грізно спитав: Де той звірюка живе? — Та він там живе в каминнї палатї. — Лев підхопивсь та як заричав, аж луна по лїсу розляглась, ниначе в другому кінцї лїсу другий лев заричав. Лисиця каже: Ваше степенство, чуїте, як він заричав? Це він вас дратує. — Лев іще дужче розлютував ся: Та я його поганця на шматки ростирзаю! Як він сміє перечить мінї? Це мій лїс. Ходїм швидче туди, покажи мінї, де саме він живе. — Лисиця повила лева до того колодїзя.

Підійшли до колодїзя, лев пита: Де він, покажи мінї. — Лисиця каже: Він тут, ось у цї каминнї палатї; я боюсь близько підходить, а то він мене ззїсть. Ви сами подивіть ся. — Лев підійшов, глянув у колодїзь і там дивить ся на його лев. Він вискалив зуби і той лев вискалив зуби. Лев тодї ще дуще заричав і прямо з розгону плигнув в колодїзь, шубовсть у воду. Стіни були цементові і далеко одна од другої так, шо вибрать ся нїяк ни можно було, нї за шо було очипить ся. Лев бовтавсь там, поки й захлюбнувсь. Лисиця діждалась, поки лев утоп, потім помчалась до звірів.

До звірів лисиця підближалась така весела, шо звірі од разу

помітили, шо вона несе якусь радісну вістку, а деякі з них подумали, що лисиця піддобрилась до лева і одпрохалась, шоб він ніколи ни їв її. Підійшла до них, звірі спитали: Ну шож, ти була у лева, чи ти зовсім ни ходила до його? — Ходила, тепер лева поминайте, як звали; він утоп, я його одурила. — Як одурила? — Вона їм розказала все, як було. Звірі од радости аж підскакували. Ни можно було й пиром описать їх радости. Тіко ни дуже на довго звірі ослобонились од злодія. Пан, котрий жив ниподалеко од лїсу, узнав, шо лева нима, почав навіщать в лїс з охотниками і частенько робив облаву на звірів. Кинулись до колодїзя, а там лев уже завоняв ся. Пан очистив колодїзь і став ганять в лїс скотину на попас. Звірі знов засумували. Вони нираз між собою турбувались: Коли вже ми будим жить спокійно? Лев був живий, гірко жилось, а тепер теж ни мед. Був лев живий, чоловік бояв ся показувать ся в лїс, а тепер як ни стало лева, чоловік став забіжать нас. Гарно булоб, як би лев був живий і шоб нас ни трогав!

Зап. П. Тарасевський в Шебекинї, Курської губ.

Паралєлї: І. Франко, Коли ще зьвірі говорили, ст. 36—40, ч. 9: Заяць і медвідь. — Th. Benfey, Pantschatantra, т. II, ст. 62—67, ч. 8.

9. Як лев товаришував із вовком.

В єдного королє був огрод і в кім огродї він мав клїтки з дзвірами. І так він їх отримував, так щоденни їм давав мнєса. Але вовк стояв коло лева тай кажи: „Коляго, можи би ми собі шос позволили инакшого?“ — А лев каже: „Та шож инакшого?“ — „Можи би ми собі пішли на проволоку?“ — „Та як ми підем, таже ми, видиш, шо в клїтках“. — „Може би ми сї“ — каже — „віломали“? — І так помалу вони якос зачєли гристи зубами, вігризли сї і разом пішли.

Той господарь, шо ходив коло них, віходит, а їх нима. Замилдував королеви, каже: „Ой нема в нас двох звірів“. — „А котрих дзвірів?“ — „Вовка і лева“. — „А як вони пішли?“ — Кажи: „Таже вни прецї у клїтках?“ — „Пане найяснїщий — вігризли дєри“. — „Може ти їм за мало давав мнєса?“ — „Ой нї“ — кажи — „я давав, як завжди даю“. — „Ну, а шож такого, шо вни вірвали сї?“ „Ну, пане, я ни знаю, шо такого; як сї стало, я так замилдував“.

Так собі лев іде з вовком, вже далеко ввійшли віт того свого пана, шо вни були в клїтках, вже похотїли їсти тай кажи лев до вовка: „Видиш, вже бим були дістали порцїю, а ми ше

ни маєм шо їсти". — „А вовк каже: „И, ми ше більши будем мати". — „Та шо с того, коли то вже чєс переходит". — „Ади ондичка сї кобила пасе тай буде порція добра". — Приходє до тої кобили: „А шо ти є?" — „Я в свого ґазди хлїбороб". — А можи би ми пообідали тибе?" — „Та як пообідаєш, коли мине ґазда замкнув на зилїзне путо?" — Скочив лев на карк, а вовк за колїно ймив тай кобилу замордували. Ззїли кобилу чисто, лиш сї путо лишило і тих дві нозї замкнених в путї. Вітак собі далї пішли вовк з левом.

Прийшли до води, напили сї, зайшли собі в густі корчі, спочили і знов повставали і йдут собі далї знов. І каже вовк до лева: „Або нам зле? Ади, нам добре — ми собі вільні. Та має минї фасувати — ади ми собі сами вітфасували". — „Та добре, шо на толоці була кобила та ми ззїли, а с стайнї трудно взєти". — „Ше кілько ми найдем дес і на поли". — „Ну, ну найдем, я вже знаю, шо тобі сї належит."

Ідут, ідут, вже зголоднїли, нима другої кобили. Найшли вони вівцї — пас вівчєр, кинули вони сї на вівцї, стюкав на них вівчєр — ни вдало їм сї вівцю взєти. Вітак вони найшли заяцє спєчого тай вовк хапнув тай каже: „Будем їсти зараз". — Лев відобрав і ззїв сам — вовкови ни дав ніц. Так ідут далї, зловили козу. І каже вовк: „Типер будем вже оба їсти". — А лев кажи: „Як ми сї схочи, то ти дам троха. Шо" — кажи — „сам ни ззїм, то тобі вдїлю". — Али лев як узєв сї до кози, так іззїв чисто. А вовк уже сї гнїває, кажи: „Та ти, коляґо, я голоден". — „Так тобі треба, було другого конє найти, то би було нам обом". — А вовк каже: „Я сї гнїваю на сисе". — „Ти сї гнїваєш?" — „Гнїваю сї". — Як го хапнув, як кинув, аж му очи вілїзли. І лев собі пішов.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Гриця Луцика з Далешева, п. Городенка.

10. Лев і осел, що удавав царя.

Мав чоловік осла. І той осел став старий і дуже си єму навкучило у ґосподарє нагайок набирати, тому він відійшов від него тай пішов собі у лїс жити. І так він собі ходив, набував си і не хотїв лїпшого житя мати, єк у лїсї. Але по лїсї ходив лев і єкраз на тот чєс лев зближає си до осла. Осел єк уздрів льва, то си не стємив і дуже на коротко надумав си: Нїц, лиш лєгаю ниживий! — Тай лєг. Але нїм лев прийшов, то осел собі

роздумав, шьо має робити. Приходит лев і питає си: Шьо то такого? — А осел відповідає: А ти хто є? — Я є царь над усїми звірєми. — О! То ти, каже, брешеш. — Чому? — питає лев. — Бо ти, каже, неправду кажеш, то я є царь. — А ти від коли є царем? каже лев. Таже я від коли сьвіт, то я є царем над усїми звірєми. — Як так, каже осел, то мусиш мати єкис відзначінє. — Но, а ти маєш? — каже лев. — Так є, каже осел і зводит си на ноги — бо він лежєв, говорив лежєчи. Він підоймає задну ногу до гори і акурат була нова підкова прибита і каже: Видиш? Оце є моя царська печєтка. — Левови дуже стидно стало і подумав: Справгі він є царем. Але він загадує з ослом зробити штуку. Знаєш ти, каже, шьо? Типерь зробім шє одну роботу за єдну годину: Хто більше звірів наловит, тот буде царем. — І пішли на місце призначене. Лев пішов у ліс і зара там заєця, там сирну, там цапа, досить того імив того до десєть штук. А бідний ослиско пішов на велику полєну серед ліса і там си простерь і лєг і так нїби неживий — очі вівалив, уха опустив, ноги простер,—здох. Птахи, сороки, ворони, круки позлїтали си роєм до него їсти. Але осел так штучно по однї і по дві бив, же навіть птахи не видїли, жеби котрої бракувало. Але нараз подумав собі осел: Уже досить буде. — І схопив си він на ноги і іде на призначене місце, де мали си зійти з левом. Каже єму лев: От видиш, маєш десєть штук, я убив; а кілько ти маєш? — Каже осел: Го-го-го! Це дурниця, я маю може копу... — Але яких? каже лев. — Прошу, ходи подивити си. — Приходєт, каже осел: Но, видиш, оцих менї дай, шьо в повітрю лїтают, а не тих, шьо землев ходєт! — Ше душче стало встидно левови і зараз відійшов від осла і пішов у лїс.

Але подибає єго з дилєка вовк і каже: Здоров, царю! Здоровит єго, єк царє. А лев став і каже: Я уже не є царем. — Ой, а то шо таке? Таже від коли сьвіт, то ти наш царь був і будеш. — Каже лев потихо, дрозачим голосом: Тихо, царь є тут нидалеко. — Як він виглядає? — питає вовк. — О, я тобі ни годен сказати: вуха єк постоли, голова єк циберь, одним словом страшний царь на увес сьвіт. — Але просит вовк лева, аби ішов єму показати того царє, бо він дуже рад би єго видїти. Лев ни хочі, бо си боїт дуже, відпросює си дуже. Каже вовк: Єк си боїш, то зєжім хвости до купи, то будеш безпечнїйший тай зараз лїпше нам буде боронити си разом.

Зєзали они свої хвости до купи і ідут лїсом і виходї з краю, дивлї си з за грубого дерева — акурат є царь. Каже лев пошепки:

Ади, видиш того страшного царє? — Шьо, каже вовк, то царь? То осел дурний! — Лев не мав чєсу того слова вислухати, але єк скочит, єк зачне утїкати, єк та стріла біжит лїсом тай рощибає пнями, корчами вовком, шьо з него дух пре. Десь за пів години лев став і обзирає си — вовк уже неживий. Каже лев: Видиш, каже, ти кажеш, шо не страшний...; таж лишень си з за дерева на него подивив тас спустив духа і не жиєш!

Запис. в Карлові, Снятинського пов. від Николая Семотюка Ст. Ант. Онищук.

Паралєлї: В. Гнатюк, Етноґр. матеріяли з Угор. Руси, т. II, ст. 165—167, ч. 1 (перша половина). Тут бореть ся медвідь з ослом. Осел упавши в воду, наловив буцїм то риби і тим засоромив медведя, що не міг того доказати. — O. Kolberg, Pokucie, т. IV, ст. 268—269, ч. 72 (замість льва виступає й тут медвідь). — І. Франко, Коли ще зьвірі говорили, ст. 1—5, ч. 1. — А. Аѳанасьевъ, Народ. рус. сказки, т. I, ст. 30—31 (примітка під **е**), ч. 18. — M. Valjavec, Narod. pripoviedke, ст. 278—279, ч. 66. — M. Federowski, Lud białoruski, т. II, ст. 31—32, ч. 34. — A. Schleicher, Litauische Märchen, ст. 6—7. — Живая Старина, 1895, ст. 429—430. — A. Aarne, Finn. Märchenvarianten, ч. 118. — O. Hackmann, Märchen der finnl. Schweden, ч. 118.

11. Дужший від льва.

Здибав лев медведї тай каже: Брати, будїм си бороти?! — Каже медвідь: Ой нї, братчику, нї, бо я, каже, слабий. — Е шо, каже лев. Я, каже, нїкого си не бою. — Но, каже медвідь, не мож знати... Є душчий від тебе. — Хто би? — питає лев. — Хто? А чоловік. — Який чоловік? (А він чоловіка ше не видїв). — Каже медвідь: Ходи, я тобі покажу. — Пішли они, позасїдали у корчі тай вартуют. Але іде дорогов парубок. Питає си лев потихонько: Може це чоловік? — Ой нї, каже медвідь; цей ше іде на чоловіка. — Чекают они, чекают, але іде старий дїд. Питає си лев знов: Може це, каже, чоловік? — Ой нї, каже медвідь; цей з чоловіка зходит. — Але за часок іде дорогов жомнїр з ґвиром і з шаблев. Каже медвідь: О, це саме добрий. — Це чоловік? — питає си лев. — Це. — Лев небогато думав тай такі скочив до жомнїра. Але жомнїр знєв борзо з плечий ґвир тай стрілив. Лев спудив си тай у корчі. Через чєс перебігає єму дорогу знов. Але жомнїр стрілив знов, шо лев мусїв сховати сї. Гадає лев: Чекай, зайду я тебе з заду! — Заходит він жомнїра з заду, а той як довидит си тай як парне льва шаблев тай відтяв єму усї пазурі. Лев імив си за пазурі і пришкульгукав до медведї тай каже: Ой, каже, добре ти менї казав. Я прибіг д нему раз, а він менї плюнув межи очи, шо аж сьвічки стали у очех. Я прибіг другий раз, а він менї знов плю-

нув межи очи. Я прибіг днему третий раз, а він мене як лизнув язиком, то ади..., тай показує лаби. — А медвідь каже: Но, видиш, ти казав, шо поза тобов дущого нема!

Зап. у Волчківцях, Снятинського пов. від П. Ґавдуника Антін Онищук.

Паралелї: В. Гнатюк, Етногр. матеріяли з Угор. Руси, т. II, ст. 165—167, ч. 1 (друга половина). — Б. Грінченко, Укр. нар. казки, ст. 106—107. — П. Чубинскій, Труды, т. II, ст. 112—113, ч. 35. — А. Малинка, Сборникъ матеріаловъ, ст. 327—328, ч. 45. — P. Dobšinský, Prostonár. slovenské povesti, вип. 5, ст. 27—28. — M. Valjavec, Národne pripoviedke, ст. 277, ч. 65. — Brüder Grimm, Kinder-und Hausmärchen, т. I, ст. 337—338, ч. 78. — S. Czambel, Slovenská reč, st. 366—367, ч. 187. — J. Haltrich, Deutsche Volksmärchen aus Siebenbürgen, ст. 278, ч. 86. — Д. Садовниковъ, Сказки и преданія Самарскаго края, ст. 184—185, ч. 58. — M. Nawuka, Serbske nar. baje, ч. 14. — A. Aarne, Finn. Märchenvarianten, ч. 157. — O. Hackmann, Märchen der finnl. Schweden, ч. 157.— **Лїтературні перерібки:** W. Hertzberg, Babrios Fabeln, ст. 2, ч. 1.

12. Лев і побережники.

По виликих лїсах завжди побирижники палили вуглє. І лев дивит сє на них і кажи: Шо ви так дужи то працуєти? Кажи: Я бим то від разу розірвав, — як хлопи забили клин в дуба і роздявив сє.

Домнєркували сє побирижники, що би з ним шчинити, який би презинт свому панови і фтїху оказати тай кажи: Но, колиш ти такий розумний, то розірви, ми ти вже показали стежку. Стань ту єднов ногов — нїби де вужши, — а ту другов — де ширши, а ту станиш руками і розідриш.

Борзенько побирижники вибили клин перший — то дві лабі затримало. А той зачив кричити. А вони сьміют сє: Ну та бири, розірви.

Ак він вложив і пиредні лаби, вони вибили вже клин остатний. Як зачив кричити на цїлий лїс тей кажи: Братя мої, випусцїт мине, шо хочити?

О, кажи, вже нї.

За тоє дїстали конов горівки віт пана і дїстали по три корци пшиницї і дав їм по сто золотих, за той презинт, шо вони так показали. От то кажи так пан: Ни хвали сє сильний силою, анї мудрий мудростив, бо, кажи, на всьо є рада.

Зап. від дїда Казя Сака О. Деревянка в Будзанові, Теребовельського пов., 1902.

Паралелї: A. Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 38.

13. Хорий лев.

Один лев на старість так розлїнив ся, шо ни хотїлось йому ходить добувать сибі їжу, а шоб ни здохнуть з голоду, так він

умудрив ся одурить підвласних йому звірів. Призвав до себе вовка, лисицю і собаку і каже: От шо, хлопці, давайте ми всї гуртом добувать їжу сибі, таким чином ми ніколи ни будим голодать. Один ни добуде сибі їжі, другий ни добуде, а останні два роздобудуть і буде нам чим поживить ся. Хтоб шо ни приніс, все будим ділить порівно. — Всї на таку умовину согласились.

На другий день всї пішли на роздобутки, а лев остав ся дома. Лисиця нагляділа осла і почала за ним слїдкувать, а так як вона сама ни могла здолїть, підмовила вовка і собаку, шоб вони засїли в кущах. Лисиця підійшла до осла і каже: Чого ти туг тиняїс ся? Тут нима корму, один бурян. Он там ни подадалеко є полянка, так там трава, як гай один, пірій та всякі пахучі трави, там корму ни в поїд! — Осел послухав лисицю, пішов до тиї полянки. А вовк та собака як вискочили з за кущів, та до осла! Собака схопив осла за хвіст, а вовк схопив зубами за горло і почав гризти. Осел з гаряча кинувсь був тїкать, проволік за собою вовка і собаку сажень з десять і упав, кровю стїк і здох, бо горло було уже пиригризине. Тодї вовк, лисиця і собака гуртом понатужились, поволокли осла до лева на дїльож.

Лев подивив ся на добичу, понаравилась йому, він тодї каже: Заднїх два плїчка мої, груднина теж мінї належить, бо я старший од вас всих. А спину і ребра я люблю, нїкому ни вступлю. Голови і ніг ни воруште, я оставлю за собою, бо давно холодцю ни їв. — А собака й каже: Ваше степенство, а шож тодї нам зостанить ся? — Мовчи, ни гавкай, иш яка зарічина, іще вам мало? Кишки, кендюх, копита, хвіст і вся ваша трибуха буде; дивіть ся, який у його живіт виликий, чого вам іще треба? — Всї замовкли, язик прикусили, боялись, шоб ни розгнївать лева.

На другий день вовк, лисиця і собака знов пішли на роздобутки. Одійшли од лева гін за двоє, лисиця й каже: А знаїте шо, братїки? Давайте, ми оддячим левові. Шо він з нас смїєть ся? Ми будем їжу достачать, а він буде лижать і сам все їсти? Так дїло ни підходе. — А чим же ми йому оддячим? — обізвав ся вовк. Миж його ни подужаїм. — Та нам і ни треба з ним бороть ся, ми можим його голодом заморить. — А як же ми його заморим? — знов спитав вовк. — Та хіба як, підим геть од його і більше ни звернимось і нїчого ни понесем йому. А шоб він сам нїчого ни зловив, так ми ходїм зараз, загадаймо всим звірям, шоб тїкали з лїсу подальші; скажим, шо лев ска-

зив ся і хоче всих ростирзать. А чириз тиждинь навідаїмось, чи він живий, чи здох.

Розбрились вони по лїсу і всим кричали: Тікайте, братції, з лїсу, лев здурів, всих задере. — Всї звірі і звірьки покинули лїс, ховались по ярах та по кручах. Вовк, лисиця і собака теж ни показувались в лїс цїлий тиждень.

Лев ждав, ждав, поки принесуть йому їжу, аж у животї стало кавчать, а самому всеж таки ни хотїлось іти на роздобутки, бо мав надію, шо йому скоро принисуть. Діждавсь до того, шо ни в силах був ходить. Тут він з досади ни знав, шо йому робить. Зуби сталив на вовка, лисицю і собаку, думаючи собі: Хай тїко вернуть ся, я їм покажу, як мене з голоду морить. Ни принисуть нїчого, так я їх самих поїм. — І так він лютував, лютував, поки звалив ся на бік і ноги витяг, почав здихать.

Вовк, собака і лисиця підкрались поблишче до лева, побачили, шо він уже здиха, знов почали скликать всих звірів — доглядать смерти лева. Назбігалось видимо ни видимо звірів. Був там медвідь, вовк, лисиця, собака, осел, олїнь, дикий кабан і инші звірі; ни втерпів піти хоч одним оком глянуть і заїць. Всї з лева глузували і хто чим міг, били його і товкали. Один заїць бояв ся близько підійти, торонив ся. Лисиця побачила зайця і каже: А тиж чого дивис ся? Бий його, хіба забув, як він твого батька і дядька задрав? Та він всим катюга допік, а скіко він нищасних сиріт оставив! Господа, всї його товчіть, нихай тяме, шо ми всї такіж тварі, як і він. А він пив нашу кров, знущав ся над нами, тепер же і ми над ним, хоч на припослїдку познущаїм ся.

Лев лижав нирухомо, тїко очима лупав і сльози з очей капали. Під кінець і заїць одваживсь оддячить; підійшов до лева і подьоргав його за вухо, а сам промовив: Як був ти дужим, властвував над нами, ни признавав нас за звірів, казнив нас біз нїякого жалю, думав, шо тибі віку ни буде, а тепер і ти став бізсильним таким же, як і я та ще й гірше і загиниш так же, як і ми всї гиним, нїхто тебе добрим словом ни згада!

Запис. від Евг. Чередникової в Шебекинї П. Тарасевський.

Паралелї: Се оповідане зложене з двох мотивів: 1) Лев дїлить несправедливо добичу. 2) Лев гине, а над ним збиткують ся звірі. Лїтература до першого мотиву: **Лїтературні перерібки:** М. Старицький, Байки, ст. 60—61. — Байкы Леонида Глібова, ст. 111—113, ч. 66. — Б. Грінченко. Байки, ст. 16—17, ч. 7. — Байки И. А. Крылова, ст. 134—135, ч. 16. — Bayki wybrane Ezopa. ст. 14.

ч. 6. — И. Хемницеръ. Полное собраніе басенъ и сказокъ. ст. 99—100. ч. 63. — Phaedri Augusti liberti fabulae Aesopiae. Accedunt Publii Syri sententiae. Aviani et Anonymi veteris fabulae. Biponti. Ст. 7. ч. 5 і 188—189. ч. 6. — I. Krasicki. Bajki i przypowieści. Sanok. 1856. Ст. 10, ч. 26.

До другого мотиву: **Лїтературні перерібки:** Байкы Леонида Глибова, ст. 7—8, ч. 5 і ст. 105—156, ч. 62. — Bayki wybrane Ezopa, ст. 112. ч. 56. — Байки И. А. Крылова, ст. 228—229, ч. 9 і ст. 254—255, ч. 1. — А. Измайловъ, Басни (полное собраніе). т. I. ст. 21—22, ч. 7. — Phaedri Augusti liberti fabulae Aesopiae, ст. 16, ч. 21 і ст. 195, ч. 16.

14. Хорий лев і лисиця.

Коли лев постарів ся вже і не міг зловити для себе нїякої звірини, зробив ся хорим і почав йойкати. Инші звірі йшли на те дивити ся. Котрий прийшов до його печери дивити ся, він зїв кождого і тим піддержував собі житє. Чекав він, чи не прийде й лисиця, але лисиця була така мудра, що до печери не йшла, лише з ним з далека бесїдувала. Каже до неї лев: Вже всї звірі відвідували мене в моїй недузї, а ти нї! — На те відповіла лисиця, що богато приходить, але мало відходить, тому я на стілько розумна, що не йду близько тебе, бо ти не так хорий, як голодний.

В. Гнатюк, Етногр. матеріяли з Угор. Руси. т. VI, ст. 7, ч. 6.

Паралелї: У доступних фолькльорних збірниках я не знайшов сеї байки. **Лїтературні перерібки:** Bayki wybrane Ezopa, ст. 214—215, ч. 100. — Избр. басни Эзопа, ст. 47—48. — J. Záborský, Bájky slovenské, ст. 69, ч. 119. — W. Hertzberg, Babrios Fabeln, ст. 51—52, ч. 103. — Phaedri Augusti liberti fabulae Aesopiae, ст. 106, ч. 30.

15. Пімста лиса над вовком.

Всї звірі вибрали собі льва за царя, вовка за його заступника, а лиса за доктора. Раз захорував цар і почав так сильно ревіти, аж почало з дерева листє обпадати. І вся звірина йшла дивити ся на царя, який він дуже хорий. Лише лис довго не приходив, хоч був доктором. Через те вовк почав лиса обмовляти: Видиш, каже, царю, коли яка гостина, то лис тут перший, а тепер, як ти хорий, його тут нема! — А лис почув, як його вовк обмовляв, прийшов і він до царя та поклонив ся. Лев почав на нього нападати остро, з гнївом: Я тут такий хорий смертельно, а тебе нема? — А лис на те відповідає: Я, царю, трудив ся і вишукував лїки, бо я знав, що ти дуже хорий. Та ще один лїк був би потрібний, якого я без твого дозволу не годен дістати і від якого ти зараз поздоровів би. Треба би з вовка стягнути шкіру; коли б ти в неї завинув ся, зараз виздоровів

би! — Всї звірі почали з вовка шкіру стягати, аж на вовка почали смертельні поти виступати. Тодї лис сказав йому: Не будеш нікого більше перед царем обмовляти!

В. Гнатюк, Етноґр. матеріяли з Угор. Руси, т. VI, ст. 5—6, ч. 4.

Паралелї: В. Гнатюк, Етноґр. матеріяли з Угор. Руси, т. VI, ст. 6—7, ч. 5. — A. Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 50. — **Лїтературні перерібки:** Л. Селянський, Байки Езопа, ст. 60—62, ч. 43. — Избран. басни Эзопа, ст. 45—46. — I. Krasicki, Bajki przypowieści. Sanok, 1856. Ст. 47, ч. 131.

16. Лев і миш.

Лев опісля обіду лїг в холодочку опочивать. Тїко що гарно задрімав, а мишиня вилїзло з своєї нори і побігло навпрямець чириз лева. Лев з просоня подумав, шо його хто небудь лове, здрігнув, підняв голову, аж то мишиня по йому пробігло. Лев тодї й каже: Як ти сміло мене бізпокоять! Ти знаїш, хто я? Та я тебе тут роздавлю так, шо твого й потроху ни останить ся. — Государ батюшка! — жалібно запищало мишиня,— будь ласкавий, прости. Помилуй мене нещасного, .. Я нивзначай потривожило тебе. Ни души мене, я тибі колись в пригодї стану. — Лев засміяв ся, йому дуже чудно стало, шо мишиня таку нїсинїтницю варняка. А далї каже: Ну, ступай по свої дорозї; побачу, як ти мінї в пригодї станиш. Тїко гляди, більше ни одважуйсь старших од себе бізпокоять. — Мишиня швиденько побігло од лева і сховалось в бурянї; дуже раде було, шо ни попалось в лапи до лева.

Ни пройшло і тижня після того, як лев гомонїв на мишиня і сваривсь задушить його. Попавсь бідяга і сам в биду. Ночу гуляв по лїсу і попавсь в тенети. Скіко він ни пручавсь, ни міг викрутить ся; шо ни дужче тріпавсь, все більше і більше вплутувавсь. Мишиня побачило, шо лев попав ся в биду і нїяк ни може вирвать ся, прибігло до його і почало гризти тенети. Ни пройшло й пів години, як тенети були уже пириточині. Лев випроставсь, подякував мишинятї і подавсь подалї од того місця.

Запис. від П. Гонтарева в Шебекинї П. Тарасевський.

Паралелї: Th. Benfey, Pantschatantra, т. II, ст. 208—210, ч. 1. — A. Aarne, Finn. Märchenvarianten, ч. 75. — **Лїтературні перерібки:** Байкы Леон. Глибова, ст. 18—19, ч. 15, — Л. Боровиковський, Байки й прибаютки, ст. 82. — Bayki wybrane Ezopa, ст. 63, ч. 33. — Избран. басни Эзопа, ст. 49—50. — W. Hertzberg, Babrios Fabeln, ст. 54, ч. 107. — Phaedri Augusti liberti fabulae Aesopiae, ст. 84—85, ч. 4 і ст. 196—197, ч. 18.

17. Лев і комарі.

Одного разу лев лежачи під кущем, позїхнув, потяг ся разів два і каже сам собі: Спасибі Богу, шо я такий дужий вдав

ся, нікого на світї не боюсь! Ни так, як он ті никчемні комарі; всякий його роздаве і вони всих боять ся. — Комарям досадно стало, шо він їх нї в що станове. Один з них каже: Ни думай, шо ти, як здоровий, так тебе ніхто ни здолїє. Ми хоч і малі, а як захочим, так іще тибі носа втрем. — Лев сирдито гаркнув: Мовчи, сволота! Чиє б гарчало, а твоє краще б мовчало. Я вас однию лапою всих подавлю. — Старший комарь каже: Ану, братцї, возміть ся за його, буде тямить до нових віників, як глузувать з нашого брата! Як сипонули комарі на лева, як почали єго жигать! Уже він і хвостом махав і лапами то одною, то другою по зимлї шльопав і всими до разу лапами дригав і зубами клацав, нїчого ни помогалось. Хоч чимало й подушив комарів, а їх нїже ни вминшалось, як з мішка сипались на лева. Уже він і підплигував сажень на пять в гору і навкруги куща бігав, а комарі одно жигали. Лев баче, шо з комарями трудно справить ся, почав прохать їх: Будьте ласкаві, пиристаньте, одчипіть ся од мене. Я з вами пошуткував, а ви думаїте, шо я в правду з вас глузую. Змилуйтесь, ради Бога бросьте. — Комарі бросили лева, піднялись в гору стовпов і кажуть: Ни хвастайсь, брате, умом, ни хвались силою...

Запис. від П. Гонтарева в Шебекинї П. Тарасевський.

Паралелї: У доступних менї фолькльорних збірниках нема сеї байки. — **Лїтературні перерібки:** Байкы Л. Глибова, ст. 147—149, ч. 83. — Байки И. А. Крылова, ст. 89—91, ч. 9. — Избран. басни Эзопа, ст. 40.

III. Тигр.

18. Тиґр хоче зїсти чоловіка.

У єдного ґазди був осел і кінь на стайни. Ожи їм сї уже навприкрило і вони кауть: „Доків ми так будем бідити? Лїпши підем собі у поли тай най рас трохи відітхнем, жиби нам троха була полекша якас“. — Як они вже там були в поли тай надійшов тиґрис до них. А осел кажи до конє: „Знаєш шо, ти йди на перед, а я сї тут лишу, аби нас тиґрис не вздрів“. — Кінь відійшов на бік, а тигрис прийшов і вже хоків осла їсти. Али кінь вирнув сї назад і тогди зачєли оба тигриса бити, аж тигрис упав. На то надійшов хлоп тай зачєв казати, аби пустили тиґриса. Вони взєли, пустили тиґриса, а тигрис кажи: „Типер я тибе маю ззїсти, бо як ти прийдеш у сило і скажеш, шо осел і кінь били мене, а ти мине оборонив, то минї буде встидно“.

А той хлоп тогди кажи: „Пу́сти мине, аби я сибі пішов до дому; я нікому ни скажу“.

Тиґрис єго пустив, хлоп прийшов до дому, а жінка єго сї зачєла питати, де він сї так довго забавив? Він тогди каже: „То такє“ — кажи — „шо я тобі навіть ни можу казати, шо то такє є, минї ни можна“. — А жінка тогди кажи: „Коли так, то я навіть ни хочу, жиби ти був в хатї“. — Він тогди бире тай кажи: „Я сї забавив, бо там у поли бив осел і кінь тиґриса, а я єго оборонив; він мине хоків ззїсти, а я казав, жи дома нікому ни скажу“. — А тиґрис на ти слова до сіний тай кажи: „Ти казав, жи ни скажеш, я типер маю ззїсти тибе або твою жінку“. — А жінка тогди каже: „Но то йди“ — кажи — „колис си біду таку привів“. — Отжи він взєв тай пішов на двір. Тиґрис тогди бире тай веде того чоловіка, а жінка як то вздріла, взєла кочергу, війшла на двір тай обоє того тиґриса вбили тамка на місци.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Янка Явгустинчиного з Колїнок, п. Городенка.

19. Як тиґр судіював на вірловім весїлю.

Загадав орел жинити сї с совою. Кажи сова: „Хто би тобі пішов у сьвітивки?“ — Каже орел: „Я собі озму в сьвітивки ластівки“. — „А“ — кажи — „хто нам буди грати?“ — „Бжоли, будут нам співати, вівюрки грати, а коти тай пси танцювати“.

Спросили собі ріжнї птахи, музиканти, — співают, грают, забавляют сї. Тай наґійшов і лис. Коти і пси зачєли танцувати, а кум лис свистати. Кіт упив сї, тай з ласківков бив сї, а заяц сварив сї. Кажи кіт: Здаймо сї на суд“. — А ласківка кажи: „Та хто нас буде судити?“ — Каже: „Буде нас судити пес“. — А ласківка кажи: „Буди нас судити лис“. — Удали сї до лиса і до пса, а лис кажи тай пес: „Ми вас тут на вісїлю у гостєх ни можем судити. Здайти сї на инчи панство, здайти сї на пана тиґриса“.

Прийшов тиґрис їх судити, то усьо сї налїкало. Али пес кажи: „Хоґіт, панї, блищи, хоґіт“. — Ожи він кажи: „Хоґіт суда і поросповідайти минї, як то мижи вами було, бо я псови ни даю віру. Станьти собі пиридо мнов в купцї“. — Они стали перед ним в купцї, а тиґрис одно писком, а друге лабами побив і так їх їв. А пес кажи: „Та лиши минї хоть одно або двоє“. — А тиґрис до него кажи: „Тобі як шос ни рихт, то ше й тобі то буди“. — А пес кажи: „Нє, пане, я твій добрий при-

ятиль, я тобі ше сприяю шос". — Тиґрис кажи: „Я тобі ни даю віру, я і тибе можу ше забити і заїсти". — А пес кажи: „Ти ходи до мого ґазди, там є файни, молоденькє тилє, то будем мати і на позавтрі". — Али тиґрис ни давав віру тай кажи: „Ти йди вперед". — Тай пес ішов впиред, а він ішов за ним і він єму показав то тилє. „Але ти" — каже — „зачикай трохи, най ґазда лєже спати".

Приходит тиґрис, а то висит на жертці шкіра з вівці, тай кажи: „Бо то дай нинька псови віру; він мине здурив, али" — кажи — „чикай, я сї з ним здибаю, я єму покажу, як він має мине дурити". — Іде тиґрис, повертає назад вітти тай сї здибає з псом і кажи їму: „Ти мене здурив, ти казав, шо то тилє, а то шкіра з вівці. Я тибе роздиру. Я тибе їсти ни буду, али тибе роздиру". — Али пес кажи: „Та треба сї вперед мого ґазди зволєти, ци він" — кажи — „позволит". — А тиґрис їму відповідає: „Я твого ґазди так чую саме, як тибе". — Пес кікає до дому вперед, а тиґрис за ним; ґазда як то вздрів тай тиґриса застрілив.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Пр. Дичука з Далешева, п. Городенка.

IV. Вовк.

20. Вовк під вікном.

Голодний вовк шукав сибі добичі. Забрів у сило, куди ни сикнеть ся, скрізь ворота заперті і собаки дуже злі. Вовк з досади підійшов до крайної хати, став біля вікна і слуха. На цю пору в хатї дитина рипитувала і виридувала. Мати сидїла біля неї, забавляла її. Скіко вона ни панькалась з нею, нічого ни могла заподїять, дитина ни пириставала плакать. Баба тодї почала дитину лякать, шоб вона од страху утихомирилась. Цить! ни плач, а то зараз оддам вовкові. Зараз замовч! Вовк! возьми Гришу, іди, на, возьми його! — Вовк зрадїв, уже налагодивсь був їсти дитину, думав, шо баба подасть йому у вікно. Дитина злякалась, замовкла, тїко зрідка схлипувала, а баба почала його утїшать: Гриша — умничок, він ни буде плакать, я його ни оддам вовкові. Ми вовка прогоним. Іди геть, вовк! Гриша плакать ни буде. Иш який, він хоче Гришу ззїсти. Тїкай, вовк, од нас, а то як візьму кочиргу, так всю голову розщавлю!

Вовк злякавсь, побіг од хати і дума сибі: Нима тепер в світї правди; кажуть, шо люди розумні, а ніколи ни роблють того, шо кажуть. Кажуть одно, а роблють навпаки зовсїм инше.

Зап. від В. Фесенка в Шебекинї П. Тарасевський.

Паралєлї: У фолькльорних збірках не віднайшов я анальогічних оповідань. **Лїтературні перерібки**: Л. Селянський, Байки Езопа, ст. 50—51, ч. 35. — Bayki wybr. Ezopa, ст. 263—265, ч. 118. — Избран. басни Эзопа, ст. 11—12. — W. Hertzberg, Babrios Fabeln, ст. 10, ч. 16. — Phaedri Augusti liberti fabulae Aesopiae, ст. 149, ч. 1.

21. Через бабине теля трудно в город подивити ся. А.

Было пйатеро тельáт ў горóды́. Али воўк сьа наўчиў ходи́ти і дось зыїў четвéро ўже. Їшче йидно́ на́йменче зыста́ло, йде й за тым, тай натьáх сьа ў горóд. А ба́ба ста́ра увйдыла: А тý йис! — Угý — гу на тьа, мовит, пéк ти, тош чéрез твойи заср...е тельá і ў горóд сьа не мож подиви́ти?

Запис. у лютім. 1899, від Гриця Олїщака Терлецького у Мшанци, Старосамбір. пов.

22. Вовк і баба. Б.

Одного разу баба вигнала телята в город пасти. Телята пасут си у однім кінци города, а баба у другім кінци города копає барабулю. Але прийшов з лїса вовк і єк уздрів тоти телєта тай закрадає си до них з за плота і хоче взєти тéлї. Але баба єкос то уздріла тай зачала кричати. Вовк видит, шьо уже не гаразд узєти телї тай каже: Пек ти, бабо! Церез твої телєта не гаразд си у город подивити! Тай пішов.

Запис. в Карлові. Снятинського пов. від Н. Сокульського Ант. Онищук.

Паралєлї: Ив. Головацкій, Вѣнокъ Руснамъ на обжинки, т. II, ст. 393—394, ч. 2. **Лїтературні перерібки**: Б. Грінченко, Байки, ст. 18, ч. 9.

23. Вовк і ягня.

На луках паслась отара овець. Вівцї розбились по всих луках, кожна сибі шукала смашнїшного корму. Вовк наглядїв овець і ходив назирця за ними трохи одалї поза кущами, підждав, поки яка небудь одчале од гурту і підближить ся до нього. Кинуть ся на пролом в отару, вовк бояв ся пастуха і трохи соромивсь біз нїякої причини душить вівцю. Виждав, поки одно ягня підійшло до сарми воду пить, підійшов і сибі до води, сирдито глянув на ягня і сказав: Ти чого тут воду ка-

ламутиш? Чириз тебе хоч ни пивши здихай, вода миркотиням провоня. — Та шож ти, вовче, ниправду кажиш? Чогож вода буде вонять, коли вона тече ни в той край, де ти стоїш? — Мовчи, ни пащикуй, иш яке зарічене! Знаю я тебе, ти ни одному мінї допикло. Ти і торік моєму батькові нираз грубіянило. — Та шо ти, вовче, балакаїш, торік мене ще й на світї ни було, я тїко зїмою під голодний святвечир найшло ся. — Ни мороч мінї голови, лидаще. Ни ти, так твій брат або тьотка, про мене все равно. Ти іще будиш мінї перечить, огризать ся і обличать мене в ниправдї? Зараз же рішу твою жисть. — Ягня баче, шо бида, кинулось тїкать, а вовк наздогнав його і почав душить. Ягня бідолашне кричало, шо єсть мочі: Ратуйте, хто вірує в Бога, мене вовк душе! — Вівцї оборонять ни побігли, боялись, шоб і їм того ни було. А пастух поки розслухав, з якого краю крик доносив ся, а вовк тим часом ягня задушив і помчав у лози. Вівцї довго торбувались, все гудили вовка за його вчинки, а подать на його в суд побоялись, бо знали добре, шо вовка оправдають, а вівця нищасна кругом буде виновата.

Запис. від З. Яглова в Шебекинї П. Тарасевський.

Паралелї: Устних анальоґічних байок не вдалось менї віднайти. **Лїтературні перерібки:** Байкы Леон. Глибова, ст. 32—34, ч. 24. — Л. Селянський, Байки Езопа, ст. 42—43, ч. 29. — Байки И. А. Крылова, ст. 19—20, ч. 13. — Bayki wybrane Ezopa, ст. 21—23, ч. 10. — Избран. басни Эзопа, ст. 12. — J. Záborský, Báyky slovanské, ст. 63, ч. 107. — Phaedri Augusti liberti fabulae Aesopiae, ст. 4, ч. 1 і ст. 186, ч. 2.

24. Як вовк приятелював із заяцем.

Йшов заяц дорогов тай здибає сї з вовком. Заяц уздрів, шо вовк іде і уступив сї їму з дороги. Приходит блищи вовк ід заяцеви тай его сї питає: „Чого ти минї сї з дороги вступаєш?“ — А заяц сказав до него: „Я трохі менчий тай борши сї уступлю з дороги, як вовк минї“. — Тогди вовк кажи до заяцї: „От ходи зо мнов тай будем оба кумпанувати“. — Заяц кажи до вовка: „То най буди, я буду с тобов тримати кумпанїю“.

Ідут собі оба, надибают лиса. Вовк скочив до лиса тай лиса розбив. Вже бере вовк тай обідає і каже до заяцє: „А чому ти не їш?“ — Заяц вітповідає до вовка: „Я се ни уживаю“.— Вовк питає сї заяцє: „Чим ти жиєш?“ — А заяц вітповідає до него: „Я лишень їм крижівочки с капусти“. — Вовк каже: „Віткіж ми озмем крижівочок тобі?“ — А заяц кажи: „Знаїш що?

Зараз хогім до сила тай дес у городі найдем". — Вовк кажи до заяці: „Зараз ідем, кобим пообідав". — А заяц кажи до вовка: „Ти борши їж, бо я їсти хочу". — Вовк устав — уже йдут. Зайшли в город, вовк став тай дивит сї, аби хто ни війшов с хати, а заяц прийшов до капусти тай гризе. Вже заяц пообідав, ідут оба тай собі балакают. Кажи вовк до заяцє: „Та ти ни голодин?" — А заяц кажи до вовка: „А ти ше голоден?" — Вовк кажи: „Я би ше шос ззїв. — Но то ходім, зараз шос найдем".

Ідут вони тай надибают молодого заячика. Чо ти, небожи, війшов на поли? — А заячик каже до вовка: Я війшов на спацир. — Вовк відповідає: Но то я маю тут тибе ззїсти. — Як хоч нї їсти, то їж. — Вовк лапнув заячика у писок і пролиг. Тай ідут вони далї. Ходє вони тай не можут нічо найти. Вовк каже до свого товаришє: Но, то я тибе хочу зараз зїсти. — Та ми оба кумпанували, а ти мине хоч ззїсти? — Вовк кажи до него: Їст вовк вовка, як нима що инчого. А чо ти сї, нибожи, за мнов волочиш? — Заяц кажи: Таже ти доси казав, шо я твій приятиль. — Типер минї — кажи — приятилє ни тра, коли я голодин. — Тай злапав заячика, роздер і ззїв. Як то добре тримати с таким приятелем, коли як нима шо їсти, упав на него тай ззїв!

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Мих. Зубрея з Далешева, п. Городенка.

25. Соб, куме, соб бери!

То раз вовк сі з заяцьом покумав. Приятелї були. Але якось сї так трафило, що вовк пару день не міг нічого вполювати, голоден такий, що аж зубами дзвонит. Прибіг він до кума, ніби то до заяцє, тай каже: „Ну куме, що було меже нами, то було, але тепер пращєй сї з сьвітом, бо я тї мушу ззїсти".

А заяць каже: Ей, куме, та ти видиш, який я малий! Чим ти сї на мнї наїш? Ліпше ходи зо мнов, я тобі покажу; на толоці кобила пасе сї, то ти єї дістань, то будеш мав що їсти". Вовк каже: „Добре, веди".

Прийшли вни на толоку, видєт, пасе сї кобила, а обротєнка сї за нев по земли волочит.

Ото добре! — каже заяць. — Слухай, куме, я тобі поможу тоту кобилу ззїмати. Я піду наперед, хопю за обротєнку, а

ти тогди надбіжи, я ти обротєнку засилю на шию, то вже нам кобила не втече. Як би хотїла втїкати, то ти ї лиш добри потєгни соб, то вна піде за тобов аж у лїс, а там ї вже си спокійно заріжеш.

— Добре, — каже вовк.

Пішов заяць — кобила сї єго не боєт, — взєв за обротєнку за конець, завєзав кульку, моргнув на вовка, той прискочив із за корчє, заяць му заверг сильку на шию, а сам в ноги. Ей, як кобила звітрила вовка, як запищит не своїм голосом, як сї оберне задом до вовка, як не зачне фицкати! А вовк як увидїв задні копита, як дістав пару разів по зубах, то вже му й кобила не мила, вже би сї всього відрік, ба, коли бо дїдьча обротєнка на шиї завєзана. А кобила як сїче ногами, так сїче, так що вовк уже й о сьвітї не тємит. А заяць стоєт за корчом, дивит сї на тоту роботу, тай кричит вовкови:

— Та бо соб, куме, соб бери! Чому так не робиш, як я ти казав?

Як кобила вчула той крик, гадала, що то другий вовк, як сї не пустит втїкати, а вовк на обротєнцї за нев сї тєгне. Що він сї де гепне о камінь або о пеньок, то вна гадає, що він хоче на ню скакати, тай ще дуще біжит. Так з вовком аж у село забігла, просто до стайнї. Господар сї дивит: Що за неволє! Ци кобила телє вродила, ци що? Приходит ближше, а то вовк за шию на обротєнцї завєзаний, не знати вже, ци був небіщик, ци аж там му кінцє доїхали, досить, що від тогди вже вовки нїколи заяцє в куми не просєт.

Записав на поромі в Голєшові, Жидачівського пов., від старого селянина незвісної назви Ів. Франко в мартї. 1892.

Паралелї: Е. Романовъ, Бѣлорус. Сборникъ. т. III. ст. 28—32, ч. 21 а (конець).

26. Як вовк хотїв бути війтом.

Вовк був вітом. Одного разу вігнав господар осла на пашу на поле і пішов собі до дому. Але лїсом бігав вовк голодний, як змия; нараз виходит на полєнку, дивит си, а там пасе осел. Но, слава богу, каже вовк, уже не буду голодувати. — Але осел як єго уздрів тай такі гадає: Як би то єму утечи з зубів? Приходит вовк д нему, а осел каже: Стій, я на тебе уже три дни чикаю. — Вовк здивував си тай каже: А тобі на шо мене? — Ой, каже, у нас в селї вибори, вибираємо раду і не можут си погодити, кого класти на віта. Але оден іменував вовка

на віта тай усї си згодили тай мене вислали, аби я тебе привів до коронациї. — Но, каже вовк, щіскє, шос на мене трафив. — О я дуже радий! Сїдай, каже осел, на мене тай їдь у село.

Прийшов осел у село тей як зарює, а то усї люди повібігали с хатів тай дивє си, а то на ослї вовк! Єк тото уздріли тай далї бити! Так били, шьо вовк ледви поволочив си на поле. Але на поли чоловік складав сїно у копицу тай як уздрів вовка, то сховав си борзо під копицу. Але вовк іде просто на копицу тай гадає: Коби менї долїзти до тої копицї, я би троха припочєв! — Тай єк прилїз тай вісадив си на копицу тай лєг і лежит. Каже вовк сам до себи: От забагло си минї бути вітом; мій дїд не був, тато не був, аж минї захотїло си бути; нема ше кого, аби хоть раз ше урвав по плечех, аби я знав, як вітом бути! — А тот ґазда слухає с під копицї і акурат вила підоймає і як скроїт вовка вилами, а вовк лиш протєг си і скінчив житє.

Запис. від Николая Семотюка Ст. в Карлові А. Онищук.

Паралєлї: І. Франко. Коли ще зьвірі говорили. ст. 34—35, ч. 8. — К. Шапкаревъ, Български прикаски, ст. 506—510, ч. 279 (початок). — J. Hahn. Griechische und albanesische Märchen, т. II, ст. 105—106, ч. 93.

27. Піддурений вовк.

Одного разу вовк надибав у лїсї барана. Баран був дуже худий і він дужи сї мучив коло него, ни міг шкіру здерти; аж наґійшла лисицї тай каже: „А то дурний с теби, вовку, так сї мучиш коло барана такого завєлого; та там у долинї саме свинєче мєсо — ади, я їла, ажім лишила і прийшлам тобі сказати“. А була дужи голодна. — Вовк послухав лисицї, сходив цїлу долину, али мєса нїгде ни було й видко. Приходит він на тто місци — нима нїц, лиш роги — лисицє с своїм братчиком барана ззїли. Мусїв вовк голоден бути. І уже нїколи не слухав зрадників

Зап. І. Волошинський в падол. 1913, від Леся Луцика з Далешева, п. Городенка.

28. Як вовкам не пощастило ся.

Ходив пан і ґєк до одної жінкі тай сї чоловік ни міг на то дивити, пішов у сьвіт, аби за него нїхто ни знав і ни чув. Іде лїсом, в лїсї здибав сї з вовком. Каже вовк до того чоловіка: „Я тибе маю зїсти, я вже давно за тобов шукаю“. — Каже чоловік: „Шо ти мене будеш їсти, в мени є лише шкіра та

кости. Ходи до мени, в мени є свині, вібиреш собі, котре найкращий пацюк". — Пішли лїсом далї тай здибали ше два вовки. Ти вовки як уздріли, шо той чоловік іде с тим вовком, як зарули, то коби борши, аби вони єго роздерли і ззїли... Али той вовк порозумів їх бесїду тай кажи: „Сїдай на мени тай будем оба кікати". — Тоти вовки за ними. Али той ґазда ни вів до себи, лиш на инчи обістє, де великий є ґосподар. Тому чоловікови трудно сї було дістати до свиний, та він єму вівів лоши тай кажи: „Я тобі ни даю свині, али лоша, бо ти біг дуже тас сї дуже змучив, то якбис попоїв ситого, то бис здох. Але ти за то маєш ззїсти у мени кілька лошаків". — І той вовк ззїв того лошєка.

Другий день приходит з вовками, с цїлов родинов вовчїчов, і хочи забрати усї лошєки. Прихоґє вони до него, до лошєків: „Ми тут маєм вас іззїсти нинька". — А лошєки вітповідают: „У нас є турма свиний, а свині ґодовані, та є що добри ззїсти, а ми молоді, та нима що добри їсти". — „Та ви озміт та покажіт, де вони стоя". — Лошаки показали, де тоти, стоя, і вони туда позаходили, але всї нє. Увійшли до свиний тай кажут: „Ми маєм з вас ззїсти пару свиний". — А свині кажут: „Та проши, ви усї, кілько вас є, ходїт суда тай запріт за собов двері, аби ніхто не виґів, як ви будити нас їсти". — Али вовки собі надумали, шо: „Ми такі всї ни підемо, лиш котрі хочимо дужи їсти". — Вовки туда повступали і зачєли свиний брати, а свині тогди розгрозили сї, як зачєли вовків рвати, то ті решта вовків зачєли кікати тай кажут, вовк кажи один до другого: „Ци траба нам слухати таких лошаків, аби они нас змудрували? Ми повиннї знати сами, шо свині нас сї ни боя".

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Пр. Дичука з Далешева, п. Городенка.

29. Зрадливі вовки роздирають собак.

Вовки нираз захожувались підкрастись до отари овець, та на жаль собаки ни давали їм ходу. Тїко вовки стануть підближать ся до овець, а собаки, як кинуть ся на них, загавкають, завиють, збутуражуть всих чабанів. Чабани хватають ґирлиґи, ружя і проганяють вовків геть. Довго вовки зуби сталили на собак, а далї пригадали, як одурить їх. Одного разу поміркували, порадились проміж себе, шо і як і подались до отари. Ни дойшли вовки до овець сажень з трицять, собаки почули, збутуражились, почали гавкать. Вовки стали їм кричать: Три-

вайте, братці, ни гнївайтесь на нас. Прийшли ми сюди ни воровать, а хочим побалакать з вами по душі. Ось послухайте, шо ми вам скажим. — Собаки замовкли, насторошили уші: Ну кажіть, ми слухаїм. — А от шо, братїки. Ми нираз збирали громаду і турбувались про вашу жисть, про вашу нищасну долю. Жалко нам стало вас, виж наша рідня, колись і ви були такі, як і ми, а як чоловік приручив вас до себе, став знущать ся над вами, поробив вас своїми батраками і місто вовків став називать вас собаками. Ни боляче-ж тут нам на серці? Ви-ж наші брати, одниї з нами породи. Ми, бачте, порішили порадить вам, щоб ви пиримінили свою жисть. Як вам самим звісно, ви вічні ниволники, чоловічі батраки. Цїлий вік служите чоловікові, бирижите його добро, забороняїте його самого од всякого ворога і за всю вашу працю, за вашу ласку і за вірну і чесну службу чоловік годує вас аби чим, а иноді, і зовсїм ни годують... А як прийде старість, вас гонють з двора, як нікчемну тварь і ви мусите гинуть з голоду в чистому полї. Господарі ваші знущають ся над вами, як сами хочуть і ви все пириносите. Як вам ни стидно гнуть ся пирид ними, або стоять на витяжку на заднїх лапах? Яка ниволя заставля вас чорт зна пирид ким лащить ся? Чоловік заставе вас ходить на заднїх лапах пирид ним і ви покоряїтесь йому за те тїко, шо він дасть вам помоїв похльобать або шоб ни бив вас орапником під задницю. Ви подивіть ся, як ми живимо; ми вільні козаки, у нас всї рівні; ми ни пирид ким ни становимось на заднїх лапах. Ми що дня вільні, нїчого ни робим і ласо їмо. Нам ни доводить ся хльобать помоїв, ми що дня їмо мнясо свіженьке. Одно ни понаравить ся, возьмим ся за друге, всього одпробуїм, голодні нїколи ни сидимо, ни так, як ви страждаїте. Пириходьте до нас жить, бросьте батракувать, у нас ви будите ни жить, а царствувать.

Собаки і уші розвішали. Правда, думають сибі, чого ми тягним ярмо ни за понюх табаку, коли нам можно буде жить і біз чоловіка та ще краще, чим у його? Будим нїчого ни робить і ласо їсти. — Послухались собаки вовків, пішли за ними в ліс. Тїко дойшли до лїсу, а там вибігли з за кущів іще штук десять вовків, розірвали собак на клочки, а потім добрались до отари і пирипсували всих овець. Біля куріня була на привязї сучка з цуцинятами, вона тїко і осталась жива. Узнавши про цю гисторію сучка нираз казала своїм дїтям: Глядїть, дїтки, ни слухайте нїкого, а живіть так, як жили ваші дїди й прадїди. Служіть хазяїнові вірою і правдою і він вас ни оставе біз уваги.

Записав од Палагни Мацокиної в Шебекинї П. Тарасевський.

30. Як вовк забажав козинят.

Дика коза збудувала сибі в лїсї хатку і навила там сибі дїток. Коли виходила коза з дому пастись, так дїткам наказувала, щоб вони нікому ни одчиняли дверей. Пішла коза по лїсу, напаслась досить, вирнулась до дому, підійшла до дверей і заспівала:

Дїточки мої, козиняточки, одмикайтесь, одчиняйтесь, ваша матїнка прийшла, молочка вам принисла! —

Козинята почувши матирин голосок митю кинулись до дверей і одчинились. Коза увійшла, нагодувала дїток молоком і знов побігла пастись.

Вовк підслухав, як вона співала, тїко гаразд ни второпав, як коза причитувала. Трохи згодом вовк підійшов до козинячої хатки і затяг пісню своїм нивдалим вовчим голосом: Козиняточки, мої хлопяточки, одсувайтесь, одчиняйтесь, ваша мати прийшла, молочка вам принисла!

Козинята пізнали, шо ни материн голос і кажуть йому: Ни одчиним, ни матїнчин голосок. У нашої матусї тоненький голосок! — Вовк одійшов од козинячої хатки, сїв за кущами, посидїв трохи, поміркував і знов пішов до козинят. Підійшов до дверей і затяг тонким голосом:

Козиняточки, мої дїточки, одмикайтесь, одчиняйтесь, ваша мати прийшла, молочка вам принисла! — Козинята було сикнулись до дверей одчинять, а далї схаминулись, розшолопали, шо він ни так причитує і голос ни рівний, трохи товщий. Тодї вони одмовили йому так: Ни одчиним, ни матїнчин голосок. У нашої матїнки голосок тонший і вона ни так співа. — Вовк з досадою пішов од хатки. Одійшов геть за кущі ниподалеко од козинят і сїв там піджидать, поки прийде коза, щоб підслухать, як вона буде співать і шоб сибі пиришнять її голос і причот.

Низабарьом прийшла коза і заспівала: Козиняточки, мої дїточки, одмикайтесь, одчиняйтесь, ваша матїнка прийшла, молочка вам принисла!

Козинята пізнали свою матїнку, одчинили їй і похвалились, шо до них хтось приходив і хотїв обманить їх. Коза нагодувала дїток і приказала їм, шоб вони нікому ни одчиняли, а шоб вони ни помилились, росказала їм, як вона буде причитувать на далї. Коза пириночувала дома, а на ранок чуть зоря подалась пастись. Вовк дождавшись ранку, став думать, як би ж його умудрить ся, шоб голос свій підвисти під козинячий, а далї почав пробувать свій голос: завив раз — дуже товсто, завив

другий раз, теж ни підходе під козинячий голос; він затяг третій раз самим тоншим голосом, а всеж таки під козинячий ни підходив.

Бігла мимо лисиця, почула вовчий вой і спинилась; підійшла до його поближче і пита: Чого ти, вовче, виїш, чи ти дуже оголодав? — Та се я, систричко, пробую свій голос; нагибав козинячу хатку та ніяк ни добирусь до них, ни одчиняють кляті дверей, пізнають по голосу, шо ни їх мати. Так я хочу підібрать ноту, шоб заспівать по козинячи. — Ні, вовче, так діло твоє ни вигоре; коли хочиш посмакувать козинятинки, так попрохай мене, я тебе научу. — Научи, спасибі тибі, я тибі одячу. — А шож ти мінї даси? — Та як добирусь до козинят, так і тибі одного дам. — Ні, так я ни согласна; коли там діло буде, а я зараз їсти хочу; ти приниси мінї гуску, тодї научу, як голос поправить.

Вовк согласивсь, побіг добувать гуску. Довгенько вовк никав понад річкою в очереті, все підкрадавсь до гусей і вже над вечир піймав одну гуску. Митю примчав до лисиці, оддав їй подарок і каже: Ну тепер, систричко, научи, як поправить голос. — А от шо, вовче: Іди ти до коваля і попрохай його, шоб він тибі насталив голос. Тодї ти будиш уміть співать по козиняче. — А де ж я буду того коваля шукать? — А он там у край сила кузня стоїть, туда і йди.

Вовк послухав лисиці, пішов до коваля. Підійшов до кузнї і каже: Чоловіче, настали мінї голос, щоб я міг співать по козинячи. — А шож ти мінї за це даси? — Та яж ни знаю, шо ти з мене возьмиш; гроший у звірів ни бува, а подарочок який небудь принису тибі. — А от шо, вовче, приниси ти мінї пару гусей, тодї я насталю голос; тїко шоб гуси були живі.

Вовк помчавсь до річки і почав шастать по беризї в очеретах. Забовтавсь бідяга по самі уші, а таки піймав пару гусей, — взяв їх обох за крила і повів до коваля. Вовка оскома брала на гусей, хотїлось самому їх поїсти та треба було добить ся свого... Принїс гусей до коваля і каже: Ну, чоловіче, подарок тибі уже принїс, скоріш стали мінї голос. — Добре, вовче, тепер можно взять ся і за роботу. Ти, вовче, стань поближче до ковадла, висолоп подужче язик та заплющ очі, а я зараз налагодю, шо треба. — Вовк підійшов до ковадла, висолопив язик, заплющив очі і стояв як укопаний. Коваль взяв мирщі самий більший молот та як торохнув вовка по лобу! Він бідяга і ни ворухнувсь. Коваль тодї зняв з вовка шкуру, одвіз на базар, продав за 5 руб.,

а гусей оставив сибі на заріз. А козинята зостались живі, здорові.

Записав од Е. Чередникової в Шебекині П. Тарасевський.

Паралєлї: А. Аѳанасьевъ, Народ. рус. сказки, т. III, ст. 37—39, ч. 23. — Авдѣева, Рус. сказки, ст. 33—39. — M. Federowski, Lud białoruski, т. II, ст. 5—6, ч. 6. — В. Караджич, Српске нар. приповиjетке, ст. 183—187, ч. 50 (початок). — F. S. Krauss, Sagen u. Märchen der Südslaven, т. I, ч. 17. — J. Haltrich, Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande in Siebenbürgen, ст. 272—276, ч. 83. — J. Hahn, Griech. u. albanes. Märchen, т. II, ст. 85—93, ч. 85 (конець). — Brüder Grimm, Kinder — u. Hausmärchen, т. I, ст. 30—33, ч. 5.—J. Bolte u. G. Polivka, Anmerkungen, т. I, ст. 37—42, ч. 5. — E. Cosquin, Contes populaires de Lorraine, т. II, ст. 247—252, ч. 66. — Coronedi-Berti, Novelle popolari bolognesi, ч. 21. — A. Škultetý a P. Dobšinský, Slovenské povesti, ст. 452—454. — P. Dobšinský, Prostonár. sloven. povesti, вип. 8, ст. 93—96. — H. Wlislocki, Märchen und Sagen der transilvan. Zigeuner, ст. 130—131, ч. 58. — — T. Held, Märchen u. Sagen der afrikanischen Neger, ст. 24—25. — Antti Aarne, Finnische Märchenvarianten, N. 123.

31. Як вовк поїв лисинята.

Була одна лисиха, шьо учинила лисинятка. Скоро ті лисинятка учинила, то она їх плекала так, як кожда звір плекає, так она собі їх плекала. Тож тото вовк попантрив і зачєв підслухувати, як она скликає свої ґіти. Приходит она до свого гнїзда і зачинає на свої діти покликати:

Отворіт, ґіточьки, несу вам повнї цицочьки!

Но поплекала она дїти і каже: Уважєйте, абисте не пускали нїкого, хиба мине, вашу неню.

Єк она пішла, то вовк підсунув си до єї гнїзда і каже грубо:

Отворіт, ґіточьки, несу вам повнї цицочьки.

Але ґіти кажут: Оце не наша неня, бо то не ї голос. Приходит она другий раз і знов покликає, каже тóненьтьо:

Отворіт, дїточьки, несу вам повнї цицочьки.

Але вовк уже добре слухав, аби так само удав, єк она. Ну, прислухав си він уже добре. Поплекала она уже другий раз дїти і пішла знов. Але вовк прийшов через чєс і покликає і так само вдав, єк она. Дїти отворили єму, бо гадали, шьо то неня, а він єк увішов до гнїзда тай поїв усї ґіти. Єк поїв він усї ґіти, то тогди залїз собі на то тепло, де они мали, шьо лежєли так, ік би у нас піч, тай лєг собі і лежит. Приходит стара і зачінає покликати їх знов, а вовк каже: Нема твоїх дїтий, бо я їх уже поїв! — Зачєла стара жалїбно голосити: Ґітоньки мої, ґітоньки... Я вас файно годувала, я вас файно доглядала, я мала надїю, шьо уже далї повіходите, а вас ікис воріг зїв...

Але подибає ї лис: Чого ти, кумко, так плачіш? — Ой том, каже, ґіти утратила. Ікис воріг поїв діти мої, а самий сидит у норі. — Ходи лисичько, каже лис, я тебе віратую; я єго віжену гет.

Прийшли они до нори тай лис питає си: Хто там є?

Ой я такий баран, шьо північбока дран, єк тупну ніжками, сколю зубками.

Каже лис: Тїкаймо, небого, гет, бо буде біда. — Біжут они обоє, біжут тай надибают биндєка. Зачінає їх биндєк питати: Чого ви так тїкаєте? — А лисичька плачі і оповідає биндєкови, шьо з нев є. Каже биндєк: Ходи, я єго віжену; я си єго не бою. — Она каже: Та лис такі великі та не могли вігнати, а ти такий маленьтєй тай віженеш?

Приходє они з биндєком разом до хати і боєт си приступити, через той спосіб, шьо: Ти, каже, маленьтїй та утичешь, а нас він іме котре будь тай зїст. — Не бій си, я єго зараз віжену. — Прийшли они до хати, а лисичька питає си: Хто у мої хатї є? — А він каже: Я баран, пів бока дран, єк тупну ніжками, сколю зубками.

Але биндєк поволи, поволи тай залетїв у нору тай — брінь! брінь! брінь! А вовк лиш піднєв си, аби єго зїсти, а він лиш разом утих. Поволи биндєк залїз єму під фіст тай єк укусит єго під фостом за с....у, а вовк єк пирс, тай мало хату не розніс.

Лисиха дуже си утїшила і зробила великий баль і приймила биндєка за дуже великого гостя.

Запис. 1913 р. в Карлові, Снятинського пов. від Грицка Фроляка Ант. Онищук.

Паралелї: M. Federowski, Lud białoruski, т. II, ст. 10—11, ч. 12.

32. Як вовки зїли пана.

Їхав оден великий пан штирма кіньми. Ту в лїсї пирийшли єго штири вовки тай кажут до того пана: „Ми маєм тибе ззїсти і твоїх пару коний“. — А той пан відповідає: „Я вам дам ззїсти всї штири конї, али аби сти минї житє дарували“. — „Ми того ни слухаєм. Ми аби всї штири конї лишили, то тибе такі гадаєм ззїсти“. — Ий, вильможнї пани, я вас дужи красно прошу, даруйти минї типер житє, дам вам отриманє, буду вам возити оден день конє, другий день вола, третий день корову, читвертий день осла і так вас буду отримувати, поки вас“. — „Ну то ми тобі ше сей раз даруєм, али лиш сей раз. А ти як будеш нас мудрувати, то ми підим до твого покою і тибе ззїмо“. — „Ну“

— кажи пан — „добри. Як я вам нічо ни буду давати, то аби сти мине ззїли“.

Поїхав пан до дому тай сказав зробити собі велике полюванє в лїсї на вовки. Пан зачєв робити собі велике полюванє, зачєв гукі, стрілєти, а ті штири вовки пішли до єго гражди (там де худоба стоїт, ув. оп.); увійшли мижи худобу, мижи рогову, мижи воли, най буди мижи воли. Тай усї разом не йшли до гражди, лиш по єдному. Скочив єден вовк і кажи до вола: „Я тибе маю ззїсти зараз“. — А той віл до него відповідає: „А то шо, ти маєш під контрактом, шо ти маєш мине ззїсти?“ — А вовк кажи: „Так єст. Ми маєм с твоїм паном під контрактом, шо ми маєм тибе ззїсти“. — А бик тогди відповідає до него: „Іди, припровадь суди пана; як пан позволит, то ти мине ззїш“. — Вовк сї зачєв обиртати, а віл як усадив вовка рогами і вовка забив. Ті три вовки як зачєли тогди русти, пан над'їхав: „Аж типер ми, пане, маєм тибе ззїсти; ти нас змудрував, вже більши не змудруєш“. — А пан тогди віложив карабіна тай кажи до них: „Ви гадаїти, шо то перший раз мине здибати? О типер я вас пібю“. — Пан, як сказав, так і стрілив та вовка забив; а тї два вовки, оден з одного боку, а другий з другого боку карити — і пана роздерли. Як пана з'їли тай тогди кажут оден до другого: „Вже ти більши нїкого ни будеш мудрувати!“

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Пр. Дичука з Далешева, п. Городенка.

33. Месть вовка.

Віїхав рас пан у ліс тай зїхав сирид лїса, дивит сї, а то шос лежит. Він як уздрів, дужи запудив сї, став тай стоїт. А то був вовк тай кажи до пана: „Чос“ — кажи — „став тай запудив сї? Ни їдиш ни суда, нї туда?“ — Пан тогди кажи: „Я виджу, шо моя має бути смерть“. — „Ти ни маєш мине чо сї бояти, я по своїм лїсї ходжу. От бери тай вертай сї назад до дому“. — Пан приїздит до дому тай кажи до свої жінкі: „Гадавім, шо уже с тобов видїти сї ни буду“. — „Та чому? — Кажи: „Бо мав мине вовк ззїсти, али ни мала бути моя ше смерть тай мине не ззїв.“ — А на гумнї стояла дротєна клїтка накладена. Пан дивит сї, а в тї клїтцї сидит той вже вовк. „Ади, нибожи, якіс сї упав у мої рукі“. — Вовк кажи: „Я тобі смерти ни робив, а ти минї відав зробиш“. — Пан кажи тогди: „Ти казав, шо я ни маю чо бояти сї тибе, а ти типер ни маєш чо бояти сї мине“. — І причіпив му дзвоночок до шиї: „Наколи

ти би схоків їсти, задзвониш і тобі зараз їда мусит бути“. — Обібрав пан до него локая: „Уважєй, нибоже, давай му їсти, али абис го ни пустив“. — Так годував він сї шос місїць у дворі.

Пан поїхав на спацир, а панї кажи до того локая: „Озми, позапирай брами і озми, пусти цу дзвірину, аби сї трохи пролїтала, бо ї нудно сидїти на місци“. — А локай кажи: „Він буркне у браму, брама сї розлупит і утиче“. — Кажи: „Шо тибе то обходит, як він утиче? Як я тобі кажу пустити, то пусти“.— Локай віпустив с клїткі, той побігав по гумнї, як розігнав сї, переломив браму на двоє і пішов. Локай кає тогди до панї: „Видите, ви казали вовка пустити, я пустив, а типер буду мати гризоту“. — А на тто надїздит і пан. Панї зачєла казати, шо вовк укік, а пан кажи: „Він має дзвонок, то я єго у лїсї пізнаю тай назад єго привиду до двора“. — Другої днини сїв пан тай поїхав у лїс за вовком. Він вїхав у лїс, а вовк надлеків с корчів тай зза пличий єго злапав, і каже: „Ти хоків минї смерть зробити, а я зробю тобі!“ — Тай заїв пана і пороздирав конї. Тай так він зробив тому панови.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913. від Мих. Зубрея з Далешева, п. Городенка.

34. Як вовки гостили на весїлях.

Оден горобец був дуже бідний тай каже до своії жінтї, до горобчихі: Іди, жінтьо, та учєй си кухарити та меш іти у кухартє цї на весїлє, цї на храм, цї на похорон, тай усе шьос заробиш, бо ми, кає, біднї, то нема зза чього жити. — Пішла горобчиха тай научила си варити тай стала кухарити. Але загадав си кумарь жинити тай думає, де би не де би засватати. Тай порадили сватати у ведмедї. Пішов кумарь тай засватав у ведмедї доньтю. Но, они си урадили, на коли то весїлє буде тай пішов кумарь старати музиків. Але здибав єго старий ведмідь тай каже: Я, кає, уже сми не одно весїлє робив, то нема старшої музики, єк наша: соловій то найлїпший музика, голуб то свистун, свишьі у крила, хрушь трубит, кумар цимбалїстий, а качурь басує.— Но пішов кумарь і згодив музиків.

Теперь пішли у млин, кумарь собі змолов, а ведмідь собі, прилагодили си, узєли напитків усєкіх, гет прилагодили си до вісїлє оба. Питає си ведмідь: А кого меш брати у кухартє? — Буду брати, каже, горобчиху, она знає добре варити тай знає

присьпівувати молодим. — Тай они си зговорили, коли будут зачінати весілє тай єк прийшов тот день, то кумарь собі роспочєв, а ведмідь собі і поспрошували гостий — усї звіри, усї птахи на весілє. Кумарь погостив усїх, дав напиток і страву так, як має бути, тай вішли на обістє гуляти. Але каже птах-королик: Треба би іти за молодов. — Но, посїдали они тай їдут за молодов. Приїхали, вивели молоду тай пішли у данец на тік. Пішов у данец кумарь з ведмедем — ведмідь крутит си, а кумарь за ним летит крилами на окола. Но, позаходили гостї до хати, поконтетували си тай іти би з молодов; узєли штири тай вісадили молоду на віз тай поїхали. Файно усьо їде, але на поли надбігают стрільцї тай зачєли стріляти, усьо вибили до лаби, лиш лишив си один лис з цїлого весїля. Каже лис до стрільця: Я би був тобі за хорта. — Добре, каже стрілец, іди у лїс тай полюй. — Побіг лис у лїс тай тілько й го видно.

Але лис здибав у лїсї вовка тай каже: Спасай, брате, душю, бо онди цїле весїлє угинуло; і нам зараз смерть буде. — Тай єк стали они утїкати тай впали з лїса на тік до одного господаря, шьо там було весїлє. Люди єк уздріли, зробили крик, вовк утїк, а лиса імили. Но імили лиса тай садют єго за стів, перебрали єго за молоду тай поставили за стів. Прийшов молодий тай гадав, шьо бере молоду, а він узєв лиса. Привезли лиса до дому, поклали єго за стів, зачєли припросювати, аби він шьо їв. Але єк заграли музики, лис не міг стерпіти, шьо то єго дуже глушило тай він єк си пруднув, тай утїк гет; роздер то одїнє гет, шьо мав на собі тай пійшов у лїс.

Єк він прийшов межи звірь, питают си єго: Де ти так довго був? — Росказує уже лис, єк він був на весїлю, єк єго там приймали. Усїм си то дуже сподобало, а вовк каже: Єк так, то і я завтра іду туди. — Скоро день — бо то було у ночи — побіг вовк на то весїлє. Убігає вовк на обійстє тай нагадав собі, шьо то би добре було взєти і лиса тай вернув си. Лис послухав тай ідут. Прийшли они у тік тай лис став собі так, аби єго не дуже було витко, а вовкови каже: Ти ставай, брате, у воротах тай співай. Чуєш єк люди співают? То на весїлю мус співати. — А вовк послухав тай став на воротах тай єк зрюв, а люди кажут: Гей, люди, є вовк! Треба єго іти привитати. — Дивє си, є і лис. Кажут люди: Є їх пара, беріт за бутї, треба їх витати. — Але вовк кажі: Ади, шукают бутїв, мут бити. Тїкаймо гет. — Але лис каже: Мовчи, то мусют тебе привитати; то такий звичай, учера і мене витали. — Але люди узєли і ґазду

дурє, кажут: Йой, ідіт привитати, бо прийшов пан вовчик на весїлє (а то у тім селї так си називав дїдич); ідїт із музиками, привитайте. — Музики заграли, а лис кажі: Ади, ідут витати з музиками. — Вовк хотїв тїкати, кажі: Я си бою. — Ігі! на тебе, кажі лис, ти не знаєш, шьо хто пужьливий, того бют! Я, каже, був цїкавий, то мене файно привитали. — Але музиті заграли, а лис кажі: Мой, аді зараз мешь гуляти. — Али вовкови анї гадки, шьо люди з буками обістали на окола, лиш бити...

Іде ґазда з хати з музиками (нїби витати пана), а люди підходї з колами із за плотів. Лис єк то уздрів тай кажі: Мой, я си мусю троха уступити на бік, бо менї устидно; скажут люди: Ади учера був тай нинї знов тут. — Тай лис поза оденок тай зник. Пішов лис під лїс тай жде вовка. А тимчєсом гостї єк обійшли вовка, єк станут буками лупити, то аж шерсть литит, так бют! Але то чюти у лїс, єк вовк рює. Питают си вовки лиса: А він шьо? — Кажі лис: Аді, учєют го співати. — Вовка бют, вовк рює, а лис фурт кажі, шьо він учєї си співати. Ов, шьос довго він там си забавеї. — А, кажі лис, так має бути. На весїлю треба побути, то нїц не поможі. — Але ікос вовк си віпутав із тої пригоди тай прибігає: Ов, то біда, кажі, на тім вісїлю. — Чьому біда? — Кажі лис: Менї не така біда була, і мене били, єк учили, бо я не міг тото піймити, а ти собі, брате, співав гі у раю. — Ай, дай ми спокій. Я, кажі, ледво з душев утїк. То мене не учили співати, то я сам так голосив. — Ну, кажі лис, то мус співати, їк бют, а їк співати, то мус бити; они того не знают; то такий звичай.

Але на другий день пішли они оба знов на вісїлє тай їм си уже удало шос добути тай они попоїли тай прийшли у лїс. Питают си вовки: А шьо? — А шьо! Добре. — Каже другий вовк: Іду і я. — Пішов тай позазирав коло воріт тай вернув си, бо бояв си іти. Прибігає він до лїса, а решта вовків кажют: То ниправда, шьо він був, бо ни чьути, аби співав. — Тай він си признав, шьо ни був на тім вісїлю. Але він кажі: Я завтра мусю піти, аби ни знати шьо. — На другий день пішов він туди на вісїлє тай такі ни чікав, аби їго ішли витати, але увійшов сам у хату. Люди у крик тай порозбігали си, де котрий міг. А вовк трохі посидів тей вернув си. Но, а шьо? — питают си тоти у лїсї. — А він кажі: Ни гуляв сми, бо ни було з ким; люди поутїкали тай не було з ким. — А лис каже: То лиш хто зо мнов піде, то побуде; ану ходи зо мнов, ці зараз не меш гуляти? — Добре. Ану ідїм. — Прийшли они у тік, каже лис вов-

кови: Покажи си людем! — Вовк каже: Я би си показав, але сми дуже голоден, а то зараз скажут данцувати, співати — єк на вісїлю... — Тут є шьо, брате, їсти, бо се богачь. Іди до стайнї та озми собі одного вола, котрий кращий тай їш, кілько хочь, шє і менї кавалок вішкороди сюди, аби і я перекусив. Це може бути, шьо ти голоден не меш мати охоти до данцу; я знаю по собі. — Вовк си дужи цим утїшив тай каже: О, це файно, брате, кажеш — файно і розумно. Я, каже, єк собі підїм, то буду годен данцувати і до днини.

Пішов лис за оденки, а вовк пішов до стайнї і задушив вола. Люди у хатї вечєріют, а він собі так само у стайни файно поїдає, котре мєкше, котре ліпше. Повечєріли люди тай вішли на двір гуляти. Ніч файна, місєчна — дуже приємно. Музики заграли. Пішли люди у данец. Але і вовк єк файно собі уже повечєрів тай закортїло го війти межи люди троха побути. Єк вовк вішов зі стайнї тай забаг і собі погуляти тай пішов межи люди. Але люди єк то уздріли тай борзо позамикали брами тай зачєли єго чєстувати буками. Вовк не має де тїкати, а він у сад. Люди побігли у сад тай били, били, аж він сарачищє продерь у плотї дирьтю тай утїк. Але єк єго били, а лис сидит з другими вовками у лїсї тай каже: Аді, єк тот файно співає. Чьому учера ни співав так? О, я знаю, шьо хто зо мнов піде на вісїлє, то не буде жєлувати.

Але прибігає вовк ледви живий, лиш язик вівалив гі праник. Каже вовк: Ой там не приймали, але били. — Лис каже на то: То не правда, то не є жадна бійка. То до данцю мус так, то інакше не гаразд танцювати. — Але на другий день гадає лис: Я би вам усїм школу дав! Тай пішов селом тай нюхає, де є вісїлє. Прибігає тай кажі: Ходїм, братя, я найшов вісїлє, шьо нам усїм можна туди іти. — Зачєли они єго питати, де, шо, єк? — А він кажі: Ходїт, не питайте! — Пішли они усї — лис на перед, а вовки за ним і війшли на широки поле. Каже їм лис: Ви тут чикайте, а я іду дивити си, де тут дорога є. Єк я дам знак, то ви летїт скоро усї д минї. — Пішов лис тай найшов брід і перейшов ріку тай узєв си горі другим берегом аж до такого місцї, шьо була страшна пропасть і став собі тай дає знак. Вовки єк шульнут, єк шобовснут собов у глибінь — одні поубивали си до каміня, одні потопили си. А лис си смієв.

Запис. в Карлові, Снятинського пов. від Івана Семотюка Антін Онищук.

35. Неповоджене вовка.

В гайку близь села нічу паслась ціла черида волів. Голодний вовк підкравсь до одного сплячого вола і мусив задушить його. Вовк тіко підблуживсь до вола і намірився схопить його за горло, а віл почув і митю підскочив, став на ноги, настобурчив роги та до вовка; та як заривів: Караул! рятуйте, братці, вовк напав! — Воли всі збутуражились, стали на ноги і кинулись до вовка. Вовк баче, шо бида та дай Бог ноги, на втікача. Куди було тікать, коли з усіх боків були воли? Вовк проскочив у той край, де стояло сило і подавсь на сило. Воли всі до годного кинулись в догонку і підняли великий рев; всі кричали: Лови, лови його, бий, души, коли, топчи! — Вовк мчав ся, шо є духу. Добіг до крайнього двора, а там собака лемент підняла. Вовк і каже: Мовчи, будь ласкава, я тебе ни трону і худоби твого хазяїна ни буду трогать. Пропусти мене чириз свій двір, я сховаюсь од волів; дивись, он за мною гонють ся. — Ні, вовче, я ни пущу тебе; коли провинивсь, так ховай ся, куди хочиш. — Вовк подавсь далї по силу.

Собаки почувши рев волів і вовчий дух, по всьому силу замотошились, підняли лемент. Вовк вибравши такий двір, де ни було собак, плигнув чириз тин, пирибіг двір та по городах до річки. Пириплив річку і сховавсь на болоті в кущах. Вовк цілу ніч лижав там, бояв ся виходить на охоту.

Рано на зорі вовк вийшов з кущів, озирнувсь кругом, волів нима; він тоді почувши крик гусей на воді, подавсь до річки. Підкравсь потихеньку до самого берига і митю вискочив зза очерету, кинувсь у воду до гусей. Гуси кинулись в розсипну, куди яка. Вовк ни спів і двох сажень одпливти од берига, де ни взявсь здоровенний сом, схопив вовка за ногу і цупе його в воду. Вовк місто того, шоб гнать ся за гусьми, напріг всі свої сили, почав виривать ся од сома. Понатужить ся, висмикне ногу з сомячого рота, ни спіє проплавти з аршин, а сом знов його за ногу. На силу вовк добивсь до берига, за малим ни втоп. Вискочив на бериг та дай Бог ноги в кущі. А гуси тимчасом майнули аж до дому. Вовк лижав і думав: Нищасна моя доля, куди я ни поткнусь, скрізь мінї нивдача, хоч ляж тай здихай. Ни вже ж я повинен живим оддать ся в руки голодної смерти? Попитаю я у свого Бога, за ві що він мене кара, чим я пирид ним провинив ся? Попрохаю його усердно, може він змилуїть ся і покаже мінї, куда я повинен іти за їжою.

Вовк піднявсь на ноги, задрав у гору голову, завив і почав прохать свого Бога: Святий Уласій, змилуй ся на до мною, укажи мінї, куда я повинен іти добувать сибі їжі, бо куда я ни потикав ся, скрізь мінї нивдача. — Святий Улас каже: Грішник ти виликий, ни буде тибі вдачі, поки й згиниш, бо ти на свою волю ззїв тиля у бідної вдови; чом ни спитав мене, до кого треба було йти? Черга була йти до Стипана Охріминка, а ти попер ся, куди ни слїд. Тепер промишляй, як хочиш, я тибі ни буду вказувать.

Заплакав вовк і пішов никать по болоту, по лїсу, мусив найти сибі заяче гнїздо або ще шо нибудь. Ходив, ходив, нїчого ни натрапилось. Потім пішов вовк до сила, став проходить мимо гайка, дивить ся, біля одного куща лижить дохлятина. Вовк зрадїв, подумав сибі: Ну, хоч аби чого та наїм ся, а то живіт підтягло до самої спини, охляв до краю. — Підбіг вовк до тиї дохлятини і почав глитать. Ни подалеко од тиї дохлятини за кущами сидїло два охотники з ружями. Побачивши вовка, охотники почали в його стрілять: Бух! Бух! один і другий випалили по двічі. Вовк де лижав, там і зоставсь, тїко ногами трохи посовав і захолонув.

Записав від Євд. Чередникової в Шебекинї П. Тарасевський.

36. Куций вовк.

Пас парубок конї, аж дивит си, іде вовк. Прийшов вовк тай каже: Їв би я конї, але хочу скушіти, їкий у тобі смак; я мушу тебе зїсти. — Але парубок дивит си, а у того вовка нема фоста. Питає си парубок: А ти мой де дїв фіст? — Ой, каже вовк, я мав пригоду таку, шьо раз; я раз упав у пастку тай імив си за фіст, то мусїв єго сибі відгрижіти. Но, каже вовк, минї однако фіст заважєв, то голова ґрунт; коби голову не утратити. — Але парубок дивит си, а то під лїсом лая вовків, дивє си, шо то буде. Каже парубок: Ану іди та кличь тих, бо ти сам мене не годен звалити, аби шьо. — Добре. Побіг куций вовк до тих кликати, аби ішли помагати єго звалити з ніг, а парубок тимчєсом вілїз на високе дерево. Прийшли вовки під дерево і кажут до того куцого: Куций! лїгай на спід, а ми один вирсь другого постаємо тай єго доцєгнемо. — Но, поставали они один вирсь другого, але парубка ни мож доцєгнути. На то надбігає лис тай каже: Я відцїв виджу з долини, шьо так шє на одну голову надточити вас усїх тай доцєгните цего парубка. Я вас порадю, дурнї, шьо робити: Зараз бих урвав голову цему

куцому на споді тай тому верхному надточив тай добре буде. — Але куций як то учюв тай як си прудне — а вовки всї на землю посипали си гі грушки, а верьхний розбив си на смерть. Єк то уздріли вовки тай куцого роздзїли.

Запис. в Карлові, Снятинського пов. від П. Лелюка Ант. Онищук.

Паралелї: П. Чубинскій, Труды, т. II, ст. 126—127, ч. 43. — Оп. Шимченко, Укр. людські вигадки (Етн. Збірник, т. I), ст. 25—26, ч. 5. — А. Малинка, Сборникъ матеріаловъ, ст. 326, ч. 43. — Живая Старина, 1895, ст. 430—431 і ст. 453, ч. 1. — Antti Aarne, Finnische Märchenvarianten, N. 121. — O. Hackman, Märchen der finnländ. Schweden, N. 121.

37. Милосердний вовк. А.

Выйшоў чоловíк ў лыс і колóў дéрево на двóйи. Прийшóў д ньóму воўк і мóвит: Йа тьа зыíм! — Ба, ўже йак чоловíк мáйи гíнути йакóў смéртьоў, то мýсит сьа ўмыти. Подú, ньай сьа ўмыйу! А зладúў, знáйите, бук кóло сéбе тéньґый. Пішóў, умыў сьа і мóвит до вóўка: Не мáйу сьа ў шчо поўтирáти, кобéс ми даў хвостá. — Та йа ти не борóньу, на. — Тот ныбы сьа ўтú-рат, овинýў си хвíст докóла рукы, йак си возьмé бук, йак óзьме скіпáти ўдоўш вóўка! І зáбиў гет на смерть.

Али йде медьвíдь: Йá тьа зáбйу, чоловіку! — Ну, пропáло. Кой уш на такéм ўпаў, жé ньа зáбйиш, то поможú ми тотó рос-колóти, бо трéба на трýну. Йак? — Упхай си ту ногы, тай тиснú, а йа йду з дрýгого кіньцьа бúти клúнець, та бóрше сьа роскó-ле. — Пішóў, клúнець підбúў до горú йидéн, підбиў дрýгый, а медьвéдьови йак стúсло нóгы, йак сьа клец зыйшóў назáд, йак почáў ричáти, í такíй здох кóло клéца. А тотó йуж не знáйу, дé сьа дыў той медьвíдь, ци го выньаў, ци мóже й днесь там дагдé йи.

Зап. в лютім, 1899, від Гриця Олїщака Терлецького у Мшанци, Старосамбір. пов.

38. Вовк і хитрий мужик. Б.

Під лїсом хатина була і в тї хатинї мешкав ґосподар, роль-нїк. І післав він дїти до роботи до жнив, а сам сї зостав дома. Ростворив собі вікна і хату і сидит собі. Приходит дзвір — вовк — до него і: „Шож“ — кажи — „старенький, я вас маю ззїсти“. — „Та шош“ — кажи — „панї дзвір, та я не умиваний ше“. — „То умий сї“. — Той умив сї старенький: „Та ни маю чим сї утерти“. — „Та озми собі“ — кажи — „мого фоста та сї втреш“. — Та як старенький узєв попри себи, аби дзвір не

видїв, макогін та як вовка зловив за фіст, як вовка покигне вздовж, тай вовк сї хотїв обернути, ни дати сї, тай сї кишка урвала (у вовка каут, є лиш одна кишка) тай вовк упав тай згинув. Старенький шкіру обібрав і на правидло і сушит. Прихоге ґіти зі жнив. „Тату, то що ви якес сушите?“ — Та з дзвіра шкіру“. — „Та як ви єго убили?“ — „А та мнї хоків ззїсти там віпросив сї, абим сї умив, а він каже: „Та на тобі фоста мого та утри сї. Та як я узєв за фіст та як я взєв макогін попри себи та якім дзвіра покиг, а дзвір лиш перевернув сї. Та я тогди узєв, шкіру обібрав та на правидло і знов спокійне сївїм собі. І як ти, сину, будеш жити (так він дїтем розказує), нїколи тибе вовк ни ззїст, лиш за фіст го злови“.

І так той син жив післї тата, як він умер і якуратни єму сї строчило, шо і до него вовк приходит і: „Шош“ — кажи — „татуню, злазєйте с печі, я вас маю ззїсти“. — „І шош“ — кажи — „я вам низдібний“ — віпрошує сї у него — „я самі кістки“. — „Та шо, я тибе маю ззїсти“. — „І шош“ — кажи — „та хіба бис мине цїлого лиґнув, бо зачіпиш зубом і уломиш зуб“? — І так він росклав пащеку, той став, а той го лигнув. Уже. Али він с собов ножик узєв ше і вовк іде, а він поре і так роспоров і вовк упав, а він випав. І тогди оббирає шкіру з него тим самим ножиком. І шкіру роскинув на правидло і пішов собі до хати спокійне і каже так (як уже прихоге ґіти с полє з роботи тай питают: „То шо, тату“?) — „То“ — кажи — „вовк мене ззїв, я єго роспоров і шкіру обібрав. Як мій тато жили, то мене учили: „Як кі, сину, нападе дзвір, абис го за фіст узєв і він буде сї до тебе обертати і урве сї у нїм кишка і він угине — упаде“. — А я сї бояв, бо то нибиспешно, таїм собі узєв ножик у руки тай кажу: „Лиґай мине цїлого, бо зуби поломиш“. — Як він мине лиґнув, а я поров єго. Я єго роспоров і він загинув; я шкіру обібрав і на правидло і вже решта. І вам так, ґіти, росказую і ви так робіт, як вам сї трафит.

Зап. І. Волошинський в падолистї, 1913. від Гр. Луцика з Далешева. п. Городенка.

39. Нещасний вовк. В.

Був вовк тай пішов до Бога казати, шо він голодин. А Бог їму кажи: Іди, там буди іти чоловік, а ти їго здзїш. — А вовк прийшов до чоловіка тай кае: Чоловічи, я тибе маю їсти! — А чоловік кае: „Я ще ни вмиваний“. — А вовк кажи: „Біжи там, де колопнї мочут, та вмий си“. — А чоловік пішов та вітєг

колик, тай прийшов до вовка і кажи: „Я си вмив, али ни маю в шьо си втерти“. — А вовк кажи: „Утирай си у мій фіст“. — Чоловік узєв, обмотав фіст на руку, та коликом вовка так вібив, шо ледви вовк зайшов.

Пішов знов вовк до Бога, кажи: „Божи! я голодин“. — А Бог кажи: Біжи, там пасут си барани, а ти одного здзїж... А вовк пішов і кажи: „Барани, я маю з мижи вас одного їсти“.— А баран кажи: „Я ще ни сповіданий“. — А вовк кажи: „Я тибе вісповідаю“. — А баран каже: „Біяй, сїдай над берег, а я буду іти д тобі сповідати си“. — Вовк сїв, а баран іде; як си розбіжит, як вовка дуркне, а вовк полетїв з берега в воду.

Вовк знов пішов до Бога і кажи: „Божи, я голодин“. — А Бог кажи: „Біяй, там пасут си гуси, а ти одну здзїж“. — Вовк прийшов до гусий тай кажи: „Гуси, я маю з мижи вас одну здзїсти“.—Гуси кажут: Позволь нам пирид смертев поданцувати“. — Вовк кажи: „Я вам заграю“.—І як зачєв вовк грати, а гуси як зачєли данцувати, тай злитїли... А вовк лишив си голодин.

Від Івана Равлюка, 1893, в Орельци, пов. Снятин, зап. В. Равлюк.

40. Як цапи виратували вівцю від смерти. Г.

Ішов лис лїсом, здибає сї з сумним вовком тай питає сї вовка: „Чо ти так засумував сї“? — „Нима моїх товаришів, я з ними погнївав сї і ни маю с ким ходити“. — А лис кажи до него: „От будем і оба“. — Вовк утїшив сї, шо має уже камрата, що має с ким ходити. Ідут вони тай надибают свиню, що плекає поросєта. Вовк напав на ню тай заїв ї. Вжи їдє оба. Лис каже до вовка: „Ти є силний дзвір“. — „О я дужи є силний“.— Тай ідут знов оба. Али дивит сї лис, а під дубом шопортає сї у листїчку заєц. Лис забіг зза дуба тай заячика того злапав. Лис нисе від вовкови тай кажи до него: „О я ше“ — кажи — „є сильнїщий дзвір, як ти. О якого я дзвіра теньґого нису в зубах“. — А вовк каже до него: „Я навіть єго в писок ни маю що брати“. — Тай заячика пролиґ. Але йдут, ідут вони тай надибают там вівцу, а вовк кажи до вівцї: „Типер ти, небого, моя“. — „Як ти, небожи, будеш мине їсти, коли я з вовнов“? — „Ти — кажи — „ни питай; от будеш вигіти“. — А вна кажи до него: „Чикай, пане великий, пущу свій голос у лїсочок, що вже мине ту нїхто чути й видїти не буде“. — Вовк став перед вівцев тай зарув. Вона пустила свій голос у лїсок тай надлекіло два цапи. „Чикай но ти, небоже, зараз ї ззїш, али ходи

з нами“. — Вівели вони єго на рімний пляц тай сказали до него: „Скій ти тут на сиридині, оден розбігнем сї з одного боку, а другий з другого боку; як ми тебе перескочим, тогди ти і нас поїш“. — А вовк сказав до них: „То най буде“. — Розлекіли сї цапи до вовка, як гримнули вовка в черево, аж повілазили з вовка кишки. А цапи кажут тогди до вівці: „Видиш, небого, відратувалим тибе від смерти“. — Вже ходит вівцє с цапами і до сего чєсу.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913. від Мих. Зубрея з Далешева. п. Городенка.

41. Дурний вовк. Д.

У одного чоловіка була здорова кудлата собака. Поки вона була молода та здорова, її хазяїн поважав і що дня годував, а як постаріла, ослабла, ни стала так часто гавкать, а більше лижала в закутку зігнувшись в бублик, тоді хазяїн зовсім пиристав годувать собаку, ни давав їй їжі. Собака од голоду зовсім захляла, так ослабла, шо ни здужала ходить, ни тіко гавкать цілу ніч. Хазяїн побачив, шо собака скоро здохне, хотів був убить її і виволокти в яр. Уже налагодивсь бить, підійшов до неї, подививсь і вирнувсь, рука ни налягла бить, жаль йому стало. Він тоді взяв матузок, привязав за шиворот і повів до лїсу. Дотяг його до лїсу, привязав до дуба, а сам пішов до дому. Оставшись собака сам в полї, проклинав свою долю.

Ішов понад лїсом вовк, побачив, шо собака привязана до дуба, кинувсь до неї. Підійшов і каже: Собака, я тебе ззїм! Давно я тебе підстїрігав, хотів спіткать, та все було ни з руки. Колись ти мене гнав од свого двора, а тепер бач, сам прийшов до мене. — Собака й каже: Шо було, те минуло, а тепер воля твоя, шо хочиш, те й роби зо мною. — Та шож я з тобою буду робить?—каже вовк; —ззїм тай годї. — Ех, вовче, вовче, охота тибі дарма свої зуби ламать; шо за смак гризти сухі кістки та кожу? Я од голоду здихаю, од мене дохлятиною воня. Ти коли хочиш поласувать моїм мнясом, так одгодуй мене, шоб я поправив ся, а тодї і ззїси. — Ну добре, зараз ни буду їсти; мирщі поправляй ся, я зараз принису тибі тилятинки.

Побіг вовк роздобувать мнясного. Зайшов на луки, напав на бичка бузівка, задушив його, половину сам ззїв, а половину попер до собаки. Принїс, положив їй тилятину, а сам знов подав ся на роздобутки. Собака за два днї умняв всю тилятину,

після чого став чуть себе бодрішим. Другого дня вечиром вовк украв з отари овечку і потирив до собаки, положив йому вівцю, а сам знов подав ся на роздобутки. Собака за два дні ззїв вівцю. Йому уже чуть було, шо сила його звирнулась; сюди туди мотнувсь, йому казалось, шо він ниначе молодим став. Тут він подумав сибі: Ну, тепер я з вовком справлюсь; а шоб біз опаски кинуть ся на його, нихай дуринь іще свининки принисе. — Вовк никав по болоту і по полю цїлих два дні і нічого сибі чималого ни найшов; за два дні ззїв одну гуску тай годї. До собаки вовк прийшов з голими руками. Підійшов і каже: Ну, кудлань, тепер я тебе ззїм. — Охота тибі, вовче, зуби ламать об мої кістки, я тїко шо почав поправлять ся. Ти приниси мінї піцвінка, я ззїм його, а тодї уже і ти мене ззїси.— Ну добре, принису послїдний раз, а більше ни сподївай ся. — Побіг вовк на толоку, яка була ни подалеку од сила, а там як раз тодї паслись свинї. Вовк виждав, поки один жирненький кобанчик одчалив од табуна, підбіг, схопив його за глотку, задушив, звалив на себе і помчав до кудланя. Принїс кабанчика до собаки, положив пирид ним, а сам подавсь на роздобутки. Вовк прошлявсь цїлих три дні і тїко одну гуску піймав та підстрілину шулпіку ззїв. Вовк хоч і голодний був, а ни дуже досадував, бо він сподївав ся поласувать над одгодованим кудлаєм.

Поки вовк блукав по болоту та по очеретах, собака тим часом умняв кабанчика і став таким дужим, шо з молоду нї разу ни чув сибе таким. Сюди туди повирнувсь і біз ніякої натуги пирирвав матузок, яким він був привязаний до дуба. Собака тодї подумав: О! тепер я вовкові здачі дам, оддячу за його хлїб-сіль. — На третїй день уже над вечир вовк направивсь до собаки і уже пригадував, з якого боку починать її їсти. Ни дойшов до неї за гони міста, собака загавкала на вовка. Вовка взяла досада: Иш паршивиць, ще осміливсь на мене гавкать. Тривай лишинь, я до тебе зараз добирусь; узнаїш, як на старших гавкать. — Вовк з розгону кинувсь на собаку, хотїв з одного маху кудланя задавить. А собака ни дурний був, живо здачі дав вовкові. Зопялись на дибки і почали борюкать ся; кудлань ухопив вовка за шиворот, повалив його на землю і ну його колошматить, аж шерсть шматями литїла од вовка. Вовк ни став уже огризать ся, а зібравшись з духом, вирвавсь з під собаки і гайда, помчався біз оглядки, куди очі бачили.

Біг по луках понад горою, побачив на горі козла і каже: Козел, я тебе ззїм! — Охота тибі, вовче, свої зуби ломать над

моїми кістками; ти краще роззяв рот, а я плигну з гори і прямо тибі в рот, ти і проковтнеш мене цілком біз ніякого труда. — Вовк дуринь ни змикитив того, шо козел виликий в глотку проскочить ни може. Підійшов поближче до гори і каже: Ну плигай! — а сам роззявив рот і дожида. Козел як розігнавсь з гори та прямо на вовка, і як раз вгонобив йому по лобу своїм лобом. Вовк упав біз памяти і хвіст одкинув, филин з двацять лижав, поки прийшов до себе, а козел тим часом побіг до сила. Поки вовк очуняв, так козел уже був дома. Вовк тоді подумав: Ех дуринь я набитий, піддав ся собаці і тому дурниві бородатому. Ну, тепер чорта з два послухаю кого; як тіко хто попадеть ся, зараз же розірву на шматки. — Досадно було вовкові і стидно, шо сама їжа в зуби попадалась, а він ни зумів удержать.

Подавсь вовк до сила, мусив нагибать собі біля річки гусей або утят. Птиці він ніякої ни побачив, а коли став іти городами по вербах, так уздрів ни подалеко од мелниці здоровенну свиню з поросятами. Вовк зрадів, підійшов до неї і каже: Свиня! Я твоїх поросят поїм! — Їж, коли хочиш, тіко як же ти їх будиш їсти, коли вони всї в грязї, на них гидко дивить ся. Ходїм до річки, обмиїм їх, а тоді і поїси. — Пішли вони до ялової скринї, свиня й каже: Ти, вовче, становись в лодї, а я пущу трохи водиці і буду тибі подавать поросят. Ти будиш їх обмивать і чистеньких їсти. — Вовк сїв у лодї, а свиня пішла до заставок і місто того, шоб одпустить трохи водиці, та пустила на всї заставки. Вода як хлинула, залила вовка, знисла його в річку далеко од берига. Вовк за малим ни втоп, на силу вибрав ся з води. Мірошник почув шум води, побіг до ялової скринї, остановив воду, а свиню загнав до дому.

Вовк вибравшись з річки, подавсь далї по вербах понад річкою. Там він побачив дохлятину, обідрану шкапу. Вовк хотів остановить ся, попоїсти дохлятини, та побояв ся, бо там ниподалеко од дохлятини люди митушались. Вовк завирнув од жиля, пішов до лїсу. Дорогою він думав: Ну, тепер як нибудь до ночі пирибуду, а нічу піду дохлятину їсти. — Діждавшись ночі, вовк сміло прямцював до дохлятини. А охотник з двустволкою уже давно за кущем сидів, дожидав гостей. Вовк підійшов до дохлятини і почав уминать її. Охотник прицїливсь, раз і другий, бух! бух! Вовк упав, задригав ногами і дух вон.

Зап. П. Тарасевський в Шебекинї, Курської губ.

42. Кривий вовк. Е.

Перед сьвітим Николаєм схоґє сї вовки на Чорну Гору, там кажи їм сьвіт. Николай, котрий має що зїсти за цїлий рік. Був мижи вовками і оден кривий вовк. Він усе приходив на самім послїтку, а як прийде, то пхає сї на самий перед, аби єму сьв. Николай сказав, шо має зїсти. Тогди Николай каже: „Іди, там пасе сї стадо свиний, а мижи ними є одно криве, то маєш зїсти. — Приходит вовк від свинєм тай кажи: „Я се криве маю зїсти“. — „Добре“ — кажут свинї — „али вперед вікопай яму глубоку, а потому будеш їсти, бо з нас свиний сьвітє сї кости на виликоднї сьвєта, а ти будеш кидати по полю? Потому, як ізїш тай кости скидаєш у яму, прикидаєш їх зимлев та не будеш мати гріху“. — Вікопав вовк глїбоку яму тай кажи до свиний: „Типер я вже буду їсти“. — Свинї трутили єго в яму, а сами утекли. Заки вовк вілїз з ями, то вни були вже в силї.

Чикає вовк голоден цїлий рік. Аж знов пирид Николаєм прийшов на Чорну Гору. Перепхав сї він на самий перед і кажи до сьв. Николая: „Скажи минї, що я маю зїсти за сей рік“? — Тогди Николай кажи до него: „Іди, там над ставом пасе сї стадо гусий, а мижи ними є одно криве гусє, та то маєш зїсти. — Прийшов вовк над став і кажи до гусий: „О се я криве маю зїсти“. — Тогди гуси кажут до вовка: „В нашого ґазди нинька висїлє, а ти як зїш гусє, то ми будем сї смутити; уперед нам заграй, аби ми погуляли, а потому будеш їсти гусє“. — Гуде вовк на губу, а гуси наоколо него круки сї; обктрутили сї так два рази, знєли сї й полекіли, а вовк сам лишив сї.

Чикає вовк знов рік голодний. Пирид сьв. Николаєм прийшов він на Чорну Гору і знов пирипхав сї на самий перед. А Николай каже до него: „Іди, там сама кобила пасе сї, то маєш її зїсти“. — Прийшов вовк до кобили тай каже ї: „Я тибе маю ззїсти“. — Тогди кобила каже до него: „Мине ґазда лиш підкував, я ше навіть їму ни відробила за піткови; роскуй мине, підкови склади, а ґазда прийде тай собі забере піткови“. — Тогди вовк бере задну ногу, лиш хотїв зубами злапати піткову, а кобила ударила єго ногов по голові. Вовк лиш пиривирнув сї, а кобила побігла тимчєсом до дому. Лижєв він так зо дві годинї, закім відійшов. Потому встав тай пішов в лїс.

Ішов чоловік рубати бильнї до цїпа; але дивит сї, іде той вовк; він став тихо у корчи, взєв билинь у руки тай чикає. Але йде вовк попри корч тай каже сам до себи: „Ой Господи, взєв

бис добрий билинь та мине покигнув дурного". — Як чоловік учув то, віскочив с корчє і вдарив вовка чирис плечі. Вовк настрашив сї і утїк. Вібіг він у поли тай каже сам до себи: „Ай Боже, як ти на мене завзєв сї. Я лиш сказав, а ти вже й зробив!

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913. від Юр. Малїмона з Репужинець. п. Городенка.

43 Вовка ноги годують. Ж.

Був раз старий вовк тий уже не довижєв зі старости. Тий він ходив, блукав по лїсї, по полю, тай нїчого не сполював. Але війшов він на полонину тай сїв на купину і плачє, бо голодин. Приходит д нему стара лисицє і каже: Добрий день! — Добре здоровля, кумоньку! — Питає си лисицє: А шьо ви си так задумали? Чього ви плачєте? — А шьо, каже вовк, уже-сми три дни нїчьо ни їв; здиблю оленє, а той передо мнов натупає ногами, надражнит си зо мнов тай пошумит туди у лїс; здибаю кнюра, а той єк гукне на своїх, то по пів дня за мнов уганєют си; аби-х ни міг шє утечи, то би з мене і кусника до нинї не стало; а до заяцє то уже не менї си рівнати; от прийде си минї з голоду загибати. — А лисицє-удовицє каже: Цитьте, кумочтю, ни журірт си, ходїм зо мнов, то буде добре.

Ходєт они, кілько ходєт, аж здибают турму овец, шьо пасут си на полонинї. Каже лисицє: Ви собі, кумочтю, лїгайте під корчєм, аби вас пси не знюхали, а я піду подивити си, шьо робє пастухи, аби вас ни побачили, бо наробє крику, тай кинут си з горючов куверняґов тий хрибет вам осмалют гет.— Але пішла лисицє між череду і росповіла старому баранови, єк си має річ, а баран каже: Кажи єму, аби пішьов там під той горбочьок і сїв собі проти горбочтя, а я буду там пасти, а він най скаже до мене: Стій! бараңе, бо я маю тебе зїсти; а потім то уже моя річ.

Побігла стара лисицє і розповіла то вовкови. Пішов вовк проти того горбка, дивит си, пасе баран. Каже вовк: Баране, стій! Я маю тебе їсти. — Баран став тай каже до вовка: На шьо тобі зо мнов моцувати си? Ти сїдай там на долинї тай роздзяви рот, а я звідси розбігну си і тобі цїлий у рот забігну! — Сїв вовк тай роздзєвив си, а баран єк си розжине тай бух єго у пащеку рогами, шьо вовк аж си перевернув. Нїм си вовк прочютив, а баран у ноги. А лисицє аж кочеї си у корчах

зо сьміху. Вовк прочюнєв си троха тий каже: Огій, я, каже, цілого барана здзїв тай шєм голоден!

Приходит до него лисицє тий каже: А тобі чього кров на бороді? — Ов, каже вовк, ти не знаєш чьому? Я отеперісько цілого барана прожерь тай шєм, каже, голоден. — Ходїм далї, ми шос кончє мусимо найти, аби ти си наїв. — Ідут они, аж дивє си, пасе сї кінь на толоцї. Каже лисицє: Ану цего єк зїш, то уже буде с тебе! — Приходит до него вовк і каже: Мой, я би тебе зїв! — Але кінь каже: Я видю, шьо ти би мене зїв, але біда, шьо я кований та поломиш собі зуби; я, каже, видю, шьо ти дуже голоден та меш зі смаком їсти, то можеш собі зуби гет поломити; уперет мусиш повідривати піткови від задних ніг. — А вовк каже: Ану покажи, я відорву. — Зайшов вовк з заду, піднєв кінь ногу, тай вовк зазирає... Але кінь єк дав штоса ногами, а вовк лиш горі ногами тай здох...

Тому люди приповідают, шьо вовка ноги годуют, поки молодий, на старість спустив си на слуги тай з голоду здох.

Зап. від Івана Сандуляка, посла, в Карлові. 1913 р. А. Онищук.

44. Вовк на ловах. 3.

Одної погідної днини вілїз вовк з гіри і вігрівав сї напроків сонцє, а наґійшла кума лисицє і кажи: „Чому ви ни йдете дес на лови“? — А він кажи: „Коли ми кума лисицє кажут, то я йду“. — Тай йде тай здибає два злодії, шо несут солонину; і він прискочив до них, вони кинули солонину і сами повтїкали. Він прийшов до солонини, обнюхав, а же була солена тай не хотїв їсти. Пішов він тай здибає під селом кобилу, шо сї пасе на поли. І каже: „Кобило, хотїв би я твоє лошєтко зїсти“ — а вона була з лошєм. — А вна кажи: „Дуже минї се мило, шо такий великий пан хоче такє моє паскудне лошє ззїсти. Але я“ — каже „чула, шо ви є великий дохтор. Ту“ — каже — минї тріска залїзла у копито, аби минї пан дохтор виймили — в задну ногу“. — Наставила вона ногу, він зачєв сї приглєдати, а вна як го втащила копитом в голову, аж му сї шкіра залупила. Покачєв він сї тай пішов далї.

Пішов далї, здибає безрогу, шо сї пасе коло млина за ставом с поросєтами. І кажи: „Свинино, хотїв би я твоє одно поросєтко ззїсти“. — Вна кажи: „Дужи минї се мило, шо такий виликий пан хоче таке моє поросєтко ззїсти. Але йду“ — каже — „на став обмити, бо обталапане“. — Прийшов він від ставови

і каже: „Давай, чому ни даєш“? — А вна уже ни віходила з води. Взєв вовк, посидів троха і пішов далї.

Пішов, здибає два цапи, шо сї бют на поли. А він пішов тай каже: „Цапи мої, цапи, хотів би я з вас котрого ззїсти“. — І каже цап: „Дуже нам мило, шо такий великий пан і хоче такого смердєчого цапа ззїсти, али“ — кажи — „ми чули, шо ви є великий сендзя. Ми сї бєм за се поле. Він каже, шо: „Моє“,— а я кажу шо: Моє“. — Розсудїт нас, абим перед смертю знали, шо чіє“. — Він став тай ни знає, шо казати. А цап каже: „Най буде так: Ви сидїт серед полє і дивіт сї, а ми йдемо оден в оден конец, а другий в другий конец; котрий борше прибіжит того буде поле“. — І так зробили. Вітак як сї розлекіли оба, як гопнут вовка у сиридинї, аж вовка заголомшили. Вовк полежів троха, очутив сї і пішов далї.

Здибає на поли, шо сї пасут вівцї під селом і є вівчірева буда, але у будї нима нікого. Прийшов він мижи вівцї і кажи: „Любі мої, хотів би я з вас котру ззїсти“. — А одна стара вівцє приступила до вовка тай каже: „Дужи нам се мило, шо такий виликий пан хоче таку паскудну ярку їсти. Але ми“ — каже — „чули, шо ви є дуже славний співак, бо ми мали вівчірє співака і нам банно типер за ним. Вілїзти на буду і заспівайти нам хоть перед смертю“. — І вілїз він на буду і зачєв русти і лабами плескати, аш сумно було слухати. А вівцї зачєли усї враз блеяти і с сила почули се люди і фатали, шо вигіли, ликіли до вовка. Вовк собі співає і ни обзирає сї; нараз дивит сї, єго обскочили довкола і зачєли рубати, вилами шпиґати, ґралєми, і забили вовка. А хто се винин? — Кума лисицє, бо він би був сї тої днини вігрів, а другої днини був би шос зорудував.

Зап. І. Волошинський в падолистї, 1913, від Леся Луцика з Далешева, п. Городенка.

45. Нерозумний вовк. І.

Спав вовк, аж на него сонце загріло. Прийшла д нему лижка, принесла солонину и привітила го: Добрий день, кумойку! Якіж ви днесь щасливі! — Вовк: За чим я щасливий? — Лижка: Та во! спите, аж сонїйко на вас загріло. — Вовк устав, голоден, дивит ся на сонїйко, сонце високо, час вже було давно їсти: Зїв бим солонину, але тото солене, та би ся завчасу води схотїло, а ту і так горячо; коби хоть таке, як курка, а не со-

лене, то бим на самий перед изїв — думає собі вовк и йде. — Прийшов у лїс, там є поле, а на тім поли пасе ся кобила з лошатьом. Прийшов д кобилї тай гварит: Менї ся від тебе тото лоша належит. — Добре, же ти ся належит; належит ти ся, то ти дам. Ага! правда! належит ти ся! Таж ти є дохтор! Так і є! Менї залїзла скіпка під підкову, коби ти виняв. — Вовк схилив ся скіпу винимати, кобила го фрацнула, а вовк ся перевернув. Тимчасом кобила дала ногам знати і утекла з лошатьом. Устав вовк, кобили з лошатьом не є, тай бесїдує собі: На що тобі брати ся за дохтора, коли ти не дохтїр? Иде далї.

Приходит ид млинови, а коло млина пасе ся льоха з пацятами. Повідат до льохи: Менї ся від тебе порося належит. — Правда! належит ти ся! бо ти є пан. Так і є! Кой ти пан, ждай же, най піду умию, бо тепер вилїзло з болота та нехарне. — Льоха пішла поза млин, тай сховала ся до млинницї. Жди, жди, а льоха ни приходит. На що ся тобі, вовку, брати за пана, коли ти не пан?

Приходит далї у лїс, а там пасут ся цапи у поли. Як увидїли, що вовк йде, тай стали ся бити. Прийшов д ним вовк, тай гварит: Я маю з помежи вас одного зїсти. — Правда, що маєш, бо ти є сендзя. Так і є! Подиви ся и розсуди нас на тім поли. — Вовк бере ся оглядати поле, а цапи за той чес утекли. Вовк знов бесїдує собі: На що ти ся береш за сендзю, кой ти не сендзя?

Йде далї, стрітив вівцї, шалаш и повідат: Менї ся належит з помежи вас одну зїсти. — Правда належит ти ся, бо ти є співак. Так і є! Нашь співак баран загиб, вийди на гору та співай; ми будем ся пасти, а ти одну зїси. — Вовчище иде на гору и зачинає вити. Югаси як учули, поприбігали з псами и як не займут бити! Били так, що мало не забили. Вовчище ледви утїк. Оббитий иде далї, а ту вже вечір, сонїйко опочиват, їсти ся добре хоче, бо ще не їв. Приходит там, де спав, солонини не є.

Шкандибає далї, ледве що живий і стрічає вола. Менї ся від тебе шкіра належит. — Яким правом? — Отець твій менї відказав. — Коли так, то ходїм до суду. — Йдут, стрітили лижку. Розсуди нас. — На чім? — Менї ся з того вола шкіра належит, — гварит вовк. — Коли ти ся належит, то най ти дасть, — судит лижка. — Вів на той суд не пристає. Йдут далї і стрічают заяця: Розсуди нас. — На чім? — Минї ся з того вола шкіра належит. — Заяць: Яким правом? — Отець єго від-

казав мені. — Маєш свідки? — Ніт. — Коли не є свідків, то ходи там, де є престів і хрест і там присягнеш. — Ідут, а там лісні поставили пасть на вовка. Заяць гварит до вовка: — Клади ту пальці і присягай! — Вовк кричит: Та бо давит! — А, бо-сь фалшиво присяг! А до вола: Іди і роби на хліб, аби я мав по чім скакати!

Зап. Ів. Кузїв у Дидьові, Турчанського пов.

46. Невдатні лови. К.

Зійшла ся громада вовків тай один си припозднив, а ти роззїли мершу кобилу. Не дістав він свого паю, вислали го їсти гуси. — Вин прийшов д гусям, а вони кажут: Ми ши ни опполокані, а єк ми си обполочим, меш нас відтак їсти. — Гуси пишли водов полокати си, а вин си лишив на березї, не їв гусий.

Коли вин си поскаргував найстаршому вовкови, тот сказав: Йди, на царині меш їсти барана. — Вин прийшов ид баранови, а той сказав: Коли ти прийшов мене їсти, то ставай там над бердом, а я йду верх берда, та розжену си тай залечу ти нараз усий в рот. — Вовк став над бердом, баран розигнав си тай ввалив у рот вовка, но тот си перевернув у бердо. — Полежав, встав, тай кажет: Хтож чув нараз їсти цілого барана!

Пишов видти до старшого, а тот каже: Йдиж видтив, там пасут на поли конї, тай меш їсти коня. — Пишов він до коний. — Каже до коня: Маю тебе їсти. — Єк ти маєш мене їсти, то перший раз маєш пидкови обирвати, з пидкови не меш їсти. — Єк жи я маю видорвати пидкови? — Вийди там над бердом тай станеш, я тобі подам пидкови до зубий, тай потягнеш і видорвеш. — Пишли над бердо, вовк роззявив рот, кинь врізав по ротї, а вовк но си перевернув.

Ледви вовк стємив си тай погадав: Єкий я коваль, ци що, по що менї без кліщів, без клевця рвати пидкови! — Циж я ни дурний? Мав я їсти гуси, ни їв; мав їсти, барана — ни їв; мав їсти коня, — ни їв; циж я ни дурнєк?! — Видийшов у ліс тай так коло дуба сїв тай це собі говорит. — За це, що я такий дурний, то варт я, щоби минї утєти фист! — За деревом стояв чоловік тай чує тоту бесїду, вхопив сокиру, тай тот фист утєв! — Вовк си зирвав тай пишов. — Чоловик робив свою роботу у лїсї. — Аж дивит си, йде громада вовків. Спудив си, тай поліз на дуба. — Вовки заздріли тай стали гадати, єкби

чоловіка дістати. — Урадили, щоби куций тот став зїсподу, а они оден на одного аби лїзли д горі в дуба. — Єк зачили лїзти, то уже наблизили си ид тому чоловікови. Чоловік взрів, що ни жирт, сказав: Що кому буди, то буди, а куцому такий си упади за всї! — Куций си погадав, що вже голодував, набили си го баран, кинь, втєли фист, тай йще шос буди? Єк удрав ногами до́втеки, всї вовки попадали, розбігли си, а чоловік виратував си тай так си роздїв з вовком!

Записав 1902 р. від Михайла Зеленського в Головах. Косів. пов. Л. Гарматїй.

Паралелї: И. Рудченко. Нар. южнор. сказки. т. I. ст. 1—10. ч. 1—4. — П. Чубинскій, Труды, т. II. ст. 124—126. ч. 42 (лише одна частина); ст. 126—127, ч. 43. — О. Шимченко, Україн. людські вигадки (Етногр. Збірник, т. I), ст. 25. ч. 4 — В. Гнатюк, Етногр. матеріяли з Угор. Руси. т. II. ст. 167—169. ч. 2. — Черниrов. губ. Вѣдомости. 1860, ч. 21. ст. 159—161. — I. Верхратський, Про говор гал. Лемків, ст. 196—198 (частина). — I. Верхратський, Знадоби для пізнаня угор. рус. говорів, т. I, ст. 149—150. — Б. Грінченко. Україн. нар. казки, ст. 65—72. — Е. Романовъ. Бѣлор. Сборникъ, т. III. ст. 18—20. ч. 12. — A. Gliński, Bajarz polski, т. III, ст. 158—171, ч. 9. — А. Аѳанасьевъ, Нар. рус. сказки, т. I, ст. 39—43, ч. 24. — Haupt u. Smoler. Volkslieder der Wenden. т. II, ст. 161—164. — M. Nawuka. Serbske narod. baje. bajki a basnički, ч. 24. — P. Dobšinský, Prostonár. sloven. povesti. вип. 8. ст. 14—15. — M. Valjavec, Narodne pripoviedke, ст. 267—269. ч. 61. — К. Шапкаревъ. Български прикаски. ст. 506—510. ч. 279 (друга частина). — J. Haltrich, Deutsche Volksmärchen aus Siebenbürgen, ст. 305—309. ч. 106—109. — X. Sadok Barącz, Bajki, ст. 215—219. — K. Erben, Vybrané báje a pověsti narodní. ст. 256—258. — В. Добровольскій. Смоленскій этногр. сборникъ, т. I, ст. 653—655. — П. Шейнъ. Матеріалы, т. II. ст. 262—263 і 344—348. — O. Dähnhardt, Natursagen, т. III. ст. 295—306. — Л. Колмачевскій, Животный эпосъ на западѣ и у славянъ. ст. 139—151. — **Літературні перерібки:** Bayki wybrana Ezopa, ст. 210—211. ч. 98. — Избран. басни Эзопа, ст. 71: Оселъ и волкъ. — Твори Ст. Руданського. т. I. ст. 146—148.

47. Лис підводить вовка до коня. А.

Був вовк і лис і кінь. Одного разу іде вовк лїсом, а такий голоден, шьо ледви дихає. Але надибає він лиса тай каже: Брате, я би тебе живого не пустив, бо я дуже голоден. — А лис каже: Огі на тебе! Ти здурів мене їсти? Ходи, онди на толоції пасе си богацький кінь, а ти єго іди тай з'їж. — Привів єго лис на край лїса тай показує того коня. Пішов вовк і каже: Мой, я тебе мушу їсти! — Добре, каже, меш нї їсти, але шьо буде з пітковами? Та ти, каже, гет собі поторощиш зуби. Я би тобі казав, аби ти уперед повідривав піткови, а так би їсти уже байка. — Ану, каже вовк. Сюда з ними! (ніби хочі рвати піткови). Кінь

підоймив ногу тай єк утаращит вовка по зубах, а зуби порозлїтали си до одного.

Запис. в Карлові. Снятинського пов. від Ник. Харука А. Онищук.

Паралелї: Сей мотив виступає рідко самостійно; варіянти вказані до нього повисше під збірними оповіданями. Тут зазначу лише **лїтературні перерібки:** W. Hertzberg, Babrios Fabeln, ст. 62—63, ч. 122. — C. Halm, Fabulae Aesopicae, ч. 334. — Н. Мартыновъ, Басни Езоповы, ч. 259.

48. Кінь і вовк. Б.

Буў цысар і маў коньи́ тако́го старо́го, шчо шче йиго́ дыд ним йїздиў; а́ш йак він ни зміг ўже ходи́ти, так він йиго́ жа́луваў застрі́лити і каза́в йиго́ ви́вести ў лыс, най він або́ здиха́йи, а́бо шчо хо́чи, на́й си ро́бит. Так йиго́ ви́вили до лыі́са і пусти́ли. Пасе́ сьи кінь, натхо́дит воўк. Тай ка́жи: Добри́й день, па́ско! — Дай Бо́жи здоро́ўйи, йигомосьць. Шчо чува́ти ко́ло вас? — вітзива́йи сьи кінь. — От бис ни вітзива́ў сьи до ме́ни — ка́жи воўк — бом таки́й голо́дний, шчо́ тьи за́раз зьзыі́м. — Ой, тай найшо́ў йис шчо йі́сти; на миныі́ нима́ тілько шкі́ра і ко́сти і тото́ шче ни мо́жна йі́сти. — Та чуму́? — вітзива́йи сьи воўк. — Бо йа циса́рский. — Де́ ти ма́йиш герб циса́рский? — Подиви́ сьи. — Воўк обійшо́ў ў око́ло, заглыида́йи, нима́ ныгде́. — А о, нима́. — А диви́ сьи, ма́йу піт копи́том і ўсьо виписани, котро́го йа ро́ку роди́ў сьи, котро́го ро́ку асинтиро́ваний і кілько лыіт йа служи́в. — Покажи́, ка́жи воўк. — Кінь підньа́ў но́гу: На, чита́й. — Али шчо с то́го, коли́ воўк ни ўмі́йи чита́ти, тай ка́жи: Чика́й, йа біжу́ по ли́са. То йи письме́нний чоловік, то він пиричита́йи на́віть і по ныіме́цки. — І побіг.

Прибіга́йи до ли́са: Добри́й день, ку́ми. — Дай Бо́жи здоро́ўйи. А чо́ ти сьи так зажо́г? — мовит лис до воўка́. — Та, чо́ йа сьи зажо́г. Йа́к би й тобі́ сьи таке́ здари́ло, йак миныі́, то́ бис так біг, йак йа. — Шчо тако́го? — Ни ма́йу чису́ тобі ўсьо оповіда́ти, а́ли ходи́ зо мноў, а йа тобі биз доро́гу буду́ оповіда́в. — І забра́ли сьи, йдут. Тай ка́жи вовк до ли́са: Вогори́. Миныі́ сьи здари́ло підвичі́рок, коли́ той підвичі́рок вимаўйийи сьи, шчо йиго́ ни можна йі́сти. Ка́жи, шчо ма́йи піт копито́м ви́писани так си́рово, шчо йиго́ ни мо́жна йі́сти. — Та до́бри, ка́жи лис, за́раз пирикона́йим сьи. 'Али шчо с то́го, коли́ йа окульа́ри забу́ў ў до́ма, а йа́ ўже до́бри ни довиджи́йу. — Ка́жи воўк: То вирни́ сьи, та возьми́. — Ей, та йа ўже мо́жи й так зосьлыі́пайу, ни хо́чи ми́ сьи вирта́ти. Бо він ўже мудру́йи воўка́.

Прийшли́ до коньи́, а кінь підньа́ў но́гу тай ка́жи: Чита́йти! — Лис здале́ка стаў собі, бо він ни дурни́й, тай шчось гумоти́т тай ка́жи до воўка́: Шче йидна́ лы́тира йи на самі́ сириди́ньі, тай ни мо́жу додиви́ти сьи, шчо́ то за лы́тира. — А воўк ка́жи: Котра́? — Приступа́йи сьи до коньи́. Мо́жи сысьа́? — підньа́ў ла́бу до копи́та. — А ў тыім кінь воўка́ трас ў го́лову! — тай ўбиў. А лис вітскочиў тай ди́вит сьи. — Кінь ка́жи до ли́са: Чуму́ ни кінчи́ш чита́ти? — А ли́с сьи вітзива́йи: Нима́ дурни́х. Буў йиде́н, тай тото́с ўбиў, а йа ни дурни́й приступати сьи. Тай ка́жи до коньи́: Добра ныч, йа ўже пішо́в. — І та́к сьи розыйшли́, а кінь сьи лишиў ў лысі да́лы; ни зна́йу, шчо́ сьи ста́ло з ним.

Зап. в липни, 1902, в Пужниках, Бучацького пов. від Я. Махновського.

49. Драча вовків із пацюками.

Здибав сї вовк с пацюком тай кажи вовк до пацюка: „Я тибе маю ззїсти“. — Пацюк кажи до вовка: „То моя річ“. — Тогди скочив вовк до пацюка тай до карку, а пацюк вовка за ноги, як зачєв торгати, взєв під себи, ледви вовк вірвав сї. Як сї вірвав тай кажи: „Чикай, я тобі покажу; я собі закличу кілька вовків тай ми тебе роздерем“. — А пацюк кажи: „Ну, ну, добри“. — Тогди вовк як завив, прибігло д нему з десєть вовків тай кажут: „Чо потрибуїш?“ — „Тут я казав пацюкови, що маю єго ззїсти, а він мине як лапнув попід спід попід черево, я сї ледво вірвав“. — Кажут вовки пацюкови: „Ми тибе зараз роздирем“. — А пацюк тогди кажи: „Шо вам з мени одного? Я прикличу зараз ше хоть зо штири“. — Пацюк як зафутїв, то прибігла д нему цала бурса свиний. Тай кажут свинї до пацюка: „Шо потрибуїш?“ — А пацюк сї відзиває до них: „На мени напала лиха дзьвір і хочи мине ззїсти. Можи би ви нас россудили“.

Свинї тогди як зачєли за вовками гнати, як злапали двох вовків, як зачєли їх рвати, — то ті решта вовки, як утикли тай кажут одни до других: „Ци траба нам таким дурним бути, щоби нас єдин пацюк дисєтьох змудрував? Нам сї на то ни було дивити, шо він казав, шо: „Я вам приклича штири, абисти мали шо більши їсти“ — али було нам єго розірвати і ззїсти. Ожи типер, вовку, ми тибе маєм ззїсти, шо ти ни знав, як сї застосувати.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Проця Дичука з Далешева, п. Городенка.

50. Як чоловік ловив вовків.

Йшов чоловік на ярмарок через ліс і ни йшов гостинцим, але стешков, що туди ніхто ніколи ни ходив сам, лиш завжди більший гурт, бо в лісї були вовки і на ті стешці, як йшов оден, то розбивали. А він того не знав, аж єму люди сказали, шо: „Абис суда в вечір ни йшов, бо ті з'їде вовки, ци роздерут там“. — Іде він, але уздрів дуплаву липу і каже: „Як буду вертати, то як бим запізнив сї, залїзу і перебуду до днини“. — Вертає він із міста, увійшов у ліс тай нидалеко тої липи зобачив вовка. Як зобачив тай живо до липи і залїз у дупло; а вовк за ним гнав, прилеків до дупла, але вже ни міг єму нїчо зробити. Обійшов докола липу тай каже: „Ей, нїчо я тут сам не зробю. Піду я, дес надибаю товариша“.

Побіг він і найшов свого товариша, що гризе конє, тай каже до него: „Лиши то, ходи, будем мати сьвіже“. — Приходє вони від кі липі, чуют, є шос там доброго, живого, але коли нема як досєгнути. І радє сї: „Що бдем робити?“ — Каже: „Пхай голову та може досєгнеш“. — А той каже: „А як упхаю тай не вийму, а той буде бити чим по голові? — Тамтой каже: „Я оберну сї задом і там єму завонєю, а він може як загорит і упаде, шо ми єго якос досєгнем“. — Як обернув сї тилом, тай запхав туди фіст. А той чоловік взєв за фіст і обкрутив коло руки добре. Вовк хоче відходити від липи, а ту ни мож. Він кричит: „Ий, брате, бій сї Бога, мене шос тримає“. — Але той каже: „Нїчо не тримає, тілько покигни сї“. — Упер сї ногами: — „Ей ни мож“. — Каже тогди: „Ану — подиви сї, шо там мене тримає?“ — Каже: „Та як сї подивю? Коли за фіст так тримає, а мене за голову як озме, то ще ліпше буде тримати“. — Каже тамтой: „Бери за голову та кигни мене“. — Той взяв тай кигне за голову, але такі не мож. А тамтой каже: „Лїпши кигни“. — Той кажи: „Таже урве сї фіст“. — А він каже: „А от медвідь также без фоста тай єму добре“. — Тогди той вовк як узєв, сїпнув єго за голову тай фіст сї урвав. Тамтой відбіг трохи, упав тай згинув. Той узєв тогди тай пішов до єго здобичи, наїв сї добре і каже: „Коби минї сї ще таке трафило, бо я старий, не можу нїчого вже зловити“.

Як зачєв ходити по лїсї і найшов знов другого, що їв телє. Каже: Ей лиший тото їсти, шо таке їш давне, ходи зо мнов — я там загнав до липи чоловіка — будем сьвіже їсти“. — Той утїшив сї, лишив тото телє, ідут обидва до тої липи. Приходє — є. Обходит той наокола липи — молодий: „Колиж“ — каже —

„зле, шо трудно єго віймити вітти; як єго досєгнути? Голову страшно пхати“. — „Ей“ — каже старий вовк до него — можебис як упхав?“ — „Е“ — каже — „а як упхаю, а вітак не вікигну і він буде бити?“ — „То“ — каже — оберни сї до него задом і — „піткури єго“. — Ожи він взєв і так зробив. Хоче вітходити від тої липи. а тут не мож, бо шос тримає. А то чоловік обвинув фіст коло руки і моцно тримає. Вовк хоче відходити, не мож, тай кричит: „Ей товаришу, ратуй мене“. — А старий каже: „Тобі що такє?“ — „Ий“ — кажи — „шос мине тримає“. „Бери, кигни мене“. — Старий каже: „За що я тебе буду кигнути?“ — Кажи: „Кигни мене за голову“. — Той кигни, а ту ни мож. „Та“ каже — сїпни добре, то — може вікігнем і того з дупла чоловіка“. — „Ей де вікігнем, коли він там сї опер добре, хіба твій сї фіст урве“. — Молодий каже: „Мара бери фіст, коби я здоров“. — Тогди старий сїпнув тай вовкови фіст сї відорвав; він відійшов далї тай здох. А старий каже: „Ото добре, що здох. Я йду тепер до тиляти тай поїм добре“.

Зробила сї так днина, віходит той чоловік з дупла, дивит сї, лиже оба вовки; дивит сї він, ци не дихают вони — не дихают. Бере він тогди по єдному на плечі і несе від дорозї. Приніс від дорозї і каже: „Буде хтос їхати тай озму на фіру“. — Дивит сї — їде пан тай каже до него: „Чоловічи, шо ти хоч за ти вовки?“ — А він каже: „Пане, я ни знаю, шо вони коштуют“. — Він кажи: „Я тобі даю сорок ринцких“. — А той каже: „Та з мнєсом, зу всїм берете? Може то з усїм більши коштує?“ — Каже до него: Здойми шкіри, а я лише шкіри собі озму“. — Заплатив він єму, і чоловік ходив завжди на таку здобич, а той старий вовк завжди таку здобич робив для чоловіка, бо він від молодих мав жировиско; на остатку в єго руках погинув і сам.

Зап. І. Волошинський в мартї, 1914, від Ів. Малїмона з Репужинець, п. Городенка.

Паралелї: O. Hackman, Märchen der finnländ. Schweden, N. 15*.

51. Музика в бочцї і вовк.

Одного разу ішов музика з вісїлє і на вісїлю як грав, сперли єму гроші — шос нидобре грав; а він украв бочку від горівки і каже: Буде добро́ шо то“. — І втїкав через лїс. У лїсї напала го ніч, зробило сї темно, а він звинув сї по корчєх і лєг у вовчі будї спати; залїз у бочку, заднив сї і тов гіров, шо чіп стояв, до гори. Прийшов вовк змучиний, струджений, вкладає сї в будї спати і намацує ту бочку тай кажи: „Хто ту є?“ —

А той з бочки відзиває сї: „Я“. — А вовк питає сї: „Хто ти?“ — А він кажи: „Музика.“ — І кажи вовк: „Лїзь вітти, най тї їм“. — А музика кажи: „Я на висїлю вовка вареного їв“. — Але вовк сїв на бочку і думає, шо с сим робити? І як сїв і запхав фіст у ґіру, а музика як обмотав фіст навкола руки три рази, то шо вовк просив, а він ни хоків пустити. Кажи вовк: „Пусти, будем оба товаришувати“. — Музика ни обзивав сї. І вовк ликів, кікав з бочков і кікає через корчі, через гущавини і думає собі: Може сї біда згубит. Але той так міцно тримав, що бочка і по ногах била вовка і ни пустив сї. І нараз скочив через корч, бочка вперла в корч і фіст урвав сї, а вовк сї перевернув і став неживий. Тогди музика вілїз з бочки і вовка облупив; другі вовки зазирали с корчів, али бояли сї до него доступати, бо кажут: „Такий чоловік, як він, що убив такого вовка, то нима їму що вірити“. — А той облупив і шкіру піт паху і пішов до дому. І узєв за шкіру десїть рублїв.

Зап. І. Волошинський в падолистї. 1913. від Гр. Луцика з Далешева, п. Городенка.

52. Як хлопець учив вовка грати й танцювати.

Був млин такий, що мелник цириз днину молов, а на ніч бояв сї йти до него, бо приходив вовк ночев. Муку пороссипає, наїст сї і собі йде. І приходит мелник рано і то позапрєтує і знов меле. Але нагійшов якис там, трафив му сї хлопчина. „А“ — кажи — може би ти, небоже, в мени наймив сї на ніч молоти у млинї? Дам тобі заплату, шо си жєдаєш, лиш аби ти за мене заступив на ніч. — І той парупчєк умів на скрипку грати. Згодив сї. І насипав мелник, млин замкнув і меле. Чує хлопец нараз — іде вовк. А він сї там скрив дес і лапнув скрипочку до рук і грає. Гадає си: „Най собі заграю, доки мине вовк ззїст“. — „Ни бій сї, хлопчику, ни ховай сї від мени. Минї сї уподобало, шо ти файно граєш, я тобі шкоди ни зроблю, я тибе ни ззїм. Я бим рад, аби ти мене навчив танцувати і грати“. — „И, панї вовк, та у вас грубі пальцї до гранє“. — „Ну і шож робити, аби були тончі?“ — „Чикайти, панї вовк, я вам пораджу“. — Стояв дуб під млином, а він пішов, того дуба росколов, посирид дуба забив клин. „Хоґіт суда, пане вовк, тай пхайте тут свої пальцї. І глїбоко пхайти; чим дальши запхаїте, тим тончі будут вам до скрипкі. Як я су охоту (він каже, шо то клин-охота) кину, то ви пхайти далї“. — Так він далеко лаби запхав, церес цїлого дуба, поків сї роскололо. Тимчєсом він клин вікиг, а вовк скаче, аж

рує, танцує. „О, типер ти мене навчив“ — каже — танцувати. О типер я потанцую. Я вже грати ни годен, лиш вже потанцую. — І так їм перейшла ціла ніч. І надходит рано ґазда мелник, тай собі гадає, що єго вже вовк іззїв. Хлопец грає, вовк скаче, танцує. „А шош ти, хлопче, робиш? Та я гадав, шо тибе вовк ззїв“. — „Ий, пане ґаздо, я вовка учу танцувати“. — „И — та я виджу, як ти умієш з вовком сї опходити. Ти добрий хлопиц. Типер ти мелником, ни я мелником, бо я ни умію вовка учити танцувати, а ти навчив; то твоє діло, твій млин“. — І типер вовк каже: „Я гадав, що я буду ще грати, али я ни хочу уже грати, досить минї танцу“. — Так хлопец з мелником сї взєли с патиками до вовка, вовка убили, шкірку обдерли і продали і тогди робили міїни того хлопцє.

Зап. І. Волошинський в падолистї, 1913, від Гр. Луцика з Далешева, п. Городенка.

Паралєлї: Antti Aarne, Finnische Märchenvarianten, N. 38.

53. Звалашений вовк.

Мужик у питрівку поїхав у поле пахать толоку; було жарко, прижарко. Він бідний дуже наморив ся, увесь спутїв. Я....я аж запріли, всї мокрі, піт з них так і капа. Ходе за сохою, тиняїть ся, а я....я тилїпають ся, мішають йому ходить. Дивить ся, іде до його вовк, теж бідний, увесь пітний, так мило з його і виступило. Приходе вовк і каже: Чоловіче, я твою кобилу з'їм! — Ни їж, вовче, дай мінї хоч пайку допахать, а тодї вже з їси. — Вовк согласив ся. Тут вони завили розмову. Мужик каже: Шож ти, вовче, хіба нїде сибі ни найшов їжі окрім моєї кобили? Пішов би куди нибудь у друге місце. — Та мінї Бог указав на твою кобилу; я довго ни хотїв тебе обіжать, та дальші вже тирпіть ни міг, з голоду здихаю. А тут ще така жарище, що й ходить далеко ни в моготу. Ти бачиш, як я спутїв, увесь мокрий. А тут іще біда, я....я мішають, мокрі всї, аж капа з них і тилїпають ся між ногами. Така досада, взяв би їх так і одгриз, як би можно було їх достать. — А мужик йому каже: О вовче, ти нїчого ни робиш і то вони тебе стїсняють, а як вони мінї надоїли, так давноб вже їх вирізав, та тїко боюсь, щоб ни вмерти. — А вовк каже: Ни бійсь, чоловіче, у мене є таке лїкарство, шо я живо вилїчу; давай, ми їх зараз поодрізуїм. — Та все равно, давай, повирізуєм, тїко комуж поперед вирізувать? — Та як хочеш, каже вовк. — Про мене теж все равно, каже мужик, тїко у мене зараз роботи богато. Як захва-

раю, так нікому буде робить, а ти, вовче, гулячий, так лучче я тибі поперед виріжу, а я поки з ділами справлюсь, тоді вже мині виріжиш. — Вовк согласив ся. Мужик взяв ніж, одточив його і митю одхватив вовкові я....е. Він од болї побіг у ліс, ліг під кущем у яму і лижить у холодку, стина зубами. Мужикові вовк дав сроку на один тиждинь. Як тиждинь пройде, тоді уже вирізувать мужикові я....я.

Пройшов день, пройшов другий і третїй, уже приближаїть ся срок. Мужик ходе сумний, ни веселий, ни їсть, ни пє, все равно, як чортові душу оддав. Жінка стане до його балакать, а він як бутьто ни дочува. І слова у його ни допитаїть ся. Вона догадалась, шо тут шось ни так. Пристала до його ни в шутку: Шо з тобою, чоловіче? Чи ти занедужав? Чи тебе горе яке велике постигло? Шо ти ходиш, як нисамовитий? Чогож ти мовчиш, може до ворожки треба сходить, чи попа покликать, шоб молебінь одправив? — Та нічого, жінко, се я так, мині шось низдоровить ся. — Та шож у тебе болить, так я бабу Горпину покличу, нихай пошепче, або сам до неї сходиш. — Нічого я ни хочу. — Довго він ни признавав ся жінці, а далїй каже: Признать ся поправдї, стара, я боюсь у поле їхать! — Чого? — Та я вовкови вирізав я....я, а завтра черга мині вирізать. — Тю, дурний, я поїду, сама допашу. І хто йому надоумив дурниві таку пакость? Шож ти думав над своєю головою? На шоб же ти мині здав ся біз я...ць, все равноб я тебе прогнала! Ну, сидиж ти дома, завтра я сама допашу. — А як він прийде і кобилу ззїсть? — Тоді видно буде, я ни дурнїша тебе. — А як вовк догадаїть ся, шо ти баба, тоді шо будиш робить? — Та як нибудь одурю його. — Ну, тиж ни забудь взять мої штани і шапку. — Та ти, чоловіче, ни учи мене, я уже сама давно придумала, шо робить.

На другий день рано на зорі баба піднялась, надїла штани, шапку і чоботи чоловікові і поїхала в поле з сохою. Пройшла вона борозень з десяток, дивить ся, іде вовк. Прийшов і каже: От, чоловіче, я горя набрав ся. Чуть було з голоду ни здох, а тут іще прокляті мухи здорово надоїли. Піти за лїками ни здужаю і послать було нікого, чириз те прийшлось лижать, поки само зажило. Ну, чоловіче, тепер черга за тобою; давай, буду вирізувать тибі я....я. — О! вовче, у мене їх уже давно нима. — А хтож тибі вирізав? — Та я ловив порося на заріз, воно бісово побігло під ворота, а я нагнув ся за ним, а свиня стерво як хватнула, так і вихватила увесь потрох. Я....я умістї з матнею

і х...я одгризла. — Ану покажи, чоловіче! — Баба спустила штани, сіла, розкарячила ноги... А у неї така рана, шо й шапкою ни закриїш! Вовк аж здрігнувсь увесь. О йой, о йой! Як же ти терпиш! Я нічого ни робив і то чуть ни здох. Бросай, бросай робить, тибі тепер нильзя нічого робить! А то рану свою іще дужче розвередиш, тоді хуже буде. Ляж, лягай і ни ворушись, я піду, лікарства добуду. Як будиш смирно лижать, воно скоро заживе; разів з три помажу і воно так заросте, шо і ни взнаїш, шо там була рана. Іще кріпше буде, чим на цілому.

Вовк пішов по лікарство, а зайця приставив мух одганять, шоб у рані ни завились черви. Заїць сів у баби біля ср...и і пилує на неї, чи ни литить яка муха. Муха тіко шо налагодить ся сісти на рану, а заїць ушима по п...ї: шльоп, шльоп. І упять пильно дивить ся, шоб ни сіла муха. Муха тіко націлить ся сісти на рану, а заїць упєть: шльоп по п...ї ушима. Баба лижить і дума: Як биж це одурить зайця, шоб він утік од мене і сказав вовкові, шо я уже мертва; а то бісів вовк іще чого доброго у правду найде такого лікарства, шо п...а заросте. Шож я тоді буду робить, у шо мене чоловік буде ї...ть? Та він мене й з дому прогоне! — Баба потихеньку: пу-у-у! Заїць уші насторошив і слуха. Вона другий раз трохи дужче: пу-у-у! Заїць аж підскочив, а все таки ни втік, жде, що дальше буде. Третій раз баба з усеї сили як пирдонула! Заїць стром голов на втікача, побіг у ліс. Зустрітив вовка і каже: Мужик од рани лопнув, так і розорвало його. — Ну чорт з ним, туди йому й дорога, менше хлопіт буде. — І так бабі удалось пирихитрить вовка. Кобила жива, чоловік остав з я... и і вона з п...ю.

Зап. в Купянську, Харків. губ. П. Тарасевський.

Паралелї: V. Hnatjuk, Das Geschlechtleben des ukrain. Bauernvolkes, т. I, ст. 448—452, ч. 319. — Юморъ рус. народа въ сказкахъ, ст. 63. — Русскія завѣтныя сказки, ч. 3. — J. Nicolaïdès, Contes licencieux de Constantinople, ч. 21. — Anthropophyteia, т. I, ч. 534 і 559. — A. Aarne, Finnische Märchenvarianten, N. 153. — O. Hackman, Märchen der finnl. Schweden, N. 153.

V. Лис.

54. Лисиця й тенета.

Поставив чоловік тенета на зайця, а в їх піймалась лисиця та й просить: Куме, пусти! Та пусти бо! — Не пускають тенета. А вона й каже: Сяка така бридня тай простоїш пів дня та ще не минеть ся й на базарі побути.

Б. Гринченко, Этногр. Матеріалы, т. II, ст. 240, ч. 179.

55. Лис і квасний виноград.

Зголоднїв лис в ямі тай побіг собі шукати їди. Вибіг з лїса на поле тай звернув до села, може би де роздобув яку курку. Але що то був день і люди всюди ходили, не вдала сє штука; не лише не дістав курки, але ще й пси мало го не роздерли. Мусїв вертати назад до лїса голодин. Підбігає під лїс, а там сидїв лїсничий; мав файний город, а в тім городї красний винсград, засаджений попід плїт до сонцє. Виноград того року зародив сильно, китицї були такі великі й тєжкі, що аж гілє вгинали. Ввидїв лис тай думає: Попоїм хоть винограду, коли нема курки! Підбіг під плїт, скочив раз, другий, третий — виноград високий, не годин дістати. Ей, каже, я знаю, що він квасний, чого буду за ним дерти сє? — Покинув виноград тай побіг далї.

Зап. 1902 р. в Пужниках, Бучацького пов. від батька Михайла.

Паралелї: В. Гнатюк, Етноґр. матеріяли з Угор. Русп, т. VI, ст. 7—10, ч. 7 (третїй епізод). **Лїтературні перерібки:** П. Свой, Байки, ст. 19—20.—Байкы Леон. Глїбова, ст. 155—157, ч. 87. — Дзвінок, 1892, ч. 5. — Я. Жарко, Байки, ст. 18—19. — Байки И. А. Крылова, ст. 201, ч. 17. — Bayki wybr. Ezopa, ст. 107—108, ч. 53. — Избран. басни Эзопа, ст. 54. — J. Záborský, Báyky slovenske, ст. 67, ч. 115. — W. Hertzberg, Babrios Fabeln, ст. 11, ч. 19. — Phaedri Augusti liberti fabulae Aesopiae, ст. 54, ч. 3.

56. Як лисиця зїла бабку.

Жив собі дїд та баба, та такі убогі, що нїчого в них нема. От раз дожились вже до того, що не стало у них вже і хлїба — і їсти нїчого. Дїд і каже: „Бабусю! Піди у хижку та назмітай у засїцї борошенця, та спечи менї колобок“. — От баба так і зробила. Витопила в печі, замісила яйцями борошно, що назмітала, спекла колобок і положила на вікнї, щоб пристиг. А він з вікна — та на приспу, а з приспи — та на землю, тай побіг дорогою.

Біжить тай біжить, а на зустріч єму зайчик. „Колобок, каже, колобок, я тебе зїм“.—А він каже: „Не їж мене, зайчику — побігайчику, я тобі піснї заспіваю“. — „А ну, якої“?

„Я по коробу метений,
На яйцях спечений, —
Як од баби та од дїда втік,
Так і од тебе втїчу“!

Тай побіг.

Біжить тай біжить, зустрічає єго вовк. „Колобок, колобок, я тебе зїм“. — „Не їж мене, вовчику братїку, я тобі піснї заспіваю“. — „А ну, якої“?

„Я по коробу метениий,
На яйцях спеченний. —
Як од баби та од діда втік,
Так і од тебе втечу“!

Тай побіг.

Знову біжить тай біжить, зустрічає його ведмідь. „Колобок, колобок, я тебе зїм“. — „Не їж мене, ведмедику — братїку, а тобі пісні заспіваю“. — „А ну“!

„Я по коробу метениий,
На яйцях спеченний. —
Як од баби і од діда втік,
Так і од тебе втечу“!

Тай маху...

Біжить тай біжить, зустрічаєць ця з лисичкою. „Колобок, колобок, я тебе зїм“! — „Не їж мене, лисичко — сестричко, я тобі пісні заспіваю“. — „А ну якої“?

„Я по коробу метениий,
На яйцях спеченний. —
Як од баби та од діда втік,
Так і од тебе втечу“!

„А ну-ну, ще заспівай! Сїдай у мене на язиці, щоб минї чутнїше було“. — От він і сїв, тай давай співать:

„Я по коробу метениий,
На яйцях спеченний...

А лисичка його — гам! тай проковтнула.

П. Рудченко, Народ. южнор. сказки, т. II, ст. 2—3, ч. 2.

Паралелї: Б. Грінченко, Україн. нар. казки, ст. 17—19. — Е. Романовъ, Бѣлорус. Сборникъ, т. III, ст. 28—34, ч. 21 (вар. **а** і **в**, початок). — Н. Ончуковъ, Сѣверныя сказки, ст. 321, ч. 133. — Авдѣева, Рус. сказки для дѣтей, ст. 16—21. — А. Аѳанасьевъ, Народ. рус. сказки, т. I, ст. 25, ч. 16. — Archiv f. slav. Philologie, т. 31, ст. 278, ч. 133. — A. Gliński, Bajarz polski, т. II, ст. 177—192, ч. 9 (початок). — Богату лїтературу до сеї теми зібрав: O. Dähnhardt, Natursagen, т. III, ст. 272—284, ч. 1: Der fliehende Pfannkuchen.— **Лїтературні перерібки:** Г. П. Данилевскій, Украинскія сказки, ст. 5—8 і 11—12.

57. Як лис видістав курку від баби.

Ішла баба на торг тай несла курку на продаж. Але придивили си на то вовк з лисом тай радєт си, як би від неї відобрати ту курку. Каже вовк: Іду я. — Іди. — Підбігає вовк із заду тай лиш хапати курку з під пахи, а баба обіздріла си тай курку під другу паху, а вовка каменем. Но, приходит вовк до лиса тай каже: Не гаразд узєти, бо баба дуже уважна. — Че-

кай, каже лис, я відберу ї курку, аби не знати шо. — Добре. — Ідут они за бабов надзирци, а баба усе дивит си на усї боки, вовк ї дав уже страху. Але прийшла вона над потік тай сїла роззувати чоботи, бо хоче брести; поклала курку коло себи тай роззуває си. Каже лис до вовка: Ти сиди тут, не пужій баби, а я іду по курку. — Тай борзо скочив до баби тай хап за чобіт, шо уже оден ззула тай понад беріг та у брід, а баба лишила курку тай за ним. Але лис на другім березї лишив чобіт, а сам перебрив воду тай хапнув курку і побіг у корчі. Баба вернула си, а то курки нема.

Зап. від батька Івана в Коломиї Антін Онищук.

58. Лисичка та курочка.

Як був собі дід та баба, та була у їх курочка і яблунка; і родили на тій яблонцї яблука золоті і срібні. От лисичка внадилась до тієї яблунки. А дід та баба взнали, що лисичка яблучка їла, — так у їх нікого було послать. Вони взяли курочку і привязали коло яблунки, думали: Як побачить, то не займати ме яблук. Дід взяв і перелїчив яблука всї.

Приходить лисичка в ночі, — курочка як закричить! Дід вибіг із хати з кочергою і почав ганяць ця за лисицею; і не вбив. На другу ніч привязав упять курочку. Приходить лисичка упять. Курочка упять як закричить! Вибігла баба з днищем, ганялась... І вона не вбила.

От вони — що робить? „Деб його нам дитинку купить, щоб лисичку у ночі зловила? — А один чоловік і сказав — каже: „Буде у вас через місяць дитина“. — От вони стали такі раді і привязали впять курочку до яблунї. Приходить лисичка в ночі — і вкрала курочку. Украла курочку і понесла у свою хатку і хотїла вже різать курочку. А в баби та діда родив ся вже син. От баба й дід посилають свого сина Івана: „Іди до лисички“.

Він пішов, а баба стала на воротях на однім боцї, а дід на другім. Коли це — син жене лисичку й курочку. От вони піймали курочку, а лисичка втекла. Вони взяли курочку, привязали впять до яблунї, а лисичка прийшла та впять украла. Принесла до дому і посадила на печі. А дід та баба послали впять свого сина — Івана. Він підійшов під віконце тай кличе курочку. Курочка вибила віконечко і сама вискочила. Узяв Іван курочку й поніс до дому, а лисичка вибігла із хатки своєї, тай начала

доганять. Не догнала, а Іван приніс курочку до дому. — Узяли, впять привязали коло яблуні. Лисичка прибігла і впять украла; принесла до дому, заперла в кучу; а сама пішла кудись і сїней забула замкнути. А Іван прийшов, очинив сїни, узяв курочку з кучі і поніс до дому. Приніс до дому, а дїд і каже: „Посади тепер у кучу: хай тепер у кучі“.

А лисичка прийшла у свою хатку; коли дивить ся — нема курочки. Лисичка пішла до Івана до того, стала під вікном, тай начала вить: Іване! Іване! отдай курочку. Іван слухав, слухав, — узяв, пішов, прогнав її. Вона приходить і в другий раз і начала вить: „Іване! Іване! отдай курочку! — Іван каже: Постой, проклята, я тебе вбю! — А вона все кричить: „Іване, Іване! отдай курочку. — Він вийшов, узяв її і убив. А курочку взяли, зарізали тай ізїли.

От там у тім городї виходить така вість: Хто на яблунї ізобє десять яблук заразом, то за того цар дочку отдасть. От Іван согласив ся і збив десять яблук. От цар отдав дочку за Івана. От вони собі начали жить, та поживать, та добро наживать.

И. Рудченко, Нар. южнор. сказки, т. I, ст. 19—20, ч. 9.

59. Як лис розводив курята.

Одна лисицє мала сина і була вна дужи стара, ни могла ходити за курми, посилала свого сина, молодого лиса. Ходив він, ходив, заків не докучило сї, бо гудував маму і сибе — треба було доста курий. Аж раз кажи: „Мамо, знаїти ви, якби я зробив? Аґіт якос люди вікохуют кури; можи би я собі вікохав, та бим ни ходив по чужих подах та курниках“? — А вна каже: „Ну, як сї вдаст, то іди тай зроби так“.

Жвавий лис як загадав, так зробив; пішов до одного ґазди на під, страшно очима засвітив, кури сї поперистрашували, зачєли кричєти, а лис вфатив шос кількоро яєц і приніс; зробив гнїздо в ґєрі і каже: „Ше йду рас принису яєц, може би більши куріт було“. — А стара каже: „То йди, лиш уважєй, аби тї хто ни зловив, бо я би вітак ни збанувала“. — Пішов він, вілїз на під, але вже до другого ґазди, взєв знов шос кількоро яєц і так само приніс тай каже: „Но, вже боле яйцї є, коби ще курічу маму придбати“. — Пішов вже до третого ґазди тай як раз трафив, шо квочка сидїла коло тої ґіри, шо кури лазє, а ґіра була ни заткана, бо ґаздинє забула заткати. Вікиг він квочку,

пішов до свої мами тай кажи: „Но, вже є і мама курєча“. — І квочку наповів, кажи: „Вважєй, якбис ми ни добре сиґіла, то ті ззїм“. — Квочка прирекла, жи буде сиґіти тай сиґіла цілий тиждинь.

Але одного разу спацирували собі попри ту нору два коти тай занюхали яйцї в кі ґєрі. Прийшли, наполошили квочку і віпивают яйцї. Аж вже на кінци вилизуют шкаралупу; лис сї пробудив, учув, шо є злогії в єго ґірі, забіг їх другов ґіров, мама дала шнурка, а він повєзав їх за ноги і повісив на гилю кріслатого дуба, а сам пішов досипєти, бо три ночи не спав. Заткав ґіру тай спит і нїчо ни чує. Але коти дужи жєлїсно вавкали, а тхір наґійшов і вони як зачєли тхора просити, тхір їх повідвєзував, тай коти поутїкали. Лис устав, подивив сї — нима котїв і жєль єму було, шо тілько працував на яйцї і на квочку, тай нїчо з того нима. Від тогди ни хотїв сї вже с тим заходити тай носив мамі аж до смерти кури.

Зап. І. Волошинський в цвітни, 1914. від А. Луцика з Далешева, п. Городенка.

60. Лисиця оповідає когутови байку.

Був пітух, мій милий друг, пішов в ліс на покаяніє, а його лисиця преподобниця тай наглядїла. Що ти, пітух, мій милий друг, страдаєс ся, на дуби збераєс ся? — Як менї, лисиця преподобниця, не страдати ся, на дуба не збирати ся, шо ти мою хочеш душу погубить? — Як менї пітух, мій милий друг, твоєї душі не губить? Шо пішла я до хазяїна украсти, чи гуся, чи утя, чи порося, ти крилами залопотав, товстим голосом закричав!

Бігла я дорогою, а чоловік їхав та россипав мірку ороху; я позберала та посїяла. Росте орох, стрючя в другчя. Як унадилась попова вичина та виносила до одного стрючина; як зачала я вичину бить та набила дві діжки: дна не видать, а верха не достать. Як унадились попові кішки та виносили до однієї ніжки. Як почала я кішок бить та вибила до ноги та пошила Марї Комишовнї шубу. Маря Комишовна та була богомільниця та пішла на богомоля. Як пізнав піп с своїх кішок шубу та як зачав Марю Комишовну тягать, та стягав не на.... мать.

М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія, ст. 363, ч. 37.

61. Лис і лисиця.

Ішов раз лис до сила за курми тай здибав сї з лисицев тав каже до лисиції: „Куда йдеш“? — „От іду до сила за курков“. — „Но то добре, то будем іти обоє“. — Прийшли вони в сило, але лис каже до неї: „Ти скій під двирми, аби хто ни війшов с хати, а я лїзу за курков на хату“. — Лис продер стріху, узєв курку, злїз с хати на землю. „Но, типер іди ти за курков, а я буду стояти під двирми, аби ни війшов газда с хати“. — Лисицє вілїзла на хату, взєла курку собі тай ідут вже обоє. Прийшов лис до її гіри — лисичиної, а вона єго запрошує до сиридини. Він увійшов, дала їсти, обоє попоїли і так собі полєгали. Лис пробудив сї у ночи, вілазит з гіри на двір: — „Ого-го“ — кажи — „уже днина. Но то я уже йду до дому“ — каже лис до лисиції. — А лисиції каже до него: „Як будеш іти в вечір знов до сила, абис повернув за мнов та підем обоє“.— „Ну, ну“ — кажи — „я за тобов поверну, але абис сї живо злагодила“.

Лис прийшов до лисиції, як лишень змрок упав. А вна кажи: „Чо ти так, нибожи, живо йдеш? Ходи сда, зарас попідвечіркуєм тай будем іти“. — Лис увійшов до ґіри, попідвічіркували, тай каже він до неї: „Но, уже ходи“. — Ідут вони до сила такими суголовками, шо ніхто туда ни ходит, а попри суголовки біг заєц. Лис скочив на заяцє, злапав тай каже до лисиції: „Ти йди до сила, а я віднесу заяцє і зараз за тобов іду“. — А лисиції каже тогди: — Най буди. То я йду, а ти мене здогониш“. — Лис вирнув сї, зайшов до її гіри, забрав, шо там було, а вітак ішов до сила, аби вна сї ни здогадала, шо то він забрав. Али він ішов иншим боком, аби сї з нев ни здибав. Вілїз на хату, продер стріху, взєв курку і біжит до своїї ґіри. Він біжит, чує, а лисицє плачи. Зачєв сї ї питати, чо вна плачи. „От сеї ночи мі якис обікрав. Можи“ — каже — „ти пожєртував та забрав іс“? — А він кажи: „На що мині твого, коли я маю досить свого шо їсти“? — А ти будеш ше йти до сила? — А вна єго сї питає: „А ти підеш“? — „Я зарас вілажу з ґіри тай йду“. — Але вілїз з ґіри, сїв за межу тай сї дивит, шо вна буде робити. Лисиції залїзла до єго ґіри, а він тогди вирнув сї, тай роззлостив сї, шо вона залїзла до єго гіри тай ї удусив.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Мих. Зубрея з Далешева, п. Городенка.

62. Тхір і лисиця в курнику.

До одного чоловіка унадивсь тхір. Один раз навідавсь, ни вдалось; чоловік спав на санях і злучайно вставав з саней і наткнувсь на його. З просонку він подумав, шо то кішка, взяв палку і погнавсь за ним. Тхір ту ніч більше ни приходив. А тхори, як всякому звісно, дуже шкодливі. Тхір як до кого унадить ся, так за три дні всих курей пиривиде, бо він всиї куриці ни їсть, а тіко задуше її, висмокче з голови мізок, потім береть ся за другу, а все туловище куриці гине ни за грош.

На другий день той самий тхір знов причвалав до курника. Увійшов в курник, подививсь в гору, кури сиділи дуже високо, ни можно було дістать. Він тоді як почав випускать з себе бздьох, та так навоняв, шо всї кури очманїли, штук пять упало до долу з сїдала. Тхір подушив їх і почав смоктать мізок з головок. Де ни взялась лисичка, забігла в двір, кинулась до курника, а там тхір возить ся з курми. Лисиця побачила і каже: Ти шо тут робиш? Хібаж таки можно нївичить добро? Коли їсти, так їж все, а ни псуй. А то за таку роботу я до тебе добирусь, будиш тямить, як чоловікови шкоду робить. — Тхір злякавсь і каже: Ни трогай мене, лисичко, я тобі зла ни робив і не буду робить. Забирай, коли хочиш, оцих курей, шо лижать долї, бири і тих, шо на сїдалї, коли тибі буде цих мало, тїко пусти мене на волю. — Добре, я одпущу, тїко ти научи мене, як ти курей достаєш. — Я їх ни достаю, вони сами падають. — А од чогож вони падають? — Та я навоняю добре, а вони очманїють і падають. — Ага, он шо! Ну тепер іди сибі з Богом, тїко більше сюди ни приходь, а то бида тибі буде.— Тхір помчавсь до дому, а лисичка підобрала подушиних курей і теж подалась до своєї нори.

Ранком баба почала скликать курей, сипнула їм зерна, вони збіглись. Пирилїчила всих курей, пять штук ни хвата. Баба сама сибі ни вірила; вечиром були всї, а на ранок як у воду впали. Вона подумала сибі: Шо за бісів батько, куди вони дївались? Як би тхір подушив, так вони б всї лижали тут в курнику, а якби лисичка убралась, так вонаб дістала тїко одну і ни більше двох, а другий раз вонаб ни полїзла, кури б підняли крик і вона побоялась би другий раз драть ся до сїдала, мирщі утиклаб з двора. — Баба так і покладала, шо курей покрали парубки і однисли їх на бакшу за кавуни.

Опісля того чоловік ночуючи на дворі під повіткою нидалечко од курника, спав чутко, шоб на случай чого одигнать

злодія од курей. Чириз два дні лисичка знов прийшла за курьми. Зайшла в курник, глянула в гору, кури високо. Вона тоді почала бздїть. Тричі приймалась випускать з себе гази, а кури все ни падали з сїдала. Вона спробувала ще четвертий раз підпустить, надималась, надималась, поки вс....лась, а кури так і остались на своїх містах, ни попадали до долу. Лисиця подралась по стінї, добралась до стріхи, далї чіплять ся ногами було нї за шо, а до сїдала було ще далеченько. Лисиця заднїми ногами стояла на краю тина, який торкав ся стріхи, а переднїми хотїла хватить ся за сїдало і звалить півня. Попялась до сїдала, хватила півня за крило. Півинь як закричав: Який тут чорт! Як затріпав крилами! Лисиця понатужилась, хотїла вдержать півня, а задні ноги підсковзнулись з тину і вона политїла в низ в містї з півним. Півінь знов закричав з усиї мочі — і всї кури підняли крик. Чоловік почув, шо в курнику ни переливки, митю схопив ґренджик і до курника. Причинив двері і кричить: Хто там такий курей збутуражив, обзивайсь! — Лисиця баче, шо приходить ся узлом до гузна, каже: Це я, лисичка; я твоїх курей обороняю од тхора. Зараз прогнала тхора з курника; як би ни я, так він би тобі всих курей пирипсував. — А півінь каже: Бреше вона, тхора ни було, вона сама хотїла мене ззїсти!

Чоловік тоді вскочив в курник, схопив лисицю за хвіст і почав її навалювать ґренджиком. По пирвах лисиця пручалась, силкувалась вирвать ся, а далї баче, шо гибіль ни минуча, прикинулась дохлою. Чоловік побачивши, шо вона уже ни ворушить ся, пиристав бить. Виволїк лисицю за хвіст з курника і хотїв був бросить її сирид двора, а потім схаминув ся: Нї, треба сховать її в чулан, а то іще чого доброго одживе! Нихай вона краще побуде до ранку в чуланї. — Кинув лисицю в чулан, причинив двері і накинув на чипок, а сам пішов під повітку і лїг спать.

На другий день ранком пішов чоловік до чулана, одчинив двері, глянув, а лисиця знов притаїлась дохлою, лижала нирухомо. Мужик взяв лисицю за задні ноги і викинув на двір, а сам пішов в хату за ножем і обривком. А лисиця тим часом підхопилась на ноги і гайда з двора на городи, а потім в гайок і сховалась в кущах. Мужик вийшов з ножем, а лисиції нима. Він почухав потилицю і каже: От дурний я, чого мінї не прийшло в голову почипить її на кренпіль, а потім йти за ножем!...

Записав від Мих. Мацокина в Шебекинї П. Тарасевський.

63. Як лис товаришував зі злодїєм.

Раз ішов злодій кури красти. Але ішов і лис собі ікус курку на снїданє взєти. Тай оба они здибали си у току. Каже лис до злодїя: Ти чого суда прийшов? — Злодій каже: Мовчи, я хочу кури красти. — Каже лис: Чекай, я іду подивити си, чи мож красти. — Лис собі гадав, шо самий собі курку украде без злодїя, але єк подивив си, шо така груба колїдка тай тогди сказав: Ей, нїчо я тут не зроблю. — Вернув си він тай каже до злодїя: Дуже гаразд тепер кури красти, бо господар тепер твердо спит, а пес зарив си у будцї в солому. Хитрий лис питає: А хоч ти си зі мнов порадити? — Хочу! — Скажи менї, яке ти маєш оружє...? — Каже злодій: Маю тут лиш цвих. — А більше шо маєш? — Маю шє сю палицу. — Лис каже: Добре. Ходи-ж за мнов.

Прийшли они до курника, каже лис: Диви си, іка гарна колїдка, шо ми з нев зробимо? — Злодій каже: Я знаю, шо з нев зробити. Ти іди, диви си, аби ґазда не встав тай аби пес си не урвав. — Взєв лис тай пішов. Але він не дивит си, аби пес не урвав си, аби ґазда не устав, але пішов тай думає собі, шо з тим злоґієм зробити. Єк він колїдку вкрутит, кури забире, а менї нїчо не лишит. Треба шос на це думати. Що би я на це роздумав, що? В кінци собі нагадав: Єк він колїдку розібє тай дверцї отворит, а я тогди прибіжу тай єму скажу: Тїкай, чоловіче, борше, бо ґазда встав. А злодій утиче, а я заберу кури. — Але злодій так си порає коло курника, шо так впрів, шо й нитки сухої на нїм нема. А лис сидит собі з боку тай думає: Коби ти, неборе, знав, шо я собі надумав, ти би то гет лишив. А злодій собі і не відає, лиш порає си і мало що ще зробив. Але гадає злодій: А Бог би це побив, вжем колїдку укрутив, а дверцї не мож отворити. — А лис то з боку всьо видит. З гірков бідов отворив злодій дверцї тай обзирає си, цї де не видко лиса; гадає собі: Е, лис мав утечи гет. Але лис такі прибігає тай захопив, шо уже злодій у половинї був в курницї, тай єго сїп за ногу, каже: То я мав бути перший. — Але злодій не хотїв єго слухати, лиш пхав си далї у курник. А лис єк уздрів, шо то не є жєрт, тай сїпнув єго за ногу тай каже: Чуєш? шос ковтнуло! — Каже злодій: То тїкаймо, бо то хтось іде! — Вилїз злодій з курника тай каже: А куди би тїкати? — Каже лис: Чекай, іду дивити си, чи ґазда іде. — Побіг д хатї, подивив си тай прибігає до злодія, каже: Ґазда іде тай такий друк нисе, що єк би котрого з нас ударив, то лиш би до завтра дочекав. — Хотїв

лис справити злодія у ту дирку, де сидів пес, але гадає: Згавкає та ґазда учує; тай справив его у енчий бік.

Но, єк злоґій утїк, а лис бере тай самий пхає си до курника. Єк він упхав си, то запер фостом дверцї і бере си душити кури. Єк він відушив усї кури, тогди зачєв вікидати с курника усї на купу. Вікидав він усї тай вілазєї тай аж підскочив з радости. Шкода, каже, шо я злодія відрідив, був би поміг. Але троха подумав тай каже: Е, шо би він минї поміг? Забрав би був усї кури, а ти, лисе, голодний співай; а так най він тепер співає. — Но узєв лис кілька курий на плечі тай віхопив си с току і пігнав у лїси. Єк він прийшов блиско лїса, тогди троха став, поріхтував си тай далї біжит. Занїс у глухий лїс тай уже знеміг бічи і зачєв іти помалу. Іде він, іде, тай здибає вовка. Питає си вовк: А вітки пан? — А каже лис, іду с храму — тай далї суне лїсом. Єк прийшов коло свої дирки тай кинув кури, а сам пішов у дирку, збудив свою жінку тай каже: Іди, позаноси дари, шо я принїс с храму; ти позаноси, а я іду знов на храм. — Вішов лис тай так єк вітер пігнав, шо на чєс станув коло хати і забрав решту курий тай зачєв виходити. Але разом дивит си — хтос іде. Найшов він місце, шо ті кури заховав тай іде проти него. Дивит си, а то злоґій. Каже лис: То ти товаришу? — А злоґій каже: Я. — Но добре, шо ти є, шкода курий лишєти. — Каже злоґій: А шкода! — Но ходім брати їх. — Ходім. — Іди ти, товаришу, наперед. — Злоґій пішов наперед тай єк улїз у курник, а лис задряпав у будку, а пес єк зарюв, то ґазда с хати тай просто до курника. І єк побачив злоґія, тай став парити — по голові, по плечих, так бив, шо злоґій ледви устав, єк ґазда пішов до дому. А лис приходит тай каже: О таке — мене пес напудив, а тебе ґазда набив, таке-сми погостили. Бувай, каже, здоров! Тай пішов, забрав решту курий тай понїс т хатї.

Від батька Івана в Карлові, Снятин. пов. записав А. Онищук.

64. Лисиця монахиня сповідає когута.

Лисиця нираз навідувалась до курника одного мужика, мусила поласувать курятинкою, та все нїяк ни могла добрать ся до курей. Півінь гимонський як тїко почує шелист, почне кричать, а собаки прибігали на крик півня і проганяли лисицю геть з двора. Одного разу лисиця пригадала, як одурить півня. Кури паслись на городї по картошках, ловили там всяких комах. Ли-

сиця побачивши курей, нарядилась манашкою, взяла в руки четки з рипяхів і пішла до курей. Надійшла супроти курей і каже: Здоровинькі були, раби божі! — Здрастуй, матушка! — обізвались кури; віткіля тебе Бог несе? — Та я йду з пустинї, з Пятницького монастиря, а диржу путь на Св. гори, іду поклонить ся святим мощам; ходїть і ви зо мною, я вас провиду до Св. гір. — Нї, матушка, ми од свого дому нікуда ни підим, — одповів півінь; нам молить ся нима нужди, у нас гріха нима. — Ах ти гріховодник, бізбожник ти, як ти смієш казать, шо у тебе гріха нима? Ти, півнику, грішник виликий, тибі враг голову помрачив; ти обдумай гарненько, у тебе гріха і в мішок ни вбереш; як тїко тибі Господь Бог терпе! По закону полагаїть ся жить тїко з однию жінкою, а ти маїш у себе більше дисятка. За такий виликий гріх тибі треба обійти всї святі міста і тодї ти од всих гріхів ни одкупиш ся. Як тибі ни стидно блудничать? Іди, я тебе посповідаю, Бог тибі на половину гріхів збаве. — Півінь ни хотїв підходить до лисицї, опинав ся. Лисиця тодї каже: Чогож ти, півнику, скісняїш ся? Я тибі добра бажаю; посповідай ся, раб божий, а то ти на тім світї місця сибі ни знайдиш. В смолї будиш кипіть день і ніч і вік вічний віттїля ни вибириш ся.

Півінь устрашив ся вічної муки, согласивсь посповідать ся. Підійшов до лисицї, нахилив голову, — а вона хоп його за крила і каже: Ни достоїн ти, півнику, жить на білому світї; за твої тяжкі гріхи я повинна придать тебе смерті, бо ти ніколи ни одмолиш своїх гріхів, а тїко будиш уводить в гріх курей. — Півінь баче, шо попав ся в пльонку, почав пригадувать, як одурить лисицю. Кури одна за другою помчались до двора, а півінь остав ся сам у ниволї. Півінь почав улищать лисицю: Матушка, одпусти мене, я більше ни буду грішить. — Та об чем ти, півнику, хлопочиш, ни все равно тибі умирать, шо сьогоднї, шо завтра однаково? — Та я знаю, шо помирать раз, а тут видиш, яке дїло: Всї домашнї птицї змовились устроять женський монастирь; — кури, утки і гуси пострижуть ся в манашки, а мене вибрали дяконом за мій звінкий голос; мінї хотїлось послужить Богу, може він мінї гріхів збаве. І окрем того птицї мінї поручили найти игуминшу, так може ти будиш так ласкава, согласис ся стать игуминшою? — А чогож, я по манастирях ходила, манастирські порядки знаю. — Ну так от і дїло, ти побудь, матушка, тут, а я піду, заявлю своїм, шо игуминша найшлась, а за тобою зараз прийде титарь і підтитарший, вони договорять ся

з тобою. — Лисиця півня одпустила; тут вона подумала сибі: От коли я поласую, тепер вся птиця моїх рук ни мине...

Півінь увійшов у свій двір, побачив собак і каже: А побіжіть лишинь на город, подивіть ся, шо воно там за манія проявилась? Прийшла якась манашка і хотїла мене задушить. — Собаки побігли на город і направились прямо до лисиці. Лисиця злякалась, кинулась тїкать, скинула з себе рясу і подалась до річки. Добігла до річки і пустилась в плинь по воді. Собаки за нею. Лисиця пириправившись на другий бериг, забігла на плесо огірків, зняла з опудала шапку та свиту, мирщі надїла на себе, вибігла з за куща і цькує: Кусї! кусї, диржи, диржи її! — Собаки питають: Чоловіче, чи ни бачив ти тут лисиці? — Бачив, вона зараз пробігла, подалась он туди до гайка. — Собаки чим дуж подались на в здогін. А лисиця тим часом сховалась в очереті. Собаки вбігли в гайок, понюхали, понюхали і вирнулись до дому. Лисиця побачивши на беризї човин, сїла в його і попливла на в подовш річки. Собаки звирнувшись з погонї, пирипливали уже чириз річку. Лисиця побачивши собак, каже: Ну шож ви, навздогнали лисицю? — Нї, ни навздогнали, сховалась десь. Як у воду впала клята, нїде ни видно. — Наряжина мужиком лисиця каже: Ви, собаки, нидостойні розірвать лисицю; вона набожна, по всих монастирях була, всї святі міста обходила, вона ни блудниця, має сибі пару. А ви, собаки, вилико грішники, ви ни маїте сибі пари вдоволнять ся, збігаїтесь всї гуртом до одниї суки. За такий виликий гріх вас слїд всих потопить, шоб ви ни чинили біззаконїя. — Собаки диржались на водї, слухали, шо каже фальшивий чоловік, а потім рушили пливти далї. А лисиця на човнї погналась за ними і придавлювала їх вислом до води. Собаки бачуть, шо до берига ще далеко, а пливти уже мочі нима, заморились здорово, бо нираз уже захльобувались водою. Кинулись до човна, шоб очипить ся за його, а лисиця собак по голові вислом і одпихала їх геть придавлюючи у воду. Собаки бовтались, бовтались по водї, поки й потопли, так таки й ни вибрались з річки. А лисиця причалила до берига, вилїзла з човна і подалась до дому.

Діждавшись ночі лисиця знов подалась до курника; тут уже вона сміліш ішла, бо знала, шо собак нима, потопли. Підійшла вона до курника, подивилась, кури сидять дуже високо, а видно було, шо вони сидять нирухомо, кріпко спали. Лисиця повиртїлась біля курника до зорі, поки проснувсь півінь і закричав: Кукуріку! Лисиця в курник ни пішла, а ізза угла ска-

зала: Ти, півнику, ни спиш? — Ні. — Злити до мене, я тибі роскажу, як ми вчора наказували твого ворога. Ти бач думав, шо то була манашка, аж но то було зовсім инше. Ось іди, я тобі все до чиста роскажу. — Півневі показалось з просоня, шо з ним розмовля собака, сміло злитїв з сїдала, а далї з курника вискочив до собаки. За курником місто собаки очутилась лисиця. Півінь ни спів вийти з курника, як уже попав ся лисиці в зуби. А шоб півінь ни наробив лементу, лисиця туго придавила зубами за горло і подалась з двора на городи і далї.

Зап. П. Тарасевський в Шебекині, Білгород. пов., Курської губ.

Паралєлї: І. Франко, Коли ще зьвірі говорили, ст. 52—55, ч. 13. — А. Аөанасьевъ, Народ. рус. сказки. т. І. ст. 10—12, ч. 4. — Л. Колмачевскій, Животный эпосъ на западѣ и у славянъ, ст. 93—110, ч. 3: Лиса-Исповѣдница или Похищеніе пѣтуха лисою.

65. Невдатна виправа лиса.

В єдного ґосподарє було 24 курки, а пєтий когут. Так тоти кури шо ранку когут рахує і так він їх любит, жи де єдно зиренце найде, кличи їх тай всї закличе, а сам ззїст; тай тоти кури на него вітказують, али він сї ни противит, бо єго така натура. Аш ту в однім разї ґазда всипав їсти їм тай надбігає лис. Вони тто уже доїдали, когут постиріг, а він каже: „Можи бис минї одну дав жінку?“ — „Ой я ни дам“. — „Та чому ни даш?“ — „Бо мине ґазда буде питати, він прецїнь мине годує, то я маю свої — значит — порєтки провадити“. — Той бо сї не дивит на тото, а до куркі сї присуває. Когут скричєв, а пес згавкав, ґазда вібіг с хати, напудили лиса. А колиж собі лис вподобав, бо то файнї курки. Так він собі думає: „Я зайду в ночи, коли ти такий мудрий, шо типер ни даєш“.

І так у вечір він приходит. Нидалеко тої хати була купа гною. Скочив він на гнїй, з гною на хату і спосіб гібрав вілїсти. Зачєв він дерти стріху, пес зачув, згавкав і напудив лиса. І так він шо вечіра ходив, али пес був добрий, шо добри єго чув. І такий злосний лис став, що когут їму одної курки ни дав, так він собі завзєв сї, шо кажи: „Я штири озму“.

І єдного разу він прийшов, а пес був запертий в хакі. Він прідрав стріху, влїз на банта, узєв собі штири куркі, когут скричєв, він сї сквапив тай з бантини впав з усїми с курками. Шо мав кікати у стріху — ґіра високо — а він сї замилив тай впав до сїний. Повібігали с хати з буками, лис скачи по скінах, лишив курки, уже би й сам хоків втичи. Але бют і дихати ни да-

ют. І так убили у смерть. І облупили лиса, шкіру спродали, курки поскубали вже ниживі і мнєсо ззїли сами.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913. від Гриця Луцика з Далешева. п. Городенка.

66. Лис і качки.

Лис був дуже голодний. Біжит він понад став тай ледви дихає з голоду — єзик присох у ротї, у очех потемнїло тай він упав на землю. Пролежав си троха тай гадає: Шо би тут робити, та умирати такому молодому устид! Гадає собі: Я нїц, лиш іду у став ловити рибу! Тай він підоймив си із землї тай шуварами суне д водї. Але лиш наближив си д водї, а то двацїть качок плаває собі по ставку і купают си, шолопают у намулї, грают си. Е, та би я з голоду загибав, коли тілько качок? А то би файно! Але як би до них си ґістати — то штука! — Вішов він на беріг тай дивит си, у кукурудзах росте гарбуз. Каже лис: Я оцес гарбузок коби роздовбав, то би тими дзеренцями скликав усї качки до берега тай половив би усї. — Зачєв він довбати, гризти зубами тай поволи роздовбав уже таку дирку, шо віпорпав гет усьо з середини. Наберає лис тих зернєток тай несе і кидає у воду тай вертає си знов. Але порешкі гадає: Кину і тот гарбуз! Тай узєв за край зубами тай піднєв голову у гору, аби гарбуз не спирав си у шуварь тай несе. Несе він той гарбуз тай разом гарбуз закинув си єму на голову тай укрив гі кіпелюхом усю голову. Застановив си лис, шо єму си таке стало, але далї гадає: Се добре, мене не спізнают качки, шо я є за оден. — Тай поволи, поволи повзе шуварами так, шо нїц не видко, лише гарбуз суне си. Качки єк то уздріли, тай утїшили си дуже, шо то цїлий гарбуз плаває на водї, бо они розсмакували у тім дзернї, шо лис накидав до води. Але лис уже забрєв у воду, лиш голову знєв, аби си у рот води не насипало тай стоїт. Качки поволи, поволи тай закрадают си до гарбуза і зачали шолопати, а лис такі першу хап за голову тай на беріг.

Так собі попоїв, шо лиш води пив, а пив.

Запис. від Ахтемія Кузика в Карлові А. Онищук.

67. Лис і Шваб.

Оден лис вийшов з лїса і зачав роззирати си по поли, чи нема що зловити на обід. Нема нїц. У поли тихо, нї пташки, нї

заяця... Каже лис: Коби хоть миш де надибати, бо такий голоден, шо аж мене млоїт. — Шукає він за мишами — нюхає кожду дєрку, порпає лабами у земли, нема. Ов, біда! Гадає він собі: Шо би то робити? Але каже: Нема шо чекати, іду я у село. — Біжит він, біжит, тай прибіг під село, гадає: Як тут іти до села, можут мене добре набити! Сїв він собі, облизав си тай дивит си, а то недалеко стоїт хата Шваба. Гадає собі лис: Треба тут с краю пробувати щастя; як тут си не удаст, то у селї і тілько си не удаст.

Бере він і підходит поволи до того Шваба і дивит си, а то перед хатов пасут си гуси. Но брав би си він зараз до тих гусий, але Шваб курит люльку тай позирає раз на гуси, а раз на пасїку, чи не летит рій. Як би тобі украсти одну гуску, пане Швабе? Суне си лис блище, але Шваб єк став, так стоїт, шо не можна приступити... Гадає собі лис: Раз мати родила! Чекати нема чого, бо голод забирає сили, шо вітак не втечу... Траба брати си до роботи. Шваб старий, то не годен мене імити, а не має нїчо коло себи, лиш люльку у зубах. Тай такі лис раз-два через плїт тай хап гуску за шийку, перекинув через плечі тай в ноги. Гуси згеґали, розлетїли си, а Шваб як уздрів, шо лис тащит гуску, тай скричєв до лиса: Почекай фукс! най побіжу по флїнту... Тай зачєв бічи до хати по рушницю. А лис каже: Я чекати не чекаю, бо тимчасом сю таскаю! Тай такі через плїт та просто у лїс... Нїм Шваб до хати, нїм вхопив рушницю, нїм вибіг на двір, а лиса уже не видно!

Від батька Івана записав Антін Онищук.

68. Як лис розсудив ворону з сорокою.

Була ворона й сорока і мали на однїм дубі обидві гнїзда, ворона вищи, а сорока нищи. Але ворона виґіла, що сорокіче гнїздо лїпши тай вона собі єго дуже сподобала і хокіла єго від сорокі вкрасти. Одного разу полекіла сорока тай лишила мологі свої ґіти в гнїздї, а ворона як уздріла, шо сорока полекіла дес далеко, взєла малі сороки тай кинула лисови, що стояв під дубом, а гнїздо перенесла і вклала на своє гнїздо. Прилїтає сорока до гнїзда, а то нима нї гнїзда, нї ї ґітий. Зачєли сї сварити й кусати. Кажи: „Я лишила тибе, абис минї пильнувала мого гнїзда, а то нима гнїзда. Скажи, де ти єго погіла?“ — Али лис учув, шо вони сї сварє тай слухає, а вітак кажи до сорокі: „Я твої ґіти ззїв, минї твоя сусїда кинула, а твоє гнїздо під нев“. — Тогди сорока кажи: „Коли ти минї зробила збиткі, я зробю

тобі ще більші“. — Тай полекіла. Али усе дивила сї, як ворона буде де лекіти. Ворона знала, що сорока мусит щос її зробити тай уже пилнувала.

Али щос у кілька день забула тай полекіла далеко. А сорока тогди узєла, гнїздо перевернула, гнїздо упало; тогди вона злекіла, понесла гнїздо тай кинула в ріку, що була нидалеко і тото гнїздо поплило з водов. Прилїтає ворона до гнїзда, а гнїзда вже нима. Вона тогди в плач, а лис учув, шо ворона плаче, прийшов під дуба тай каже: „Не маєш що плакати, бо ти ї зробила збитки, а вона тобі. Та я тибе можу порадити, але що минї за то даш“? — А вона кажи: „Ни маю тобі типер що дати. Як добре порадиш, то буду тобі носити, що зможу, цїлий місїць“. — Лис на тто пристав тай кажи: „То ви з сим обидві мусити шукати такого, щоби вас россудив“. — А ворона кажи: „Хто би нас россудив“? — А лис кажи: „То мусите лекіти аж за сине море. Там є такий дужи великий птах тай він вас россудит“. — І тогди ворона полекіла за сороков шукати; найшла її тай кажи до неї: „Я тобі зле зробила, а ти минї, то мусим іти, щоби нас хтос россудив“. — Сорока ни хокіла йти, а ворона як зачєла тай сорока послухала і полекіли аж за сине море. Шукают, а то нима того птаха. Зачєли вони сї питати других, тих, що були за морем, а тоти кажут: „Тут є такий сендзя, али аж у лїсї“. — Прилекіли вни в лїс, здибуют лиса тай питают сї єго, ци він не виґів такого птаха, що россуджує? — А лис кажи: „Дурнї ви, тут нима такого птаха, що россуджує. Я сам россуджую, я вже дужи багато россудив, тай минї усї ґєкуют за то, що я нікому кривди ни робю“. — А вони кажут: „То можи би ви й нас россудили? Але“ — кажут — „може ви нас хочите ззїсти“? — Лис каже: „Я би того ни зробив, бо мине Бог зіслав, щоби я робив росправу мижи єго сотворінєм. Як би я кого ззїв, в той бим чєс умер“.

Вни повірили, шо він так ласкаво до них балакав тай росказали, як то було. А він кажи: „То так, ти вороно, сама найбільши завинила. Знаю, що ви вже типер дужи біднї і ни маєте ш чого класти собі гнїзд, то я вже вас сам сппоможу, чим зможу. А типер хоґіт до мої хати, трохі вітпочините, тай собі підете. Али туда — кажи — аби сти уже ни йшли, бо то далеко вітси, я ни можу далеко йти, бом уже старий“. — Показав їм багато пірє тай кажи: „А що, се буде добре на гнїздо?“ — А ворона кажи: „Добре буде для мени, а для неї треба ще

мнєкшого“. — І що балакали, балакали, тай лис заткав ґіру, аби ни повтїкали, задушив одну й другу тай так їх россудив.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Штеф. Хімєка з Далешева. п. Городенка.

69. Як лис попав ся в руки.

Ликіла сорока понад воду, злапала собі рака. Але ворона вздріла, жи вона злапала тай собі хтїла злапати. І такі злапала. Али летит посеред води тай сорока кажи: „Сорока панї, сорока панї“. — А ворона посирид води сказала: „Тай я панї“. — А рак упав в воду. Кажи тогди сорока до ворони: „Видиш, ти велика, а я мала, али ти однако дурна, бо я тибе змудрувала“.— Зачєли сї гризти; кажи сорока: „Здаймо сї на суд, аби нас хто россудив. Здаймо сї на крука, аби нас россудив“. — Прилетїли до крука, а крук їм відповів: „Здайти сї на орла, бо то є старший пан від мени“. — Прийшли до орла они, а орел кажи: „Я є за слабий до россудженє, здайте сї на лиса“.

Під одним лїском ґазда оре, але за ним бігає борознов лис тай збирає чирваки, миши. Але ворона і сорока, як уздріли лиса, кажут: „То добре, що ми тибе здибали, ми за тобов шукаємо“. — Лис каже: „Хоґіт суда близенько та минї скажите, бо там є пес і кіт на возї та аби ни учули“. — Але кіт учув тай кажи: „Урвав“. — А пес каже: „Гай, гай“. — Як вони сї зближили д лисови, а лис їх злапав обох і ззїв. А пес тогди собі скочив з воза: „А ни лїпши, аби ти минї був одну дав“? — А лис тогди відповідає до него: „В твого ґазди є доста гусий, курий, качок, та бис злапав, та бис ше минї одну дав“. — А пес до него відповідає: „Ходи та злапаєш, та і минї даш, бо мине на то ґазда отримує, шоби я єго ни обдирав, али обганяв“. — Ожи лис пішов з ним до того ґазди подвірє. Він єго запровадив до курника, показав де; той злапав дві куркі, а пес тогди ґаздиню вікликав і з ґаздинев обоє: пес злапав за шию, кіт скочив на голову, ґаздинє лиса бє, а лис тогди відповідає: „Вже тут кільком сї наробив шкоди, збитків, нїхто мнї ни змудрував, аш пес тай кіт чириз дурну сороку й ворону. Тут дурний лис мусит загибати через свій дурний розум“.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Проця Дичука з Далешева, п. Городенка.

70. Лисиця-подорожна.

Голодна лисиця пустилась на хитрощі. Украла у одного чоловіка під повіткою з саний свитку і капилюху, нарядилась странником, взяла торбочку і пішла на другий день вечиром на сило. Було уже пізно. Лисиця підійшла під вікно крайньої хати і стука. Мужик обізвавсь: Хто там? — Пустїть пириночувать странничка. — Мужик пустив. Лисичка увійшла, поздоровкалась: Добрий вечир, раби божі. — Здоров, добрий чоловіче; віткіля Бог несе і куда путь держиш? — Та був у Київі, а тепер диржу путь на Афон. — Сїдай, чоловіче, вечерять. — Спасибі, раб божий, я ни голодний, я дуже наморив ся, спать хочу. — Мужик послав на долівці соломи, прикинув рядном і каже: Ось тибі і ліжко буде, ни погнївай ся, шо нима зайвих подушок. — Спасибі, добрий чоловіче, я ни привик до пуховиків. Прохожому чоловікови аби теплий куток, а заснуть і на голі долївці можно. — Лисиця лягаючи спать, положила торбочку на лаву і сказала: Гляди, чоловіче, шоб ця торбочка була цїла, бо там мої харчі і пашпорт. — Ни бізпокій ся, чоловіче, у нас чужого нїхто ни троне.

Мужик загасив світло і лїг спать. Лисиця виждала, поки всї заснули, взяла торбочку, витрусила з неї солому і знов положила на лаву уже пусту. На ранок просипають ся, лисиця іще спить. Лисиця побачивши, шо уже всї проснулись і сибі піднялась. Кинулась до торбочки, а вона пуста. Лисиця каже: Шож ти, чоловіче, казав, шо нїхто ни троне, а торба пуста, нима ни харчів, ни пашпорта? Як ни оддасте, так я подам в суд. — Та деж ми тобі візьмим? Харчів ми дамо тибі своїх, коли хочиш, а пашпорта написать ми ни зуміїм. — Ну Бог з вами, давайте дві куриці і поквитаїм ся, може я як нибудь дійду і біз пашпорта до своєї волости. — Мужик дав пару курей, і каже: Бири, чоловіче, пару курей, тїко ни подавай в суд, хай йому лиха година. Я з роду ни судив ся і судить ся бою ся. — Лисиця взяла пару курей і подалась до річки в очерет. Сховалась в очереті, одну курицю ззїла, а другу оставила. Діждавшись вечира, лисиця знов пішла на сило.

Підійшла уже до другої хати, дворів чириз пять, і стука під вікно. Хазяїн обізвавсь: Хто там? — Я прохожий, пустїть, пожалуста, пириночувать. — Та у нас кісно, нїде тебе положить. — Та минї хоч де нибудь. Я ляжу долї під лавою, аби теплий куток. — Мужик вийшов, пустив странника і сказав: Ну йди, ночуй, Бог з тобою, тїко нагодувать тебе у нас нічим. — Спасибі,

добрий чоловіче, я ни голодний. — Хазяїн послав на долівці соломи, прикинув рядном і показав прохожому. Лисиця лягла, потім вийняла з торби курицю і каже: Я розжилась сибі заводську породисту курицю, хочу розвисти сибі гарних курей, так пожалуста, нихай вона побуде у вас в сінях, тіко глядіть, ни випустіть, а то вона мині дорого стоє. — Ну так шож, нихай буде в сінях, у нас ніхто чужого ни візьме. — Лисиця випустила курицю в сіни. Погасили світло, полягали спать.

Лисиця виждала, поки всі поснули, вийшла потихеньку в сіни, задушила курицю і ззїла. Потім увійшла в хату і знов лягла, ниначе ніде ни була. На ранок всі проснулись, а лисиця ще спала. Побачивши, шо всі повставали, і сибі піднялась. Лисицю присоглашали поснідать солоних огірків з капустою. Лисиця одказалась: Спасибі, добрі люди, я кислого і солоного ни їм, у мене живіт ни стравний. Я краще піду на постоялий, там чайку випю. — Лисиця налагодилась іти і каже: Піймайте, спасибі вам, мою курицю, я піду до дому. — Хазяїн вийшов в сіни, шарив, шарив по всих сінях, нима курицї. Увійшов у хату і каже: Ну, шож тепер будим робить? Хоч бий, хоч лай, а курицї твоєї нима, як у воду впала! Сказать би вискочила, так дірок нима нігде і сіни були на засуві. — Ну шож, добрі люди, я цьому ни причиною, куриця довжна буть, вона мині дорого стоє. — Ну шож, тепер візьми нашу курицю, вони однакові. — Ні, вашої я ни хочу, моя породиста, ваших пять ни стоють моєї одниї; ни найдите, так я судить ся буду. — Ну, візьми наших дві курицї тай Бог з тобою, тіко, пожалуста, ни затівай суда, я з роду ни судив ся і судить ся ни хочу. — Ні, курей ваших я ни хочу, давайте пару уток, тоді помирюсь. — Ну та бири, Бог з тобою! — Лисиця взяла пару уток і подалась в очерет. Одну утку ззїла, а другу оставила.

Діждавшись вечира, знов подалась на сило. Тепер вона уже зайшла на другу вулицю. Підійшла до крайньої хати і постукала у вікно. Хазяїн обізвав ся: Хто там? — Я странник, пустїть, пожалуста, пириночувать. — А куда тебе Бог несе? — Та був у Київі, а тепер іду до дому. — У нас кісно, нігде тебе положить. — Та я хоч під лавою ляжу, аби було затишно, а то як бачите, на дворі спать уже холодно. — Мужик вийшов, упустив странника в хату. Помостив соломи і каже: Теплий куток даю тибі і ліжко, лягай, спи, а на вечерю ни сподівай ся, бо ми уже повечеряли, все поїли; ни гнівай ся, добрий чоловіче. — Спасибі, я ни голодний, я у Іванівці полуднував. — Ли-

сиця лягла, витягла з торбочки утку і каже: Нихай моя утка побуде в сїнях до ранку; тїко глядїть, шоб цїла була, а то вона мінї дорого стоє; це утка заводська, породиста, я нису до дому на плід. — Та нихай буде в сїнях, у нас чужого нїхто ни троне. — Полягали всї спать, мужик погасив світло. Лисиця виждала, поки всї поснули, вийшла потихеньку в сїни, ззїла утку, увійшла в хату і знов лягла на солому, ниначе ніде й ни була. На ранок проснулись, лисиця ще спить. Побачивши, шо уже всї ни сплять і вона піднялась і почала лагодить ся в путь-дорогу. Тут вона спитала: А шо, добрий чоловіче, утка моя цїла? Піймайте, пожалуста, я зараз піду. — Та вона там у сїнях, довжна буть цїла. — Вийшов мужик в сїни, шукав, шукав, нима утки. Увійшов у хату, чуха потилицю: Шо за бісів батько, утки твоєї нима, як у воду впала. Ниначе й дїрок нїгде ни видно і утка пропала. — Шож ви мінї наробили, деж вона дївалась? Вона мінї три цїлкових стоє. Як нинайдить ся, я в суд подам. — Та я краще свою оддам, тїко збав нас од суда. Дїди й батьки наші по судах ни ходили і я з роду ни судив ся і збав, Боже, од суда, судить ся бою ся. — Ну, я так ни согласин, вашої утки я ни візьму. — Ну, бири дві, тай Бог з тобою. — Нї, так я ни хочу, даси пару гусей, так помирю ся. — Ну добре, візьми пару гусей, тїко ни затївай суда. — Лисиця взяла пару гусей і подалась в очерет. За день гуску одну ззїла, а другу оставила. Діждавшись вечира, лисиця знов подалась на сило.

Підійшла під вікно і стукотить. Хазяїн одкликнувсь: Хто там? — Це я, странник прохожий, іду з Києва до дому. — Спитай іще у кого нибудь, а то у нас кісно, нїгде тебе положить. — Та мінї пуховиків ни треба, я і під лавою полежу, аби в теплому кутку, а то на дворі тепер уже холодно. — Мужик вийшов, впустив странника в хату, а потім каже: Ну, добрий чоловіче, ночувать ночуй, а на вечерю ни гнївай ся, було трохи борщу, і той дїтишки поїли. — Спасибі, я ни голодний, сьогоднї добре пополуднував. Я з дальньої дороги, дуже наморив ся, зараз спать ляжу. — Потім вийняла лисиця з торби гуску і каже: У мене є гуска, я дістав сибі породисту, так нихай вона побуде в сїнях до ранку, тїко, пожалуста, глядїть, шоб хто ни вкрав, а то вона мінї дорого стоє; я купив сибі на плід, це гуска китайської породи. — Та все равно, нихай буде в сїнях, вона нам ни поміша, чужого у нас нїхто нїчого ни троне. — Полягали всї спать, мужик погасив світло. Лисиця виждала, поки всї кріпко заснули, вийшла потихеньку в сїни, задушила гуску, ззїла всю

до крихотки, а піря зарила в землю і притоптала. Потім вирнулась в хату і знов лягла на солому, ниначе ніде й ни була. Ранком всї проснулись, почали митушать ся по хатї і фальшивий странник піднявсь і зараз же став лагодить ся в путь-дорогу. Тут вона спитала: А шо, добрий чоловіче, моя гуска ціла?— Та довжна буть ціла, зараз унису. — Вийшов мужик в сїни, гуски нима. Шарив, шарив по всих кутках, нима; прислухавсь, ніде ни чуть. Потім увійшов у хату і каже: Гуски нима, шо будим робить? Шо за оказія? Ниначе дїрок нима ніде, а гуска вискочила. Чи який біс украв, так дверіж були на засові! Жінко! Ти нічу на двір ни виходила? — Нї, я ось тїко проснулась. — А ви, дїтвора, теж ни виходили? — Всї сказали, шо ни виходили. Мужик тодї почухав потилицю і каже: Ну шож, добрий чоловіче, гуска твоя пропала; коли хочиш, бири нашу. — Нї, так я ни согласин. Я за свою гуску ваших десять ни хочу. Давайте мою, де хочте, біріть, а то подам в суд. — Ну та деж ми її візьмим, я ходив уже й по двору, ніде нима і в сусїдів питав, ніхто ни чув і ни бачив; возьми наших дві гуски, коли ти кажиш, що твоя була дуже гарна. — Нї ни хочу, яж казав, шо ваших десять моєї одної ни стоють. Коли ни хочите, шоб я подавав в суд, так давайте менї пару ягнят. — Ну та Бог з тобою, бири пару ягнят, тїко ни тягай нас по судах. А то мої родитилї з роду ни судились і я ни судивсь і судить ся бою ся. — Лисиця забрала пару ягнят і погнала їх в гайок. Одно ягнятко за цїлий день ззїла, а друге оставила.

Діждавшись ночі лисиця пішла до сила і ягня з собою повила. Підійшла до одниї хати і стука у вікно. Хазяїн обізвавсь: Хто там? — Та це я, з сила Іванівки, шукав своє ягня, на силу піймав аж під вашим гайком. А тепер, як бачиш, до дому йти пізно і ноги дуже набив... Пусти, пожалуста, пириночувать. — А чогож твоє ягня забігло до нашого сила за цїлих десять верст? — Та вовк клятий розігнав, а воно й побігло, куди очі бачуть. — Видиш, яка штука! Пустить, то ни вещ, тїко у нас дуже кісно, може попросис ся до кого другого. — Та пусти, будь ласкавий, я багато міста ни займу. Я і під лавкою ляжу, аби ни на дворі. — Ну та йди, ночуй, Бог з тобою. — Мужик вийшов, впустив прохожого в хату. Наряжена лисиця каже: А моє ягнятко нихай побуде до ранку в сїнях. — Та нихай, все равно. — Та глядїть же, пожалуста, шоб було цїле, а то воно мінї дорого стоє; я ни дарма гнав ся за ним десять верст. Це бач така порода, шо з них смушки йдуть на дорогі панські

шапки та на воротники. — Ни бій ся, чоловіче, у нас ціле буде, ни пропаде. Чужого у нас ніхто й пальцим ни троне. — Ото полягали вони спать, мужик погасив світло. Лисиця виждала, поки всї захропли, кріпко заснули, вийшла потихеньку в сїни, одчинила двері і погнала ягня в гайок, захватила з собою й санки, на яких дїтишки спускались. В гайку звязала ягняті ноги, положила його на санки і поставила в кущах, а сама мирщі вирнулась до чоловіка, потихеньку увійшла в хату і лягла на своє місце, як ніде й ни бувала. На ранок просипають ся, странник іще спить. Лисиця побачила, шо всї на ногах і сибі підхватилась і почала лагодить ся в путь-дорогу. Тут вона сказала: А шо моє ягнятко, ціле? — Та довжно буть ціле, з сїней нікуда ни вискоче, виликих дїрок нима. — Вийшов мужик в сїни, сюди-туди, нима ягняти. Шо за бісів батько? — подумав мужик. Увійшов у хату і пита: Жінко! а шо, ти нічу ни виходила на двір про себе? Ти часом ни випустила ягняти з сїней? — Нї, я ни виходила. — А ви, дїти, ніхто ни виходив? — Нї, ми ни виходили. — Туди к бісу, ягня пропало! От оказія. Шоб воно значило? Чи відьма підшутила? Прямо таки ума ни приложу своїголові, куди б воно могло дїть ся. Ну, шож тепер будим робить, прийдить ся своє ягня оддать! — Нї, чоловіче, вашого ягняти я ни візьму. Хібаж ваше ягня годить ся супроти мого? Ваших дві старих вівцї ни стоять мого одного ягняти. Де хочте, биріть, а шоб моє ягня було ціле, а то подам жалобу мировому, він тебе буди судить за кражу. За це тебе по голові ни погладють, можуть осудить на цїлий рік в острог. — А чим же я причиною, я твого ягняти ни трогав, Бог з ним. — На судї тибі ни повірють, у твоїх сїнях пропало, значить, всякий так і скаже, шо воно твоїх рук ни минувало. — Будь ласкавий, ни подавай в суд. Я тибі місто ягняти оддам своїх пару старих овець, тїко ради Бога збав мене од халепи. — Нї, твоїх овець я ни хочу, у мене свої є. А коли хочиш обійтись біз суда, так оддай мінї свого бичка бузівка, тодї будим в рощотї. — Ну та Бог з тобою, бири, тїко ни затївай суда.

Лисиця погнала бичка до гайка. Прийшла до того місця, де стояли з ягнятком санки, привязала санки матузочком до ошейника тиляти і поїхала на санках до лїсу. Заїхала подальші в лїс, остановилась там в гущинї, ягня задушила, а далї і бичка загризла і почала над ними пастись. Цїлий тиждинь було ни в поїд тилятинки та баранинки. Коли доїла лисиця все мнясо, тилячу шкуру винисла на дорогу, напхала сїном, поставила на

ноги, привязала до ошейника санки і сама сіла на санки. По тій дорозї ішов медвідь і вовк. Побачили лисицю і питають: Шо ти, лисичко, робиш? — Та хиба ни бачите шо? Добула сибі бичка і катаюсь. Сїдайти, коли хочите, я вас підвизу. — Підвизи, коли твоя ласка. — Медвідь і вовк посїдали в задок, а лисиця примостилась в пиридку і почала поганять бичка, а сама причитувала:

Гей, бицю, ни барись,
Визи дурнїв, ни лїнись!

Шо ти кажеш? — спитав вовк. — Та я кажу: Визи, дуринь, ни лїнись. — А сама знов почала причитувать:

Гей, бицю, живо, живо,
Ворухнись дурням на диво.

Вовк помітив, шо вона з них глузує, та як крикне: Як ти смїїш нас дурнями обзивать, а то ми тобі живо покажим. — Лисиця митю сплигнула з саней і побігла в поле до свого гнїзда. А медвідь і вовк позскакували з санок і з досади накинулись на бичка, почали його тирзать. Пощипали на шматки всю кожу і оказалось, шо то ни бичок, а чучало напхане сїном. Вовк і медвідь припустили доганять лисицю. Лисиця була уже на гони міста од них. Побачивши, шо вовк й медвідь гонють ся і ни-далечко од неї, лисиця чим дуж припустила тїкать. Вовк ни од-ставав од неї. Лисиця злякалась ни на шутку, мчалась, шо єсть мочі. Добігла до своєї нори і митю вскочила в неї. Вовк сїв біля нори і сидів, притаївши дух. Тим часом надбіг медвідь і теж сїв біля нори. Лисиця трохи опомнувшись, почала сама з собою розмовлять: Спасибі вам мої ножиньки, шо ви мене од ворогів унисли. Я вам за се красні чиривички куплю. А вам спасибі, ушички, шо ви прислухались. Я вам золоті сережки куплю. А шо ти, хвостище, робив? — Та я бовтав ся, товкавсь то об твої ноги, то об пиньки, гальмував тибі тїкать. — Ах ти, к...вий син, так ти таки хотїв мене підвисти під монастирь... По-годи, я тебе приучу! Виткнула лисиця кінчик хвоста з нори і каже: Їж, їж, вовче! — Вона бач хотїла його полякать, ду-мала, шо біля нори нима нікого. А вовк ни дурний був, митю схопив зубами за лисичий хвіст і почав цупить до себе. Лисиця упиралась ногами, ни піддавалась вовкові. Медвідь баче, шо вовк нїяк ни справить ся, підійшов до нори, взявсь лапою за кінець хвоста та як поцупив, аж всї сустави захруптїли в лиси-чому хвостї. Як ни старалась лисиця упирать ся, ни могла вдер-

жать ся. Медвідь вицупив лисицю з нори і зараз же розірвали її на клочки.

Зап. П. Тарасевський в Шебекині, Курс. губ.

Паралелї: И. Рудченко, Нар. южнор. сказки, т. І, ст. 13—17, ч. 7. Епізод про те, як заховували ся члени тїла при утечі лисиці, повтарається також у дальшім оповіданю під ч. 8, ст. 18. — Б. Грінченко, Україн. нар. казки, ст. 29—35. — Н. Ончуковъ, Сѣверныя сказки, ст. 307—308, ч. 127 (початок). — А. Аѳанасьевъ, Народ. рус. сказки, т. І, ст. 1—6, ч. 1 (конець вар. а, ст. 2 і вар. f, ст. 6). — J. Haltrich, Deutsche Volksmärchen aus Siebenbürgen, ст. 30—31, ч. 8. — H. Wlisłocki, Märchen und Sagen der transilv. Zigeuner, ст. 73—74, ч. 27.

71. Лисяча сварка.

Одного лїтного вечіра було файно, ясно і тепло. Війшов собі лис з лїса на полїну, сїв під корч, сидит тай дивит сї на небо. Дивит сї, дивит, аж то як блиснуло — а то звізда впала. Він сї дужи напудив, бо єму сї здавало, шо не далеко него впала; так сї дуже перестрашив, шо аж лєг тай лежит. Полежів він троха, відійшов, пішов за корчі тай зачєв русти дуже. Але зачув то другий лис, шо він так рує, бере тай іде на той голос, де той рує. Іде він, іде, вже був недалеко того самого лиса, шо рув. Той як зачув, шо хтос іде від нему, тай став у другий бік русти. Той лис не знав, де він є, бере тай кличе: „Хто там плаче?“ — А той сї не обзиває. Він тогди знов каже: „Хто то так плаче?“ — А той тогди вже зачєв знов русти. Прийшов він тогди від нему тай каже: „А ти дурний чо так плачеш“ — каже — „шо аж усїс звірі поперепуджував у лїсї?“ — Він каже: „Як минї не русти, коли мене троха кулє божа не вбила? Я навіть видїв, як лекіла і дес недалеко тут упала“. — Той каже: „Ану ходи, будем шукати“. — Каже: „Я ни піду, бо я сї дуже бою“. — Той кажи: „Та ни бій сї, ми два; як я с тобов, то ти не маєш чо сї бояти“. — Пішли вони, шукают, шукают, нема нїчо.

Але той другий лис дужи цїкавий був, хотїв видїти, що то впало тай каже: „Хоть бим цїлу нїч ходив, мушу найти“. — Знов шукают вони, шукают, тай найшли якєс старе решето. Зачєли вони то решето рвати, аж тріски летє; рвали вони, аж сї покалїчили на дріт. Тай якос сї той лис другий відвернув, а сей гадав, що то фіст від тої звізди, злапав за фіст тай відгриз. Той тогди з болю зачєв також вже русти, зачєли сї кусати. Той каже: „На що ти відгриз минї фіст?“ — А сей каже: „Я тому не винен, я гадав, що то фіст від тої звізди“. — Той каже: „Йди дурний, де звізда має фіст?“

Як вони сї так кусали, ішов туди цап лїсом, зачув, що вони там гарчє, прийшов від ним блище тай каже: „За що ви сї, братї, так кусаєте?“ — А вни тогди зачєли до него оден з одного боку, другий з другого, кажут: „Чого ти суда зайшов від нам?“ — А цап каже: „Я прийшов вас тут россудити, аби ви сї не били.“ — Вни кажут: „Якісь прийшов россуджувати, то россуджуй добре, бо як зле, то твоя тут смерть буде“. — А цап тогди каже: „Гов, скійте“. — Вони поставали. Він тогди питає сї, як то було. — Росказали єму від почєтку до кінця. Він каже: „Но то добре, типер дивіт сї, як друга буде лекіти звізда, як упаде“ — каже — „будете розривати ту звізду тай ти єму тогди фіст відгризеш.“ — Той, шо був без фоста, згодив сї на то тай каже: „Но то се буде добре“. — А тамтой як учув тото, бояв сї дуже за фіст тай утїк. Тогди той каже до цапа: „Ну якіс судив, шо типер собі гадаєш?“ — кажи. „Ти єго настрашив, шо я єму фіст відгризу, то я типер тобі відгризу, як єго нима“. — Скочив на него тай му відгриз фіст тай також сам утїк. А цап заплакав тай каже: „Ой не траба минї сї було меже таких ворогів мішєти“. — І шо мали бути оба лиси без фостів, то був лис і цап. Тай конец.

Зап. І. Волошинський в мартї, 1914. від Шт. Хімека з Далешева, п. Городенка.

72. Безхвостий лис. А.

Один лис викрадав довгий час у ґазди кури. Раз залїз він також до курника, але той ґазда вже сокотив і як лиш лис влїз туди, хопив го за хвіст. Лис сїпнув си, лишив хвіст у руках ґазди, а сам продер крівлю тай втїк до лїса. Сховав си тут до своєї ями і довго не показував си нікому на очи. Але як вже йому навкучило не виходити між лисів, тогди вийшов з ями і зачєв гавкати. Почєли збігати си лиси, а він сїв в корчи тай каже: „Братя, ми були до тепер дурні, що носили такі довгі хвости. З ними неспосібно ходити, — лїпше повідгризаймо собі їх“. — Молоді лиси подумали, шо не красно буде без хвоста, але вже приставали на раду. Тогди один старий хитрий лис сказав: „А подивіт но си, чого він так сидит в корчи! Чи не відгриз му вже хто хвоста?“ — Подивили си — а хвоста не було. Тогди кажут: „Злодїю, ти нас хотїв змудрувати!“ — і роздерли го на кусні.

Зап. у Тростянци, Снятин. пов. від Василя Павлюка Ол. Іванчук.

73. Лис-куцак. Б.

Був собі оден хитрий лисок; не дивота, шьо хитрий, бо знаємо, шьо походив с такого роду. Але — єк тої приповідки: І на диравий горнец найде си купец; таке було і з нашим лиском. Довго він ходив по курниках за курми і ікос єму уходило. Одного разу пішов лис за курми, залїз у курник і душит кури. Але одну ікос с поспіху не добре зловив і уна кіркнула раз, другий і то учув ґазда; ґазда був у сусїди, надійшов д хатї, учув, шьо курка кричила тай туда — а лис ґаздує у курници. Тогди ґазда заткав диру, котров лис улїз до курника, а сам отворив двері і улїз у курник. Заки він улїз, лис з страху скочив у гору до дучьки, а єї уже нима. Тогди лис далї продерати стріху; уже прірвав тай пхає си, а ґазда уздрів, шьо лис тїкає тай лап за фіст; лис єк си торгне з усеї сили тїкати, фіст си лишив ґаздї у руках, а лисок гайда утїкати куцаком. Так біг, біг, забіг до своєї дучки тай сховав се. Там зразу радував се, шьо утїк, хоч і без фоста, добре, шьо сам живий, а далї надумав си, каже: Волїв я цїлий пропасти — без фоста, тепер без него як? Як війти межи люди? З мене будут си усї сміяти. — А траба знати, шьо сей лис не був з бідних харлаків, але з богачів-дуків, він і до ради належав. Но голосит він: Єк, каже, покажу си межи люди? Фіст у нас лисів — то найбільший гонор; у кого найкрасший, того і на віта віберают (а він акурат лагодив си на віта, єк старого скинут, бо він мав фіст, єк мітла, а мєгонький, єк шовк). Сидїв він і плакав три дни, а далї гадає: Ікий я дурний! Сиджу тай журю си та плачу, а з цего нїчо не буде! Зачинає він думати, єк би то умити собі перед людьми лице. Гадає: Може би я другого заїв, а єго фіст собі вітак пришив? Але, каже, другого зачепи та най вірве се та утече, то шьо буде? Розкаже цалїй громадї. А зрештов єк би загриз єго, то хто пришиє фіст? Проси другого, то другий розкаже усїм, шьо цей безфостий. Піду тай хиба утоплю си... Але знов шкода, бо ше мож довго жити. Тай єк зареве — зареве і зачне глину їсти тай знов думає. А далї пішов на ту гору у лїсї, відкі си завше раду скликає і єк зачне гавкати на ввес лїс, аби си лиси сходили на раду, бо він має шьос важного їм росповісти, а сам сїв собі у густий корчь, аби не витко, шьо він куций. Лиси учули то гавканє тай кажут: Ано ходїм; шьос він має нового сказати. Дес го довго не було, певно ходив дес кури красти, або знає дес за ікис небезпеченство, та хочі нам сказати.

Приходії д нему, а він каже: Панове братя, знаєте чого я вас кликав? Я вас кликав, бо хочу вам шос нового сказати. Таке, братя, я надумав: На шьо нам ті прокляті фости волочити? Таже то кара з ними! Чисом, каже, чоловік піде до курника за курками, а то хтос надійде; сам би шє утік, але за фіст можут імити тай через фіст пропадай цілий. Знов недобре! Іди корчами та сам би чоловік ікос пролїз, а так зачепиш фостом тай вертай си назад. А то лїпше би було, панове, як би ми усї фости собі повідкусювали тай так ходили биз них. Ану, панове, придумайте, чи я не правду кажу; таже я над цим пару день думав.

Стали лиси тай нічо не кажут — ні сяк, нї так. Але був меже ними оден старий мудрий лис, бо навіть три капеляциї вітом вібув, тай до них каже: Панове братя! Ану подивіт си, чого він у корчи сидит? Ци не урвав єму де хто фіст? А він хочі, аби і ми собі повідїдали фости? Таже, каже, фости то наш найбільший гонор! Шьо лис варт без фоста?

Лиси скочили, вітєгли того з корча, подивили си, а у того фоста нема! Усї у сміх. А старий каже: А я не казав, шьо він хочі усїх зосмішити? — Кажут лиси: Не має фоста, то уїжмо єму ще й уха, то кращий буде. — Повідїдали они єму вуха тай пустили. Лис єк прибіг відти, залїз у свою нору тай уже там з устиду здох.

Запис. в Тростянци, Снятинського пов. від Милайла Семенюка Осип Михайлецький.

Паралєлї: Л. Колмачевскій. Животный эпосъ на западѣ и у славянъ. ст. 76—77.— **Лїтературні перерібки**: С. Halm. Fabulae Aesopicae. ч. 46. — И. Мартыновъ. Басни Эзоповы. ч. 7.

74. Піддурені лиси відгризають собі хвости.

Був такий старий лис і він в однім лїсї мешкав дужи довго, шо нїгде з него ни віходив. Внадив він сї до одного сила і так шкоду робив, шо нїхто єму ни міг дати раду; бере кури, бере гуси, бере качки, а як уже бере, то ни бере одну-дві, али бере по пять, по шість за раз. Али вже і стрільцї на него підсїдают і нічо їму ни можут зробити. Аш тут оден ґазда шос собі помислив; мав він курник на дворі, тай наклав на него капкан. Скоро лис нагійшов до курника за курми тай капкан єго злапав за фіст. Відорвав їму капкан фіст чисто, не лишило сї анї цяпкі.

Іде він уже до дому, до своїї нори, тай собі думає: Як я сї типер покажу, як мине більши лисїв здибає?" — Али по дорозї

здибає він заяцє. Каже: „Ий порадь мине, брати, що я с цим маю робити, в якім я“ — кажи — „був віпадку?“ — А він кажи: „Шо такє?“ — „Та жим“ — кажи — „зайшов до курника тай газда підложив на мени капкан та уже“ — кажи — „однаково, якби мі був за голову злапав, то бим ни був хоть сьміхом“. — Али заяц єму кажи: „Та ти сї сим, брати, так засумував дужи? Я тобі пораджу, шо ти с цим маєш зробити. Ти ще“ — кажи — „з них будеш сї сьміяти. Іди“ — кажи — ду дому тай склич раду лисів тай скажиш, шо типер уже така війшла устава, шоби усї лиси бисфості були“. — Подєкував лис заяциви, прийшов до дому тай так зробив.

На другий день скликав раду лисів тай кажи: „Типер така устава війшла, щоби ми бис фостїв ходили, бо нас дужи мало на сьвітї чириз се. Фіст є довгий, грубий, прийде сї кікати тай він дужи шпотає“. — Стали лиси тай радє сї: „Це“ — кажут — „і правда. Якби він — кажут — був пожиточний, то би рада ни узнала, шо він нам шкодит“. — Але бо тут ше радє: „А хтож нам повідрубує?“ — А він кажи: „Адїт. Я собі сам відгриз, маю я комус платити?“ — Так вони тогди кождий кажи: „Тай ми будем собі сами“! — Взєли тай повідгризали кождий сам собі, а він тогди кажи: „Видите, які ви дурнї; якби“ — каже — „ви були цисе ни зробили, то я би був уже нїгде не війшов мижи вас. Али добри“ — кажи — „шо мине заяц на се порадив, то най я вже не сам сьміхом ходжу, али ходїм уже усїма разом.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Мих. Чернецького з Далешева, п. Городенка.

Паралєлї: У фолькльорних збірках не знайшов я подібного оповіданя. **Лїтературні перерібки:** Я. Жарко, Байки, ст. 3—5. — Bayki wybr. Ezopa, ч. 122. — Избран. басни Эзопа, ст. 1. — А. Измайловъ, Басни, ст. 28—29, ч. 13.

75. Більше хвали, як заслуги. А.

Раз лисиця застряла у кущах і ніяк ни вибириць ця. На цю пору де не взяв ся заїць і рад цьому злучаю, шо вона застряла, пробравсь на неї і ну шморгать. Потикав, потикав і побіг. Одбіг далеченько, викачавсь у грязь і забіг наперед лисиції. Вона викарабкалась із куща і побігла. Зустрічаєць ця з зайцим і ни взнала його, подумала, шо бобр чорний такий. І каже: Здоров, бобре! — Еге, а тебе ї...в заїць добре — одвітив заїць. — А лисиця з досадою каже: Який там біс? Тикав, ни

тикав, тїко по всьому світу розмикав. Ни стїко того дїла, як похвальби!

Зап. у Купянську, Харків. губ. П. Тарасевський.

Паралелї: V. Hnatjuk. Das Geschlechtleben des ukrainischen Bauernvolkes. т. I, ст. 445. ч. 316.

76. Знеславлена лисиця. Б.

Прибіг заїць до лисичої нори і пита: А шо, лисичка-систричка дома? — Йому одвітили дїти: Нима, пішла гулять, дїткам корму промишлять. А на шо вона тибі? — Я її хочу помахать. — Приходе лисиця, дїти її росказали. Вона розсердилась та мирщі на вздогін за тим зайцим; побігла по слїду шукать його: Ах він мерзкий здумав мене порочить! — Заїць баче, шо вона уже ни далеко та мирщі за кущ. Вона за ним, а він кругом куща. Ганялась, ганялась, нїяк ни пойма, а далї як пряне проміж кущ, шоб пиристріть зайця і застряла в кущі. Він тодї ни довго думавши, на неї, потикав, потикав і ходу. Одбіг гони міста, обмочив ся у копанцї, викачавсь у пилюгу, став чорний. Взяв у лапи палку, чотки на себе начипив і стоїть біля дороги, як манах. Тимчасом лисиця випручалась із куща і драла доганять зайця! Добігла до його і ни взнала, подумала, шо манах, і пита його: А шо, раб божий, ти ни бачив, тут ни пробігав заїць? — Який, той шо тебе махав? — Лисиця одвітила: Еге. — Бачив, він подавсь туди скрізь по шляху. — Вона подалась нездоганять і дума сибі: От бісів син, уже по всих манастирях рознїс! Яка там з його ї.,.. я, тїко слави наробив.

Зап. в Шебекинї, Курської губ. П. Тарасевський.

Паралелї: V. Hnatjuk, Das Geschlechtleben des ukrain. Bauernvolkes, т. I. ст. 445—446, ч. 317. — Юморъ русскаго народа въ сказкахъ. ст. 55—56. — Русскія завѣтныя сказки. ч. 1. — Antti Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 36.

77. Лисиця з мужем котом у гостинї. А.

Так бы́ла ли́шка і ході́ла ўсе ў село́, то за курми́, то за чим, бо ўна й кота́ бы зьі́ла. ʼАли нади́бала кота́, кіт біжи́т, вона́ мо́вит: Шчо́ ти йи? — О, або́ш ты не зна́йиш? Таж йа по́льцькый пан. — Е, то мы сьа будемо́ дво́йи жени́ти. — І пожени́ли сьа. ʼАли ли́шка выйшла і нади́бала медьве́дьа і він шчось та́м йі поча́в мо́вити: Е-е! Тадь йа́ тьа сьа ду́жи не бо́йу, бо йа ма́йу сво́го па́на по́льцького. — І так медьві́дь повідат: Гм! Мо́же йа́ бы тото́ скли́каў, во́ўка і ди́кого пацьука́ і за́йцьа і мы бы

дльа нього спра́вили гости́ну. Пові́ў: На тот і на тот день! Там не зна́йу, на котрый. — Пішо́ў медьвідь у пчільник і приньі́с ме́ду. Пішо́в пацьу́к, нари́ў буракіў до боршчу́, було, шчо потрі́бно ўже. Пішо́ў зайаць, приньі́с капу́сты. Воўк пішо́ў, пошука́ў мньа́са ві́ткысь. Навари́ли фа́йно, затьа́гли йакы́сь там сьтьі́ў, ітй бы проси́ти по́льцького па́на, жебы́ йшоў на гости́ну. 'Али мо́ўйат медьве́дьови: Йди ты проси́. — Йа сьа бо́йу, а по дру́ге, йа тьашкый та не ўтечу́! — А воўк мо́вит: Йа са́м не го́ден ўтыка́ти. — Пацьуко́ви мо́вит: Йди ты. — Йа й сам не го́ден ўтыка́ти са́мо. — А хтож — піде? Мо́ўйат за́йцьови: Йди ты, ты на́йлекший, ты ўтече́ш.

За́йаць пішо́в: Абы така́ ли́шка ла́скава была, обы́ іс сво́йім по́льцькым па́ном на гости́ну прийшла́! — Тото́ пові́ў з да́леку і ўтьік. А тамты бойа́ли сьа і ньім пан при́йде, схова́ли сьа: Пацьу́к зари́ў сьа у ли́сьтьа, а медьвідь вылыз на йали́цьу, а воўк стаў си за йали́цьу. Тот іде з ли́шкоў. Надийшли́, ско́чив він там на сьтіў, ги кіт, не мно́го му тре́ба, хле́пнуў тро́хы то́го, тро́хы то́го, тай сыт. 'Али мане́рійу сво́йу ма́йи, ко́тьачу. Уви́дьі́ў, жи пацьу́к хвосто́м ру́шат, скочиў с стола́, та лап за хвіст! А пацьу́к ў но́гы. Утьік. А кіт зо страху́ на йали́цьу. Медьвідь га́дат, жи за ним, та баўх з йали́цьі на во́ўка. І во́ўка за́биў, а сам ўтьік! Кіт з лишкоў може́ і днесь жи́ўут.

Запис. у лютім, 1899, від Гриця Оліщака Терлецького у Мшанци, Старосамбір. пов.

78. Як кіт панував при лисици. Б.

В одного ґазди був дужи старий кіт; він був уже дужи страшний і ґазда єго вівіз в ліс. Ходит він в лїсї вже цїлий тиждинь, аж іде і здибає лисицу. Лисицє стала, напудила сї єго, бо він був дуже рослий, великий; стала сї приглєдати блище і питає сї: „Шо ти є за оден?“ — А він каже: „Я є пан Котїцкий“. — Вона дужи сї втїшила і каже: „А я є панї лисицї“. — І була дужи задоволена тим, шо мала свого пана Котїцкого. Завела єго до своїї дєри в пичєрі і доносила єму то курий, то заячиків молоденьких, так го угодувала, шо був ше більший, як був перше. І ходила вона помижи звірі і хвалила сї, що має файного пана; ни могла ним налюбувати сї і закликала собі баль. Закликала заяцї, свиню дику і вовка. Сказала, на котрий день мают прийти і узєла і пофалила сї єму — панови Котїцкому. Принесла пару курочок на той день, а кіт кажи: „Аби

вони поховали сї на той день, бо я є дужи недобрий". — Тай вовк ззїв курку, вілїз на дуба, а свинє зарила сї в листє, лиш ї очи витко й трошки фостик. Тогди панї лисицї вівила свого пана Котїцкого. Пан Котїцкий простер сї собі напротів сонцє; мушка укусила свиню у фіст а свинє кинула фостом; кіт гадав, шо то миш тай скочив на свиню; свинє сї зірвала, зачєла кричєти, а кіт напудив сї і втїк на того дуба, що був вовк на нїм; али він не видів, шо вовк є; він за вовком, вовк у перед зачєв утїкати, вже вілїз на самий вершок, ни було вже куда кікати і вовк як упав на землю на свиню, тай забив сї і свиню забив. Тогди кіт злїз з дуба і панували обоє с свойов панев лисицев далї.

Зап. І. Волошинський в падолистї, 1913, від Леся Луцика з Далешева, п. Городенка.

79. Як кіт оженив ся з лисицею. В.

Одного разу кота за якусь велику шкоду баба лагодилась повісить. Кіт підслухав і мирщі кинувсь на втїкача з дому. Забіг в ліс, нагибав там сибі хатку і став жить сам собі хазяїном. Дньом він шастав по лїсу, ловив мишей та птичок, а на ніч ховавсь у свою хатку, в дупло старого дуба. Одного разу кіт над вечир біг до свого дому. На зустріч йому плилась лисичка. Побачивши низнакомця, лисиця остановилась і пита: Віткіля ти, сударь, заявив ся? — Я з далека приїхав. — Та я бачу, шо ни нашого поля ягода; я з роду іще таких красавців ни бачила; у нашому лїсї таких звірів ни було; я всю округу обійшла і нїгде ни зустрічала. — Мене послав до вас сам царь доглядать за порядками. Я проживав в Сїбірських лїсах.

Лисицї кіт понаравив ся і їй дуже хотїлось подружить ся з ним, шоб буть в честї між звірями. Думала сибі: Тодї всяк буде мене боять ся і поважать, як жінку началника. — Лисиця подумала трохи і каже: От шо, сударь. Тут тибі одному скушно буде жить. Знакомих у тебе нїкого нима і низнакома сторона, ни знаїш нї входу, нї виходу в наших лїсах. А я тутешня, все знаю, де хто живе і як хто себе держе. Візьми мене заміж, я стану тибі в виликій пригодї. — Кіт согласив ся. Подружились вони і стали жить в двох. Кіт сидів дома, а лисиця бігала сама на роздобичу їжі.

Одного разу лисиця нисла курицю. Зустрітивсь з нею медвідь і спитав: Далеко ти, лисичко, мчиш ся? — Та нису своєму чоловікові курятинки на обід. — А чогож ни він тобі добува,

а ти йому? — О! У мене чоловік благородний, він сам ни може ходить на роздобутки, я вийшла заміж за началника. — За якого началника?—Та сам царь прислав з Сїбірського лїсу приглядать за порядками. — А шо він, дуже сердитий? — О! він строгий господин, пирид ним ни дуже шамаркай, а то живо хвоста вкруте. — А шо він, може дозволить прийти до його на поклон? — Та я похлопочу за тебе, тїко з пустими руками ни приходь, а принось який нибудь дарунок. — Та це я і сам знаю, шо до виликих началників треба приходить з хлїбом-сілю.

Пішов медвідь роздобувать чого небудь на гостинець началникові. Зустрітивсь вовк з медвідем і пита: Куда ти, брате, спішиш? — Та спішу на панські луки, хочу застать чериду, треба задушить бичка на гостинець началникові. — Якому началникові? — спитав вовк. — Е, брат, ти хіба ни чув? Тепер ни дуже шамаркай, а то живо все буде звісно цареві. — Та нїдбо, віткіляж він проявив ся? — Та либонь сам царь прислав з Сїбірських лїсов. — Е, брат, це ни дурна шутка, треба ходить тай оглядать ся. А деж він живе? — Та там на пригорку в дуплї старого дуба. — А од когож ти узнав? — спитав вовк. — Та мінї лисичка росказала. — А вона од кого узнала? — Та лисиця звісна особа, біз неї нїде вода ни освятить ся, вона хоч до кого підлижить ся. Тепер за неї голою рукою ни бирись, а надївай рукавицї. — А шо хіба? — Та вона з началником подружилась, і тепер вмістї живе і сама харчі добува йому. — Е! брат, так он воно шо! Тепер, хлопцї, треба соплї ни роспускать, а то живо підбируть! Лисицї треба дужче боять ся, чим самого началника, а то вона ни стїко правди скаже, як набреше. Як хто лисицю прогнївить, то вже тому ни здобрувать. — Ну, вовче, нихай колись на гулянках побалакаїм з тобою, а зараз треба мирщі бігти на луки, поки ще корови пасуть ся. — Ходїм, піду і я з тобою, підсоблю тобі бичка зарізать.

Пішли вони. Зійшли на луки, дивлють ся, один бичок-бузівок ходе одалї од чириди; вони кинулись до його. Вовк забіг на пирід, а медвідь остав ся по задї. Бичок кинувсь до вовка колоть його рогами, а медвідь підбіг з заду, схопив бичка за хвіст і цупив до себе. Бичок понатуживсь, хотїв вирвать ся з медвежих лап, а медвідь взяв, од разу випустив хвіст бичка з своїх лап. Бичок так кубиром і политїв, пиривирнувсь до гори ногами. А вовк мирщі на його і пиригриз бичкові горло. Медвідь і вовк потягли бичка до лїсу. В лїсу зняли з бичка шкуру і понисли до началника. Положили бичка біля хати, а сами

одійшли геть подальші і почали розмовлять між собою: Чи нам показать ся йому на вічі, чи шкода? — О ні, страшно, каже вовк; як би нам ни прогнївить цим начальника; скаже, чого біз докладу прийшли. А розгніваїть ся, тодї бида буде. — Та це бач так; краще давай, ми сховаїм ся за дериво і будим нишком дивить ся, як він прийме наш гостинець, може він останить ся нидоволин ним. — А деж ми сховаїм ся? За деривом страшно, побаче, тодї іще гірше розгніваїть ся... Треба так сховать ся, шоб ни опасно було і шоб ми його бачили, а він шоб нас ни побачив. А от шо, вовчику. Я злїзу на дуба, а ти зарий ся в хмиз і будиш виглядать звідти. — Так вони і зробили. Медвідь зідравсь на дуба аж на саму макушку, а вовк присипав хмиз сухим листєм і залїз під хмиз. Лисиця йшла до дому і побачила, шо вовк і медвідь уже принисли гостинця. Увійшла в хату і оповістила кота. Кіт вийшов з хати, підійшов до бичка, обнюхав його і почав гризти, а сам звичайно мурликав: Мало! мало! Медвідь і вовк подумали собі: От який він прожора, іще йому мало; такий малий звірьок, а багато жре, похоже у його сила богатирська. Щастя наше, шо ми ни показались йому на вічі, а тоб він задав нам чосу, шо мало принисли. — Вовкові теж хотїлось получче роздивить ся, шо воно там за звірь, шо йому бичка мало. Виткнув голову з під хмизу, а листя як зашилистить! Кіт подумав, шо миша, як кинувсь до вовка! Вовк пириляякавсь, вискочив з під хмизу та на втїкача. Кіт побачивши вовка, злякав ся і сибі кинувсь тїкать; подрав ся на дуба, як раз на того, де сидїв медвідь. Медвідеві нїкуда було тїкать, обірвав ся з дуба до долу, та так гепнув ся, шо за малим кишки ни вискочили. Очуняв трохи і подавсь, куди очі бачуть. Опісля вовк зустрітив медвідя і пита: Ти іще живий? — Та живий, за малим був ни здох; як гепнув з дуба, так думав, шо й душа вискоче. Тепер, брате, я лїтать навчив ся, тїко бида, шо сїдать ни принавчив ся. — Ну, брате, я теж ни менше од тебе страху набрав ся, з пириполоху аж ус...в ся! — А кіт з лисичкою остались живі, здорові і вже з того часу лисиця сама на роздобичу ни ходила, а звірі що дня приносили їм з кошом харчі і клали на видному місцї за гони од хатки, бо близько підходить боялись.

Зап. П. Тарасевський в Шебекинї, Курської губ.

Паралєлї: И. Рудченко, Нар. южнор. сказки, т. I, ст. 22—26, ч. 12—14. — В. Шухевич, Гуцульщина, т. V, ст. 166, ч. 104. — Б. Грінченко, Україн. нар. казки, ст. 53—57. — Е. Романовъ, Бѣлорус. Сборникъ, т. III, ст. 34—35, ч. 24.— M. Federowski, Lud białoruski, т. II, ст. 8—9, ч. 10. — А. Аѳанасьевъ, Народ. рус. сказки, т. I, ст. 28—31, ч. 18. — Erben, Slovanská čitanka, т. IV, ст. 101—

103. — К. Шапкаревъ, Българскп прикаскп, ст. 340, ч. 196. — J. Haltrich, Deutsche Volksmärchen, ст. 270—272, ч. 82. — Д. Садовниковъ, Сказки и преданія Самарскаго края, ст. 174—176, ч. 52. — A. Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 103. — O. Hackman, Märchen der finnländ. Schweden, ч. 103.

80. Лисиця в гостині у пса.

Оден пес сходив сї у лїсї з лисицев; любив він сї з нев сходити, бо вона єму десь то курочку, то якогось пташка — досить того, шо за куждий рас дужи го файно гостила. А то було зимової пори. Пес так сї осьміливив, шо лисиці як нима дома, то він і сам зайде і наїст сї. Али раз лисиці його застала самого в свої хатї, розгнївала сї тай кажи до него: „Який ти є паскудний. Не рад їс, шо я тї приймаю, али ше й сам биреш собі! А чому ти мине нїколи не приймеш, ужес у мени ни раз був“? — А пес кажи: „Чикай, прийму я тибе лїпши, як ти мине. В мого ґазди є сорок курий, тай самі молоденькі, а ти мине якимис здохлєками годувала. Знаїш шо? Я тибе прийму, абис прийшла саме на сьвітий вечір. Тогди сїдают ґазди вечеріти, а у нас так є, шо на сьвітий вечір всїляких потрав варе“. — Питає сї лисицє: „Яких то всїляких потрав“? — Пес став ї віраховувати: „Перша пшиниці, другі пироги, трети креплики з борщем, читверти пітпиньки або гриби, петї фасулї, шести голупцї“. — А лисиці каже: „И, та нїм вони ту страву зїдє, то я буду мати чєс на подї вібрати кури, котре молодї“. — Тай так розійшли сї. Пішов пес тай уже не приходив до неї.

Аж на сьвітий вечір, лиш сї смеркає, йде лисиці до сила до свого ближнього в гостї. Приходит, а пес віходит на протів неї тай кажи: „Добрис, нибогонько, трафила, саме типер сїли вечеріти“. — І кажи лисиці: „Ну деж би ти мине справив? — Пес кажи: „Лїзь у су ґєрочку, шо коло двирий, шо кури лазє, як хата заперта“. — Лисиці послухала, залїзла. Пес кажи: „Лїзь, там драбина є. Лїзь по драбинї на під“. — Лисиці ше сї ни квапила, стала коло віконцє тай слухає, аби який кіт ни надлеків або пес другий. Чує, ідут якіс хлопцї — а то щидрівники. Оден був найстарший межи ними, що казав, якої щідрувати мают під хатов. Али стояло корито серед обори велике, шо свинї їли з него. А він кажи: „Попри скіну блиско, бо тут корито“. — І хлопцї прийшли під вікно, гадали, що він їм кажи такої щідрувати, зачєли кричєти: „Попри скіну блисько, бо там корито“. — А лисици сї причуло, шо вони кричє: „Онди лисиско, пхайти го в корито“. — Стало ї страшно тай кажи: „А, Боже,

та я ше відколи жию, ни була в кориті". — Кажи: Вни певни нальлют води повне корито і будут мине топити". — Зачєла виркіти сї, коби куда утичи; стояли піт каглов міхи, а вна з міхів в каглу, гадала, шо то яка ґіра тай скочила і упала під комин. Відивили сї на ню, а хлопчик оден кажи: „То певни, мамо, якас душє прийшла". — Али тато кажи: „А йдиш ти, деш се душє, та се лис прийшов за курми". — Роззлостив сї на лисицу, взєв палицу, хомнув пару рас тай забив. А пес коло ґіри чикав, чикав тай ни міг сї дочикати, аж рано вздрів, як ї ґазда вікінув. Банно їму було, бо ни мав він сиротиско до кого піти в гостину.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Л. Луцика з Далешева, п. Городенка.

81. Як лис оженив ся з сукою.

В одного ґосподарє була с краю хата; али внадив сї там лис до курий, бо там була така притула притулена — ниский будиночок коло хати ще. І наколи він все приходит, рад би вілїсти на хату, там курку відрати, колиж ґосподар має суку, а сука згавкає, почує го. І він приходит єднако такі. І кажи ґазда: „Шос наші сука дужи бє. Й то певни" — кажи — „лис приходив за курками". — Призирає він акуратни — за слїдом. „А-я" — кажи — „али я сї ни бою, бо сучка гавкає на него, то я сьміливо можу спати". — Але кажи лис до сучкі: „Ти не гавкай, а я сї с тобов оженю; заберу курки усї та тогди будем мати на вісїлє". — „Тож добре, кобис мине ни згулив". — „Ой нї, я ни згулю, як кажу, то слово". — Тай за три дни сучка вже ни гавкає, — лис чисто забрав кури до одної. Кажи ґазда: „О наші сучка уже не хоче пильнувати; я ї погудував, уна спит. Я ї їсти ни дам і нажину таку суку. Як нима курий, ни траба й сучкі".— Та далї буком, буком суку, тай чисто відогнав ї від хати. Али вна сї с того ни журит, бо лис навіть війшов протїв неї.

Приходє обоє вони до єго місцє, до лисової обитацїї. Дивє сї на кури — є мнєса доста. Типер будем робити висїлє. Спросив він свою фамілїю, вни чисто полагодили, поварили, фамілїя поприходила і тогди бирут, засаджуют сї за столи і дают тоти потрави. Файно поживили сї, повілазили від їди і тогди в таниц пішли. І досить єго фамілїя сї кішит тов молодов, що вона єго ладно послухала. Шо гуляли, гуляли, вітак троха спочили, лєгли спати. По спаню поснїдали, подєкували одні другим і фамілїя відійшла, лиш вони сї обоє лишили. Тепер вони ідут собі

обоє за курками, він іде в ночи, вона у днину. Жили вони чириз кільканаціть рік так файно, роскішно і ніколи їм ни хибує; як він ни принесе, то вона, бо сї її нїхто ни пилнує. Вона рано і в полудне і пирид вечіром, коли загадала, тогди принесла. А нарештї він уже сї й розлайдакував, бо видит, шо єму добре з нев. Вона принесе і обскубе і злагодит, лиш він готови їсть. Али вона єго любит і пазит за курками.

Аж єдного разу прийшла вона до лїсничого; вона лише прийшла мижи кури тай курку злапала і в ноги с курков. А лїсничий с хати заглєнув тото у вікно, за стрільбу та за сучков. Як змірив — тай лиш сї сучка пиривирнула. Чикає лис на сучку, нима сучкі, та бо й ніч минає тай нима сучкі. І так він кажи: „Певни ї застрілив хтос". — Бире він собі, шукає вже другої, али не сучкі, лиш лисиху. Бире другий раз лисиху собі. Запросив знов він собі фамілїю свою і вона свою. І дес вони напрєтали троха мнєса та нима кілько, як було перши. Але шо було, полагодили; поприходили ті гості, поїли вони тото тай нарештї так забавєли сї, гуляли троха. І пириспали і поросходили сї. А він каже до неї: „Як с першов женивім сї, то я мав ше шо снїдати, а типер шос ми вийшло нидобри, шо ни маю, шо снїдати. Ни знати, ци я с тобов буду мати щіскі"? — І далї вони собі пішли на здобич за курками. Пішли, ідут, ідут і вілїзли на хату єдного лїсничого; зачєли драти, лїсничий війшов у кім разї на двір — двоє лисий добуває сї — і вімірив в них, стрілив і лиш поперевертали сї. Шкіри поздоймав і кажи: „Більши рвати кури не будиш з даха!

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913. від Гр. Лущика з Далешева. п. Городенка.

82. Лис і цап у ямі.

Голодна лисиця бігла понад лїсом, задравши пику в гору, приглядалась на ворон, зазївалась і политїла в яму. Яма була глибока, похоже викопана охотниками, шоб зловить якого нибудь звірюку. Лисиця цїлий день гибіла в ямі голодна, силкувалась виплигнуть і нїяк ни могла вибрать ся звідти. Уже пізно так, як у полудню пору, де ни взяв ся козел, ішов до лїсу, задравши голову; хвостиком шивилив, борідкою потрухував, головою покивував. Побачила лисиця козла, почала його улищать: Ей, зимляк! Чого ти там по жарі тиняїс ся? Іди до мене в холодочок. — Ни хочу, там сиро, я краще піду в лїс, там може сибі водиці нагибаю, а то душа горить, пить хочить ся. — Ех, ти дуринь кудлатий, деж ти там води знайдеш? Та навіщо й шу-

кать, коли ось у мене під ногами є чиста холодна вода. Плигай до мене, тут прохладно, ни душно, свіжа водиця і умирать ни треба, а ти там жарис ся на сонці, путіїш, томис ся, нудьгуїш.— Козел послухавсь, плигнув до лисиці в яму, аж бризки политїли на всї боки. Лисицю за малим ни задушив. А вона йому: Тихше, бородатий дуринь, ти всю мене обдав грязюкою! — А сама тимчасом ни довго думавши плигнула козлові на спину, а з спини на роги і вистрибнула з ями. А козел зостав ся у ямі і був там затого шо два днї, поки нивзначай натряпили на його пастухи і витягли його звідти на віжках.

Зап. від Е. Чередникової в Шебекинї П. Тарасевський.

Паралелї: В. Гнатюк, Етногр. матеріяли з Угор. Руси, т. VI, ст. 7—10, ч. 7 (перший епізод). — J. Haltrich, Deutsche Volksmärchen aus Siebenbürgen, ст. 296—297, ч. 100. — Antti Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 31. — O. Hackman, Märchen der finnländ. Schweden, ч. 31. — **Лїтературні перерібки:** Л. Селянський, Байки Езопа, ст. 21—22, ч. 12. — Bayki wybrane Ezopa, ст. 97—98, ч. 47. — Избран. басни Эзопа, ст. 55—56. — А. Измайловъ, Басни (полн. собраніе, т. I), ст. 23—24, ч. 8. — Phaedri Augusti liberti fabulae Aesopiae, ст. 59, ч. 9.

83. Лис із цапом на суді.

Здибав сї лис с цапом тай кажи: „Дзїнь добри, свату цапи“. — „Можи кому й добри, али минї то нє“. — А лис кажи: „Та чому ти так кажеш“? — А він кажи: „Ади, та я“ — кажи — „так змерз; які морози, а я ни маю, абим якої трави дограбав, абим попоїв“. — А лис кажи: — „А ти чо такий дурний? Ади, я який малий тай я піду в сило тай злапаю курочку, а в лїсї заяцє злапаю або птаха тай жию, а тобі лекши можна жити, як минї, бо ти можиш забічи в сило до ґазди до оденка тай можиш попоїсти вівса, конюшини тай сїна“. — „Який ти, лиси, мудрий; знаєш, шо нинька лис хитрий, складе сї де нибудь в таку лиху годину, хто би за ним біг бити єго; а цап сараку, кужда віра дзвірєча на цапа грозит“. — „Али я тибе прошу, послухай мине та хоґім оба. Я тибе завиду до сїна, та попоїш, а я собі озму зо дві курочкі, а ти ше собі озмеш сніп вівса тай будем мати з на два дни через сї виликі морози“.

Дурний цап взєв, послухав лиса тай пішли оба в сило. Зайшли до ґазди, лис зачєв кури брати, а цап собі сїно їсти; кури зачєли кричєти, пес згавкав, а цап сарака взєв тай укік. Як біг попри чоловіка, а чоловік ударив єго буком по нозї тай вломив єму ногу. І кажи тогди цап: „Ци треба минї лиса слухати? Як я з боку їв сїно тай на мени як скричєли, а я тїкав, тай

мині вломили ногу, а він десь на хаті як кури брав, вже єго певни вбили“.

Али він цисе балакає, а лис біжит: „А шо“ — кажи — „брати, який ти великий, а який ти дурний? А ни ліпши було сигіти тихо коло оденка? Ади, я тихо сигів, кури кричєли, али ніхто мине ни вигів, як я їх брав“. — Кажи цап: „Я тибе буду позивати, бо ти мине змудрував“. — „Но, но“, — кае „то позивай мине. До кого ти“ — каже — „будеш мине позивати? Ти ше“ — кае — „до таких мине будеш позивати, що аби тобі ще другу ногу вломили. Здаймо сї на пацюка дикого, щоби нас россудив“.

Прийшов лис до пацюка: „Прошу вас, вильможний пане, цап на мени дуже грозит, з гнївом на мени, що єму ногу хтос уломив. Я бим просив пана, щоби нас россудили“. — Кажи єму пацюк: „То біжи до цапа, щоби він суда прийшов, я вас россуджу“. — Али лис прибіг до цапа: „Просили нас пан вильможний пацюк, шоби ми прийшли до них, вони нас россудї“.— „Добри, добри“ — кажи цап — „ти вже мине якис раз здурив, я вже тибе ни послухаю“.

Тогди лис з великов радостев біжит до пацюка, шо цап ни хоче їх послухати. Вертає лис до пацюка тай кажи: „Пани вельможний, нас цап ни хоче слухати“. — „Ти, лиси, ходи суда та тут троха коло мени вітпочинеш тай підем оба і ту справу зробим“. — Али лис дурний був тай сї звірив на пацюка; прийшов д пацюкови блищи, а пацюк єго лапнув, роздер і зїв.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Пр. Дичука з Далешева, п. Городенка.

84. Неучинна лисиця.

Одного разу зайшла холєра на кури; так кури гинули, а лисиці припрєтала собі богато курий, поносила до свої ями і кажи: „От сего буду мати на цїлу зиму“. — А був вовк такий молодий, дурний, ни знав нігде входів і прийшов до лисиці, бо знав, шо вна богата на мнєсо, тай каже: „Прошу я тибе, позич мині хоть зо дві куркі, бом три дни уже ни їв“. — „А ти, лінюху, ни знав звинути сї так, як я? Як кури лижєли по фосах, я собі напрєтала цїлу купу, шо буду мати на цїлу зиму“. — Пішов вовк плачучи.

Здибає заяцє тай каже: „А-га ниборе, чикай, най кі ззїм, бом дужи голоден“. — Став заяц просити і благати вовка, щоби дарував їму житє: „Ти ходи зі мнов, я тобі покажу, де є мнєсо,

там добре зорудуєш“. — А заяц як біг тай виґів, що ликіли дикі гуси і сїли на полєнї спочивати. Іде заяц вперед, а вовк за ним. Ідут на то місце, де гуси спочивают. І кажи: „Іди он-ди-о сигє, аш подрімали сї“. — Вовк як сї упав мижи гуси, налапав, шо мав їсти на цїлий тиждень. І так він тото ззїв і схотїв знов їсти і пішов на поле, а там вівчєр пас вівцї, дощ ішов, він залїз до буди тай заснув, а вівцї збили сї в купу; вовк уздрів і каже: „О тепер я собі пожию“. — Скочив мижи вівцї, закиг собі до ґіри пару овец і каже: „Типер я богакіщий на мнєсо, як лисицє“. — А лисицє занедужіла, кури поїла і не досить того, що слаба, але вже ни має шо їсти. І прийшла до вовка — якос поволи долїзла, тай кажи: „Позич ми мнєса, а я тобі, як подужію, то віддам“. — А вовк кажи: „Ага, нибого. Кимиш, як я перед тобов плакав і благав тебе, а ти не хокіла, казалас, шо я лїнивий“? — І лисицє се учула, завстидала сї і пішла до свої ґіри і сиґіла, ниґіла, аш поків ни здохла.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Леся Луцика з Далешева, п. Городенка.

85. Як лисиця з вовком їла у пятницю мясо, а потім посвящала ся у монастирі.

Йшла лисиця, зостріла вовка, а вовк і пита: Де ти була? — Я скрізь ходила; я — говорить, оце наїдалась мяса, бо завтра пятниця. — Вовк одвіча: Яб, каже, їв, хоч і пятниця. — Ну, говорить, ходїм, я у одному містї знаю, то наїси ся. — Ходїм, говорить.

Приходють вони, а там було сїльце. Тільки він нагнув туди голову, а той дубок і потяг його в гору. Лисиця прибігла, ухватила те мнясо, сїла тай їсть. Він тодї їй і каже: Ти казала, шо пятниця, а тепер сидиш і їси? — Е, тепер тобі пятниця, бо пятами й землї не достанеш!

Знялась лисиця і пішла лїсом. Зайшла у манастир, там ченцї живуть. Прийшла вона, подивилась, туди можна влїзти. Влїзла, задавила двоє гусей і гуси зробили великий крик. Вибіг чернець із сучковатою патерицею і зачав ту лисицю посвящать. Так посвящав, що й курцї нема де й носом клюнуть. Вирвалась вона звідти і побігла лїсом. Зостріла вовка, вовк пита: Де ти була, сестричко? — У ченцїв, я там присьвятилась, я тепер сьвята. — А той вовк і каже: Деж воно? Піду і я, може й я присьвятюсь. — Йди, говорить, менї давав чернець дьві гуски ззїсти, потім дав

меду (а він її бив, так то — мед), а потім патерицею посвятив.

Приходить туди вовк. Туди влїз, а назад теж ни можна вилїзти. Задавив чи одну, чи дві гуски, гуси наробили крику. Виходить чернець, як накричить! А вовк злякав ся та прожогом у дїрку і зачепив ся за гвіздка вухами і то він вуха собі повитягав і з того часу усї вовки вухаті.

Б. Гринченко, Этногр. Матеріалы, т. II, ст. 239—240, ч. 178.

Паралєлї: И. Рудченко, Нар. южн. сказки, т. I, ст. 21, ч. 11. (лише до першої частини). — Е. Романовъ, Бѣлор. Сборникъ, т. III, ст. 28, ч. 20 (до першої частини).

86. Вовк і лис у спілцї.

Був такий пан богатий і зробив собі полюванку. Тай накликав людий, що днини полював. Али вовк тай лис віфатили сї попри люди на поле. Ідут вони тай думают, де би то бути, — в лїсї нибиспешно. Али уже над вечір захокіли їсти. А лис кажи: „Чикай, коби смеркло сї, підем до сила, я вілїзу на дах тай озму скілька курок, а ти підеш до стайнї, вікігнеш ялївку або вівцу, вже що зможеш“. — Прийшли вони до одного ґазди, лис вілїз на дах, а вовк пішов до стайнї. Наколи вовк зачєв кигнути ялївку, тогди кури скричєли тай ґазди вийшли с сьвітлом на двір, злапали вовка, набили; вовк вірвав сї від них; війшли обидва з лисом на поле і вовк зачєв плакати: „Ти хоть нїчо ни узєв, алє тибе ни набили, а я і нїчо ни взєв і мене набили“. — „Чикай, уже ни так будем робити. Ти підеш за ялївков, а я тобі буду помагати“. — Пішли вони до другого ґазди, вікігли ялївку на поли, сиґіли цїлу нїч і цїлий день коло ялівки. Але другого вечера пішов лис за курми. Вілїз на дах, узєв штири куркі, війшли на поли і ззїли: „Типер будем обидва жити, будем оден другого годувати, тай буде нам добре“.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Мар. Добровольської з Далешева, п. Городенка.

87. Вовків пошанівок.

Був старий вовк, шо не міг уже полювати. Він ходив лїсами тай дивив си, чи би де не надибав шо зїсти, бо голод не давав єму дихати. Але прийшла слота, прийшов тяжкий час, шо вовк не міг нїгде найти навіть слимака. Але сїв він під скалов тай стогне з голоду. На то надбігає хитрий лис тай каже: Як

си маєш, пане вовче?! Ти, як видко, не зле гостив сеї ночи, коли лєг собі горілиць, аби си сало завєзало. — Ой, Бог би тебе побив! Ти ше з мене старого кепкуєш? Я добу не їв, а ти собі кепкуєш з мене? — Огі! на тебе, старий. Таж ти уже розуму не маєш, шо цїлими добами постиш? — Каже єму вовк: Я мушу постити, бо не можу нїчо зловити, бом старий та слабий. — Ха-ха-ха! А то файно би було, аби і старі бігали за добичею так, як молоді; молодий дужий, то най ловит, най бігає, а старому лиш готове брати. — Вовк подивит си на лиса тей каже: Кажеш — готове брати... А відки? — Мовчи, старий, не базїкай, але ходи у село; там попоїш, як має бути. Тепер такє, шо старих годуют. — Но підвів си вовк тай іде за лисом.

Війшли з лїса на поле, а лис каже до вовка: Я тут лишию си, а ти іди, он-де на межи сидит мужик тай чекає на тебе з полуденком. — А то мужик орав тай випрєг воли з плуга, а сам сїв полуднувати; воли полєгали тай ромеґают, а ґазда полуднує. Каже вовк: Но, а він шо там робит? — Ади, каже, привів два воли тобі на полуденок тай чекає. — Но, а ти чому не ідеш? — Овори ти своє, як я буду такий старий, як ти, то і мене будут так шанувати, а тепер молодому нема шо показувати си. — Каже вовк: Но, а шо ж би єму казати? — Каже лис: Ти не питай єго нїчо, лиш зараз бери си до вола; мужик як тебе уздрит, прибіжит до воза, ухопит сокиру тай прибіжит до тебе і порубає вола на дрібні кавалки, бо він знає, шо у тебе зубів нема. Іди борзо!

Побіг вовк д мужикови. Підходит право до волів тай кричит: Ано, уставай, хло, та сокиров рубай он-того красїя, бо я хочу їсти. — Воли як уздріли вовка, посхопювали си з місця тай д ґаздї, а ґазда такі борзо д возови, тай хап за сокиру та борзо д вовкови, бо він уже підсуває си д красїєви. Вовк не тїкає, бо гадав, шо той іде сїчи вола на дрібні кавалки, аби єму лекше їсти, а мужик підбіг тай вовка сокиров як загатив у голову, а він лиш лаби протєг тай амінь.

Лис засьміяв си тай каже: От маєш, старий, полуденок; наївєс си на віки.

Зап. від батька Івана в Коломиї Антін Онищук.

88. Лисиця заводить вовка в западню.

Одному чоловікови під лїсом пустошили дики кукурудзи. Війшов він раз у ночи с трупков тай кажи: „Я їх мушу допилнувати“. — Приходит, а то свинє з пацєтами росклала сї собі

в кукурудзах. Прийшов він, зачєв трубіти, а вона як чує голос, а нічо не видит, то тїкає, а як видит чоловіка, шо трубит, тай біжит до него і хочи ззїсти. І вздрів він, шо вна сї ни боїт, біжит до него, а він с страху вілїз на явір. Вона прийшла під явір, подивила сї, шо єму нічо ни зробит, бо він високо, і пішла назад у кукурудзи; наїла сї кукурудзів, зробив сї досьвіток, пішла вона в лїс. Прийшло сї рано, той злїзає з явора, прийшов до дому, взєв роскаль і копає яму на самім трахтї, куда дзвірина ходит. Али як копав, то нїхто не видїв, лиш лисицє. І він вікопав, прикрив травов і пішов до дому; а то яма була в сподї шірока, а в горі вузенька. Прийшла лисицє, пообзирала тай кажи: „Отут я заведу свого богатого вовка“.

І втїшила сї, прилїтає до вовкової дєри тай кажи: Сватку, ви маєте такої баранєтини! До чого то мнєсо, то худе; хогіт під сило, там свинї люди вівозє — дуже гинут — то собаки кигают, а ми аби хоть ни покушіли“? — Утїшив сї вовк дужи і каже: „Дєкую тобі за се, шос минї дала знати, тош ходїм“. — Ідут лїсом, ідут, али ни далеко тої ями кажи лисицї до вовка: „Ану, хто буди борши бічи? Ти є великий дзвір, силний, хто буди борши бічи“? — Лики обоє, лики, лисицє нїби єго перебігає, а вовкови встидно стало, шо аби така лисицє перебігла такого вовка, надлеків над яму тай впав в яму. Обзирає сї в ямі тай кае: „То ту є свинєтина“? — А вна сї засміяла до него тай кажи: „Так, так, ни хотївіс їсти баранєтину, ни будеш і свинєтину“. — Вовк гірко заплакав і чикає далї в ямі, бо віскочити ни мож, була дуже глїбока.

Віходит рано той чоловік тай кажи: „А то й вовчики поїдали мої кукурудзи“? — Вовк став, відивив сї на него тай кажи: „Шем з роду ни їв, чоловічи, кукурудзїв; мине тут лисицє запровадила“. — Тогди розлючиний чоловік взєв зилїзні вила, зачєв ждюханити вовка в ямі і віпустив з него кишки. Вітак прикидав перстев; а лисицї ґаздувала з єго мнєсом, аж поків на ню ни прийшов чєс.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Л. Луцика з Далешева, п. Городенка.

Паралелї: Б. Гринченко, Этногр. Матеріалы, т. II, ст. 238—239, ч. 177. — Antti Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 30.

89. Як лис змудрував вовків.

При однї спосібности взєв лис у ґазди кілька курий, кинув на голову, нисе, тай сї здибав з вовками. Кажут вовки до лиса:

„Дай нам тоти кури, бо ми тибе роздерем". — А лис відповідає: „Я ни можу се зробити, бо я сї женю, то минї треба на вісїлє; минї траба зо трицєть курий, а зо трицєть гусий, то коли я то назбираю? Добри, шо ти злапаєш вола або коня, а я мушу бігати по селах тай красти так, як той злодїй і бою сї, аби мине ни вбили. Я собі наносити мушу трицєть курий і трицєть гусий, а для заяцїв сїна тай для козий сїна". — А вовк кажи оден до другого: „То се добри буди, як він спросит кози тай заяцї. А коли ти будиш тото просити"? — „Я буду" — кажи — „бігати по лїсї тай буду свистати". — „А де саме то вісїлє буди"? — „Там у лїсї під великими скалами".

Ожи як сї від них вікрутив тай пішов до свої лучі; як тоти кури позїдав тай другий, чи третий день біжит. А вовки розбили вівцу тай кажи лис до них: „От як то добри, панови камратї, шо ви злапали вівцу; минї ни стало мнєса тай я біжу, architect можи би ви минї цисе мнєсо дали, бо мінї кухарі варє тай ни стало". — А вовк кажи: „Добри, ми тобі даєм, але аби ти нас ни здурив". — А лис узєв у писок свій, попробував, а то ни мож піднєти, тай кажи до вовка: „Я бим вас просив, аби сти мінї віднесли тай поставили там на скалу". — Вовк один з другим дурний взєв тай послухав лиса. Принесли, поставили єму на скалу тай кажи лис: „Се буде добрий студинец. А я ше біжу, можи би я дес, я легкий чоловік, де здибав конє або лошє тай бим вам показав, а ви би взєли".

Але вовки дурнї повірили, шо лис гладко бреше. „Та коли вже у теби буде то вісїлє"? — „Ше цу вівцу кобим обріхтував тай завтра буду просити вже. Сам пиред буду просити кози". — А вовки кажут: „Та се добре, шо він буде просити козий, бо за одну вівцу зловим собі кілька козий". — Повітходили троха вовки, а лис вівцу до свої гіри, добри сховав тай побіг по стервисках, назбирав костів, накигав туда помежи скали. Другий день бігає по лїсї тай свищи тай вовки біжє на той свист. Прибігают д нему тай: „Шо там, панї молодий"? — „Кобисте знали, шо сї сеї ночи стало? Кілько я собі багато мнєса накигав тай ви помагали, я сї ріхтував на вісїлє, а до мени якіс зайшли сеї ночи тай мине чисто зрабували; я ше й сїна навозив, а хтос минї запалив тай згоріло". — „Ану ходїм на то місци". — Приходє на то місци межи скали — а то нима нїчо, лише голї кости. „Ото нас лис здурив, коби ми єго здибали! Вертаймо сї живо тим нюхом, ми єго роздирем".

Вертают сї, а лис біжит против них. Вовк один вітти, другий вітти, обскочили лиса у середині тай кажут: „Ми тебе типер по кістці роздирем"! — Кажи лис: „Даруйти минї, я біг против вас умисне, я видів, шо там кобила впала з гори тай ни може всгати. Хогіт тай я вам покажу". — А вовки сї вкішили тай кажут: „Хогім, будем мати добрий сніданок". — Той біжит у пиред, вони за ним, а чоловік накладає на фіру дров, і конї їде з опалкі. Адїт, видити, я гадав, шо то оден упав, а то їде два з опалки". — Але вовк приступає до конє тай кажи: „Я тибе маю ззїсти". — І лїсничий зза фіри стрілив у вовка тай го забив, а тоти решта повтїкали. Кажут вовки оден до другого: „Нас такі лис змудрував. Нїколи вовкови ни треба нїкого слухати"!

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913. від Пр. Дичука з Далешева. п. Городенка.

90. Як лисиця вивела вовка в поле.

Був оден вовк, якис такий боязливий, бояв сї до сила піти на здобич, тай був голодин. Здибав він мидведє тай кажи: „І ти такий голодин, як я"? — А мидвідь кажи: „Минї би встидно було, якби я був голодин". — А вовк кажи: „А я такий голоден, аж витко сї кріз мени". — Кажи мидвідь: „Бос дурний, якбис мав розум. прийшов бис до сила, прийшов бис до першого ґазди до хлїва, вікіг вівцу тай бис цїлий день був ниголодин — лижєв бис собі, а так якіс дурний, терпи голоду". — І так сказав і розійшли сї.

І вовк собі потому думає: „Пішов би я до сила, коли сї бою, бо пси зачнут вити, ґазда війди тай мине застрілит". — Зачєв думати і таки пішов до сила, бо дужи зголоднїв. Пішов під першу хату, слухає, ци є яка худоба в хлїві? Чує, а вівцє миркотит до ягнєти. А він кажи: „От се добри буде минї, пса нима, кобим зробив як ґіру, потихо вікігну вівцю і піду собі". — І зачєв драпати скіну, дібрав сї до плота, віломив плїт, зробив собі ґіру, аби мав куда залїсти, залїз, намацав вівцу, шо лижєла і счапав ї зубами за карк, пустив сї лїсти в ґіру — ни мож з вівцев. Але він бире, гризе скіну, аби мав куда утичи з вівцев. Тимчєсом вівцї зачєли сї другі пуджіти, скакати по дверех, тай ґазда зачув. Віликів с хати, взєв бук, ввійшов до хлїва, дивит сї, а то вовк. Зачєв кричєти на сусїди, позбігали сї, а вовк тимчєсом утїк. Як відбіг тай кажи: „Дєкую тобі, Господи, шос мі

встиріг від смерти; хокім нїчо ни зорудував, али добри, що ше жию". — Тїкає, здибає лисицу. А лисицє кажи: „Шо там, куми вовку"? — Кажи вовк: „Біда, кумо лисихо, такум типер мав пригоду, шо троха мине ни вбили". — Лисицє каже: „Що таке"? — Зачєв ї вовк оповідати, оповів, а вна кажи: „Ти дурний, ни шукай дурниції, але драпань сї на під так, як я. Ади, мине ше нїхто ни бив і не лапав". — Каже вовк: „Заведи мине де, абим попоїв, бо прийде ми сї з голоду згинути". — „Добре, то ходи". — Завела єго на під, якос вілїз по плотї, лисицє продерла стріху і увійшли на під. Лисицє думає собі: „Якби я сама, то би минї добре пішло, а з ним буде зле, бо будем гуркати, вчує ґазда і нїчо ни зорудуєм". — Кажи до вовка: „Іди, там коло комінка є дві куркі, фатай; і кікай живо в гіру, а я зараз за тобов". — Прийшов вовк, зачєв мацуґати коло комінка над сїньми, а лисиції зайшла з заду тай вовка буркнула — вовк упав до сїний і зачєв в сїнех шукати, де би втичи. Тимчєсом учули с хати два парупки і ґазда, війшли, зачєли вовка гаратати і вбили. Лисиції тимчєсом, як вони вовка били, узєла в зуби пєть курок і пішла. І так вовка змудрувала. Тай вже.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Леся Луцика з Далешева, п. Городенка.

91. Як лис учив вовка діставати рибу.

Голодна лисиця побачивши в полї мужика, котрий їхав на санях з поклажою, почала за ним слїдкувать. Мужик од холоду так закутав ся, шо один тїко ніс видно було; бачив пирид собою тїко свого коня, а на боки і назад він ни дивив ся. Лисиця наздогнала мужика, понюхала в сани і почула носом, шо він рибу везе. Плигнуть на сани зараз же і шарудить лапами в рядно лисиця побоялась, шоб ни почув мужик. Вона подумала трохи і пустилась по яру обганять мужика. Забігла на пирід, лягла на дорозї, ноги виправила, хвіст одкинула, зуби вискалила і лижала нирухомо, дух притаїла. Мужик став доїзджать до лисиції, кінь захріп і звирнув з дороги. Мужик одвирнув воротник свого сїряка, подививсь напирід і побачив, шо на дорозї лижить лисиця. Він подумав, шо вона жива, разів з два свиснув і тюкнув. Лисиця лижала нирухомо. Мужик злїз з саней і пішов до неї. Взяв лисицю за задні ноги і каже сам сибі: А! голубушка, догулялась, похоже охотники тебе підстрілили! Ну ладно, буде старусї воротничок на шубу. — Підійшов мужик до саней, розгор-

нув рядно, положив лисицю на сани, укрив її рядном, а сам сїв на пиридок і поїхав далї.

Лисиця просунула з під рядна голову і почала викидать з саней рибу. Викидала по годні рибинї, поки викидала всю до чиста; потім вилїзла сама з під рядна і сплигнула з саней. Коли мужик одїхав од неї далеченько, лисиця почала підбирать рибу і зносить її в одну купу. А вже як підобрала всю до годної, тодї вигрибла в снїгу яму, зложила туди рибу, загрибла снїгом, а сама почала останню уминать. Лижить ни подалеко од дороги і трощикує рибку.

Біг мимо неї вовк, побачив, шо лисиця шось їсть, остановивсь і пита: Шо ти їси? — Рибу. — Дай же і мінї хоч одну.— Піди сибі налови. — Та я ни вмію, як її ловить. Навчи мене, спасибі тобі. — Мудрость нивилика; піди до річки, умочи хвіст у полонку і сиди, дожидайсь, поки начіпляїть ся до хвоста риба. А ти сиди і причитуй: Ловись, рибка, маленька і вилика.

Вовк подякував лисицю за науку і подавсь мирщі до річки. Найшов там свіжу ополонку, умочив туди свій хвіст, сидить сибі і бурмоче: Ловись, рибка, все вилика та вилика! Рибка, чіпляйсь скорійш вилика та вилика! — А мороз був крещенський; вовк посидів з четь години, хвіст його так прикувало, шо він уже ни в силах був його висмикнуть. Смикав, смикав, ни тут то було, хвіст приріс до криги.

Лисиця досить наївшись рибки, побігла провідать вовка. Прибігла до ополонки, а вовк сидить, з досади зубами клаца. Вона підійшла і каже: Ну шож ти так довго ловиш, хочиш всю рибу забрать? — Та я ніяк ни виратую свого хвоста. — Ех ти, сїрий дуринь, попівські в тебе очі! Тиб витягав по трохи та почастїш, а то бач, хотів всю до разу забрать. — Та яж ни знав. Поможи мінї, голубочко. — Та тепер я з голими руками нічого ни можу подїяти; посидь трохи, я збігаю за сокирою, а то твій хвіст уже примерз. — Лисиця побігла на сило, промчалась по вулиці і прокричала: Ей, люди добрі, біжіть на річку бить вовка! — Люди в гарячах похватали, хто шо попав і побігли до річки. Вовк побачив, шо бида, почав рвать ся дужче; скіко він ни натуживсь, а хвіст нї з міста. Добігли мужики до вовка, почали його лупцювать, хто куди попаде. Вовк зібрав останнї сили, рвонувсь, одірвав сибі хвіст і побіг чим дуж біз оглядки, куди очі бачуть.

Вибіг в поле, дивить ся, та сама лисиця лижить ни подалеко од дороги, рибу умина. Вовк підійшов до неї і каже: Під-

вила ти мене, сестро, під манастирь, слід тибі оддячить за татакий пакосний вчинок. — А чим же я винна? Булоб тибі ни жадничать, чириз тебе і мінї дісталось на оріхи од мужиків. Як пішла я добувать сокири, так мене мужики за малим ни вбили, ледве вирвалась і на силу втикла. Досї ребра болять. — Ну добре, на цей раз я тибі прощу, тїко дай мінї хоч трошки риби душу одвисти, чірвяка заморить. — Я радаб тибі дать, та у мене у самої нима, послїдню доїдаю. — Та шож ти брешеш? Тодї казала послїдню доїдаїш і тепер. — О! тиї риби давно і запаху нима, це я знов добула сибі. — А деж ти добула? — Та я одурила мужика; він віз з города рибу, а я прикинулась нииживою, лягла поперик дороги, він мене підняв, положив у сани, а я рибку викидала з саней і сама утикла. — А колиж вспіла поїсти всю рибу? — Так там її трошки було. Ти попробуй сам одурить, ось скоро буде їхать іще один мужик.

Вовк пішов по дорозї. Мужик, якого одурила лисиця, приїхав до дому, увійшов у хату і каже: Старуха, іди, одпряжи ти шкапу, а то я замерз, руки як граблї. — А шож, ти привіз риби? — Привіз, там на санях. Я тибі іще й подарочок привіз. — Який? — Та там побачиш, воротник тибі на шубу привіз. — Баба митю очутилась біля саней, кинулась туди, аж там нима нї риби, нї воротника. Баба увійшла у хату, почала діда тисячувать: Шо ти сякий такий смієш ся з мене, де твоя риба? Ти, значить, всї гроші пропив, а тепер ще й насмішку твориш з мене? Зараз же виртайсь в город, шоб мінї к завтрьому риба була, де хочиш, бири. А то завтра гостї приїдуть, чим я буду їх потчувать? — Дід ни повірив бабі, вийшов до саней, коли й справдї на санях нима нїчого. Він ни міг сибі ума приложить, шоб воно значило, а далї догадавсь, шо це його лисиця одурила. Почухав потилицю, увійшов у хату, обогрівсь трохи і знов поїхав в город по рибу.

Накупив риби і мирщі вирнувсь до дому. Вовк побачивши, шо мужик їде з поклажою, забіг на пирід, ліг на дорозї, виправив ноги, очі заплющив, зуби вискалив і лижить, ни шевелнеть ся. Мужик став доїзджать до вовка, кінь захріп, кинувсь з дороги. Мужик глянув на пирід і побачив на дорозї вовка. Тюкнув разів два, вовк лижить нирухомо. Мужик подумав сибі: Нї брешиш, тепер ни піддам ся на обман. Лисиця мене одурила, іще й ти хочеш одурить? Годї балувать ся! Достав з саней сокиру, підійшов до вовка, розмахнувсь, як торохнув його по лобу, вовк і з місця ни встав, тїко ногами задрибав і кончивсь. Мужик положив вовка на сани і повіз його до дому. Лисиця

побачила, почала сміять ся: От так одурив мужика! Ни з твоїм носом, сїрий дуринь, дурить людий. А ще лагодивсь мінї оддячить, а я тобі скоріш оддячила!

Зап. від Дм. Фесенка в Шебскинї, Білгород. пов., Курської губ. П. Тарасевський.

Паралелї: П. Рудченко, Нар. южнор. сказки, т. II, ст. 6—9, ч. 4. — П. Чубинскій, Труды, т. II, ст. 114—118, ч. 38; ст. 118—120, ч. 39. — Б. Грінченко, Укр. народ. казки, ст. 35—42. — Е. Романовъ, Бѣлор. Сборникъ, т. III, ст. 28—34, ч. 21. — M. Federowski, Lud białoruski, т. II, ст. 19—22, ч. 21—23. — A. Gliński, Bajarz polski, т. II, ст. 177—192, ч. 9 (друга частина); т. III, ст. 158—178, ч. 9 (конець). — Н. Ончуковъ, Сѣверныя сказки, ст. 307—308, ч. 127 (конець). — А. Аѳанасьевъ, Народ. рус. сказки, т. I, ст. 1—6, ч. 1. — Haupt und Smoler, Volkslieder der Wenden, т. II, ч. 7. — S. Czambel, Slovenskà reč, ст. 384, ч. 199. — J. Haltrich, Deutsche Volksmärchen aus Siebenbürgen, ст. 295—296, ч. 99; ст. 297—298, ч. 101; ст. 304, ч. 105. — H. Wlislocki, Märchen u. Sagen der transilv. Zigeuner, ст. 131—132, ч. 59. — E. Veckenstedt, Wendische Sagen, Märchen und Gebräuche, ст. 98, ч. 6. — E. Cosquin, Contes populaires de Lorraine, т. II, ст. 156—163, ч. 54 (конець). — E. Klich, Teksty białoruskie z powiatu nowogródzkiego (Materyały i prace komisyi językowej Akademii umiejęt. w Krakowie, т. II), ст. 101—102, ч. 2. — M. Xawuka, Serbske narodne baje, bajki a basnički, ч. 20 (конець). — Л. Колмачевскій, Животный эпосъ на западѣ и у славянъ, ст. 57—68, ч. 1: Кража рыбы; ст. 68—92, ч. 2: Рыбная ловля. — **Лїтературні перерібки:** Г. П. Данилевскій, Украинскія сказки, ст. 9—10.

92. Як лисиця роздобула риби.

Було то у зимі. Лиси ни мали шо їсти. Але лисиця іде у село. Іде она понад ріку, а там рибарі ловлє рибу. Она нїц, лиш сїла собі за корчем тай шо они зловлє тай вікинут на беріг, то она ухопит і ховає. Набрала она того доста, риби, нема лиш у чім нести. Она собі шос розгадала, зайшла дальше у луг і нарубала собі такого дерева, шо добре на санки, зробила санки, покидала рибу і везе. Іде она тай надибає вовка. Шо ти везеш? — питає си вовк. — Везу рибу. — А ти би мене не узєла троха підвезти? Я дуже трудний. — Ой я би узєла, — каже лисиця, — але сани дуже слабі. — Али вовк просит си: Най хоть, каже, одну лабу притулю, то усе ми буде лекше. — Позволила лисичка покласти одну лабу. Но їдут они, їдут, але він спер ше одну, а далї і трету, а далї і четверту лабу тай уже лєг тай везе си. А то сани хруп! А то шо? — А то я, каже, бобок розкусив. — Але нараз сани розсипали си, а риба уся на землю. Йой, шо би, не шо? Каже лисичка: Кобис біг д рiцї, там є мій муж, ловит рибу, то бис єго закликав, аби полагодив сани. — Іде вовк над ріку, а рибаки як єго спантрили, тай один відти, другий відти, тай загнали єго на лїд. Зачєв вовк бічи по

леду тай натрафив на полонку тай пірнув у безодню. А лисицє злагодила санки тай повезла рибу д хаті.

Запис. від Николая Семотюка Ст. в Карлові А. Онищук.

Паралелї: A. Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 1—2. — O. Hackman, Märchen der finnländ. Schweden, ч. 1—2.

93. Лисяче серце.

Ходив лис берегом понад воду і що побачив яку маленьку рибку, що підплила під берег погріти сє на сонци, борзо хапав її і поїдав. Побачили се більші риби і стало їм ніяко, що до їх господарства вмішує сє якась патлата біда. Поплили до свого королє по раду, що мают робити. Король вислухав їх і каже: Приведіт єго сюди на глубину Днїстра, тут ми затєгнем єго в воду, розпоримо, виймемо серце, зїмо і будемо такі мудрі, як лис. — Пішли риби сповнєти раду королє.

Підплили дві риби під берег, стали перед лисом і кажут: Проши пана месіяша[1]), ци не поплили би ви з нами, щось потрібує вас наш король. — Чому би нє? Як траба, то траба. — Сїв лис на риби, плинут на середину ріки. Але питає лис риб: А ви не знаєте, чого ваш король потрібує від мене? — Як би нє, знаємо. Він казав, що траба ваше серце випороти і зїсти, то будемо такі мудрі, як ви. — Е, коли так, то завертайте назад, бо я лишив серце в дома; але я скочу і за мінуту принесу сюди. — Завернули риби назад, скочив лис на берег тай каже: Які ви дурні! А деж є хто такий, аби ходив без серцє? — Риби зміркували, що лис вивів їх в поле, але пропало, бо що годні єму тепер зробити?

Зап. 1895 р. в Пужниках, Бучацького пов. від тата Михайла.

94. Як лис показав вовкови масло.

Одного разу ішов вовк через поле тай надибав лиса. Каже він до него: Я, брате, такий голоден, шьо гину; я би шос їв; я ніц, лиш мусю тебе їсти тай уже. — Лис єк то учюв, каже: Ти мене не їж, а я тобі дам зараз шос доброго попоїсти; їв бис, каже, масла? — Ой, каже, чьому ні; давай єго сюди. — Каже лис: Ходи у село, там є великий кружок масла та меш їсти. — Добре. — Привів єго лис над виликий став тай каже: Ану, бери та хлепчи воду, а на споді є масло; уперед мусиш віпити воду, а вітак прийде масло і ти си єго не зможеш від-

[1]) Меценаса, адвоката.

їсти. — А вовк такі не питав богато тай — хляп, хляп, хляп, хлепче воду, аби добути си до масла. Хлептав, хлептав, а далї не зміг, бо став єк бочка, тай дивит си на лиса, а лис у сьміх. Вовк за лисом, а лис задер фіст тай у ноги, а вовк за ним. Біжут, біжут, лис до дучтї, а вовк за ногу хап! А лис такі скоро надумав си тай крикнув: Слава Богу, каже, шо цес імив за корінь, не за ногу! — А вовк такі борзо пустит ногу тай хап за корінь, а лис у яму тай зареготав си.

Запис. в Карлові, Снятинського пов. від Н. Свищука Антін Онищук.

Паралелї: І. Верхратський. Про говор гал. Лемків. ст. 196—198 (конець).— В. Караджич. Српске народ. приповиjетке, ст. 183—187, ч. 50 (частина на ст. 185—186). — T. Held, Märchen und Sagen der afrikan. Neger, ст. 93—94. — Л. Колмачевскій, Животный эпосъ на западѣ и у славянъ, ст. 77—79. — До мотиву про те, як вовк ловить за корінь, пор. Antti Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 5. — O. Hackmann, Märchen der finnländ. Schweden, ч. 5.

95. Битий небитого несе.

Ли́шка знако́ма ме́джи льудьми́ бы́ла і пішла́ десь собі́ ме́джи ба́бы і дыста́ла си курку і пле́сканку. Іде́ і нади́баў йі воўк. А де́ ты тото́ ўзьала́? — Вы́хлепталам си. — Де? — Ходи́ сьуда́, йа́ ти ўка́жу. — Привела́ го ід воды́, ід коло́дьацьови, а місьяць сьвіти́ў на не́бі і ў воды́ ви́дно так, гі коли́ пле́сканка: Хлепчи́ і вы́хлепчеш собі і ты таку́ пле́сканку, йак йа майу.

Али він хлепчи́, хлепчи́, і уже́ му вода́ тече́ гуз...цеў. І вона́ ўзьала́ і закрути́ла му, ли́шка. Хле́пчи да́лы, йуш тече́ вуха́ми, а вода́ не ўсьа і пле́сканка шче ў спо́ды, не дохле́пче сьа. І мо́вит: Лиши́ сьа гет, ходым на вісыльа́. — А воўк мо́вит: А шчо́ там буде́? — О, шчо? Йа́ там ма́йу такі знакомі ба́бы і йа тебе́ там погоду́йу.

І йако́сь вони́ там зайшли́ до ха́ты на тым вісыльу́ і воўк мовит: Деж ми́ны́ сьа дьі́ти? — Вы́льіс си на грьа́ды. — Ту затопле́но ў ха́ты, дым, не тро́хы він там му́кы ў дыму́ притерпіў. А ли́шка по́меджи ба́бы найіла сьа, напи́ла сьа і мовит: Свашкы́! Йа́ бы вам засьпіва́ла! — Мо́жеш! — А ўна мо́вит:

Йак вы́хопйу чопи́шче,
То ўсьі свашкы́ подри́шче!

Йак роскрути́ла воўкови гуз...у і гет зальльа́ла, шчо за столо́м сыдыло. А воўк тымча́сом ско́чиў з грьад, тоты́ запе́рли ха́ту, йак во́зьмут би́ти. Еге́! — мо́вит, — та то́ воўк. Би́ймо! — А ли́шка пішла́ пе́рет ста́йньу ў пазьдыі́рйа і накача́ла сьа і воўка ле́дво живо́го пусти́ли тро́ха. Тай ўтыче. Али не мо́же ўтыка́ти,

бо би́т. А ли́шка перейшла́: Шчо́ там? Ци би́ли тьа? — А, йди, йди! Йа більше дыстаў, йак сто ко́лыіў! — Е, тать тьа гірше не би́ли, йак мене́. А диви́, йакі́ з ме́не кісточкы́ вы́сьат! — А воно́ пазьдырйа! — А, то ты́ гірше шче би́та, йак йа; сыдай на ме́не, йа тьа буду́ вести́. — Ли́шка сыла на ньо́го і він йі везе́. А ли́шка повідат:

Би́тый неби́того везе́,
Аж му сьа гуз...я трйасе́!

А тот узьа́ў, фирк с се́бе: Та ты собі, мо́вит, з ме́не і сьміх чи́ниш шче?

Зап. в лютім, 1899, у Мшанци, Старосамб. пов. від Гриця Олїщака Терлецького.

Паралелї: Се оповідане зложене з трьох мотивів: а) Вовк вихлептує керницю, аби дістати звідти масло або сир. б) Вовк на весїлю. в) Битий вовк везе на собі небиту лисицю. Наводжу тут паралелї до третього мотиву, до першого і другого наведені на иншім місци: П. Чубинскій, Труды, т. II, 117—118, ч. 38. — В. Гнатюк, Етногр. матеріяли з Угор. Руси, т. II, ст. 170, ч. 3. — І. Верхратський, Про говор гал. Лемків, ст. 197. — Б. Грінченко, Україн. народ. казки, ст. 42—43. — В. Караджич, Српске народ. приповиjетке, ст. 183—187, ч. 50 (конець). — Haupt und Smoler, Volkslieder der Wenden, т. II, ч. 6. — E. Veckenstedt, Wendische Sagen, ст. 97, ч. 5; ст. 423, ч. 2. — S. Czambel, Slovenská reč, ст. 384, ч. 199. — J. Haltrich, Deutsche Volksmärchen, ст. 300—304, ч. 104. — Brüder Grimm, Kinder- und Hausmärchen, т. I, ст. 340—341, ч. 74 (конець). — M. Nawuka, Serbske nar. baje, bajki a basnički, ч. 20. — A. Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 3—4 і ч. 100. — O. Hackman, Märchen der finnländ. Schweden, ч. 3—4. — Л. Колмачевскій, Животный эпосъ на западѣ и у славянъ, ст. 84—85. — **Лїтературні перерібки:** Г. П. Данилевскій, Украинскія сказки, ст. 8 і 10—11.

96. Лисиця на зимівлї у вовка і медведя.

Вовк на зїму збудував сибі нову хату, а у лисиції була стара, розвалина. Настала зїма, лисиця гнулась, гнулась од холоду, ни в моготу їй становилось пириносить мороз. Пішла вона до вовка і каже: Вовчику братїку, пусти мене до себе пиризїмувать. — Нї, сестро, мінї самому кісно. — Та ти дозволь мінї хоч у твоєму дворі жить. — Ну та Бог з тобою, в дворі живи.

Побула вона в дворі день, од холоду тримтїла, аж зубами клацала. Підійшла до хати і знов почала прохать вовка: Вовчику братїку, пусти мене в хату, а то я зовсїм заклякла. — Нї, в хату ни пущу, ти будиш мінї мішать. — Та пусти мене хоч на часочок, я обогріюсь. — Ну погріть ся можно.

Утискалась лисиця в хату, обогрілась і осїгнувалась там жить. Забралась на піч і лижить одкинувши хвіст. Настала ніч,

вовк заснув, а лисиці ни спалось, од голоду живіг підтягло. Прислухалась вона, вовк спить. Злїзла з печі і почала шастать по всих кутках і закапелочках. Обнишпорила всю хату, нїде ни нагибала сибі їжі. Вийшла потехеньку в сїни, почала і там шарить. Намацала горщик з маслом і дві жариних гуски. Лисицю оскома брала зараз же поїсти нахідку та побоялась, шоб вовк ни попиняв на неї, шо вона поїла. А далї положила ті ласощі біля сїнешних дверей, а сама вирнулась в хату, злїзла на піч, лягла і хропе, як бутьто нїде ни бувала.

Ранком тїко шо почало розвиднять ся, лисиця підхватилась, почухалась і каже вовкові: На сьогоднї мене прохали в куми, так я думаю зараз побігти, а в обід звирнусь. — Та то дїло твоє, гляди сама, я тебе ни диржу, біжи, коли тибі треба.— Лисиця подалась. Вискочивши з хати, вона захватила з собою масло і гусей і побігла в кущі. Сидїла лисиця в лозах до самих обід, поки поїла все масло і гусей. В обідню пору лисиця заявилась до вовка. Вовк налагодивсь обідать, кинувсь в сїни за стравою, аж там і запаху ни зосталось гусячого. Вовкові досадно стало: сердивсь, лаявсь, сваривсь і сам ни знав, на кого. Лисиця баче, шо вовк ни в своїй тарілцї і каже: Ни подумай, братїку, на мене, ти сам знаїш, шо я до самого ранку на пічі лижала, а потім пішла в куми і ось тїко вирнулась. — Та нї, я на тебе ни пиняю; це похоже Мишка кудлань нашкодив. От лиха личина, шож ми тепер будим обідать? — Ни рябій, вовче, сьогоднї як нибудь пириживем голоднї, а завтра шо Бог дасть, нам голодать ни привикать.

Лисиця залїзла на піч, лягла, ноги витягла, хвіст одкинула і лижала, побздикувала. А вовк голодний корчив ся і з боку на бік повиртав ся і живіт бідязї до самої спини підтягло, в животї кавкало, бурчало. Пириночували вони, вовк і каже: Іди ти, сестро, роздобудь чого нибудь на обід, а то я охляв, низдужаю бігать. У тебе шуба тепла, ни так скоро замерзниш і ти здатнїша на хитрощі. — Лисиця одмогать ся ни стала, бо ни з руки було ни послухать ся вовка, за це він міг вигнать її з хати. Пішла вона на роздобутки. Вийшла в поле, а холод був лютий. Пробігла вона по шляху з вирсту міста, звирнула з дороги, лягла в окоп, притаїлась і ждала злучая. Так, як чириз пів години, їхав мужик в город, віз різаного барана на продажу. Лисиця побачила, шо мужик од холоду здорово вкутав ся, налагодилась його обібрать. Підождала, поки мужик проїхав її, догнала мужика, плигнула на сани і почала довбать ся в санях.

Розгорнула рядно і ну викидать звідти куски баранини. Викидала всю баранину і сама сплигнула. Підобрала всї шматки до купи, наїлась гарненько, останнї шматки баранини зарила в сніг, а обгризині кістки понисла до вовка. Вовк погриз ті кістки, ни наїв ся, а тїко губи помазав.

На другий день вовк знов посилав лисицю на роздобичу, а вона йому сказала: Ти, вовче, тепер попробуй сам роздобуть обід, а то я собак боюсь. — А де ж ти його береш, шо тебе собаки чують? — Та я ходила на сило і там у одного чоловіка повний винбарь мняса провідала. — А навіщо ж йому мнясо? — Так він же торгує ним.

Подавсь вовк до сила. Зайшов з городів і почав приглядать ся, де той винбарь стоїть, у якому повно мняса. По запаху пішов навманя до одного винбаря і в правду наткнувсь нивзначай на такий винбарь, де висїла різана баранина. Вовк почав ходить кругом винбаря, приглядавсь, деб найти дїрку, у яку можнаб було пробрать ся у винбарь. Підійшов до дверей, а там дїрка. Вовк хоч і догадувавсь, шо він ни полїзе в ту дїрку, а все таки захотїлось йому попробувать, уткнуть свою морду в ту дїрку. Попробував, голова ни влазе, а запах мняса іще дужче роздратував його утробу; йому почулось, шо мнясо лижить як раз над дїркою. Вовк просунув туди передню лапу і почав нею мацать, шукать мнясо. А у винбарі над самою дїркою та стояв капкан, поставлиний був, шоб ни забралась до баранини кішка. Капкан, як клацнув, та вовка за ногу. Вовк виривавсь, виривавсь з капкана і нїчого ни міг поробить. На ранок мужик пішов до винбаря і побачив вовка, взяв ціп і убив його. Осталась тодї лисиця сама господарювать у вовчі хатї.

На другу зїму лисиці вовча хата ни понаравилась, пішла вона до мідвідя і каже: Пусти мене, Мишутка до себе пиризїмувать. — А хіба у тебе нима своєї хати? — Та була старенька, розвалилась, а нову построять ни вправилась, бо на мою долю випало нищастя: чоловік умер, було ни до хати, а тепер наступив холод, нікуди подать ся. Пожалїй мине сиротину! — Медвідь зжалїв ся, пустив. Медвідь лижав, лапу свою ссав, а лисиця ходила на охоту і добувала сибі їжі. Одного разу лисиця принисла сибі пару курей, підобгала їх під себе, одкусувала по шматочку і їла. Взяла завіна медведя, шо лисиця шось жує, спитав у неї: Шо ти, сестро, їси? — Та се я свої кишки витягаю з живота і їм. — А хіба вони добрі? — О! дуже добрі. — Ану дай мінї клаптик, я покуштую. — Лисиця дала йому шматок куря-

тинки. Мідвідь покуштував, показались йому дуже смашними. Тоді він прогриз сибі пузо і почав витягати свої кишки і їсти. Тягав, тягав медвідь свої кишки, поки й здох на місції. Осталась лисиця одна господарювать в медвежі хаті; всю зіму їла медвеже мясо, а на його шкурі спала мов паня.

Записав від Ів. Мацокіна в Шебекинї П. Тарасевський.

Паралелї: До мотиву про висотуванє власних кишок пор. Antti Aarne. Finnische Märchenvarianten, ч. 21.

97. Лисичка кума.

Схотїло ся лисичції медом поласувати.

То все вона саме мясце їсть, а солоденького то й ні. Піти — каже — до бджіл похазяйнувати. — Пішла на пасїку та так любесенько перед улїком сїла та лапку туди й засунула, щоб медку достать. А бджоли того й не злюбили; як шугнуть із улїка, як кинуть ся на лисичку! Ех, як вона вдере тоді з пасїки!... Утїкає, тільки носом круте та на бджіл нарікає: Ой Божечку мій! Який же то мед солодкий, а якіж то бджоли гіркі!

Прибігла до дому. Уся морда розпухла, лежить. Лежала, лежала, думала, думала, а меду таки хочеть ся. Піду — каже — до ведмедя. Впросю ся до його жити, у його меду богато.

Приходе. Ведмедику братїку, що я тобі казатиму?

А той тільки мурчить. А лисичка: Та не мурчи бо так страшно, ведмедику братїку, а то я й злякаю ся. Давай у двох жити, я тобі за господиню буду.

Давай! — каже ведмідь.

Ото й почали в двох жити. Ведмідь піде на здобутки, принесе мнясива, є і йому й лисичції. Дак тїй усе меду хочеть ся: Піди тай піди, старий, на пасїку, принеси меду!

Нема що робити, принїс ведмідь і меду, аж два вулїки припер. Оце — каже — один виїмо, а другий на зіму заховаємо.

Їли, їли та за скільки там часу виїли ввесь мед. А той вулїк на горище заховали. Ведмідь же терпить, а лисичції кортить. Думала, думала, якби його тим другим улїком поласувати. Пішлаб, дак ведмідь зараз спитаєть ся, куди та чого. От вона лежить та стук-стук хвостом об стїну. Ведмідь питаєть ся: Що то стука?

Та то стукають, мене в куми просять.

Ну то й піди, а я засну.

Пішла вона та зараз на горище та до того улїка тай наїла ся, скільки хотїла. Тоді вертаєть ся. Ведмідь прокинув ся: Ну, як же твого хрещеника звуть?

Та Початочком.

Яке чудне імя.

От яке піп дав. Чого там чудне?

Ну, гаразд.

Другого дня знову лежить та стук-стук хвостом об стїну. Ведмідь питаєть ся: Що то стука?

Та то мене в куми кличуть.

Ну, то й піди, а я засну.

Пішла вона та знов до того вулїка та вже так, що мало в ньому зістало ся. Вертаєть ся до дому, ведмідь прокинув ся тай питає: Ну, якже твого хрещеника звуть?

Та Серединкою.

А ведмідь: Оце ж таки, які в твоїх хрещеників імя чудні!

То лисиця: Що ти вигадуєш, старий? Деж таки чудне, коли й свята Середа єсть.

А може — каже ведмідь.

Третього дня знову лежить та стук-стук хвостом об стїну. А медвідь: Що воно все стука тай стука?

Та то мине в куми кличуть.

Оце як тебе, стара, часто в куми кличуть! — каже ведмідь.

Е, старий, бо мене люде люблять.

Ну то йди!

Пішла, увесь мед виїла, ще й улїк перекинула тай вилизала. Тодї прибігла, лягла тай лежить. Ведмідь питає: Ну, якже твого хрещеника звуть?

Та якже там? Перекинь тай вилижи!

Оце ще, такого імя ще й на світї не було!

Що ти там вигадуєш, старе лубя? Хиба ти піп, що знаєш?

Ну, нехай буде й так.

От через скільки часу ведмідь і каже: А требаб уже й медом поласувати! — Поліз на горище, колиж вулїк порожний: Лисичко сестричко, се ти виїла!

Нї, не я.

Нї, ти.

А щоб я вчорашнього дня не діждала, коли я їла!

А брешеш, лисичко, ти не хрещеників хрестила, тож ти мед їла! Тепер же я тебе ззїм!

Та до неї, а вона від його та в лїс, так і втекла.

Б. Грінченко. Україн. народ. казки. ст. 43—46.

Паралелї: І. Франко, Коли ще зьвірі говорили, ст. 59—63, ч. 15. — М. Драгомановъ. Малор. народ. преданія, ст. 362—363, ч. 36. — Н. Ончуковъ, Сѣ-

верныя сказки, ст. 554—555, ч. 276. — А. Малинка, Сборникъ матеріаловъ, ст. 316—317, ч. 36 (конець). — А. Аѳанасьевъ, Народ. рус. сказки. т. I, ст. 6—9. ч. 2 (5 варіянтів). — Archiv f. slav. Philologie, т. 31, ст. 285. ч. 276. — M. Valjavec, Narodne pripovjesti u Varaždinu i okolici, ст. 281—282, ч. 69. — К. Шапкаревъ, Български прикаски, ст. 47—48, ч. 34. — J. Hahn, Griechische und albanesische Märchen, т. II, ст. 99—101, ч. 89. — Brüder Grimm, Kinder-u. Hausmärchen, т. I, ст. 13—15, ч. 2 (тут жиють разом кіт із мишею, кіт кумує). — J. Bolte u. G. Polívka, Anmerkungen zu den Kinder- u. Hausmärchen der Brüder Grimm, т. I, ст. 9—13, ч. 2. — E. Cosquin, Contes populaires de Lorraine, т. II, ст. 156—163, ч. 54 (початок). — A. Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 15. — O. Hackmann, Märchen der finnl. Schweden, ч. 15.

98. Як глечик утопив лисицю.

Були собі дїд і баба. Пошли вони у поле жита жать. На полудень вони собі взяли глечичок молочка. Прийшли вони на поле, баба і каже до дїда: Деб оце глечичок з молочком поставить нам в спряту?

Постав, стара, цеє молочко в кущик.

Баба послухала дїда і поставила в кущик.

От пошли вони жать. Жнуть тай жнуть, а лисичка прибігла тай випила молочко та голови назад не вийме. Ходить лисичка, головою крутить та і каже: Ну, глечичок, пошутив тай будеж уже, випусти мою головоньку! Будеж тобі, голубчик, буде!

Не отстає глечик, хош ти що хоч роби. Подождиж, проклятий глечик, не одстаєш, ну, так я тебе утоплю.

Побігла лисичка до річки глечика топить. Вбігла вона в річку, всунула голову в воду — повен глечик і набрав ся води. Так глечик за собою в воду і лисицю потягнув.

П. Чубинскій, Труды, т. II, ст. 113—114. ч. 37.

Паралелї: И. Рудченко, Народ. южнор. сказки, т. I, ст. 17—18, ч. 8 (конець).— M. Federowski, Lud białoruski, т. II, ст. 8, ч. 9. — А. Аѳанасьевъ, Нар. рус. сказки, т. I, ст. 35—36, ч. 20 (одна частина). — Эрленвейнъ, Народн. сказки, ч. 20. — J. Šafařík, Wýbor z literatury české (1845), ст. 228—230. — P. Dobšinský, Prostonár. sloven. povesti, вип. 8, ст. 16—17.

99. Перехитрений лис.

Пішов раз єден лїсничий на засїдку. Довго вже ходит по лїсї, аж в кінци ввидїв яцє тай лиса. Яць біг наперед, а лис за ним. За ними слїдив лїсничий тай тримав вже фузію на поготові. Але лис хитрий гадаючи, що як він в бік буде бічи, тоди й лїсничий буде слїдити за яцьом, а єго покине, тай скрутив в бік. Тим чісом лїсничий наставив фузію, спустив цінґель тав траф тай забив хитрого лиса.

Зап. в вересни, 1898, від Петрова в Дрогобичи Волод. Левинський.

100. Недотепний стрілець. А.

Йшов стрілец у ліс на полюванє; дивит сї, а піт ковбком сидит заєц. Тай кажи: „Я тибе застрілю“. — А заєц до него кажи: „Я зараз іду тай привиду тобі скілька. Шо тобі з мени самого“? — Пішов і той стрілец не видїв нї того заяцє, нї тих, шо він казав, що приведе.

Стрілец іде далї; дивит сї, а під дубом їст лис курку. А він кажи до него: „Досить тобі уже брати кури! Типер тобі буде смерть“. — „Шо тобі з мени, коли типер шкіра з мени тана? Я йду, привиду більши своїх братів“. — Тай він пшов, а тти ни хокіли йти, бо зачули порох тай той самий лис уже ни хоків іти.

Іде він далї, лижит вовк — роспрістер сї. Той стрілец кажи до него: „Досить тобі розбивати уже людий“. — Той встав до него тай хотїв го ззїсти, але на той чєс нагійшов уже лис той тай питає сї: — „Шо мижи вами є“? — А стрілец кажи єму, жи вовк хочи єго ззїсти. Лис узєв, вовка відкликав на бік, повів го далї віт того стрільцє, а там другий стрілец ішов с того боку тай того вовка забив. Лис вирнув сї до стрільцє тай кажи до него: „Траба минї дати за то якус надгороду“.— А стрілец питає сї, яку. А лис каже: „Бодай хоть дві курцї“. — Стрілец кажи до лиса: „Ходи зо мнов. Я тобі дам“. — Приходє вони піт сило, стрілец кажи до него: „Ходи, я тибе озму в міх, аби люди сї ни страхали, жи ти йдеш забирати кури“. — Принїс до дому, поставив у сїнех з мішком тай увійшов до хати. Жінка війшла до сїний, дивит сї, а то шос сї тріпіцкає в міху. Увійшла до хати тай зачєла сї питати, шо то є. Він кажи: „То лис. Я маю їму дати дві курцї“. — Жінка зачєла єго сварити. Кажи: „Волїв бис самий ззїсти, нїж їму давати. От озми, убий, та буде хоть шкіра“. — Лис се як учув, гризе мішок і хоче втїкати. І втік на двір тай кажи до того стрільцє: „Я тибе віратував від смерти, а типер ти хочиш мине вбити“?

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Вас. Тараса з Далешева, п. Городенка.

101. Так світ платить. Б.

Пішов хлоп до лїса за патиками — а мав троє дїтий. Узбирав патиків і сїв відпочивати. Там була заклята змія, котра без сїм лїт сидїла, жи ни сьміла вилїзти звідти. Аж ту почула господари і просит го: „Мій паночку, мій господареньку, мій

любочку, виратуй мене, а я тобі заплачу, як сьвіт платит". — Кілько мав силїв, двигав тоту плиту, нїм рушив. Тогди вона єго „хап": „Я тобі заплачу, як сьвіт платит, я тебе зїм". — „Я сї на таке не годив; ти менї мала заплатити, як сьвіт платит, а тепер хочеш мене зїсти! Ходи до суду"!

Тєгне сї вона за ним до суду, аж ту здибає конє привєзаного. Хлоп бідний ратує сї, як може і просит конє: „Зробіт нам справу; вона, каже хлоп, просила сї, щоби я ї виратував від смерти, а тепер мене хоче зїсти".

Кінь каже на те: „Бо платєт так; от як я був молодий, то я показував ружні фіглї і ружні штуки, пани сї зїжджили, дивили сї на мене, а ниньки, коли я вже старий, привєзали мене ту, щоби мене вовки зїли".

Хлоп каже: „Я сї не приймаю такого суду, ходїм далї"!

Ідут же вони далї і здибают пса привєзаного. Хлоп бідний вже і пса назвав „панї": — „Ей, панї псе, зробіт нам справу, бо вона сї просила, щоби я ї уратував від смерти, а хоче мене зїсти".

„Тото, каже пес, так сьвіт платит! — Як я був молодий, показував панам ружні фіглї, а вони сї бавили, а ниньки, як я вже старий, привізали ту мене, аби мене або оводи зїли, або абим здох".

Хлоп каже: „Я сї не приймаю такої справи — ходїм далї". — Гадина каже: „Доки ти мене будеш тєгав"? — „Ще до одного суду мусиш іти, бо вже як третий суд менї нїчо не зробит, то мене зїш.

Ідут далї, а лис біжит. А хлоп: „Панї лисе"! — Лис відскочив від него кілька кроків тай: „Чого хочеш"? — Каже: „Бій сї Бога, зроби з нами справу". І розказує.

Аж ту лис зближиє сї хлопови до уха і каже: „Даш менї кури?" — А він: „й гуси"! — Тодї каже лис: „Я тобі справу ту не зроблю, аж там, де ти був і де вона була".

Прийшли до того гнїзда, де гадина сиділа: „Тепер ти, каже лис, іди, де ти була, а ти сїдай, де ти сидів".

Гадина залїзла на своє гнїздо, а хлоп сїв, де сидів. — Лис кивнув на хлопа: „Труть, кае, на ню плиту" — і гадина зістала там.

Хлоп іде з великим страхом до дому і кае до жінки: „Ей, жінко, я би не сподївав сї з тобою видїти, бо мі гадина мала зїсти. Виратував мі лис, а я єму обіцєв кури".

Жінка сї врадувала, що чоловіка зобачила, а засмутила сї, що кури дати лисови: „Дуринь, не знаєш, що зробити! Маєш стрільбу, набий і забєш лиса, як прийде — будеш мати шкіру і щеки“.

Чоловік жінку послухав і так зробив.

Лис сї обезпечив хлопови, звірив сї, приходит до подвіри і шкрабає до вікна. — Хлоп відтєгнув курок і „паль“, — забив лиса.

Лис міг тілько ще промовити: „Га! так сьвіт платит“!

Зап. від 90-лїтної бабунї в Станїславові, дня 10 липня, 1898, А. Крушельницький.

102. Лис судія В.

Ішов Іван боднарь у лїс собі за обручєми; шукає, вібирає собі, ходит, вішукує собі і нипає, хоче ще й дес шос убити, шо сї трафит. Прийшов на таку скалу, — там йойкає якас біда; йойкає, йойкає, аж він приходит на той голос, дивит сї, а то є змия. Вона йойкає, бо вона під скалов тай просит сї, аби ї поратував; а єму стало жєль тай він зайшов з дручком тай вітти й вітти — тай ї поратував тай вона вілїзла. Як вілїзла, типер басалит сї на него, мотає сї єму докола шиї.—„А ти“ — каже — „шо робиш“? — „Та як“ — каже — шо — буду с теби кров пити“. — Той каже: „Та за що? За мою доброчинність що я тиби поратував“? — „А-я“ — кае — „за твою доброчиннїсть, що ти мене поратував“. — „Я такого“ — кае — „не здибав“.— „Так“ — каже — „сьвіт платит, шо добре за добре нима“. — „Будем шукати права“. — „Ходїм“. — Ідут — шо надиблє, то має їх судити: ци то буде дерево, ци то буде слуп, ци то буде зелїзо, то мусит промовити.

Ідут тай надибали дерево — то дерево є явір. „Слава Йсусу Христу“. — Явір кае: „Слава на віки“. — „Ой“ — кае — „така й така річ, суди нас, чи вона має кров віпити з мене за мою доброчинність“? — „Ой“ — кае явір — „має, бо добре за добре нима. От і я би був зелений, аби мине хто обчистив, а під мене сїдают, мене облуплюют, обшуркуют, обшустуют тай я ни зелений“. „Ну то тепер я буду с тебе вже кров пити“. — „Ой нє“ — каже — „ходїм ще до другого, що надиблим“.

Ідут, надибают кєрницу. „Слава Йсусу Христу“. — „Слава на віки“. — „Так і так, суди ти нас“. — „Ой“ — каже керницє — „я є здібна для людий кєрницє-норицє, а якби хто мене

вічистив, то я би ще була краща, але з мене воду пют, а вічистити мене не хотє, бо на сьвіті добре за добре нима — має віпити с теби кров“. — „Ну“ кажи — „будем чути, що скаже трете; кого здиблем, як скаже, що має пити, то най вже буде“.

Ідут, біжит лис. „Слава Йсусу Христу“. — „Слава на віки“. „Ой“ — кае — „так і так — суди ти нас, ци має вона віпити з мени кров“. — „Ба, а ци я там був? Минї траба там бути. Ідїт ви на то саме місце, най я виджу, як тото сї стало тай я буду зараз судити“. — Пішли вони туди, улїзла змия під ту саму скалу, а він приклав назад, як було. Тай тогди лис каже: Ну, типер подєкуй одно другому, тай ти сиди, якіс сидїла, а ти минї типер за су росправу дай курочку“. — „Я тобі дам дві, добре, що кров ни пє з мене“. — Приходит з ним до дому: „Іди, жінко, дай курку, я приобіцєв, тра дати“. — Жінка каже: „Ти озми та убий єго, на що тобі давати кури“? — Тай він єго убив.

Зап. І. Волошинський в жовтни, 1913, від Ф. Мокрицького з Далешева, п. Городенка.

103. За добре нагорожують злим. Г.

Ішов раз чоловік до міста. Тай ішов лїсом. У лїсї була плита, тай під тов плитов лижєла гадина і піщєла. Він байдуже. Пішов далї. З міста повертав і придивив си лїпше до тої гадини і думає собі, шо треба сю гадину уратувати від смерти. Підоклав палицу під плиту, плиту підважив і пустив, а вна штрикла їму на шию і хотїла їго зїсти. А він ї каже: „За що? За то, шо я тебе уратував, ти хочеш мене зїсти? А вна каже: „За добре нагорожуют злим“. — Ходїм далї; їк хтос скаже, аби ти мене зїла, то я нїчо тобі не сперечу.

Йдут вни, йдут, надибают коня. А кінь був привязаний до дуба і питаї си їго гадина: „Чого ти тут, коню, стоїш привязаний, прецїнь ти дес зза молоду служив. — А він каже: „Я, заків був молодий, то служив свому ґаздї, а навіть віратував сми одного разу їго від вовків, шо хотїли їго зїсти, то їх була лая зимної пори. А він мене на старість вівів і присилив до дуба, аби мене рознесли вовки“. — А гадина тогди до него: „А шо, видиш? Ти казав, шо ходїм, видиш, шо віходит на моє. Маю тебе зїсти“. — Він просив: „Ходїм далї до другого порадника, шо той скаже“.

Ідут полем, надибают коло купи гною пса (призначіт: в зимі люди возили в поли гний і з гноєм завезли пса, котрий з голоду там здихав). Прихожут вни д нему і гадина питає си: „Чого ти, песику, лижиш у поли на такім морозї, прецінь ти дес був зза молоду“. — „Я зза молоду служив свому господареви, заків був молодий і дужий, а на старість він мине завіз у поле, аби я з голоду здох, бо я вже ни годин служби робити“. — А гадина тогди до него: „А що, видиш? Такі мусю тебе зїсти“. — Чоловік си упросив: „Ходїм до третого“.

Ідут вни, ідут і надибают лиса, а лис зачєв питати си, шо то є, шо гадина сїла єму на шию. Він зачєв уповідати, яка річ стала си. І каже лис гадині: „Де ти була, їкої ти єму сїла на шию“? — Вна єму все докладно росповіла, а він каже сам до себе: Гм, то не може бути, аби ти така вилика сидїла в такій малій ямцї. То не може бути. Ну то добре, ходи, покажи“. — Прийшли до тої плити. Лис добре пообзирав плиту і каже: Це не може бути. Ти брешеш. Ти їго дес надибала у лїсї“. — Вна єму уповідає, шо такі тут була“. Ну, їк ти тут була, то злїзай єму с шиї, іди і покажи, єк ти сидїла там“. — Лис підважив палицев плиту, а вна там скочила. А лис тим чисом плиту пустив назад так, єк було і вна вже відти ни вийшла. Лис пішов у своє, а чоловік у своє.

Запис. в Драгасимові. Снятинського пов. Іван Палїйчук.

104. Старе добро забуваєть ся. Д.

Був такий бідний чоловік, не мав він віткі жити, пішов собі дес у сьвіт, ци би шо не вішукав. Іде лїсом, а в лїсї дужи великє сьвітло сьвітит сї. Уступає до того сьвітла, ковтає до дверий, віттам віходит змий велика, запитала сї єго: „Чого ти суда зайшов“? — Закликала єго до середини, там було кілька змиїв. Урадили, що єго мают у той час ззїсти. Али він сї дужи просив і здавав сї на суд инчих звірів, на медведє, на вовка, на тиґриса. Поприходила та дзьвір і урадила, що мают того хлопа такі ззїсти. Отжи він ше просив Бога і ше сї здавав на лиса і на заєца. Оже заєц як прийшов тай утїк, як уздрів, а лис каже: „Чоловічи, я тибе с сего вікупю; буди минї штири куркі і штири когутикі“? — Ожи чоловік моцно сї настрашив і приобіцєв єму петь пар, а не штири. Ожи той лис казав сї тому чоловікови розібрати. „Але аби ти мене, чоловічи, ни змудрував с тими курми, я тибе вікуповую зараз такі“. — Отже як той чоловік розібрав сї, той каже: „Дивіт сї, панове змиї, і ви звірі.

се самі кости, ту нима що їсти. Я вам ту зараз приведу чоловіка ситого, а сего пускіт". — Усє дзьвір здала сї на лиса і єго увільнила. Прихоґє оба до того чоловіка, став чоловік під вікно, жінка сидит. Отжи увійшли оба, лис увійшов до сїний, а чоловік до хати. Ожи просит до жінки — траба дати з того, що було пєть пар, то коби хоть два когутикі і дві курочкі. Жінка тогди с макогоном до чоловіка: „Діти, уставайте, бо ваш тато здурів! Люди бют лиса, а наш тато кажи, аби му кури давати". — Узєла макогін, раз лиса, а раз чоловіка. Потім лис ледво втїк; промовляв: що нинька нима добре за добре і ни буде поки сьвіта.

Зап. І. Волошинський в падолисті. 1913, від Пр. Дичука з Далешева, п. Городенка.

105. Лис спасає чоловіка від смерти. Е.

Ішов мужик в лїс по гриби, на дорозї зустрітивсь з ним вовк. Вовк підійшов і каже: Добрий чоловіче, будь ласкавий, збав мене од смерти; дивись, он охотники гонять ся за мною. — Та кудаж я тебе дїну? — Сховай мене в мішок, а як охотники проїдуть, тодї випустиш. — Ну, лїзь у мішок. — Вовк влїз у мішок. Мужик завязав його, звалив на плечі і подавсь. Настигли охотники, питають мужика: А шо ти, чоловіче, ни бачив, куди побіг вовк? — А он туди подавсь на яр. — Охотники помчались до яру.

Як тїко охотники скрились з очей, мужик розвязав мішок і каже: Ну, вовче, вилазь, уже охотники проїхали. — Вовк вилїз і каже: Ну, тепер, чоловіче, я тебе ззїм. — Та шо ти, вовче, Бог з тобою, шо ти здурів, чи шо? Хібаж так можно робить? Я тебе од смерти збавив, а ти хочиш мене ззїсти? Так, вовче, робить ни годить ся. — Тепер, чоловіче, стара хлїб-сїль забуваїть ся. — Нї, вовче, такого правила я ни чув, давай хоч у кого спитаїм. — Ну добре, ходїм далї, спитаїм у первого стрічного.

Ідуть вони, на зустріч їм попадаїть ся собака, стара та худа, ледве ноги волоче. Чоловік спитав: Скажи, Сірко, по правдї, шо тепер стара хлїб-сїль забуваїть ся? — Ни знаю, чоловіче, як кому, а мінї довилось на старість тирпіть нужду. Жив я в хазяїна сїмнацять років, обирігав його дом і все його хазяйство, нираз обороняв його од скаженої собаки, чириз його за малим і сам ни сказивсь, якби ни знайшов в сїнї згідливої

трави, так уже давноб згинув, а він, як бачите, за всю мою ласку і за вірну службу вигнав мене з двора і тепер я повинен на старість з голоду загинуть! — Вовк тоді каже: А шо, чоловіче, ни правду я тибі казав? — Ні, це ни правда, собака бреше; вона похоже нашкодила, за те її і вигнали; ходім, іще кого небудь спитаїм.

Пішли вони далї, на дорозї зустрітили шкапу. Стара, пристара, а худа до того, шо ребра хоч пирилїчи. Чоловік спитав: Скажи, будь ласкава, шо правда, шо стара хлїб-сїль забуваїть ся? — Та якби тибі сказать, чоловіче? Я своєму хазяїнові двацять років служила, день і ніч ни знала покою, лїтом пахала, боронила, снопи возила, а зїмою хуру возила по шквирі, по морозу, денно і ношно була в дорозї, а тепер як постаріла, стала нидомагать, хазяїн ни став мене годувать, вигнав мене з двора і хоче шибаям продать на кожу. Ни сьогоднї, так завтра прийдуть лупить мене живйом. — Вовк тодї каже: А шо, чоловіче, ни правду я казав? — Нї, вовче, я цьому ни вірю; давай, іще в третього спитаїм; як третїй теж саме скаже, тодї ззїси мене. — Ну добре, спитаїм іще в кого нибудь.

Ідуть вони далї, на зустріч їм бігла лисичка. Мужик гукнув на неї: Ей! підожди, іди сюди, я у тебе шось спитаю. — Лисичка спинилась. Мужик їй каже: Скажи нам, пожалуста, по правдї, чи забуваїть ся стара хлїб-соль?— А в чім тут дїло, я ни понїмаю. — Та я спас вовка од смерти; за ним гнались охотники, я сховав його в мішок, а коли охотники проїхали, я його випустив з мішка, а він тепер в оддяку мінї хоче мене ззїсти.— Шось ни вірить ся мінї, шоб вовк міг помістить ся в мішок. — От шоб я провалив ся, так правда, — забожив ся вовк. — Хоч ни божись, все равно ни повірю. — Нї, правда, обізвав ся мужик. — І тибі, чоловіче, ни повірю. — Та шож, я тибі брихать буду, чи шо? сирдито сказав вовк. — Ану покажи, як ти влазив в мішок! — каже лисиця. — Ну так шож, хочиш, покажу.— Мужик ростопірив мішок, вовк полїз в нього. Лисиця шипнула чоловікові: Завяжи мішок! — Мужик завязав. Лисиця тодї каже: Ану, чоловіче, возьми он на дорозї люшню та покажи, як ти на току горох молотив! — Мужик догадав ся, в чім дїло, взяв люшню і почав гепать нею по мішку. Вовк поки прогриз мішок, так мужик добре йому всипав. Вовк, як вискочив з мішка, та дай Бог ноги, біз оглядки помчав ся до лїсу. З пириляку вовк цїлу дорогу дристав, убіг в лїс, упав і здох.

Мужик подякував лисицю і вирнувсь до дому. А лисиця каже йому: Шож ти, чоловіче, спасїбом ни одбудиш. Ти дай мінї шо нибудь за те, шо я тебе збавила од смерти! — Та шож я тибі дам? У мене тут нима нїчого, ходїм зо мною на сило, там я тебе угощу курятиною. — Так я боюсь дньом іти на сило, там собаки мене пиристрінуть. — Ну гляди, як хочиш; одказуїс ся од мого гостинця, так я ни виноват. — А ти, чоловіче, посади мене в мішок, шоб ни побачили собаки і ниси до самого двора.

Чоловік посадив лисицю в мішок і понїс до дому. Принїс, поставив в сїнях і каже жінцї: Жінко, я принїс тибі вмісто грибів на шубу воротник. — У лисицї й душа в пятки вискочила: Шож ти, чоловіче, шуткуїш, чи в правду кажиш? Ти ж казав, шо курятиною вгостиш, а тепер хочиш мене погубить? Ти ж сам правди добивав ся, а як я тебе з биди визволила, тепер ти широкий став, знать мене ни хочиш; так стидно робúть. — Та тепер, лисичко, такий світ став, шо стара хліб-сіль забуваїть ся. — Взяв мужик шворінь, торохнув лисицю по голові, вона ни ворухнулась. З того часу мужик нікому ни вірив і нікого ни хотїв виручать з биди.

Запис. від Зах. Мацокина в Шебекинї П. Тарасевський.

106. Лис, слонь і чоловік. Ж.

Ма́йимо таку́ приміу́ку, льу́ди ме́джи собо́ў, жи хто кому́ ни дайи́ згúнути, а тот то́му ни дайи́ жúти. Да́йми на́ то за́раз будемо́ о́ ты́м говорúти. Ві́йшоў ў лы́с чоловíк, а́ли слонь йак ўпа́де, то ўста́ти не мо́же. І слонь лежúт і мо́вит чоловíку: Кобы́ ты ньа підньа́ў, бо йа не мо́жу ўста́ти! — Чоловíк ўзьаў і підньаў. — А ўна повíдат: Йа тибе́ зьі́м. — Тот сьа про́сит, вона́ не пы́тат, йино́ зьі́сти коне́чно. Али надийшла́ лúшка на тото́. Пы́тат сьа: Шчо ме́джи ва́ми? — Хо́че ньа слонь зьі́сти. — А то за шчо́? — Слонь мо́вит: Ба! бо таке́ пра́во прихо́дит, жи він меньі́ ни даў згúнути, бо́ ньа підньа́ў, йа бы́ла не ўста́ла сама́. — Али лúшка мо́вит: Йа бы тото́ йако́сь поробúла—до то́го чоловíка — кобе́с ми йаку́ ку́рку даў. — Ты мене́ віт того вы́руч, йа ти де́сыть дам. — А лúшка мо́вит сло́ньови: Но, ходú сьуда́. Де ты лежа́ла? — Альо́ ту. — А ў котры́й бік голово́ў, укажú! — Тота́ легла́, альо́ так! І йуж не ўста́не.

Чоловíк йде доміў, а лúшка сьа пы́тат: Колúж меньі́ там прийтú за курмú? — Ходú й за́раз. — Іду́т вонú обойи. Прийшлú там до його́ ха́ты, а тот маў два псы, йак затровúт лúшку,

тай ли́шку гонь, тай гонь, аж до ййі́ ййа́мы. Йак ўско́чила до йа́мы, се́рце йі сьа тре́пле: Ей, ныі́жейкы мо́йі, сьвати́либысте сьа, то́сте ўтыка́ли! А вічейка мо́йі! сьвати́либысте сьа, то́сте сьа узира́ли. Хыба́ хвости́шче, гі помели́шче, тот ми заваджа́ў. Вы́стаўйу го, ньай го хоць псы покуса́йут тро́хы! Вы́ставила, а псы лап за хвіст, вытьагли ўсьу і зайі́ли.

Зап. в лютім, 1899, від Гриця Олїщака Терлецького у Мшанци. Старосамб. пов.

107. Жид і слонь. 3.

Буў таки́й бідни́й Жидо́к. Ни маў він звітки жи́ти, ты́лько ходи́ў ўсе по лы́сьі, збира́ў форо́стик, продава́ў і с то́го отрима́ньи маў. Али прийшо́ў той жіно́чин час, шчо йиго жінка ма́ла мале́ньку дити́ну. Кажи Жит: Ходи́ў йим ўчо́ра, шче й піду́ ни́нька до лы́са, аби́ смо ма́ли шчос на обрізова́ньи. — Зайшо́ў ў лы́с, збира́йи форосто́к. Назбира́ў він то́го цылы́й обире́мок. Йде да́лы ў лыс, надиба́йи сло́ньи, шчо слонь лижи́т. А слонь ка́жи: Жи́тку, Жи́тку, підойми мине́, бо йа жа́дним пра́вом ни мо́жу ўста́ти, бо мойі́ но́ги ў колы́нах сьи ни згина́йут, ты́лько ў па́хах, а йак льи́жу, то ўста́ти ни го́дин йим. — Житка́ жаль обны́с, шукайи спо́собу, шчоби́ сло́ньи підньи́ў, бо сло́нь сьи в не́го ду́жи про́сит, шчо ўстати ни го́дин. Надума́ў собі Жидо́к той спосыб, шчо йинакши ни зро́бйу с тобо́ў, ты́лько возму́, вікопайу йа́му і тибе́ зве́рну ў йа́му і так ти ўста́ниш! — Узьаў Жидо́к ко́лика до рук, ссу́нуў сло́ньи ў йа́му, сло́нь сьи сфатиў: Зна́йиш ти, Жи́тку, шчо тобі сьи за сисе́ нале́жит? — Шчо? — Зна́йиш, шчо йа тибе́ ма́йу зьзы́сти! — Стаў Жидо́к і пла́чи: За тото́ мойи добро́, шчо йа тибе́ підньа́в, то ти мине́ ма́йиш шче зьзы́сти? Йа сьи то́го ни приймáйу. — Ходы́м до су́ду — ка́жи слонь, коли́ сьи ни прийма́йиш. — Ходы́м.

Йдут вони́, йдут, надиба́йут во́ўка. Пита́йи сьи воўк: Де́ ви йде́ти? — Йдем до су́ду. — Та з йако́йі причи́ни? — Йа пішо́ў ў лыс за форостом і нади́баўйим сло́ньи, шчо лижи́т. А він сьи ў ме́ни проси́ў, шчоби́ йа йиго підоньа́ў. Задивува́ў сьи йа, такий мале́нький Жит, звітки йа тибе́ го́дин підне́сти. Йа дыбра́ў то́го способу, вікопаў під ним йа́му, ўзьиў йим дручка́ до рук, тай друко́м пома́лу ссунуў ў йа́му і він сьи сфати́ў. Тай ка́жи: Йа тибе́ ма́йу зьзы́сти. А звіткиш то так приходит? — Вітповідайи воўк до Житка́: Так сьвіте́ письмо́ ка́жи. — Ка́жи Жит: Йа сьи тако́го су́ду ни прийма́йу, йак воўк ка́жи; ходы́м да́лы́.

Йдут вони́ да́лы́, нади́бали ли́са. Пита́йи сьи лис: А де ви йде́ти? — Йде́мо до су́ду. — За шчо ви ма́йити? — Росповіда́йи Жидо́к свуйу́ історійу, йак то бу́ло ми́жи ни́ми; йа Жидо́к підньйў сло́ньи, шчо слонь лижи́ў. — Кида́йи лис о́ком раз на Жида, раз на сло́ньи і повіда́йи: То ни йи пра́ўда, ни го́дин ти йиго́ підньйти такий Жидо́к підлий. Покажиш ти, Жи́дку, йак ти го́дин йиго́ підньйти тако́го вили́кого? — Ка́жи Жидо́к: Па́ньи, ли́сик, се́ньдзьо! Най пока́жи він, йак лижи́в, а йа пока́жу, йак йа підньа́ў. Забу́ў слонь, шчо він ни ўста́ни, бабеўх до зимлы́ і ўпаў. — Типе́р ти, сло́ньу, лижи́, а ти собі, Житку, до до́му йди. — Гово́рит Жидо́к до ли́са: Паньи ли́сок, се́ньдзьо! Прийдьі́т до ме́ни на обрізова́ньи. — Йак йа мо́жу до вас прийти, там мине́ ўбйут, бо з ме́ни ду́жи фа́йна шкіра. — Ни бі́й сьи, па́ни ли́сок се́ндзьо, йа тибе́ схова́йу до сво́йі́ комо́ри.

Привіў Жидо́к ли́са до своўі́ комо́ри і схова́ў; посходи́ли сьи Жиди́ і бальу́йут сьи на обрізова́ньу. Скінчи́ла сьи вичє́ри, ка́жи Жидо́к: Ей, льу́бі́ мо́йі́ го́сьты. Ви сьи госьты́т і гулья́йти, бо йа йду, бо йа шче ма́йу йидно́го го́сьтьи ў комо́рі, сеньдзього ли́сий, бо він мине́ вікупиў віт сме́рти. — Прийшо́ў він до ли́са, нальльи́ў йиму шклянку пи́ва. — Ей, кажи, Жи́тку, типе́р буде́ мойа нишчісли́ва годи́на. — Па́ньи ли́сок се́ньдзьо, чо́ сьи бойі́те́, йа ту ни допу́шчу ны́ко́го. — Пішо́ў він до ха́ти, а тоти́ го́сьты́ пообзира́ли сьи, шчо він пішо́ў до ха́ти, ўзьили бук до рук і ли́са ўбили́, житьи́ му скінчи́ли.

Зап. в липни, 1902, в Коропци, Бучацького пов. від Івана Кіндрата.

Паралєлї: П. Чубинскій, Труды, II, ст. 124—126, ч. 42 (конець), — В. Шухевич, Гуцульщина, т. V, ст. 167—168, ч. 106. — М, Дикарів, Чорноморські нар. казки (Етноґр. Збірник, т. II,) ст. 19—20, ч. 16. — В. Лесевич, Оповіданя Р. Чмихала (Етноґр. Збірник, т. XIV), ст. 248—250, ч. 44. — Байки-небылицѣ. Коломия, 1888. Ст. 36—38.—H. Oesterley, Gesta Romanorum, ст. 572—574 і 741, ч. 174.— І. Верхратський, Знадоби для пізнаня угор. рус. говорів, т. II, ст. 116—117. — І. Франко, Коли ще зьвірі говорили, ст. 6—10, ч. 2. — А. Малинка, Сборникъ матеріаловъ, ст. 324—326, ч. 42. — M. Federowski, Lud białoruski, т. II, ст. 22—24, ч. 24—25. — А. Аѳанасьевъ, Народ. рус. сказки, т. I, ст. 21, ч. 8. — Эрленвейнъ, Народныя сказки, ч. 22. — S. Czambel, Slovenská reč, ст. 410—412, ч. 211. — К. Шапкаревъ, Български прикаски, ст. 235—238, ч. 128; ст. 364—366, ч. 216. — A. Schleicher, Litauische Märchen, ст. 8—9. — J. Haltrich, Deutsche Volksmärchen, ст. 278—279, ч. 87. — J. Hahn, Griechische u. albanesische Märchen, т. II, ст. 95—97, ч. 87. — L. Gonzenbach, Sicilianische Märchen, т. II, ст. 77—78, ч. 69. — T. Held, Märchen u. Sagen der afrikan. Neger, ст. 140—141 і 154—155. — Д. Садовниковъ, Сказки и преданія Самарского края, ст. 185—187, ч. 59. — A. Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 155. — O. Hackman, Märchen der finnl. Schweden, ч. 155. — Л. Колмачевскій, Животный эпосъ на

западѣ и у славянъ, ст. 135—138, ч. 7: Лиса-судья или Старая хлѣбъ-соль забывается. — **Літературні перерібки:** C. Halm, Fabulae Aesopicae, ч. 97.

108. Як лисиця ожизляла бабу.

На вербну нидїлю дїд ходив у церкву. Там він взяв сибі свячену вирбу та таку браву, шо нікому такої ни припало взять. Прийшов дїд з церкви і ни заходячи в хату уткнув свячену вирбу в землю в дворі супроти святого угла. Вирба прийнялась і почала рости в гору. Та так швидко росла, шо до кличальної нидїлї виросла уже до самого неба. Приснилось дїдові, ниначе прийшов до його анголь і сказав: Дїдусю, скоро буде страшний суд; коли хочиш спастись, так забирай свою бабусю і лїзь на небо. — А деж я таку довгу драбину візьму? — спитав дїд. По драбинї, дїдусю, ти ни здерес ся. На небо можно зідрать ся тїко по свячені вирбі, яку ти сам посадив на вербні нидїлї. — Дїд проснувсь і дума: Шоб воно значило? Нивжеж таки кращого од мене Бог ни найшов сибі? Значить я Богу угодний, шо він хоче взять мене до себе! А як же я здирусь на небо? Як би я один, то іще ни так трудно, а то як я візьму з собою бабу? Поміркував дїд, подержавсь рукою за голову і згадав: Стой! дїло піде на лад... Бабу я посажу в мішок, мішок візьму в зуби і подирусь по вирбі до самого неба.

Діждавшись ранку, дїд росказав свій сон бабусї, а далї каже: Ну шож, старухо, давай часу ни гаять, найди побільше мішок, положи туди на всякий злучай харчів і сама в мішок сядь, а я візьму мішок в зуби і подирусь по святї вирбі на небо. — Добре, дїдусю, я зараз. — Бабуся сюди туди мотнулась, найшла мішок, положила туди харчів і сама влізла в мішок і каже: Ну, дїдусю, я готова, час тибі добрий, рушай в путь. — Дїд тричі пирихристив ся, взяв мішок в зуби і подав ся на небо.

Лїз, лїз довго, аж уморив ся. Було уже високо од зимлї. Баба сидить у мішку і дума: Казала Явдоха Козолупова, шо я відьма, з чортами знаюсь, а бач попала на небо, а вона нихай там полютує; тепер вона буде прохать мене, шоб і її взяли на небо, тїко ни діжде, дулю я їй покажу. Або он та Палага Самійлинкова, як тїко вона мене ни обзивала, як ми плоскінь брали на клину, а тепер я знаю, буде прохать мене, шоб і її взяли на небо. Тїко нихай ни надіїть ся, болячки їй, дулю їй з маком покажу! Ось як тїко збирусь на небо, набиру припіл камінюк і буду шпурлять в низ. Як тїко Палага або Явдоха виткнить ся с хати, а я їм камінюкою в пику, в пику!

Ото вона ждала, ждала, поки доберееть ся до неба, ніяк ни діждить ся. А далї пита: — Дїдусю, чи ще далеко осталось до неба? — О в...и... (мовчи), ни розціпивши зубів промичав дїд. — Баба ни розібрала, шо дїд сказав, знов спитала: Шо ти, дїду, кажиш, я ни розбиру! — А..о-о-о-и... (та погоди), дїд знов процїдив крізь зуби. — Баба розгнївалась на дїда, шо він ни хоче сказать, як слїд, сирдито крикнула: Та якого ти біса мичиш, як бичок? Кажи чоловічим язиком! Я тебе питаю, чи далеко осталось до неба? — Мовчи, дура, мінї ни можно рота роззявить... — Шоб промовить виразно слова, дїд повинен був росціпить зуби, а мішок вискочив з зубів і политїв до долу. Баба гепнулась об землю і розбилась на смерть, всї кістки потрощились.

Вирнув ся дїд за бабою на землю. Кинувсь до мішка, а з баби получилась купа мняса, обтягнута кожою. Став дїд біля того мішка і плаче. Ех, duринь я, чого мінї було обзивать ся до неї, нихай би сердилась, скіко хотїла!

Бігла мимо лисиця, побачила чоловіка, спитала: Чого ти, дїдусю, плачиш? — Та якже мінї ни плакать? Мінї Бог вилїв взять старуху і лїзти на небо; я полїз і уже був нидалеко од неба, а вона своєю бабською нитирплячкою призвила, шо я випустив її з зубів. Загальмувала вража баба все дїло, тепер чириз неї і мене Бог ни прийме. Спита: Деж твоя баба? А мінї шо казать? — Ни журись, дїдусю, пиристань плакать, я твою бабусю вилїчу. Я її оживлю і вона іще молодша буде, чим тодї була. — Будь ласкава, вилїчи, я тибі оддячу.—А шож ти мінї за труди даси? — Та як вилїчиш, всї твої кури будуть, бо вони мінї все равно ни нужні будуть; я з старухою полїзу на небо, а кури остануть ся до призволящого, кому вгодно. — Добре, дїдусю, вилїчу, тїко це дїло таке, шо скоро зробить ни можно, а припаде порать ся біля неї цїлих три днї. Ти, дїдусю, положи її в погріб, на сонцї оставлять нільзя, вона довжна буть в холодочку, в прохладї. Поки я ни скажу, шо уже готова, до погріба ни підходь. Підглядать ни годить ся, а то все дїло спортиш. — Нї, я ни буду мішать ся в твоє дїло, ти тїко постарай ся, лисичка, шоб старуха моя стала молодицею, шоб годів на двацять помолодшала.

Дїд положив бабу в погріб, а сам пішов в хату. Лисиця причинила погребицю, з середини накинула на чипок, шоб дїд ни зайшов подивить ся, а сама полїзла в погріб уминать бабусине мнясо. Дньом лисиця їла бабусине мнясо, а нічу виходила

з погріба і паслась над курми. Минуло три дні, лисиця всїх курей поїла і бабусине мнясо поїла. Дїд на четвертий день ранком підійшов до погребиції і пита: А чи готова моя старуха? —Готова, готова, іди, забирай.—Лисиця доїла остатні крихотки, вистрибнула з погріба, одчинила двері і стоїть, облизуїть ся. Дїд поліз у погріб, а лисиця вискочила з під погребиції і помчалась до своєї домівки. Дїд зостав ся сам як палиць, біз старухи і біз курей

Зап. П. Тарасевський в Шебекинї. Курської губ.

Паралелї: А. Афанасьевъ. Народ. рус. сказки. т. I. ст. 12—13, ч. 5.

VI. Медвідь.

109. Медвежі жарти.

Дїяло си се в горах, де є великі лїси. Раз зайшов туди побережник, дивит си, а медвідь роздражнив дикі свинї і сам скочив на бука, шо мав на собі великі губки, гей би полиції. По тих губках вилїз медвідь на вершок бука тай метав звідти галузєм в розюшені свинї.

Побережник сидїв на другім дереві тай сміяв си в духу з забави медведя. Коли свинї розійшли си, медвідь злїз тай пішов в свій бік. Злїз також побережник, пішов до бука тай понадтинав губки так, що ще трохи держали си дерева. На другий день медвідь знов роздражнив свинї тай прибіг драпака до того бука. Хотїв вискочити на бука, али губки обломили си тай медвідь впав між свинї. Свинї роздерли його на куснї — і так скінчили си жарти медведя.

Зап. від Вас. Павлюка в Тростянци. Снятин. пов. Ол. Іванчук.

110. Як медвідь здох при кобилї. А.

Па́сла під горо́ў коби́ла. Али мидьві́дь ўзьаў і за́биў. Узьаў на пле́чі і ви́ньі́с на гору́, а гора́ така́ стрі́мка́! Йак ви́ньіс, йино́ положи́ў, а вона́ сьа скоти́ла наза́д ў доли́ну. Він ізбіг назад, зноў узьаў на пле́чі, несе́ на гору́. Пок' вылызе, то́ сьа проведе́ ку́сень. А йино́ поло́жит, то йино́ за хви́льку скотит сьа ў доли́ну. І він ўсе носи́ў на гору́ до то́го ча́су, аж сиіў на горі́ і си́дьачи здох. І то не ба́йка йи, то пра́ўда. Бі́гме пра́ўда, на сумлі́ньа.

Зап. в лютім, 1899, від Гриця Олїщака Терлецького у Мшанци. Старосамб. пов.

111. Як Медвідь надсів ся кобилою. Б.

Був старий медвідь. Тай єк він здибав чоловіка у лїсї, то каже: Єкис, каже, умерь, то тї мус поховати. (Бо чоловік єк уздрів медведя, то замудрив сї). Тай зараз гребав єго до тої єми і форостом приметав тай уже. Але раз убив він кобилу тай каже: Ни буду кі, каже, їсти туй у хологі, але вінесу кі, каже, на грунь тай файно си пополудную. — Вінїс він ту кобилу на верьх тай лиш їсти, а кобила зважила си тай покачєла си назад долїв тов скалов. Вінїс він ї другий раз. Сїв їсти, а вона знов поважила си тай покотила си знов в обічь. Каже медвідь: Но, болит мене уже поперек, шом кі два рази нїс, але ше сї ни полїную і третий. За третим разом єк ї вінїс, поклав на подину тай сам сиротище попри ню лєг тай застиг.

Надсїв сї.

Старому не чинити сї лиґінем, бо не увійде.

Запис. від Петра Поповича Ом. в Зеленици, Надвірнянськ. пов. Ант. Онищук.

112. Пяний медвідь.

Маў чолові́к ку́сень дзе́рна і медьвідь наўчиў сьа ходи́ти і гет спа́суваў, жваў, бо тото́ соло́тке. Йак чолові́к ви́йшов раз, дру́гый раз: А, бідойко мойа ќирва́ва! Кілька пра́цойка, шчо́ ни загла́диў! — Но, шчо́ бы роби́ти? — Узьаў ў ґиле́тку горіўкы і положи́ў серед дзе́рна, а сам си так дале́ко відыйшо́ў і схова́ў сьа ў корчі. Али медьвідь прийшо́ў і ди́вит сьа: Шчо́ то стойит се́ред дзе́рна? Він там блйшше натьі́гат сьа, да́лы ўзьаў раз, хле́пнуў і вітскочиў. Да́лы шче раз і зноў наза́д ўтык. А да́лы́ ўже чу́йи тро́шкы ў голові, пішо́ў і хле́пче. Йак похлепта́ў, йа́к го зайшла́, йак во́зьме сьпіва́ти, йак во́зьме гулья́ти, вíўкати, аш пок ўпаў. Йак ўпаў і ўснуў. Тот ўзьаў мо́тус, поўйаза́ў до́бре, ви́йіхаў быча́тьми, ўзьаў на віз, приві́з домі́ў і ўбиў.

Зап. в лютім, 1899, від Гриця Олїщака Терлецького у Мшанци, Старосамб. пов.

Паралєлї: S. Czambel. Slovenská reč, ст. 383—384, ч. 198 (тут уппиваєть ся кінь).

113. Медвідь і пчола.

Раз прийшов медвідь до лїса тай сїв собі на колоду тай каже: Так менї шос гірко, шьо ни знаю, де си дїти. — Але нагадав він собі за мід. — Йой, каже, та то пчоли такого меду

мают — повні маґазини, а менї аби було гірко?! Я, каже, іду зараз тай пошукаю за пасїков тай дам собі раду! — Пішов медвідь шукати пасїки.

Іде він лїсом, іде, тай усе нюхає, усе зазирає на дерева, ці нема де пчолів. Але на однім місци сїв він собі на пеньок тай каже: Ужем си дуже змучив, я собі тут посиджу, може якас пчола надлетит, то я си буду ї питати, де она має свою хату.— Сидит він, сидит, але дивит си, одна пчола пє мід; сїла на цьвіток тай пє мід. А він таки борзо хап за крилця тай підвів єї до уха, аби чюв, шьо она буде казати. — А она лиш: Йооой! Йооой!... — Каже медвідь: А тиж чого так репиш? — Ой пусти мене... пусти мене! — Каже медвідь: Не пущю тї, доків менї не скажеш, де твоя хата. — Гадає пчола: Шьо робити, аби жити? Каже єму: Даруй менї житє, бо я хати не маю. — А она має хату, але не хоче єму показати, аби не збурив усеї пасїки. — А медвідь потрєс нев тай кладе знов до уха, каже: Но, як ти хати не маєш, то будемо жити разом; я також хати не маю, а дуже менї гірко, то ти мене меш годувати медом. Я тебе пущу, але маєш коло мене лазити по цьвітови, збирати мід тай маєш менї насипати на єзик. Але памнєтай, єк бис не дай Боже задумала тїкати, то лиш не встигнеш підлетїти — тай смерть; гинеш ади зараз у моїх лабах. — Каже пчола: Добре. — Но, не пустив він ї зараз від разу, але уперед пішов тай уломив собі тендю галузу з листом, аби пчолу убити, єк би она захотїла тїкати. — Но, каже медвідь, диви си, абис не пробувала тїкати. — Ой не буду, — каже пчола.

Медвідь пустив пчолу на цьвітку тай она сце мід. Як вісцала з одного, а медвідь каже: Лїзь на другий! — тай так она збирала аж під вечір. А медвідь питає си усе: А шьо, є богато меду? — Каже пчола: Зараз-зараз! — А шьо є богато? — А она каже: Зараз зараз.

Але она собі гадає, як би то збути си того ворога? Гадає она: Нїц, лиш як си смеркне, а я упаду межи траву, межи зїлє тай пропаду; він мене потемки не найде. — Но, смеркло си уже добре, а медвідь каже до неї: Ано, ходи сюди, уже не можу вітримати; давай сюди мід. — Тай хап пчолу за крило і несе у рот. Але пчола спудила си тай каже: Клади мене на єзик борші, бо мід капає уже на землю. — Медвідь отворив рот тай поклав пчолу на єзик тай слухає, єк буде віливати мід солоткий... А пчола разом лиш знєла си у гору тай полетїла у темний лїс. А медвідь нїм за галузу, а то уже не знати, куди махати... Каже

він сам до себи: Який-сми великий, а не мав розуму за миціцьку мушку!

Запис. в Карлові, Снятинського пов., від Гриця Фроляка Антін Онищук.

114. Братанє і сварка медведя з вовком.

Ішов лїсом мидвідь та надибає вовка: Вовк лижит під дубом тай рує. Мидвідь питає сї вовка: „Чо ти та́к кишко руєш“? — „А щож буду робити? Два дним ходив, день лежу і ни маю шо їсти“. — Мидвідь кажи: „Ходи зо мнов, я тобі дам їсти“. — Пішов вовк до мидведє, мидвідь дав вовкови мнєса, попоїли і ідут знов на засїтку. Ходє вони лїсом тай війшли на поле. Там корова пасе сї з маленьким тилєтком. А вовк кажи до мидведє: „Здало би сї й тибе приймити“. — А мидвідь кажи вовкови: „Та чим мине приймеш, як ни маєш минї що дати їсти“? — А вовк кажи: „Осди є“. — Вовк питає сї корови: „Ци ззїсти тибе, ци твою дитину“? — ніби тилє. — А корова кажи: „Як Бог даст“. — А вовк кажи: „Ни так, як ти кажеш, али так, як я кажу“. — Тогди корова кажи до вовка: „Пан такий великий тай мою дитину таку нечисту би їли? Я зараз іду до Днїстра тай обмию“. — Корова йде вперед с тилєм, а вовк з мидведем за коровов. Пішла корова в Днїстер, напила води сї тай переплила на другий бік. Вовк до неї каже: „Коби я був знав, шо ти мене так змудруєш, був би я тибе насамперед роздер“.— Вона кажи до вовка: „Правда, шо я казала, шо: „Як Бог даст“, а ти казав, шо так буди, як ти кажеш, а то ни так є, як ти казав“.

Вже вовк вертає сї з мидведем і ідут знов собі шос шукати, але надибают лисицу, шо їст заяцє. Мідвідь кажи до вовка: „Коли така лисиці дає собі раду на сьвітї, а ти не годен дати собі“? — Лисицє запросила ше й мидведї до тої їди, а вовкови ни дає. Лисицє зачєла сї з вовка сьміяти, що він стоїт так, як її дуринь. Вовк хоків лисицу вдарити, але мидвідь ни дав; вовк злапав сї з мидведим і мидвідь пириборов вовка тай вовк пустив сї тїкати. І він тїкав над скалу високу, а коло скали стояла яма з водов. Вовк у перед, мидвідь за ним і оба попадали в ту воду і потопили сї.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Мих. Зубрея з Далешева, п. Городенка.

115. Як медвідь погостив лисів.

Йшов раз мидвідь лїсом тай здибаї сї с сирнов. Мидвідь сказав до сирни: „Типер я тибе маю ззїсти". — Вона стала перед ним тай зачєла сї просити і жєлувати сї, що має малі ґіти; а він сказав до серни: „Покажи, де твої ґіти". — „Ходи зо мнов та я тобі покажу". — Ідут вони тай прихоґє до скали, вона до ґітий заговорила, а вни показали сї з ґіри. „О диви сї, якими би ти їх сиротами лишив, якбис був мине ззїв"! — Була би ти смерти пожила, якби ни твої ґіти. Ни вважию на теби, лиш на твої ґіти". — Вна єму поґєкувала, а він собі пішов.

Іде лїсом тай здибає сї з лисом: „Чо ти, небоже, ходиш"? — „От війшовім на спацир". — „Но то добре, зараз буду мати обід. — „Що тобі буде з мени самого? Я до теби більши приведу вітак товаришів, типер ходи до мени, то я тобі дам пообідати".

Прийшли вони до лиса, лис поклав перед видмедє богато пиченї, тай їґє. Вже вони попоїли, але мидвідь каже до лиса: „Ходи уже на сьвіт". — Війшли вони тай кажи мидвідь до лиса: „Іди, збери своїх богато товаришів тай ходи до мени у гостї також". — Лис пішов по лїсї, найшов своїх кумпанїстих тай просит їх усїх до видмеді у гостї. Али вони кажут до него: „Як ми можем іти до него, коли він нас ни просив"? — „Шо ви тото питаєте, шо він вас не просив, коли я прошу".

Прийшли вони до видмедє, мидвідь дав їм конт тай хотє вони йти. Али він сказав до них: „Типер маю сї с кождим побороти". — Лиси вітпирают сї, шо вни є слабі. „Коли ви ззїли тілько мнєса, то ви годни сї зо мнов побороти". — Каже оден лис до видмедє: „Ну, поборім сї. Я є мижи своїми товаришами найдущий". — Мидвідь поклав на лиса лабу і лис упав. А ти кажут: „То ми вже сї ни годни с тобов побороти". — А мидвідь кажи до них: „Якіс не годен оден сї побороти, то чіплєйте сї всї до мени". — Мидвідь як похитав сї, а лиси всї попадали. „Чож ви йшли, як ви сї не годни бороти"?—„Нас другий"— кажут — „запросив". — „Коли я вам нічо ни́ казав". — Мидвідь став при однім боцї, а лисам кажи ставати при другім боцї. Мидвідь як лабов замахнув тай усїх побив на смерть.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Мих. Зубрея з Далешева, п. Городенка.

116. Медвідь і жителї конячої голови.

В полї біля куща валялась коняча голова. Плигала мимо тиї голови зимляна жаба, подивилась на неї і забажалось їй посилить ся там жить. Увійшла в середину, там нима нїкого. Пириночувала, нїхто її ни побізпокояв. Жабі понаравилась хатка, тїко однїй було скушно і якось моторошно. Їй хотїлось, шоб там було побільше жителїв.

Над вечир бігла польова миша з охоти на ночовку; побачивши конячу голову, спинилась, понаравилась їй хатка. Підбігла до конячої голови і пита: Терим, теримок, хто в тибі живе? — Я жаба ряба, а ти хто?—А я мишка гризушка.— Ну, іди до мене жить. — Полїзла мишка в конячу голову. Стали вони в двох жить.

Трохи згодом біг мимо заїць. Побачивши конячу голову, остановивсь; понаравилась йому хатка, підійшов до конячої голови і пита: Терим, теримок, хто в тибі живе? — Жаба ряба, та мишка гризушка. А ти хто? — А я зайчик косолапчик. — Ну, іди й ти до нас жить. — Заїць полїз під конячу голову; стали вони в трьох жить.

Ни пройшло і тижня, бігла по полю лисичка; наткнулась на конячу голову, остановилась. Понаравилась їй хатка. Підійшла і пита: Терим, теримок, хто в тибі живе? — Жаба ряба, мишка гризушка та зайчик косолапчик. А ти хто будиш? — А я лисичка систричка. — Ну, іди до нас жить. — Полїзла лисиця під конячу голову. Стали вони в читирьох жить.

Ни довго їм довилось жить в купі. Де ни взяв ся медвідь, підійшов до конячої голови і пита: Терим, теримок, хто в тибі живе? — Жаба ряба, мишка гризушка, зайчик косолапчик і лисичка систричка. А ти хто? — А я ваш король і правитиль, роздавлю всю вашу обитель! — Сїв медвідь на конячу голову і подушив всих.

Зап. П. Тарасевський в Шебекинї. Курської губ.

Паралєлї: П. Рудченко, Нар. южнор. сказки, т. II, ст. 1—2, ч. 1: Рукавичка. — П. Чубинскій, Труды, т. II, ст. 109—110, ч. 33. — Б. Грінченко, Укр. нар. казки, ст. 5—7. — M. Federowski, Lud białoruski, т. II, ст. 3—4, ч. 1; — ст. 4—5, ч. 4. — Н. Ончуковъ, Сѣверныя сказки, ст. 324—325, ч. 135; ст. 487, ч. 219. — А. Аѳанасьевъ, Народ. рус. сказки, т. I, ст. 64—65, ч. 43. — Эрленвейнъ, Народ. сказки, ч. 105. — P. Dobšinský, Prostonár. slovenské povesti, вип. 5, ст. 28—31.

117. Медвідь обганяє мухи з Цигана.

Один Циган піймав молоденького медведика, приручив його до себе і вимуштрував його робить всякі примхи. Медвідь виріс,

звик ся з чоловіком і слухавсь його. Циган ходив з ним по селах і дурив там баб. Медвідь викомарював разні комедії; показував, як пяні валяють ся, як баби ідуть на роботу, як з роботи, і инше... Циган дурив баб нираз і лїками. Завіряв, шо кого медвідь помаца лапами, той одужа. Баби, розуміїть ся, вірили і давали сибе в лапи кудлатого лїкаря. Баба ляже на долівку, а медвідь як пошне топтать її лапами, так вона бідолашна аж зап...дить. Дурні баби награжали Цигана полотном, салом, яйцями і всякою всячиною.

Одного разу Циган ішов з медвідем з одного сила в друге. Дорога була дальня, Циган наморивсь, одійшов трохи од дороги, лїг опочить, а медведеві сказав: Тиж гляди, Михайло, нікого до мене не підпускай, всих гони од мене подальші, а хто ни послуха, того бий. — Добре, хазяїн, нікого ни підпущу, спи сибі... Циган заснув, а медвідь сїв над ним і очей з його ни зводив. Ни спів Циган гаразд заснуть, як уже причипилась до його муха. З початку муха сїла Циганові на ніс. Медвідь кивнув лапою. Муха з носа злитїла і сїла на щоку. Медвідь знов махнув лапою. Муха піднялась, повиртїлась, повиртїлась над Циганом і сїла йому на лоб. Медвідь розсердив ся і каже: Погоди, бісова личина, я тебе научу, як дратувать мене! Розмахнувсь з усиї сили, як торохнув Цигана камінюкою по лобу! Циган і ни колихнувсь. Медвідь зажурив ся, жалко йому стало свого хазяїна. А муха почала з його глузувать: Ех ти, кудлатий дуринь, ти думав мине вбить, а свого хазяїна попав! От так услужив, нічого казать. Застав дурня Богу молить ся, а він і лоб пробє, або як кажуть: Услужливий дуринь страшнїший ворога.

Запис. від Пр. Фесенка в Шебекинї П. Тарасевський.

Паралелї: M. Federowski, Lud białoruski, т. III, ст. 61, ч. 121. — Th. Benfey, Pantschatantra, т. II, ст. 154—155, ч. 12. — **Лїтературні перерібки:** П. Свой, Байки, ст. 54—55. — М. Старицький, Байки, ст. 57—60. — Басни И. А. Крылова, 126—129, ч. 11.

118. Медвідь і Гуцул. А.

Діяло си се на одній полонинї. Довгий чєс закрадав хтось з кошари сир, а як вже було того за багато, каже той, що варив сир: „Треба шос робити"! — Пішли, викопали яму перед кошаров тай накрили галузєм смерековим. В ночи приходит медвідь красти сир — тай геп у яму. Сїв в кутї тай сидит тихо. Але приходит Гуцул з другої полонини також красти тай знов геп у яму. Вздрів медведя тай серце му зедеревіло з страху.

Став тай чекає, коли го медвідь роздере. Але медвідь мудрий: Прийшов до него тай тєгне го до стіни. Припровадив, зловив сї за плечі, та на голову тай вискочив з ями. „Ну, слава Богу, що не зїв“! — повідає Гуцул. Але медвідь пішов в лїс, зломив смереку, обчімхав, потому вернув до Гуцула тай пхає єму остриву в яму. Гуцул гадав, що хоче го пробити, але медвідь зачєв муркотїти та показувати лабов, щоби той зловив си за смереку. Гуцул зрозумів, причепив си моцно смереки, а медвідь витьиг го — тай пішли оба, кождий в свою дорогу.

Зап. від Вас. Павлюка в Тростянци, Снятин. пов. Ол. Іванчук.

119. Медвідь і музика. Б.

Ішо́ў музы́ка з дру́гого сила́. І бы́ла така́ йа́ма, шчо си зладúў такы́й мыслúвець, жибы па́дали зьвірí ў ньу. Али надийшо́ў музы́ка нат тоту́ йа́му і ўпаў. Йа́ма глыбо́ка, га́дат сьа, йак вы́лысти. Надийшо́ў медьвідь і са́мо ў йаму ўпаў. Сыдьа́т оба́, тот сьа ўже бойúт. Али йако́сь зава́див ў стру́ну музы́ка, а медьвідь ўчуў, тай прийшо́ў д ньо́му блúшше тай па́зурами потьа́г по стру́нах; а тото́ збрунчєли скрúпкы; а він ўка́зуйи так руко́ў, велúт грати. Али нима́ пльацу́ ў йа́мі і він ўзьаў його́, музы́ку, зыгну́ў і стаў си на пле́чі му і вы́льыз з йа́мы. Пішо́ў, вы́мок палúчку с кона́рйом і пустúў ў йа́му, ма́хат ла́боў: Ходú сьуда́! Тот вы́льыз. Медьвідь приныс пньа, велúт, бы си сыíў і ўка́зуйи: Грай! — Йак тот во́зьме гра́ти, йак медьвідь озьме́ гульа́ти по по́льаны! Нагульа́ў сьа до́бре і погла́диў го по плечú, тай ма́хнуў ла́боў: Ідú! — Тот забра́ў сьа і пішо́ў домíў.

Зап. в лютім, 1899. від Гриця Олїщака Терлецького у Мшанци, Старосамбір. пов.

120. Звірі в ямі.

Ішов Циган з чужого сила до дому понад лїсом. Він був добре випивши, ни дивив ся, шо у нього під ногами. Набрів він на ловушку і проваливсь туди. Циган з гаряча пирилякав ся, подумав, шо він провалюїть ся крізь землю. А коли став на ноги і трохи опамятав ся, тодї розібрав, шо попав у яму, котра приготовлина охотниками для ловлї звірів. Циган обмацав руками кругом і нагибав там шось здорове та кудлате. Тодї він знов злякав ся, кинувсь був видирать ся з ями, а звірюка хап його за ногу і держе, а сам каже: Погоди, чоловіче, ни тїкай; коли умирать, так будим умирать вмістї. — А хто ти такий?

— спитав Циган. — Хіба ни бачиш? Я медвідь, попав сюди нивзначай так, як і ти. — А шож ми тепер будим робить? — спитав Циган. — Будим сидїть, поки нас виратують. — А як довго ніхто до нас ни прийде, тодї шо? — Ни прийде, і ни треба; буду жить, поки здохну; їсти захочить ся, ззїм тебе, чоловіче. — Ни їж, медвідику, краще я тибі заграю, а ти потанцюй. — Грай, буду танцювать; поки будиш грать, доти ни буду тебе їсти, а як пиристаниш грать, так іззїм.

Циган взяв скрипку в руки і почав грать, а медвідь пустив ся танцювать. Циган грав, грав, поки вморивсь, потім пиристав грать. Медвідь штовхнув Цигана лапою і каже: Грай, грай, а то ззїм!... — Циган знов почав грать. Грав, поки одна струна лопнула. Тодї він став на трьох струнах пилять. Грав, грав, поки лопнула іще одна струна, осталось тїко дві. Циган було остановивсь, а медвідь упєть хоп його за ногу: Грай, грай, а то ззїм. — Циган ледве руками володав, а грать треба, бо видима смерть страшна. Циган продовжав грать на двох струнах. Уже й ніч пройшла, настав день, а ратувать ніхто ни йшов. У Цигана душа в пятки виходила, думав сибі: Ану як всї струни порвуть ся, шо тодї робить? Погибать мінї! — Медвідь теж здорово уморив ся, спутїв увесь. Циган каже медвідеві: Давай, ми ляжим спать, братїку, а то я дуже спать захотїв, мочі нима сидїть. Тай ти теж добре наморив ся! — Медвідь согласивсь опочить трохи.

Циган лїг і зараз же захріп, ниначе справдї кріпко спить, а сам одним оком пофильно блимав, зорив, чи спить медвідь. Коли медвідь заснув, Циган потихеньку піднявсь і почав палкою в стінї ямочки видовбувать, шоб було об шо ногами упирать ся. Коли пічурки були готові, Циган почав вибирать ся з ями. Ногами пириступав з одниї ямочки в другу, а руками упирав ся в другу стіну і пирихвачував ними все вище і вище. Таким чином добрав ся до хворосту, яким прикидана була яма. Почав Циган роздвигать руками той хворост, пророблять дїрку, кудиб можно було вилїзти з ями. Хворост затріщав, захруптїв. Медвідь з просонку підняв голову і пита: Ти шо там ворочаїс ся, чи ни думаїш утикти? — Ні, це я по дїлу, мінї захотїлось про себе, я зараз звирнусь. — Медвідь знов задрімав, а Циган вибравсь з ями і подавсь до дому, а скрипка його осталась там у ямі.

Медвідь прокинувсь, дивить ся, Цигана нима; він тодї з досади взяв скрипку і почав грать, та так пиляв, шо чуть було

по всьому лїсї. Позбігались всї звірі на згук. Поприбігали до ями і слухають. Шо за оказія? — думали сибі. Нїкого ни видно, а гра! — Кинулись вони на згук поближче і провалились всї в ту яму. Медвідь зрадів, шо в ямі ни один він буде. Тїко бида, шо кісно стало; припадало всим стоять на ногах, лягти нїде було. Звірі сумували, ни знали, шо їм робить; вибрать ся з ями ни було надїї, бо дожидать помочі нї од кого було. Побули вони в ямі цїлий день і ніч, захотїлось всим їсти, а їсти було нїчого. А далї мідвідь каже: Ну, братцї, давайте, порадимось, кого ми будим з початку їсти. Кожному з нас жисть дорога, тїко все равно нам погибать. Будим почережно один другого їсти, поки дийдим до послїднього, а послїднїй мусить загинуть од голоду.— Давайте поміряїм ся, — каже олїнь, — чий буде верх, того зараз ззїмо.

Лисиця баче, шо дїло погане, пригадала, як одурить звірів. Завиляла хвостом і каже: Погодїть, братцї, з цим ви ни торопіть ся; поїсти один другого ми ще управим ся, а от я пригадала так, шо ми всї живі зостаним ся і будим ходить на волї. — А шож ти пригадала? — А от шо: Нихай олїнь присяде, а я сяду на його, потім він нихай випрямить ся і піднїме в гору голову, а я стрибну йому на роги, вибирусь з ями і побіжу мирщі скликать медведів та вовків; вони прийдуть до вас і виратують всих з биди. Я скажу їм, шоб вони захватили с собою вірьовку і драбину і будим ми всї на волї. — Добре ти, лисичка, пригадала, — всї гукнули в один голос.

На скіко можно, всї розступились, олїнь присїв, лисичка стрибнула йому на спину, олїнь випрямивсь, підняв голову, а лисичка стрибнула йому на роги, роздвинула трохи хворост і вискочила з ями. Місто того, шоб скликать звірів на поміч, побігла до своєї нори, а про плєнних і думать забула. Трохи згодом нагрянули охотники, бо вони почули од Цигана, шо в яму медвідь увалив ся. Кинулись до тиї ями, аж там місто одного медвідя оказалась повна яма звірів. Між иншими там були: Медвідь, вовк, заїць, дикий кабан і олїнь. Всих їх пострїляли і забрали з собою.

Записав від С. Старченка в Шебекинї П. Тарасевський.

Паралєлї: И. Рудченко, Нар. южнор. сказки, т. I, ст. 20—21, ч. 10 (тут приходить лише мотив про те, кого мають звірі найперше їсти). — В. Гнатюк, Етноґр. матер. з Угор. Руси, т. VI, ст. 223—224, ч. 110. — Б. Грінченко, Укр. нар. казки, ст. 47—50 (перша частина). — І. Франко, Коли ще зьвірі говорили, ст. 15—22, ч. 5 (перша частина), — А. Малинка, Сборникъ матеріаловъ, ст. 316—317, ч. 36. — Е. Романовъ, Бѣлорус. Сборникъ, т. III, ст. 23—25, ч. 16 і 17.

— M. Federowski, Lud białoruski, т. II, ст. 9—10, ч. 11. — Н. Ончуковъ, Сѣверныя сказки, ст. 484, ч. 216. — А. Аѳанасьевъ, Народн. рус. сказки, т. I, ст. 22—23, ч. 10. — Эрленвейнъ, Народ. сказки, ст. 105—106. — J. Haltrich, Deutsche Volksmärchen, ст. 281—282, ч. 89. — Д. Садовниковъ, Сказки и преданія Самарскаго края, ст. 176—177, ч. 53 (початок). — Antti Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч, 20. A. — O. Hackman, Märchen der finnl. Schweden, ч. 20. A.

121. Як музика навчив медведя танцювати.

Оден музика ни мав свої кумпанії і не мав с ким грати. І так рідко трафєв му сї заробок. Пішов він в лїс і злапаз маленького медведє, привів до дому, зарабєв і годував єго. І каже: „Можи би я зза сеї звіркі їв хлїб“? — Годує єго і учит гуляти, али не може, бо мидвідь каже: „Я є нисkладна дзвірина“. — „Та учи сї“ — кажи — „може і ти колис будеш мати кусинь мєса“. Так він учив, учив і ни міг навчити.

Одного разу сї злостив тай каже: „От мидвідь мидведем, ни мож навчити танцювати, хоть проси го, хоть що, то він усе своє, кажи: „Я ни складний тай уже“. — І зачєв він жєлувати за тим, шо тілько єго годував. Іде дорогов тай плаче; здибає єго лис і каже: „Чо ти так плачеш“? — А він каже: „От годувавім, заробєвім гірко, гадавім, що навчу гуляти, а він анї гатки навчити сї“. — Лис кажи: „Дурний, озми плиту до хати і на плитї роспали, а зверха покладь блєху, вітак бери го на блєху і крути сї навкола блєхі, і він буде собі, і так го навчиш гуляти. А вітак покладеш го на землю і кажи: Гуляй, бо як ни гуляєш, то зараз пичу“. — І той послухав.

Прийшов до дому, уніс плиту, на плитї роспалив і зверьха поклав блєху. А мидвідь питає си: „То що то буди“? — „Будем робити танец“. — Мидвідь кажи: „Може зіправди, шо буди добре, навчит мине гуляти“. — І той роспалив, блєха сї роспикла, той взєв мидведє за лаби, зачив ним крутити і підоймав то одну ногу, то другу, нїби показував темпа; і так го вівчив гуляти, що він грав на скрипку, а мидвідь навкола него гуляв. Вітак як пішов він по містах і заробєв нирас по кілька рублїв денне.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Л. Луцика з Далешева, п. Городенка.

122. Як медвідь хотїв пімстити ся на дїдови.

Дїд і баба жили бідно, прибідно. Скоромне їсти їм доводилось двічі на год, на рожиство та на виликдень, а круглий

год їли пісне. Одного разу бабі дуже забажалось скоромного, почала вона галдить дідові: Добудь, чоловіче, мнясця, мині дуже забажалось мнясного, ниначеб я поздоровіла. — Та де ж я тибі візьму мняса, коли у мене гроший нима ні копійки, а дарма ніхто тибі ни дасть. — Ти старий дуринь тіко тим і одмогаїш ся, шо гроший нима, а як же добрі люди і біз гроший що дня мнясо їдять? Убють медвідя або кабана дикого і ласують сибі. — Так у людей ружя є, а я чим убю? — Як би ти ни лінтяй був, так і біз ружя дістав би мнясного; возьми сокиру, підглядь, де медвідь спить, підійди до його крадькома і зарубай його сонного. — А як він побаче мене тай утече або задуше мене? — Сонного нагибай, він ни почує, як ти підійдиш.

Надокучило дідові слухать галду, надів шапку, взяв сокиру і пішов до лїсу. Ходив цілий день по лїсу, нічого ни натрапив, та уже стало смиркать, побачив він під кущем медвідя. Почав потихеньку підкрадать ся до його. Підійшов нищичком, митю замахнувсь сокирою і рубонув медвідя, тіко на жаль ни попав його по голові, а тіко одрубав йому передню лапу. Медвідь з пириполоху кинувсь тікать, зашкандибав на трьох ногах. А дід взяв медвежу лапу і пішов до дому. Баба зраділа, шо дід хоч трохи приніс їй скоромятинки. Взяла медвежу лапу, обскубла з неї шерсть, кожу обідрала, а мнясо з кістками порубала на шматки і поставила в піч варить. А сама потім підослала під себе медвежу шкуру і почала прясти його шерсть сибі на чулки.

Медвідь отямившись трохи, підвязав сибі диривяну ногу і подавсь на сило шукать свого злодія. Підійшов до сила, дивить ся, в крайні хатї світить ся огонь. Було уже пізно. Він подививсь під вікно і побачив, шо баба сидить на його шкурі і пряде його шерсть, а в пічі варить ся його мнясо, одрубана його нога. Медвідь тодї од вікна, пішов у двір і заспівав:

Всї по всьому силу сплять,
Одна баба ни спить.
На моїй шкурі сидить.
Мою шерсть пряде.
Моє мнясо варе.
Іду на дирив'яні нозї,
Од самого лїсу,
Роздавлю дїда й бабу:
І розвалю хату к бісу.

Злякалась баба, погасила мирщі каганець, замотушилась по хатї, розбудила дїда і каже: Дїдусю, іде медвідь нас душить!

Я полїзу на піч, а ти як хочиш, обороняйсь од його. — Дїд ни довго думав, взяв віжки, привязяв за поперек рушну ступу, почипив її на кілок супроти дверей, один кінець віжок привязав до кілка, а за другий сам взяв ся і цупив його до себе так, шо ступа була на вісу. Тїко медвідь на поріг, а чоловік як бросе віжки, ступа як торохнула медвідя та прямо по лобу; медвідь розсердив ся, одтовкнув ступу од себе, ступа на віжках одкачнулась од його і знов вирнулась та іще дужче розігналась та як ужарила його другий раз по лобу, медвідь аж поточивсь. Його іще дужче взяло серце, він тодї з усиї мочі товкнув од себе ступу. Ступа аж об стелю вдарилась, а потім як вирнулась назад, як довбенула медвідя третїй раз, він аж на ср...у сїв. Дальші ни став бороть ся з ступою, підхопивсь і дай Бог ніг, подавсь до лїсу і вже більше ни приходив душить дїда та бабу. Баба з пириляку до самого ранку ни злазила з печі; уже коли розвиднилось, кинулась до печі витягать медвеже мясо і з того часу боялась дїда посилать на охоту.

Записав П. Тарасевський в Шебекинї. Курської губ.

Паралелї: А. Аѳанасьевъ. Народн. рус. сказки. т. I. ст. 43—44. ч. 25. — Авдѣева. Русскія сказки для дѣтей. ч. 5. — Худяковъ. Великорусскія сказки. т. II. ч. 72.

123. Когут із товаришами виганяє медведя з бабиної хати.

Буў когут, ка́чка і кітка — тай сьи ра́дили. Ка́жи когу́т до ка́чки: Ходы́м на слу́жбу, бо йа ни ма́йу чого́ ў до́ма бу́ти. — А ка́чка ка́жи: Тай йа та́кжи піду́. — А кітка ка́жи: Йа тиж сьи ни лиша́йу. — Али йдут вони́, йдут, ра́зом зьібра́ли сьи, здиба́йут та́кже ба́бу; тота́ ба́ба йде і пла́чи і бала́кайи: Ой, ў мо́йі хатцьі біда́ йи, біда. — А когу́т до то́йі ба́би ка́жи: Шчо ви так пла́чити? — Ой ў мо́йі ха́тцьі біда́ йи, біда́. — Ходьі́т, ка́жи, йа вам ві́жину.— А то ведмідь там буў зайшо́ў до то́йі ха́ти, ба́бу віпендиў, а сам ў ньі хотьі́в бу́ти, заме́шкаў сьи. Али ка́жи тота́ баба до когута: Ой па́ночку, па́ночку, ни такі́ ўже, ка́жи, бу́ли тай ни могли́ ві́гнати, тай ви ни ві́жинити. — Шчо ви пита́йити, бабу́ньу, ка́жи когу́т; йа вам ві́жину.

Пусти́ла ба́ба то́го когу́та на́ ньіч до ха́ти. А ка́чка кажи: Тай йа́ сьи ни лиши́йу тибе́. — І кітка ка́жи так са́мо, жи й йа сьи ни ли́шу. Йдут ўсьі тро́йи до ха́ти. Когу́т собі сьіў на ба́нта, качка зальі́зла під посьтьіль, а кітка ў піч. Прихо́дит ведмідь до ха́ти і насамперид бире́ сьи до пи́йца. А кіт с пи́йца до ведмедьи́, зачи́ў харчи́ти і драпаки́ роспусти́ў тай за ва́рґу го злапа́ў. А

когу́т з ба́нт куткуда́каў, а ведмідь собі́ гада́ў, жи він ўсе ка́жи: Пода́й но го суда́, пода́й но го суда́! — А ка́чка піт по́стилиў ква́кала, а ведмідь на ка́чку казаў, шчо ка́чка каза́ла: Так, так йиму́ роби́. — Йиго́ зьібраў страх, то́го ведме́дьи, і зачи́ў ўтьіка́ти. Втьікну́ў с ха́ти, пириночува́ли вони́ ўсьі тро́йи і когут ка́жи до то́йі ба́би рано: Ви́дити, бабу́ньу, ўже ни ма́йити біди́ ў ха́тьі! — Шчо ви, пани́чу, ка́жити? — Айа́, ходьі́т до ха́ти, поди́вити сьи. — Ба́ба ўхо́дит до ха́ти, обгльада́йи сьи, нима́. Пита́йи сьи когута́: Шчо́ вам сьи нале́жит за то́йи? — А він ка́жи: Ньіц миньі́ сьи ни нале́жит, лиш аби́м буў ў вас, і то ми ўсьі тро́йи. — Тота́ ба́ба до когута́ ка́жи: То до́бри, па́ночку, бо йа́ була сьи йиднак сама́ ни лиши́ла, бо тота́ біда би шче напари́ла на мени́. — Когу́т до то́йі ба́би ка́жи: Йак ми побу́дим, то буде́ти ма́ти спокій. — Ни сподьїва́лам сьи, ка́жи тота́ ба́ба до когута́, шчоби́ ви ві́гнали тоту́ біду́ миньі́ ві́тци. — А ви́дити, миньі типе́р ду́жи до́бре бу́ди, бо йа йиднак ни маў мишка́ньи ньі́где, аньі мо́йа систра́ ка́чка і мойа́ систра́ кі́тка! — То с то́го вони́ си найшли́ мешка́ньи, а ведмі́дь ни приходи́ў більши.

Зап. в липни. 1902. в Коропци. Бучацького пов. від Івана Мельничука.

124. Медведева хата.

Оден мидвідь скумпанував сї з вовками тай ходили за молоду по лїсах, а вітак надибали собі пусту хату тай в хатї сидїли; ходили на польованє, шо ймут, кинут до хати тай знают, шо нїхто їм вітти нїчо ни озме. Аж раз був лютий мороз, палив мидвідь в грубі тай як дужи роспалив, а та груба була накрита плитов і пукла плита. Кажи: „Ну і шо будем робити, треба дес піти і вібрати таку, як тота була“. — Пішли під скалу тай кажи мидвідь: „Ну котрий лїзем? Лїзь хіба ти, ти лекший, під тобов не так урве сї скала“. — Каже вовк: „Та шо я там зроблю? Я не годен вівалити таку плиту, як ти“. — Тай мидвідь ни хотїв, ни хотїв, аж вітак вілїз аж на самий вершок. Дивит сї, такі файнї плитки квадратові — самі добрі на грубку. Став тай каже до вовка: „Тримай там, бо я ни годен злїсти з плитов на долину, але мушу ї кинути“. — Вовк став дуба, наставив лаби, щоби плита не впала до землї, аби сї не розбила. Тай як кинув тай вовка забив — вовк лиш трошка був ше живий. Злїз мидвідь с скали, приходит до вовка тай кажи:

„Ну ходім, товаришу“. — А вовк кажи: „Ой ни піду, я вже ни в силї“. — Взєв мидвідь плиту під паху тай пішов самий.

Приходит до хати, коли не може вложити, аби пасувало. Вийшов с хати, сїв собі на поріг тай роззирає сї; але дивит сї, а то лїзе тиґрис з гущіків. Каже: „Добрийдень, свату“. — Мидвідь каже: „Дай Боже здоровє“. — Посїдали собі, зачєли балакати. Зачєв мидвідь росповідати, шо мав з вовком, а тиґрис зачєв собі розповідати, шо вже три дни нїчо не їв. Вітак пішли оба далї в гущавину. Ідуг тай надибают Гуцула, що зрубав дуба тай обсїкає гілє. І мидвідь прийшов с тиґрисом; тиґрис такий укішний, каже: „От уже попоїм за три дни“. — Мидвідь кажи: „Най він нам грубу полагодит у хатї“. — Тай прийшов, зачєв їму росповідати, а Гуцул каже: „Добре, хогім“. — Али вже аж трісе сї, так сї боїт.

Ідут лїсом, ідут, мидвідь зблудив с стешкі тай зайшли аж на край лїса; але там стояло село с краю коло лїса, був такі коло лїса блиско двір. Мидвідь пообзирав сї тай кажи: „А ми де зайшли“? — Гуцул каже: „Нїчо, нїчо, в сего пана є цїла турма овец, в сї стайни крайнї стоє. Ви сидїт оба у лїсї, а я піду до дому, в вечір війду с ключєми, відомкну вам стайню“. — Тай пішов до села. — Укішив сї і дєкував Богу, шо го звірина не ззїла. Зайшов до хати, наґійшов вечір, навіть Гуцул боїт сї с хати війти, не хоче йти в лїс. Але ти в вечір чикали, чикали в лїсї, голод їм добре докучив, зачєли сї добирати до стайнї без ключє; варківник учув, дав панови знати, війшов локай с стрільбов і форналї с стрільбами і зачєли стрілєти; забили мидведї, а тиґрисови лиш ногу прострілили. Тигрис утїк і ни хотїв з жадним мидведим кумпанїю тримати.

Зап. І. Волошинський в мартї. 1914, від Л. Лушка з Далешева, п. Городенка.

125. Спілка медведя з мужиком.

Один мужик ни мав коня. Шо робить? Нїчим було зимлї пахать. Треба було пустить ся на хитрощі. Пішов він до лїсу, зустрітив медвідя і каже: Здоров був, Михайло! — Здрастуй, мужичок, шо гарного скажиш? — Та я хотїв попрохать тебе, шоб ти пособив мінї посїять ріпу. — А шо ти мінї за те даси? — Та шож я тибі дам? Все, шо вроде, подїлим по полам; твої будуть макушки, а мої корішки. — Добре, каже мідвідь, з половини я согласин.

Пішли вони сіять ріпу. Медвідь землю пахав, а мужик ріпу сіяв. Минуло літо, ріпа поспіла. Мужик пішов до медвідя і каже: Ну, Михайло, пора убирать жнива; забирай свою долю, а потім я свою забиру. — Медвідь скосив гичку, згріб в копиці і дума: Шож я буду робить з травою? Я сіна ни їм, хіба забрать на підстілку! Одурив мене мужик. Погоди, вражий сину, я тибі оддячу! — Медвідь уже налагодивсь був забрать ся до мужика нічу в двір і наробить там шелисту, а далі роздумав: Ні, шкода, на цей раз пиримовчу, нихай на друге літо, тоді я його одурю, скажу, шо виршки були дуже добрі, а шоб ни було обідно, так я скажу йому, нихай мов тепер твої виршки, а мої корішки.

Дождавшись висни медвідь сам прийшов до мужика і каже: Ну шож, чоловіче, давай, посієм сибі корму. — Про мене, все равно, давай так і давай; а шож ми посіїм? — Та про мене теж все равно, промовив медвідь, тіко я хотів умовить ся з тобою, шоб на сей раз були мої корішки, а твої макушки, шоб ни було обіди ни тибі, ни мінї. Макушки були дуже гарні, тепер я хочу тибі їх уступить, а сибі забиру корінці. — Добре, Мишка, я согласин, про мене все равно. Приходь завтра, будим сіять.

На другий день медвідь чуть світ прийшов до чоловіка. Пішли вони на город сіять. Медвідя мужик заставив пахать, а сам взяв ся засівать мак. А медвідь ни розшолопав, шо тепер мужик місто ріпи посіяв мак. Минуло літо, поспів мак, мужик і каже: Ну, Михайло, пора пройнять ся за уборку. Сьогоднї я убиру свою долю, забиру макушки, а завтра ти забереш свою долю. — Мужик убрав мак, позламував всї до годної маківки, остались одні пенечки з корінцями. На другий день прийшов медвідь забирать свою долю. Кинувсь виривать, аж там свищі в борщі, нима нічого такого, шоб можно було їсти, на підстілку ни годить ся. Розгнївавсь на мужика медвідь, од разу розбив з ним глечик.

На другий день медвідь налагодивсь мужикові оддячить за насмішку. Діждавши сумирку, взяв у лапи коляку і подавсь до сила. Дорогою він думав: Зайду в двір, подушу всю скотину і його самого убю. — А мужик був ни промах, знаючи, шо медвідь на його розгнївавсь, з часу на час сподївав ся, шо медвідь прийде мстить. Взяв желїзні вила, сів за двирьми в хліві і дверей ни засунув. Медвідь увійшов у двір і направивсь прямо до хліва душити овець. Дойшов до хліва, взявсь за двері, попробував, вони одчинились. Він пішов тоді далї сміло. Тіко

медвідь зійшов на сиридину хліва, а мужик як штрикнув його вилами під ср...у! Медвідь як опарений повирнув назад і чим дуж лепеснув тїкать. З пириполоху всю дорогу дристав; біг, біг, поки впав і здох.

Запис. від Евд. Чередникової в Шебекинї П. Тарасевський.

Паралелї: Оповідане про те, як мужик засїває поле на спілку з медведем, причисляєть ся до байок, варіянти, в яких спільником є чорт, причисляють ся до казок: останні мають переважно обсценний характер. Паралелї до них диви: V. Hnatjuk. Das Geschlechtleben des ukrain. Bauernvolkes, т. II, ст. 265—272, ч. 292—293 (там указана лїтература). — До повисшого оповідання підходять: Е. Романовъ. Бѣлорус. Сборникъ, т. III, ст. 26—27, ч. 18, вар. 6, початок. — А. Аѳанасьевъ. Народ. рус. сказки, т. I, ст. 14—16, ч. 7.

126. Чоловік, медвідь і лисиця.

Мужик ни подалеко од лїсу сїяв пшиницю. Голодний медвідь побачив і пішов до мужика. Підійшов і каже: Чоловіче, я твою кобилу ззїм. — Ни їж, медведику, повримини трохи, дай мінї хоч одсїять ся. А то ти і сам ни наїси ся на цїлий вік і моїх дїтей оголодиш на цїлий год. Кобилу ти ззїси за три або за чотири днї, а потім знов будиш голодний і моє все сїмейство оголодиш. Ти знаїш шо, медведику? На цей раз ти добудь сибі їжі де нибудь в другому місцї. А чириз два місяцї поспіє пшиниця, тодї я тибі дам любу половину, тибі буде на цїлий рік харчу. Змелиш пшиницю, будиш пикти пироги, панпушки і коржики, добудиш медку і будиш ласувать. — Ну добре, ни буду їсти твою кобилу, тїко гляди, ни обмани мене, шоб було вірно. — Та який же тут може буть обман? Вибирай сибі любе; хоч ти бири виршки, а я корішки, а хоч ти бири корішки, а я візьму виршки. — Медвідь подумав, подумав і каже: Ну, нихай будуть мої корішки. — Ну, вот так і будим знать; прийдуть жнива, я забиру виршки, а ти візьмиш корішки.

Минула половина лїта, настали жнива. Мужик поїхав в поле, скосив пшиницю, повязяли її і звіз всї снопи до дому. Медвідь прийшов свою долю убірать, вирвав корішки, скидав їх в копицю, подививсь на них, а вони нїкуди ни гожі. Розгнївавсь медвідь на мужика, мусив одомстить йому. А мужик обмолотив свою пшиницю, частину змолов, а один віз насипав і повіз в город продавать. На дорогу він взяв з собою пирогів і коржиків. Медвідь зустрітив мужика на дорозї і пита: Ти куда їдиш? — В город. — За чим? — Пшиницю продавать. — А! так ти значить, чоловіче, мене одурив. Ти свою долю продаєш

і сам їси, а моя нікуди ни гожа, нікому й даром ни нужна. За те, шо ти мене одурив, я зараз твою кобилу ззїм. — Медведику, голубчику, чим же я причиною, шо ти согласив ся взять корішки, брав би виршки. — Ну, тепер ти, брате, найдиш чим одмогать ся. Булоб тоді робить по совісті, а тепер однаково ни помилую тебе, ззїм твою кобилу. — Ни їж, медведику, я тебе краще пирогами нагодую, а на будуще літо я ще чого нибудь посїю, тоді вже нихай будуть твої виршки, а я забиру корішки. — Ану дай сюда твої пироги, я покуштую. — Мужик оддав йому всї пироги і коржики. Медвідь підобравши всї пироги, розсмакував, шо вони дуже добрі. А вони як на те гарні вдались та ще були з начинкою і маслом помазані. Медвідь облизавши губи, сказав: Ну, чоловіче, я тибі дам отстрочку, поки ни буду їсти кобилу, тїко гляди, шоб було вірно, зроби по совісті, а як одуриш, тоді твою кобилу ззїм і тебе самого ззїм.

Настала висна, мужик місто пшиниці посїяв ріпу. Діждавшись осини, мужик скосив гич з ріпи, скидав в копиці, а ріпу викопав і забрав сибі до дому. Медвідь прийшов забирать свою часть, дивить ся, аж там нічого путящого нима, одно листя тай годі. Медвідь тоді іще дужче розсердив ся на чоловіка, почав підстїрігать його.

Виїхав мужик пахать толоку. Медвідь побачив і пішов до мужика. Прийшов і каже: Тепер, чоловіче, шивились, годї тибі дурить мене, бо я тибі ни мала дитина. Тепер ни гнївай ся, од мене ніякої милости ни сподївай ся. Зараз твою кобилу ззїм, а потім і тебе самого ззїм. — Ни їж мене зараз, дай зроку, я хоч з жінкою та дітьми попрощаюсь, а тоді вже ззїси. — Так я, медведику, пішком дуже довго буду ходить, ни скоро звирнусь. Дозволь зїздить на кобилї, скорій діло буде, а потім будиш їсти, кого хочиш. — Ну паняй, тїко живо звиртай ся. — Мужик поїхав до дому. Дорогою він думав: Шо мінї робить, як би мінї од медвідя одкараскать ся? Поїхать і ни вирнуть ся, він бісів прийде ночу на сило і дома мине задуше. А хоч і до дому ни прийде, так якже я буду жить біз посїву? Як ни вир-тись, а в поле треба їхать, а показать ся туди ни можно буде, бо все равно медвідь задуше. — Мужик їхав помалу, кінь ішов ходою, з ноги за ногу заплїтав. Чоловік сидїв на возї сумний, похнюпивши голову і все думав. Став проїзджать мимо гайка уже близь сила, дивить ся, біжить лисиця. Побачивши його, остановилась і спитала: Чого ти, чоловіче, зажурив ся? — Ех, ли-

сичка, як би ти знала моє горе, так іще б ни так журилась. — А шо хіба? — Та мене медвідь хоче ззїсти. — Так тиж, чоловіче, живий їдиш, чогож тибі сумувать? Дома боять ся нічого, там тибі угли поможуть. — Та видиш, яке діло, лисичко. Мінї ниобходимо треба їхать в поле землю пахать. — Лисиця подумала і каже: Знаїш шо, чоловіче, ти виртайсь зараз в поле і я побіжу туди і там буду питать тебе ниначе охотники.

Мужик вирнувсь в поле. Приїхав на свою ниву, а медвідь уже був на поготові їсти кобилу. Мужик каже: Погоди, медведику, ни їж, сховай ся під віз, а то там за кущами охотники їдуть. — Медвідь злякав ся, лїг під возом і зігнув ся в бублик. А лисиця ізза кущів почала кричать: Тю! тю! тю! Тю лю лю! Ей чоловіче, чи нима тут медвідів та вовків? — Мужик каже: Нї, тут нима нікого. — А то шо у тебе під возом? — Та це бочонок з водою. — А чогож він ни на возї? — Та це я сховав його од сонця, шоб вода ни нагрівалась. — Ни вірю тибі, чоловіче, ти обманюїш. Як ни положиш його на віз, стрілять буду. — А медвідь шепотом каже: Положи мене, чоловіче, на віз та прикинь рядниною. — Так яж тебе не піднїму! — Та я буду сам лїзти на віз, ти тіко диржись за мене, нібито ти сам мене зносиш. — Медвідь улїг ся на возї і лижав нирухомо, скорчившись в три погибілї. Мужик прикрив медвідя рядниною. А лисиця трохи згодом знов почала кричать: Чоловіче, ти ни бачив тут, охотники ни проїзджали? — Та тут нидавно якісь проїхали. — А вовків і медвідів тут ни бачив? — Нї, тут нима. — А то шо у тебе на возї? — Та це бочонок з водою. — Одіткни чоп, як полєть ся вода, тодї повірю. — Медвідь понатужив ся, почав сцять, з воза полилась вода. Лисиця каже: А шож вода лєть ся помалу, мінї шось ни вірить ся. Ти ударь по бочонку, як забобонить, так тодї повірю, шо бочонок. — Мужик взяв сокиру та як торохнув медвідя по голові, медвідь і дух спустив, ни копихнувсь нї разу. Мужик тодї пирирубав медведеві горло сокирою, шоб збігла кров. Потім завирнувсь і поїхав до дому. А лисиця забігла на пирід і каже: Ну, чоловіче, я тебе заборонила од смерти, тепер ти давай мінї за роботу пару курей. — Іди, лисичка, за мною, я дома тибі дам, скіко хочиш. — Нї, в двір я до тебе не піду, боюсь там собаки. — Так ти остановись на городї в садочку, я тибі сам винису.

Лисичка слїдкувала за возом. Коли мужик доїхав до сила, лисичка вскочила в городи і помчалась до мужика в садок. Мужик приїхав до дому і каже жінцї: Ну, жінко, молись Богу,

я од медвідя тепер збавив ся; лисиця, спасибі їй, визволила мене. Піймай, Палаго, пару курей та однеси їй в садок, вона там дожида. — Шо ти, чоловіче, в своєму умі? Чого ти будиш дарма занапащать курей? Од медвідя та збавив ся, а од лисиці як раз плюнуть — одкараскать ся. Иш який щедрий, болячки їй з маком, а ни курей. Курей я ні за які гроші нікому ни дам. — Так яж поступивсь їй дать, тепер ниловко своє слово змінять. Ти дозволь піймать хоч самих хужих, он хоч тих: чубатиньку кривовязу і зузулясту голопузу, шо все літо квохтала, вони такі, шо їх ни жаль. — Ні, ни дам, вони занисуть ся скоро; я щупала, уже обидві розгніздились; бачиш, у них грібінці на голові почервоніли. Ти попотчуй її чим нибудь иншим, шоб вона до нових віників ни забула. — Шож я їй зроблю, на язик соли насиплю, чи шо? Попробуй піймать її, вона втече, а вбить її у мене нічим, ружя ни маю. — Та дурний ти, чоловіче, на ві що тибі ружьо? Ти возьми мішок, всади туди Сірка і однеси до лисиці; вона кинить ся до мішка за курьми, а собака вискоче з мішка і задуше її. — Гарно ти, Палаго, пригадала, я значить так і зроблю. — Мужик впер Сірка в мішок і поніс до лисиці. Положив мішок біля неї, завирнувсь і пішов до дому, а на ходу сказав: Оце тибі, лисичка, за роботу, їж на здоровля. — Лисиця кинулась до мішка, попробувала піднять його, дуже важкий; тоді вона порішила подушить всих курей і по годні або штук по дві брать і односить їх до своєї нори. Тіко сикнулась розгортать краї мішка, а Сірко як гаркнув! Лисиця тікача од мішка. Сірко вискочив з мішка та за лисицею. Як поналїг за нею, як за хвіст ни схопе зубами! Лисиця мчалась, сама себе ни тямила, наскочила на яму, та як поверне на бік, а хвостом мотнула на яму. Собака погнав ся за хвостом і з прожогу вскочив в яму, а лисиця побігла до лісу. Сірко зостав ся в ямі. Сикав ся вискочить та ни можно було; стіни були рівні, нї за шо було очипить ся і яма була дуже глибока. Посидів він там цілі сутки, оголодав, пить і їсти захотів, а взять було ніде. Сірко так і думав, шо доведеть ся загинуть з голоду.

Над тиую ямою росло деревце. Дивить ся Сірко, на те деривце сїла галка. Сірко почав її прохать: Будь ласкава, виручи мене з биди, я тибі в пригоді стану.— Чим же ти можиш стать мінї в пригоді?— Та я буду заборонять тебе од злодіїв, биригтиму твоє гніздо і діток твоїх буду доглядать, шоб їх ніхто ни забідив. — Та я рада душою запомогти тибі, тіко як же я тебе винису з ями, коли у мене нима сили, я тебе ни підніму. — Та тибі і ни треба

мене піднімать, ти накидай в яму палочок таку копицю, шоб я міг вибрать ся з ями, тоді я вилїзу сам. — Галка почала носить палочки і кидала в яму. Носила вона цїлий день, а всеж таки копиця була нивиличка, вискочить Сїркові з ями ни можно було. На другий день теж саме, галка з самого ранку носила палочки. Сїрко зовсїм охляв, голод його мучив. Сїрко почав прохать галку: Будь ласкава, приниси мінї попоїсти, я з голоду млїю. — Галка политїла, нагибала в полї дохлятину і принисла Сїркові кілько штук шматочків. Сїрко трохи заморив чірвяка. Галка носила палочки, поки накидала таку копицю, шо Сїркові можно було виплигнуть з ями. Сїрко вистрибнув і сказав: Ну, тепер, галочко, я буду служить тобі цїле лїто, поки й дїтей вигодуєш своїх. Мости сміло сибі гнїздо, де хочиш, тїко вибири сибі таке дериво, шоб і мінї було де ховать ся од нигоди. — Вибрали вони собі дуплясте дериво. Сїрко влїз в дупло, а галка над виликим дуплом в малому дуплї почала мостить сибі гнїздо. Галка закончивши гнїздо, нанисла яєць і сїла висижувать. А Сїрко лижав в дуплї, обірігав гнїздо галки. Захотїлось Сїркові пить, він сказав галцї: Напій мене, а то у мене аж душа горить, пить хочить ся. — Та деж я тибі візьму води? Біжи сам до річки і напий ся. — Так до річки дуже далеко, поки я збігаю, а тебе хто нибудь розоре. Коли хочиш, шоб я тебе обірігав, так напій мене, а то я брошу тебе і піду до дому, а твоїх дїтей лисиця поїсть. — Галка почала пригадувать, як її напоїть Сїрка. — Дивить ся, везе панський водовоз в поле робочим бочку води. Галка сїла на бочку і стриба по нїй. Парняга взяв палку та як замахнувсь, галка митю злитїла з бочки, а він учистив палкою по бочцї. Потім галка сїла на тачку, як раз біля чопа. Паринь як замахнувсь палкою, а галка митю піднялась в повітрє. А паринь як учистив палкою по чопу, він так і покотив ся по дорозї. Галка схопила чоп і сїла в жито. Парняга остановив коня, а сам погнавсь за галкою. Він до неї, вона од його, він швидче і вона швидче. Поки він ганявсь за галкою, а вода тимчасом вся витикла з бочки; біля дороги в канаві стояла калюжа. Галка тодї бросила чоп і политїла до свого гнїзда. Парняга вирнувсь до бочки, а вона уже пуста; він тодї завирнувсь і поїхав назад знов набирать води. Сїрко прибіг до калюжі і напив ся води.

Одного разу Сїркові дуже захотїлось їсти. Він сказав галцї: Нагодуй мене подужче, а то я голодний! — Галцї набридло носить Сїркові по шматочку, а до разу багато принисти ни мо-

гла. Вона рада була одчипить ся од Сірка та ни можна було, бо понадіявшись на його защиту, вона намостила гніздо дуже низько. Почала галка пригадувать, як добуть для Сірка їжі. Одлитіла од лісу, сіла на дорогу і почала піджидать злучая. Дивить ся, їде горщешник, остановивсь на шляху, роспріг коня, пустив пастись, а сам сів біля воза, вийняв з торби хліб та сало і почав обідать. Галка сіла горщешникові на голову та як довбонула його в потилицю! Горщешник схопив палку і став прицїлять ся. Галка з його голови пирилитїла на віз. Він підбіг до воза та як замахнувсь. Галка з того місця митю пирилитїла на друге. А горщешник улупив палкою по горшках, так штук пять до разу і розбив, аж чирипки посипались. Взяла досада горщешника, знов кинув ся до галки з палкою, замахнувсь з усиї сили, а галка митю підхопилась і пирилитїла на друге місце. А горщешник як тріснув палкою по горшках, так і посипались чирипки, штук шість до разу розбив. І так він разів чотири прицїлявсь ударить галку і що разу попадав по горшках. А далї галка злитїла до долу і пострибала по шляху пішком. Горщешник за нею, вона од його, і так він гнав ся за нею з гони міста. А Сірко тим часом підбіг до воза, схопив хліб і сало і подавсь до свого дупла. Галка побачила, шо Сірко уже справив ся, знялась і полетїла до гнїзда. Горщешник подумав, шо над ним ничистий підшутив, мирщі запріг коня і поїхав дальші.

День за днем, пролитїв низамітно і цїлий місяць; галчинята вилупились, виросли, убрались в піря і уже почали пирилїтать з гілки на гілку. Сірко вилїз з дупла, подививсь на галчинят і каже: Ну, галочко, тепер я тибі ни нужин. Ти мене виручила з биди, а я твоїх дїток збиріг од злодіїв так, шо я своє слово здержав. А тепер, галочко, будь ласкава, услужи мінї послїдний раз та тодї вже й розпрощаїм ся. — Чим же тобі услужить? — А от шо, галочко; привиди ти до мене мого злодїя, лисичку, я їй оддячу за те, шо вона загнала мене в яму. — А як же я її привиду, вона ж ни піде. — А ти умудрись заманить її. — Галка подалась шукать лисицю. Побачила її в однім яру, сїла ниподалеко од неї і почала стрибать на одні нозї, ниначе підстрілина. Лисиця до галки, вона од неї; лисиця швидче, а галка сибі швидче і так довила лисицю до самого гнїзда. Потім вскочила в те дупло, де лижав Сїрко, лисиця і сибі в дупло, а Сїрко сцопав лисицю за шиворот і задушив її. А далї попрощав ся з галкою і пішов на сило до свого двора.

Зап. П. Тарасевський в Шебекинї, Курської губ.

Паралелї: Се оповіданє складаєть ся з чотирох мотивів: 1) Мужик засїває поле на спілку з медведем, при чім медведя обманює. 2) Медвідь хоче пімстити ся на мужикови, але лисиця виратовує його від медведя. 3) Чоловік обіцяє лисици кури, але замість того випускає на неї пса (пор. опов. Так світ платить). 4) Пес приятелює з галкою. Всї ті мотиви виступають також в окремих оповіданях. З огляду на те зазначую тут паралелї тілько до другого мотиву, а до 1, 3 і 4 на відповідних місцях під тими оповіданями. — Б. Гринченко. Этногр. Матеріялы, т. I, ст. 144—145, ч. 154. — И. Рудченко. Нар. южнор. сказки, т. I, ст. 17—18, ч. 8. — Е. Романовъ. Бѣлорус. Сборникъ, т. III, ст. 23—28, ч. 18. — А. Аѳанасьевъ. Народ. рус. сказки, т. I, ст. 14—16, ч. 7 (мотиви помішані). — M. Federowski. Lud białoruski, т. II, ст. 24—27, ч. 27—29. К. Шапкаревъ. Български прикаски, ст. 313—314, ч. 176—177. — J. Haltrich. Deutsche Volksmärchen aus Siebenbürgen, ст. 279—281, ч. 88. — El. Sklarek. Ungarische Volksmärchen, т. I, ст. 239—242, ч. 30. — J. Hahn. Griechische u. albanesische Märchen, т. II, ст. 106—109, ч. 94. — В. Добровольскій. Смоленскій этногр. Сборникъ, т. I, ст. 652—653, ч. 1 (конець). — E. Klich. Teksty białoruskie, ст. 161—162, ч. 3. — A. Aarne. Finnische Märchenvarianten, ч. 154. — O. Hackman. Märchen der finnländ. Schweden, ч. 154.

127. Весїлє медведя з лисицею.

Ішов раз медвідь лїсом тай надибає вовка; стали оба тай розмовєют. Каже мидвідь до вовка: „Шо я тибе буду просити? Може бис минї пішов в дружби“. — А вовк кажи до мидведє: „Най буди, я буду“. — Тай собі далї балакают. Вовк питає мидведє: „Кого би мидвідь хотїв взєти собі за жону“? — Мидвідь кажи до вовка: „Та кого озму? Куму лисицу, бо кума лисиха дужи до всиго цїкаві“. — І так собі балакают, а кума лисиха чула в корчи, як вони собі розмовєли, прийшла до них тай балакає: „Шо сти нового тут урадили“? — „Та щом такого урадили? Хочу узєти собі вовка в дружби“ — каже мидвідь.— А лисица відповіла їм на се: „Най вам Бог помагає“. — І спитала відмедє, кого бере собі за жону. — А мидвідь сказав ї на се: „Та кого озму — куму лисицу, бо кума лисиха дужи швиткі і шпаровиті“. — Тогди кума лисиха втїшила сї і запросила вовка й мидведє в гостї і наклала багато перед них їдзенї. А мидвідь сказав на то: „Кума лисиха добре сї тримают в запасї“. Потім віходє вони з гіри і ідут в лїс. Кажи мидвідь до куми лисицї: „Я буду просити куму лисиху, аби зараз прийшли до мени в гостї“. — Погостили вни сї в мидведї і відходє у лїс; лисиха пішла собі за дружков, а мидвідь пішов з вовком просити. І прийшли они, як попросили, до лисихи, а в лисихі велике вісїлє дужи. Кума лисиха дуже собі богато напросила. Каже вовк до видмедї: „Бо кума лисиха богато сї с кождим знає“. — Пішли вони до куминої гіри тай кажи вовк до куми

лисисхі: „Но хогім уже, бо брати траба слюб“. — „Та хто нам буде давати слюб“? — Мидвідь кажи до куми лисихі: „Хогім до заяці тай най даст нам слюб“. — Прийшли вони до заяцє, ше заяц дес був в гостині, не було єго дома. Диве сї, він біжит. Они стали, зачєли єго просити, він дав їм слюб тай вони пішли собі до дому. І ґаздуют до нинька.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1914. від Мих. Зубрея з Далешева, п. Городенка.

128. Медвідь пориває дївчину.

В одному лїсї жив вовкулака медвідь. Раніш він був чоловіком, бравим, молодим парубком. Знав ся він з дочкою відьми знахарьки. Відьма знала про це і мусила зробить його своїм зятем. а парубок ни знав, шо мати дївчини відьма, кохав ся з нею так сибі зничевя, аби ни скушно було. Задумав той парубок жинить ся і пішов сватать ся на друге сило. Засватав там гарну дївчину, багату і умну, кругом було 16. Загуляв свальбу, пиривінчав ся. З молодою після вінця припадало їхать лїсом. Відьма узнала, шо він насміяв ся з її дочки, рішила йому оддячить. Подалась назустріч молодим. Тїко віхали молоді в сиридину лїсу, конї захропли, звились навдибки і стали. Молодї побоялись, шоб ни пирикинув ся віз, встали. Молодий митю зробив ся медвідем і побіг геть по лїсу. Молода поїхала сама, пириляка на до смерти.

Парубок жив медвідем, йому бажалось подружить ся, як і всякому живому, та було нї с ким. Медвідї його до себе ни приймали, чули в йому чоловічий дух, гнали од себе. Подружить ся з дївчиною теж ни можно було: хто ж міг полюбить звіря? Надумав вовкулака украсти сибі дружину. Частенько він підходив до сила та все нїяк ни вдавалось украсти дївчину. В лїсу теж нираз захожувавсь підкрастись до женщин та на жаль жінки були ни сами, а з мужиками, а в мужиків були добрі дручки, бояв ся підходить. Одного разу в якийсь празничок малі дївчатка пішли в лїс по ягоди. Нагибавши полянку ягід, почали збірать їх кожна собі. Одна супроти другої силкувались захватить побільше ягід. Дївчатка розбрились по всї полянї хто куди. Вибіг медвідь з гущини лїсу, схопив одну саму кращу дївчину і подавсь знов в гущину лїсу. Дітвора побачивши медвідя, чим дуж кинулись тїкать до дому. Прибігли до дому ни живі, ни мертві, сами себе ни тямили. Опісля допитались у них, хто туди ходив і як було дїло; по розказу оказалось, шо одну

дївчинку медвідь украв. Батько дївчинки з своїми сусїдами пішов у лїс шукать свою дочичку. Зібралось душ десять, побрали с собою, хто шо попав: вила, рогачі, кочерги, сокири, а у кого були ружя, взяли ружя. Ходили, ходили по всьому лїсу, проходили цїлий день і нїчого ни знайшли ни медведя, ни дївчинки; і кісточок нїде ни видно було. Поплакав дїд з бабою, погорювали з тиждинь і стали по троху забувать.

А медвідь і ни думав дївчину душить. Він мусив її виростить і подружить ся з нею. Принїс її в свої хороми і носив їй харчів. Приносив їй груш, яблок, оріхів, огірків, кавунів і всякої всячини. Дївчинка по пирвах з пириполоху ни пила, ни їла, все плакала, а далї трохи звиклась, стала їсти і пить, а тоска всеж таки ни спадала з серця. Медвідь пошне иноді грать ся з нею, торкать її лапою або лащить ся біля неї. А їй ни до висїля було; тут вона споминала, як вона гралась з подругами, як її голубила мати і тут ни обходилось біз слїз. Медвідь питав у неї: Чого ти, красавиця, плачиш? — Та як же мінї ни плакать, скіко днів пройшло, а я ни маю нїякої вісточки од батька та матирі. Тепер вони думають, шо мене на цїм світї нима і що дня плачуть і тоскують по минї. — Ни журись, голубочка, я завтра піду, провідаю їх і принису тобі вісточку. А ти напичи пирогів, я понису їм гостинчика. Дївчина напикла пирогів з начинкою. Медвідь й каже: Тепер ти зложи цї пироги в кошіль і прикрий, а я піду, добуду лика, шоб було чим привязать кошіль до спини. А шоб ни страшно було тибі оставать ся самі в хатї, ляж на піч і лижи там, поки я ни звирнусь. — Дївчинка влїзла сама в кошіль, заложила себе пирогами, прикинула з верху хустиною і сидїла притаївши дух. Медвідь увійшов у хату, привязав мирщі кошіль до спини, вийшов на двір, завязав ликом двері і подавсь до сила. Медвідь бач думав, шо дївчинка осталась на печі. Коли пироги спиклись, дївчинка сказала: Ти ж гляди, на дорозї ни сїдай оддихать, а ниси біз остановки і пирогів ни їж, а то я все равно узнаю. Я віццїля побачу, як ти остановис ся.

Пройшов медвідь з пів вирстви, присїв на пиньок і подумав: Ну, тут красавиця мене ни побаче, достану пиріг і ззїм! — Дївчинка висунула голову і кричить потихеньку: Бачу, бачу, ни сїдай на пиньок, ни їж пиріжок, ниси прямо до мого батинька! — Медвідь мирщі підхопивсь з пинька, став на ноги і подавсь далї, а сам сибі подумав: От яка вона лупаста, нічу за пів вирстви баче! — Одійшов мидвідь од лїсу вирстви за три, уже

до сила оставалось з вирству міста. Присїв на пиньок і бормоче сам собі: Ну, тепер моя красавиця ни побаче мене; присяду, оддихну трохи і пиріжечок ззїм! — Дївчинка упєть висунула голову і гука по тихеньку: Бачу, бачу, ни сїдай на пиньок, ни їж пиріжок. — Медвідь підхвативсь і подавсь далї. А сам ни мало дивувавсь. От лупаста, як вона баче! Уже по ночі, ниначе їй хто підказує, шо я сїв.

Підийшов медвідь до воріт і хотїв постукать лапою. Собаки почули, загавкали, кинулись до воріт. Медвідь мирщі збросив з себе кошіль і драла од двора. Дїд почув, шо собаки гавкають біз перестану і кидають ся до воріт, вийшов з хати. Одчинив хвіртку, дивить ся, а там стоїть кошіль. Дїд здивувавсь: Шо за оказія? Віткіля кошіль взяв ся? Хто його міг принести? — Вийшла з хати і бабуся, кинулись вони до того кошіля, аж там пироги. Баба з дїдом іще дужче здивувались. Шо за диковина, віткіля пироги взялись? А дочка обізвалась з кошіля: Це я, мамо, напикла! — і стала вилазить з того кошіля. Дїд і баба од радости плакали і сміялись. Повили дочку в хату, там її цїлували, обнїмали і сами ни знали, куди посадить. Дочка все до чиста їм розказала, де вона була і як з биди виручила себе. А медвідь то й по вік остав ся біз дружини.

Зап. від Пр. Чередникової в Шебекинї П. Тарасевський.

129. Як жінка жила з медведем.

Жив чоловік, на поли мав хату, але був бідний, шо ни мав шо їсти, ше й ни мав чим запалити. Дес колис і він ходив в лїс за дровами, а деколи жінку посилав. Пішла раз жінка в лїс тай збирає тото ріщічко дрібне, що пообломлював вітир тай иний, але нараз дивит сї, іде два видмедї. Кажи мидвідь один до другого: „Аж типер ми будем мати обидва попівну жінку“. — Приступают блищи від нї, вона сї зльикала, впала до зимлї — так гий ни жива стала. Нїц вони ни робє, лиш піднимают її, бере один за одну руку, а другий за другу, тай ведут. Але вона сї так застрашила, шо не знає, куди вони ї ведут, шо мало що і памєтає. Приводє вони ї до скали, кажи оден до другого: „На, ти тримай, а я буду скалу відвертати“. — Підоймив він тоту скалу, а під тов скалов є така яма; бере він її за обі рукі, бире на себи тай нисе до ями. Вносит її до ями, там є сїно, там є солома постелина, кладут її на тоту солому тай кажут до неї: „Тут

ти уже маєш з нами вічно жити“. — Али вона сї ни обзиває до них, лиш плаче й плачи, як ніч так день, ніколи не стає. Вони лиш кілько стоє коло неї тай втирают ї лабами слози тай говорє до неї, шо: „Ти не плач, тобі сї тут ніц злого ни стани, ти ту в нас ни будиш нї гола, нї голодна“. — Вони, оден лишив сї з нев, а другий пішов до міста, порозбивав склепи, позабирав хліба, мнєса, всьо, шо потрібно до житє; приносит туда до ями. Так вона плакала два дни — три дни, шо ни переставала ніколи; але видит, шо ї тото уже ніц ни поможе, бо вони ї навіть і на крок ни лишєют саму. Бере вона сї до їди; попоїла тай кажи: „Божи, помолю сї тобі, віниси коли мине відси ще“.

Так вони ї як понаносили всего добра, так вона жила з ними черес цалий рік биз ґітий, а на другий рік уже має від них сина. Як народив сї той син, так вона їм усьо розповіла, шо її потрібно: „Траба минї убранє, траба і дитинї і пилинок і корита, аби мала у чім дитину скупати“. — Як росповіла, він в той чєс поприносив, що росказала. Не голодна вона, лиш сидит тай шиє на себи та на дитину. Та на другий рік уже вона має і другого сина. Так вона їх віплекала й віколисала, лиш кілько, шо вони не учені, али як вони добре попідростали, так вона їх учит по свому говорити, аби медведї ни вчули. Так вона з ними жила, шо вже син мав старший десєть літ. Кажи тогди до сина до одного і до другого: „Я би вам“ — кажи — „шос росказала, лиш коби ви своїм татам ни росказали“. — А вони кажут: „Нє, не бійти сї, ми не скажим“. — Кажи: — „Ґіти мої, ту є ще один сьвіт, ни лишень сей, що ми сидимо ту в нїм. Там є“ — кажи — „на тїм сьвітї сонци, місїць, звізди і люди“ — кажи — „є і поли і лїси і дзвірина і всьо є на тім світї“. — Але сини кажут: „Мамо, а чомуж ви нам давно ни сказали, а ми би вже ни пішли подивити сї були давно“? — А вона кажи: „Сини мої, ви ни годни вітси війти, бо наші тати як ідут на лови, то вони замикают скалов двері“. — Они, як цисє розмовєли всї троє, два сини і мама, то тих татів дома ни було. Кажи старший син: „Мамо, я типер вже сї скали ни бою тої, я ї уже годин відвалити“. — Кажи вона: „Сину, якже ти годен, іди но ти трибу[redacted] як потрафиш її відвалити, так будем вітси вже тїкати“. [redacted]ов син, затрибував скалу тай відвернув; уходит туда до[redacted]кати тай кажи: „Мамо, я вже відвирнув скалу“. — А во[redacted]и: „Іди, сину, запри, бо як тати нагійдут, бо вон[redacted]шли на лов[redacted] як будут двері віткриті.

вони сї здогадают, шо ми схочим тїкати. Ми будим тїкати, аж як я сї віпитаю татів, ци вони дилеко відхоґе тай ци на довго“.— Послухав син мами тай пішов тай запер.

Низадовго приходє обидва тати, тай кажут: „Давай нам їсти, бо ми троха відпочиним тай ідем на штири дни з дому“.— Вона живенько коло них ходит, дає їм їсти і така укішна, що вони будут відходити, бо й вона ни забавит сї за ними йти. Пообідали вони, полєгали троха спати, повісипєли сї, повставали, пополуднували тай пішли в дорогу. Вони ще дужи маленький кавалок дороги увійшли, як вона вже казала до синїв, шо: „Збирайте сї, бо вже будем тїкати“. — Вони мало що мали збирати з собов, бо там добра нїякого ни було, лиш кілько, шо старший син ішов уперед і взєв маму за руку і підносив її, бо то така була яма, шо вона ни годна була вітти вилїсти. Прийшли вони аж під тоти двері, шо були с скали зроблені, взєв скалу руками, відкинув на бік, як повіходили на світ божий, хоть мало вони ще світа виділи, али казали: „Божи, якби ми були знали, шо тут такий світ, то ми би були ще малими вітси поутїкали.— Взєли маму попід пахи тай тїкают лїсом, бо вона така слаба, шо від вітру валит сї до зимлї. Вона їм дорогов кажи, шо: „Я маю другого чоловіка і будим тїкати від разу туда до дому“.

Як вібігли вони з лїса на край, сило було ни далеко, тото саме сило, шо вона вітти родом, так вони право йдут до него. Як увійшли в сило, то нїхто її ни міг пізнати, хотєнь вона була вітти родима. Як прийшла вона аж до хати до свої, так і чоловік ї ни міг пізнати і гіги навіть її. Як сї вже дала пізнати, так сї зробила поголоска в силї, посходив сї нарід і дали знати до уряду громадского і до жиндарів, то як вона зачєла росказувати, де була і с ким, так зараз казали то сило обточити воськом, бо вони сї здогадували, що мидвиді прийдут за ними. Два дни було тихо, шо нїхто ни приходив, а на третий день, як медведї прийшли від кі ямі, як уздріли, шо яма відкрита, то так страшно зарули, шо аж до сила було чути. Так тото восько всьо було остро стояло, бо вони знали, шо низабавки прийдут видмедї. Так вони ни задовгий час зачєли надходити. Занюхали слїд і куда вона йшла, так вони зараз ішли за нев і рули, такі ни переставали. Так вони прийшли нидилеко сила. Як уздріли, шо варта стоїт наоколо, то страшно зарули, і повертали сї. Так вони натходили чирез пару день. І казав її віт і шандарі, аби вона сї забрала с сего сила, бо, кажи: „Варту коло теби нїхто ни буде тримати“. — Так вони спродали свій маєток

і поїхали далеко в сьвіти, а там варта сї розібрала від того сила, вже ніхто ни пилнував. Як прийшли обидва видмеді під тоту хату, то роскидали і маленької кришички не лишило сї. А тоти сини як повіростали, то такі були силнї і страшнї, шо навіть на роботу їх ніхто ни хотїв приймити.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1914. від Мих. Чернецького з Далешева, п. Городенка.

Паралелї: Н. Ончуковъ, Сѣверныя сказки. ст. 145—146. ч. 55. — A. Aarne. Finnische Märchenvarianten. ч. 425. C. — O. Hackman, Märchen der finnländ. Schweden. ч. 425. C.

130. Як медвідь зїв чоловіка.

Оден газда мав на залїсю поле; їму дзьвіри дужи робили шкоду. Він війшов оден раз на поле, а єму дужи праці зімнєта. Став він тай каже сам до себи: „Не досить, шо я бідний, али робє минї таку велику шкоду". — Став тай плаче. Але йде мидвідь тай єго сї питає: „Чо ти, чоловічи, плачеш"? — „Якже ни плакати? Що я буду цілий рік їсти, коли ви минї таку велику робите шкоду". — Мидвідь кажи до чоловіка: „Хто тобі робит шкоду"? — Чоловік кажи: „От і ви такі". — І натходит на то вовк. Стали вони усї три тай балакают, а вовк кажи до чоловіка: „Дай нам дві штукі худоби тай більше ни будеш мати шкоди". — А ґазда єму на се вігповів: „Та — я вам дам, али аби більше я ни мав з вас шкоди". — А вни їму кажут, шо вже білши він ни буде мати шкоди.

Вже збіже гійшло, позабирав він до дому, а жєль їму було давати дві штукі худоби. Мидвідь прийшов, аби він то дав, що обіцєв; той наймив кілька хлопцїв, тай єго відогнали. Мидвідь сказав до чоловіка: „Уважєй, я тибе й на пичи найду". — Він увійшов до хати тай кае до жінки: „Я уже с печи ни буду злазєти, бо мидвідь казав, що мене ззїст". — А жінка кажи до него: „Мидвідь до хати ни піде".

Мидвідь прийшов другий раз з вовком за тов худобов, що він їм обіцєв, а сусїди мидведє і вовка відогнали. Вовк з мидведем взєли тай пішли. На другий раз приходит мидвідь самий, пирибрав сї на бабу і прийшов до него. Прийшов перед сїни, а сїни замкнені. Він пішов перед вікно і кажи: „Втворіт"! — А жінка кажи: „Я ни втвору, бо казав мидвідь, що зїст мого чоловіка в хатї". — А баба кажи: „Ни бій сї, тут мидведє нїгде не витко". — Пішла жінка, втворила тай баба та йде до хати. Жінка дає кавалок хліба, а вна ни хоче брати, але на піч, чо-

ловіка за ноги, сирид хати роздерла тай пролиґнула. Жінка кажи до ґітий: „Дивіт сї, ґіти, що біда чоловіка на пичи найшла!

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913. від Мих. Зубрея з Далешева, п. Городенка.

131. Звідки взяли ся білі медведї?

Мужик пахав толоку. Було дуже жарко; він так бідолашний уморив ся, шо на силу ноги волочив. Спутїв здорово, мокрий був увесь, як миша, хоч викрути всього. Йому і так було досадно, а тут іще проклятий овід надоїда. Кусав нимилосердно. Мужик підкрав ся, поймав того овада, встромив йому в с...у соломинку і пустив. Овід ледви долитїв до куща і сїв на лозину.

У мужика під возом були харчі; хлїб, сало і молоко в глечикові стояло. Лисиця бісова підкралась під віз і почала хльобать молоко. Молоко випила, а голову почала виймать та нїяк ни витягне. Туди кой як встромила, а віттїля ни висмикне. Мужик побачив, шо під возом шось возить ся та мирщі туди. Коли дивить ся, аж но там лисиця ворочаїть ся з глечиком. Він здорово розсердив ся на неї, бо і так було досадно, а тут іще така пакость. Мужика зло взяло ни на шутку; він узяв ґренджик і ну її лупцювать. Попирибивав її ноги і пустив. Вона пошкандибала і на силу добралась в кущ; лягла в холодочок і лежить нї жива, нї мертва.

Трохи згодом плететь ся відмідь. Тут уже мужик хоч і сирдитий був, а врябів. Злякав ся медведя. Приходе Мишинька і каже: Чоловіче, я твою кобилу ззїм. — Мужик почав його просить: — Медведику, братїку, стривай, ни їж; дай мінї хоч пайки допахать. — Мідвідь согласив ся. Мужик тодї й каже: А шож ти, хіба більше нїгде ни найшов сибі їжі, шо за моєю кобилою прийшов? Тиб лучче пішов до богатого, а то вона в мени одна, а ти хочиш послїдню в мене отнять. — Так вона, чоловіче, мінї понаравилась; я люблю рябих коний, я сам би бажав рябим бути. — Мужик і каже: Та вона в мене була гнїда, я її попіжив, вона стала ряба. Хочиш, я тебе зроблю рябим; попіжу і ти будиш рябий; а хочиш, так і всього білим зроблю. А правду ж ти кажиш? — Та чогож я буду брехать, от побачиш! — Так, пожалуста, чоловіче, попіж мене. — Лягай, я живо. — Мідвідь ліг. Мужик подумав трохи і каже: Нї, так буде ни споручно; ти будиш ворочать ся і воно погано вийде. Дай, я тибі звяжу ноги. — Та все равно, вяжи, як шо треба. — Му-

жик узяв вірйовку, скрутив йому ноги. Наклав кучу дров, підпалив їх, зняв з сохи сішник жилїзний, розпік його на огні до красна і ну його піжить. Шерсть так і шкварчить і так він його обсмалив кругом, як кабана. Мідвідь баче, шо ни дурна шутка, зібрав всї сили, як рвонув ся, так і тріснули всї вірйовки. Ослобонив він свої ноги і мирщі тїкать, куди очі бачуть. Добіг до куща і пуць туди, упав на сиру землю і лижить, важко дише.

Трохи згодом принесла чоловікові жінка обідать. Пообідали вони, лягли оддихать. Чоловік з жінкою пожартував трохи. Хоч він і наморивсь здорово, а все таки полежавши біля жінки кров зашивилилась, дуринь його став дибом. Він ни довго думавши, закотив її юпчину до самого пояса і почав її пилять. А мідвідь, лисиця і овід бачили з куща, шо мужик возиць ця над жінкою і почали толкувать ся проміж себе: Шо він її робе? — Овід і каже: Це він її соломинку в с...у затика! — А лисиця: Нї, це він її ноги лама. — А мідвідь слухав їх розмову тай каже: Нїхто з вас ни вгадав; зовсїм ни те, шо ви думаїте; це він начина її піжить. — У медведя нї одної ширстини ни осталось, вся кожа була попечина. Кожа вся облїзла, а нова наросла і шерсть стала виростать уже ни темна, а біла. З тих пір і білі медведї повились.

Зап. в Купянську, Харків. губ. П. Тарасевський.

Паралелї: V. Hnatjuk, Das Geschlechtleben des ukr. Bauernvolkes. т. I. ст. 446—448. ч. 318. — Юморъ русскаго народа. ст. 55—56. — Русскія завѣтныя сказки. ч. 5.— Anthropophyteia, т. V. ст. 323. —Antti Aarne, Finnische Märchenvarianten. ч. 152.

VII. Тхір.

132. Як обіджений тхір не міг пріпхати ся крізь отвір.

Раз прийшов лис до тхора у гостї тай тхір єго файно погостив. Але приходит вітак тхір до лиса, а лис каже: Не маю я, куме, чим вас погостити, хибабисте пішли зо мнов тут до одного газди; у него є цїлий курник. — Зібрали си они оба і пішли шукати курий.

Прийшли они до того чоловіка, каже лис до тхора: Оди є курник. Ану лїзьте о-цев дирков до середини, а я буду на вартї: лиш кобисте собі, каже, не желували, бо цего (нїби газди) не шкода, у него є доста! — Тхір полїз до середини, лис заклав дирку дошков, а сам підбіг під вікно та крикнув: Ой ґаздо! ґаздо? А іґіт-ко до курника, маєте злоґія... Тай утїк. Ґазда схо-

пив си, збудив синів тай повібігали на двір. Зробив си крик! А той тхір уже собі файно підїв тай як учув, шо біда, а він далї... Трутив дошку тай бере си лїзти, а то ни мош, бо став дуже повний... А тоти як імили бука, як станут парити, то тхір ледви пропхав си через дирку і утїк ледви живий.

Від того часу тхір з лисом у великій ненависти.

Запис. у Волчківцях. Снятинського пов. 1910 р. від Петра Ґавдуника Ант. Онищук.

Паралелї: Brüder Grimm. Kinder- u. Hausmärchen. т. I. ст. 338—340. ч. 73. — J. Haltrich. Deutsche Volksmärchen aus Siebenbürgen. ст. 292—293. ч. 97. — **Лїтературні перерібки:** Bayki wybrane Ezopa. ст. 116—117. ч. 59: Lasiczka w szpiklerzu. — W. Hertzberg. Babrios Fabeln. ст. 41. ч. 86.

133. Тхір і кіт.

Війшов собі раз котик на двір тай сїв си на городї. Дивит сї, а з ґіри лїзи тхір і кажи до кота: „Ци не маєш шо поснїдати“? — „Та шо я тобі дам поснїдати, коли я і самий ни маю. Як хоч снїдати, — у мого ґазди є богато курий, зроби си ґеру на під тай там будем мати оба шо їсти“. — Тхір вісадив сї на під, задушив курку і їст. А кіт с під стріхи каже тогди до него: „То я тобі се нагилив, а ти минї ни хоч дати й покушіти“? — „Та я ше лиш отипер удусив і хоків і тибе закликати, алис нагійшов, то добри, то ни треба минї за тобов шукати“. — Посїдали і їгє собі оба.

Але тхір кажи до кота: „Вважєй, абис ни сказав нїколи ґаздї, бо він на мени поклав би якус нужду і мине би мусїв злапати“. — „О такжи би я ни мав роботи і ґаздї казав; попри теби і я добри собі жию“. — Так вони собі довго оба кумпанували. Аж шос тхір сказав котови і дужи оба погнївали сї. Вже они оден другому ни в ласцї. Колис то ґазда бире, скликає кури і дивит сї, єму дужи богато бракує курий. А на приспі сигів котик тай ґазда кажи до него: „Відав ти з моїми курми тримаєш співку“? — „Я твої кури ни їв, али в теби занадив сї тхір і тобі так багато курий вінищив“. — Ґазда взєв, наклав капкан. Ґазда рано встає, а тхір в капканї вже нибощик.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913. від Мих. Зубрея з Далешева, п. Городенка.

VIII. Їжак.

134. Їжак і заяць перебігають ся.

Одного разу вийшов їжєк з свої нори подивити си на божий сьвіт. Було то так під осінний час у нигілю і шьо він собі погадав? Піду я у поле роздивити си, єк віглєдає гречка і пшениця! І пішов. Задумав собі, аби коротшов дорогов іти, то піду навправец. Але поза корчем здибає єго заяц, шчо обзирав капусту, ці вилика виросла. Ого-го! каже їжєк, скоре сотворінє тут. — А ти, каже заяц, такий твій рід від давна і ти такий загинеш з твоїм ходом і з твоїми кривулєми, з твоїми кривими ногами. — Але їжєка найдуше то узлостило, шьо він каже, шьо криві ноги. Ти, каже, мене береш на сьміх? Аже як ти такий великий пан, то заложім си, хто кого переможе у бігу. — І заклали си у пєть дукатів і у флєшку горівки. І каже заяц: Ану біжім. — Ні, каже, іше ні. Я піду ше до дому і скажу жінці, аби знала, де я пішов. — А заяц був тому рад, бо був голоден і думає собі: І це мені добре буде, бо попоїм капусти, то зможу ліпше бігати.

Приходит їжєк до свої нори і каже жінці: Знаєш, жінко, маю клопіт. — Який? — Каже: Заложив сми си з заяцем, хто кого переможе у бігу. Тай гет уже розказує за той заклад. — А ти мой здурів! Ці шьо? Шьо ти си кладеш до заїцє у бігу? — Мовчи, жінко, каже їжєк, єкос то буде. Ми, каже, мусимо віграти тих пєть дукатів і флєшку горівки. Каже: Збирай си, жінтьо, і ходи зо мнов разом. — Ідут они разом, а по дорозї їжєк учєї жінтю, шьо має робити. Каже: Ми зара там приходимо на ниву і я тебе поставлю у цім кінци у борозні і ти маєш на сїм місци стояти. Наколи прибіжит заяц д тобі, так ти маєш казати: Я вже тут! — А прийде він у тот другий конец д минї, то я так само скажу: Я уже тут.

Приходит він д заїцеви і каже: Ну, я, каже, уже готовий. — Поставали они у конец ниви і заїц каже: Маємо бічи на коменду; на коменду — раз, два, три! маємо ураз зачинати бічи. — Добре! — І станув заїц у одну борозну, а їжєк у другу і на коменду — раз, два, три! рушили до бігу. Заїц біжит, шьо сили має, у другий конец ниви, а їжєк остав си на місци. Прибігає заїц у конец ниви, а там каже їжичиха: Я уже тут!

Агі, каже заїц, та аби таке помело, аби мене перебігало?! — Ану пробуймо шє раз. Заїц скочив знов до бігу, прибігає у

конец ниви, а їжєк си підоймив до гори і каже: Гог-гов! Я уже тут давно чикаю! — Агі! Ану біжім ше раз. — Прибігає у другий конец, а то знов є там їжєк. (А то була їжичиха). Так бігав він девєдесєть і девєть рази, а за сотним разом єк попробував бічи, кілько сили мав, єк си помоцував, тай на серед ниви — тріс.

Отак си кінчила справа їжєка з заїцем.

Ніколи ни треба смієти си з бідного, хокь би їкий був нишєсливий, бо сьміх побиває.

Запис. в Карлові. Снятинського пов. від Николая Семотюка Ст. Ант. Онищук.

Паралєлї: Пор. далї оповідане: Заклад лисицї з раком. — Перегони на наведений мотив відбувають ся між ріжними звірятами. З одного боку виступають дуже повільні звірята, як рак, черепаха їжак, слимак, із другого дуже швидкі, як лис, заяць, тигр, і олень. Широку лїтературу предмету зібрав Dr. O. Dähnhardt, Beiträge zur vergleichenden Sagen- und Märchenforschung (Abhandlung zu dem Berichte der Thomasschule in Leipzig über das Schuljahr 1907/08) ст. 10—46: Der Wettlauf zwischen dem Hasen und der Schildkröte.

135. Стріча їжака з лисицею й вовком.

Одного разу їжак біг лїсом, шукав собі їжі. На зустріч йому мчалась лисичка. Їжак побачивши лисичку митю зіжмавсь, сховавсь в свої колючки і лижав нирухомо. Лисичка побачивши їжака, спинилась і почала його обнюхувать. Нираз сикалась укусить та що разу натикалась пикою на остюки. А далї одійшла од його і каже: Який ти гарний звірьок! Я хотїла полюбувать ся на тебе, а ти ховаїс ся в свої колючки! Скинь геть свої остюки, ти тодї іще кращий будиш. — Я ни звиртаю уваги на те, шо мої колючки другим ни норовлють ся, за те я нікого ни боюсь, мене остюки зобороняють од ворогів. — Лисичка повиртїлась, повиртїлась і побігла далї. Їжак розправивсь і теж подавсь по свої дорозї.

Ни спів пробігти сажень з десять, як знов наткнувсь на биду. На зустріч їжакови біг вовк. Побачивши їжака вовк спинивсь. Їжак мирщі стуливсь в клубок, настобурчив свої остюки і лижав нирухомо. Вовк сикнувсь до їжака, хотїв його в рот взять та поколов сибі губи, одступивсь трохи од їжака, покрутив головою, зачхав, погладив себе лапою по мордї і каже: Я бачу, ти як дві каплї води порося, тїко у тебе щитина дуже цупка і колюча. Од чого вона у тебе така? — Їжак почав йому розказувать: Та я був колись поросям, мене пирид виликодним закололи і повизли до церкви вмістї з паскою святить. Хазяїн звирнувшись од церкви, їхав до дому понад горою. Віз якось обирнувсь, а паска вмістї зо мною покотились з гори. Хазяїн ки-

нувсь доганять паску, паска спинилась в ярочку, він її підобрав і положив на віз, а порося впало в бурян і там зосталось, бо тоді було дуже темно так, шо трудно було знайти. На ту пору тию дорогою бігла лисичка і почула запах жариного поросяти. Лисичка підблизилась до його і уже мусила його схопить. А Бог митю дав йому колючу щитину і оживив його. Таким побитом Бог заборонив свячене порося од зубів паскудної лисиці. І тепер мене, як сам бачиш, ніхто ни може ззїсти, бо звірі ни достойні моє мнясо вживать, я святий звірьок. — Вовк розгнівавсь на їжака; як би він ни був колючий, так розірвав би його на клочки, а то з досади тїко обісцяв їжака і подавсь далї. Їжак мирщі розправивсь, отряхнувсь і побіг до своєї нори.

Запис. від С. Старченка в Шебекинї П. Тарасевський.

136. Хитрий їжак.

Одного разу бігла лисицє до саду і здибає по дорозї їжєка: Добрийдень, їжєчи. — Каже їжєк: Добре здоровлє! — Ходи зо мнов у товаристві у виноград. — А він каже: Ой страшно, лисичко, бо там господар накладає усе сильце; можемо упасти у біду. — О я, каже, ни бою си, я маю школи покінчені, то дам си раду! І пішли.

Наїли си они винограду і вертают си тай лисичька імила си у сильце. Ей, каже, їжачку, братчіку, ратуй! — Ой нї, не помозю, бо я казав, шьо ни знаю; таж ти менї казала, шьо маєш школи покінчені. — Ой каже: Я уже зі страху забула гет усе. — Уздрів їжак, шьо біда і зачєв ї радити: Нїц, каже, не роби, лиш єк газда прийде, а ти си зроби неживов — опусти голову, ноги, так ік бис була мертва і може си ця штука удаст. — Акурат входит господар, став над лисицев і каже: От, каже, шкода, шьо я не був штири дни у садї, аж си прочутила... Узєв си однов руков за ніс, а другов імив лисичьку за фіст тай вікинув ї через пліт.

Але лисици лиш сего було треба: схопила си тай пішла до дому. Шьос читвертої днини іде лисичька знов у виноград; іде попри їжєкову нору і знов кличі єго у товаристві у виноград. Та ти забула уже, шьо з тобов було? — Ходи, ходи. — Но, наїли си они знов винограду тай лиш зачєли іти, а то їжєк упав у силце. Ей, каже, сестричько-лисичько! ратував я тебе, поратуй і ти мене. — Но, шьо я тобі поможу? Я тобі не поможу нїчо! Тай іде гет. — Ратуй, бій си Бога! — Але лисичька

гі не чує. Але їжєк заплакав: Сестричько! Дуже-сми жили файно, ходи хоть роспрашєй си зо внов. — Но, вернула си лисичька тай си обіймили обоє. Ой, каже їжєк, поцілуймо си обоє, бо знаєш, шьо ми смерть зараз. — І лисиці вівалила язик і хочі їжєка цулувати. Тогди їжєк зловив лисицю зубами за єзик і моцно тримає. Зачєла лисицє пищєти не своїми голосами так, шьо учюв господарь тай убіг до саду. Є шьо виґіти! Но узєв він борзо тай лисицю убив, а їжєка поволеньті вібрав із сильця і пустив у сад тай від того чєсу дуже їжєків шінував, бо видів користь.

Запис. 1913 р. в Карлові, Снятинського пов. від Семотюка Николи Ст. Ант. Онищук.

Паралєлї: І. Франко, Коли ще зьвірі говорили, ст. 44—47, ч. 11. — A. Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 105. — O. Hackman, Märchen der finnländ. Schweden, ч. 105.

IX. Крет.

137. Розмова крета з лисицею.

Голодна лисиця бігла по полю і пильно зорила на мижники, чи ни вилїзла де з своєї нори миша або говрашок. Наткнулась вона на купу зимлї і спинилась. Понюхала, прислухалась і чує, шо там шось шарудить. Лисиця прищурилась біля тиї купки і ждала, поки кріт покажить ся на поверх зимлї. Кріт ни дурний був, нюхом почув, шо над норою його хтось дожидаїть ся так, шо він на поверх зимлї ни показав ся, а почав рить ся далї в бік. Лисиця баче, шо підживить ся їй ни доведеть ся, стала казать: Шо ти за звірьок, чом ти на світ божий ни показуїс ся, як тибі ни набридне в темряві цїлий вік жить? Вилїзь, подивись на красу природи тут гарно, весило, сонїчко сяє, квітки ріжного колїру пахну, браво, кругом птахи співають і все, все, шо тїко твої душі вгодно; рай тай годї.

Кріт і каже: Нихай буде там гарно, а мінї тут іще краще; там мінї нїчого буде робить, бо все равно я там нїчого ни побачу так, шо краса природи мене нїже ни цїкавить. — А хіба ти слїпий? — спитала лисиця. — Та я був колись ни слїпий, а тепер нїчого ни бачу; нас Бог покарав за те, шо ми були дуже шкодливі і ядовиті, од нашого укуса чоловік умирав. Чоловік подавав на нас жалобу і прохав, шоб нас зовсїм ни було на світї. Опісля того Бог обрік нас на слїпоту поступивсь вир-

нуть нам світ тіко тоді, коли ми нариїм із зимлї кучок стїко, кілько на небі зірочок. — Ни вірю тибі, кроте, то ти ни хочиш сам витикать ся на світ білий. Вилїзь з нори і ти будиш бачить. — Нї, лисичко, ни вилїзу я, нїколи мінї дарма часу гаять, треба побільше працювать, шоб скоріш нарить кучок числом на рівнї з зірочками. — Ни вір ти бабським вигадкам, брось в зимлї возить ся, вилїзь на поверх зимлї, краще тибі буде, я тебе вилїчу од слїпоти. А то як ми будим всяких росказнїв слухать, так і на світї ни можно буде жить. Я чула іще таку басню, шо бутто коли ти нариїш кучок стільки, як на небі зірочок, так всї зірочки померкнуть і пошнеть ся страшний суд так, шо ти краще брось рить, хай йому лихо. А то прийде кінець віку і всї чириз тебе загиним. — Іди ти, лисичко, по своїй дорозї, ни мішай мінї, бо я все равно на поверх зимлї ни вилїзу, нашого брата уже ни раз так учили. Чоловік нам ни дає просвітку; як тїко виткнис ся з нори, він зараз же бє нас, себто мстить нам за давнїшню шкоду, а инші схоплюють мене за шиворот мизинцями і душуть, либонь для того, шоб самим довго жить і кого він подаве тими мизинцями, теж буде довго жить. З тиї причини я боюсь показувать ся з під зимлї і ти, лисичка, ни надежна звірина, я тибі віри ни йму. — Лисиця повиртїла хвостом над тию норкою і подалась далї ни одуривше крота.

Зап. від Дм. Фесенка в Шебекинї П. Тарасевський.

X. Лилик.

138. Лилик і миш.

Кажан на зорі забивсь під стріху і почав дрімать. Наткнулась на його домашня миша і пита: Шо ти за птиця, віткіля ти прилитїла? — Нї, я ни птиця, а литуча миша. — Ни похожа ти на мишу, у нашому роду таких ни було; ти скоріш на жабу скидаїс ся. — Нї, я ни жаба, а я була колись такаж, як і ти. — А віткіляж у теби крила взялись? — Це мінї Бог дав; я колись нивзначай покуштував свяченої паски, з того часу у мене появились крила і тепер я живу правдиво, чоловікові на користь так, шо од свяченої паски і я стала святою. — Як би ти була свята, так тиб сіяла як анголь, а то ти чорна, вонюча і крила такі, як у чорта. — Та дарма, каже кажан, а всеж таки я щасливіша од тебе; мене нїхто ни пійма, а тебе всї бють і нинавидють і ти того стоїш. — Нихай попробують убить, каже миша,

мене нїхто не попаде, я в мишоловку нї за які блага ни піду. А од кота я знаю, як удрать; я уже ни одного кота одурила. —Ни спіла миша похвастать ся, кіт як стріла кинувсь на неї і згріб її в лапи. Кажан тодї й каже: А шо, похвасталась? Ни правду я казав, шо твоє житя що филини на волосинї?

Зап. від Дм. Фесенка в Шебекинї П. Тарасевський.

XI. Миш.

139. Хитра і проста миш. А.

Бы́ло дьві мы́ши і йидна́ си настара́ла йі́сти на зи́му, а дру́га нич. А ўно і днесь так йи, що ни то́му риче́но, кому́ пиче́но, хыба́ то́му, хто зьі́ст. І тоты́ мы́ши йидна́ дру́гі мо́вит: Шчош, сестри́чко, ци зладиласъ сьа на зиму? — Та чому́, злади́ла. Ма́йу, Бі́г даў, шчо йі́сти й пи́ти. — А тота́, шчо нич не ма́йи: Ма́йу й йа зза бо́жойі во́лы: ўже́м сьа й вы́сповідала. А ты ци сповіда́ла сьа? — О, йа ныт. Не зна́йу, де сповіда́ти сьа. — О, мій ды́до ксьи́ндзом. А ўже стары́й, такы́й вуса́тый і ле́хко сповідат. Ходи́ зо мноў, йа́ ти ўкажу! — І привела́ йі там, д йакі́сь хы́жи і ўка́зуйи так ў воке́нце і мо́вит: Лысь там, він там сы́ди́т, ды́до мій! — А кіт сьа диви́ў, жи мыш полы́зла. Тай тота́ сьа верну́ла, а кіт скочиў, тай тоту́ зьі́ў. І тамта́ не працува́ла і не лади́ла, а че́рез зи́му йі́ла.

Зап. у мартї, 1899, від Гриця Олїщака Терлецького у Мшанци, Старосамбір. пов.

140. Дві миши. Б.

Одна була богата миш, нашпарувала собі повнї комори вівса, ячименю, пшеницї, а друга гнила була, ни шпаровита, цїле лїто дармувала і ни заробила собі нїц. А вна була в сусїда нидалеко тої богачкі і завидувала ї. Одного разу постерегла, шо кіт сигів над ґіров і ввійшла до неї тай каже: „Отос, сестричко, богата, тобі нїц ни бракує, лиш сї вісповідати“. — А та богачка кажи: „Та де сї вісповідаю“? — „О там“ — кажи — „над ґіров сидит той пророк, шо сповідає; там сї багато таких богачок сповідає, як ти“. — І тта послухала, пішла і лиш війшла з ґіри, а кіт злапав і заїв. І тта їла чужий хлїб цїду зиму; аж одного разу веснїної днини війшла она собі на спацир у вечір, надлеків

мишолов і заїв її. Вона зрадила свою сусідку і за тто її мишолов заїв.

Зап. І. Волошинський в падолисті, 1913, від Леся Луцика з Далешева, п. Городенка.

Паралєлї: И. Головацкий, Вѣнокъ Руснамъ на обжинки, т. II, ст. 395—399, ч. 5. — І. Верхратський, Знадоби для пізнаня угор. рус. говорів, т. I, ст. 137—138.

141. Лїнива й робуча миш.

Було дві миши; одна була, шо працувала собі на зиму і скрізь собі по зеренцеви носила, аби мала чим перезимувати сї, а друга була — лишень хотїла дурниці, аби одної днини в одної пообідала, а в другої, коби другої днини; так вона хокіла, аби цїлу зиму перепхала, шо робити нїц ни робила, а їсти їла. Тут мала западати уже зима, а ї нїхто уже ни хотїв давати їсти. Вна прийшла до свої куми тай зачєла сї її питати: „Ви вже сї“ — кажи „кумко, злагодили на зиму“?. Так питає сї лїнива. — „А ви уже сї“ — каже — „злагодили“? — „Я уже — навіть і записала сї“ — кажи лїнива до тої робучої. — А та робуча кажи: „Зарас траба йти і собі записати сї. А хто там, кае, записує? — „От іґіт та будете виґіти хто“. — Робуча війшла на гору тай кае до тої лїнивої: „Адїт“ — кажи — „нима, шоби тут хто записував“. — А хомик з ґіри тай ту за голову — та уже нибошка. А вна сьміє сї: „Она робила та не їст, а я ни робила та їм“. — Хомик вілїз с свої ґіри тай біжит собі по полю. Дивит сї, а то дужи велика ґіра: а він кае: „Ни знати, хто ту перебуває? Вна здала би сї минї“. — Залїз до тої ґіри, а лис вітти єго за голову тай хомика удушив.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Мих. Зубрея з Далешева, п. Городенка.

142. Миш і жаба.

Одного разу миші дуже круто прийшлось. За нею кіт гнав ся, а їй нїкуди було сховать ся, так вона побачивши нору зимляної жаби, вскочила тула. Жаба й пита: Ти чого до мене прийшла, хто тебе прохав? — Миші нїчого було казать, так вона почала брихать: Та я прийшла до тебе по дїлу. — По якому дїлу? — Та я хотїла з тобою подружить ся. — Убирай ся геть од мене, ни погань моєї нори. Я Бога прогнївлю, як соглашусь з тобою жить. — Чим же я хужа од тебе? — Ти никчемна твар, тебе всяк цураїть ся, тебе Ной прокляв за те, шо ти ковчег

проточила. Як би ни ужака, так ковчег би потонув і весь рід чоловічий прикратив ся б. Ти і тепер людям вилику шкоду робиш, зерно і всяке добро йому псуєш і в їжу пакостиш. Хочиш, шоб чириз тебе і мене вбили? Іди геть од мене! — Та чого ти ганьбуїш мене? — обізвалась миша, ти й сама ни краща мене. Яку ти користь приносиш чоловікові? Од тебе чоловік бородавок дістає; як подерже тебе в руках, так і бородавки нападуть. — Може воно й так, каже жаба, тїко я тому ни причиною, нихай ни бере мене в руки, а тїко я для чоловіка нїякої шкоди ни роблю, а навпаки користь приношу; я стрибляю шкодливих комах. Мене чоловік ни прогоня, хоч я буду біля його плигать, а тебе як побаче хто, так зараз же бируть лапку і мусять убить. — Поки миша позмогалась з жабою, а кіт тим часом подавсь далї. А миша тодї вийшла з нори і подалась до своєї домівки.

Зап. від Евд. Чередникової в Шебекинї П. Тарасевський.

143. Як ночувала миш із жабою.

Йшоў чоловíк і баба і обóйи сьа бнучьувáли ў пóли. Надийшлá мыш і жаба. І повíдат мыш жабі: Де мáйиш кватíру? — Нíгде шче. — Жáба мóвит: А йакý ты хочь? — Йа сухý, тéплу. А мы̀ш сьа обы́ртат: А ты йакý? жáбі. — Йа мóкру, а тéплу. — Ішлú тай надыбали бáбу. Влы́зла йі мыш у гуз...у, а жáба ў п...ý. Накватирувáли сьа і ночьýйут. Але ў ночи хлóпови схоты́ло сьа, вы́лыз на бáбу, йак зайшóў йі там дьýґати, лéдво троха тéпла. Повылазúли рáно, мыш сьа вы́грíла, тай сьа так выбры́скуйи, а жáба лéдви лы́зе. Але здыбали сьа десь обí: Но йак, мóвит жáба, твойá кватúра былá? — Мыш мóвит: Мойá дóбра. Тéпло ми былó і сýхо. — А жáба мóвит: О йой, йой, то мóйи ништúстьа было. Кватúра не зла бы́ла, але надийшóў, здайú ми сьа, пéўно жóўньір, йак си вы́ньаў байнéт, йак зайшóў ньа дьýґати, аж ньа пóпід рéбра кóле. — Прáўда, мыш повíдат, а шче таны́стры понад мойý кватúру махáли! — А ўно й...а сýвали сьа по г...и, а х...м йі дьýґаў, вонá мóвила, жи байнетом.

Зап. у Мшанци, Старосамб. пов. 1899 р. від Гриця Олїщака Терлецького.

Паралелї: V. Hnatjuk, Das Geschlechtleben des ukrainischen Bauernvolkes, т. I, ст. 444—445, ч. 315; т. II, ст. 400—403, ч. 353—355. — Между друзьями, ст. 123—125. — Юморъ рус. народа у сказкахъ, ст. 27. — Русскія завѣтныя сказки, ч. 7. — J. Nicolaïdès, Contes licencieux de Constantinople, ч. 25. — Anthropophyteia, т. I, ст. 142—145, ч. 118—120; т. II, ст. 215—216, ч. 75; т. III, ст. 63—64, ч. 2; т. V, ст. 124—125, ч. 6.

144. Миш на весїлю.

Мав господар весїлє, музики грали, а госкі гуляли. А миш з боку дивила си, єк то гуляют і она собі дуже сподобала, каже: Коби уже до вечіра, то і я так собі погуляю, єк они. — Уже чікала она вечіра і наколи лиш сонце зайшло і зробило си темно, а миш вішла з дирки і каже: Уже темно, можу іти гуляти, коби лиш ікий воріг не імив мене. — А она не знає, шьо коло порога два молоді коти грают си. Но але она такі цікаво побігла на то місце, де у днину гуляли гостї. Прийшла она на то місце, тай слухає, цї музика грає; слухає — не чути. Але она собі гадає: Агі, або то я уже нічо не варта, аби я гуляла без музиків? Нї, я без музиків не гуляю; буду чекати. Тай сїла собі на землю і сидит та поморгує вусиками. А ті два коти попритулювали си до землї писками тай собі вусами поморгуют. Але зачєв кіт тихонько до свого товариша казати, торкнув єго легонько лабков, тай каже: Ти видиш? — А той каже: Не штухай мене... — Но, я каже гадав, шо ти спиш. Присунь си, каже, до мене блищі, я тобі шос хочю казати. — Присуває си кіт до кота, притулили си до купи і зачєли оден другому у вухо тихоньтьо шиптати: Мусимо си, каже оден, зараз розійти. — Чому? — Чому? Бо гостї зараз повечеріют тай війдут на двір, а миш утиче.

Але оден чоловік крикнув: Грай, музико! — А миш єк то учула тай устала на ноги тай каже: Коби борше заграв, бо я би уже данцувала. — А коти єк це учюли тай си здивували; каже оден до другого: Ану, шо то з того буде. — Нараз музика заграла, а миш нагадала собі, шо гостї єк данцували, то брали си по парі, чоловік брав жінтю тай так гуляли. Е, каже миш, треба і менї іти по мужа. — Єк она пішла, каже оден кіт до другого потихонько: Єк ї імемо, то шо з нев зробимо? — Та бо мовчи, каже, бо ади уже іде. — Тай оден кіт скочив і ї імив. Але миш зачєла єго заговорювати, каже: Ов, як ти сараку упрів. — Але шо она скаже одно слово, а він лїпше стискає зубами. Але миш єк уздріла, шо далї у єго зубах не вітримає, а она думає, шо би робити, аби ї пустив. А він уже ї так стис, шо миш не може уже дихати. Єк уздріла миш, шо уже гине, тогди каже: Диви си, котику, назад себи. — А кіт обіздрів си назад себи, а назад него був другий кіт, єго товариш. Він єк уздрів свого товариша тай погадав собі: Ого, ти гадаєш, шо будеш і ти їсти миш? Тай зачєв тїкати. Утїк на двір тай забіг під копицу сїна. Але миш каже до него: Ікий ти дурний... — А

кіт каже: Чому? — Тай вітворив трошка рот. А миш з рота шульк у сіно тай пропала. Але кіт не спамєтав си тай шукає у роті язиком, ці миш у роті, ці де. Єк пошукав у роті, шо нема, тай тогди каже: Ой я справді дурний. — Але чує, а миш відзиває си з сіна: Ого, уже не піду ніколи на весілє гуляти. — А кіт каже: А я коби тебе шє імив, то не дурний пускати.

Тай пішов голоден до дому.

Зап. від батька Івана в Карлові Антін Онищук.

XII. Хомяк.

145. Хомяк і їжак.

Запросиў хомньи́к йіжика́ на баль і про́сит йи́го до вобі́ду: Йі́ж! — А йіжи́к си гадав, шчо він йиму́ сьи прозива́йи і відповідайи до него: А ти хома, чортило́ твуйу́ ма́!

Зап. в цвітни, 1897 р. від Тимка Гринишиного в Пужниках, Бучацького пов.

XIII. Вивірка.

146. Пес і вивірка.

В одного лісничого вікрав пес с пивниці сир, вініс, сїв собі в лісї під дуба тай хочи їсти. Али вівюрка на дубі кажи до пса: „Який ти пес дурний, шо ти їш квасний сир. А побіжиж там нищи, я там перши бігла таїм надибала кавалок солонини“. — Пес так сї укішив, взєв, тай побіг. А вівюрка злїзла тай відокрала сир від него. Але пес побіг, шукає, шукає, тай не може знайти тої солонини; повертає назад на то місци під дуба, сира з воречком вже нима. Дивит сї на дуба, а та стоїт з воречком. Кажи він до вівюркі: „Я знав, шо ти мине́ змудруїш, али я сир ни дужи люблю, бо то квасний; та я як біг, том надибав отаку голову цукру. Ти якби побігла зо мнов, я би тобі піддав тай бис мала шо їсти, бо я зачинав їсти, та малом зуби ни поломав“. — „Ну, ну, я побігну подивити сї“. — „Ай нє, ти ходи зо мнов, бо ти не трафиш по дубах“.

Пес біжит ніби в пиред, а вівюрка по дубах за ним тай надибає кістку, костамаху. „То ти кажиш, шо то такий цукор“? — Та ти злїзь на землю та подивиш сї, бо ти добре не видиш

вітти“. — Вівюрка злїзла до зимлї, а пес тогди вівюрку лап за головку. „О типер“ — кажи — „я тибе добри покусаю за тото“. — Вівюрка зачєла сї пирид ним жєлувати, шоби він ї звільнив, она більши того робити не буди.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913, від Пр. Дичука з Далешева. п. Городенка.

XIV. Бiлка.

147. Скупа білка.

В одному лїсу водилось чимало білок. На них нападали иноді охотники і нираз доводилось їм убивать білок чимало таки. Опісля таких нивзгод зоставались деякі білки калїками. Одна білка в тім лїсу була дуже зависна. У осини микалась по всьому лїсу, захвачувала сибі самі кращі оріхи. Вибрала сибі саме більше в дубі дупло, широке та глибоке і почала туди нагружать оріхів. Бувало як піде на роздобичу, так з усими білками полаїть ся, а инших покуса, шоб ни захвачували кращих оріхів. За цїлу осїнь зависна білка насипала повне дупло оріхів, аж верх вивила, самі ни було місця сховать ся, сидїла над дуплом, биригла свої оріхи, шоб ни вкрав хто.

Одного разу прийшла до зависної білки калїка, котрі охотники знївичили ногу. Підійшла вона і почала прохать: Ни ради мого прошенія, ради душі своєї спасенія подай ради Бога создатиля, жизнї всим податиля, хоч пару орішків. — Геть, геть! проходь далї, до печива; спичимо, тоді подамо. — Будь ласкава, ни дай загинуть бідні калїцї, Бог тебе ни забуде. — Іди, поки ни бита, а то позашийку получиш. Назбирай собі і їж. Иш нашормака хочиш проконтувать ся. Я ни для тебе цїле лїто працювала. Вас таких багато знайдить ся. Як буду всим роздавать, так тодї самі з голоду загинуть доведеть ся.

Пішла калїка білка з слїзьми на очах. Цїлий день микалась бідяга по дубах, шукала сибі жолудів, чи ни очипивсь який між гілок в росохах. Таких жолудів теж було ни густо. Доводилось бідязї з голодухи і кору гризти. Захляла калїка, ледве була жива. А далї знов прийшло їй на ум: Піду я знов до богатої білки, може вона схаменеть ся, пожалїє мене.

Підійшла до богачки і каже: Молитвами святих отець наших, Господи Сусе Христе, Боже наш, помилуй нас. — Зависна

білка глянула на калїку і каже: Знаю я вас дуже набожних, іди геть. Придбай собі, тодї і роздавай, кому хочиш, а я ни буду роздавать свого добра зря. — Тривай лишинь, ни забігай голубе, на пирід, з початку вислухай, шо я буду казать далї. Я прийшла до тебе ни милостини прохать, а хотїла попрохать в позички хоть з дисяток орішків. А коли можно дай сотню. А я діждавшись осини, назбіраю і тибі оддам дві сотнї. — Нї, цього ни буде, так я нисогласна. До того году може тебе на світї ни буде, убють або зловлють, а я з кого тодї буду получать? Мої оріхи довжні пропасти. Саме краще придбай сибі, тодї як знай, роспоряжай ся ними. — Та шож ти балакаїш, чого ни слїд, деж я тепер буду збирать їх, коли вони давно всї осипались і їх свинї поїли або люди підобрали? А коли була косовиця на оріхи, я хварала, лижала біз ноги. А тепер нога підгоялась, моглаб піти на роздобутки, та вже пізно. — Ну, мінї до того дїла нима, а роздавать свого добра я ни буду. Може на будуще лїто буде нивроджай, а я свій запас роздам, а тодї шо буду робить? — Так у тебе запас на пять років хвате; даси мінї сотню, так і ни позначить ся. Ти для себе вигадаїш, тибі буде затишнїш сидїть в дуплї. А то уже морози начинають ся, а ти сидиш зверху, нікуди тибі сховать ся, загиниш од холоду. — Іди, ни патякай! — сирдито крикнула скупирдяйка.

Пішла бідна білка розгнївлина, сама ни знала, чим би їй помстить. Пройшло з пів місяця, прискрипили морози, багата білка гнулась, гнулась над вічком дупла сидячи на оріхах і заколїла од морозу. Поїхав мужик в лїс по дрова, почав обчухрувать гілля на дубах і побачив білку. Він думав, шо вона жива, тюкнув раз, кинув на неї трісочку, а вона сидїла нирухомо. Мужик догадав ся, шо білка дохла. Підставив драбину, взяв білку і побачив, шо там оріхи. Як почав тягать з того дупла оріхи, тягав, тягав, аж уморив ся. Набрав повин мішок оріхів, та такі гарні, як пиримиті, один у один. Мужик подякував покійницю за працю і поїхав до дому.

Білка калїка проголодавшись в своєму пустому дуплї, рішила підмовить инших бідних білок піти ограбить богату білку. Загадала всим своїм знайомим білкам. Зібрались і пішли на розбой.

Добрались до того дупла, аж лихо, богачки уже нима і дупло пусте. Полїзли шарить в дуплї, нагибали там всього штук пять оріхів, тай годї, та на снїгу знайшли штук пять і ото вся добича. Білка калїка з досади почала лаять ся: От бісова

скряга, кому вона користь зробила? Сама чириз скупость загинула і все її добро марно пішло! Ніхто її добрим словом ни помяне. Яж прохала у неї ради Бога, ни дала; просила в позички з виликим процентом, ни дала..., думала три віки жить. А тепер сама загинула, як собака в ярмарці і все її добро забрав хтось біз спросу, нисподівано. От дура я, чого я раніш ни пригадала гукнуть вас і обібрать її, як білку. Гріхаб ни було!

Запис. від Пр. Чередникової в Шебекинї П. Тарасевський.

XV. Заяць.

148. Хитрий заяць.

Війшов чоловік на поле, дивит сї, а то сидит заєц. Він зайшов єго потихо тай того заяцє злапав. Приніс ду дому тай острит ніж. А заяц кажи: „На кого ти той ножик остриш"? — „На теби, буду тибе різати". — А заяц тогди кажи: „Знаєш що, годуй мине, понисеш мине на ярмарок тай озмеш добрі гроші". — А чоловік кажи: „Добри ти минї кажеш. Но" — каже — „то я уже тибе різати не буду".

Годував він того заяцє місїць. Приходит той день, шо чоловік має нести того заяцє на ярмарок; чоловік кажи до заяцє: „Но, вже підем на ярмарок". — Заяц тогди каже до того чоловіка: „Іди, лагодь мішок, покладеш мине у мішок тай будеш нести". — Узєв чоловік, поклав того заяцє в мішок тай несе на ярмарок. Входит він у місто, али йде другий чоловік тай кажи: „Що ти там нисеш в міху"? — А той кажи: „Нису поштарє". — „Та" — кажи — „шо би ти за того хотїв поштарє"? — „Даш" — кажи — „сотку, то купиш, а ни даш, то я йду далї". — Той чоловік дав тому сотку. „Гай" — кае той — „на тобі сего поштарє". — Той кае: „А я в що єго покладу"? — „Ти" — кае — „маєш торбину с хлїбом, озми, хліб викини, а того поштарє там запхаєш". — А той узєв тай так зробив. Той бире тай вертає сї назад до дому.

Війшов він за місто, а заяц кажи: „Озми, мине пусти, бо минї зле у торбинї сиґіти". — Той чоловік кажи: „А як ти де втичеш"? — Кае: „Ти не маєш сї чо бояти, бо я знаю, де твоя хата". — „Но, то я тибе пускаю, ше привєжу тобі мошеночку з грішми, абис був знашний". — Він пустив того заяцє, а заяц собі побіг.

Той чоловік собі гадав, шо він побіг до єго дому. Чоловік приходит до дому, питає сї жінкі: „Ци не був ту поштар"? — А жінка кажи: „Я тут не виґіла жадного поштарє". — Він кажи до жінки: „Я дав сотку за поштарє і дес щез тай шем узєв і мошеночкум привєзав до него з грішми". — Жінка кажи до чоловіка: „Йди, можи він за силом сидит та ни знає, до котрої хати увійти". — Чоловік війшов за сило тай ходив цїлий день і нігде заяцє не видїв. Чоловік приходит до дому тай каже до жінкі: „Ни досить, шо пропав заяц, али ше й мошонка з грішми.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913, від Мих. Зубрея з Далешева, п. Городенка.

149. Як заяць змудрував бабу.

В однім силї була бідна жінка тай ни стало ї вже їсти. А вона була стара тай кажи сама до себи: „Я вже робити ни годна, озму торбинку в рукі, піду в сило тай хтос минї хлїба даст. Тай так зробила. Набрала в силї хлїба, тай йде до дому; дивит сї — навпирід неї біжит заячик: „Шо ти там у торбинцї нисеш"? — „Несу хлїб". — Може бис мине приймила на зиму? Упаде сніг тай я ни буду мати шо їсти". — „Но то ходи". — Тай він прийшов до неї, посїдали собі на піч тай їдє хлїб. А заяц питає сї баби: „Що ми тогди будем робити, як ни стане хлїба"? — „Коби ми здорови", — сказала баба до заяцє.

Ззїли вони хлїб, взєла баба торбинку у руки тай знов пішла за хлїбом, а заєцеви каже: „Ти будь дома". — „Но, то ти йди, а я буду коло хати". — Принесла вона знов с сила хлїб тай їли, поків стало. Вже ни стало хлїба, а баба сказала до заяцє: „Шо минї буде с теби, шо ти їш хлїб той нищісливий"? — А заєц сказав до неї: „Но то шукай торбинку, підем обоє. Ти підеш у село, а я лишу сї дес на поли під деривинков. Ти в силї набереш торбинку хлїба тай принесеш від минї, а сама підеш другий раз в сило за хлїбом. — Йдут вони; вона пішла до сила, а він сї лишив на поли. Вна набрала хлїба, приходит від нему тай кае: „Ти є тут"? — А він каже: „Є". — „На тобі цу повну торбинку хлїба тай чикай мине. Я набиру зараз другу торбинку тай будем іти враз обоє до дому". — Він зачикав ї тай ідут обоє до дому. А вони мали йти попід лїсок; а заяц кажи до баби: „От сєдьмо ми тай вітпочиньмо". — А баба сказала: „Та най буде".

Посїдали вони, а заяц кажи до баби: „Я хочу спати“. — „Но то ти лєгай, а я буду пантрувати, аби хто ни узєв торбинки с хлїбом“. — „Пантруй“. — Заяц заснув; як сї пробудив, а баба кажи до заяцє: „Пантруй ти уже, нибоже, а я лєжу спати“. — А заяц кажи до неї: Но то лєгай і ти, прижмури сї трохи“. — Заяц учув, шо баба спит, узєв одну торбинку, закєг у лїщину тай другу закєг, а сам сїв тай сї дивит коло тих торбинок у лїщинї. Баба прибудила сї, нима нї заяцї, нї торбинок. „От як мине така волоцюга змудрувала“!

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Мих. Зубрея з Далешева, п. Городенка.

150. Танцюристий заяць.

Було три заяцї у купі. Але оден з них був мудрий тай каже: Я, каже, піду у село тай шос вам нового принесу. — Узєв си він тай вечером вийшов у село тай акурат так лучив, шьо то було у вечер в суботу. Він переночював у капустї на лану, бо дуже йому капуста смакувала тай сидїв аж до днини. Єк си зробив день, а він узєв тай зачєв собі думати: Був бим пішов та не гаразд, бо уже си день зробив; таке моє, шьо мусю тут перечікати день, а у вечір піду собі назад.—Тай він собі сїв у борозну, а то було блисько толоки тай дочікав си, шьо с полуднї зійшли си парубки на данец — капуста велика, а він дивит си, єк они гуляют. Але він си дивит на то тай гадає собі: Я єк би, каже, цего научив си, то би і менї не зле було, кобим лиш це від них переймив. — Тай зачєв собі придумувати, єк би то так удати, так єк они данцувати. Він дивит си, єк они перебирают ногами, тай так і собі. Усе добре ішло, лиш зле єму було крутити си самому. Гадає собі: Коби я так, єк они... У него, у кождого є своя дївка, а я сам так ни годен потрафити. — Довго він дивив си на то, бо мав чєс від полуднє до вечіра. Гадає собі: Коби я так дес у лїсї, не тут у капустї — то я би цего мусїв си навчити, а тут може хтос уздріти.

Але памєтливий був заєц тай усьо собі запамєтав, єк они гуляли тай єк настав вечірь, а він узєв тай пішов на толоку тай вівчив си того данцю і пішов у лїс. Шє він був далеко від того місцї, де они мали схід тай собі заспівав так по парубоцьки, єк він чюв, шьо парупки співали. Єк він заспівав, а усї повіходили тай питают си, де він си того співу вівчив? Але він каже: Я не лиш то, я умію ше шьос лїпшого! — А они усї си питают:

Шьо? Шьо такого шє знаєш? — Але він си дуже гонорував тай так борзо ни хотїв казати.

Але на то надбіг вовк тай гульк! на них, а они не тїкают. Вовк си спудив. Гадає: Шьо то є, шьо они си, каже, мене не боєт? Тай завернув си. Але відбіг він троха тай сїв і дивит си: Шьо то є — гі! — шьо їх так нинї богато разом зійшло си тай шьос радєт си? Але він си добре надумав тай такі си розсердив, біжит просто на них; гадає: Шьо буде, то буде, они мене їсти не будут, але я їх. — Надбіг він уже блиско тай знов став і думає: Шьо робити? Хто знає, шьо там є? — Вернув си він знов. Але надумав си шьос тай знов біжит. Біжит, біжит тай блисько них став; став, ба они не тїкают. А то заяцї знали, шьо той мудрий заяц єму шьос завдаст, шьо всїх їх їсти не буде. Роздумав він собі так: Нїц, лиш біжу, але цікаво бічи, то они мусєт си розбічи. — Біжит він тай такі право на них, а заяцї у крик: Не біжи суди, бо ми, каже, раду радимо, шьо будемо цїсаре вібирати. — Гадає собі вовк: А це шьо? Шьо за царь? — Той помалу зачєв іти. Приближив си він д заяцєм і файно уклонив си, каже: Де ваш цїсарь? Який же він є? — Они кажут: Ади, каже, оцей, шьо межи нами. — А він приблизив си тай каже: Ов, це? Єк би я був знав, шьо то є, то я би си був і не кланєв; він не варт мого поклону. — Але той заяц зачєв єго питати: Чьому я не варт твого поклону? — Ту ти не варт, бо тебе си нїхто не боїт. — Але заяц розумний тай каже: Ти, каже, гадаєш, шьо то лиш той цїсарем, шьо си єго боют? То, каже, той цїсарем, шьо розумний. — Вовк подумав, шьо би єму на то відповісти, бо то правду він казав — тай каже: Но, ти би, каже, добрий був на цїсарє, бо такого цїсарє я і сам си не бою. Но, каже, вібирайте го на цїсарє, єк мудрий тай шос знає, а я буду вашим заступником. — А заяц каже: Е, ми, каже, два би си не зладили... А в тім, каже, єк потрафиш ту школу, шо я, то можеш бути. — Питає си вовк: Єкуж ти, каже, знаєш школу? — Але заєц не давав си довго просити і раз-два зачєв уперед сьпівати. Каже: Тїгни за мнов! Єк будеш за мнов тїгнути, то будеш моїм заступником. — Е, каже вовк, то байка; я ше лїпше удам! — Зачєв вовк рюсти, а заєц каже: Тїгни тонeньтьо! — Не може. — Тобі би, кажи заєц, треба єзик натїгнути, то ти би, каже, знав заспівати так, єк я. Але усе то пусте. Ануко шє попробую одно. Єк то зробиш, то буду шє прубувати натїгнути тобі єзик. Но я, каже, буду данцувати. Єк ти то потрафиш, то добре, а єк нї, то мусиш собі гет з межи нас іти,

абим ті не виділи. — Але вовкови зробило си встидно, шьо співати не вмів тай каже: Но я це може вдам. — Но, каже заєц, єк потрафиш так на темпо зо мнов данцувати, то будеш моїм заступником. — Узєв заєц тай зачєв гуляти на темпо козачок тай каже до вовка: Добре це іде? — А вовк каже: Я ше, каже, не так знаю. — Но, каже заєц, добре, єк ти знаєш, то зараз ми підемо оба на темпо. Каже: Стань ти тут, а я стану тут. А ви, каже тим решта заяцєм, ви си, каже, приступіт блише. — Єк си заяці приступили, а він каже до вовка: Стань ти тут, а я від теби троха дальше і наколи я скажю: раз, два, три! то ти маєш іти ураз зо мнов. Каже заєц: Раз, два, три! тай розпочєв данец. Заєц пішов дрібненьтьо, а вовк то не може. Але заєц гуляє тай каже до вовка: Чьому так, каже, не гуляєш, єк я? — Ой, каже, я так ни можу, бо у тебе лаби маленьті, а у мене довгі. — То ніц, хоть ти велитїй, то ше ліпше віробєти, єк минї малому. — Каже вовк: Станьмо! — Заєц послухав тай став. Єк стали, то тогди вовк зачєв до заєції говорити: Шьо то є, шьо я так не можу, єк ти? — Заяц каже: Шьо то не мож? Диви си, єк я гуляю, тай гуляй і ти. Тай зачєв гуляти. Вовк дивит си тай плеснув у долоні тай каже: Мой, а то файно; я так не годен! Чому? А, бо я си придивив, шьо, каже, тебе фіст не путає, бо у тебе фостик короткий, а мене, каже, фіст путає. — А заєц каже: Єкий ти, каже, дурний! Єк би я, каже, мав фіст, то я би ше ліпше гуляв. — Зачєв си вовк питати: Єк би ліпше? — Каже заєц: Єк би я мав такий фіст, єк ти, то я би собі чєсом і відпочєв на фості. — А вовкови стидно тай каже: Гуляй, най си дивлю, бо дуже менї приємно дивити си, єк ти данцуєш; я мусю си навчити. Но, каже, ану! — Заєц віданцував пунт тай каже: Кілко я научив, зараз і ти меш знати, але тепер чєс іти на вечерю. Каже заєц: Іди ти, повечєрий тай ви, каже, заяції, ідіт повечєрийте, а потому си вернемо тай будемо си учєти далї.

Але іде він дорогов тай думає собі: Шьо би робити? Завдав бим му великий данец, або шьо... Довго він думав тай каже: Я таке з ним зроблю — скажю єму данцуй, доки я не стану. Бо, каже, єк си єго не збуду, то буду мати з ним клопіт. А так єк піде у данец, то або заслабне, або шьос мусит з ним бути.— Єк він собі то роздумав, то пішов собі охочьо на вечерю. По вечері прийшьов тай застав, шьо вовк сидїв на тім місци. Каже він: Сиди тут, а я піду по решту заяців, то они мене уже раз віберут на царє.

Пішов заяц межи турму заяців і зачєв казати: Ходїт на то місце, то зараз буде шьос нового. — Зачєли си заяці питати: Шьо нового? — А він каже: Я собі, каже, шос таке продумав, шьо вовк мусит пукнути. — А усї заяцї у крик: Славно! Славно! Славно! Ну, кажут, а він там є? — Є. Ходїт. — Пустили си они у дорогу, добігают туда, а вовк уже учеї си самий данцувати. Але приходит до него насамперед той заєц мудрий і файно го пофалив. Але вовк єк то учюв, шьо цес єго фалит, зачєв шє лїпше скакати. Зійшли си заєцї тай стали собі усї у кутку. Вовк танцує, а тот заєц мудрий лиш стоїт тай фалит єго, шьо файно данцує. Погуляв він собі доста так, шьо аж стомив си і каже: Но можемо, каже, тепер так ставати, єк ставалисмо у днину. — Каже заєц решта заєцям: Ставайте кругом нас! — Приступили си заяцї і стали так, єк він казав. А вовк дуже си тим урадував, шьо тот єго пофалив, шьо шє зараз віберут го заступником. Узєв заєц тай казав знов стати так, єк у днину. Каже вовк: Я уже стою. Розпочинай коменду. — Зараз, каже заєц. Зараз мемо зачинати. — Добре. — Я видю, шьо ти уже знаєш данцувати, то ж диви си, тримай си зо мнов. — Я си, каже, теперь можу заложити з тобов, шьо я вітримаю. — Заєц каже: Добре, най буде і так. Але ти абис памєтав, шьо не можна стати серед данцю, лиш маємо ураз стати. — Добре, вовк на це згодив си. Ну, каже вовк, роспочинай данец. — Роспочинати? Але я тобі шє скажу таке: Єк ти би став у данци, шьо ти би знеміг, то маєш іти гет з межи нас, аби ми тебе більше не виділи. — Але вовк каже: Шьо ти говориш? Та я абих пук, то мусю то потрафити. — Каже заєц: Добре! Берім, гуляймо! Тай імили си оба данцувати той козак. Заєц малий тай іде дрібної, а вовк велитїй тай так не годен. Але заєц каже: Ану дрібнїйше! Шьо, аби я годен, а ти нї?! Ану-ко дрібнїйше. — Але вовк уже си задихав тай ледве гуляє. А заєц каже: Мой, єка угода була? — А вовк собі подумає: Та я єк би став, то для мене би встид був. Тай каже: Я гуляю далї! Ти гадаєш, шьо я стаю? — І вовк єк си попре, то аж му у грудех свищі, так данцує. Але шьос му си зачєло робити слабо, шьос нидобре. Заєц єк то уздрів, тай такі у той раз крикнув: Гуляй, мой! — Вовк каже: Не можу! — А єка була згода? — Але вовк собі погадав: Ей, ше спробую. Може менї си удаст, то мій верх мусит бути, він мусит стати! — Гуляй, каже заєц, бо зараз пунт віде, зараз конец. — Вовк гуляє, але знов зачєв увєвати. Каже заєц: Гуляй! То і мене єк учили, то я уєвав, то мусит так бути: алем,

кажи, тримав си тай научив си. — Вовк знов єк піде, єк зачне гуляти, а заєц усе: Дрібнійше, дрібнійше! — Вовк лиш разом повалив си на землю. А заєц ше трошка данцував тай і собі став тай д вовкови, а вовк неживий. Но, каже заєц: Ужем си цего збув! — Прийшли заяці тай кажуг: Не знати, ці він здох, ці лиш так утомив си? — Зачєв заєц казати: Ну, уже по всему, можите іти, каже, на снїданє. — Кажут заяці: Та ми шо, кождий день будемо сходити си? Раз вібираймо царє тай добре. — Нї, каже заєц, нїм шьо буде, а ми мусимо насамперед поснїдати.

Пішли на снїданє тай прийшли знов на то місце, де були перше, а там цїла громада вовків. Каже той заєц: Ходїм на друге місце. — Прийшли они на друге місце тай радєт си, єк би то зробити, аби їм добре було. Але вовки кажут: Ба шьо они си, каже, радє? Каже оден: Ану я піду запитати си, шьо они робє? — Пішов він д заяцєм тай зачєв питати си: Шо то є, шьо вас тілько богато? — Але каже заєц: Ми собі цїсарє вибираємо.—Він каже: Котрого?—Они єму показали.—Ов, каже, оцей? — А шьож? Буде і такий. — Узєв казати вовк: Ну, то дуже добре, шьо ви собі з меже себе вибираєте царє. — Вернув си він назад до своїх тай зачєв їм то усьо оповідати. Шьо? Цїсарє? А вовк си на то заклєв. Но то, кажуг вовки, ми відсїля мусимо тїкати гет! — Тай повтїкали.

Зійшли си они в лїсї тай кажут: Таже то і між нами така біда, шо раз. Може би і ми собі вибрали цїсарє?—Але заяці собі вибрали того заяцє на царя тай розійшли си, бо дали собі знак, шьо за тілько і тілько день мают си зійти. Той, шьо го вибрали цїсарем, такий утїшний тай пішов собі у лїс. Іде він лїсом тай згодив на ту раду — вовки, лиси і ведмеді зійшли си і радї си, кого би і собі вібрати цїсарем. Але заєц став тай думає: Шьо робити? Тїкав бих та імут і розідрут. Шьо би я робив? І так си розгадав, шьо нима иншої ради, лиш іти туди до них. Іде він туди і віддав їм честь файно тай питає си: Шьо ви, панове, робите? — Вібираємо собі цїсаря! — А котрого думаєте класти? — А они кажут: Оцего, гадаємо. — А то такий грубий ведмідь. — Но ви єго хочете вібирати за цїсарє, то він ікіс школи має, ці нї?— Зачєли си єго питати: А єкої школи? — Та треба шьос знати. Я, каже, також вішов цїсарем у своїм родї, але знаю школи. — А якіж ти школи знаєш? — Каже заєц: Е, де ви си, каже, узєли, то треба такі школи знати, шьо би чєсом нарід і засмутити, але чєсом і розвеселити. Я, каже такі був мудрий і прахтикований, але на то си ни дивили. Але

так я собі задумав, треба робити шос, треба іти до шкіл. Тай я пішов тай навчив си ріжного, шьо потрібно. — Ті зачєли казати: Ану, каже, покажи, єку ти школу знаєш? — Каже заєц: То вам не гаразд то показати, бо ви си того не вчили. — Ну, то ми си, каже, можемо учити. — Я вам, каже, школу покажу, чому нї? Я, каже, не одному вже показав. Але ви менї, каже, покажіт, котрого ви гадаєте класти на цїсарє, бо я усїх учити не можу. — А они показали єму того ведмедя. Але каже заєц: Він тої школи не годен потрафити; я уже виджу. — Але они зачєли єго просити, може би такі єго навчив. А заєц каже: Він не варт нїц. Вібирайте собі молодого єкого. — А они кажут: Е, шьо молодого? Єк молодого віберемо, то не будемо мали такого гонору; а цес поважний, грубий. — А заєц єк уздрів, шьо они так си наважили, не хотїв їм перебивати, аби єму шьо злого не зробили тай каже: Най буде. — У нас, кажут, хто грубий, а годен, той шос варт тай довго жиє. — Най буде, — каже заєц. — Але наперед собі єго вібирайте, а потому я си возму до него.

Но вібрали они єго царем. Питає си заєц: Мож єго учити? — Можна. — Гадає заєц: Єк си не навчиє, то си хоть з него добре насьмію. — Віпровадив єго заєц на чисте поле тай каже: Ви си тут лишєйте, а я з ним іду гуляти і співати. — Та якої то? — Е, шьо ви знаєте? — Кажут: Ми хочемо видїти, яка то буде школа. — Ну, то — каже — можете іти дивити си. — Но, поставали они докола тай дивє си, а заєц став тай віспівав уперед сам файно тай каже: Ану ти так удаш? Чювєс, єк я співав? — Чюв! — Ану на коменду — раз, два, три — ураз співаймо. — Зачєли они співати, а медвідь єк зарюв, аж лїс шумит. Заєц тонентьо співає, а він не може. Кажут ті решта: Він так тоненьтьо не буде. — А, то мус! Ану тєгни за мнов! — Тєгне він, тєгне — не мож. Але решта зачєли радити си, шьо би то робити, аби він так заспівав тоненьтьо, єк заєц. Однї кажут: Єму би єзик троха утєти. — Другі кажут: Єму би єзик урвати. — А ті кажут: Він коби вівалив єзик добре, то би лїпше заспівав. — Тай на тім стало, шо урадили єзик урвати. Прибігли они до заєцї тай кажут: Так і так, ми, каже, урадили єзик урвати, то він буде тонко співати, бо єму єзик заважеї. — Але заїць каже: Тож буде вам устид, цїсар аби був без єзика? Я вас зараз порадю. — Ну шьож? Єк ти порадиш? — Він каже: Таке... Я не буду співати з ним, але уперед буду єму проводити, буду кричєти, ці він потрафит. — Ну, най буде. — Прийшов заєц д ведме-

деви і каже: Кричи, єк можеш. — Закричєв, але однако не так, єк заєц, але грубо. Але ті кажут: То пусте, він то не потрафит. Тай до того ведмеді: Мой, шьо то є?! Аді, мой, ліпше роздівей рот. — Той роздївив рот, кричит. Зле. То си ни рівнає з заяцем. — Ану пробуй вівалити єзик. — Вівалив єзик — не помагає. Але узєв ведмідь тай просит си, аби перепочєв, бо си змучив. Раді они, раді, а с тої ради ніц. Але оден усе каже: Єк би такі трібувати трохи єзика урвати, то би голос зараз змінив си. — А заєц усе їм цу бесіду перебивав. Але єк учюв той ведмідь, шьо єму хочют уривати єзик, каже: Я не хочю царства, ніц. — Но єк ти каже не будеш, то буде другий. — Але ніхто не лакомив си на то, бо бояв си, аби не рвали єзик. Але заєц усе гадав: Може якому урвут єзик, то буде сьміху. — Але они зачєли радити си, кажут: Єк так, то нам не треба жадного цісара. Нам буде і так. — Але оден каже: А єкуш ти ше школу знаєш? — Каже заєц: Ваш цісар має знати козачок гуляти. — Ану бери го! — Каже заєц: Ану, ці удаш гуляти? — Той каже: Ану. — Зачєв він гуляти, але усї закричали: Дурень! дурень! не вміє таку дурницу! — Не дивуйте, каже заєц, і мене учили, шо я не міг удати. — Пішли они другий пунт — іде ліпше. Но видиш, каже заєц. Тепер єк підемо сей третий пунт, то не маємо ставати, доків си не навчиш гет. — Данцуют они, але ведмідь став просити си, шьоби стати припочити. Але з него зачєли си сьмієти тай він пішов далї у данец. Але заєц каже: Дрібно! дрібно, так єк я. — Ведмідь єк з усеї сили наможе си тай упав і угиб. Кажут ті другі: Роздерти заяця, бо замучив нам цісарє.— Не бійте си, каже заєц, то і мене так учили; він зараз устане. — Но, то ми, каже, ходїм, а він най троха припочине. — Пішли усї. Но, кажут они, ми би вібирали другого. — А котрого? Котрого? — Оцего ше грубшого, єк той.

Єк його вібрали, каже заєц: Цему нема шьо проводити сьпів, бо він так само не вдасть, але покажу єму козачок. — Но, учив він єго цїлий день тай не годен, но змучит. Але сїли спочивати, а заєц гадає собі: Шьо би то робити? Але нагадав собі, шьо він біг попри ріку тай видїв руштованє, шьо клали міст на ріцї. Гадає заєц: Треба єго туди завести, то він то руштованє розібє тай буде конец. Каже заєц: Ну, єк тобі? — Ой тєжко. — Тєжко? Я видю, шьо тєшко, тай міркую, аби було лекші. Тобі би зараз було лекші, єк би тверде місце, бо тут пісок, то тобі не гаразд данцувати. — Пішли би ми на толоку? — Нї, каже заєц. Ту є підлога, на підлозї, каже, лекше. Я на тім

місци не одного уже учив, то знаю. — Ну, то ходім. — Ходім.

Прийшли они до того руштованя тай кажут: Тут нас люди убют. — Нї, каже заєц, ви зруйте, а люди повтїкают. — Они послухали: Єк зрюли, а люди хто куди — повтїкали. Руштоване було уже зроблене до половини ріки. Прийшли, заєц їм каже: Ставайте усї на то руштоване. — Пішли они тай поставали у кінци, а того ведмедя, шьо мав учити си данцувати, поставив заєц на сей край; а сам став на березї. Але кажут ті решта: Може би ми відців пішли, бо він не має пляцу гуляти? — Але заєц каже: Є пляцу доста; ви відтїля будете лїпше видїти. — Вітак каже ведмідь: Но, аж тут піде усе добре; я тут раз два си навчею. — Маєш си навчити, каже заєц. А тепер будемо оба гуляти. — Але медвідь каже: Та ходи сюди на міст. — Е, каже заєц, чього? Я, каже, легкий, та і тут буду гуляти, а тобі треба мой пляцу. — Єк зачєли они данцувати, а заєц каже: Мой, дрібно! — Іде ведмідь дрібно, аж руштоване хитає си. — Мой, прибий! Охота! — А ведмідь єк здубонит, єк злускає, а то руштоване трас тай разом з усїма у воду, шо і оден не вратував си. А заєц спотїйно вернув си до дому.

Ворогів своїх треба знати мудрацїєв побороти, єк нема сили такої, єк они мают.

Запис. від Івана Семотюка в Карлові, Снятинського пов. 1913 р. Ант. Онищук.

151. Як тхір відбив у заяця молоду.

Була пара заяців і мали одного молодого заяця. Годували єго, шо він аж віріс великий, а старі послабли і померли, лиш той оден сї лишив. І так собі сам до себи говорит, кажи: „Ни знаю, що робити? чи так ходити, чи сї жинити?“ — Вібіг з лїса на поли на гору, ци стане, ци сєде, і все фостиком тріп, тріп, тріп! І все собі кажи, шо буде сї женити. І так сїв, пасе сї і думає собі. Кажи: „До мени нїхто не прийде питати, чи я сї схочу женити, траба сї самому женити“. — Кажи: „Минї типер сї власт борзо ожинити, бо під осїнь, то маю файне убране; хто вздрит, то сподобає си мене, що я такий сивенький“. — Як загадав, так покинув пасти сї і побіг, божи би собі яку дружину найшов.

Прибігає до сила у сад і вздрів, шо там сидит собі куна. І він зтиха приступає до неї тай кажи: „Ий, куно, куно, чо ти так думаєш? Ти так само, як я, дружини ни маєш“. — Тай зачєли собі обоє балакати і росповідают одно другому свою біду. І кажи заяц до куни: „То обоє побирім сї“. — Вона на то сї

згодила Али вже заяц хоче відходити, а вона каже: „Я так за теби ни піду, прийди до мени с старостами“. — Заєц кажи: „Добри“. — І побіг в ліс.

Вздрів лиса і скоро до него і весело пристуцає, каже до лиса: „Ходи зо мнов, будеш минї за старосту, бо ти сьміливіщий і маєш ліпшу власть до балаканя“. — І уже по сватаню йдут заповіди і бере собі заяц тхора за дружбу. Вже тото сї вісїлє провадит, а тхір віткликав куну тай кажи: „Ти дурна не йди за него, бо він їст сїно і траву, листє, тай робит збитки людем на щепах; ти не будеш мати такого лицє межи люди війти, бо все він тобі якогос встиду завдаст. А ти єго покинь, і йди за мени; ти їш мнєсо і я їм мнєсо, то ми сї можем дужи добре згодити“. — Вни пописали карточки — таке запрошинє до всїлякої звірини. Як та звірина поприходила, зараз забавили сї трошкі і зїбрали сї і пішли до слюбу; а той слюб мав давати вовк.

Як прийшли перед вовка, вовк питає сї куни: Чи вона йде з мусом за заяця, чи по добрі воли? — А куна кажи, шо ї дужи заяц силував. — Тхір каже: „Вона має охоту за мени піти, бо ми обоє мнєсо їмо, а заяц траву“. — А вовк каже: „Так, се правда“. — А заяцеви чос стало встидно тай вітступив сї на бік. Тогди вовк взєв, злапав заяцє, набив добри тай нагнав, а кунї дав слюб с тхором і тхір собі зробив вісїлє при заячім коштї тай заяц навіть на тім вісїлю вже ни був. І вібіг на гору, потріпує собі фостиком, хотєнь маленький має, кажи: „Я биз дружини то ще буду жити“. І так давав собі заяць розраду.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Гр. Курчака з Далешева, п. Городенка.

152. Заяцеве весїлє.

Була одна сова, мала уже півтора року, али ще була ґівков. Одного разу она литит понад сило, дивит сї, а то на лїцерцї пасе сї дужи файний заєц. Дужи она єго собі сподобала і прилекіла д нему нищи тай кажи до него: „Ти минї дужи сї сподобав“. — А заяц кажи: „А ти минї сї дужи сподобала. Се би було найліпши, аби ми сї обоє пібрали“. — А сова кажи: „То“ — кажи — „можем сї пібрати“. — Сова кажи: „Я маю маму“. — А заяц кажи: „Я маю тата“. — „То“ — кажи — „поскликаєм свої роди тай будем робити висїлє“. — А заяц кажи: „Колиж то біда, жи ти в силї, а я в лїсї. Ти литиш, а я мушу йти пішки. Та будем робити в лїсї вісїлє, бо в селї люди“.

Прийшли вони до ліса, заяц віпорпав собі таку хату і зробив с каминє сків, аби було де обідати. Уже вони поскликали всї свої роди, лиш кажут, ше треба кухаркі. Запросили за кухарку лисиху, а за лисихов прийшов і лис. Стали вони тай радє, що буде на обід. Лисиха принесла с сила курий ниживих, лиш принесла одного когута живого і одну качку і качурэ, аби було кому грати. Тай уже на обід є кури. Заяц кажи: „Я ще принису ліцеркі", а сова кажи: „Я принесу квасного молока". — Ну уже є всьо на обід. Кажи заяц, шо лиш бракує ше напою якогос. Радє вони ще, що би то був за напій. Заяц кажи: „Я піду в місто тай можи шос принису". — Якуратни пішов заєц у місто тай зайшов до склепу, жи ніхто ни виґів. А там у кім склепі були флєшки накладенї на лавцї з румом. Заяц якос попри ти флєшки ішов тай взєв одну і принїс туда в ліс. І вже сї укішили, жи є усьо на обід.

Али заяц кажи: „Хтож би нам дав слюб"? — А лисиха кажи: „То лиш вовк дає слюб". — Заяц каже: „Вже буде с півтора року, як я виґів в кі і в кі скалї вовка". — Берут они усїма ідут до тої скали тай бирут с собов когута і качура. Лиш сї лишила дома лисиха, аби прилагодити обід. Приходє до тої скали, дивют сї, а там сидиг вовк і маленькі вовчинєта. Кажи заяц до сови: „Ади, в наші церкві яких людий".

Прийшов заяц і сова до сиридини тай посїдали; заяц сїв з одного боку стола, а сова сїла з другого боку стола, а вовк межи ними такі сидит. Заяц поклав вушко на сків, а сова поклала крило тай так їм вовчиско приводит присєгу. Уже вовк дав слюб тай заяц питає сї свого тата: „Ци запросити вовка у госкі, ци нє"? — А тато кажи: „Та уже так не випадає, що аби не узєти вовка". — Запросив заяц і вовка в госкі; йдут вони всїма разом від слюбу. Вовк укішний, як зачєв співати, а сьміяти сї... а когут як зачєв тоненьким голосом все: кукуріку... а качка все: так, так, так, а качур все: шав, шав, шав... то усьо як зачєло співати, то аж заяц кішив сї.

Приходє вони до дому, пообідали і зачинают пити рум; насамперед пє заяц до сови, але на самім послїдку мав пити вовк тай їму за мало було, взєв тай склєнку збив. Кажи: „Як у нї нима нїчо, то я ни люблю сї дивити". За румом дає лисиха кури; вовк як хапнув одну курку тай ззїв, а заяц такі ни хоків анї рас їсти мнєса; а сова ше й покім. За мнєсом дают ліцерку. Заєц як сї припав до люцеркі тай їст, а сова не любит того.

Аж на самім послїдку дают квасне молоко. Уже квасне молоко всїма пют.

Уже они пообідали, зачинают гуляти. Когут, качка й качур грают, а заяц гуляє с свойов жінков совов, совишина мама з заяцивим татом, а лис з лисихов. А вовк ни має пари; нарештї дивит сї, шо єму самому зле гуляти тай кажи: „Як нїхто зо мнов ни хочи йти танец, то я зараз то всьо порозбиваю“. — Тай вовк роздер лиса і лисиху і заяцивого тата, а молода сова і її мама і заяц повіривали сї. Поприлїтали під сило тай сова кажи молода: „Ви тут сигіт під силом, а я йду шукати якоїс хати, аби ми мали де сигіти“. — Полекіла вона в село, найшла на цвинтари якус капличку. Прилекіла під сило і закликала їх туда тай заяц віпорпав там таку яму, аби мали де сигіти. Тай вони собі так жили. Заяц дес принесе квасного молока, а сова миши дес ловит тай так вони собі жили.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913. від Николи Хімека з Далешева, п. Городенка.

153. Заяць і лисиця.

Пройшло літо, наступила сира, холодна осїнь, а далї появилась і зїма. Всї звірі прийнялись готувать сибі оселю. Заїць збудував сибі хату з лубка, а лисиця сибі згородила хату з криги. Минула зїма, настала висна, пригріло соничко, снїг почав таяти. Низабарьом ростаяла у лисицї хата, осталась вона біз хати. Пішла лисиця до зайця і каже: Братїку, пусти мене в свою хату хоч на один тиждинь, поки потеплїє. — Заїць змилувавсь, пустив. Лисиця пожила день, понаравилась їй. Заїць їй став поміхою, вона вигнала його з хати, стала сама жить і що дня уминала зайчиняток по годному. Зайчик жив на дворі, ходив біля хатки і плакав. Ішов мимо зайця вовк, побачив, шо він плаче, спитав: Чого ти, зайчик, плачиш? — Та як же мінї ни плакать, лисиця забралась в мою хату, мене вигнала, а сама живе там. — Ни плач, зайчик, я піду, вигоню її. — Навдаку ти вигониш, вона така одважна, шо нікого ни боїть ся. — О, я вигоню. — Підийшов вовк до хатки і каже: Виходь, лисиця, геть з хати. — Лисиця заспівала:

Я тибі ни лисиця.
а я всим звірям цариця
всесвітна і могуча:
хто посміє мене потривожить.
тому смерть нминуча.

Вовк злякав ся, побіг од хатки біз оглядки.

Заїць знов почав плакать. Ішов мимо медвідь, побачив, шо заїць плаче, спитав: Чого ти, зайчик, плачеш? — Та як же мінї ни плакать? Забралась в мою хату лисиця і сидить там, а мене вигнала і ни пуска та ще мало того, їсть моїх дїток. — Ни журись, зайчик, я живо вигоню її, аж хвостом замилька. — Ні, медведику, ни вигониш ти її, уже вовк бравсь вигнать і то ни вигнав, а ти і подавно ни вигониш. — Ни бійсь, я живо полохну її; шо ж ти мене рівняїш до вовка? Я ни такий трус, як вовк. — Підійшов медвідь до хатки і каже: Лисиця! Зараз виходь геть з хати, а то як ни послухаїш, горе тибі буде. — Лисиця заспівала свою пісню:

Я тибі, хлопче, ни лисиця,
а я всим звірям цариця,
всесильна і могуча:
хто посміє мене затрогать,
тому смерть ниминуча.

Медвідь злякав ся і дай Бог ноги, помчав ся біз оглядки. —

Заїць знов почав плакать. Бігли собаки на болото пошукать сибі якої нибудь дохлятини, дивлють ся, сидить заїць; вони хотїли кинуть ся на його і розірвать, а далї придивились, він плаче. Жалко стало собакам зайця, підійшли до його ближче і спитали: Чого ти, зайчик, плачиш? — Та як же мінї ни плакать? Лисиця вперлась в мою хату, мене вигнала і ни пуска. — Ходїм, ми її зараз вигоним. — Де там вам вигнать, мене уже ни один так обнадежив. Бравсь вовк вигнать, ни вигнав; медвідь гнав, ни вигнав, а вам і подавно ни вигнать її. — Ни журись, зайчик, ходїм, зараз вигоним. — Підійшли собаки до хатки і кажуть: Лисиця! виходь геть з хати. — А вона заспівала їм:

Я вам ни лисиця,
а всим звірям цариця,
всесильна і могуча:
хто мене посміє затронуть,
тому смерть ниминуча.

Собаки лисиці ни злякались, кинулись до дверей хатки, понюхали, понюхали і одійшли, ни могли дістать її, бо вона з хатки ни показувалась. Собаки одійшли подалї од хатки і почали радить ся, як їм одурить лисицю. Одна собака каже: Знаїте шо, братцї? Біз хитрощі ми з лисицею нічого ни поробим. В хатку вона нас ни впусте, а так чим її ни лякай, вона все равно з хати ни вийде. — А якуж ми хитрощ пригадаїм? —

спитали инші собаки. — А от шо я пригадала. Лисиця дуже ласа до курятини, так давайте, ми підим до дому і попрохаїм півня, шоб він з нами сюда прийшов. Півінь буде ходить біля хати і голос подавать свій, а ми засядем; як тїко лисиця покажить ся з хатки, ми її сцопаїм і задушим. — Добре ти пригадав, попробуїм одурить.

Собаки пішли до дому, взяли з собою півня і пішли до заячої хатки. Дорогою собаки научили півня, шо робить: Ти, півник, ходи біля хати і кукурікай, виманюй лисицю з хати, а ми засядим за угол і будим піджидать, поки вона виткнить ся з дверей. — Підійшли вони до хати, собаки засїли, а півінь почав ходить біля хати і весило кричав: Ку-ку-рі-ку-у-у! Лисиця почула голос півня, зрадїла, тут вона подумала сибі: От яка я щаслива! Горювала, шо їсти буде нїчого, зайчинят поїла і думала, шо з голоду доведеть ся здихать, а тут на тибі, Бог півня послав! — Лисиця швиденько кинулась до дверей. Тїко вискочила з хатки, направилась до півня, а собаки схопили лисицю за шиворот і задушили. Зайчик тодї увійшов в свою хатку і став жить, поживать, сибі дїток наживать. А лисицю собаки розірвали на клочки.

Запис. П. Тарасевський в Шебекинї, Курської губ.

Паралелї: Пор. висше ч. 31.

154. Заяць із когутом ріжуть лисицю.

Як був собі зайчик та лисичка. Прийшов до зайчика пітушок, та побратали ся. От зайчик і кажи пітушку: „Як би лисичку, каже, приманить до себе“? — От зайчик узяв тай вирив ямку на буртї, а потім того пішов у лисичкину хатку, тай каже: „Лисичко! сестричка тебе кличе“. — Вона пішла, тай сїла на буртї, а заяць її за плечі ухватив тай перевернув. От тодї зайчик та пітушок нахваляюць ця: Як би її взять до дому? Вони її вхватили в двох і потягли, та пустили в хату і заперли.

От зайчик пішов за їжою, а півник забув ся зачинить хати — лисичка вибігла, тай пішла. Прийшов зайчик: „Де лисичка“? — Каже пітушок: — „Я не знаю, де вона“. — От зайчик розсердив ся на пітушка і прогнав його. Пітушок просить зайчика: „Я не буду так робить“. — А зайчик і каже: — „Нї, не треба тебе менї“.

Пітушок пішов до лисички в хату, а лисичка сидить на камені, а пітушок узяв кочергу, тай став на дверіх, а лисичка зро-

билась кішкою — та з хати, та на гору. — пітушок за нею, а лисичка в верх... Піймав її тай приніс до зайчика. Упять приняв його зайчик із лисичкою.

От тоді зайчик каже на пітушка: „Давай різать її“! — Стали її різать, — вона й вирвалась. Тоді впять каже зайчик на пітушка: „Іди ти, каже, сядь під хлївцем, а я буду її манить; то вона як сяде на приспі, то ти тоді її і піймаєш“. — От вона сїла на приспі, а півник до неї — вона й утекла.

От на другий раз пітушок і каже зайцеві: „Сїдай, каже, ти під хлївцем, а я буду її виговорювать“. — От півник і прикликав її до приспи; — як зайчик її насів — ухватив, понесли до дому, тай зарізали. Обідрали, переділили ся у двох: Зайцеві голова і половина, а пітушкові зад і половина, — ізжарили і поїли: той голову і половину, той зад і половину. Стали жить, та поживать, та добро наживать.

И. Рудченко, Нар. южнор. сказки, т. I, ст. 29—30, ч. 16.

155. Жаба боязкійша від заяця. А.

Вийшов заїць з нори і подавсь добувать сибі корму. Пробіг з гони місця, дивить ся, біжить до його вовк. Заїць понатуживсь, як приступив, на силу втїк од вовка. Остановивсь, озирнувсь кругом, нима нікого; заїць тоді почав щипать травку. Ни довилось бідязї десять раз щипнуть трави, дивить ся, підкрадаїть ся до його лисиця. Заїць знов пустивсь тікать біз оглядки. Біг, біг, поки скрив ся з очей од лисиці. Остановивсь, сїв в бурянї, прищулив уші і лижить, важко дише. Ни спів іще гаразд опомнить ся, чує, в бурянї шось зашилистїло. Заїць знов кинувсь тїкать. Вибіг на чисту поляну, озирнувсь кругом, нима нікого. Він тоді з жалю і досади почав плакать і причитувать: На віщо я такий нищасний вродив ся? Всї мене забіжають, всих я боюсь, од всих тїкаю, ни маю покою і на одну филину. Хочби одна яка нибудь звірина боялась мене і тоб ни так було досадно. Піду я до річки та утоплюсь; як так жить, так краще душу свою загубить. — Побіг заїць до річки топить ся, добіг до берига, а там сидїла жаба, злякалась зайця, бульк у воду. Заїць остановивсь: Е! Стой, є на світї такі, котрі мене боять ся і то живуть, а чогож мінї ни жить? Вирнувсь заїць до дому.

Запис. від П. Чередникової в Шебскинї П. Тарасевський.

Паралелї: Б. Грінченко, Україн. нар. казки, ст. 76—77. — П. Чубинскій, Труды, т. I, ст. 55. — M. Federowski, Lud białoruski, т. II, ст. 5, ч. 5. — O. Dähnhardt, Beiträge zur vergl. Sagenforschung (Zeitschrift der Vereins für Volks-

kunde, 1907, вип. 1). ч. 2: Die Hasen und die Frösche. — Antti Aarne, Finnische Märchenvarianten. ч. 70. — O. Hackman, Märchen der finnländ. Schweden, ч. 70.— **Літературні перерібки**: Bayki wybr. Ezopa, ст. 67—69, ч. 36. — Избранн. басни Эзопа, ст. 35. — C. Halm, Fabulae Aesopicae collectae, ст. 114—115, ч. 237 і 237 b. — W. Hertzberg, Babrios Fabeln, ст. 14, ч. 25. — Phaedri Augusti fabulae Aesopiae, ст. 83—84, ч. 2 і ст. 204, ч. 28.

156. Як заяць уратував собі житє. Б.

Осы́нноў поро́ў бі́гаў зайайец по по́ли, і не маў де схова́ти сьи, а де сьи наве́рне, ўсе льу́де кричи́: Тьу́йга-га́! — І пси за ним го́ньи і куда́ сьи ты́лько пове́рне, ўсього́ він сьи бойі́т. І погада́ў си раз за́йайец: Вже ми так надойі́ло житье́, йа ўсього сьи бо́йу, а мене́ ны́хто. Іду́ йа до води́ і там ўтопйу сьи!

Прибіга́йе до води́, а там жи́ба сиди́т на березы́. А йак він надбіг, а жи́ба хльусьть! тай скочила ў во́ду. Нагадаў собі за́йайец: Е, не буду́ йа сьи топи́ти, бо йе таке́, шчо й мене́ сьи бойит! І верну́ў сьи на по́ле і бігає по по́ли і шчо де ты́лько ві́тки сьи по́верне, а ўсе за́йайцьи го́нит. Скрути́ў сьи за́йайец, не маў сьи так де сховати; а на по́ли роби́ли робі́тники, тай ўзьи́ли с собо́ў з зба́нком во́ду. Тай во́ду ви́пили, а зба́нок забули. А зайайец ўпхаў го́лову ў зба́нок, шчоби́ сьи схова́ти і до зба́нка го́лову запха́ў, а ви́ймити не мо́же. Бі́гайе зайайец з зба́нком по по́ли і нема́ йак а́ны попасти сьи, ані попойісти, бо зба́нок на голові́. Погада́ў си зайайец: Піду́ йа до води́ і той збанок ўтопйу! — Приходит нат берег і пха́йе зба́нок ў во́ду, а збанок і його́ тьи́гне за собо́ў. Ка́же за́йайец: Па́ны́ Збаньі́цкий, па́ны Збаньі́цкий, йа так жирту́йу, йа вас не хо́чу ўтопити, дару́йте меньі́ житье́! — І ви́лыз за́йайец з води́ і зачи́ў бі́чи по́над во́ду, аж тра́фиў, же ўда́риў зба́нком до скали́. І зба́нок до ка́меньи сьи збиў, аш та́к за́йайец собі во́льним зыстаў.

Зап. у цвітни, 1897, від Тимка Гринишиного в Пужниках, Бучацького пов.

Паралелї: Zbiór wiad. do antr. kr. т. XI, (3), ст. 37, ч. 2. — Игнатій зъ Никловичъ, Казки, ст. 96. — М. Драгомановъ, Малор. нар. пред. и разсказы, ст. 366, ч. 39.

157. Як заяцї виратували ся від смерти. В.

Сиды́ло два за́йайцы́ на оболо́ньу і зачи́ли ра́дити сьи: Шчо нам робити, шчо ми́ сьи так ўсього́ бойимо́, а нас ны́ц?— І ка́жи йиде́н: Надойі́ло миньі́ так тото́ страшли́ве жить́и, шчо йа сьи ўсього́ бо́йу, а нима́ тако́го, шчоби́ сьи мине́ бойаў. От лы́пши піду́ та ўто́пйу сьи.

Прибіга́йи над бе́риг, шчоби́ ско́чити ў во́ду, а над бе́ригом сидьі́ла жи́ба і хльусьть ў во́ду, бо зьістра́шила сьи за́йицьи. А зайиц погада́ў си: Ни буду́ сьи ўже топи́ти, бо йи таке́, шчо сьи мине́ бойі́т.

А той дру́гий, шчо лиши́ў сьи, зачи́ў шука́ти тако́го місьцьи, шчоби́ сьи де до́бри схова́ти. А косарі на по́ли коси́ли тай забу́ли зба́нок, а самі́ пішли́ до до́му. І погада́ў собі: Аш ту́ йа сьи до́бри схова́йу! — І го́лову ўпхаў, а са́м сьи ни міг ўльі́сти. І а́ньі збанок з голови́ ни міх ски́нути, а́ньі да́льі ў збанок ни міг ўльисти. — А він собі погада́ў: Піду́ йа ў во́ду, шчоби́ сьи набра́ло ў зба́нок води́, а зба́нок йак отьижі́йи тай сьи з голови́ ссу́ни і йа зба́нок уто́пйу, а сам ви́льізу. — Йак набра́ў води́ ў зба́нок, а він зачи́ў й йиго тьигну́ти. А за́йиць кажи: Паньи Збаньіцкий! Паньи Збаньіцкий, йа так жирту́йу, йа вас ни то́пйу! — І обирну́ў сьи і зачи́ў тыка́ти наза́д до го́ри́ і ўда́риў зба́нком ў скалу́, збанок сьи збиў, а за́йиць сьи вільни́й лиши́ў. І оба ни топи́ли сьи, лиши́ли сьи вільні́ на дальший розплодок.

Зап. в липни. 1902. в Пужниках. Бучацького повіта, від Тимка Гриниишиного.

158. Заяць і збанок. А.

Чоловік косив, а недалеко него стояв збанок і вітер у него дув; заєц учув то й хотїв сї довідати, хто то гуде. Приходит блище, а то збанок. Каже він до него: „Ти порожний і мине пуджієш? Чикай — каже — я тибе зараз утопю“. — Та́й узєв, заклав свою голову в вухо і нисе єго до води; хотїв, аби сї набрало в збанок води. А води як сї набрало повно тай він не міг вікигнути голову тай збанок єго покиг таки в воду.

Зап. І. Волошинський в мартї. 1913. від Романа Курчака з Далешева, п. Городенка.

Паралелї: Отсей мотив, що виступає тут як самостійне оповіданє, у Рудченка причеплений епізодично до лиса. Пор. И. Рудченко, Нар. южнор. сказки. т. І, ст. 18, ч. 8.

159. Смерть через збанок. Б.

Вітир дув до збанка, а зайаць шов. Вітир фтих. Приходит він до збанка, а збанок порожний. Е, кажи, панє Збанєнтий, як ви мине страшили. Е, я вас фтопю типер. — В лаби ни возьми, бо ни годин нести. Бире — закла́дає голову. Йде до потока — кажи: Панє Збанєнтий, фтопю вас! Фтопю вас! — І бире сє

з берига; булькочи вода. Али, кажи, панє Збанєнтий, я жартую, чикайти — я жартую. Нарешції набрало сї води, збанок зарнув і він сє фтопив. Тай вже покі́й.

Зап. 1902 р. від дїда Казя Сака, прозваного „Кривий Казьо“, в Будзанові, Теребовельського пов. О. Деревянка.

160. Як заяць шукав смерти.

Було двоє старих заяців і ма́ли вони три сини; два сини було мудрих, таких учених, а третий був дурний, але не такий дурний, як боязливий. Поженили вони тих старших синів обидвох тай тоти ґаздуют, а той третий боязливий ще ни жонатий. Аж уже хотє старі женити і того третого, боязливого. Кажут єму йти сватати, а він боїт сї віходити з ями. Шо вже єго й сварє й просє, а він такі нє. Такі боїт сї і не хоче віходити нїгде, каже: „Хотьбим і не жонатий був, то такі не піду“.

Аш тих два братї старші кажут: „Чикайте, ми єго оженим“. — Вішукали єму тоту молоду, аби він сватав — сову. Кажут: „То є мудрий птах і не боязливий, то може буде їм сї добре жити“. — Оже й тото було дурне й тото: одно другого не видїдо тай так сї побрали. Аш ту вже на тім вісїлю, як сї гостї вже поросходили, лишили вони сї обидвоє; а води нема, анї дров, і нема кому принести. Він боїт сї, а вона не видит у днину. Зробила сї межи ними гризота, посилає одно другого — нима кому йти. Каже заяц: „Агій, на шо минї сї було женити“? — Каже: „Як я був при татови й при мамі, мене нїхто не посилав нї дров рубати, нї води, типер“ — каже — „ожинивім сї тай іди другої днини до роботи. Але вже бим і робив, але я сї бою: як ти мене будеш гонити шо днини, то я цему не вітримаю“. — Но і вона такі єго гонит: „Іди за сим, за тим, а він боїт сї. Аж він ї каже: „Я сї страчу, як ти сї так на мене напосїла; я сї“ — каже — „повішію тай вже“. — Як задумав, так робит; взєв мотуз, пішов у лїс за хату, привєзав мотуз до гилї, сам вілїз на гилю тай привєзав сї за ноги — за задні ноги і гадав, шо сї повішіє. Висит, висит, нїхто єго не видит і він не кричит, гадає, що буде смерть борше. Але видит він, шо смерти не буде, тай уже голоден, зачинає він кричєти — сам сї не може відєзати... Аж віходит жінка: „С тобов що є“? — „Як що, як ти мене що днини гониш, а я сї бою, то я собі смерть мушу зробити“. — Як вона єго відрізала, повходили до хати, він собі гадає, що вона єго вже не буде гонити до роботи. А вона єму

каже: „Ти вішій сї, не вішій, а хоть бись сї й різав, то робити мусиш, а як нє, то такі можеш сї й стратити“. — Задумав він собі ше: „Ще буду трібувати різати сї“. — Він лиш шо ніж прикладе до шиї легонько, а то болит, а він каже: „Я сего не зробю; найлекша“ — каже — „смерть буде утопити сї“. — Аж він сї уже зібрав, іде він собі в дорогу, шукає собі такої великої води, шоби скочив і не спливав навіть.

Приходит до лїса, в лїсї сидит купа воронів, а він тоти ворони добре видит з далеку, коли боїт сї приступати, а ту і минути їх нема куда, бо лиш одна дорога вела через лїс; а він думає: „Як зблуджу з дороги, так уже не найду ї“. — Став він, подумав тай каже: „Однако минї вже гинути, я однако вже йду топити сї“. — Так з далеку роздумав собі тай летит на них. Як надлеків меже ти ворони, як скричєв, так ворони сї чисто розлетїли по лїсї. Так він став, подумав собі тай каже: „Боже, ше аби ми сї рас так трафило, то бим вже собі смерть не робив“.

Йде він далї, приходит до якогос маленького ставку тай хоче скакати в воду, а там шос у водї кричит і він боїт сї приступити. А то земледухи собі співают у водї, а він гадає, шо то єго ззїст там тай боїт сї. Покинув він тоту воду, шукає за другов, аж єму сї вже навприкрило ходити, з лїса не може віходити і води не може найти, то він уже аж злосний. „Доків вже я такий буду боязливий? Ше якбим раз найшов воду, то вже аби не знати як там кричєло, то вже піду у ню“. — Ходит він, ходит і дивит сї, шо вже і смиркає сї. Чує він, а то шос так кричит у лїсї, шо страх, і то ни одно, але богато дужи їх кричит. Він йде правда на тото, шо кричит. Приходит блище, а то став великий, а докола ставу пообсїдали жєби і кричє, шо він не має куда доступити. Він довго ни важит, лиш право литит на них... Як прилеків на берег, вони єго сї сполошили і всї поскакали у воду. А він собі тогди роздумав і каже: „Я кажу, що лиш я такий боязливий на сьвітї, а ту ще є гірші, що боя сї і мене навіть“. — І він тогди подумав і вернув сї до дому тай уже си більши смерть ни робив.

Зап. І. Волошинський в мартї 1914, від Мих. Черецького з Далешева, п. Городенка.

161. Заяць і черепаха гинуть через лиса.

Йшов дорогов заяц, здибає сї с черепахов. Тай йдут они обоє собі дорогов. Али заяц питає сї черепахи: „Ти куда йдеш“? —

„Я йду“ — каже — „до лїса; а ти куда“? — „Я такжи“ — каже — до лїса“. — Приходє вни обоє в лїс, надибают лисїчу ґеру. Але заяц каже: „Ади, лїз у цу гіру, тут є добри їдзенї і ти зарас там попоїш“. — „Ци я знаю, шо робити? Кеби там ни було якого неприятилє“. — „Іди — каже — „ни бій сї: я там був, там нима нікого. А тобі сї там добри трафит, ни траба шукати. Ти уже є стара, слаба тай готове маєш“. — Вона запхала в ґеру голову, а лис злапав ї за голову тай відїв. А заяц кажи: „Вжєс попоїла тєшкої хороби“? — Тай пішов далї.

Ходит він лїсом, а то шос зачєло кричєти. Заяць зі страху запудив сї тай влїз до тої самої гіри, що чирипаха. Дивит сї, а то стоїт толуб с черепахи. Він злїз нище, лис злапав єго за голову тай зробив єму також смерть.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Мих. Зубрея з Далешева, п. Городенка.

XVI. Слонь.

162. Слонь і дївчата.

У одного ґазди був розумний слонь. Одної днини веснїної ходив він собі по оборі, аж зїйшли сї дївчита, отворили собі вікно і шили коло вікна, а слонь прийшов до вікна і каже: „Почіхайти мнї котра, дуже мнї свербит труба“. — І наставив їм у вікно, а вни хокіли єму зробити збиткі і запхали єму глу биз вушка в трубу. Уздрів він, шо ссе зробили збиткі, єго дужи болїло, полеків на дорогу, здибав одну жінку і кажи: „Вікігнїт минї глу, адїт кому жарт, а минї терпиливість“. — І вна єму вікигла, а він пішов до потока і кажи; „Чикайте і я вам зроблю зараз жарт, шо будете мати сто потїх“. — Набрав повну трубу води, пішов до вікна і кажи: „Вікігнїт минї глу с труби“. — Ґівчєта сьміяли сї, сьміяли сї і бирут, призирают за глов, а він як пустив на них води, позаливав їх чисто. І каже: „От типер маєте жарт“.

Зап. І. Волошинський в падолистї. 1913, від Л. Луцика з Далешева, п. Городенка.

Б. Домашні ссавці.

XVII. Пес.

163. Два пси.

Проста собака з голоду побігла никать по чужих дворах, шоб хоч чим нибудь напхать живіт. Забігла в оден двір, а там лижала чипна собака. Побачивши гостю, чипна почала бігать в поперек двора по дротині, то в один кінець двора, то в другий і лаяла чужу собаку. А чужа подивилась на неї і каже: Чого ти на мене сердис ся, я тибі лиха ни бажаю і окнімать у тебе харчів ни буду. — Та мінї досадно, шо ти бігаїш на волї, гуляїш, де хочиш і никаїш по чужих дворах, мусиш отнять послїдний кусок у нивольника. — Ех! братїку ти мій, твоя доля ни гірша моєї; ти хоч у неволї, за те тебе що дня годують. А я хоч і на волї бігаю, за те доводить ся голодать, хазяїн ни годує. Раз в тиждинь дасть суху шкориночку хлїба або обгризину кістку і ото хоч їж, хоч дивись, або лягай тай здихай. Якби в чужих дворах або по смітниках ни окалачував ся, так давноб здох. А иноді бува й согрішиш; як нічого ни нагибаїш валющого, так заберес ся до кого небудь в сїни або в коморю, коли хто зазїваїть ся і зволочеш віттїля кусок мняса або сала або смитану похльобаїш. І таким чином ввесь свій вік проводиш, аби день до вечора. Нима в світї правди. Обірігаю йому двора цїлий день і цїлу ніч, язик чишу біз угау і за мою працю ни дає і попоїсти. — О! Якби я був на волї, каже чипна собака, так і горювать би ни став; ни дають їсти, і ни треба, я сибі роздобув би, де вгодно, а то бида моя, шо в ниволї, цїлий день і ніч на привязї, нима нїякого розвороту. Годують в натрус, а иноді і зовсїм забудуть винисти поїсти; побігти до сусїдів я ни можу і ото сижу, жду у моря погоди, поки догадають ся, шо я голодний. А тибі нїякого біса, гуляїш, де хочиш, на

висїля ходиш; як затїє яка сука свальбу, ти маїш щастє з нею погулять, а я нищасний одчалиний од всього. — Ни завидуй, брате, до сучки пiдлабузнить ся i мiнї ни доводить ся. Гладкi та здоровi собаки займуть позицiю, а я худий та голодний сикнусь инодї до суки, а гладкi собаки кинуть ся до мене, поколошматють добре, нащипають боки мiнї i так я з виликою досадою iду геть од свальби. А коли дуже приспiче, до нитирплячки, так нагибаїш охочу свиню, пiдлащис ся i зiбєш оскому. — Та ти хоч з свинею вiльний погулять, а я i свинї близько ни бачу, томлюсь душою i тїлом. — Та шо й казать, обом нам ни мед, така вже наша доля. Ти подивись, як живуть панськi собаки, от кому житуха! Я нидавно бачив у генеральшi, як живе собака, от де блаж! Там вона ни живе, а царствує: спить в хатї в теплї, на ковриковi, їсть що дня мнясне, дають йому пряники, канфети. Там вiн нїчого ни робе, його генеральша поважа, шанує. Вона вдова, так либонь що дня вдоволня його, спить з ним, як з чоловiком. А шо ми, нам i в снї ни приснить ся так жить, як учена собака живе.

Кiт сидїв на тину, дрiмав i чув собачу розмову, пiд кiнець ни витирпiв, обiзвав ся до собак: Ни завидуйте, хлопцї, панським собакам; їм теж ни мед, тiко й роскошi, шо в теплому кутку спить та що дня дають їсти. А бува часом i на їхню долю випада iще гiрше, чим вам. Панську собаку поки виучуть, так вона нираз одкуштує ремiняки i голодом морють її, шоб слухалась науки. Коли виучуть, теж на покуть ни сажають її. Як повидуть на охоту, так вона там у воду лазе по самi ушi, достає дичину хазяїновi. На охотї їй ни дають їсти, шоб легше було бiгать. — А всеж таки панськi краще живеть ся, чим нам, — обiзвались собаки; ни всякаж з них ходе на охоту, а бува часто, шо вона з хати нiкуда ни ходе, он як у тиї генеральшi, шо я казав. — Ни всїм же однаково жить, — каже кiт, — ви подивiть ся на людей, вони теж живуть по собачому. Однi пянствують, нiчого ни роблють, а ласо їдять i на мнякому сплять, а иншi бють ся, як риба об лїд, день динський роблють i голоднi бувають; ни живуть, а тiко свiт каптять i мучуть ся, а чимало є таких, шо сидять в ниволї, томлять ся день i нiч, одчалинi од земного щастя. Всим трудно вгодить, нiхто ни доволин своїм житєм. Кому хоч i добре живеть ся, а все буде думать, шо йому погано жить i шо иншi живуть далеко краще од його.

Зап. вiд М. Чередникова в Шебекинї П. Тарасевський.

164. Чого пес псови під хвостом нюхає?

Пси мали справляти комашню. Але то дуже давно було. Вже всьо накупили, іно забили перцю купити. Ну і так післали їдного відважного, що вже добре ся на купецтві розумів, ще по перець. Ну й той не много ся надумував, побіг до склепу, ци до Срулька, тай купив. Але не мав де діти, взяв в писок, а то пече, а ту треба борзенько бічи. А він що робити, тай під хвіст запхав. А тимчасом як там запхав, перець ся розігрів, зачав печи, той як зачав втікати, як зачав втікати — і нема го. Не знати, де ся дів, до нині. Пси ще ждут і нині на того, ци найдут го. Все гадают, ци не той з перцьом, бо ще всьо є, тілько перцю нема. Тому пес псови під хвіст пахає, ци не той, що з перцьом.

Зап. у Кропивнику Новім, Дрогоб. пов. від Ол. Свища, 1901 р. Волод. Левинський.

Паралелї: V. Hnatjuk, Das Geschlechtleben des ukrainischen Bauernvolkes, т. II, ст. 399—400, ч. 352 і ст. 417—418, ч. 378.

165. Вірний пес.

В єдного господара був дужи вірний пес і добри пантрував господарство; через цілї ночи гавкав і за то єму добре їсти давали. Єдного вечера як прийшов до свої буди тай лєг, чуї, хтось іде дорогов; він встав тай біжит до брами; вібігає за браму, дивит сї, а то вовк; а він кажи: „А ти чо тут до сила заблукав“? — Вовк кажи: „Я іду до твого господара, бо єго вівцї були на пасовиску і запрошували мине до себи в госкі; я пішов до дому, зібрав сї тай типер іду“. — А пес до вовка кажи: „Минї сї здає, шо вони сї нинї ни лагодили, то ти зачикай тут, а я їм скажу, шо ти йдеш, аби сї приріхтували добре“. — І побіг пес до овец тай кажи: „Знаєте ви о тім, шо вовк іде до вас у госкі“? — А вівцї кажут, шо ни знают. А там був оден великий, уже старий, баран тай кажи: „Най прийде до мени“. — Тай пес узєв і побіг і каже до вовка: „Ходи“. — Приходє перед хлївец, а пес кажи до вовка: „Гайд, лїзь кріз віконци“. — Вовк зачєв лїсти до хлїва і вже на половинї як у хлїві, так і на дворі. Тай тогди пес загарчєв і злапав за фіст, а баран розбіг сї від другої стїни тай бухнув свойов головов у вовкову голову. А вовк назад віликів кріз віконци на двір і кажи до пса: „Е, ти неборе, мине притримав“. — А пес кажи: „Та де, я тибе підсаджував“. — Тай кажи: „Ти не маєш кріп-

кости, абис через таку ниску скіну перескочив, але аж траба мене — пересаджувати“.— Каже вовк псови: „Ти лїзь у перед, а я буду за тобов“. — Тай пес, як наставив сї, так перескочив кріз віконце тай став собі коло вікна. А вітак зачєв вовк драпанити сї по скінї і наколи перехилив голову до хлїва, пес злапав єго за вухо тай тримає; баран розбіг сї і зачав бити вовка, а вовк зарув тай пішов собі за браму. Вітак вібігає за ним пес тай кажи: „Чому ни йдеш, як тибе кликали“? — А вовк кажи: „А та ти мудрий, ти тримав мине, а вівцї били“. — А пес кажи: „Та де я тибе тримав, я киг до середини“. — А вовк устав тай кажи: „Чикай, ше я тибе дес злапаю“! — Тай взєв тай пішов.

Вітак єдного разу вїїхав господар в поле орати тай пес за ним пішов. Али пес шукав за мишима тай забіг аж під лїс; дивит сї, вовк іде; а пес кажи до него: „Ходи типер до мени в госкі, то я тибе лїпши прийму, як вівцї“. — А вовк кажи: „Е то буде, як я сї забавив у овец, ходи ти до мени“. — А пес кажи: „То я мушу піти сказати господареви, шо я йду на забаву, а нє, то ти ходи зо мнов, там мій господар оре тай я єму скажу тай підем оба“. — А вовк кажи: „Та я там ни буду мати де сї сховати від господара“. — А пес кажи: „Ходи, там є господарів сардак тай сховаїш сї, а я піду їму сказати, шо йду на забаву“. — Вовк лїзе під сардак, а пес кажи: „Пхай переднї лаби в оден рукав, а заднї в другий, тай нїхто ни буде видїти, шо ти тут їш“. — А сам побіг до господара тай кажи, шо є під сардаком той сам вовк, шо приходив до овец. Господар прийшов до дороги с плугом, обернув, запустив плуг до борозни, відчіпає орчик від плуга тай кажи до пса: „Як ідеш на забаву, то ни на довго“. — Взєв орчик до рук і пес злапав вовка за заднї ноги, а господар бє. Якос вдарив по ногах тай вломив му єдну ногу. Али як зачєло дуже вовка болїти, роздер сардак тай ледви втїк. Тай так сї с псом забавили.

Єдного разу в нигілю файно сонци гріє, а пес кажи до господара, шо піди собі трохи в поли подивити сї; а господар кажи: „То йди“. — Тай пес побіг, оббіг поле вже всюда тай прийшов знов аж під лїс; а той вовк шкатульгає тай дивит сї на пса, шо вже пес має файний гайштук, шо єму господар купив за то, шо він єму добри пилнує господарства. — І вовк уже ни хочи приступати блиско, бо боїт сї їго. А пес питає сї вовка: „Чому ни приступаєш блищи до мени“? — А вовк кажи: „Та як до теби приступати, коли ти уже зістав вітом у силї, маєш зверхність, можиш мине набити“. — А пес кажи: „Ходи,

ни бій сї". — А вовк кажи: „А-я, абис ше так мине бив, як тогди з господарем своїм"? — І вовк обирнув сї і назад побіг у лїс, а пес помало пішов собі попід лїс окопом.

Дивит сї, а з лїса біжит корова. А пес питає сї її: „Чо ти так, моргулько, тїкаєш"? — А корова кажи: „От надбіг якис вовк тай хотїв мине розбити, а я сї єго напудила тай тїкаю".— А пес каже: „Ану верни сї там, я сї подивю, який то вовк". — І корова вертає сї, а пес іде з нею такі на то місци, де вона сї пасла. Прийшли вони близко і сказав пес до корови: „На тобі мій гайштук, бо вовк буде так мине сї бояти з гайштуком". — Взєв, здоймив с себи гайштук і заложив корові на ріг. Приходит блище д вовкови тай кличи до себи, а вовк ни хоче приступити. Пес кажи: „Ни бій сї мине, я вже ласку утратив у свого господара, диви сї, шо вже і минтиля ни маю — гайштука. Я уже буду с тобов типер та возьмім, розбиймо тоту корову оба, тай ти будиш їсти мнєсо, а я буду кости обгризати". — І вовк кинув сї на корову; пес вовка злапав за фіст, а корова обернула сї і пробила вовка рогом. І він утїк в лїс, уже вілизує сї, шо єго болит. А пес с коровов пішли собі до дому!

Прийшли вже в село, а пес кажи: „Дай менї гайштук мій, бо я так не прийду перед свого господара". А корова ни хоче єму дати, кажи, шо він ї подарував. А пес кажи: „Як ни хоч дати минї по добрі воли, то я тибе буду позивати". — І запізвав її до старого коня, шо вже чириз цїле своє житє возив тому господареви воду. За пару днїв дістали фирлядункі і пішли обоє на термін. Прийшли, почитав їх, і пес росказав, як він оборонив корову від смерти, а кінь став тай думає над тим тай кажи до корови: „То такє, корово; якби ни пес, то би давно нас вовки ззїли. А гайштук єму маєш віддати, бо то кілько єго заслуги". — І корова віддала єму гайштук, перепросила єго, а за кару мала єму давати через цїлу зиму по дві лїтри молока.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Гриця Курчака з Далешева, п. Городенка.

Паралелї: І. Франко, Коли ще зьвірі говорили, ст. 64—71, ч. 16 (початок). — А. Аѳанасьевъ, Народ. рус. сказки, т. І, ст. 31, буква f. — M. Valjavec, Narod. pripoviedke, ст. 269—272, ч. 62. — Се оповіданє нагадує подекуди пригоди дурного вовка. Пор. повисше ч. 37—46.

166. Принаджений пес і кіт.

Іде пес і здибав кота. Пес питає сї: „Ти що за оден"? — „А ти що"? — Я простий пес. А ти що"? — „Я кіт". — „А ти

куда йдеш“? — Кіт каже: „Я йду наймити сї хоть на зиму, бо літом дес то миш злапаю, то птаху, а в зимі нима нїчо. А ти куда йдеш“? — „Я йду такі, але найму сї на цїлий рік, бо на зиму нїхто ни схоче. Я літом дес то заяцє злапав, деяка ґаздинє віниси обід, як газда ни ззїст, то я закраду сї тай ззїм“. — „Ну то ходїм оба, можи бим сї в одного газди наймили, то би нам було добре“.

Йдут вони в сило, дивют сї: ґазда роскідає оденок молотити; ворони так фатают миши. Али ґазда лиш пішов з оденка, а пес з єдного боку скочив на оденок, а кіт з другого боку тай ловє миши обидва. Ґазда лиш наверни сї до оденка, а пес і кіт утичут. Ґазда вікликав жінку тай каже: „Ади, злагодь що псови і котови ззїсти, можи би вони пристали“. — Жінка пішла до хати, злагодила псови в мисочку, а котови вінисла хлїба. Али пес і кіт ззїли тай вже нїгде ни йдут. Пес гавкає цїлий день, а кіт сидит коло оденка тай боя сї іти до хати. Али якос вони кота приластили, тай кіт злапав миш під лушком, а пес гавкає цїлу ніч і пантрує ґаздї господарства від неприятелє. Кіт робит свою службу, а пес свою.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913, від Мар. Добровольської з Далешева, п. Городенка.

167. Кому лїпше, псови чи котови?

Раз зійшов си пес з котом тай зачєли си оба скаржити, шьо їм не добре на сьвітї жити. Пес кажи котови: Тобі шє яко тако, — побіжєш, де хочь, а мене присилє на ланцух тай гавкай.— А кіт кажи псови: Тобі лїпше, тебе присилє та лиш гавкаєш, а я маю цалу ніч миши ловити. — Оден кажи тобі лїпше, а другий тобі лїпше, тай з того посварили си. — З того чєсу шє й тепер ненавидют си.

Від Анни Федорук у Джурові записав Павло Сиротюк.

168. Розмова пса з котом.

Собака лежачи під коморою побачила, шо з дому всї до годного пішли в поле на роботу, дома нікогісїнько ни зосталось. Їй захотїлось забрать ся в хату, шоб там чого небудь похльобать або полизать. Попробувала в двері, засунуті, потім пішла до вікон заглядать, чи нима де дїрки. Одно вікно було одчините. Собака побачила і кинулась до того вікна. А на тому вікнї та сидїла кішка, шось лизала. Собака тїко сикнулась лїзти у ві-

кно, а кішка як зачмихала, як запорощала, зігнулась, хвіст дудкою поставила і почала кигтями шкрябать собаці морду. Собака одскочив од вікна і каже: Погоди, бісова личина, попадес ся ти мінї на просторі, я тибі оддячу; узнаїш, як шкрябать ся! — А сам пішов до коморі і лїг на своє місце.

Трохи згодом кішка вийшла з хати і сїла на порозї супроти сончка гріть ся. А собацї все таки кортїло забрать ся в хату, бо голодна була. Побачивши кішку на порозї, собака хотїла підлащить ся до неї, шоб кішка ни суперечила їй влїзти в вікно. Собака піднялась і стала підходить до кішки поближче. Кішка нащитинилась, зігнулась в дугу, поставила хвіст дудкою і вже була на поготові оборонять ся або драть ся на стовпець. Собака й каже: Чого ти наїжачилась? Я зовсїм ни думаю з тобою бить ся. Я хочу з тобою побалакать по душі. Скажи ти мінї, пожалуста, чого ти зо мною ни дружиш, сахаїш ся мене, як чорт ладину? Миж живимо у одного хазяїна, а одно другого нинавидим! Чого б нам ни жить мирно? — Та як же ми будим жить мирно, коли ви собаки ни маїте совісти. Ни спіїш показать ся на світ божий, а ви зараз же кидаїтесь в драку ни з сього, ни з того. — Ни бриши, я тебе ни трогав, ти перша мінї пику пошкрябала. — А ти чого полїз, куди ни треба? Ти в хатї шкоди наробиш, а хазяїн буде на мене пинять і чириз тебе мінї достанить ся на оріхи. Ти собака бережеш двір, а я бирижу хату так, шо ми однакові з тобою правами. А з якої ви причини собаки ни любите нас, ни розумію. — Та нам иноді досадно бува, шо ви кошатина нїчого ни робите, а вас чоловік поважа, ви у чоловіка в почотї, лижите в теплому кутку, та тїко смитану злизуїте. А ми собаки більше од вас трудимось, а гибіїм на морозї і нираз голодні буваїм цїлий день. — Кішка каже: Тибі, я бачу, чужими руками жар загрібать легко. Попробуй на моєму місцї цїлїсїньку ніч ни спать, до мишей прикрадать ся, тодї узнаїш, на чому оріхи ростуть. Я чоловіка забороняю од поганї; як би ни я, так чоловік би з голоду здох. Миші б все зерно поточили і пирапаскудили б його, а я миш полохаю, одганяю од хлїба. — От найшла чим похвастать ся; чоловік і біз тебе може обійтись. Тепер люди придумали мишоловки так, шо нима нужди диржать вас дармоїдів. — Кішка каже: Як так будим розсуждать, так собаки зовсїм ни нужні чоловікові. Ти може скажеш, шо собака ниобходима обірігать хазяйське добро? Так його і біз собаки можно заборонить од злодіїв. Почипить на кожні двері гарний замок і од кожних дверей протягти дротинку

в сіни, а там буде на пружині дзвоник. Як тіко злодій одімкне або злама замок і пошне одчінять двері, так в сінях задзилинчить дзвоник, от тоді і ни треба собак. — Мовчи, ни патякай! — сирдито заричала собака; я бачу, ти дуже умна. Ни дарма кажуть старі люди, шо у тебе є чортова кісточка; тебе відьми на перехресні дорозї варють, шоб вийнять з тебе волшебну кісточку. — А от же ти помиляїш ся, обізвалась кішка; як би у мене була чортова кісточка, так мене б у хатї ни диржали і ни дозволяли б у церкву заходить. Я хоч зайду в церкву і побуваю в вівтарі, так опісля мене нічого ни роблють. А як собака зайде у церкву, так опісля неї читають молитви і кроплять святою водою ті місця, де вона походила так, шо скорій у тебе є чортова кісточка.

Собака розгнївавсь на кішку, кинувсь до неї. Кішка мирщі на тин, з тину на кришу, потім подивилась в низ, побачила собаку і каже: Ти була собака, собакою й здохниш. На мене казала, шо я ни хочу дружить з тобою, а сама ни вміїш дружить; ти бач правди ни любиш слухать, а сама робиш ни по правдї. — Пройшло з тиждинь міста, кішка пронюхала, шо у винбарі чимало мишей завилось, а підійти туда боялась, бо на крильції винбаря біля самих дверей лижала собака. Кішка підійшла поближче до коморі і каже собаці: Братїку, чого ти на мене гніваїш ся, ни даєш мінї проходу? Миж з тобою у одного хазяїна живимо, довжні жить мирно, ладно. — Іди сибі, ляж на печі, ти мене ни пустила в хату, а я тебе ни пущу в комору. — Та шо, тибі мишей жалко, чи шо? Я ж клопочу ни для себе, хочу заборонить хазяїнові зерно од мишей. — Іди гет од мене, коли ребра твої ще не болять. А то ти там нашкодиш у коморі, а хазяїн мене обвиновате. — Нивчтива ти собака, промовила кішка, ни дарма кажуть, шо собака лижить на сїнї, сама його ни їсть і другому ни дає. — Собака сирдито гавкнув і сикнувсь до кішки. Кішка утикла од його, сховалась в сїнях. З того часу кішка з собакою ніяк помирить ся ни можуть. Одно другого зріть ни можуть.

Записав П. Тарасевський в Шебекинї, Курської губ.

169. Чому пес і кіт ненавидять ся? А.

Здибає пес кота: Ти куда ідеш? — Та, іду бо мене прогонї, шо-сми си постарів, там ни годин вже службу робити. — Каже пес: Ходи зо мнов, будемо товаришами. — Ідут они,

ідут, аж дивє си, а то шьос си блїшєт над окопом. Приході они блишє, а то гадина. А ви, каже гадина, де ідете? — Кажут они: Ми ідемо у сьвіт. — Но, то може би ви і мене узєли? — Чьому нї? Озмемо. Ходи. — Но вже є їх троє. Ідут они, ідут, тай здибают мишєчі вісїлє. Імила гадина свашьку, а тїт матку, а пес молоду тай по вісїлю. Але вішла мишєча мама тай каже: Бійти си Бога, пани! Ни розбивайте вісїлє, шьо схочїте, то вам дамо, лиш лишіт нас у спокою. — Каже пес: Ми, каже, нїц ни хочімо, лиш абисте нам таке дали, аби ми церез море перейшли. — Каже миш: Я вам таке дам, шьо шьо погадаїте, то то буде; єк от прийдете над море, то скажите: Камінчіку, дай Боже, шьоби на цїм мори золотий міст став. Єк то скажете, то так буде. — Но, пустили они то вісїлє тай пішли.

Ідут они, ідут, тай пес забув гет, ік то си каже. Але нїц. Прийшли они над море, а пес каже до кота: Но сїдай, каже, на мене, то я тебе перенесу, бо ти знаєш, шьо ми лиш два, бо гадина си нам загубила; а цес камінчік бери у рот і держи, абис го ни загубив. — Сїв тїт на пса тай пес єго несе. Но, несе він єго, несе, аж на серединї моря питає си пес кота: А маєш, брате, каміньчік? — Каже тїт: Маю! Тай єк отворив рот се слово казати тай каміньчік тот упав з рота у море. Кіт дуже задумав си, єк то си стало, але однако нїц ни каже, лиш заєдно думає, шьо робити. Наколи лиш пес море переплив — тїт штрик на єлицу, лиш очима засьвітив. Але пес сїв тай думає: Гій, де си дїв кіт? Так він си тим засмутив, шьо аж заплакав. Але він глип, а тїт на єлици. Пес си укішив тай каже: Скажи менї, брате, чос си сховав від мене, а ходи сюди. — Каже тїт: Я тот каміньчік упустив у мори та бою си, аби ти мене не передер.— Каже пес: Ходи, ни бій си! — Але тїт каже: Склади передомнов лапки на вхрест і поцулуй, шьо мене ни тїнеш, то я д тобі піду. — Але пес каже: Ходи, ни бій си! — Тай кіт ни хоків, а пес пішов собі гет, тай від тогди они не жіют у згогі.

Запис. в Карлові, Снятинського пов., від К. Якобчук Антін Онищук.

170. Чому пес із котом жиють у незгоді. Б.

Служив кіт і пес у пана; кіт був за локая, а пес був за сторожє, за вартівника; тай пес ни мав де свою книжку подїти тай каже до кота: „На тобі, брате, мою книжку, ти може ї там лїпши віховаєш, як я на дворі“. — Кіт узєв книжку від него,

поліз на стрих і поклав за латї за ґонти. Пес вібув рік, вже єму сї ни вподобала там служба, хочи вітходити; питає в кота книжку: „Дай минї книжку, бо я уже тут ни буду, хочу вітходити, хочу іти далї“. — Котови було дужи банно за ним, бо вони собі добре колеґували, тай єго відраджує, аби ни йшов, али той сї впер, шо: „Я ни буду тут, бо минї тут ни добре“.— Но, шо просив кіт, то просив, а нарештї кажи: — „Но, то я тобі дам книшку тай іди щісливо“. — Сказав кіт зачикати псови на дворі. „Я“ — кажи — „зарас війду“. — Пішов сходами на стрих, там вілїз кроквами на бальок і шукає, де поклав то сьвідовство. Мацає, а там де він поклав сьвідовство, лиш миши гнїздо зробили. Банно єму дужи стало, шо він єму добре ни пошінував; злазит вітти, іде від псови, приходит блище тай кажи: „Нима, брате, твого сьвідовства“.— А він каже: „Ну, а деж“?— Він кажи: „Ззїли миши“. — Типер пес єму кажи: „Ниправду балакаєш, бо тобі зо мнов добре, а ти балакаєш, шо ззїли миши, а ти єго сам ни хочеш віддати“. — Кіт просит сї, що: „Я тобі сховав добре, я тому не винин, шо ззїли миши“. — Пес тогди зачєв на кота дужи сварити і злапав го у лаби. Кіт просит сї, кажи: „Я ше раз буду шукати, може я добре не додивив сї“. Думає собі: „Коби я вірвав сї тобі з рук, я уже більши не верну сї від тобі“. — І зачєв сї просити у пса і пес єго пустив.

Пішов кіт назад на стрих, вілїз там на бантину тай сидит, вже ни шукає, бо він уже пошукав і сидит, ни злазит. Але псови вже аж причикало сї; нима ш чим іти тай пес тогди іде, милдує сї до пана: „Пане, твій локай узєв у мене мою книжку і ни хоче віддати“. — Пан кажи закликати кота, чому він ни хоче єму дати сьвідовство; кличе кота, а кота нїгде нима; кіт вілїз на стрих і сидит. Приходит пан до пса: „Я ни знаю, де він. Якіс го виґів, де він пішов, іди, упоминай сї в него, бо я кличу і ни знаю, де він є“. — Пес милдує панови, що він на стриху, каже: „Віпросив сї в мени, шо зараз принесе сьвідовство, пішов і нима“. — Пан сказав клюшници, аби утворила стрих і аби пішов с клюшницев, аби єму віддав сьвідовство. Віходє клюшницє с псом на стрих — кіт сидит на бантинї і книшки ни шукає і ни злазит. Пес єму кажи: „Давай книжку“. — А той бере тай плює на него, каже: „Тфу на твоє лице; я тобі казав, шо миши ззїли — шо я тобі віддам“? — Тай пес сараку подумав, подумав, шо ніц з ним не зробит, тай відійшов. Али як злазєв, як

вітходив від пана, то казав, що поки жити буде, то му того ни забуде. І через тото сьвідовство пес ни може сї тепер с котом любити.

Зап. І. Волошинський в падолисті. 1913. від Мих. Чернецького з Далешева, п. Городенка.

171. Песє й котяче приказанє. В.

Перши кіт і пес мали своє приказанє. А рас пес дав котови приказанє сховати і пільнувати. Тей кіт сховав піт стріху, а миш прийшла, тей пиритрубіла, погризла. Пес сє питає, де приказанє, а кітка пішла шукати, тай миши пиритрубіли. Тоди пес розсердив сє на кота, а кіт фтїк. Віт типер пес на кота нидобрий, а кіт на миш.

Зап. від Ганни Колоднїцької з Бедриковець, пов. Залїщики, О. Деревянка.

172. Драка вовка, пса, кота й миши. Г.

То пес маў си́лу, шчобы́ обганьи́ў обістьи́, а ни маў ньу́ху, а воўк маў ньух, а ни маў си́ли; а йак зьийшли́ сьи оба́ і зачи́ли собі́ ра́дити. Ка́жи воўк до пса: Заміньи́ймо сьи; йа тобі дам ньух, а ти миныі́ дай си́лу! — Бо псо́ви с си́лоў зле виході́ло; йак пішо́ў ґазда ў по́ли, або худо́ба, то пес ни міг досьльиди́ти, бо ни маў ньу́ху, а воўк хоть маў ньух, а ни маў си́ли, то йак сьи зди́баў с коне́м або́ с свине́йу, то ни міг розби́ти, шчобы́ попоййі́ў. — А йак сьи поміньи́ли і воўк даў псо́ви ньух, а пес воўко́ви си́лу, то до́бри йім обо́м с тим виході́ло. І зроби́ли письмо́ і воўк той контрахт відда́ў псо́ви, бо він при до́мі, ма́йи де льі́пши схова́ти, ныіж воўк, шчо хо́дит по лыіса́х, де дну́йи, то ўже там ни ночу́йи. А пес тото́ письмо́ даў кото́ви, бо кіт за́ўши ў ха́тыі, то майи бі́льші схо́ўки по заку́тинах. А кіт ни маў де схова́ти, та запха́ў ў ми́сьичу дьиру́. А ми́ши йак сьи збігли, тай тото́ письмо́ поточи́ли, тай зьзьі́ли. І типе́р воўк за тото́ письмо́ ма́йи за́ зли на пса, і де́ би тілько пса зди́баў, та́к би го за́раз розде́р. А пес ма́йе за́ зли на кота́, шчо до́бри ни пирихова́ў, так жи ш чи́ста пси пожира́йут ко́тыіў. А кіт нидо́брий на миш і ни дайи йі ныіко́ли споко́йу, до́ки ни зло́вит і ни зьзьі́сть.

Зап. с липни. 1902. в Пужниках, Бучацького пов. від Тимка Гринишиного.

173. Чому вовки, пси, коти й миши не люблять ся? Д.

Пес маў си́лу, а воўк маў ньух. І ви́йшоў газда́ з до́му і побіг за ним пес. І на по́ли пес ґазди́ загуби́ў сьи. І зди́баў сьи з во́ўком пес. І пита́йе воўк: Де ти йдеш ?— Бігайу по по́ли, бом сьи загуби́ў ґазди.— І пита́йе воўк: А ти ньу́ху не ма́йеш ? —Вітповідає пес: Нема. Йа ма́йу си́лу.—А воўк ка́же: Йа ма́йу ньух. Ка́же воўк: Заміньи́ймо сьи оба́; йа тобі́ дам ньух, а ти меньі́ дай си́лу. І оба́ поміньи́ли сьи і зроби́ли письмо́ і ка́же воўк до пса: Возьми́ с собо́ў тото́ письмо́, бо ти ко́ло до́му десь бо́рше схова́йеш, а йа бігайу по льиса́х, то йа го мо́жу стратити!

І приньіс пес до до́му тото́ письмо́ і не маў го де схова́ти і даў кото́ви, аби́ кіт схова́ў десь йего́ ў ха́тьі. А кіт не маў де схова́ти тай запха́ў ў ми́сьичу дьиру́. Ми́ши зди́бали, тай тото́ письмо́ так потьи́ли, йак дрібни́й грис, шчо а́ньі знаку́ за не́го. За тото́ письмо́ тепе́рка йеде́н на дру́гого так зло́го о́ка, шчо на смерть зажера́йе; то тепе́р ва́жит воўк на пса, пес на кота́, кіт на ми́ши, тру́дно, аби сьи йедно́ пе́ред дру́гим і показа́ло, таки́й ма́йут заўзьи́ток йедньі́ на дру́гих за тото́ письмо́.

Зап. в цвітни, 1897, від Тимка Гринишиного в Пужниках, Бучацького повіту.

Паралелї: Zbiór wiad. do ant. kr., т. XI, (3), ст. 37, ч. 1; — т. V, (3), ст. 216. — Б. Гринченко, Этногр. Матеріалы, т. I, ст. 7—8, ч. 13: Через що собака с кішкою гризуцця. — М. Драгомановъ, Малор. нар. пред. и разсказы, т. I, ст. 53: Собаки. — А. Малинка, Сборникъ матеріаловъ, ст. 317—318, ч. 37—38. — Е. Романовъ, Бѣлорус. Сборникъ, т. III, ст. 20—21, ч. 14. — E. Veckenstedt, Wendische Sagen, Märchen und Gebräuche, ст. 422—423, ч. 1. — M. Nawuka, Serbske narod. baje, bajki a basnički, ч. 5. — A. Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 200. — O. Hackman, Märchen der finnländ. Schweden, ч. 200.

174. Як пес товаришував то з котом, то з лисом.

Війшов раз пес на поле на лови, а там шос ходит. Пес уздрів і зачєв за ним лекіти. А то був нищісливий котик тай зачєв кікати. Дивит сї котик, що ни може віт пса втечи, залеків під мижу і сїв. Питає сї пес котика: „Чо ти, нибожи, по полю ходиш, тай розбиваєш звірі“? — А котик кажи: „А чо ти ходиш“? — А пес вітповідає до кота: „Я війшов на пулюванє“.— А котик вітповів до пса: „Я мушу йти на поле, бо мене в силї бют і їсти минї нїхто ни дає“. — Тай говорє так собі оба кіт с псом. Але пес каже до кота: „Бдем оба товаришувати“.— Котик кае: „То най буде“. — Тай ходє они оба по полю.

Али уздрів пес заяцє, зачєв за заяцем ликіти тай гавкати, заяц укік. Ходє знов оба. Али відблукав сї дес пес від кота, а кіт упав на спєчого заяцє тай го задусив. А кіт ни вірив заяцеви, гадав, шо він притаїв сї, тай бире тай гризе голову. Надбігає на то пес і каже до кота: „То ти так зо мнов товаришуєш“? — Кіт каже псови: „Бо я гадав, шо він утече, та відївім му голову; тепер знаю, що нїгде уже вітси ни піди; али надійшовіс, то минї за тобов нїгде ни ґраба шукати по полю. От бери вже, обідай“. — Став пес, пообідав тай ідут далї. А там іде лисиха. Пес каже до лисихи: „Ми зложим перед тобов протокол, шо будем оба товаришувати, аж поків ни буди нам котрому смерть. — А лисиха відповіла: „То добре“. — Тай сї розійшли.

Але надїхали стрільцї тай убили котика. Пес став на поли тай плаче. Йде лисиха і питає сї пса: „Чо ти, небоже, плачеш“? — „Вже нима мого товаришє тай нима с ким товаришувати“. — Лисиха каже: „Ходи та будем обоє товаришувати“. — А пес на се пристав. Ходє вони по полю тай ни могли нїчого найти. Лисиха каже до пса: „От ходи до мени, зараз пообідаємо тай бдем іти знов“. — Пообідали вони, війшли на поле, ходє знов. Але надибав пес заєцє тай роздер; лисиха каже до пса: „От нисїм до дому тай дома будем мати вечеру“. — Пес зачєв сї з лисихов сварити, недобрі собі обоє стали тай сї розійшли. Сїв пес за будляк тай дивит сї, аби де лисиха з ґіри пішла. Лисиха пішла в вечір у сило за курми, а той залїз тай ззїв, шо там було. Лисиха натходит с сила тай застає, шо він лїзи з ґіри. Зачєли вони сї обоє бити, тай лис як пса злапав тай псови пирикив ґарґанку зубами і пес здох. А вона можи й до нинька ходит.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Мих. Зубрея з Далешева, п. Городенка.

175. Як пес доґаздував ся.

В одного ґазди був пес, кіт і когут. Зійшли сї вони разом в одно місци тай стали сї радити, що мают тогди робити, як їх ґазда умре. Пес каже: Як ґазда умре, то я буду ґаздов, бо я найбільший“. — А кіт кажи: „Нє, ти не будеш, али я буду, бо я наймудріщий“. — А когут собі: „Ви обидва таки ни будити, али я буду“. — Зачєли сї вони с того сварити. Але натходит лис тай зачув, що вони сї сварє; прийшов до них тай каже: „За що ви сї так сварите“? — А вни кажут: „Хочим котрис

бути ґаздов, як наш ґазда умре, али ни можем сї погодити, котрий буде“. — А лис каже: „Що дасте минї, я вас поражу, як то має бути“. — А пес каже: „Як я буду, то тобі дам що найкрасше ягнє ззїсти“. — А кіт каже: „А як я буду, то тобі дам також кілько мнєса, що будеш мати на цїлий рік“. — А когут кажи: „А як я буду, то кілько схоч їсти, то я тобі буду давати курок“. — А лис каже: „Кождий з вас минї добре обіцєв, али кождий не буде ґаздов“. — Тай узєв, усїх трох повів у лїс, показав їм старого, дужи високого дуба, а на тім дубі було всїляких гнїзд на самім вершку. Тай кажи: „Котрий з вас на сего дуба вілїзе і минї всї тоти гнїзда поскидає, той буде ґаздов“. — Вони на то сї згодили.

Бере тогди пес, зачинає лїсти на дуба. Все що підлїзи, тай упаде. Так він довго лїз тай падав, такі хоків він бути ґаздов, али сї змучив, лєг під дуба тай лижит. Зачинає когут тогди лїсти. Підлитит до гилї, а то гилї були високо від зимлї, — тай все, що підлитит, тай також упади. Підлїтав він тай уже уздрів, що не вілитит тай також став під дуба тай вже спочиває. Бере тогди, вже кіт лїзи; зачєв лїсти тай підлїз раз, подивив сї, шо дужи високо тай упав. Трохи відпочив тай знов лїзи. Тай заків пес с когутом трохи вітпочили, а кіт вілїз на самий вершок. Взєв, поскидав гнїзда, а в тих гнїздах було богато молодих. Лис добре вже сї наїв тай кажи до них: „Ну видите, що кіт буде ґаздов, як ґазда умре“.

Але пес щос собі подумав, аби кіт ни був ґаздов, лиш він, тай кажи: „Ще такі ни будеш, бо щес лишив одно мале гнїздо на вершку“. — Кіт подивив сї — якуратни ще є, тай подумав собі: „Як я кілько багато скинув, то й тото скину“. — Бере, лїзи він за тим гнїздом; якос такі скинув і тото гнїздо. А пес такі ни хоків, аби кіт був ґаздов тай кричит до кота: „Ади, є ще одно вищи теби“. — Кіт піднєв голову до гори подивити сї, чи ще є, хитнув сї, упав, тай чисто сї розбив. Тогди узєли, кота поховали під дубом тай знов такі ни знают, котрий буди. Когут кажи: „Я буду“, а пес кажи: „Нє, я буду“. Тай знов сї зачєли сварити. А лис кажи: „Тут є ни далеко став; як котрий з вас переплине, то той буди“.

Прийшли вони над той став, а когутови здавало сї, що перелетит. Підликів, вже тут-тут нидалеко берега, упав тай утопив сї. Тогди пес зайшов в воду тай плине; переплив. Каже лис: „Ти вже будеш ґаздов — али щос минї обіцєв, то мусиш дати“. — А пес кажи: Я щом казав, то дам, али ти аби прийшов,

бо я далеко ни зможу нести“. — А лис каже: „Табо я як буду нести, то минї можут смерть зробити“. — Пес кажи: „Як ни прийдеш, то нїчо ни ґістаниш“. — „Я можу прийти, али хіба у ночи, бо у днину аби мине хто ни виґів“. — Пес кажи: „Добри, абис і в ночи прийшов.

Лис пішов, а пес собі подумав: „Що я єму маю за дурно давати; він би був минї ще смерть зробив так, як котови й когутови“. — Прийшов лис у ночи, а пес спав; лис зачєв пса будити, а пес ни вставав, нїби ще спит. Лис зачєв тогди такі добре пса тирмосити, а пес як сї взлостив, спіймав лиса, роздер тай ззїв. Али в кілька день пес схоків їсти тай подумав собі: „Я що мав лисови дати, то волїю сам зїсти“. — Взєв, пішов мижи вівцї брати ягнє. Вівцї зачєли дужи кричєти, а ґазда вчув, тай війшов, подивив сї мижи вівцї, а пес мижи вівцєми тай одно ягнє задушив. Тогди взєв і пса застрілив тай так вони сї всїма заґаздували.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913. від Штеф. Хімска з Далешева, п. Городенка.

176. Прогнаний пес на ловах.

Був в одного ґазди пес; був старий, ни міг уже гавкати і відігнав го ґазда від себи. Війшов пес зажурений тай кажи сам до себи: „От, докім був молодий, то любили мине, а на старість відогнали“. — Іде, здибає лиса. І кажи лис: „Як сї маєш, камрати, шо тут чути в вашім силї“? — Пес зачєв росповідати своє нищіскі. Кажи: Йди в него хоть зо дві куркі озми за тто“ — Тай лис пішов, віскочив на кошницу, продер стріху, вілїз на під. Кури скричєли, як зачули лиса, ґазда віликів с хати, лис укік тай кажи: „Ай біда, брати, се якис лукавий богач; ни дурно він тибе відогнав, бо ади яка пізна пора, а він не спит, а єму на що пса“? — Тай так собі побалакали тай розійшли сї.

Іде пес, здибає вовка тай кажи: „Як сї маєш, стрию“. — Вовк кажи: „Що там, муцику“? — Тай знов пес зачєв і вовкови росповідати своє нищіскі. Вовк каже: „С теби добра також челїдина. Ти знаєш, як я прийшов раз за вівцев, а ти, як здзявонїв тай ґазда вілеків з бучеґов, як нї оббив, то я ледви зносив тоти букі“? — Кажи: „Чикай, я тобі зараз покажу“. — Пес переляканий утїк від вовка.

Іде, іде і думає собі на поли: „Траба дес шукати якóгос поживку“. — Подибав хомикову ґіру тай чикає, аби хомик вій-

шов. Али кіт прийшов, такжи був дужи голоден тай кажи: „Чо ти чикаєш, ниборе“? — А він кажи: „Чикаю на хомика“. — Кіт кажи: „То ни хомик тут, тут такий лютий звір, шо якби ті злапав, то би ті взєв за писок і нїчо бис му ни зробив“. — Взєв пес, опустив ґіру, вже пішов від ґіри; відійшов далї, дивит сї, кіт єго відрадив від ґіри, а сам чикає. Став він з далеку тай сї дивит. Кіт сиґів, сиґів над ґіров, а хомик не віходив; кіт злапав миш тай пустив у ґеру. Улекіла миш до ґери, утїшна, що вже вірвала сї з зубів котови і заздріла хомика. Каже хомик: „А чо ти ту“? — Вона зачєла плакати тай кажи: „За мнов король біг“. — Став хомик думати, кажи: „Щем не виґів мишічого королє“. — Тай вілеків на двір, подивити сї на того королє. Кіт як заздрів хомика, злапав за шкіру тай роздер; а пес уздрів з боку, шо той вже хочи їсти хомика, прийшов тай кажи: „Чикай, ми сї поділим“. — А котови сї причуло, шо він кажи: „Чикай, я тобі вділю“. — Тай зачєв утїкати з хомиком і утїк; пес за ним. Забіг кіт на краю сила до одної хати до сїний, тай скочив в каглу. Пес прийшов до сїний, а кота уже нима. Узєв пес, пішов далї, а що був дужи голодин, тай здох.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913, від Леся Луцика з Далешева, п. Городенка.

177. Процес пса з борсуком.

Ходив один бідний чоловік кукурудзів пантрувати. А ходив с псом. Пес чуї, а то шос шелестит у кукурудзах. Пес прибігає, а то борсук. І кажи пес до борсука: „Я тибе маю зараз ззїсти“.— А борсук кажи: „Нидокончи. Я сї тибе ни бою, бо я тибе буду позивати“. — „А до кого ти будеш мине позивати“? — „Я тибе буду позивати до свиний диких“. — А пес кажи: „Ну, ну, я собі найму адвоката, ти минї нїчо ни зробиш“. — „Кого ти собі наймеш“? — „Я собі найму видмедє“. — „Ну добри, най буди“. — За малу хвилю чує, а свинї їдє кукурудзи. „Видиш“ — кажи — „як то добри, минї навіть ни тра бічи до них, вони зараз коло мени будут“. — Приступає бурсук д свинєм: „Мине пес хоків ззїсти, али я сї здав на ваш суд, шоби ви нас россудили“. — „Ну, добри, ми вас россудим, али іди, приклич го суда“.

Пішов борсук, прикликає пса до свиний. А пес сараку вздрів, шо єго біда. Зачинают свинї судити, що пса мают роздерти. Той окликає сї на пана видмеді, оборонца. — Али миддвідь приходит с псом ід свинєм і ід бурсукови тай питає: „Чо

ви, можнї пани, потрібуєте від мене“? — Свинї кажут: „Ми жєдаєм, шо ми засудили пса, шоби ми роздерли“. — А мидвідь вітповідає: „Ни можлива річ, шоби ви єго роздерли“. — „А панови видмедиви в тім як сї росходит, то ми пана видмедє роздирем, а пса лишим“. — А відмідь вітповідає: „То я ни бороню й так. Али, вильможні пани, я би вас просив, аби ви минї позволили, аби я собі засвистав в свої пальції перед смертев тай трошка потанцував“. — Добри. – Він як засвистав, а то летит так, як трави та листа — видмедїв. „Шо ти, видмедю — камрати, потрібуїш від нас“? — „Ой дивіт сї, камратї, мине тутка свинї засудили чирис пса на смерть роздерти“.— „А вни не хотє тибе звілнити“? — „Та нє, камратї, ни хотє мине звілнити“. — „То бирім багато каміня в свої лаби та будем з далека до них кидати, бо ми межи них не підим, бо уни нас роздирут“.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913. від Пр. Дичука з Далешева, п. Городенка.

178. Війна пса з вовком. А.

(Війна звірів).

Буӯ йиде́н ґоспо́дар, маӯ старо́го пса́ і́ йиму́ ӯже буӯ низда́лий і ӯзьиӯ йиго́ й нагна́ӯ. Йде той пес по лы́сьі, мо́жи би шчо знайшо́ӯ, аби́ зьзьі́ӯ, бо ӯже зголодньі́ӯ. Натхо́дит воӯк тай ка́жи до не́го: А чо́ ти шука́йиш? — Мо́жи бим шчо зьзьіӯ. — А воӯк сьи вітзивайи: Тай йа́ на такі́ доро́зьі́, а́ли ӯжем нади́баӯ тибе́, то ӯже й попідвичі́ркуйу. — А чо́ ти кри́вайиш? — вітзива́йи сьи пес до воӯка́. — Шчось мине́ нога́ боли́т. — Ану́ покажи́, йа поди́ӯйу сьи. Ге, ла́зиш по тирни́ньі і залы́зло тобі те́рньи ӯ но́гу. Али зна́йиш ти шчо? Йа швец, зробиӯ бим тобі чо́боти, а́ли ни ма́йу шкіри. — А йако́йіш тобі шкіри тра́ба? — пита́йи сьи воӯк. — З вола́ — вітзива́йи сьи пес. — І пішо́ӯ воӯк на по́ли, пасу́т сьи воли́. Задуши́ӯ йидно́го вола́ і притьигнуӯ аж до пса́. Но, типе́р ӯже йди! — вітзиває сьи пес. Прийде́ш за де́сьить день і ӯже буде́ш гото́ві чо́боти маӯ.

Прихо́дит воӯк за де́сьіть день, пита́йи сьи: А йи чо́боти? — Ей, говори́, та драто́ӯ ни ма́йу. — А чого́ш тобі тра́ба? — Йди́ но ти приниси барана́, а з не́го жили то буду́т дратви́. — Пішо́ӯ воӯк, приньіс барана: А коли́ж йа ма́йу приходити по ті́йі чо́боти? — Прийде́ш за пйить день.

Приходит воӯк за пйить день, пита́йи сьи пса: А шчо, ӯже йи чо́боти? — Ей, говори́; і дратви́ ма́йу і шкірум покра́йаӯ, а шчіти́ни ни ма́йу. — А чого́ш тобі тра́ба? — питайи сьи воӯк. —

Свины́, — вітзива́йі сьи пес. — І пішо́ў воўк, приныс свиньу́. А колиж йа ма́йу прийти́? — кажи воўк. — Прийдеш за шість день, а ўже зоўсым чо́боти буде́ш маў. — Пес сьи ўгодува́ў, а воўк нычо́го ни йів.

Прихо́дит воўк, пита́йи сьи пса: А шчо, йи чо́боти? — Ей, ти́ би та́кі хтыў. Або́ ти та́к ни го́дин ході́ти? Йакий ти дурний! Йа́к би йа буў швец, то йа́ би сам чо́боти маў. — І так свару́т сьи ўбидва́. Аж воўк ўже й бойіт сьи пса.— Ужем ру́зьну зьві́р ви́дыв — вітзивайи сьи воўк, а шчем з ныкі́м тако́го до чиньи́ньа ни маў, йак з тобоў. Зна́йиш ти шчо? — вітзива́йи сьи воўк. Аби́с ту ў ве́чир буў, бо ту буде́ війна́, а тогди́ буде́м зна́ти, хто ду́шший.

І пішо́ў воўк, запроси́ў собі́ мидвідьа́ і ди́ка і зайайцьа́. А пес побіг до сила́, запроси́ў собі́ кота́ і когута́ і качури. І йде с тим на війну́. І йдут ра́зом. Пес біжит ўпире́д, кіт за ним, когу́т го́лову до гори́ заде́р, а ка́чур йде з за́ду тай ўсе: так, так!— Йди́ но́, подиви сьи — вітзива́йи сьи воўк до зайайцьа́, бо ти до́бри ўмі́йиш тыкати, чи йдут вони́, чи ньи? — Побіг зайиць, ди́вит сьи, йдут. Вирта́йи наза́д і ка́жи: Ей, бра́ты, буде́ біда́. Пес йде ўпире́д, а йаки́сь йде за ним і трима́йи таке́ до́ўги шабло́ до гори́; а тре́тий йде, заде́р го́лову до гори́, а йиде́н йде з за́ду, тай ўсе кажи: Так, так! — Ей, ка́жи медвідь, похова́ймо сьи, та́ сьи так поди́вим, шчо́ то за йидны́.— Зайайиц ка́жи: Йа ни чика́йу. Йа ўже тыка́йу. — А медві́дь ка́жи: Йа лызу на ду́ба. — А воўк ка́жи: Йа лы́зу ў дупло́. — А ди́к сьи відзива́йи: А йа́ сьи зари́йу ў ли́сьтьи. — І гет ўсы сьи похова́ли.

Аж прихо́дьи тоты́ Мадьари, та́к сьи поми́чили і постава́ли. Ка́жи пес: Гей, то шчо тако́го, жи нима́? — Али такі ўсьі стойа́, а кото́ви ни дайи стойа́ти, бо він ўздрів, жи шчось сьи руши́йи з ли́сьтьи. А то дик хтыў сьи подиви́ти, шчо тото́ поприході́ло тай фосто́м махну́ў. А кіт йак ско́чит, йак ла́пни за фіст, а дик йак сьи настра́шиў, йак сьи зьі́рви, йак піде́! А кіт шче гірши настра́шив сьи ди́ка, тай с то́го опалу́ зачи́ў тыка́ти на ду́ба. А на тым ду́бі буў мидвідь. Мидвідь ди́вит сьи, а кіт про́сто лити́т до не́го. Мидві́дь йак ви́тни собоў до зимлы́, бо хтыў тыка́ти, тай розби́ў сьи. А воўк йак зоба́чиў, жи то лише́ він лиши́ў сьи, тай гада́йи собі: А шчо зо мноў типе́р ўже бу́ди? Йак ви́суни сьи с то́го дупла́, йак зачне́ тыка́ти, лише́ токі самі сьи полиши́ли. І зыйшли́ сьи воўк з ди́ком пото́му, ка́жи дик: Ото́, бра́ти, біда́. Ка́жи: Й так йим сьи був зари́ў, тай мньи ни буў ўда́риў, тілько так мньи потисну́ў. — А за́йайиц вітзива́йи сьи:

А йа вам каза́ў на пире́д, шчо тыка́йти. Чуму́ йа до́бри зроби́ў, шчом напире́д ўтык. — Ка́жи воўк: Али то, бра́ты, то си́ла у то́йі зьвірини́. Йак ви́литыў на ду́ба, тай лише́ йидно́ў ного́ў мидвідьа́ злапа́ў, тай ўже́ го звітти нижи́во́го ски́нуў!

Зап. в липни, 1902. в Пужниках, Бучацького пов. від Кароля Пшиблукевича.

Паралелї: Тут указую лїтературу до мотиву про війну звірів: Ів. Франко, Коли ще зьвірі говорили, ст. 64—71, ч. 16 (конець). — А. Аѳанасьевъ, Народн. рус. сказки, т. I, ст. 31. f, (конець). — P. Dobšinský, Prostonárod. sloven. povesti, вип. 6, ст. 93—96. — M. Valjavec, Narodne pripoviedke, ст. 269—272 (конець).— В. Караджич, Српске народ. приповиjетке, ч. 49 (конець). — E. Veckenstedt, Wendische Sagen, Märchen und Gebräuche, ст. 423—424, ч. 3. — J. Haltrich, Deutsche Volksmärchen aus Siebenbürgen, ст. 286, ч. 91. — Brüder Grimm, Kinder- und Hausmärchen, ст. 218—220, ч. 48 (конець). — J. Bolte und G. Polivka, Anmerkungen, т. I, ст. 424—427, ч. 48.—M. Nawuka, Serbske narod. baje, bajki a basnički, ч. 10 (конець). — A. Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 104.

179. Пес швець і вовк різник. Б.

Идет дорогов пес и вовк тай стрічєют си і каже їден другому: Помайбіг! — Єк здоров. А ти хто? — каже псови вовк. — А пес каже: Я шевец. А ти, каже, хто? — Я різник. — Єк ти, каже, шевец, ти би минї изшив чоботи? — Чому нї, зшию. — Але з чого би то, каже, добрі тоти чоботи? — Де би була кобила сита, з тої би добрі чоботи. — Я, каже, тїмую, де є кобила сита. Я її заріжу, иди зо мнов! Тай пишли оба.

Найшов кобилу вовк тай заїв. Каже: Лишєю тобі мєсо на харч, а з шкіри чоботи, абис менї зішив, а я тобі заплачу. — А пес сидїв тай то все зижрав, тай сидит далї. Вовк приходи ид нему тай каже: А зшив ти минї чоботи? — А він каже: Нї. — А чому? — Бо то пусте було тай си пирвало. — А вовк каже: Тай з чогож би добрі чоботи? — Де бис найшов бика ситого.— Я, каже, тємую, иди зо мнов. Пишли тай знов того бика заїв вовк: Лишєю тобі мєсо на харч, а шкіри на чоботи, абис минї зробив. — А вин зижрав того бика тай сиди дале собі. Приходи вовк за чобітьми, питає, ци зшив. А він каже, шо нї. — А чому? — Бо треба масти. Дебис тємував вепрє дуже ситого?— Тот каже: Я тїмую. Иди зо мнов, я дам тобі вепрє ситого. — Вни прийшли, того вепрє вовк заїв, тай каже: Лишєю тобі сало, абес мав, тай лишєю мєсо, абес їв. — Пес узєв тай зїв то все тай сидит. А вовк приходит тай каже: Изшив ти минї чоботи?— Нї, каже. — А чому? — Бо то все було пусте. То все си пірвало. — Тот тогди каже: Їла би тибе біда! Кілько ти мене

праці збавив. Але я тибе буду тїгати, аби нас люди розсудили, ци то має пропасти. — Пес каже: Та най буде. — Там на гору, на дуброву, абес третого дня вийшов з своїми людьми, а я з своїми. Тай там абесте ждали, котрі вперед вийдемо.

Узєв пес собі когута тай кота, свої люди, тай пишов на ту гору. Вовк взєв собі медведя тай взєв вепрє дикого. Вийшов на гору під дуброву тай там чекає вже. Вепер си сховав в лист, а вовк у такий чегорец у лїсок. Медвідь вілїз на дуба, аби їму видко, коли мут ити. А тоти з землї, вовк си все питає: Ни видко? — А медвідь каже, шо нє. — Знов си питає: Ни видко? — А медвідь знов каже, шо нї, тай ждут. Але третий раз си питає, а вин каже: Идут уже. — А вовк: Ану, а богато їх йдут? — А медвідь каже: Три. Один, каже, йде в черленім шлику, другий з шаблев, а третий такі так. — А вовк каже: Тот у черленім шлику, то віт їго, а тот із шаблев, тото шандар їго, а тот, шо таки так идет, то швец мій, Бог би го побив. Типер сидїм тихо, шо вни мут собі говорити. — Тай сидє тихо, а тоти поприходили тай туда похожуют собі, єк дїло котови та псови та когутови. А вепрє шос укусило, вепер кинув фостом, а кіт скочив та гадав, шо то миш тай вепрє имив за фист. Вепер верг си кота та гукнув, а кіт вепря си верг, тай штрик у того дуба, де був мидвідь. А медвідь гадав, шо тот имив того та хоче і єго, тай з дуба штрик тай вівихнув ногу. Утїк вепер тай утїк медвідь тай кажут: Бог би тебе побив з твоїм шевцем. Єких тот привів людий, шо тот нас віловити хотїв! Когут куткудачє, а вовк каже: Найже вас, бо ви там були, але я на боцї був, а віт єго кричєв: И тот ше тут? Типер, каже, шо робимо? — А медвідь каже: Я би ни пішов, бо я собі вже ногу вломив. — А вепер каже: И я би ни пішов, бо минї фіст прирвав. — А вовк каже: Вже най пропадає моя праця, єк ми маємо вігинути.

Зап. 1913 р. від Марійки Матїйчук з Жабя-Кривополя Б. Заклинський.

Паралєлї: Се оповідане складаєть ся з двох мотивів: а) Пес швець. б) Війна межи звірами. Тут указую лїтературу до першого мотиву, до другого вказана при попереднім числї: В. Шухевич, Гуцульщина, т. V, ст. 162—165, ч. 102 (перша частина); пор. також епізод під ч. 103. — В. Гнатюк, Етноґр. матеріяли з Угор. Руси, т. VI, ст. 11, ч. 8. — O. Kolberg, Pokucie, т, IV, ст. 266—268, ч. 71 (початок). — Е. Романовъ, Бѣлорус. Сборникъ, т. III, 15—17, ч. 10 (конець). — P. Dobšinský, Prostonárodnie sloven. povesti, вип. 8, ст. 10—14. — В. Добровольскій, Смоленскій этногр. сборникъ, т. I, ст. 653—655, ч. 2 (середна часина). — Antti Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 102. — O. Hackman, Märchen der finnländ. Schweden, ч. 102.

180. Суд пса з вовком. А.

Був ґазда тай мав пса. Закі той пес був молодий, то гавкав, а як пес постарів сї, а ґазда узєв тай нагнав. Ходив так пес тай їв то, шо Жиди вікидают на сьмітище. Тай здибав сї з вовком. Вовк каже: „Чим ти жиєш“? — Каже пес тогди до него: „Я жию тим, що Жиди вікидают на сьмітище“. — „Ой, то ти дужи підло жиєш; ходи зо мнов тай будем їсти мєсо“. — Ідут вони так лїсом, але пасе сї стадо коний. Тогди вовк кажи до пса: „Зараз повбідаєм“. — Бере тай качеї сї. Тогди питає сї пса: „Чи зїжила сї на минї шерсть“? — „Зїжила сї“. — „А вуха нащурили сї? А очи посоловіли“? — Пес кажи: „І вуха нащурили сї і очи посоловіли“. — Тогди вовк кинув сї на конє і забив єго. Годували сї они тим конем тиждинь. Вовк кажи до пса: Годував я тибе, типер ти годуй мине“.

Ідут дальши. Надибают знов стадо коний, що сї пасут на полїнї. Тогди пес лєг і качеї сї тай питає сї вовка: „Зїжила сї на минї шерсть“? — Хоть сї ни зїжила, али вовк кажи, що зїжила сї. — „А вуха нащурили сї“? — „Нащурили сї“. — „А очи посоловіли“? — „Посоловіли“ — каже вовк. — Тогди пес кинув сї до конє до фоста, а кінь ударив ногов пса — пес лиш перевернув сї. Тогди вовк прийшов від псови, підоймив єго тай кажи єму: „Не годен ти мине погудувати“. — Бере, качеє сї тай питає сї пса: „Чи зїжила сї на минї шерсть“? — Пес вітповідає: Зїжила сї“. — „А вуха нащурили сї і очи посоловіли“? — „І вуха нащурили сї і очи посоловіли“! — кажи пес. — Тогди вовк кинув сї на конє на карк і звалив єго з нїг. Наїли сї вни і кажи вовк до пса: „Іди в сило і приведи три раднї, а я свої також найду“. — І повів єго під дуба: „Ту“ — кажи — „маєм сї зійти, аби нас россудили, бо я можу тибе годувати, а ти мине нє“.

Побіг пес у сило і найшов собі когута, кота тай качку. Ідут вони під того дуба. Вовк найшов дика, лиса і заяцє; вовк свої борши найшов тай уже чикав на них. Назкимило сї їм чикати кілько тай вовк, щоби вони борши йшли, післав заяца. „Іди“ — кажи — Яцку, ти жвавий чоловік, борше скажеш, аби вони йшли. — Біжит заяц тай дивит сї зза корчє, але йде пес, когут, кіт і качка, тай когут каже: „Я друком їх“. — А кіт каже: „Урвав“. — А качка все кажи: „Так, так їх“. — Заяц се учув, бире тай тїкає назад. Вернув сї тай кажи: „Кікайти, бо ти раднї кажут, шо бдут бити нас друком“. Тай сам утїк в корчі. Тогди вовк кажи: „Лесю, іди ти сам, ти мудрий чоловік, скажеш

їм, аби борше йшли“. — Лис пішов, але дивит сї зза корчє, іде їх четверо. Когут запіяв тай кажи: „Друком їх“. — А кіт кажи: „Урвав“. — Качка кажи: „Так, так їх“. — Лис як учув, шо вни так кажут, тай у ноги. Прибіг до вовка тай кажи: „Кікайти, бо псові радні кажут, що будут бити нас друком“. — Тай сам утїк в корчі. Тогди вовк кажи: „Верни сї, Лесю“. — Лис кажи: „Я сї бою, а як буде треба, то я тут нидалеко буду тай прийду“.

Слухают вони: Ідут псові радні. Когут кажи: „Я друком їх“. — А кіт кажи: „Урвав їх“. — А качка кажи: „Так, так їх“. — Вовк і дик як учули се, вовк полїз на дуба, а дик сховав сї під дуба в листє. Приходє псові раднї, а то нима нїкого. Кіт дивит сї, шос в листю киває сї, а то був фіст дика. Кіт кинув сї на фіст і почав кусати. Дик учув, шо болит тай з лиски побіг, укік, а кіт такжи настрашив сї і скочив на дуба. Вовк як уздрів, шо кіт лїзи на дуба, хоків тїкати і зачіпив сї на гилю, упав тай сї забив.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Юр. Малїмона з Репужинець, п. Городенка.

Паралелї: До мотиву про страшного звіра дочіплений тут мотив про війну звірів. До першого вказана лїтература під ч. 182, до другого повнєше під ч. 178.

181. Як псови очи посоловіли. Б.

Мав ґазда пса. Доки той пес був молодий, то гавкав, а як постарів сї, то уже ни міг гавкати і ґазда єго нагнав. Ходив він так с тиждинь по силї, аж раз зайшов у лїс тай здибає вовка. Вовк питає сї: „Чим ти жиєш, брати“? — А пес кажи: „Що найду, то ззїм“. — Кажи вовк до пса: „Ходи зо мною, будем їсти мєсо“. — Ідут вони лїсом, надибают стадо коний. Тогди бере вовк, качєє сї, устав тай питає сї: „А зїжила сї на минї шерсть“? — „Зїжила сї“. — А вуха нащурили сї“? — „Нащурили сї“. — „А очи посоловіли“? — „Посоловіли“ — вітповідає пес. Тогди кинув сї вовк на конє, забив єго, наїли сї вни мєса того. Али відійшов пес на бік тай кажи там до себи: „Або я собі сам так ни годен зробити“? — І пішов від вовка.

Здибає заяца тай питає сї єго: „Чим ти, Яцку, жиєш“? — Заєц каже: „Їм сухє сїно і с капусти качїни“. — „То ти дужи підло жиєш“ — каже пес. „Ходи зо мнов, будеш їсти мєсо“. — „Добре“ — кажи заєц. — Ідут вони і надибают стадо коний, шо сї пасе. Тогди бере пес, качєє сї, потому устав тай питає сї: „А зїжила сї на минї шерсть“? — „Троха“. — „А вуха нащурили

сї“? — „Нє“. — „А очи посоловіли“? — „Ни посоловіли“ — вітповідає заєц. Кинув сі пес на конє, кінь ударив єго ногов тай забив. А заєц з далека приступає до пса тай каже: „Аж тиепр я виджу, шо тобі очи посоловіли. А я іду так їсти сїно і капусту, якім їв!

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913. від Юр. Малїмона з Репужинець, п. Городенка.

182. Гордий пес. В.

Іде раз вовк тай надибає пса. Каже вовк: Ївбис мєса? — А пес каже: Ой чому би нї. — Ходи, каже, будемо товаришами. — Добре. — Ідут они, ідут оба, але прийшли на толоку, а там пасе си кінь. Каже вовк: Зараз буде обід. — Зачав вовк грябати землю і питає си пса: Диви си, устала на минї шерсть? — А пес каже: Устала! — А диви си: Посоловіли менї очі? — Каже пес: Посоловіли. — Ех, єк скочит вовк д коневи, зловив єго за грудницу і роздер тай каже до пса: Ходи, їж. — Наїли си, наїли си тай розійшли си.

Іде пес, іде, такий гордий, шьо був з вовком у товаристві тай здибає кота: Ти би їв мєса? — Кіт каже: Чьому? — Ходи зо мнов у товаристві.—Ідут они, аж дивит си пес, на толоці пасе си великий, ситий кінь. Зараз меш їсти мєса. — Каже пес до кота — зачєв си драпати тай каже: Устала на минї шерсть? — Кіт кэже: Ей та де устала. — А пес каже: Та кажи, шо устала. Ану диви си: Посоловіли мої очи? — А кіт знов каже: Та де? — А пес знов каже: Та кажи, шо посоловіли. — Тай таки до коня, а кінь єк морснув копитом тай убив пса на місци.

Запис. в Карлові. Снятинського повіта від К. Іванїйчук Антін Онищук.

Паралєлї: Б. Гринченко. Этногр. Матеріалы. т. II. ст. 240—242, ч. 180. — Б. Грінченко. Укр. народ. казки, ст. 61—65. — Е. Романовъ. Бѣлорус. Сборникъ, т. III, ст. 36, ч. 26. — А. Аѳанасьевъ. Народ. рус. сказки, т. I. ст. 34—45, ч. 26 (частина). — В. Добровольскій, Смоленскій этногр. сборникъ. т. I, ст. 655—657, ч. 3. — **Лїтературні перерібки:** Ст. Руданський, Твори, т. I, ст. 141—146, ч. 88: Вовк, собака і кіт.

183. Вдячний пес. А.

Быў ґа́зда, маў пса старого. І ўзьаў си але́йкого песка́. Тай уже́ підгодува́ў то́го мало́го, то́т му сьа ста́рый змерзы́ў, тай відга́ньат віт хыжі. Али вы́йшоў ґа́зда коси́ти і маў дыти́ну малу́ і ўзьаў си але́йкого песка́ с собоў і дыти́ну з вопа́лкоў.

І воўк іде́ так долы́ў доли́нкоў, а пес лежи́т у пото́цы, так у ты́ доли́нцы. Тай мо́вит: Йа тьа зы́м! — псу воўк. — Ей, на шчош тобі мене́ йі́сти тако́го старо́го? Хыба быс си зу́бы вы́ломиў. Такы́й гі нон малый, то́ быс попойі́ў; а миньі́ й само́му йі́сти ни дайу́т, то йа сухы́й. — Ей, воўк мо́вит, почка́й, йа тобі́ зро́бйу, шчо́ ти буду́т дава́ти йі́сти. Йа йду хопи́ти дыті́ну, а ты буде́ш бі́чи за мноў; йа пу́шчу, ты́ возьме́ш, та ўви́диш, йак ти бу́де.— Тай воўк сьа прису́нуў, лап дыті́ну. — Ого́, воўк дыті́ну ўхопи́ў. Гу́жа! А песьа́ тото́ мале́йке кру́тит сьа по́при но́гы, дзьаўкат, а ста́рый біга́й, бі́гай, туй, туй во́ўка за хвіст імы́ти, а воўк пусти́ў дыті́ну. Е, ўни прибі́гли, ўхопили дыті́ну, тай пса веду́т за собо́ў ста́рого. Отже йак быў не ста́рый пес, та воўк бы́ў дыті́ну зыў. А мы тото́ ду́рно ко́рмили, та сьа попід но́гы пльо́нтат. Та йа му від днесь ни дам ни́кус нич йі́сти. Ста́рого буду́ годува́ти!

Так дыті́на тота́ ўже підросла́ тро́хы, і́ ўже вісыльа́ ро́бйат. Али пес пішо́ў десь ў по́ле, надыбаў во́ўка: Ходи́, да́м ти то́го мало́го пса, та зы́іш, тай на вісыльа абы́с прийшо́ў, йа тьа погошчу. — А воўк мо́вит: Йа́кже ты миньі мало́го пса́ даш? — Ста́нес си за воро́ты за стоп і йа буду́ бі́чи брехаўши, а тот малы́й буде́ з за́ду ме́не бі́чи, та хопи́ш. — Тай так зроби́ў. Біг, а воўк хо́пиў. Попойі́ў, іде́ на вісыльа́ воўк. Прийшо́ў, — пе́с му даў горі́ўкы, даў му хльіп, попойі́ў ўже́ му тро́шкы дыйшло ў го́лову: Дай шче горі́ўкы! — Пе́с му даў шче і ўже пйаны́й. Мо́вит псу воўк: Йа віўкну! — Буду́т тьа би́ти. — Ой йа віўкну! Тай гі воўк, йак зави́ў, а льу́де повіда́йут: Де́сь ту воўчи́шче йи! Иак вы́тьагнут спіт стола́, ци ві́ткысь, йак за́йдут би́ти! Наби́ли до́бре і вы́тьаглй за хвіст і ве́рли. А він вы́йшоў десь за ўгоро́д і мо́вит: Найі́ўйим сьа, напи́ў, йино́ было́ поле́жати. Бодай на ме́не хоро́ба зайшла!

Зап. в марті. 1899. від Гриця Олїщака Терлецького у Мшанци, Старосамб. пов.

184. Пес і милосердний вовк. Б.

Був оден ґазда тай мав пса. Той пес заків був молодий, то ґазда і ґаздинє любили, али вже пес постарів сї, уже ни змагав гавкати, та вже ґазда і ґаздинє били і ни давали їсти. Ґазда ще ни так, а ґаздинє куда сї наверни, бє і нагонит. Пес іде тай плачи. Али здибав вовка. „А чо ти так ревни плачиш“? — „Як минї ни плакати, як ґазда і ґаздинє бют, не дают їсти тай від-

ґонє. Ґазда ще ни так, а ґаздинє бє і нагонит“. — „А щож вона дома робит“? — „Та що, вінисе дитину в сад, заколиши, накриє тай сама сапає“. — „Колиш так, ходи, сєдем у буріни, наколи дитину віниси тай буде сапати, а я дитину вфачу тай буду кікати, а ти будеш бічи за мнов і гавкати. Али так, щоби ґаздинє виділа. Ни далеко будеш мени, я кину дитину, сам утичу, а ти будеш від дитини мухи обгонити, ніби ти так да дитинов жєлуєш“.

Али рано вінисла ґаздинє дитину в сад, заколисала, накрила тай сама сапає. А вовк вібіг з бурінів, вфатив дитину тай зачєв тїкати; пес зачєв бічи і гавкати, а ґаздинє стала тай плаче. Уже нидалеко вовка пес, вовк кинув дитину, а сам утїк. Пес став тай обгонит мухи від дитини — ніби жєлує за дитинов. Газдинє взєла дитину тай кажи: „Ходи, песику, до хати, дам тобі їсти тай будеш у мене, поків будеш жити.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від М. Добровольської з Далешева, п. Городенка.

185. Вовк на весїлю. В.

Буў йиде́н ґоспо́дар тай маў пса. А той пес ўже буў ду́же стари́й, незда́лий ўже до ныічого, не міг га́ўкати, Тай ґазда́ раз кажи до жінки: На́ш пес уже ны до́ чого незда́лий, тра́ба йиго́ десь стра́тити. — А пес лижа́ў у сынех і слухав. Йак то ви́слухаў, тай утык сам, пішо́ў до лыі́са. Прийшо́ў до лыі́са тай хо́дит, блука́йи по лыі́сы. Аж здиба́йи йиго́ воўк і зачинайи йиго́ сьи пита́ти, де він йде. — А він ка́жи: От йду, бо ґоспо́дар хо́чи мине́ стра́тити, бо йа ўже стари́й і до ныі́чо́го не зда́лий. — А він кажи: Зна́йиш ти шчо? Йа тобі́ пора́джу, а тибе́ ґосподар назад возьме́. Твій ґоспо́дар ви́йди на по́ли жи́то жи́ти і ви́ниси с собо́ў малу́ дити́ну. А ти ви́йдиш на по́ли, тай десь там буде́ш сидыі́ў. Я при́йду і тоту́ дити́ну возьму́ і бу́ду ўтыікаў до лыі́са. Ти аби́с біг за мноў і гаўкаў. — І так йак сьи змо́вили, так зроби́ли.

Йак ви́йшоў ґоспо́дар на по́ли до жи́та ж жінкоў і з дити́ноў, а пес та́кжи десь віткись прийшо́ў. Али прихо́дит воўк, узьиў ту дити́ну і зачи́ў тыіка́ти до лыі́са. Пес схо́пиў сьи і зачи́ў за ним бі́чи. Ґосподар зоба́чиў, тай да́лы собі за ни́ми і зачи́ў трови́ти воўка́ псом. Воўк йак прибіг до лыі́са, лиши́ў дити́ну, а сам утыі́к. А пес прибіг ко́ло то́йі дити́ни, сыіў і чика́ў, аш при́йди ґазда́. Йак прийшо́ў ґазда́, ўзьиў дити́ну і пса

с собо́ў і ка́жи до жі́нки так: Від ни́ны, до́ки пес буде́ жьиў, то ныґде́ йиго ни подьі́йу; а ў ве́чир, йак прийде́ш до до́му, аби́с йиму́ да́ла стару́ по́душку, аби він маў на чім спа́ти. І ма́йиш йиму́ вари́ти ўсе куле́шу з молоко́м і дава́ти йі́сти — бо він ўже ни міг ны́чо́ бі́льши.

Йак ўже так псо́ви до́бри, ми́слит собі він: Тре́ба коли́сь і воўкови віддьи́чити. Али шчо ни бу́ло тако́йі спосьі́бности. Аж ў па́ру чис, мо́жи ў два, ў три ро́ки, спраўйийи той ґазда́ висьільи́. А пес ми́слит собі: Типе́р бу́ди до́бри віду́дьи́чити сьи во́ўкови і ка́жи: Аби́с прийшо́ў ў ве́чир, ў мо́го ґазди́ висьільи́, то тро́ха попойі́ш тай напи́йиш сьи. — І ўмо́вили сьи, де ма́йи воўк чикати на пса. Прийшло́ ў ве́чир, пес ви́йшоў тай кажи: Ходи́ зо мноў. — Прийшли́ вони́ до ха́ти — так зайшли́, шчо ныхто́ ни ви́дыі́ў — тай залы́зли піт сьты́ў. А на той чис го́сьты обідали. Пес ви́лыз аж на сьты́ў, ўзьиў фльи́шку горі́ўки — а ту льу́ди зачи́ли кричи́ти на пса. А господар ка́жи, аби́ йиму́ ны́чо́ ни каза́ли, най бире́, шчо хо́чи, бо він ви́ратуваў йиму́ дити́ну від во́ўка. Тай пес браў, шчо хты́ў йі́сти й пи́ти. Йак воўк до́бри сьи напи́ў горі́ўки, тай ка́жи до пса: Йа буду́ сьпіва́ў! — А пес ка́жи: Сиди́ ти́хо, буду́т би́ти. — Али воўк ни ви́тримаў таки. Йак зави́ў, на цьілу́ ха́ту! — Льу́ди сьи понастра́шували, шчо таке́ йи. Ди́ўйит сьи піт сьтіў, а там воўк. Йак зачну́т тогди́ во́ўка би́ти, ле́дви воўчи́ско живи́й ўтык. І ўже бі́льши ни хтыў ны́коли приходи́ти.

Зап. в липни, 1902, від брата Філька в Пужниках, Бучацького повіта.

186. Як вовк співав. Г.

Був пес у ґазди так, як непричком у нас — добрий був сторож, але як сї постарів дуже, шо не годен уже так службу робити, кажут (він лижит на приспі і слухає; старий був, то бесїду розумів, лиш що говорити не знав), слухає він, кажут: Уже, каже, старий, службу не робит, не дати би му їсти, най здохає.

Він як то добре віслухав тай лежит одну днину, не приносє їсти, лежит другу днину, не приносє їсти... Третої днини не дали їсти, а він устав тай пішов. Пішов він, узєв сї якимось звором — ци би у лїс, ци би де — от пішов, як то кажут у сьвіта́. Ішов він, ішов, до тої міри, шо здибав сї из вовком. Питає сї єго вовк: А ти-ж чого сюди зайшов? — От-їм, каже, зайшов... Доким був молодий, то нї кормили тай добре ми було, а тепер-їм сї постарів, не дают ми їсти та-їм пішов сьвітами.

А тот каже: Тихо будь, я тебе, каже, шос пораджу; тобі буде добре, як було.—А шо би ти мені порадив?— каже пес. — Ге, каже вовк, твої ґазди підут завтра у лаз овес жєти; а є у них мала дитина та покладут дитину з долини, бо овес похилений з гори, то будут зачинати з гори жєти; ти, каже, прийди та сховай сї за корч блисько коло дитини, а я, каже, прибігну та хапну дитину та до втеки, а ти сї схопиш з за корчє та полетиш за мнов гавкаючи. Я, каже, дитину верну, а сам утечу у ліс, а они тебе ше ліпше будут дозирати, як замолоду.

Другий день так зробили якурат, як була бесїда і тото сї удало. Але через чєс они сї сходї разом тай питає сї вовк: А шо, ци добре тобі тепер? — Дуже ми добре, бо ґазди казали: Ади, ми казали, шо він пустий, а він оборонив нашу дитину. — А вовк каже: Знаєш, але менї так тепер гірко, шо раз гірко; я такий тепер голоден, шо кара. — Каже пес: Тихо, зараз будеш їсти. Каже: Є у мого газди гуси, ночуют у куччинї, а я знаю, як сї домикає. — Пішли. Домок єму пес кучу, він зайшов — а двері сї доперали у середину, не на двірь; — чим вовк зайшов, а двері сї заперли назад. Але гуси счинили крик, вібіг ґазда з замітачков і набив вовка так, шо ледви укік.

На другий день здибают сї знов і вовк каже: Я тебе добре радив, а ти мене лихо; мене, каже, і набили і я такі голоден. — Цить, каже пес, є у мого сусїди нинї весїлє, нинї сї зачинає у вечірь. Я, каже, знакомий, а попри мене і ти сї усунеш. — Тай так було, шо пес увійшов туди, а по при него зайшов і вовк до хоромів. Пес знакомий та дают му їсти, дают му хлїба, а він несе поволи вовкови у кут; тай так, шо вовк поволеньки, тай засунув сї попри пса під піч. Носив єму пес під піч, накормив єго добре. Але каже вовк: Я би, каже, шос пив. — Пив бис? Ану я, каже, піду шукати. — Пішов пес тай десь намацав у кутику берівку з горівков у сїнех. Пив бис горівки? — Каже вовк: Ой йой, чому? — Тай пес поволи, поволи і принїс тоту берівку ид нему. Но, напив си вовк тої горівки тай сїв и махає головов, киває сї гей той — ни дивуйте — Жид у шабиш. Але на весїлю грає музика, нарід співає, вівкає. Каже вовк до пса: Я би, каже, троха заспівав...

Мой, дай поки, каже пес, бо ти так ни вдаш, та пізнают.— Чому? Я співаю! — Мой, каже пес, будемо зараз биті оба. — Вовк каже: Нї я співаю, я ше ліпше удам. — Так они перечили сї під пічов, а далї каже вовк: Я такі співаю. — Каже пес: Як міркуєш, шо удаш, то зачинай, але диви сї, абис сї не каяв...

Но, як вовк завиє, як затєгне — а цала громада у ґвавт: Йой, туй вовк! Тай до буків тай до замітачок тай як озмут вовка парити, шо ледви утїк из того весїля.

Запис. від Василя Онуфрака-Ватащука в Зеленици, Надвірняньск. пов. Ант. Онищук.

187. Вовк співак. Д.

Пес був старий у газди, а вни хотїли їго вбити. Ни давали їму їсти. Пес відстав від хати гет. Ходит по лїсу, а вовк находи си из ним, тай каже: Шо ти отсуда? — Та шо, каже, їсти ни дают, а я втїк від хати. — Каже вовк: Я тебе поражу. Ти иди т хатї, лиш сокоти си, аби тї ни вбили. Тай наближу си і я т хатї ид тобі. А є, каже, дїти? — Пес каже: Є! — Но, то дїти будут по подвірю, а я їдно вхопю. А ти абис си займив за мнов. Але єк, каже, маємо си звати? — А пес каже: Кумами. — То так жеж, куме, єк я ту дитину озму, ти абес си гнав за мнов и мене абес ловив, лиш абес мине не позбиткував. Та я дале тоту дитину пущу.

Прийшов тот пес ит хатї тай крути си коло хати. А вовк приходи. Єк дїти війшли на двір, а вовк вхопив одну дитину. Пес збрехав тай си займив тай си перевертає з вовком, дитину відоймає. А ґазда вчув, віхопив си з хати тай уздрів, шо вовк дитину вхопив, а пес боронит. Пес оборонив, вовк утїк, а він входи у хату тай каже: Жінко, треба давати псови їсти, бо пес є порєдний; ади, вид вовка вже дитину віднєв. Єк би був ни пес, то би був вовк дитину ззїв. — Берут пса до хати, їго файно шінуют, вже з ґаздов на постели спит. Але пес видтак узєв си тай пишов у лїс, тай находит си з вовком тим. Питаєт си вовк: Ци тобі добре? — Він каже: Добре. Вже ми їсти дают, в хатї я, в теплї, и з ґаздов на постели спю. — А вовк каже: Єкий би ти був, тай абес мине до ґазди запросив. — А пес каже: Ґазда буде иршенї робити. — А коли? — Я скажу, коли буде. Я прийду та закличу на тебе. — Ґазда робив иршенї та пес уже знав, коли то буде, тай пишов у лїс тай кричіт: Куме́! — Вовк приходи ид нему тай каже: На шо єс мине кликав? — Абес прийшов завтра до мого ґазди на иршенї у вечір.

Вовк прибіг до ґазди т хатї вже в вечір, двері отвором, а вин увийшов у хату з псом. Вовк пид припічком сховав си, а пес ходит, зберає хліб тай тому там носит, того годує. Але єк

пили пєниці, розсипали горівку, а хліб тот обсипали. Вовк того хліба попоїв тай каже тогди псови: Я, каже, пєний, куме, я хочу співати. — А пес каже: Ни співай, бо тибе люди убют. — А вовк шос сидит, так знов каже: Я хочу співати, бо я пєний. — Пес каже: Тихо. Ти мине добре нарадив, та я тибе вид смерти відборонєю. — А вовк шос трошкі посидів тай каже: Ти нічо минї ни поможеш, бо я хочу співати. Та лиш тогди каже: аувууу! — А пєниці взєли кочірги та єли бити; вовк тогди втік відти тай шє таки пєний був.. Пишов у ліс, дош ударив, а чоловік єкіс (стрілец) став пид таку смереку велику спередь дошю; вовк ни видїв, шо тот там є тай набіг тай собі з другого боку став, а шє ни прошумав си. Тай там скортіло го изнов співати.

Вовк изнов учінив: ууувуу! Тот стрілец так си верг, шо ни аби вовка бив, але шє й пушку віпустив. Вовк тогди втїк. Находи знов того пса, каже: Бог би тибе побив, єк ти мине впоїв. Я так си перепудив, шо си протверезив!

Зап. у Жабю-Криво поли, Косів. пов. 1913, від Марійки Матїйчук Б. Заклинський.

188. Пес, прогнаний на старість. Е.

Оден пес єк ішов дорогов тай плакав. Али надибав їго вовк тай каже: „Чого ти плачиш“? — А він каже: „Єк я був молодий, то мене любили, а я тепер старий, то вни мене відогнали“. — Вовк каже: „Знаїш шо, я так зроблю, шо тебе будут любити; каже: „Уни підут у поли з дитинов, а я піду тай гозму дитину; ти будеш гавкати, а я пустю“.

Пес пішов до дому, а вни пішли у поли з дитинов жєти і дитина сиділа коло них. Вовк прийшов тай дитину вхопив, а пес згавкав, вовк дитину пустив, пес узєв в рот тай приніс, а ті прибігли тай взєли дитину віт пса тай погласкали. Вітак прийшли до дому тай дали їму їсти. Нагудували їго.

А вітак у них було вісїлє тай пес сказав, аби вовк прийшов на вісїлє. Вовк прийшов тай підлїз під постїль. А їк люди кидают кістки, він прибігає тай їст. Люди єк пют горівки тай сиплют на землю, а він піткладе рот, тай у рот цюрит. Каже вовк псови: „Я хочу співати“. — А пес каже: „Співай“. — Він зачєв співати, а люди їго били, а він утїк. Вовк утїк тай казав псови, аби прийшов на право. Пес іде дорогов тай плаче. А там кіт тай питаї си їго: „Чого плачеш“? — А він росповів усе. Каже: „Ходи, я буду твій свідок“. — Уни йдут тай надибуют ка-

чура. Качур каже: „Чого плачеш“? — А пес росповів усе. Каже качур: „Ходім тай я буду твій свідок“. — Уни ідут тай у лісї надибают багато звірів, шо вовк собі набрав тай полїгали спати. Кіт прийшов тай укусив свиню за фіст, а свиня сквічєла тай утїкла. Качур укусив їкогось звіра, а звір зарув тай всї си порозбігали.

Запис. в Драгасимові, Снятинського пов. Іван Палїйчук.

189. Пес і медвідь. Ж.

Один чоловік ни став годувать свою собаку за те, шо вона од старості ни стала так часто гавкать, як допреж. Бувало, як пошне гавкать, так з обох кінців згук одзивав ся. Од старості і од голоду вона зовсїм захляла, ни могла бігать, цїлий день лижала. Хазяїн взяв палку і вигнав собаку за сило, шоб в дворі ни здихала. Собака лижачи в полї почала плакать. Ішов мимо медвідь, побачив собаку і спитав: Чого ти, Сїрко, плачиш? — Та як жи минї ни плакать? Рівно сїмнацять років служив хазяїнові, обірігав його хазяйство і його самого забороняв од ворогів, а тепер як постарів, став нидомагать, так став мішать чоловікові, пиристав мине годувать, а далї і зовсїм прогнав з двора; тепер я повинен голодною смертю загинуть; ни досадно тут? Нима в світї правди. — Медвідь каже: Ну погоди, брате, трохи, я тибі принису їжі, ти трохи підживи ся, а там подумаїм, шо зробить, шоб хазяїн знов почав тебе годувать. — Медвідь припер собацї половину тиляти. Собака ззїв тилятину за два днї, оклигав трохи, став швиденько ходить і гавкать. На третий день прийшов медвідь до собаки і приніс йому барана. Собака за два днї ззїв барана. Медвідь тодї прийшов і каже: Ну тепер от шо, брате: Ти знаїш поле свого хазяїна, де саме він тепер робе? — Знаю, його зимля як раз понад лїсом. — Ну, тим і краще. Ходїм ми в лїс, засядим в кущах і будим видивлять ся, шо вони там будуть робить. Як тїко хазяїн з хазяйкою одійдуть далеко од воза, я побіжу, хвачу їх дитину і подам ся в лїс. Дитину принису тобі до куща і положу, а сам подам ся далї; а ти вибіжи зза куща і погонись за мною, нїби то хочиш окнять у мене дитину. А потім візьмиш в кущі дитину і понесеш до воза. Тодї вони дуже зрадїють, ни знатимуть, де тебе посадить і чим догодить.

Собака подякував медвідя за добру раду і пішли вони до лїсу. Засїли в кущах і раз по раз позирали, шо мужик з бабою

роблють. Віз і вся збруя стояла як раз біля лїсу в холодочку; за полудробок воза була привязана колиска з дитиною. Виждали вони, поки чоловік з жінкою зайшли аж в другий кінець гін. Медвідь мирщі вискочив з кущів, прибіг до воза, взяв дитину за сорочину і подавсь в лїс. Чоловік і жінка побачили, підняли крик: Аяяй! аяяй! Тю! тю! тю! Кинулись гнать ся за медвідем, так деж там його наздогнать, коли вони були од його на цїлі гони. Жінка почала голосить і кричать, як нисамовита. Собака вискочив з ближнього куща, загавкав і подавсь в догін за медвідем. Медвідь добіг до того куща, де вони сидїли, положив дитину, а сам пішов далї. Собака берижно взяв дитину за сорочину і понїс її до воза. Чоловік і жінка з виликою радістю зустрітили собаку. Гладили його, цїлювали, дали йому пів казана каші з салом, яка осталась од обід. Покончивши роботу поїхали до дому. На віз сами посїдали і Сїрка посадили з собою як дорогого гостя. З того часу Сїркові житуха настала, кращої бажать ни треба було. З молоду йому так ни жилось, як на старість довелось. Годували його тим, шо сами їли, хатку йому зробили; тїко ни дуже довго довелось йому панувать. Ни пройшло і пів року, чоловік і жінка стали забувать про Сїрка, пиристали його годувать так, як треба було. Місто гарної їжі викидали йому всяке нипотрібя: то голі сухі кістки, то з курицї трибуху з г...ом або плїсняві картошки. А далї і того ни що дня стали давать. Сїрко засумував, став пригадувать, чим би ще услужить хазяїнові, шоб він знов почав його шанувать.

Одного разу вийшов мужик вечиром за ворота зустрітить свою корову. Тїко вийшов на дорогу і чирида йшла. На його наткнув ся бугай і сикнувсь колоть його рогами. У мужика в руках ни було нїчого, він злякав ся і кинувсь тїкать. Бугай за ним. Мужик мирщі до тину, хотїв виломить сибі палку, а бугай ни дав йому і за палку взять ся, припяв до тину. Мужик очипивсь руками за роги, шоб бугай ни проколов йому рогом пуза або ще чого, а сам почав кричать: Рятуйте! Сїрко як опариний вискочив з двора та до бугая; схопив за хвіст і почав гризти. Бугай одпустив мужика, а сам кинувсь до собаки; собака од його, він за него і так Сїрко одвів бугая аж за сило, а сам тодї швидко припустив од його, пириплигнув чириз тин і подавсь городами до дому. А мужик тим часом сховавсь в свій двір. Вскочив у хату і з пириполоху ни міг слова вимовить. А коли трохи отямивсь, почав розказувать жінцї: Горпино! Мене громадський бугай за малим ни заколов; як припер мене, шоб він

луснув, до тину, так я думав, шо й кишки всї вискочуть. Та де в Бога взяв ся Сїрко, спасибі йому, одігнав бугая од менє геть. Як би ни Сїрко, так каюк мінї. — Оце тибі, чоловіче, наука, шоб ти ни забував Сїрка. Це тебе Бог покарав. Сїрко нашу дитину заборонив од смерти, а ми дурні пиристали його шанувать, морим його голодом, а він, бач, нас ни забува і голодний. Треба, чоловіче, Сїрка жалїть, гріх нам буде. — З того дня знов почали годувать Сїрка як слїд.

Одного разу медвідь проголодав ся так, шо аж у животї кавчало; цїлих два днї ни їв і ни міг нїде роздобуть сибі їжі. Тут він згадав про Сїрка: Стой! у мене ж є приятиль. Я його заборонив од смерти, нагодував, научив, як заслужить уваги хазяїна і поміг йому зхитрувать, а тепер він повинен мине нагодувать. — Діждавшись ночі, медвідь пішов до Сїрка і каже: Сїрко! ти помниш, як я тебе колись погодував і научив, як заслужить уваги хазяїна? — Помню, а шо хіба? — Та я два днї нїчого ни їв, так от прийшов до тебе, шоб ти мене нагодував.— Та чим же я тебе нагодую, мінї самому потроху дают. — Та ти дозволь мінї взять у твого хазяїна тилятко. — Нї, брате, я на се ни согласин. Тебе нагодую, а сам себе на віки обіжу. За те, шо я ни вбиріг тиля, хазяїн мине з двора вигоне. — Ну, провиди мене до сусїда. — Нї, брате, іди ти сам, я на чужий двір ни вхожий. — Так шо ж, по твоєму я повинен з голоду здохнуть і тибі ни жаль буде? Я тибі услужив, ни дав тибі загинуть з голоду, а ти мінї ни хочиш услужить. — Ну, коли вже так, іди ти, медведику, в сад, там у мого хазяїна є пасїка, так ти можиш там меду попоїсти. За пасїку я ни буду виноват, бо моє дїло тїко двір обірігать так, шо ти можиш там шо вгодно робить.

Медвідь подав ся в сад. А там всї вулїки стояли на деривах і до кожного дерива була причеплина колода, набита гвіздками. Медвідь прийшов у сад, обнюхав кругом і подравсь на дериво. Долїз до колоди, а вона йому міша, ни дає ходу. Він з досади одторкнув її од себе. Колода на вірьовцї одскочила од дерива і розігнавшись, литючи назад, довбонула медвідя в голову. Медвідь іще душче розлютував ся, з усиї сили як швирнув од себе колоду! Колода підскочила в гору, а вирнувшись назад, так довбонула медвідя по голові, шо він ни вдержавсь, политїв з дерива до долу і вся голова була поранина гвіздками. Медвідь підхопивсь та мирщі тїкать, куда очі бачуть. Медвідь коли прийшов до себе, подумав: От так нагодував

мене Сірко медом, а я дурний для нього старав ся, збавив його од голодної смерти, а він мінї оддячив, за добро заплатив злом. Ни потерпе ж і йому Бог.

Пройшло ще з пів году, Сірка знов стали забувать, пиристали його годувать. Жінка, бувало, нагада своєму чоловікові: Ти б, чоловіче, дав собацї чого небудь попоїсти. — А ну його, він мінї уже набрид, йому пора здихать. Голодний скорій здохне, а ми тодї добудим собі цуциня і буде нам молода собака. — Сірко охляв, ни в моготу було йому бігать по двору, лижав зігнувшись в закутку. Ни хотїлось Сіркові голодною смертю здихать, почав він пригадувать, чим усдужить хазяїнові, шоб він знов почав його годувать.

Одного разу мужик повів жирибця до річки напоїть. Жеребець вирвав ся з рук і пустивсь вибрикувать по городах. Мужик ганявсь, ганявсь, ніяк ни міг піймать його. Сірко побачив і кинувсь пособлять хазяїнові заганять жирибця в двір. Сірко погнав ся за жеребцем, а жеребець як підкинув зад та прямо в голову копитами; Сірко пирикинувсь і ни копохнувсь. Мужик взяв його за ноги, одволїк в болото і бросив. Медвідь ішов чириз те болото і побачив дохлого Сірка з розбитою головою. Тут він подумав і сказав: Так тобі й треба, матирі твої ковінька. Оце тибі, сїра собака, за те, шо мене медом нагодував. Ти дурний, бач, думав, шо твій хазяїн за твою вірну службу цїлий вік буде з тобою панькать ся. Ни дармо кажуть: Собацї собача честь.

Зап. П. Тарасевський в Шебекинї, Курської губ.

Паралєлї: И. Рудченко, Нар. южнорос. сказки, т. I, ст. 9—13, ч. 4—6. — П. Чубинскій, Труды, т. II, ст. 124—126, ч. 42 (початок). — В. Шухевич, Гуцульщина, т. V, ст. 165—166, ч. 103 (помішано з мотивом про пса-шевця). — O. Kolberg, Pokucie, т. IV, ст. 266—268, ч. 71 (мотиви: пес на весїлю, війна з вовком). — I. Верхратський, Про говор гал. Лемків, ст. 169—170 (війна з вовком); ст. 196—197 (пес на весїлю); ст. 198. — Б. Грінченко, Укр. народ. казки, ст. 50—53. — Е. Романовъ, Бѣлорус. Сборникъ, т. III, ст. 15—17, ч. 10 (початок). — А. Аѳанасьевъ, Народ. рус. сказки, т. I, ст. 44—45, ч. 26 (частина). — M. Federowski, Lud białoruski, т. II, 27—30, ч. 30—31. — Brüder Grimm, Kinder- und Hausmärchen, т. I, ст. 218—220, ч. 48 (початок). — J. Bolte und G. Polivka, Anmerkungen, т. I, ст. 424—427, ч. 48. — В. Добровольскій, Смоленскій этногр. сборникъ, т. I, ст. 653—655, ч. 2. — M. Nawuka, Serbske narod. baje, bajki a basnički, ч. 10. — Antti Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 101.

190. Пес зрадник.

Оден ґазда віпустив на кошєру вівцї, корову і конї. І корова каже до вівцї: „Чо ти, віро смирдєча, кигаєш сї? Шо ти молока даш,

кілько як я“? — А кінь кажи: „Та шо ви, лижухи, али я робю на вас. Якби не я, то би вас ґазда навіть не тримав“. — А пес лижєв піт плотом, учув се, устав тай кажи: „Гов, станьти, слухайти мине“. — Ти спокійно поставали, слухают, а пес став гордо до них тай кажи: „Та якби ни я, то вас би усїх давно були вовки пороздирали“. — „Ий шо би нам вовки зробили, як нас ґазда запре до стайнї і замкне на колотку“? — Ідїт ви, дурнї, якби сї мидвідь усадив на двері тай би двері поломав“. — „Ей, йди ти з мидведим“.

Тогди розлючений пес пішов у лїс і здибає два вовки — простерли сї до сонцє і вігрівают сї. „Шо там, братчики, підем на здобич у вечір“. — Вовки укішили сї тай уже чикают вечіра. Смиркає сї, ідут вони всї три. Ідут, здибают мидведї. Каут: Можи би й ви, вуйку, з нами пішли“? — Мидвідь питає сї, куда. Зачєли вони єму росповідати, а він каже: „Піду“. — Ідут уже усї штири; йде пес у перед і показує їм дорогу, куда. Запровадив їх у сило, уже усьо спало. І привів їх до тої стайнї. Сам пішов до буди, лєг собі спокійно, а тих три зачєли сї добувати. Мидвідь упер сї своїми пличима в двері і віважив з завісами. Увійшли всї три до стайнї і нїм добули вівцї, корова злєкала сї, а кінь кажи: „Добри нам пес сказав, було нам єго ни роззлощувати“. — Зачєли конї рзати, а вони повікігали вівцї й тилє. шо стояло мижи вівцєми. Ґазда як війшов, нїм поскликав люди, як уздрів трох звірів, то повтїкали за село. Вітак ґазда замкнув назад двері, поставив варту і шукав за псом. Надибав пса в будї, добри вібив тай каже: „А ти, спюху, спиш? Ни міг їс достиречи худоби“?

Пішов пес, здоганєє тих трох тай кажи: „От біда, братї, чириз вас тай мине ґазда відогнав від хати“. — А мидвідь кажи: „Добри, будем усї штири“. Тай вони пішли і ни знали, шо пес такий зрадливий, бо пес як де заведе, то зараз гавкає, як шос є кісного. А мидвідь сї роззлостив тай раз кажи: „На що нам такого товаришє“? — Лєг на пса тай задушив.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913. від Леся Луцика з Далешева, п. Городенка.

191. Сука і свиня.

Був оден ґазда тай мав суку; али єму сї уже сука умерзинила тай він хоків пса, а суку бив, ни давав їсти. Аж довідав сї, що суха поросна тай кажи до жінки: „Жінко, сука поросна,

можи буди мати пса, то ми суку нажинем, а пса вігодуєм тай будем мати". — Али сука сї опоросила тай мала пєтиро писєт і усї пєтиро суки. Каже газда: „Як вігодує собі суки, то або люди заберут, або понагоним, бо гріх їх тратити". І ни давав їсти суцї, нї писєтам. Писєта вже би щос їли, сука пішла на поле, іде, зайшла аж під лїс. Чує, а то шос іде з лїса. Сука притаїла сї тай дивит сї, а то свинє дика війшла на край лїса тай дивит сї, ци людий нима на поли. Уздріла суку тай каже: „Чос сї притаїла, хочиш мине ззїсти"? — Сука каже: „Нї, я тибе ни хочу ззїсти, бо виджу, що тибе ни заможу. Я йду, бо мине ґазда відогнав; усердив сї, що маю усї пєтиро сукі тай ни дає минї їсти. Я мушу йти і щос роскрутити, бим мала чим писєта погудувати тай сама попоїсти". — А свинє кажи: „Та то таке саме й моє. Маю дванацєтеро пацєт і мушу йти подивити сї на поли зза днини, де є файнї, вилики кукурудзи пристиглї, абим сама наламала або їх повела в вечір, аби вони собі сами наломали". — „Я би тибе повела в кукурудзи і знаю вже, що пристиглї і добре до них зайти, але кобим що роскрутила, абим сама попоїла тай писєта погодувала". — „Колиж так, то ходи у лїс, там на полїнї косарі косє тай диви сї, де вони торби с хлїбом поскладали; али вважєй, бо вони мают стрільби, та можут тибе застрілити". — Свинє сї сховала в корчі, а сука пішла, узєла дві торбі с хлїбом. Сука кажи: „Типер ходїм, я тибе поведу до мого ґазди до кукурудзїв і знаю, що ґазда ни війде, бо одинокий і нидавно тут був, можиш що ночи водити ґіти і сама їсти". — Льоха що ночи водила до кукурудзїв, а сука що днини ходила по полю і брала торби с хлїбом.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913. від Мар. Добровольської з Далешева, п. Городенка.

XVIII. Кіт.

192. Чому миши боять ся кота?

Раз ішов пес з котом на похорон тай пес ніс у зубах свічечку. Прийшли они над ріку і пес якос ни хокічи упустив свічку у воду тай каже до кота: Но, треба тепер шукати, нема шо. — Але як? Я, каже пес, буду гребсти яму, а ти іди носи воду; віносимо усю воду тай свічку найдемо. — Пішов пес до свої роботи, а кіт справив си носити воду; але дивит си — а то іде

мишиче весілє. Кіт не богато думав, лиш скочив і імив самого молодого. Но, зачєли миши просити кота, аби пустив молодого. Але кіт каже: Добре, я єго пущу, але ідіт тай загатіт воду, аби ми найшли свічку. — Пішли миши тай загатили ріку і найшли свічку тай просят знов, аби кіт віддав їм молодого. Але кіт анї гадки; молодого зїв, лиш облизав си. Миши сумні порозбігали си. Тому миши тепер кота боют си.

Запис. в Волчківцях, Снятинського пов. від П. Гавдуника Антін Онищук.

Паралелї: Пор. повисше ч. 169—173.

193. Великорозумний заяць та кіт недотепа.

Здибав сї кіт в лїсї з заяцем — Яцком; посїдали собі під дуба оба і зачинают собі балакати. Каже Яцко: „А ти“ — кажи — „кілько розумів маєш“? — котови. — „Та я“ — кажи — „маю оден. А ти кілько маєш?“ — кіт питає Яцка. — „О я“ — кажи — „маю 24, ше решту в торбинцї“. — Надбігли хорти зза плечий, кіт шульгу на дуба, а заяцє ймили; заяц: пік, пік, пік, пік, а кіт каже з дуба: „Та ти маєш 24 розуми, ше решту й в торбинцї“. — „Ой, брате, уже нима коли дихати. Я уже, брати, сї пращєю с сим сьвітом“. — І так хорти ззїли заяцє. Пішли хорти.

Котик злазит з дуба тай іде помаленьку собі тай здибає того Яцка жінку. „Ви ни виґіли, пан Коцкі, мій чоловік Яцко де сї ґів“? — „О твій чоловік мав 24 розуми, ше решту в торбинцї мав троха, тай надбігли хорти тай ни мав коли утечи, бо зза плечий трафили. Я з їдним розумом, том утік на дуба, а твій чоловік Яцко мав 24, ше й в торбинцї трошки, то за то єго ззїли хорти“. — „А ци жєртуєте, пан Коцкі, ци правду кажити“? — „О ни жєртую, роспращєв сї с сим сьвітом, бом був на горі та-м виґів. І як хорти ззїли і пішли, а я злїз і іду типер“.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913, від Гриця Луцика з Далешева, п. Городенка.

Паралелї: Пор. повисше ч. 136, де великорозумною виступає лисиця і також гине.

194. Панахида по котї.

У одного чоловіка був учтивий кіт, ніколи ни робив шкоди. Як хазяїн ни дасть сам, так він бувало мимо ласощів пройде і ни гляне на них. Кіт одними мишами тїко й жив. По пирвах йому було гарно, мишей було ни в поїд, а далї миші стали боять ся, зря ни показувались з нори; виткне, бувало, з нори го-

ловку, обдивить ся кругом і тоді тіко вилізе з нори, а як почує кошечий дух, так мирщі ховаїть ся поглибше в норку. Котові припадало хитрувать на всї лади. Иноді прикидавсь сонним або дохлим, а иноді, бувало, просижував цілий день біля нори виждаючи, поки миша виткнить ся з нори.

Одного разу кіт просидів цілий день біля нори і нї одної миші ни піймав. Він тоді наглядївши ни подалеко од нори край хворостини, котрий стирчав з криші, і повис на ньому передніми лапами. Молода миша виткнула голову з нори і побачила, шо кіт висить, вирнулась в нору і росказала всим своїм родичам: Братцї! Я бачила новинку, радуйтесь і висилїть ся... — Шо таке? — спитали подруги. — Та шо, нашого ворога повісили; тепер ми вільно будим гулять. — Миші одна за другою почали витикать ся з нори і потихеньку підближались до кота. А стара миша, котра уже ниpаз була в бувальцях, сварилась на мишинят: Ни ходіть далеко, а то він вас одуре; знаю я його хитрощі; може він висить біз вірьовки, тодї бирижіть ся. — Мишинята ни послухались старої миші, всї вилїзли з нори і на радощах налагодились одслужить молебінь своєму Богові, шо збавив їх од лютого ворога. Одна з них була ловка і одважна, підступила до кота ближче всих і почала читать віршу:

Жив мурлика
та був мурлика.
кіт сібірський.
рост богатирський;
сїра на йому шкурка.
вуси як у Турка;
був він бішиний.
на кражі помішаний,
за те мабуть і повішений.
Радуйтесь, миші,
радуйтесь, крися,
і вся наша природа.
настала тепер нам свобода!

Ни спіла миша закінчить віршу, кіт ожив і митю кинувсь до миш і ну їх хапать. Чимало тоді пирипсував їх, штук три задушив до смерти, а кілька штук скалїчив, ледве повтїкали, куди яка попала. Кіт сїв біля нори і биріг миш, поки сикнеть ся яка до нори ховать ся в своє гнїздо. Опісля того миші пирисилились жить в друге місце.

Зап. від Куз. Гонтарева в Шебекині П. Тарасевський.

Паралелї: До сього оповіданя не знайшов я анальогії у фолькльорних збірках. — **Лїтературні перерібки:** А. Измайловъ, Басни, ст. 78—83, ч. 51.

195. Сліпий кіт.

Була одна кітка, шо ни хокіла сї тримати жадного ґазди тай пішла на поле і мала котєта — три коти; два трошки більших були, шо вигіли, а третий був найслабший, темний. Тай вона їм заків носила поживу, було добре; але як вони були більші вже, не могла їм настарчити і кажи: „Ігіт собі й ви троха шукайти, ви повиннї вже й минї принести“.

Пішли вони всї три. А вна війшла з гіри, але нисе лис курку; кітцї аж слина в писку потекла; прискочила з заду до лиса, коби курку відобрала тай утиче дес на дерево. Лис розлючиний був, дужи голодин, думає собі: „Шо така сновида буде від мени здобич відбирати“? — Кинув курку, скочив на ню і в той раз роздер ї.

А коти у поли не знают, що вже мами нема, ни знают, шо й їх такє чикає. Хогє вони, той сліпий з заду кигає сї, тай правит все в них, аби й єму шос дали. Вни каут: „Або ти собі не можеш імити“? — А сліпий каже: „Та я не виджу“. — А вони каут: „То намацай“.—Тай вертают до дому, а той заплаканий мусит такжи голодний вертати.

Нагійшов стрілец — вони бігли тай грали сї, а той сьліпий ішов тихонько собі росплугов, бо му було ни до гранє; — стрілец гадав, що то заяцї тай рас-по-раз стрілив два рази і побив обох, а той перестрашений домацав до дому, до свої рідної ґіри. Приходит, мацає, нима вже мами; чує він, ликє горобцї тай все кричє: „Кікаймо, бо левиско йде“. Думає він собі: „Коби я як домацав до него“. — Тай іде, учув, шо лев уже нидилеко, поклонив сї єму три рази тай кажи: „Прошу я тибе, ясний царю, дай минї якус поміч, бо прийде ми сї згинути“. — Каже лев: „Шо я тобі дам, коли й минї носє, бо ни можу нїчо ймити, всьо тїкає від мене“. — Кіт кажи: „Відайти минї сьвідоцтво, такий леник, аби я міг у кого нибудь узєти шос пирикусити“. — Дав єму лев письмо, той узєв тай пішов.

Іде голодин, право литит до вовка тай кажи: „Дай минї шо ззїсти“. — А вовк кажи: „Іди, бо кі роздиру зараз на куснї“. — Кіт виймив письмо, а вовк уздрів і зараз му вікигнув стигно з вівцї. Кіт в порєтку попоїв і пішов спати. Другий день ходив по инших звірах, і кужда звірина давала му шос іззїсти. Аж натрафив на того лиса, що роздер маму. Лиш показав му письмо і сказав: „Дай ми шо ззїсти“, — а лис каже: „Та шо ти дам, коли я ше й сам голоден“? — Тай каже: „Хоґім, дес я

найду собі тай тобі"! — Завів го до двора до курника, а в курнику на ґірі був накладений капкан. Кіт сліпий нічо ни вигів, а лис го впхав на ґеру тай задушив го капкан. Лис узєв від кота сьвідоцтво, тай як ни може сам ходити, як змучит сї, здибле котрого будь лиса, шо несе курку, покаже му сьвідоцтво тай бере. Тай так змудрував він темного кота.

Зап. І. Волошинський у цвітни. 1914, від Л. Луцика з Далешева. п. Городенка.

196. Кіт, баран і козел на мандрівці.

У одниї баби був такий шкодливий кіт, шо що дня ни миналось біз того, шоб він ни зробив шкоди. То молоко зхльоба самий виршок, то смитану злиже, або сало йому соле, а иноді блинції нанюха. Котові нираз доставалось на оріхи. Одного разу під якийсь виликий празник баба зібрала смитану і поставила її на полицю. Мусила угостить нею зятя. Кіт каторжний якось зібрав ся на полицю і поїв всю смитану. Баба напикла пирогів, кинулась до смитани, аж там нима нічого. кіт вилизав всю до капильки. Баба взяла копистку, як почала нею угощать кота, всю копистку об нього побила. Потім бросила його на землю, кіт лижав біз памяти. Баба пішла шукать матузка, шоб повісить кота на тину, боялась, шоб він ни оджив. Кіт помітив, шо баба хоче його повісить, зібрав ся з духом, виліз у вікно і сховав ся до сусїда під повітку, заліз там під сани. Полежав там до вечира, а як тїко смерклось, пішов кіт у хлїв до козла та барана, сїв біля них і плаче. Козел пита: Чого ти, котику братїку, плачиш? — Та якже мінї ни плакать? Сьогоднї я нивзначай до смитани доторкнувсь, а хазяйка мене як почала бить, так за малим до смерти ни вбила, та ще хотїла повісить, а я на силу втїк. — А козел каже: Ну, так шож ми тепер будим робить? Миж сьому ни причиною. Попав ся, так носи на здоровя. Вилїчить ми тебе ни можим, іди до лїкаря. — Кіт ни пиристає, в одно плаче. Козел каже: Ну, так чогож ти плачиш? Ми ж тибі нічим ни можим запомогти; моли Бога, шо хоч живий остав ся. — Та мінї жаль вас. — А хіба ти хочиш покинуть нас? — Та нї, ни те, мінї жаль вас, шо чириз мене і вам припаде загинуть. — З якої причини ми повинні загинуть? — Та хазяйка як била мене, так причитувала: Шо я тепер буду робить, чим я буду зятя вгощать? Прийде зять, нїде буде смитани взять, доведеть ся тепер козла та барана різать. — Ех! коте, коте, шо ти наробив, кудиж те-

пер нам дївать ся? — А кіт каже: Та от шо, братїки, давайте ми мирщі тїкать, куда очі бачуть, поки ще живі та теплі.

Пустились вони бігти. Бігли, бігли, кіт став одставать, бо у його всї кістки були побиті; він тодї й каже: Братїки, ни можу я з вами збігти, возьміть мене на себе, бо у мене всї кістки болять. — Ну, сїдай мінї на спину, — каже козел. — Кіт сїв козлові на спину і помчались вони далї. Бігли, поки поморились. Наткнулись на сніп сїна, котрий стояв на панських луках. Баран і козел полягали під стогом, а кіт зібрав ся на стіг. На дворі було холодно, мороз був виликий так, шо вони всї тримтїли од холоду. Кіт каже: Братцї! розвидїть огоньку, ми погріїмось трохи. — Козел одмовив: Та я, братїку, сам про це думаю, тїко деж ми огню візьмим? — Та хіба де, вам далеко ни ходить за огнем. Наложіть копицю сїна, розгонїть ся, побушкайтесь і буде вам огонь. — Козел і баран так і зробили. Одійшли один од другого подальші, розігнались та як штовхнулись лобами, так огонь і свіркнув з очей як молнїя. Загорілась копиця сїна, баран і козел ходили навкруги огню, грілись. Побачивши огонь медвідь поплївсь і сибі до огню гріть ся. Прийшов до стога, лїг супроти огню, виправив лапи. Козел і баран по пирвах злякались, кинулись було тїкать, а медвідь каже: Ни біймось, братцї, я вас ни трону, спасибі вам, шо обогріїте мене. — Трохи згодом кинулись на огонь вовки, цїлих шість штук. Стали підближать ся до огню вовки, а баран і козел тримтїли од страху. Кіт баче, шо бида, почав вовкам страху наганять: Хто там ходе ни званий, ни прошиний, а то наші братїки всих вас розмотають. Ідїть, коли хочите, поміряйтесь силою з нашим меншим братом, он там під стогом спочива. — Вовки кинулись до стога, а медвідь як підхопивсь, як почав їх швирять од себе, вовки литїли, як галушки. Вовки пополохались та навтїкача од огню. Бігли біз оглядки. Кіт, козел і баран на зорі подались далї.

Ішли, ішли, дойшли до лїсу, дивлють ся, ниподалеко од них ідуть на зустріч їм вовки. Кіт мирщі кинувсь на дуба, а козел і баран побачили одно дериво, котре буря викрутила з коріня і воно лижало дуже похилившись до зимлї. Зібрались на те дериво і стояли, дивились в низ, од страху тримтїли. Кіт сидїв на дериві і кричав: Нука, рибята, дайте чосу вовкам, сьогоднї ви двох медвідїв ростирзали, а цих прахвостів пощипать, як раз плюнуть! — Вовки оторопіли, а всеж таки ни тїкали, заглядали на дериво, придивлялись, чи дуже страшні звірі

сидять там. Козел звичайно побрів по дериву до самої макушки, де починались тонкі гілки; там він ни здержав равновісу, копитці підсковзнулись і политїв стовбула до долу. Головою довбнув вовка в голову; він аж тричі пиривирнув ся і кинувсь тїкать, куди попало; останнї вовки і собі за ним побігли. Кіт тодї й каже: Давайте ми, братцї, тїкать на сило, а то нам тут ни здобрувать; коли ни вовки, так іще який звір нападе і подуше нас. Двічі спаслись, а на третїй раз ни викрутим ся. — А як же ми покажим ся до чоловіка, він нас поріже! — Нї, ни поріже, тепер уже зятя нима, він погостював і поїхав.

Подались вони в своє сило. Баба проводивши зятя кинулась шукать свою худобу. Пішла до лїсу і зустрітила на дорозї козла та барана з котом. Баба обрадувалась, шо найшлась худоба. Погнала їх до дому. Козел та баран ішли в передї, а кіт ішов з боку баби і шиптав їй: Це я козла та барана завирнув до дому, а тоб вони забігли на край світа! — Баба пригнала їх до дому і з того часу почала їх жалїть і кота уже більше ни била.

Запис. П. Тарасевський в Шебекинї, Курської губ.

Паралелї: Е. Романовъ, Бѣлорус. Сборникъ, т. III, ст. 36—37, ч. 27. — Н. Ончуковъ, Сѣверныя сказки, ст. 535, ч. 254. — E. Cosquin, Contes populaires de Lorraine, т. II, ст. 102—106, ч. 45.

197. Лакомий кіт.

Одна баба мала пса і кота тай була дуже скупа; а пес кажи до кота: „Я так тут ни добре жию, віткoли ґазди нима! Ти, котику, там у хатї сидиш, має тобі вона лїпши шос їсти давати“. — Кіт кажи: „Божи борони, солонини є, ни хочи навіть нїколи кришкі минї дати“. — А пес каже: „Ти сї придиви, де вона стоїт тай абис сказав минї, а я так зробю, шо ми ї ззїмо“. — Кіт пішов до хати, сїв на піч тай муркотит собі; але дивит сї, а баба досєгає солонину з вереньки, шо була повішіна на жертцї тай укроїла троха, сшкварила і помастила барабулї. Але кіт з утїхов у каглу, с кагли до сїний, а с сїний на двір і зачєв росповідати псови. Каже: „Ой песику, гірко дістати її, она привєзана до жерткі, завита в вереньцї“. — Пес каже: „Чикай до вечіра, якос тото буди“.

У вечір прийшов і другий пес, позалазєли в ґілетку, шо стояла піт каглов, аби баба не виґіла псів у сїнех. Зайшла баба до хати і вечеріє; кіт сидів піт комином і як уздрів, шо баба вечеріє, скочив у каглу і дав псам знати, шо баба вечеріє. Пси

у ґилетці зачєли гуркати, зробили крик, зачєли кусати сї, а бабі сї здавало, шо то ни знати, які дзьвірі кусают сї в сїнех. С страху скочила в вікно, вібила і втикла до сусїди. Кіт тогди до жерткі, відїв мотуз, шо була привєзана веренька с солонинов і вікіг на двір псїв поґілити. І вони собі розірвали по кавалку, тай кіт закиг собі кавалок на під у клочє. Лиш баба котови шос ни догодит, а кіт на під, попоїст солонини тай ни дбає. Але котови проїла сї сира солонина тай він кажи: „Коби я вареної покушів“.

Одного разу в ниґілю баба зварила на кухни душинину і кинула солонини, аби сї обварила, тай каже: „Засуну собі в піч і прийду с церкви тай буду їсти“. — Тай баба засунула під комин душинину, дес відвернула сї, а кіт залеків у піч. А вона душинину закришила, засолила, засунула в піч і заткала плитов і підперла банєком з водов. А кіт гадав, шо вна лиш так притулила. І баба пішла до церкви, кіт тогди до горшка, запхав писок у горнец, душенина була горєча тай попік собі дуже писок. Пиривирнув горнец з душининов в печи, бире сї до плити втворєти — ни мош. Зачєв сї він журити, як би то с сего арешту вілїсти тай кажи сам до себи: „Борши не вілїзу, аж як баба прийде с церкви тай відоткає піч, а я с печи, відоткаю каглу тай ни буде мине навіть видїти“. — А бабу с церкви хтос узєв в гостї і кіт сидїв у печи аж до вечира.

У вечір баба приходит, взєла на тринїжки горнец і варит собі їсти. Кіт собі думає: „Як би я типер вітси вілїз? Скочу зараз чириз вогонь в каглу“. — Розбіг сї до вогню, стало єму страшно тай спинив сї. Баба єго заздріла тай кажи: „То ти, драби, змарнив минї цїлий горнец душенини“? — І зачєла го в пичи дюхати і забила.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Леся Луцика з Далешева, п. Городенка.

198. Сварка кота з псом за солонину.

В одного ґазди був кіт виликий і розумний. Ґаздинє давала єму молока, али він міркував, шо єму ше за мало того. Як де позабирают сї с хати, а він шибає сї по звижках і наїст сї доволї. Аж раз придивив сї, шо ґаздинї йшла до комори; він за нев, залїз під лавку, тай дивит сї, шо ґаздинї робит; ґаздинє відоткала ґілетчину, вкроїла сала тай пішла, а кіт сї лишив тай роздумує собі: „Траба й собі брати сї до ґілетчини“. — Відоткав ґілетку, взєв кусок і скочив чириз віконци, шо було коло замку; сїв на загату тай їст.

Пес прийшов, дивит сї ласкаво на кота тай кае: „Дай минї, приятилю, трошка, най я покушію“. — Але кіт каже: „Ти не можеш так зробити, як я? Іде ґаздинє до комори, іди й ти за нев“. — Тай пес собі міркує: „Зіправди, можи би то було добри“. Постиріг, як ґаздинє йшла тай за нев; али пес ни спрєтний, великий, ни можи залїсти під лавку. Заздріла ґаздинє пса, як взєла якус куделю, як пса вколотит, аж сї вігнув. І пес собі міркує: „Се траба такі кота просити, можи би минї кіт доносив“. — Тай дивит сї, шо кіт шо днини їст рано. Аж раз кажи котови: „Вітки ти сей кусок узєв“? — А кіт кажи: „З ґілетчини“. — „Та я знаю, шо з ґілетчини, але ци з верха, ци зи споду вікіґіс“? — А кіт кажи: „З верха“. — Пес кажи: „Я чув, шо ґазда балакав з ґаздинев, шо хтос їх солонину їст, шо траба затроїти; ти верхну узєв, то має бути затроєна; а подиви сї“. — Кіт став обзирати тай кажи: „Зіправди, як затроєна, то абим не здох, бо минї сьвіт милий“. — Нарештї скочив з загати, показує псови. Кажи: „Диви сї, нима жадної крапильки, чиста солонина“. — Пес прийшов, зачєв нїби показувати, шо затроєне, і вхопив в зуби. Котови жєль було і взєв собі в зуби, зачєв кричєти на на него і плювати єму в очи і лабов бити по очех. Пес сї роззлостив тай кажи: „Така сатана має минї очи дерти“? — Злапав кота зверьха за шкіру тай роздер, а солонину ззїв. Тай уже.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Леся Лущика з Далєшева, п. Городенка.

199. Що вийшло зі сварки кота з псом?

Був у одного ґазди пес і кіт. Сварив сї пес с котом, шо їму велика біда, шо їсти хочи, змерз, бігає по силї, де яку картофлю найде, а за ним кидают жінки віниками, кочиргами, гачками і він все голодин, попоїсти ни може і дужи змирзає. „А ти — кажи — „коте, де ввійдеш до хати, наїш сї, в хатї в типлї віспиш сї, ше й кажиш, шо тобі такі біда. А пес сараку намерзни сї, нїколи добри ни попоїст, ґаздї обгонит хату і ґаздї приятиль я є і минї чос так нима, як тобі“. — А кіт кажи: „Бо то мій такий талан, а твій такий талан. То позивай мине, як тобі шос не рехт“.

Запізвав єго пес до лиса. Але лис кажи: „Добри, я тобі зробю справу, али ти минї абис дав дві курочкі“. — А пес кажи: „Абис минї зробив таку справу, аби я спав так, як кіт і ни мерз, то я тобі дам штири курочкі“. — Прийшов лис на

тоту згоду тай кажи котови: „Я тибе маю ззїсти, бо ти не хоч пса слухати“. — А кіт як лиса парнув лабами обома в писок, то лисови за мало очи ни повіскакували з голови. А пес кажи: „А видиш, який ти“ — каже — „дурний, шо береш сї нас судити“. — Тогди лисови сї зробив великий жаль, вздрів, шо єму нічо ни годен зробити тай кажи: „Я тибе“ — кажи — „запізву, шоби нас найстарший дзвір, лев, россудив“. — Али кіт кажи: „Я ше ни такий дурний, як ти, лисе, хібабис“ — кажи — „запросив до нашого ґазди до хати, аби він нас россудив“.

Тогди лис удав сї до льва і кажи: „Проши, вильможний пане, королю, я мав с котом пса россудити. Ожи я зачєв їх судити, а кіт сї того ни приймав тай мине як усадив лабами у писок, аж минї мало очи ни повіскакували, а я сї удаю до найвисшого пана королє, шоби мижи нами зробили справу“. — „А де аби ми тту справу робили“? — „Кіт запрошує до свого ґазди хати“. — А лев кажи до него тогди: „Який ти, лисе, дурний, шо ти пристав, аби в него у хатї справу робити; таже єго ґазда готовий мине сокиров зарубати. А ти, дурний лисе, ни знаєш, шо кіт має той розум і ту їдь, шо наш сват тиґрис? Ти вдай сї до свата тиґриса, аби вни тобі зробили росправу“.

Пішов лис тай балакає с тиґрисом, аби прийшов їх россудити. А тиґрис кажи: „Добри, я піду, али абис єго вікликав на двір“.

Прийшов лис тай кажи: Прошу, панї Котовский, є пан тиґрис, шоби нас россудили“. — „Добре“ — кажи — „ти іди там і там у той сад мого ґазди, а я“ — кажи — „с свого ґазди псом най ше побалакаю троха, бо можи ти мине ззїсти схочиш з ним“? — „Ну, я тобі троха зачикаю“.

Кіт борзенько вібіг тай скочив собі на деревину. „А ти, псе, абис добре гавкав, аби ґазда війшов, аби сї подивив на мою смерть, як мине буде тиґрис їсти“. — Лис с тиґрисом стали оба під чирешнєв, а кіт на чирешни кажи: „А чо ви, панове, жідаєте“? — „Ожи мине запросив лис, шоби я с тобов справу зробив“. — „Я гадав, шо то лише лис дурний, а то ше і ти такий другий найшов сї? Я війшов д вам на росправу. Але шо ви минї можете зробити, як я собі на чирешни, а ви оба на зимли“. — „Я бим просив пана Котовского, аби пан Котовский злїзли троха нище, я би їм шос у вухо шепнув“. — „Ожи ви ше троха зачикайти, най я собі побалакаю с псом мого ґазди“. — Тиґрис кажи: „Я тобі вже довши ни буду чикати, бо ти дужи угрозив мине і лиса“. — „У мого ґазди нима клапанї, добри, шо

у теби, лисе, є довгий фіст, то зажди троха, най я с своїм газдом побалакаю“. — А лис був за дурний тай того ни розумів. Кіт зачєв нявкати, а пес гавкати. Як ґазда та инчі люди тото вчули тай вздріли, зачєли бічи с сокирами, з буками, тай тиґриса вбили. А кіт тай пес тогди борши до лиса тай лисови урвали фіст. Ледво сї лис вірвав і утїк тай кажи тогди: „Ци траба минї таким дурним бути, щоби мине кіт та пес змудрували тай минї фіст обірвали — таку мою оздобу на цалий вік“?

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913. від Пр. Дичука з Далешева. п. Городенка.

200. Кіт і когут на вандрівці.

У одного чоловіка був кіт і півень і тих він годував ни так, як треба. Одного разу кота за якусь шкоду одлупцювали. Кіт розгнївав ся на хазяїна, ни захотїв у нього жить, налагодивсь втикти з дому. Підмовив і півня з собою в мандрівку: Ходїм, півнику, зо мною, а то ти тут загиниш, твоїх подруг лисиця пиривила і тобі ни минувать смерти, тепер за тобою черга. — Пішли вони, куди очі бачуть. Дойшли до лїсу, побачили там хатку. Хатка та була пуста, заброшина, там похоже колись жив лїсний сторож. Зайшли вони в ту хатку, їм понаравилось, вони остались там жить. Півінь сидїв дома, а кіт шастав по лїсу, ловив мишей та птичок, сам їв і півникови приносив. Півниві одному сидїть дома скушно було. Коли кіт бував на охотї, півінь з досади співав: Ку-ку-рікуу! або сидїв під вікном і поглядав на двір, шо там робить ся на просторі. А виходить з хатки півінь бояв ся, бо йому кіт ни вилїв; нираз йому казав: В лїсу є багато ворогів, бирижись, а то ти живо загиниш нї за понюх табаку.

Одного разу півінь оставшись один дома, з скуки почав кричать: Куруріку! — На ту пору бігла мимо хатки лисичка систричка, почула голос півня, остановилась. Дуже їй захотїлось покуштувать курятинки та на жаль ни можно було піймать півня, всї вікна і двері були позачиниті. Лисиця підійшла до вікна і почала улищать півня:

Питушок, питушок,
золотий грібішок,
бархатна головка,
шовкова борідка.
Виглянь з віконця,
дам тибі зеренця.

Півник бояв ся виглянуть, а дуже йому бажалось покуштувать зерна, бо мнясо йому уже набридло. Біз зерна півінь скучав, а взять було нїгде. Півінь одчинив вікно, тїко шо виткнув голову, а лисичка хап єго за крило і помчала. Півінь почав кричать:

Котику, братїку,
ратуй мене,
ни дай загинуть!
Мене схопила лиса
і несе за темні лїса,
за високі гори,
в далекі страни.

Почув кіт голос півника, кинувсь доганять лисицю. Догнав її, одбив півня і повів його до хатки. Пириночувавши, кіт як тїко розвиднилось, налагодивсь йти на охоту. Коли виходив з дому, півникові приказав: Ну глядиж, брате, тепер ни виглядай у вікно, хтоб шо тибі ни казав, нїкого ни слухай, а то загиниш нї за грош. Тепер я піду на роздобичу іще дальши, можу ни почуть твого крику, нїкому буде тебе заборонять. — Тїко кіт скрив ся з очей, а лисичка тут як тут. Підійшла під вікно і завила свою пісню:

Питушок, питушок,
золотий грібішок,
бархатна головка,
шовкова борідка!
Виглянь у віконце,
дам тибі зеренця,
дам, дам проса і пшиниці
і всякої пашниці.

Нї, ни вигляну, мінї товариш ни вилїв. — Шо ти слухаїш свого товариша? Він там гуля на волї з своїми подругами, цїлий день з ними хороводить ся, а ти сидиш в криволї, світа божого ни бачиш. Он дивись, за вашою хатою кури пасуть ся, весило сокочуть, тебе побачить хочуть, а ти там сидиш один, томиш ся, як каторжник. — У півня аж серце йойкнуло, як згадав про курей, захотїлось йому хоч одним оком глянуть на них. Одчинив потихеньку віконце і тїко шо голову висунув, а лисичка цап-царап півника і помчала. Півінь почав кричать:

Котику, братїку,
окнїми мене,
заборони од ворога лютого.

Мене несе лиса
за темні ліса,
за високі гори,
в далекі страни.

Кіт далеко був, ледви почув крик півня. Кинувсь чим дуж навздогін за лисицею. На силу наздогнав її. Окняв у неї півня і повів його до дому. Привів його в хату і каже: Я ж тибі казав, шо нікого ни слухай, а то загиниш, як муха в окропі, а ти, бач, ни втерпів виглянуть. Глядиж, брате, тепер бирижись, а то я піду завтра іще дальші так, шо крику твого ни почую. — Півінь поступивсь слухать кота, нікому ни давать ся на обман. Кіт пириночувавши, подавсь знов на охоту, а півінь звичайно зостав ся дома. Трохи згодом лисиця очутилась біля хати, підійшла під вікно і завила свою пісиньку:

Питушок, питушок,
золотий грібінок,
бархатна головка,
шовкова борідка,
костяний носочок,
ангольський голосочок.
Чого ти в ниволї томиш ся?
Іди, на диковину подиви ся.

Ваші бояри з гори по траві спускають ся, у них санки самокатки сами з гори і на гору котють ся. А скіко вони там пшона розсипали і лопатою ни розгребеш, та на жаль, нікому його підбирать. — Півінь каже: Ні, тепер ни одуриш; хоч цілий день бриши, ни повірю і ни послухаю. — Лисиця повирнула назад і сказала: Ни віриш і ни треба, піду по своєму ділу, ніколи мині з тобою патякать. Я тибі добра бажаю, а ти віри ни ймеш. Діло твоє, опісля будиш жалкувать, бо пшоно біз тебе підбируть, там горобції ни дрімають.

Лисиця забігла за угол хатки і притаїлась. Півінь підождав филин з десять, а потім підійшов до вікна і подумав: А може й правда пшоно розсипали? Виходить з хати боязко, а у вікно треба виглянуть хоч на одну филину. Тепер лисиці нима близько, виглянуть можно. — Одчинив півінь вікно, висунув голову і почав пильно придивлять ся на гору. А лисиця митю вискочила зза угла, схопила півня за горло і помчалась. Півінь разів два хрипучим голосом крикнув і дух йому захватило. Лисиця пиридавила йому глотку. Кіт був далеко, нічого ни чув. Лисиця принисла півня до своєї нори і ззїла його. Кіт вирнув ся вечиром до дому, а півня уже нима. Остав ся він сам жить. Скушно йо-

му було одному, досада його брала на лисицю; шоб ни стало, мусив одмстить їй за товариша.

Лисиця чириз тиждинь знов навідалась до хатки, думала, шо може кіт другого товариша сибі привів. Підійшла до хатки і ходе навкруги неї, поглядала на вікна і на двері. То прислухалась, то принюхувалась. Кіт побачив лисицю, одчинив вікно і каже: Шо ти тут, лисичка, шукаїш? — Лисиця засоромилась, повирнула од хатки. Кіт крикнув їй: Погоди, лисичко, ни тїкай, я тибі шось скажу. — Лисичка остановилась і пита: Шож ти мінї хотїв сказать? — Та от шо. Ти мого товариша ззїла, тепер мінї скушно самому жить. Іди ти до мене за кумпанїю, будим вмістї жить. — А ти ж на мене ни сердиш ся за свого товариша? — А чого ж я буду сердить ся? Тепер все равно півня ни вернеш. — Лисиця согласилась, стали вони жить в двох. А як же ми будим добувать сибі їжу? — спитала лисиця. — А от як, один день ти підиш на роздобичу, а я буду дома, а другий день я піду, а ти будиш дома. Так і будим чиргувать ся. — Добре, котику, так і будим робить; — нікому ни буде обідно.

Пириночували вони, кіт каже: Ну, сьогоднї іди ти, лисичка, на роздобичу, а завтра піду я. — Лисиця подалась. Микалась вона по лїсу до самого полудня, сама наїлась добре, а котові принесла тїко одну мишу. Кіт іще дужче розгнївав ся на лисицю, а казать нїчого ни став їй. Пириночували вони, на ранок кіт налагодивсь йти на роздобичу, а лисиця каже: Ти, котик, ухожий ходить по дворах, так іди ти на сило, там ти роздобудиш сибі голубятинки, а мінї приниси курочку. — Кіт пішов і подумав сибі: Погоди, я тебе нагодую курятинкою! — Пішов кіт на сило. Підійшов до свого двора, побачив собаку і каже: Сїрко, ходїм зо мною до лїсу. — Чого? — Там я тибі покажу, де живе лисиця, ти її задушиш, а то вона наших курей лове. — Ходїм, я їй покажу, як наших курей пириводить. — Пішли вони до хатки. Лисиця почула, шо хтось підходе до дверей, підхопилась на ноги і вже налагодилась патрать курицю. Одчинив кіт двері, лисиця кинулась до дверей, а собака хап її за шиворот і задушив. Кіт тодї й каже: Ниси ти лисицю до хазяїна і скажи, шо це я надоумив задушить її за те, шо вона украла півня. — Собака попер лисицю до свого двора. Приніс і каже хазяїнові: Чоловіче, я піймав злодїя. Оця лисиця ззїла нашого півня і шо ранїш пропадали кури, так це вона їх пириводила. — А по чом ти знаїш? — спитав чоловік. — Та мінї кіт росказав; він бачив, як вона украла півня і слїдкував за нею, куди вона понесе його.

Вислїдив, де вона живе, і сказав мінї. Я пішла з ним і задушила лисицю. — От молодець кіт, піди його поклич, нихай іде до дому, тепер ми його ни будем бить. — Собака сходив за котом, позвав його до дому. Кіт досї живе в чоловіка, його стали шанувать і годують як слїд.

Записав П. Тарасевський в Шебекинї, Курської губ.

Паралелї: П. Рудченко, Нар. южнор. сказки, т. І. ст. 27—29, ч. 15: т. II, ст. 3—5, ч. 3. — Б. Грінченко, Україн. народ. казки, ст. 19—23. — Н. Ончуковъ, Сѣверныя сказки, ст. 100, ч. 36. — А. Аѳанасьевъ, Народ. рус. сказки, т. I, ст. 25—28, ч. 17. — Авдѣева, Рус. сказки для дѣтей, ч. 1. — M. Federowski. Lud. białoruski, т. II, ст. 6—8, ч. 7—8. — E. Klich, Teksty białoruskie (Mater. i prace komis. język., т. II), ст. 102—103, ч. 4.

201. Як кіт ходив купувати чоботи з лисом.

Одного разу зажурив сї кіт, шо зима йде, а чобіт нима. І зібрав сї до міста, іде по чоботи — купити для жінки і для себи. Увійшов він уже файний кавалок дороги і здибає сї з лисом, а лис єму каже: „Куда ви йдете, панї Котовский“? — Кіт кажи: „Я йду до міста купити чоботи для себи і для жінкі, бо йде зима, студино босому ходити“. — А лис каже: „Тут є добрий швец Вовчик, ходи тай си купиш чоботи“. — Іде лис у перед, а кіт за ним і завів лис кота до своїї ґіри. А кіт дурний ни знає, ци лиси сиґє в ґірі, бо він с сила, то в лїсї ни буває. Як уже сї упинили в ґірі тай лис каже котови, аби давав гроші, а нє то: „Твоя смерть“. — А кіт кажи: „Подаруй минї ту смерть, то я купю тобі і жінцї і дїтем чоботи — лиш пусти мене живого вітси“. — І зібрали сї оба і йдут до міста купувати чоботи.

Прийшли уже під місто тай лис уже скрадає сї йти в сиридину, кажи до кота, що сї боїт. Кіт кличе лиса до міста і так зайшли в одну вуську вулицю і лишив кіт лиса коло фіртки, аби зачикав на него, а сам пішов подивити сї, чи є готові чоботи. Вздріли люди лиса, що лис стоїт на стешцї, однї з одного боку, а другі з другого, злапали лиса, відорвали фіст і лиса ше трохи до того набили; він вірвав сї і утїк до дому, вже не чекав на чоботи. Уже кіт, як прийшов на то місци, єго ни застав, лиш купу людий. Вітак пішов до склепу, купив для себи чоботи і для жінкі і запросив собі Бриська, шоби з ним ішов до дому, шоби єго лис не розбив. А лис війшов против кота з жінкою і двома старшими синами, аби розбити кота за то, шо прийшов до дому биз фоста. Як кіт уздрів лиса тай кажи до Брись-

ка: „От він уже на мене чикає“. — Брисько кажи: „Ни бій сї, чикай, я з ним сї зараз привитаю“.

Приходє одні до других блищи, пес як скочив до лиса тай го роздер, а ше єго старший синок обставав за лисом і ше й того другого розбив, а ті решта повтїкали. Вітак Брисько хтїв вертати сї вже до свого дому і кіт єго запросив ше до себи в гостї за таку доброчинність. Вітак жив собі кіт биспечно і свобідно. І лис, як сї здибали де коли в міскі з Бриськом, то ше сї файно забавили на ше́ньку. І вже котик не мав ніколи такого зрадливого лиса.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913. від Гр. Курчака з Далешева. п. Городенка.

202. Бувалий кіт.

Був у одного чоловіка кіт здоровий, приздоровий. Він дуже був лїнивий, ни охочий ловить мишей, що дня сидїв в хатї на пічі або на лижанцї і виглядав, чи ни положуть близько чого нибудь ласенького. Одного разу кіт наробив шкоди, смитану поїв і кухлик розбив. Баба кота піймала і добре його одлупцювала. З того часу баба ни пускала кота в хату; як тїко навернить ся, ни сміє і на поріг ступить; вона хватала копистку або чаплїю і гнала кота геть з сїней. Минулась котові дурниця, припадало самому добувать сибі їжу. Забравсь кіт в коморю, нанюхав мишачу нору і лїг ниподалеко од неї, прищулившись до стїни. Давно ни бачивши ворога миші сміло швендяли по коморі. Одна миша вискочила з нори і було розігналась бігти до закрама, а кіт хоп її лапами за шиворот і держе. Миша почала його прохать: Ваше степенство, пусти мене на филину до моїх дїток, я благословлю їх і попрощаюсь з родичами, а тодї уже ззїси мене. — Кіт був милосердний, од жистокостї трохи одвик, уважив миші, одпустив її на филину. Миша побігла од кота, сховалась в нору і вже більше звідти ни показалась.

Кіт прилїг поблизче од нори і знов почав дожидать ся добичі, поки виткнить ся з нори миша. Тут уже кіт подумав: Нї, тепер уже мене ни одуриш; як попадес ся, так чортового батька вирвис ся; нїякої милости ни діждис ся, зараз же ззїм, а то я бачу, у миши совісти нима! — Пролежав кіт біля нори шось довгенько, а далї чує, в норі шось зашарудїло; кіт прикинувсь дохлим і лижав нирухомо. Миша виткнула мордочку з нори, подивилась на кота і назад. Трохи згодом знов показалась з нори, подивилась на кота — він лижав як убитий.

на голові. Грицько спитав: Хто ти такий? — Я той самий, кого ти шукаїш. Я твоя доля, я давно тебе дожидаю, а ти завяз там в грязї; тебе давно дожида царський престол.

Проснувсь Грицько і аж здрігнув. Пирикристивсь тричі і подумав: Бог зна, шо привирзло ся, чого з роду мінї ни чуть і ни бачить. — Грицько піднявсь, подививсь на волів і знов приліг полежать. Схилив голову на руку і почав пригадувать, як йому збавить ся од свого хазяїна. Дивить ся, біжить лисиця; підближилась до його і каже: Чого ти. чоловіче, сумуїш? Душу загубив, чи мила розлюбила? — Нї, ни те, лисичка. — А коли ни те, так і горювать нічого; чого ніс повісив? Кинь сумувать! — Та як же мінї, лисичко, ни сумувать, паринь дужий, здоровий і вродливий і розум маю, а живу вниволї, тирплю нужду. А инші є далеко хужі од мене, криві, сліпі, горбаті, плюгаві, страшні, на всих звірів похожі, а живуть, роскошують, нужди нїякої ни мають та ще й над людьми знущають ся. — Лисиця каже: Ти, молодчик, кажиш, шо у тебе є розум, а бач, ни хочиш пошивилить ним. Нїхто тибі ни виноват, стоє тїко захотїть, а то все можно зробить; такому молодцеві, як ти, пара давно царем буть. — Та як же я можу буть царем, коли у мене гроший ни копійки і зимлї ни клочка і мене нїхто ни зна. — Та то нічого ни значить, тут можно хитрощами добить ся; кого треба, одурить, і дїло буде в шапцї. Чесним трудом, чоловіче, тепер нїчого ни добєс ся, поки й здохниш. Коли хочиш буть царем, так я тибі устрою. — Устрой, будь ласкава, як шо зможиш. — Та я зможу, тїко дай мінї три жариних курицї, а то я дуже голодна. Тодї все дїло піде, як по маслу; зроблю тебе царем. — Добре, лисичко, три курицї я дістану, тїко гляди, ни обмани мене. — Нї, добрий молодець, я ни обманю; тодї будиш бачить і нираз згадаїш про мене. — Добре, приходь, лисичко, завтра, кури будуть готові.

Грицько на другу ніч погнав пасти волів на те саме місце. Побув там до пізна, потім волів оставив на пастбищі, а сам пішов до хазяїна. Пирилїз потихеньку чириз тин в двір, прислухавсь, хазяїн уже спить. Собаки на його ни гавкали, бо він був свій. Грицько взяв заздалегідь приготовлений мішок, пішов в курник, піймав три курицї і подавсь до лїсу. Там він курей опатрав, розвів огонь і зжарив їх. На зорі чуть світ прийшла лисиця. Грицько оддав курей і сказав: Ну глядиж, сповни своє слово, тодї що дня буду годувать тебе курятиною. — Лисиця

сказала: Я піду до царя сватать за тебе дочку, а ти тим часом тут причипурись, обмийсь і одягнись чистенько. А я скажу, шо ти царь і шо твоє царство те саме, де тепер живе змій. Коли вони будуть їхать на оглядини, так ти скажиш, шо мов я царь і поїдиш з ними до дворця змія, а я побіжу наперед і там одурю змія.

Од Грицька лисиця помчалась по лїсу і там всих стрічних і поперечних вовків спиняла і казала: Сьогоднї царь людський іменинник, так він хоче всих звірів угостить пирогами з начинкою і либонь дума гусятиною попотчувать. Так от він прохав мене, шоб я загадала всим вовкам і медвідям. Ідїть зараз туди, збирайтесь всї до купи, а я справлюсь з дїлами і піду, доложу цареві, шо уже всї в зборі. — Лисиця висолопивши язик микалась по всих лїсах, загадувала вовкам і медвідям, шоб мирщі йшли до царя в гостї. Вовки і медвідї з радістю мчались до царя і там всї збірались до купи в лїсочку біля царських хором. Коли зібралось 12 раз по 12 вовків і стїкож медведїв, лисиця побігла до царя і заявила: Ваше виличество, наш молодий царь Грицько Скорохват прислав вам в гостинець дванайцять дюжин вовків і стїкож медвідїв; куда прикажите загнать їх? — Скажи їм, нихай зайдуть в загороду. — Лисиця завила звірів у загороду, обнесину височезною каменною стїною з жилїзними воротами. Потім пішла до царя і каже: Звірі уже в загородї, прикажіть слугам причинить ворота і замкнуть. — Царь спитав: А за шо ж він прислав мінї гостинця, яж з ним ни знакомий! — Так він бажа з вами познакомить ся і як шо можно буде, то й породичаїть ся. Він чув, шо у вас є дочка і зна, шо ви любитиль охотить ся, так от він і посила вам в знак уваженія до вас подарочок. — А шо він, багатий? — О! у його багатсгва нисмітна сила. От приїзджайте до його в гостї, подивитесь. Він дуже прохав вас приїхать вмістї з дочкою. Він вам од разу понаравить ся, молодець куди вгодно, кругом 16. — Добре, скажи йому, шо після завтрього може будим у його. — Лисиця побігла тим шляхом, який лижав до хором царя Змія. Царь зовсїм був роздумав їхать: Чого ради я попрусь до його? Всякий скаже, шо я поїхав набивать ся своєю дочкою. Нихай він до мене приїде, коли йому треба. — А царевна одно намогалась, шоб поїхать. Їй хотїлось подивить ся на молодого царя. До неї приїзджали сватать ся з усих земель королї та царі і ни один по душі ни прийшов ся, всї були то дуже старі, то никрасиві. Царевна уговорила батька поїхать до низнакомого царя.

Лисиця бігла по шляху і дивилась на всї боки. Побачила біля шляху чириду коров, видимо ни видимо. Лисиця підійшла до пастухів і пита: Чиї се корови? — Царя Змія, — одмовили пастухи. — Слухайте, хлопці, шо я вам скажу. Позаді мене їде царь Грім і Молнїя; коли він спита, чиї се корови, так ви йому нарошне скажіть, шо ця чирида Грицька Скорохвата, а як так ни скажите, так він вас побє і попале. — Лисиця побігла далї, наткнулась на табун коний, там було їх бізлїчне число. Порівнявшись з пастухами, спитала: Чиї се конї? — Царя Змія, — одповіли пастухи. — Лисиця каже: Слухайте, хлопці, шо я вам скажу. Позаді мене їде царь Грім і Молнїя; як шо він спита вас, чиї се конї, так ви скажіть Грицька Скорохвата, тодї він вас ни троне, а як так ни скажите, так він вас побє і спале. — Добре, лисичко, так і скажим. — Лисиця побігла далї. Наткнулась на отару овець, підійшла до пастухів і пита: Чиї се вівці? — Царя Змія, одповіли пастухи. — Слухайте, хлопці! Позаді мене їде царь Грім і Молнїя. Коли ви хочите остать ся живими, так кажіть на його спрос, чиї вівці — Грицька Скорохвата. А як так ни скажите, так він вас побє і попале. — Добре, лисичко, так і скажим. — Лисиця побігла далї. Наткнулась на табун свиней. Побачивши пастухів, спитала: А чиї се будуть свинї? — Царя Змія, — одповіли пастухи. — Слухайте, хлопці, шо я вам скажу: позаді мене їде царь Грім і Молнїя. Коли хочите остать ся живими, так скажіть йому, як він спита, шо свинї Грицька Скорохвата, а як так ни скажите, так він вас побє і попале. А коли скажите, шо свинї Грицькові, тодї він вас ни троне. — Добре, лисичко, так і скажим. — Лисичка уже стала підближать ся до усадьби царя Змія, дивить ся, а на луках гусей та качок видимо ни видимо; вона підбігла до пастухів і каже: Хлопці! Чия се птиця? — Царя Змія, одмовили пастухи. — От шо, хлопці; позаді мене їде царь Грім і Молнїя, так скажіть йому, шо вся ця птиця Грицька Скорохвата, тодї він вас ни троне. А як спита і ви так ни скажите, так він вас побє і попале. — А далеко він? — спитали пастухи. — Та ось скоро нагряне. — Ну добре, ми так і скажимо, хай йому всячина. — Лисиця добігла до дворця царя Змія. Побачила слугу і каже: Скажи ти своєму цареві, нихай вийде сюди на хвилину, я йому шось скажу, є дуже важне дїло. — Слуга доложив... Змій вийшов на балкон і пита: Шо там тибі треба, яке там таке у тебе є важне дїло до мене? Як ти сміла мене тривожить? — Ни прогнївай ся, государь; я прийшла збавить тебе од смерти. Позаді мене їде царь Грім і Молнїя, так

він тебе убє і спале; він такий грізний, шо всих бє, хто б ни попав ся під його руку. Так от ховайсь мирщі, шоб він тебе ни знайшов, а то як нагряне, так бида буде. — А я запрусь в хоромах і його до себе ни допущу. — Ні, так ти ни спасес ся од смерти; він тоді всі твої хороми розібє і спале їх. Ти краще сховайсь в саду в яке небудь дериво, а я скажу, шо тебе дома нима, мов поїхав за три дезять земель гостювать; тоді він поїде дальші, нічого ни троне. — Ну добре, я сховаюсь в саду подальші од хором в дупло; там у мене є здоровенне дериво з виликим дуплом, так я туда влїзу і пирисижу, поки він проїде. — Добре ти пригадав, тїко треба те дупло чим нибудь загородить, шоб воно ни було примітне. Саме краще обмотать коноплями, а зверху конопель намазать смолою для того, шоб ни лазили на його шкодливі чірвяки і всякі комахи. — Браво ти, лисичка, пригадала; значить, я зараз сховаюсь в дупло, а ти скомандуй, шоб гарненько обмотали дупло коноплями і обмазали смолою так, шоб нікому в ніс ни влїзло, шо я тут сижу.

Змій влїз в дупло, а лисиця побігла до царських слуг і сказала: Царь приказав, шоб ви зараз нисли до його в сад 12 пудів конопель, 12 пудів смоли і три пуди дроту. — Слуги замитушались по двору, як мурашки, в одну филину наволокли до дупла всякого знадобя і почали обмотувать того дуба коноплями і намазувать смолою. Намотали раз конопель, намазали смолою, укрутили гарненько дротом, потім другий раз обмотали коноплями, намазали смолою і знов укрутили дротом і в третїй раз так саме зробили. Потім лисиця потихеньку каже слугам: Ходіть до дворця, там я вам шось скажу. — Пішли вони в двір, лисиця і каже: Знаїте, хлопції, чого се ваш царь сховав ся в дупло? З вас деякі чули, шо я з ним балакав. Сюда їде царь Грім і Молнїя; він такий грізний, шо всих бє і пале, а особливо Змія він живим ни випусте. Так от Змій і сховавсь, шоб укрить ся од такої грози. Коли нагряне царь Грім і Молнїя, так ви всї кажіть, шо се дворець Грицька Скорсхвата, тоді він вас ни троне, а як так ни скажите, тоді вам всим погибать. А шоб нам ни попастись в брихнї, так я зараз побіжу на сило і привиду молодого бравого парнягу Грицька. Як зайде той молодець в дворець, так ви його виличайте ваше виличество і усердно прислужуйте йому і за гостями теж. Тоді все буде гаразд, він вас ни троне, ви останитесь живі, здорові. — Добре, лисичко, ми так і зробим.

Лисиця мотнулась за Грицьком. Найшла його на полї, підбігла і каже: Ну Грицько, тепер твоє дїло в шапцї, я уже все устрояла, шо треба було. Змія загнала в дупло і обмотали того дуба коноплями з смолою, аж тричі і дротом укрутили його так, шо тепер він чортового батька вискоче. Запалим того дуба і він згорить там. Тїко треба на всякий злучай застрілить його, а то як би він ни вискочив, коли коноплї обгорять. Може він такий дужий, шо й дріт його ни вдерже. Коли приїде царь, так ти похвастайсь, шо у тебе є такі ружя, шо дуже гарно стріляють, можуть хоч який товстий дуб пробить. Тодї потребуїш од слуг самих луччих ружів і підим пробувать їх до того дуба, де сидить змій. А зараз ходїм у хороми порядки давать; тепер уже ни опасно, ти тепер хазяїн всьому царству. Приїде царь, так ни скісняйсь, будь як дома, покажи себе, шо ти хазяїн, настоящий царь і гляди, ни промов ся, шо ти був батраком, а кажи, шо ти був і є царь.

Подались вони до дворця. Увійшли в хороми і почали роздивлять ся, де шо стоїть, шоб знать, шо до чого. Низабарьом нагрянув і царь з жінкою і дочкою нивістою. По дорозї царь натикавсь на череду коров, на табун коний, на отару овець, на свиней і на птиць і во всих пастухів питав: Чия се худоба? — Пастухи всї як один казали: Це Грицька Скорохвата. — Царь подумав: От добра у його багато, він багатший од мене. — Приїхав до дворця і тут ни втерпів, спитав: Чий це дворець? — Слуги одповіли: Грицька Скорохвата. — Царь здивував ся: От дворець, так дворець, з роду ще такого ни бачив. — А дворець був увесь з хрусталю та з мрамору, а украшиний золотом та сирибром. Цариця сїпнула дочку за рукав і каже їй на ухо: От у кого багатства! Він далеко багатший од нас. За такого можно вийти за між. Буде сватать ся, соглашай ся, Анюта.

Грицько побачивши гостей, потребував од слуг царську одїж. Йому живо подали. Він мирщі одїг ся і вийшов зустрічать гостей. Зайшли в хороми, ни знали, куди свої очі повиртать; куди ни подивлють ся, скрізь золото та сирибро та всякі разноцвітні дорогі каміня. Обійшли вони всї кімнати, подивились на все, потім зайшли в саму вилику кімнату, їх попрохали сїсти. Грицько вилїв подать обід. Обід подали такий гарний та смашний, шо цареві нїколи такого ни доводилось їсти. Чого вони тїко ни подавали! Як кажуть, одного тїко птичого молока ни було. Опісля обід Грицько пригласив гостей гулять в сад. Вийшли з хором, Грицько похвастався: От у мене є гарні ружя,

таких ні в кого нима. Нихай хоч який буде товстий дуб, пуля наскрізь проскоче. — Тут він зараз же вилїв подать їм пару самих луччих ружів. Пішли вони в сад гулять. Дойшли до того дуба, в якому сидїв Змій. Грицько каже: От давайте, ми попробуїм прострілить цей дуб, він самий товщий од усих. Давайте, ми прицїлим ся разом; я возьму повище трохи, а ви низче. — Грицько показав, куди саме стрілять. Грицько прицїливсь як раз в те місто, де було дупло; в теж саме місце і царь цїлив, тїко трохи понижче. Як торохнули разом обидва, все равно як грім загримів. Пулї пробили дуба наскрізь і проскочили на вилит, бо дуб же був пустий, пулям припадало пробить тїко одну стїнку дуба. Обидві пулї попали в Змія, одна в голову, а друга в груди. Грицько натровив царя іще по разу вистрілить, бо він сомлївав ся, шо може пулї ни зачеплють Змія, як би іще ни остав ся живим. Вистрілили вони іще по разу, потім пішли всї гуртом до хором. А лисиця тим часом побігла до сторожа, який биріг сад і сказала: Іди ти зараз до того дуба, шо з дуплом і запали його. — На шож його палить? — спитав сторож. — Так царь Змій приказав; там в дуплї завилась ядовита змія, те дупло уже обмотали конопями і обмазали смолою, а тибі велино, шоб ти підпалив зараз же, шоб змія згоріла в містї з дубом. — Сторож нїчого ни знав, ни відав, шо тут у них дїїть ся, пішов і підпалив того дуба. Грицько з гостями гуляв по цвітниках, а дуб палихав. Слуги догадались, шо дуб горить той самий, у який сховав ся царь Змій, а тушить іти ни сміли, бо вони думали, шо запалив царь Грім і Молнїя.

Грицько затїяв розмову про сватанє. Нивіста і старі з радістю согласились, вони тїко й того ждали, шоб їм натякнув про свальбу. Поладнали діло, назначили день свальби і розпрощались. Царь з сїмейством поїхав до дому готовить нивістї придане і оповістить всих знакомих і родичів, шоб їхали гулять на свальбу до молодого царя Грицька Скорохвата. А Грицько оставшись дома призвав до себе всих слуг і сказав: Змія вашого царь Грім і Молнїя, як бачите, спалив, а тепер царем буду я. Царь Грім і Молнїя оддає за мене свою дочку і наставля мене тут царем. Тепер ви повинуйтесь мінї. Змія вашого нима і ни буде. Чириз тиждинь приїде царь Грім і Молнїя з своїми гостями на висїля, так ви постарайтесь приготовить пир на весь мир, шоб всього було до волї і по порядку.

Слуги раді старать ся, почали готовить ся; для них іще краще було, шо Змій загинув. Грицько подумав сибі: Слуги полякались царя Грому і Молнії, чириз його і мене будуть боять ся і поважать. А як рознюхають, узнають од садового сторожа, шо Змія спалив ни царь Грім і Молнія, а сторож і шо мій будущий тесть ни Грім і Молнія, а чоловік такий же, як і всї, так вони можуть учинить смуту і чого доброго убють мене так, шо краще буде, коли я сторожа убиру, тодї всї кінцї у воду.— Грицько взяв ружьо і пішов у сад охотить ся. Побачивши з далика сторожа, сїв за кущ, прицїлив ся в його, бух! Сторож пирикинувсь і ни піднявсь з міста. Опісля садовник найшов сторожа мертвим і теж всї подумали, шо і його убив царь Грім і Молнія.

Пройшов тиждинь, приїхав царь Грім і Молнїя з своїми гостями, привіз духову воєнну музику і загуляли свальбу. Гульбище йшло цїлий тиждинь, потім розїхались по домах. Грицько ожинившись, став жить щасливо. Лисиця жила в саду і що дня їла курятину. Пройшло с тиждень, Грицько згадав про те, як він жив у хазяїна і чириз шо він став жить тепер так щасливо. Тут йому прийшло на думку: А шо, як лисиця с ким нибудь задружить і проязичить ся, хто я такий був і чириз шо я став царем! А вона може проговорить ся ничаянно, ни ради того, шо мене захоче оканфузить, а просто таки похвастаїть ся своєю мудростю і тут нивзначай вискажить ся, як вона ухитрилась посадить мене на царство. Нї, треба лисицю вбить, щоб поховать всї кінцї, а то я ни можу так жить спокійно. — Грицько повилїв слугам вбить лисицю. Слуги митю схопили ружьо і ухокали лису; вони були дуже раді, шо збавились од лишньої роботи, бо їм уже набридло панькать ся з нею.

Одного разу Грицько згадав про своє прежне житя і задумавсь: А як я жив колись, страждав, томивсь над чужою роботою, ни знав нї дня, нї ночі, а таких, як я був, і тепер ни мало на світї. Треба взять ся за це дїло! З того часу Грицько почав всих надїлять землею, у кого ни було і помагав бідним обзаводить ся своїм хазяйством. Грицько нираз згадував про свій гріх. Грішник я виликий; був бідним, за те у мене була душа чиста. А тепер хоч і багатий, за те гріха на душу хватив. У хазяїна украв три курицї, убив Змія. Ну, нихай змій гадина, нихрещена душа, за його гріха мало, а за ві що я бідного сторожа убив, і лисицю, котра мене на ноги поставила? А всьому винне багатство і слава. Ни дарма кажуть, шо ни пустивши ду-

шу в ад, ни будиш багат. Жить щасливо на цім світї, попадеш в нищастя після смерти. — Грицько старав ся спокутувать свої гріхи добрими дїлами.

Записав П. Тарасевський в Шебекинї, Курської губ.

Паралелї: П. Рудченко, Нар. южнор. сказки. т. I. ст. 32—33. ч. 18 (дуже нерозвинений варіянт): так само: т. II. ст. 9—11. ч. 5. — А. Малинка. Сборникъ матеріаловъ, ст. 318—324. ч. 39—41. — А. Аөанасьевъ. Народ. рус. сказки. т. I. ст. 245—250. ч. 98—99. — М. Худяковъ. Великорус. сказки. т. III. ст. 89—92. ч. 98. — A. Gliński, Bajarz polski. т. III. ст. 144—157. ч. 8. — A. Škultéty a P. Dobšinský. Slovenské povesti. ст. 737—744. — L. Gonzenbach. Sicilianische Märchen. т. II. ст. 59—65. ч. 65. — Житє і Слово. т. III. ст. 55—57. — О. Розцольський, Галицькі нар. казки (Етн. Збірник. т. VII). ст. 98—101. ч. 53. — В. Гнатюк. Етногр. матеріяли у Угор. Руси. т. III. ст. 102—104. ч. 57. — J. Haltrich. Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande in Siebenbürgen. ч. 13. — Fr. S. Krauss, Sagen und Märchen der Südslaven. т. I. ч. 24. — P. Asbjørnsen und Jörgen Moe. Norwegische Volksmärchen. т. I. ч. 28. — Простору лїтературу предмета зібрав проф. Ю. Полївка у своїй працї: Le chat botté. сравнителна фолклорна студия (Сборникъ за народни умотворения. наука и книжнина. т. XVI—XVII. і окрема відбитка. Софияя. 1900).

209. Кіт — опікун.

В однім селї жила бідна вдова; ни мала нїц, тілько хатину і дужи старого кота. Тай тота вдова була дужи роспустнице, мала шо року по дитинї. Али вона тоти дїти ни мала чим годувати і все, шо сї дитина уродит, а вна озме тай ту дитину в ночи утопит. Тай так вітопила шос десєтеро ґітий. Али одної ночи має вона дитину дес коло опівночи, аш чує, хтос піт хатов кричит: „Втвори“! — Встала вона, втворила хату, дивит сї, а то дужи старий ґід тай просит сї на ніч у тої вдови. Вдова кае: „Ей, ґідуню, я би вас приймила, али навіть ни маю соломи вам постелити“. — А ґід каже: „І на голї зимли нїчку переспю“. — Увійшов ґід до хати, дивит сї, дитина є маленька. Але питає сї тогди ґід тої вдови, каже: „Ви маєте чоловіка“? — А вдова каже: „Я чоловіка ни маю вже більши як десїть лїт“. — А ґід кае: „Як ни маєте чоловіка, ше й такі біднї, шож ви с тов дитинов будете робити“? — А вдова каже: „Я вже ни одно втопила, то і се ни буду довго тримати. От“ — кажи — „озму зараз, віднесу і втопю“. — А ґід каже: „Ий, того вже більши не робіт, бо то гріхи ниспасенї, за то с пекла нїколи ни вийдеш. Али“ — кажи — „маєш дитину топити, лїпши озми, віднеси де, та покладь коло дороги тай хтос буде їхати тай дитину озме“. — На рано ґід зібрав сї тай пішов; вдова послухала того ґіда тай віднесла дитину. Віднесла на поле, поклала попри гостинец. а

сама стала в жито тай дивит сї, шо с тов дитинов буде сї робити.

Ідут люди гостинцем і їдут, дитина кричит, а то ніхто на то навіть ни уважеє. Али чує, їди якєс повуз; дивит сї, а то якєс пан с панев. Їдут вони, али вчула панї, шо дитина кричит. Казала панї стати, фірман став, панї злїзла, узєла ту дитину, подивила сї тай кажи до пана: „Мужу мій коханий, ми дїтий ни маєм то озмім собі ту дитину, бо буди гріх, як та дитина з голоду умре“. — „Я ни бороню“ — каже пан. Тай узєли тай поїхали. Віходит та жінка з жита тай дєкує Богу, жи Бог післав ї такого чоловіка, жи привів ї до розуму, і взєла тай пішла. Али в рік вродила сї знов дитина. Вна зробила так само; вродила сї трета, вна знов так зробила. Али уродила ї сї читверта вже ґівчина; ну, она взєла тай понесла уже ту дитину в лїс.

Али тої вдовиці старий кіт іде за вдовицев тай дивит сї, де вона ту ґівчину хоче віднести. Ідут вони, йдут дужи довго полем, она іде дорогов, а кіт іде боком, аби єго не вигіла, аж прийшли до лїса. Тай узєла, поклала ту дитину коло скали тай сама хокіла іти, але вона не вигіла, що кіт за нев є. Тогди кіт скочив на ту вдовицу тай задушив ї. Тай як ї задушив, вінайшов у скалї ґиру тай заніс ту дитину у ту ґиру — то була велика ґира, — а сам пішов шукати шос, аби дитинї дати їсти. Али ходит лїсом, ходит дужи довго тай здибає козу. Узєв, спинив кіт ту козу тай кажи до неї: „Куда йдеш“? — Вна кажи: „От іду на долину води напити сї“. — А кіт кажи: „Ходи зо мнов“. — А коза кажи: „Куда“? — „Ой“ — кажи — „я тибе заведу“. — Коза кажи: „Ой я с тобов ни піду, йди гет від мене“. — А кіт кажи: „Як ни підеш, то лиш поти будеш жити, бо скажу зараз свойому стрийови медведеви тай тибе розідре“. — А коза кажи: „Ий“ — кажи — „я піду с тобов уже“. — Узєв кіт, зробив вужевку, заклав на козу, аби не утїкла тай веде. Привів ї аж до тої скали, а дитина уже їсти дужи схокіла тай кричит; а коза як сї сполошила, пішла, кілько витко. Кіт за нев, ни міг ї стримати, бо що коза, то ни кіт. Али бігла коза, аж сї добре втомила, а кіт якос перекрутив ужевку за граба тай козу стримав. Привєзав добре, як зачєв козу кусати, так кусав, що аж кости було витко — так сї дужи був розлютив. Коза зачєла сї дужи просити, аби пустив, али кіт кажи: „Як ти мене змудрувала, то я тибе вже ззїм“. — А коза кажи: „Ой даруй минї вже житє, я вже піду с тобов і буду слухати, шо ти скажеш“. — Узєв кіт, вілїз на козу тай кажи: „Типер іди туда,

куда я тибе був привів, а як схоч куди тїкати, то я тибе зловлю за горло тай задушу". — Коза кажи: „Ой нє, я уже того ни зроблю, лиш абис минї нїчо вже ни казав". — Їде кіт на козї, їде, аж заїхав знов до тої скали. Дитина знов такі кричєла, але коза вже ни кікає. Кіт кажи: „Ни бій сї сеї малої дитини, вона тобі нїчо ни зробит". — Злїз кіт, завів козу до скали, де дитина була, казав козї, аби лєгла, коза послухала, лєгла тай кіт посунув дитину трохи далї і дитина трохи попісцала тай уже ни кричєла. Тогди кіт пішов знов у лїс; ходит, ходит, здибає їжа такого, шо набрав на себи листи і сїна тай поволи лїзе. Як уздрів кота тай сї дужи напудив, скинув с себи сїно і листи тай сховав сї за корч. Али кіт вигів, куда він сї сховав, прийшов піт корч тай кажи до него: „Ни бій сї мине, я буду тобі тато". Тай кае: „Куда ти с тим набором хоків іти"? — А їж кажи: „От шукаю собі такого місце, аби укласти тай абим мав де переночувати". — Али кіт каже: „Ходи, я тобі найду тай будем оба газдувати". — А їж кажи: „Та скажи де"? — „Ти не питай, али ходи". — Але їж каже: „Як ни хоч сказати, де йти, то я ни піду". — Тогди кажи: „Тут є таке місце в лїсї, там є скала, що можна биспешно перебувати". — А їж кажи: „Ой я вже там був, али то дужи дилеко, я там уже мав навіть хату, али мене ворог заїц вітти вігнав. Я йшов цалих два місїцї, закім суди зайшов". — А кіт кажи: „Ни бій сї, я вже заяцє вігнав, ти сїдай на мене, я тибе зараз занису". — Сїв їж на кота, та за кілька годин принїс їжи перед скалу тай тогди кажи їжови: „Злазєй з мени, підем до хати". — Увійшли вони до тої ґіри, кіт казав, аби їж скинув тото листи тай сїно і аби ще пішов. Їж пішов ще, а кіт дав тото, що принїс, козї, аби ззїла, бо коза ни могла вставати, що ї кіт дуже покусав. Коза ззїла тото листє і сїно і знов принїс їж і знов ззїла. І шос с кілька раз приносив; коза попоїла, дала дитинї сцати і дитина знов заснула. Тогди кіт пішов, поміг їжови накладати листи і їж нанїс вже на поскіль і так за оден день наносив тілько богато, що мала коза що їсти і поскіль була. Так їж доносив цїлий місїць, доків коза добре ни віздоровила сї. Як уже коза віздоровила сї, то ходила сама пасти сї. Тай попасе сї тай знов прийде, дитинї даст сцати тай піде пасти сї.

Тогди уже кіт не мав що робити, бо коза сама годувала дитину, а їж доносив, шо було траба, то їму сї ни хокїло в скалї сигіти тай ходив дес на села там до якоїс панї. Та панї любила того кота; даст му їсти, попистит сї з ним, бо він знав усїлякі

штуки показувати тай вона го любила. Прийде ніч, він знов прийде до дитини, переночує, а рано скаже, що має та коза тай їж зробити тай знов іде до тої пані. Так ходив той кіт до тої пані шос десїт літ; али одного разу пані дужи далеко поїхала, а слуги сї лишили тай вони ни любили того кота; а кіт забрав сї звітти тай пішов ще далї тай зайшов до дужи богатого пана. Той пан любив того кота тай сказав, аби му то саме давали їсти, шо сам їст. Али було там у того пана два локаї, а як пан той поїхав шос на два місїцї, то тоти локаї давали їсти котови. Али раз зачув кіт, що локаї балакали, бо тоти локаї гадали, що він нїц не розуміє, а кіт усьо розумів. А локаї балакали собі так: „Сей пан богатий, то як прийде, то озмім, єго вбиймо тай то буди всьо наше тай ми будем панами“. — Ну, наколи пан приїхав, зарас пішов кіт і всьо тото росказав. Пан як то вчув, зараз казав тих обох локаїв повішіти, а кота ще ліпши доглєдав, дав єму на віки окромішний покій.

Але той кіт, що був уже у того пана то був, а як уже му сї самому навкимило, прийшов до пана тай кажи: „Пане, я вже віт теби хочу сї забирати“. — А панови зробив сї великий жєль за таким вірним слугов тай кажи: „Або тобі зле у мене? Ни маю нї жінки, нї гітий, що я сам буду робити“? — А кіт кажи: „Я ще сї до теби верну, али мушу подивити сї до свого дому, бо я лишив дома там жінку і дитину“. — Тогди взєв той пан, казав запрєчи файні конї в срібну бричку тай відвезти того кота. Али той кіт кажи до пана: „Як ми даєш конї і бричку, то дай ми ще гроший на дорогу“. — Взєв пан, дав ще й скриньку гроший; сїв кіт на бричку тай поїхав сам биз фірмана. Али їде той кіт, їде, тай здибают єго жандарі тай каут: „Шо ти є за оден“? — А він кажи: „Я є кіт“. — А вни сї єго питают: „А вітки та бричка і конї“? — Він кажи: „Минї пан дав“. — А вни каут: „Ну, а деж той пан є“? — Кіт кажи: „Пана нима, пан минї дав тай я сам їду“. — Жандарі кажут: „Ти мав пана везти тай пана задусити“. — Тай хокіли собі взєти бричку й конї, а кота забити. А кіт тогди взєв, дав ту скринку гроший жандарєм тай жандарі пішли, а він поїхав.

Али їде кіт, їде, тай заїхав аж до тої самої пані, шо був перше. Пані як уздріла, що кіт той самий, що у неї був, сам їде на такі бричцї дорогі і ще такими кіньми, дужи сї здивувала. Тогди узєла конї до стайнї з брички, казала коням дати їсти, а кота взєла до покою, дала котови їсти тай зачєла питати сї, вітки він то всьо має тай куди він типер їди? — А кіт кажи:

„Мині то всьо дав пан удовець за тото, що я єму вірно служив“. — Вона запитала сї, ци не знає він, як той сї пан називає, а він ї сказав як, а вона кажи: „То мій рідний брат“. — Тогди зачєла сї питати, куда він хоче їхати, а він сказав: „Я їду в лїс, а там в лїсї є скала, а в скалї є дївчина, що коза з маленької дитини годує“. — Тогди взєла панї що найкраще убранє. сїла з котом на бричку тай поїхала.

Їдут вони, їдут, заїхали в лїс, тай їхали тим лїсом штири дни. Аж дивит сї кіт, а то уже витко такі тоти скали. А коза як учула, що хтос їди, віскочила с тої скали тай сховала сї за корч; а кіт вигів, де вона сї сховала, злїз з брички, прийшов від козї тай кажи: „Ни бій сї, козо, я той самий кіт, що тебе привів до тої скали“. — Прийшли вони вже до тої скали, панї також якось сї запхала в ту гєру тай дивит сї, а то така дївчина велика сидит гола у листю... Тогди панє узєла тото убранє, вбрала тоту дївчину, дївчина сї втїшила дужи і поклонила сї пани до ніг і котови, бо то всьо кіт зробив. Як уже вбрала панї ту дївчину, то дївчина дужи красна стала. Тогди кіт кажи: „Вілазєймо вітси, будем кудас їхати всїма“. — А дївчина уже в лїсї в скалї здичїла тай кажи: „Я нїгде вітси ни хочу йти, мині тут добре“. — А кіт кажи: „Що я сказав, то маєш зробити, бо бис давно загинула, якби не я“. — Тогди війшли вони, коза і та дївчина, а кіт нагадав си ще за їжа тай кажи: „А їж де пішов“? — А коза розплакала сї тай кажи: „Ой нима, вже вмер“, — кажи — „там лижит під деревом“. — Кіт кажи: „Аву покажи, де він є“. — Тогди коза війшла, показала, кіт узєв, закєг їжа в скалу тай кажи: „Він так на вас працував, то аби за то єго звірина кигала по лїсї? Най лижит тут“. Узєв, приклав лиским. Тогди усї повілазили, сїли на бричку, коза с тов гівчинов з заду, панї на сиридинї, а кіт сїв на переді тай фірманив.

Али їдут вони, їдут, уже нидалеко того пана, де кіт був. Той пан як уздрів, що кіт уже назад до него їде, казав с тої радости стрілєти; коза напудила сї тай хокіла тїкати, а кіт кажи: „Тихо сиди, бо як скочиш, то тибе застрілє“. — Тай вже тихо стало, тогди усїма позлазєли, позаходили до покою і госки сї, їгє всїма разом: Коза, кіт, пан, панї і гівчина. Погостили сї трохи тай тота панї пішла до дому, а пан оженив сї с тов гівчинов. Той кіт порєткував всїм на дворі, а коза усїм дробом, а пан с панев сигіли в покоях. Тай тота панє мала хлопцє від пана, тай уже хлопец віріс троха, а пан заслаб тай казав вімурувати каплицю, а піт тов каплицев казав сибе поховати; тай казав,

що як кіг умре і коза, аби також жінка поховала. Тай вона послухала свого чоловіка. Як вони повмирали якос так разом, то ховали їх так, як того пана, ксьондзи. Тай як уже їх поховали, то тота пані дужи плакала за котом і за козов, тай в рік і сама вмерла. Тай ї там поховали піт ту каплицу. Хлопец лишив сї тай уже бідний ґаздував сам.

Зап. І. Волошинський в падолисті. 1913, від Штеф. Хімски з Далешева. п. Городенки.

XIX. Віл.

210. Чому воли не бігають швидко?

Віл з конем заспорили, хто швидче біга. Кінь каже, що він швидче, а віл: „Я б іще дужше й за тебе побіг, да в мене сили багато, дак бою ся, щоб земля не провалила ся“.

Ну, а таки побігли в двох наввипередки. От віл біг-біг, та набіг на рів та так і загурчав туди. Лежить та думає: „Оце ж уже земля провалила ся“.

Так з того часу воли вже й не бігають, тільки бігають з дроку.

Б. Д. Гринченко, Изъ устъ народа. ст. 14. ч. 19.

Паралелї: Кiев. Старина. 1888. кн. VI. ст 359.

211. Віл і корова в плузї.

Ґазда іспряг бив із волом корову орати, бо не мав двох волів. Коли мало уйшли корова з волом та корова ся бояла поля думала, што то вшитко ї орати, а вôл знав, што лем єден дараб. Корова кажи волови: Неборе воле, широкоє поле! — А вôл їй одказав: Єщесь не орала, та вжесь ся заср...а!

І. Верхратський. Знадоби для пізнаня угор. рус. говорів. т. І. ст. 131.

212. Як бики гнївали ся на господаря.

В одного ґазди була корова і два бики, близнюки, від тої корови. Той ґазда все файно коло них ходив і дозирав, бо дуже любив свої близнюки бички. Аж раз на сьвітий вечір поїхав він в ліс по дрива. Поїхав рано тай сигів цілий день, бо було дужи слиско і ни міг живо вікігнути дрива з ліса. Тай так був бики помучив, шо аж язики повивалювали. Приїхав ду дому,

привєзав коло порожних ясел і пішов дрива скидати з воза. Скидав дрова, пішов до хати, а в хаті були гостї, що прийшли на вечеру. Повечеріли, зачєли колїдувати і забув ґазда за худобу, що від ранку ще нїчо не їла. А корова і бики стоя тай кажи короза до бика: „Видиш, сину, ни догодивіс ґаздї тай ади вгнївав сї на теби і не віходит від нам. Тай я терплю через тебе голоду“. — А бик каже: „То ти, мамо, стояла, а я робив цїлий день, вікручував ноги на грудї у лїсї, а віїхав за лїс, ожиледа до гори тай нираз їм упав“. — А вона каже: „Та ти кигниш, а я кормлю цїлу хату своїм молоком, та бо ще й продає ґаздинї“. — А бик кажи: „И, та він ни повиним за нас забути. Я маю нагію, що він і зараз війде. Ти ни знаєш, що він в опівночи віходит від нам, абим му руки полизав“. А корова кажи: „Слухайти, гіти: Як він у ночи війде, то лижіт, навіть ни дивіт сї на него“. — І вже позасипєли.

Чуют у ночи, хтос іде до стайнї. А то ґаздинї увійшла з лїхтарнев, подивила сї, а ясла порожні; як зачне свого ґазду сварити... Внесла худобі сїна і пішла. А корова каже: „А видити, гіти, що я лїпши своїї газдини догодила, бо в ночи війшла і вінисла минї їсти“. — І попоїли тай полєгали. Але віходит рано газда і зачєв дужи жєлувати; кажи: „Худібко моя, як я забув за теби. Я мав сьвітий вечір, а ви постили, саракі“. — А бики сї змовили, навіть ни обзирают сї на него, гнївают сї. Зачєв він їх гладити і ласькати їх і пішов до хати з великим жалем. І каже бичок: „Як вінисе їсти, траба їму вібачити, бо вижу, що він жєлує за тим, що нам ни дав їсти в вечір“. — Дивє сї, а він віносит у цебрі вівсєнну полову, примащену муков; уніс пахучого сїна і зачєв їх припрошувати. І бички віт тогди на него сї ни гнївали, а він на них ни забував, борши їм давав, як сам їв.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Леся Лущака з Далешева, п. Городенка.

Паралелї: A. Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 206. — O. Hackman, Märchen der finnländ. Schweden, ч. 206.

213. Воли і цап.

Був чоловік, мав пару волїв і дужи ними кижко робив. Аж одного разу в вечір прийшли вони до дому, дужи сї кишко напрацували і зачєли говорити один до другого, що тєжкє оранє мали, дужи сї змучили. А цап то почув і кажи: „Які ви дурні на цисе. Я бувши вами зараз бим сї зробив слабий і ґазда ни піде одним биком орати“. — Ґазда стояв під стайнев і то всьо

слухав, що вони говорили, тому вже знав на перед, що вони гадают робити. На другий день рано приходит до стайні, а бик один лежит уже, як звикле, сумує, бо він слабий. Газда ни дає єму їсти, бо кажи, що слабий їсти ни хочи. Тому здоровому дав їсти, погодував его і пішов ним орати разом іс цапом; а як відходив рано з дому, то казав жінці, щоби їсти волови ни дала, анї води. І так бик лижєв цїлий день голодин і биз води за ту кару, що сї зробив слабим.

Той знов, що пішов з цапом орати, був дужи злий на цапа, бо єму зле було з ним орати, а сей був злий на цапа, жи стояв голодин і цїлий день нїчо ни їв. То в вечір, як сї посходили, то би були цапа забили с тої злости, що він їх так зле нарадив, бо вни хоть були помучинї, лїпши було обом робити.

Зап. І. Волошинський в мартї 1914. від Ів. Воробця з Далешева, п. Городенка.

Паралелї: M. Valjavec, Narodne pripovjesti u Varaždinu i okolici, ст. 256 257, ч. 53.

214. Соломяний бичок.

Жив собі дїд та баба; дїд служив на майданї майданчиком, а баба сидїла дома, мички пряла. І такі вони біднї — нїчого не мають; що зароблять, то проїдять, тай нема. — От баба й напалась на дїда: „Зроби тай зроби минї, дїду, соломяного бичка і осмоли його смолою“. — „Що ти, дурна, говориш, на віщо тобі той бичок здав ся“? — „Зроби, я вже знаю на віщо“. — Дїд — нїчого робить — взяв, зробив соломяного бичка і осмолив його смолою.

Переночували. От на ранок баба набрала мичок і погнала соломяного бичка пасти; сама сїла під могилою, — пряде кужіль і приказує: „Пасись, пасись, бичку, на травицї, поки я мички попряду! Пасись, пасись, бичку, на травицї, поки я мички попряду“! — Поти пряла, поки й задрімала. Коли це з темного лїсу, з великого бору біжить ведмідь; наскочив на бичка: „Хто ти такий? — питає, скажи минї. — А бичок і каже: Я бичок третячок, з соломи зроблений, смолою засмолений. — Медвідь каже: Коли ти соломяний, смолою засмолений, то дай минї смоли обідраний бік залатати. — Бичок нїчого, мовчить. Медвідь тодї його зараз за бік, давай смолу оддирати. Оддирав, оддирав тай завяз зубами та нїяк і не вирве. Сїпав, сїпав — нї. Затяг того бичка бо зна куди. — От баба прокидаєць ця, аж бичка і нема: Ох минї лихо велике! Де це мій бичок дїв ся?

Мабуть він уже до дому пішов! — Та мерщій днище та гребінь на плечі та до дому. Коли дивиць ця — ведмідь у бору бичка тягає. Вона до діда: Діду, діду, бичок наш ведмедя привів, іди його вбий! — Дід вискочив, оддер ведмедя, взяв і закинув його у погріб.

От на другий день ще ні світ, ні зоря, баба уже набрала кужілю і погнала на толоку бичка пасти. Сама сіла під могилою, пряде кужіль і приказує: Пасись, пасись, бичку, на травиці, поки я мичку попряду! Пасись, пасись, бичку, на травиці, поки я мичку попряду! — Поти пряла, поки й задрімала. Коли це з темного лісу, з великого бору вибігає сірий вовк та до бичка: Хто ти такий, скажи мині! — Я бичок третячок, з соломи зроблений, смолою засмолений. — Коли ти смолою засмолений — каже вовк — то дай і мині смоли засмолити бік, а то сучого сина собаки обідрали. — Бери! — Вовк зразу до боку, хотів смолу оддерти. Драв, драв та зубами й застряв, що ніяк уже і не оддере; що хоче назад, то ніяк. Він так вовтузаєць ця з тим бичком! Прокидаєць ця баба, аж бичка уже й невидно. Вона подумала: Мабуть мій бичок до дому побрів! — Тай пішла. Коли дивиць ця, вовк бичка тягає. Вона побігла, дідови сказала. Дід і вовчика у погріб укинув.

Погнала баба і на третій день бичка пастись. Сіла під могилою тай заснула. Біжить лисичка: Хто ти такий? — питає бичка. — Я бичок третячок, з соломи зроблений, смолою засмолений. — Дай мині смоли, голубчику, приложити до боку; сучого сина хорти трохи шкури не зняли! — Бери! — Увязла і лисиця зубами, ніяк не вирвець ця. Баба дідові сказала, дід укинув у погріб і лисичку. А далі зайчика побігайчика піймали.

От як назбиралось їх, дід сів над лядою у погребі, давай гострить ніж. Ведмідь його й питає: Діду, на віщо ти ніж гостриш? — Щоб з тебе шкуру знять та зробить з тієї шкури і собі й бабі кожухи. — Ох не ріж мене, дідусю, пусти лучче на волю, я тобі багато меду принесу. — Ну, гляди! — Взяв і випустив ведмедика. — Сів над лядою, знов ножа гострить. Вовк його й питає: Діду, на віщо ти ножа гостриш? — Щоб з тебе шкуру знять та на зіму теплу шапку пошить. — Ой не ріж мене, дідусю, я тобі за те цілу отару овечок прижену. — Гляди! І вовка випустив. — Сидить та ще ножа гострить. Лисичка виткнула мордочку, питає: Скажи мині, будь ласкав, дідусю, на віщо ти ножа гостриш? — У лисички, каже, гарна шкурка на опушку й на комірець, хочу знять. — Ой не здіймай

Миша подумала сибі: Це він похоже здох з голоду, або дуже кріпко заснув; побіжу я швиденько до закрама, він ни почує.

Тіко миша вискочила з нори і налагодилась прямкувать до зерна, а кіт як опечиний кинувсь до миші і вхопив її за шиворот. Миша почала прохать кота: Ваше сіятильство, вильможний пане, помилуй, ослобони мене на филину, я хоч з своїми дітками попрощаюсь. — Ні, тепер ни одуриш; знаю я вашого брата, у вас і на грош нима правди. — Кіт помняв трохи мишу в лапах і почав уже пригадувать, з якого боку почать мишу трощикувать. Миша баче, шо милости у кота випросить ни можно і випручать ся з його лап теж ни доведеть ся, прикинулась ниживою. Кіт намірився був взять ся за мишу зубами, а з нори тим часом виткнулось дві миші і запікали. Кіт випустив з лап свою добичу, думаючи, шо вона уже нижива, кинувсь до нори. Миша ни гаючи дарма часу, мирщі шусть під скриню і сховалась там. Кіт тих миш ни попав і цю впустив. Опісля того він пролежав біля нори цілий день і ни діждавшись миш, піймавши облизня, пішов птичок ловить.

Зліз на тин, витяг ся, прикинув ся дохлим і лижав нирухомо. Синиці і жовтобрюшки побачивши падоль, налитіли, посїдали на той тин і почали помалу підближать ся до кота, шоб наскубти з його шерсти для своїх кубелиць. Де ни взялись горобці, посїдали на стріху повітки і почали кричать: Жив! жив! жив! — Птички трохи одступили од кота і раз пораз поглядали на його, чи він правда живий, чи може горобці брешуть. А горобці знов почали кричать: Жив! жив! жив! — Кіт так розсердив ся на горобців, шо за малим ни крикнув на них: Замовчте, паскудні... В слух цього кіт ни скавав, а тіко подумав і нивзначай хвостом ковильнув. Птички побачили, знялись і политїли і вже більше на той тин ни сідали. Кіт пролежав з пів дня і нічого ни діждав ся, дарма тіко напарив свої боки супроти сонця. Зплигнув кіт з тину і пішов блукать по двору, нюхав понад тином, чи ни натрапить ся шо нибудь підхоже для їжі, а горобців проклинав чим дуж за те, шо ни дали птичками поживить ся. Ходив, ходив по двору, нічого ни найшов; натикавсь на зимляну жабу, понюхав і одійшов од неї подальші; дарма, шо голодний був, а їсти жабу душа ни налягала. І так він в своєму дворі нічого ни знайшов.

Пішов кіт до сябра в двір. Почав никать там по всих закапелках. Де ни взявсь Сірко, кинувсь на кота. Кіт, як бомба злитів на стріху хати, а потім поліз у вічко, куди голуби влі-

тали і сховавсь на горищі. Там він побачив молодих голубяток, котрі ще в піря ни вбрались. Завидки взяли кота, бо голубята були дуже жирні. Кіт ззїв одно, понаравилось; трохи згодом ззїв і друге. Старі голуби сполохались, всї до годного повилїтали з горища і топтались по криші, боялись до вічка близько підходить. Хазяїн побачив, шо голуби микають ся по двору, пирилїтають то з хати на повітку, то з повітки на хату, по криші топцюють ся, а до вічка ни підходють, од разу помітив, шо там ни переливки; взяв драбину, полїз на горище, подививсь, аж там кіт. Мужик замитушивсь по горищі, мусив найти доброго ґренджика, шоб угостить кота, та на жаль під руку нїчого ни попалось, а кіт тим часом наглядів в стрісї прогалюватину, шмигнув з горища, тїко й бачили його. Мужик кинувсь до гнїзда, аж там пусто; вчора бачив голубят, а сьогоднї уже нима. Мужик добув капкан і приправив його як раз на тому місцї, де кіт довжен був проходить.

Ни спіло добре смеркнуть ся, кіт уже причвалав у гостї і ни довго думавши кинувсь на горище. Ни спів поткнуть ся в дїрку, як тут уже капканом прищимило йому одну лапу; на щастє кота капкан ни зачипив його за голову. Кіт з пириляку і од болї занявчав дуже жалїбно. Мужик мирщі полїз на горище і зняв відтїля капкан вмістї з котом. Взяв добру дубиняку і почав бить кота. Бив добре так, шо кіт пиристав нявчать і ни міг на ноги піднять ся. А мужик бє, бє; придивить ся, шо кіт ногами дрига, знов почина бить. Кіт баче, шо ни дурна шутка, пирикинувсь дохлим і лижав нирухомо. Мужик прислухавсь, кіт ни ворушить ся і ни дише; взяв його за ноги і пирикинув чириз тин в бурян. Кіт полежав трохи, став приходить до себе, пириповз з одного місця на друге. За цїлу ніч кіт оклигав, попробував стать на ноги: держить ся як слїд. Кішки дуже живущі, про це всякий знає, шо кішка шо жінка — однаково живущі. Пириночувавши кіт чуть зоря вибравсь з буряну і потинявсь, куди очі бачуть, геть з сила. Вийшов на дорогу і направивсь до лїсу; на сило йому ни хотїлось і глянуть, бо дуже воно йому в пічінках засїло. Дорогою кіт подумав: Ех! жисть наша нищасна; всї нас бють, всї нас товчуть ни за що, ни про що. Як так жить, краще загинуть! Чого він, анцибол, ни вбив мене до смерти? А тепер мінї осталось тїко посилить ся в лїсї, шоб ни чуть і ни бачить людей; там мене нїхто ни буде бить, буду жить, як у Бога за двирьми, їжі там буде доволї.

Доплентавсь кіт до лїсу, нагибав там дериво з дуплом, забравсь в дупло і лїг опочивать, бо у його всї кістки болїли. Пролежав кіт в дуплї цїлі сутки, опочив трохи і іще дужче оклигав, а їсти хотїлось, аж животи підтягло до самої спини, голод його мучив.

На другу ніч мимо того дуба бігла лисичка і почула, шо в дуплї ниначе шось мурличе. Остановилась, прислухалась і пізнала, шо там кіт. А далї пита: Ти чого сюда забрав ся? Хіба тибі набридло в теплому кутку жить і нїчого ни робить? — Ех! лисичка систричка, тяжко жить на силї, ни довиди Господи нїкому! Чоловік знущаїть ся над нами, ни годує, ни шанує, та ще й бє нимилосердно. Ни можно нїяк жить там. За добро одплачує злом. — А яке ж ти, котику, робив чоловікові добро? — спитала лисиця. — Та як же, цїлий свій вік забороняла його од мишей, збавляла його од убитку, а він мінї за це оддячив, убив був до смерти, ледве оджив. — Лисиця трохи подумала і каже: Може воно й так, тїко навдаку, шоб чоловік за твої добрі дїла так люто над тобою знущав ся. Мабуть ти сам тому причиною. — Та якуж я міг зробить йому шкоду? Тїко і всього, шо одного разу якось нивзначай ринку з смитаною пирикинув, а потім смитану поїв, бо все равно вона пропаща, хазяйка ни сталаб її підгрібать з доливки. А потім в сябра хтось голубят поїв, а він подумав на мене і за це прибив мене. — Е! котику, ото ж воно й долотце, шо з трубочкою; так ми всї кажим. За те нас і на базарь ни бируть, шо ми иноді під возом пакостим. Шоб ни тирпіть од чоловіка мук, іди ти, котик, до мене жить, будим вмістї миш ловить і нїкому ни під шапку. Тїко ти ни лїнись, а то ти там завик лодиря корчить. — Добре, лисичка сестричка, приходь завтра, я піду до тебе, тїко погоди, поки я отямлюсь, бо я хворий і од голоду дуже охляв так, шо мінї ни під силу бігать. Ти, лисичка, будь ласкава, принеси мінї чого небудь попоїсти. — Лисиця согласилась і митю побігла на роздобутки. Години чириз три лисичка приволокла цїлу утку і подала її котові в дупло. Кіт за цїлий день умняв всю утку. Підправивсь трохи, сили у нього прибавилось і бодрість де взялась...

На другий день лисичка знов прийшла до його і каже: Ну, котик, тепер ходїм зо мною. — Нї, лисичка, потривай лишинь, я зовсїм одужаю, тодї піду; принеси мінї ще чого небудь попоїсти, тодї піду. — Лисичка знов подалась в роздобутки. Довгенько її ни було, вирнулась уже пізно вечиром і принесла ко-

тові цілу курицю. Подала йому в дупло курицю, а сама знов подалась на роздобутки. Кіт за цілий день умняв курицю і став зовсім здоровий. Лисичка прийшла і каже: Ну тепер, котику, ходім зо мною, ти похоже уже підправив ся. — Та спасибі Богу трохи прийшов до себе! — Кіт виліз з дупла і пішов за лисичкою.

Вийшли вони на чисту полянку, лисиця баче, шо котові нікуди сховать ся, кинулась до його, схопила за шиворот і помчалась до своеї нори. Кіт ни врябів, як зачмихав, як запорощав, як почав разом всими кигтями дряпать їй пику і в вічі досягав. Лисиця пирилякалась, бросила кота і з видратим оком побігла біз оглядки до своеї домівки. Кіт хоч і побідив лисицю, а теж злякавсь ни менше лисиці, добіг до первого дерива і здравсь на саму макушку. Сидів він на дериві цілий день і ніч, ранком захотілось йому їсти. Хоч і острашка брала кота спустить ся до долу, а треба було злазить, бо голод ни тьотка, свое взяв. Зліз кіт з дерива і подавсь по кущах ловить птичок. Чимало трапилось всяких пташок, та ні годної ни довилось піймать. А далі побрів до буряну і почав там шастать і теж нічого ни сподобав; трапились йому жаби і ящирки, душа ни налягала їсти їх, дарма, шо був голодний. Уже над вечир кіт натрапив на дохле птичиня, похоже впало з гнізда і з голоду загинуло або вбилось. Кіт ззїв те птичиня і подавсь до того дуба, шо з дуплом. На зустріч йому ішов вовк, остановивсь і каже: Е, голубчик, ти сам до нас прийшов, мабуть тибі жить надокучило, а я як на те сьогодні голодний, зараз тебе ззїм. — Ни їж, вовче, я тибі в пригоді стану; шо з того, шо ти мене ззїси, тїко жисть мою занапастиш, а все равно ни наїси ся, голодний будиш, бо я худий, як скіпка, одні кістки, тїко зуби свої дарма наламаїш; краще я тибі услужу. — Чим же ти мінї услужиш? — спитав вовк. — А от чим, вовчику; мене хазяїн бив нимилосердно так, шо я дуже злий на його, а на сябра його ще дужче росердивсь, бо він мене до смерти прибив, ледве оджив. Так я оце нарачи прийшов до вас в ліс, шоб попрохать кого небудь дужого оддячить моїм ворогам за таку шану. — Спасибі тибі, котику, за добру річ, а одначе, як же ти думаїш поступить, чим хочиш оддячить, ни впаде, бува, нам обом на оріхи? — Ні, вовче, за це я ручаюсь сміло; я всї уходи й виходи знаю, повиду тебе так, шо нікому й в ніс ни влїзе. — Ну коли так, тоді ни буду тебе їсти, тїко повиди мене такою стежкою, шоб ніхто нас ни попав. — Добре, вовче, ни бізпокой ся, все буде; честь честю, тїко будь

ласкавий, дай мінї чого небудь попоїсти, а то я охляв, ни здужаю тебе провисти до сила, а до ночі ще далеко, іще дужче захляну. — Добре, котику, постараюсь, бо я і сам голодний, як собака, дуже отощав, треба трохи підкрипить ся, шоб на охотї живіш орудувать. — Подавсь вовк на роздобутки; довго він никав по лїсу і якось нивзначай натрапив на підстрелиного зайця. Розірвав його, ззїв, а потроха приніс котові. Кіт наївсь зайчатинки, підкрипивсь, як слїд, злїз на дериво і подумав: Нї, мабудь дурнїшого од чоловіка нікого ни знайдиш. Там я прожив пять років і ніякого горя ни знав, тїко й прийшло ся круто на послїдок і то я сам винен, шо ни побиріг ся. Тут що филини треба буть на сторожі. Лисицю одурив, погодувала мене і то за малим ни задушила мене, а тут на тибі, знов бида, вовк прискіпавсь. Як одурю вовка, тодї вже більше ни покажусь в лїс, цур йому, пек. У чоловіка краще жить. Буду жить по правдї, ни буду йому шкоди робить і все буде гаразд. Ну та тепер як нибудь викручись з лїсу. Лисицю одурив, на шо вже вона хитра і то їй здачі дав, а вовка легше одурить.

Настала ніч, вовк прийшов до кота і каже: Уже пора, ходїм, каже, на охоту. — Ходїм. — Пішли вони. Стали доходить до сила, вовк каже: Ну, тепер шоб ти мене ни одурив, я візьму тебе за хвіст і буду йти за тобою; куди ти підиш, туди й я. Як попадем ся в биду, так тодї обидва будим погибать. — Вовк взявсь зубами за кінець хвоста і слїдкував за котом. Тут уже нашому котові треба було поміркувать, як одурить вовка, бо приходилось, як кажуть, узлом до гузна. Кіт мав надїю підвисти вовка до сила, а самому мирщі на дериво або на горище, аж воно вийшло ни так. Кіт ішов потихеньку, а сам думав: Шоб же його зробить, шоб одкараскать ся од вовка? Кажуть, шо лисиця хитра, аж но вовк мудріший од лисицї! Тут уже кіт ни ради вовка, а ради своєї шкури умудряв ся пройти так, шоб ни збутуражить собак. Пішли вони ни прямо до сила, а з греблї повирнули понад річкою і пішли городами. Кіт довів вовка до города свого хазяїна і каже: Ну тепер, вовче, ходїм потихеньку у двір до мого хазяїна, у його собаки нима. А овець його поки ни трогай, а перше бири сябрових, бо він мій лютий ворог. Його кошара з вівцями мижує з нашим двором. — Пішли вони потихеньку, вовк і дух притаїв, шоб собаки ни почули вовчого духу. Зайшли вони в двір, кіт показав вовкові кошару і каже: Ну, тепер пусти мене, ни бій ся, я тибі лиха ни бажаю; лїзь з нашого двора на кришу, продирай дїрку і спусти ся до овець. —

Вовк так і зробив, спустивсь в кошару і почав колошматить овець.

Кіт баче, шо вовк уже порядком оддячив сяброві, прибіг до свого хазяїна під вікно, почав шкрябать в шибку вікна і жалібно нявкав. Хазяїн почув, схопивсь з ліжка, взяв жилізну кочиргу і вибіг з хати, хотів кота попотчувать. Кіт одбіг од вікна і подавсь ни спіша до сябрової кошари. Мужик за ним, кіт од його і довів хазяїна як раз до того місця, де була продрата дірка в криші. Чує, в ті кошарі останні вівці, штук дві чи три, чим дуж бігали по кошарі і раз пораз чмихали. Мужик од разу догадав ся, шо там вовк; він помічав іще по тому, шо сяброва собака забилась в якийсь закапелок і як у рот води набрала, а собаки дальнїх сусідів ни гавкали, а вили. Мужик ни врябів, став над діркою, замахнувсь жилїзною кочиргою і ждав, поки вовк поткнеть ся вилазить з кошари. Вовк пирипсував всих овець, одну з них на половину ззїв і намірився тїкать. Тїко виткнув голову з дірки, а мужик як лиснув вовка жилїзною кочиргою по голові, вовк і дух спустив, гепнув назад в кошару. Мужик розбудив сябра, засвітили финарь, пішли в кошару, аж лихо: було пятнацять штук овець і всї валялись по кошарі ниживі з пиригризиними горлами і сам вовк з розбитою головою ноги виправив.

На другий день ранком кіт увійшов до хазяїна в хату і боязко кругом озирав ся, нїбито скісняв ся. Хазяйка побачила і каже: Диви, де він взяв ся... Питро! Це наш кіт, як капля води наш, а казали, шо його сябро за голубів убив. — А й правда наш, це ж він гимонський оджив, — здивовано промовив мужик. Кошача порода клята, живуща. — Чоловіче! давай, ми його оставим, він нам мишей пополоха. А то його з тиждинь як ни було, а вже миші скрізь шарудять, нічу так ходором ходють, боюсь, шоб чого путячого ни поточили. Може він і ловить ни буде, так вони од кошачого духу збіжять, од разу принишкнуть. — Мужик почухав потилицю, придививсь пильно на кота і каже: Жінко, знаїш шо? — А шо таке? — Це справдї наш кіт, він мене вчора нічу розбудив, шкрябав у вікно і нявчав. Я вибіг з хати з кочиргою до його, а він мене довів до сябрової кошари. От умниця кіт, а ми його дурні ни шанували; як би ни він, так вовк і до наших овець добрав ся б. Треба такого кота жалїть, це золото, а ни кіт; усип, жінко, йому молошної каші. — Жінка нагодувала кота кашою і далї що дня давали йому їсти і шанували його, ни знали куди посадить. Кіт

був дуже рад, шо такої чести діждав ся, а ще найбільше був доволин, шо сяброві оддячив і од вовка збавивсь. З того часу кіт пиристав шкодить, жив правдиво.

Запис. від Ів. Гончарова в Шебекині П. Тарасевський.

203. Кіт лїкар.

Війшов лис с свої ґіри, сїв собі тай сумує. Натходит кіт і кажи: „Чо ти так сумуїш“? — Він кажи: „Докім був молодий, доти минї було добре, а як оженивім сї та гіти попідростали, взєли тай мине на старість відогнали“. — А кіт кае: „Тай я докім був молодий, тай мине ґазда тримав, а типерім сї постарів тай узєли, нагнали мине на старість“. — Лис до кота кажи: „От бирім тай йдїм красти“. — Зібрали сї в вечір тай пішли на село.

Зайшли до ґазди під шопу тай украли три качки; коли в того ґазди був пес, спостеріг тото і зайшов за ними аж до їх ґіри, до їх нори там. Прийшов тай каже: „Чи ни пириночував би я коло вас“? — Кажи: „Можити пириночувати“. — Ше му дали трохі повичеріти тай вони собі пішли знов на сило. Али там їх пси сполошили і вони назад утикли до дому. Приходє, а то вже нима нї пса, нї качок їх... Вони с тої жури знов пішли на село. Зайшли до одного ґосподарє до комори тай зачєв кіт вібирати вітти усьо, шо тамичка було, а лисови казав, аби вартував, як хто нагійди, аби він знав, коли кікати. Али тут пес заздрів лиса, кинув сї на него і го розбив, а кіт зо страху втїк в лїс, сїв собі на дериво і сумує.

Натходит заяц тай кажи: „Чо ти так сумуєш“? — Він кажи: „Я сумую, бо мого товаришє вже вбили на смерть“. — Заяц кажи: „Не жури сї, ходи зо мнов“. — Злїз він з дерива і ідут оба лїсом; али заяц мав колач у торбинї, дав їму і кажи: „Ти будь тут, а я дес іду“. — Кіт узєв тай той колач іззїв. Заєц сиґів за корчем і виґів, як він ззїв. Приходит до него тай кажи: „На що ти ззїв колач“? — Він кажи: „Я ни ззїв, ни знаю, хто ззїв“. — А він каже: „Но, то ходи далї“.

Ідут, а там є купа вовків. Али вони їх обминают, бо боя сї; один вовк заздрів тай кажи: „Ни бійти сї, хоґіт суди“. — Прихоґє вони тай кажут: „Шо коло вас тут чути“? — Али найстарший вовк питає сї: „А ви чим є“? — А заяц кажи: „Ми є такі лікарі, шо ми від усїлякої слабости даєм раду“. — Каже: „Колиж ви такі мудрі, то йдїт до нашого королє видмедє, бо

в него є жінка дужи слаба". — Прийшли вони туди і питає сї: „Чи можна вступити до неї"? — Кажи: „Можна, али ту ни такі лїкарі були, та ни дали раду". — А кіт кажи: „Ми дамо". — Дав її три корінцї, росполокав у вогі і дав ї сї напити. Зараз вона подужіла. — Відмідь каже: „Шо хоч за тото, шос минї жінку вілїчив, то я тобі дам". — А він кажи: „Шо дасте, то я озму". — Трохи приймив кота у госкі і заяцї, а решту дав їм гроший, шо могли занести. Нисут вони ти гроші дорогов тай кажи заєц: „Траба ти гроші порахувати, кілько там є"? — Бирут тай рахуют. „Кае: „Се" — каже — „твоя купка, а се моя, а се того, шо колач іззїв". — А кіт кажи: „Я ззїв". — А заяц кажи: „Булож минї тогди сказати, як ти ззїв". — Тай ни хоче єму тоти гроші дати. Зачєли сї сварити, потому прийшло і до бійки, зачєли сї бити, зробили крик. На той крик надбіг пес і так вони повтїкали; заяцє розбив пес, кіт собі утїк до сила, гроші там сї зістали.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913. від М. Тарабалки з Далешева, п. Городенка.

204. Як кіт доглядав чоловіка.

Йшов раз бідний чоловік дорогов і дивит сї — навпирід него шос сї качєє. Він приходит блище, а то котик. Чоловік каже до того котика: „Чо ти, нибоже, так по дорозї качєєш сї"? — „А шож буду робити, коли мине с сила вігонє"? — А чоловік кажи: „От ходи зо мнов, я ше дес тілько їсти найду, шо ми сї оба цїлу зиму перегодуєм". — А котик каже до чоловіка: „То я дес піду тай позичу". — Тай їли вони цїлу зиму той хлїб, шо був; али прийшло сї на веснї, уже нима шо тут їсти, а той чоловічок заслаб тай сказав до котика: „Ни досить того, шо нима що їсти, али ще я слабий". — А котик сказав до чоловіка: „О — коби ми здорови, я зараз віткис їсти принису". — Пішов на поли, дивит сї, а під межев лижит заяц. Котик скочив на заяцє тай го удушив і приніс ду дому, а чоловічок кажи до того котика: „Добре, як є кому стати христєнинови до помочи". — Чоловічок устав, зварили того заяцє тай оба їдє. Кажи котик до чоловіка: „Траба йти шос і на вечерю принести, аби було зварити". — А чоловік нїчо їму на то ни казав, ци йди, ци ни йди. Котик узєв тай пішов в сило і приносит букату мнєса. Але кажи чоловік до котика: „Ше траба води". — Принїс котик води тай варє. Так той котик став дужи тому чоловікови в пригодї, коли їму було най-

прикрійше, що він слабував. Так той котик ходив по силї, поків їму ни стало, тому чоловікови, лекши.

Вже той чоловічок подужєв тай війшов на поле; дивит сї, а то за ним котик іде. Надлеків лис тай зачєв за котиком гнати; злапав того котика тай роздер. Той чоловічок зачєв дужи сумувати. Питают сї єго люди, чо він так сумує? — А він сказав до людий: „Як жи ни сумувати, коли уже нима мого котика, шо ставав минї дужи в пригодї“. — Тай той чоловік заслаб, ни було кому єго опходити тай він умер.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Мих. Зубрея з Далешева, п. Городенка.

205. Пан Попеловський. А.

Быў чоловíк і маў кота́ і сына; а сын быў малый зыстаў, йак старый ўмер, та́й си ўсе сыдыíў ў печи́ ў по́пелы, бо не маў ни соро́чки, ни́чого. А кіт неборачи́шче му́сыíў го годувати. Шчо вітки приньíс де ку́сень хлыíба, то йаке плесканьа́, шчо де міх ўчепити, то йиму́ ньíс. І уже го вы́годува́ў, уже й хлоп вы́ріс; час жени́ти. Повідат кіт: Тре́ба тьа дайа́к жени́ти. Ты не га́даш нич. Лежи́ш ў по́пелы, та лежиш; кобы́м на тьа́ носи́ў, та быс йíў гото́ве. І мо́вит кіт: Ци жени́ў быс сьа? — Тат бым сьа жени́ў, кобы́ дахто́ даў за ньа́. — Али кіт сьа забра́ў, іде́ на дру́ге село́ до па́на. А за́йаць біжи́т. Він горí йали́цеў! Бойіт сьа і зайацьа. А чо́ ты там вы́льіз? — Бо́ тьа сьа бо́йу. — А де́ ты йдеш? — Та йду до па́на. — Чого́? — Йак то чого́? Хто ку́ры пойíў? Кіт. Хто качкы пойíў? Кіт. Шчо́ де йаке́ сьа зро́бит, ўсьо на ме́не, та йду ска́ржити. — Ай піду й йа с тобов, на ме́не так са́мо ўраждýйут. Хто капу́сту бйíў — за́йаць: хто сат попідгрызаў — за́йаць. — Йак за́йаць запишчи́т, йа́к сьа за́йацыíў за́йде сы́пати, мо́же сто: Мы ўсыí підемо́ до па́на! — Та ходыт! — кіт мо́вит. — Прийшо́ў кіт до па́на на дыди́нець — за́йацы за ним. Вы́ — мо́вит кіт за́йацьем — вы ту постыíйте, а йа́ йду до па́на. Задра́паў ў две́рі, пан вы́йшоў: Чо́? — Ци віддава́ли бы сво́йу па́нну за па́на Попело́ўського? Тай ходы́т, пан Попело́ўськый присла́ў вам дару́нок. — То́т вы́йшо́ў, подиви́ў сьа: Оў! Йакы́й він пан, колí тыíлькі за́йацы присла́ў. Іди́, за́ўтра прийи́деш! — мо́вит кото́ви. А за́йацы нагна́ў. Га́дат собí: Йа ни буду́ за осьо́го віддава́ти.

Али кіт прийшо́ў домíў, приньíс йакы́сь ку́сень хлыíба, тот пла́че у печи́: Ей, кіт мовит, ты лайда́ку! Та ты́ пла́чеш, а йа́ тьа же́ньу! Тай ла́пкоў поза́ вуха. Даў му тот ку́сень хлыíба:

На, зьі́дж! — Тот зьі́ў, тай лежи́т ў по́пилы. Кіт ра́но ўстаў, тай йде до па́на. Ідé чéрез льі́с, а лис д ньо́му, а кіт горі йали́цеў. Лис мо́вит: Чо́ ты там вы́льіз? — Бо́ сьа бо́йу, абы́с ньа не зьіў. — А де ты йдеш? — О, йду до па́на, бо повідайут на ньа: Хто ма́сло зьіў? Кіт. Хто молокó зьіў? Кіт. І так на́пасьть на мéне ўсьа́ка, іду до па́на. — Тай йа піду́ с тобо́ў! — лис мо́вит. А мо́йи не такé самé, гі твóйи? Хто ку́рку зьі́ў? Лис. Хто гу́ску зьіў? Лис. Йа і ў тыім бо́цьі не бу́ду, а вонú на мéне ўсьі. Нера́з ворéў залети́т, возьмé ку́рку: Е, то лис узьаў! То й йа піду́ с тобо́ў до па́на; а́ли́ сам не піду; нас йи бі́льше. Йак забрéше, йа́к ли́сьіў іссы́пле — сто. Кіт ідé на пéред, ли́сы за ним. Прийшо́ў до па́на, мо́вит ли́сам: Ту стьі́йте, йа піду́ т па́ну. Ввійшо́ў до па́на. Про́ши па́на, пан Попело́ўський прислаў дару́нок па́ну. — Тот вы́йшоў, подиви́ў сьа: О, тот йакы́сь пан! Нагна́ў до зьвіри́ньцьа: Но, при́йдеш за́ўтра.

Тот прийшо́ў доміў, кіт, приньі́с та́кжи йакы́сь ку́сень хльі́ба, тот пла́че голодéн. Ей, кіт ла́пкоў по пы́ску, поза́ вуха ла́пкоў, вы́биў: Йа́ тьа жéньу, а ты плачéш? — Да́ў му тот хльіб, зьіў. Дру́гый день йде кіт зноў. Ідé чéрéз льі́с, а воўк біжит. Кіт горі́ йали́цеў! А воўк мо́вит: Ты чо́ там ўтык? — Бо сьа бо́йу, абы́с ньа не зьі́ў. Ты́ диви́ йакы́й вели́кый, а йа малы́й. — Воўк мо́вит: А ты де йдеш? — Іду́ до па́на. Льу́де на ньа так упста́ли: Хто молокó вы́вернуў? Кіт. Хто смета́ну зьіў? Кіт. Хто йа́йцьа пойі́ў? Кіт. А йа й у тыім бо́цьі не бу́ду. Ба, шчо с то́го. — Піду́ й йа с тобо́ў! — вовк мовит. Такé са́ме й мо́йи. Шчéзне де гу́ска, то воўк хопи́ў. Тельа йакé, абó корóва дадé за́бйи сьа ў йакі́ про́валы або потóцьі: То воўк зьі́ў, а дéсь сьа дьі́ло? — Кіт мо́вит: Та ходи́, а йа́кжи? — Е, йа сам не піду. Нас йи бі́льше. — Ану́ клич! — Йак воўк завы́йи, йа́к сьа воўків ссы́пало сто! Ей кіт наперéд йде, во́ўцы за ним! Прийшо́ў на дьіди́нець, тай кіт до па́на: Про́ши па́на, пан Попело́ўський дару́нок присла́ў! — Тот вы́йшоў, подиви́ў сьа: О, тот йакы́сь пан. Вже й йа не кип і йа тьі́лько не ма́йу ни́чого, йак він. Нагна́ў тотó до зьвіри́нцьа: Ну́, йди кóте, ньай пан Попелоўський за́ўтра прийі́здит на вісільа́.

Кіт найшо́ў десь йаку́сь плахови́ну, притьа́г доміў, ўстали ра́но: Вылази́ с пйи́ца, па́не Попело́ўський! — Тот вы́льі́з го́лый, стрйас сьа, кіт да́ў му плахови́ну, наткры́ў сьа: Ходьі́м. — Іду́т, прийшли́ ужé недалéко то́го па́на і там быў міст. Ульі́зли під міст, кіт мо́вит: Мы́й сьа. — Та́ бо тот не зна́йи йак. Він сьа не мыў, йа́к сьа ўро́диў. Кіт па́зурами побдра́пуваў, тро́хы знакы́ поробúў тай пішо́ў до па́на, лиши́ў: Про́ши па́на, недо́бре сьа

зроби́ло. — Шчош там таке́? — Йі́халисмо сьуда́, і перейшли́ нас розбі́йникы, відби́ли ко́ньі і бры́чку і с па́на Попело́ўського одыіньа зыбра́ли, го́лый зы́ста́ў, йа́к го ма́ти на сьвіт поро́дила. І би́ли тро́хы. — Ци не ду́же го хоць побили? — От тро́хы. — Пан за́раз даў одыі́ньа сво́йи, упрьа́х ко́ньі, брычку і фі́рмана: Йі́ть там бо́рше! — Тот прийі́хав, стаў на мо́сьты, тот зныс під міст му́ндур, кіт: Убирай сьа. — Та́ бо тот не зна́йи йак. — Йако́сь кіт убраў, вы́льіс, сыў на віз, а́ли кі́т го ўгодува́ў: Він хлоп те́ньґый і фа́йный. Прийі́хаў там, злыіз, тота́ ди́вит сьа па́нна на ньо́го: Фай. Пожени́ли сьа і́ по ві́сыльу́ да́ў ним пан бры́чку, ко́ньі, гро́шей. — Но, йі́хати до па́на Попело́ўського. Али кіт напра́виў ксьи́ндза шче ўперед: Йа до вас, йиго́мость, зайі́ду, а вы́ будите́ мо́вити: Пан Попелоўськый запро́даў сво́йи доміство́. — Йаґу́рат вони́ прийі́хали там на дыди́нець до ксьи́ндза, ксьиндз вы́йшоў: Шчо вы́ хо́чете, небожа́та, ту? Та́тже вы́ тут не ма́йите ра́цыйі. Йа тото́ у па́на Попелоўського ўсьо закупи́ў. Пан Попело́ўськый гро́ші ў ка́сьі ма́йи! — Али жі́нка мо́вит: Кой сут гро́ші ў ка́сьі, верта́ймо до та́та. — Верну́ли сьа там до йийі́ вітцьа́ і він йі́х там прийа́ў стары́й той, йа́к то дыі́ўку зь зьа́тьом і здаў на ны цылé па́нство. І він там панува́ў, пан Попело́ўськый зза кота́, а́ли ни зза сво́го розу́му. І пото́му кіт ко́ло них бы́ў і йак здох, він ўзьаў за хвіст і выверх під плы́т. Таку́ від ньо́го поче́сну дыста́ў за тото́, жи го вожени́ў і вы́годуваў. Аж уна́, жона́ му, мо́вит: Е, шчо́ він сьа находи́ў, кой він тьа жени́ў, а ты́ го та́кы́й верг! Іди́, вы́копли йа́му, та́ го загреби́! — І він у тот час послу́хаў йи і загрі́б го.

Зап. в люті́м. 1899. від Гриця Олі́шака Терлецького у Мшанці. Старосамбір. пов.

206. Кіт — сватом. Б.

Був чоловік тай мав три сини, два розумних, а оден дурний; тай тих два йшло в поле, а той дурний сидів тай сї грав в попелї с котом. Так він сигів с тим котом більши, як 20 рік. Али одного разу кіт каже: „Умий сї, Іване, підем до царє сватати“. — А Йван каже: „Ий, шо ти знаєш, ти би мене хоків сватати, ая“. Каже: „Як хоч, то йди сам“. — „Та“ — каже — „я йду сам, але закі я прийду, абис сї зібрав гет“. — Прийшов кіт до царє, перейшов через варту тай зайшов аж до царскої палати. Кіт, як прийшов, а цар єго гет хоків вігнати. Кіт каже: „Цару, не вігони мене, я шос тобі маю сказати важне“. Каже: „Я прийшов, наш пан Іван хоче в царє взєти доньку“. —

Каже цар: „Як твій пан Іван такий мудрий, то най він минї злапає 100 заяцїв і приведе до мени“.

Но, але кіт не йшов до дому, али пішов в лїс. Він нагійшов, али надбіг заєц, а він віскочив на дерево; приходит заєц під дерево тай каже: „Злїз, ни бій сї, ми собі бракі“. — Кіт злїз, звитали сї обидва з заяцем тай кажи кіт до заяцє: „Я був у царє і царь казав, шо якби сї вас 100 зібрало, то би давав вам що днини молока і пасли би сти сї в люцерцї“. — А заєц кажи: „Добре, зараз буде 100“. — Пішов заяц у лїс, веде ше більши, як 100 заяцїв. Він привів, кіт обрахував, а то було богато більши, тай тих узєв на бік, а тих 100 повів до царє. Али чує цар, а він уже веде 100 заяцїв; пригнав перед покої, цар віслав стрільцїв тай заяцїв пострілєли тай уже. Тай тогди каже до кота: „Коли твій пан Іван такий мудрий, шо злапав 100 заяцїв, то най минї ше 100 лисїв злапає і приведе“.

Тай знов пішов кіт у лїс. Уздрів лиса тай знов віскочив на дерево тай кричит: „Пане Лисовский, шос вам маю казати, али бою сї, аби сти мене не роздерли“. — А лис кажи: „Як що доброго, злїзь та кажи. Я нїц ти ни скажу“. — Тогди кіт знов злїз, звитали сї обидва з лисом тай кажи кіт до лиса: „Я був у царє тай казав царь: „Якби вас сї зібрало 100, то би вам давав по дві курки на день на кождого“. — А лис кажи: „Добри, я зараз приведу“. — Пішов в лїс, веде ще більши, як 100. Знов взєв кіт, обрахував тоти тай займив до царє. Пригнав до царє знов перед покої, царь знов віслав стрільцїв пострілєти лисів тай знов тогди кажи до кота: „Коли твій пан Іван такий мудрий тай ти з ним, то ще най минї 100 вовків приведе, аш тогди дам за него доньку“.

Подумав собі кіт, шо уже кишко привести єму 100 вовків, але пішов в лїс тай уздрів, шо вовк іде тай знов узєв, відир сї на дуба; приходит вовк під дуба тай каже до кота: „Чо ти мене сї так боїш, шо кікаєш на дериво“? — Кіт кажи: „Я шос маю казати панови вовкови, али сї бою, аби мене з злости не роздерли“. — Вовк кажи: „Злїзь, як шо доброго, то кажи“. — Кіт злїз, знов сї обидва привитали з вовком тай кажи: „Я був у царє, а царь кажи, якби вовків сї 100 зібрало, то би давав на кождого по дві вівци денно, бо він має велику якус параду робити“. — Вовк знов зачєв заводити тай посходило сї ще більши, як сто. Знов тогди узєв кіт, займив тих сто до царє, а царь, як уздрів, тай аж сї перестрашив, шо такого зьвірє має пирид покоями богато, тай віслав стрільцїв тай знов пострілєли. Тай

знов кажи до кота: „Типер, як він усьо то зробив, що я казав, то йди до него і кажи, най уже приїздит і буду робити вісілє“.

Приходит кіт до дому до Йвана тай кажи: „Но, Іване, я тибе лишив, абис сї зібрав, а ти ше сї не зібрав“. — А Йван тогди зачєв сї збирати; зібрав сї тай ідут. Але кіт кажи до Івана: „Ти лиши сї, а я йду сам до царе знов. — Тай знов прийшов до царе, а цар питає: „А що, є вже пан Іван, ци нема ще? — Кіт кажи: „Ми їхали, али нам сї притрафила біда, таїм заїхали у глїбоку воду тай коні сї потопили, а ми якос обидва повилазєли“. — А цар тогди післав бричку тай дав Іванови убранє. Приїхали, Іван сї убрав тай сїв на бричку тай їдут до царе. Приїхали тай цар зробив вісілє їм тай знов їм дав воська тай кажи: „Но, типер уже собі можити йти до свого дому“. — Али Іван як то учув тай кажи: „Що я буду робити, коли я ни маю навіть хати доброї“? — А кіт кажи: „Ти не жури сї, лиш слухай мине тай всьо буди добре“. — Каже: „Я йду на перед, а ви їдьти за мнов“.

Їдут вони чириз лїс, кіт пішов на перед тай зайшов до дужи великих покоїв, де була змия. Кажи кіт до змиї: „Сховай сї, суда буде восько переходити тай тибе забют“. — А змия кажи: „А деж я сї сховаю“? — А кіт узєв, завів ї до скали тай каже: „Сховай сї тут у скалу, вони тибе ни найдут“. — Надїхав пан Іван з воськом, кіт закомендирував, аби в ту скалу стрілєли і зачєв стрілєти і ту змию забили. Тай уже позаходили до тих покоїв тай Іван відправив восько, а сам сї лишив с царівнов дома. Але Іван дес пішов на польованє в лїс, а кіт був старий, слабий, лєг на лушко тай лежит. Царівна уздріла, взєла кота за лапки тай вікинула на двір. Али прийшов Іван, а кіт кажи: „Ой Іване, я тибе зробив паном, али назад зроблю гідом“. Кажи: „Твоя жінка вігонит мене на двір“. — Тогди Іван увійшов тай наказав, аби го більши ни вікидала; дали му окромішне ліжко тай так побув шос кілка рік тай здох. Тай казав Іван дванаціть ксьондзїв справити тай кота поховали, поклали на нїм хрест і вібили букви, шо: „Тут спочиває пан Котовский“.

Зап. І. Волошинський в падолистї, 1913. від Штеф. Хімека з Далешева, п. Городенка.

Паралєлї: Н. Рудченко. Нар. южнор. сказки, т. II, ст. 12—13, ч. 6. — П. Чубинскій. Труды, т. II, ст. 204—207, ч. 56. — П. Шейнъ, Матеріалы для изученія быта и языка рус. населенія сѣверо-западнаго края, т. II. (1893), ч. 8. — Е. Р. Романовъ. Бѣлорусскій Сборникъ, т. III, ч. 33—36. — Д. Садовниковъ. Сказки і преданія Самарскаго края, ч. 15. — В. Н. Добровольскій, Смоленскій этнографическій сборникъ, т. I, ч. 43. —

207. Лис старостою. В.

Був Иван найбіднійший в селї, бо лиш мав три курцї, і за тото си з него посмівали и казали, що він богач. А він ни мав хати, лиш сидїв в застайцї (колибі) тай там тримав своЇ кури. Раз приходи лисицє і каже: Иванчику богачику, дай менї одну курочку та покладу ки на богача. Він дав. Лисиця зїла курку тай знов иде до него й каже: Иванчику богачику, дай менї другу курку та покладу тебе на богача. — Він дав. Лисиця зїла и тоту курку. Та знов иде до него и каже: Иванчику, дай менї трету курочку та покладу ки на такого богача, єк сама Ґорголиця. — Він дав, лисиця зїла. Іде знов до него и каже: Веди мене на єрмарок. — Він повів, а лисиця каже: Знаєш, шо ти маєш правити за мене? — Він каже: Нї. — А вна каже: Абес правив тристо палиц.

Приводи на єрмарок, а єму кажут: Шо ти хочеш за лисицу? — А він каже: Тристо палиц. — Вни дали, він взєв тай пишов. Лишень прийшов пид застайку, а лисиця за ним цуп! Він єк пишов, а лисиця поїла тим руки, що її купили, тай утекла за ним. — Вна каже: Бери мене, Иване, на єрмарок! — Він взєв, а вна каже: Абес за мене правив тристо рукавиц.

Приходи на єрмарок, а єму кажут: Шо хочеш за лисицу?— Вин каже: Тристо рукавиц. — Вни дали, він взєв тай пишов. Лишень вин пид застайку, а лисиця за ним цуп! А вна так, єк перше, поїла руки тому, шо купив, тай утекла. Вна каже: Бери мене, Иване, на єрмарок та абес правив за мене тристо шєпок.— Він взєв, приводи на єрмарок, єму кажут: Шо ти хочеш за лисицу? — Він каже: Тристо шєпок. — Вни дали, він взєв тай пишов, а лисиця за ним в застайку цуп! Вна поїла тому, шо купив, руки, тай втекла.

Вна каже: Бери, Иване, тай идїм до царя в старости! — А то був цар та мав таку доньку, шо нан ню не було. А то и цар був такий, шо нан него не було богатшого на цїлий світ. Иван каже: Таже ми біднї! — А вна каже: Не бій си того, лиш бери палицї, шєпки і рукавицї. — Взєли вни тай пишли. Приходєт над ріку, а там си купала царивна в долинї на рїцї. Каже лисиця: Мечім отут все, а вна ме гадати, шо то ми си затопили. Бо ми єк прийдим до царя, то він ме казати, чого ми идемо до него в старости такі біднї. То ми будим казати, шо ми були богачі, шо лиш хіба цар такий богатий, але нас вода потопила.

Прийшли до царя, а цар каже: Чого ви такі бідні прийшли до мене? — А лисиця каже: Ми в старости. — А царь каже: Тажи ви бідні, а деж би я дав доньку за вас? — А лис каже: Таже гм... хиба лиш цар були такі богаті, єк ми, али нас вода потопила таки перше. — А царівна каже: Так єст, тату, я сама виділа, єк си купала, шо то таке несло, шо аж страх. — Цар повірив, бо вна правду казала; вода несла тоти рукавиці та тото, шо вни наметали в воду. А цар каже до слуг, аби внесли шовкове лудинє. — Внесли, а лисиця каже: Ні, ни таке, краще було в нас. — Цар сказав внести срібне. Внесли. Лис каже: Ні, ше красше було в нас. — Цар казав внести золоте, шо найкрасше лудинє в нього. Внесли, а лис каже: Отаке саме в нас було. — Цар каже: Но коли так, то я дам за тебе свою доньку. — Лис каже: Добре. — Висватали, зробив цар весілє и Иван також и своє весілє. А витак каже до лисиці: А я тепер де приведу молоду? — Лис каже: Не бій си, ми приведемо до Ґорґолиці. — И вибрали си. Взєв Иван книгиню з собов тай цар також пишов.

Идут, а лисиця на переді. Аж пасут стадарі стадо товара, а лис си питає: Чиє стадо пасете? — А вни кажут, шо пані Ґорґолиці. — А лис каже: Не кажіт, шо пані Ґорґолиці, але Ивана Богача, бо иде цар Филистин тай вас вистинає. — А Иван лиш си подивив на свою застайку тай прийшов. Иде цар тай Иван і бояри, аж стадарі пасут стадо товара. Питає цар: Чий товар? — Стадарі кажут, шо Ивана Богача. — Цар каже: Добре! — тай прийшли дальше. А лис иде дальше на перед та де найде слуги Ґорґолиці, та все каже, аби казали, шо Ивана Богача. Єк не мете так казати, єк я кажу, то иде цар Филистин тай вас вистинає. — Цар иде та си все питає: А чиї ви пасете худоби? — А вни всі кажут, шо Ивана Богача. — Цар все каже: Добре! — а Иван лиш си сміє з радости. Аж набігає лисиця до пані Ґорґолиці, а там двори богато крашені, єк у самого цара, а слуг та служниц більше, єк у цара на весілю народа було. А лисиця каже: Чиї се хати? — Вни кажут, шо пані Ґорґолиці. — А лис каже: Не кажіт, шо пані Ґорґолиці, бо иде цар Филистин, то вас усіх вистинає. — А Ґорґолиця з печі каже: Тай мене? — А лис каже: Тай тебе, пані Ґорґолице. — А я де вере бих си сховала? — Лис каже: В дуба. — Ґорґолиця послухала тай пишла в дуба. Приходи цар, а то слуги та служниці наварили їсти та пити більше, єк у самого цара. А цар каже: Чиї се хати? — А слуги, служниці і лис кажут, шо Ивана Богача. Сіли за стив, пют та їдют, а далї кажут: А де стрілєти? — А

лис каже: В дуба. — Взєли стрілєти в дуба, росстрілєли Ґорґолицу в дубі, лиш гний став з Ґорґолиці. А Иван став паном на Ґорґоличиних маєтках. Отак лис за три курці поклав Ивана богачим. Та вни жили, доки жили.

Зап. 1903 р. в Головах, Косів. пов. Петро Шекирик Доників.

208. Як лисиця зробила царем Грицька Скорохвата. Г.

Один хлопиць зостав ся сиротою; батько й мати померли, остав ся один, як палиць. Ни було у його нї дядьків, нї тьоток, круглий був сирота. Од батька він зостав ся семи лїт. Його взяв один богач місто батрака. З малих лїт йому доводилось день і ніч робить чириз силу. Богач знущав ся над ним, як сам хотів. Цїлий день він биків поганяв, або боронив, а нічу коний пас або волів і так зо дня в день ни мав спокою. Скіко він ни робив, скіко ни старавсь, нїяк ни міг догодить багачеві. Все ни так, все ни по його; то скаже, шо ни так зробив, то дуже мало робив. Що дня богач гриз сиротї голову, нираз і бив його нї за се, нї за те. Скрутно було жить Грицькові та подать ся було нїкуди і нї до кого було прихилить ся. Виріс Грицько, став уже парубком, а долї все ни мав. Одного разу Грицько підійшов до хазяїна і каже: Дядько! давай мінї рощот. — Який тибі рощот? — Та як же так? Я ж у тебе прожив рівно 15 лїт. Мінї уже пара жинить ся, я хочу обзавистись своїм хазяйством.— А скіко ж ти хотів з мене получить? — Та мінї багато ни треба, дай мінї на хату 300 руб. гроший, пару волів і корову. — Ого! багато ти, хлопче, хочиш. Ти іще їх ни заробив; за твою лїнь та нидотепність і сто рублїв жаль дать. Ти спасибі скажи, шо я тебе годував, а то ти б з голоду здох.

Грицько ни став більше нїчого казать, заплакав і пішов до волів. Грицько випустив з загороди волів і погнав їх на ніч пасти до лїсу. Там він приліг на траву і почав думать: Господи! за шо ти мене караїш, чим я тебе прогнївив? Люди живуть, роскошують, нїчого ни роблють, їх всї поважають. А я бюсь, як риба об лїд і мене нїхто ни зна, ни віда і працї моєї нїхто ни баче. Чим я хужий од инших? Паринь я дужий, вродливий і розум маю, а тїко одної долї ни маю. Мінї б тїко царем буть, а ни батраком, а я бачь томлюсь вниволї.

Ото він думав, думав, поки й заснув. Приснилось йому, ниначе він ходив по лїсу, шукав своєї долї, — натрапив на чоловіка, одягнутого в дорогу одежу, золотом обшиту із короною

з мене, дідусю, шкури, я тобі і гусей і курей принесу! — Ну, гляди! — І лисичку пустив. Остав ся один зайчик. Дід і на того ножа гострить. Зайчик його питає, а він і каже: У зайчика шкура мякенька, тепленька, будуть минї на зїму рукавички й капелюхи. — Ох не ріж мене, дідусю, я тобі стьожок, серьог, намиста доброго нанесу, тільки пусти на волю! — Пустив і того.

От переночували ніч, коли на ранок ще нї світ, нї зоря, аж дер-дер щось до діда в двері. Баба прокинулась: Діду, діду, щось до нас у двері шкряботить. Піди подивись.— Дід вийшов, коли то ведмідь цїлий улїк меду припер. Дід узяв мед та тільки що лїг, аж у двері знов дер-дер! Коли вийде, аж повен двір овець вовк понагонив. — От незабаром лисичка принесла гусей, курей, усякої птиці. Зайчик понаносив стьожок, серьог, намиста доброго... І дїд рад і баба рада. Взяли, попродали овечки та накупили волів та став дїд ходить тими волами у дорогу та так розбогатїли, що не треба лучче. А бичок, як не стало вже треба, поти стояв на сонцї, поки й розтав.

П. Рудченко. Народ. южнор. сказки, т. II. ст. 13—16. ч. 7.

Паралелї: Б. Грінченко. Україн. нар. казки. ст. 77—81. — F. Held. Märchen und Sagen der afrikan. Neger, ст. 34—39. — A. Aarne. Finnische Märchenvarianten. ч. 159. — **Лїтературні перерібки:** Г. П. Данилевскій. Украинскія сказки. ст. 35—38.

215. Корова і вівця.

Одного разу вівця вискочила з хлїва, підійшла до ясел корови і почала сїнце смикать і кутулять. Корові ни понаравилось, стала їй казать: Ти чого, лахмата дуро, сюди забрила? Ни для тебе тут сїна наложино. — А вівця каже: Та шож, тибі жаль хазяйського добра, чи шо? Ни хвате, хазяїн іще підложе. — Я ни про те, шо сїна́ ни хвате, а ти пирипаскудиш мінї сїно, нанюхаїш, попініш, після тебе гидко буде їсти... — Подумаїш, яка бариня! Чим я хужа тебе? — Розуміїть ся, ти хужа мене, ти ни достойна з моїх ясел їсти. Я нужна всякому чоловікові і Богу угодна; мене малюють вмістї з евангелистом у церкві на царських воротах, а ти шо? Задрипана вонюча вівця тай годї. — Нї, тривай лишинь, ни дуже чвань ся, рогата нивдалюга! Я теж людям нужна ни менше тебе і Бог мене ни цураїть ся; вівцї були в пещері, де родивсь Спаситиль і овечка з Іваном Христителем гралась, овець теж на образах малюють і люди на них молють ся; про овець в святому писанії часто споминають і людям рають буть такими, як овечка смирними.

Корова ни пирибалакала вівцю, розгнівалась на неї, насторожила роги і вже було намірилась шпирнуть вівцю під брюхо. Вівця утикла од корови в свій хлів і там подумала: Боже, твоя воля, шо тепер творить ся на білому світі! Тепер, бач, хто сильний, той і прав і він почитаїть ся за виликого умника, а слабому хоч і ни живи на світі; скажиш правду, загубиш дружбу. За правду під боки шпиряють, мусють задушить.

Запис. від Пр. Фесенка в Шебекині П. Тарасевський.

XX. Вівця.

216. Баран хоче сповідати ся перед вовком.

Одного разу пас си баран над водов на беризї. Прибігає до него вовк: Я, каже, мусю тебе зїсти... — А баран каже: Но, єк тикий упав льос, то шьо я маю робити! Але знаєш шьо? Я, каже, грішний, може би ти мене вісповідав і абис менї завдав покуту коротку, аби я умирав у порєдку. — Узєв вовк і сїв собі над водов, а баран іде д нему до сповіди; єк наближив си тай вовка друлив у воду. Вовк поплив за водов і у 20 кроків нище вішов на беріг, зачєв си обтріпувати з води, а тимчасом баран утїк до дому. Вовк приходит на то місце, а барана нема. Каже вовк: Видиш? Цїж я не дурний? Менї си ше захокіло бути попом, за то-сми си скупав у студенї водї та голодний-сми такий, шьо черево присихає до хребта.

Запис. 1913 р. від Семотюка Николи Ст. в Карлові, Снятинського пов. Ант. Онищук.

217. Вівця веде вовка до сповіди.

Шла овечка дорогою і судосилась з вовком.
Здоров будь, овечка!
Здоров, вовче! — каже овечка.
Куди ти, каже вовк, ідеш?
У поле пастись.
Я тебе, каже вовк, хочу ззїсти.
Е, каже овечка, коли ти хочеш мене ззїсти, то підиж перш та висповідай ся.
Кудиж я, питає вовк, пойду сповідать ся?
Я тебе заведу.

Ото овечка повела вовка в западню і каже йому: Застроми сюди лапу!

Вовк застромив туди лапу, куди сказала йому овечка, западня — хлоп! — і застукнулась. Сїпав ся вовк, сїпав ся, не може неяк бідний вирвать ся. Так вуин стояв, аж поки чоловік не прийшов з дручком у ранцї та не висповідав того вовка.

П. Чубинскій. Труды. т. II, ст. 113, ч. 36.

Паралелї: Б. Грінченко. Укр. народ. казки. ст. 82—83. — Е. Романовъ, Бѣлорус. Сборникъ. т. III. ст. 35. ч. 25. — А. Афанасьевъ, Народ. рус. сказки. т. I. ст. 21—22. ч. 9.

218. Вівця і коза в суперечцї.

Забрила коза до овець в кошару і почала там копать ся в яслах. Стара вівця побачила і каже: Чого ти сюди забралась? Ти наш весь корм пирипсуєш, нанюхаєш і пирипаскудиш. — Мовчи, стара дура, обізвалась коза, у мене рот ни в г..ї, я іще чистїша од тебе. — Ти коза вонюча, чортом воняїш, опісля тебе гидко їсти. Кажуть люди, шо ти чортом создана. Чорти в образї кози людям показують ся. Ни розумію, на ві що чоловік таку погану скотину в своєму дворі держе! Молоко твоє миркотиням воня. Ти чоловікові шкоду робиш, молоді деревця обгризаїш. По крайнї мірі я нікому нїчого.., Нікого ни зобіжаю і окрем користи чоловікові нїчого ни роблю. Моє молоко смашнїше од твого, моя шерсть типлїша, з овечих смухів люди кужухи шиють, а ти зовсїм нікчемна тварь. — Ни хвастай ся, кудлата дура, для чоловіка ми всї однаково нужні, а инакше він мене ни диржав би. Я молока даю чимало і молоко моє згідливе, ним люди лїчуть ся од чахотки. А шо ти варнякаїш, шо мене чорт создав, то все брихня, навпаки мене чорт боїть ся, пани нарачи пускають мене в конюшню, шоб домовий коний ни мордував. Ти схаменись допреж, а потім і базїкай. Біз кози і вівцї жить ни можуть. Ви такі бізтолкові, шо якби вас козел ни водив, так ви б всї розбрились, куди попало. Козел всю отару за собою веде. А біз козла всї вівцї лїзли б у шкоду і куди зря, а як би їх хто налякав, так вониб з дуру на край світа забігли, а ни найшовши броду, всїб попадали в воду. — Вівця замовкла, бо нїчого її було казать.

Зап. від Пр. Чередникової в Шебекинї П. Тарасевський.

219. Овечка в капусті.

Як був собі чоловік та жінка та була у них овечка. От, тай пішла вона пастись, тай завязла у хмелї. Прийшов козлик, — вона його й просить: „Витягни мене відціля“! — Козлик послухав її — пішов, та поперед неї став тай дерець ця й дерець ця, а вона за ним, — поки й вибрались.

Тодї біжать: Козлик через ямку — й вона через ямку; козлик через тин — і вона через тин; козлик ускочив у капусту — і вона у капусту. Чоловік як узяв хворостину, як узяв лупити по бокам... Вона вже стала не своїм голосом ревти. Чоловік подумав... Узяв, ворота одчинив — та на шлях, на шлях вигнав, та ще бив.

Вона послї йде до козлика тай каже: „Оттак мене за капусту попобив“! — А він її і каже: — „А чого ти задивилась“? — Тодї вони стали поміж собою балакать. А овечка й каже: „Тож то треба пастуха слухать, як пасе“. — От побратались вони та стали жить та поживать та добро наживать.

П. Рудченко. Нар. южнор. сказки, т. I, ст. 10—11, ч. 23.

220. Хитра вівця.

Одна вівця одчалила од отари і паслась сама понад мижниками. Бігла по мижнику лисиця. Побачивши вівцю, спинилась. Їй прийшло в голову задушить вівцю та боялась з нею заводить ся, бо поки вборота її, так побачуть пастухи і одібють вівцю. Лисиця пригадала одурить вівцю. Підійшла до неї поближче і каже: Здоров була, смирняга! — Здрастуй, лисичка, що гарного скажиш? — Та це я так з нудьги ни знаю, з ким подїлить ся своїм горем. — А яке тибі, лисичко, горе? — Та як же, хто б шо ни зробив, а я все виновата буваю. Лис нашкоде, а я виновата буваю, мене лають: Сяка така лисиця, шоб вона здохла та шоб вона сказилась! А я знать ни знаю нічого. Чоловік чоловіка одуре якими небудь хитрощами, а мене подьоргують кажучи: Иш бісів син, який хитрий, як лисиця. Чого вони мене зачипають? Ніхто ни скаже сякий такий лис або хитрий як лис, а всї за поговорку приняли, як хто схитрував, зараз за мене бируть ся: Иш сукин син, хитрий, як лисиця. Ни досадно ж тут? Нима в світї правди. От у вас добре жить, вас похоже ніхто ни зачипає.

Вівця каже: Ни одним вам бува досадно, нам теж ни мало достаєть ся. Хто б ни зробив помилку, а ми виноваті, зараз

вівцю дьоргають: От дурний, прямісінька вівця. Баран нашкоде, упєть вівця виновата. Нима в світі правди; чим вівці поміщали всим, ни розумію. — А я бач думала, шо вам гарно жить, аж но і ваша доля ни краще нашої. Так, значить, ми з тобою сестри. Ходім зо мною жить. Підим подальші в ліс і там ни будим чуть, шо про нас будуть казать. — Ходім, каже вівця. — Пішли вони.

Зайшли в ліс, лисиця уже почала поглядать на вівцю, міркувала, з якого боку зручніш напасти на неї. Де ни взяв ся на зустріч їм вовк. Підійшов до них поближче і пита: Куда вас Бог несе? — Та йдимо подальші од суїти мирської, шоб ни чуть і ни бачить ниправди. — А хіба вам там жить надокучило? — Та хіба ни надокуче слухать ганьбу і всяку ниправду? Хтоб шо ни зробив, а ми виноваті, нас подьоргують. Так от ми порішили удалить ся од суїти мирської. — Вовк каже: Приймiть і мене, піду і я з вами. — Та ходім, коли хочиш, — промовила лисиця.

Лисиці дуже ни наравилось, шо вовк причипив ся і одкараскать ся ни можно було, бо одолїть вовка вона ни в силах. Пройшли вони сажень з десять, вовк прискіпавсь до вівці: Це моя на тибі шуба. Зараз оддай, а то все равно силою знїму. — Як се так твоя, вона з роду моя, вона ни знїмаїть ся. — А я кажу, шо моя, я отнїму у тебе. Спитай хоч у лисиці і вона тибі скаже теж. Аджеж правда, лисичко, що на вівці моя шуба? — Та я вірю тибі, шо вона твоя, тїко ти заприсягни, шоб ніхто ни сумлївав ся, шо ти правду кажиш. — Та я готов чим угодно поклястись. — Ну так ходім, заприсягнеш, коли так. — А кудиж ми підим? — спитав вовк. — Лисиця подумала трохи і згадала, шо біля канплички вона натикалась на капкан і за малим сама ни попалась у його. Потім каже: Та ходїть он до тиї канплички. Там ти поклонис ся пирид святим містом, даси клятву святому Уласію і приложис ся до криста.

Пішли вони до канплички, а там як раз на цю пору стояв капкан, поставлиний на лисицю. Лисиця каже: Поклонись, вовче, тричі, положи лапу он на ту штучку, це нихай буде місто святої книги. — Вовк підійшов до капкана, поклонивсь тричі і положив лапу на нижню дужку. Капкан як хлопнув і прищимив вовкові лапу. Вовк пручавсь, пручавсь, так і ни вирвав ся, там і оставсь. А лисиця з вівцею пішли далї.

Одійшли геть од канплички, лисиця каже: От бачиш, як напрасно божить ся, Бог його покарав. Иш, хотїв твою шкуру

сибі присвоять. Шуба твоя скорій мінї довжна достать ся, я більше права маю на твою шубу, бо я перша тебе побачила.— Вівця догадалась, чого лисиця хоче. Тут вона почала пригадувать, чим би одурить лисицю. Згадала вівця про вовка і їй прийшло до голови, шо у її хазяїна є капкан і шо він станове його що ночі в курнику біля дірки. Пройшли вони ще сажень з десять, вівця каже: Знаїш шо, лисичка? У мого хазяїна багато куреї і собак нима; коли хочиш, я тебе угощу курятиною. Я знаю, куди зайти і куди вийти. — Ходїм, ходїм, овечка. — Пішли вони до сила — уже смиркалось. Дойшли вони до городів і остановились дожидать, поки дужче стемніє. А ночі були темні, хоч у вічі коли, так ни побачиш. Підійшли вони до курника, лисиця пита: А шо, овечка, тут ни опасно? — Нї, лїзь сміло он у ту дїрку. — Лисиця тїко просунула лапи в ту дїрку, а капкан клац! і прихватив їй лапи. Лисиця сюди туди, дьорг смик — ни тут то було, капкан ни пуска. Вона тодї й каже: Як тибі ни стидно, овечка, підвила ти мене! Я тибі добра бажала, од вовка тебе заборонила, а ти мінї он як оддячила. — А вівця й каже: Знаю я тебе, по які причинї ти заборонила мене од вовка. Ти сама хотїла мене задушить, та бач, ни прийшлось. Краще ж було загинуть од вовка, чим од тебе поганки! — І так лисицї ни довилось ззїсти овечку.

Запис. П. Тарасевський в Шебекинї. Курської губ.

XXI. Коза.

221. Козел і баран лякають вовків.

Був собі чоловік та жінка, мали вони козла й барана. „Ох, жінко, каже чоловік, проженемо ми цього барана і козла, а то вже вони у нас дурно хліб їдять“. — „А вбирайсь, козел і баран, собі з Богом, щоб ви не були у мене і в дворі“. — Пошили вони собі торбу тай пішли.

Ідуть тай ідуть. Посеред поля лежить вовча голова. От баран дужий та не сміливий; а козел сміливий та не дужий. „Бери, баране, голову, бо ти дужий“. — „Ох, бери ти, козле, бо ти сміливий“. — Узяли в двох і вкинули в торбу. — Ідуть, та ідуть, коли горить вогонь. Ходїмо й ми туди, там переночуємо, щоб нас вовки не зїли. — Приходять туда, аж то вовки кашу варять. „А здорові, молодцї“! — А, драстуйте, братцї,

драстуйте!... Ще каша не кипить, мясо буде з вас"... Ох там баран уже злякавсь, а козел давно уже злякавсь. Козел і одумавсь: „А подай лишень, баране, отую вовчу голову". — От баран і приніс. — Та не цю, а подай більшу", — каже козел. — Ох, тут уже вовки злякались; стали вони думати — гадати, як би відціля удрати.

„Славная, братці, кумпанія і каша гарна кипить, та нічим долить; піду я по воду". — Як пішов вовк по воду: „Хай вам аби що з вашою кумпанією"! — Як зачав другий того дожидати, став думати — гадати, як би й собі відтіля удрати. „Е, вражий син, пішов, тай сидить, нічим каші долить, ось візьму я ломаку, та прижену його, як собаку". — Як побіг, так і той не вернув ся. А третій сидів, — сидів: „Ось піду лишень я, так я їх прижену". — Як побіг, так і той рад, що втік.

„Ох нум, брате, скорійше хватаць ця, щоб нам оцю кашу поїсти, та з куреня убраць ця". — Ох, як одумавсь вовк: „Е, щоб нам троїм та козла і барана бояць ця? Ось ходім, ми їх поймо вражих синів". — Прийшли, аж ті добре шатались, уже з куреня убрались, — як побігли, тай на дуба зібрались. Стали вовки думати — гадати, як би козла та барана нагнати. Як стали йти і найшли їх на дубі. Козел смілійший ізліз на самий верх, а баран несміливий — так нижче.

„Ох лягай, кажуть вовки ковтуноватому вовкови; ти старший тай ворожи, чи не побачимо їх". — Як ліг вовк до гори і зачав ворожити. Баран сидить на голлї та так дрижить; як упаде, да на вовка. Козел сміливий не став зївати, а як закричить: „Подай мені ворожбита"! — Вовки як схватились, та на силу відтіля убрались.

И. Рудченко. Народ. южнорус. сказки, т. I. ст. 41—43. ч. 24.

Паралелї: Б. Грінченко. Україн. нар. казки. ст. 59—61. — Черниговъ. губерн. Вѣдомости. 1860. ст. 159—161, ч. 21. — А. Афанасьевъ. Народ. русскія сказки. т. I. ст. 31—35. ч. 19. — Се оповіданє нагадує надруковане повисше під ч. 196: Кіт, баран і козел на вандрівці.

222. Коза в заячій хатї.

Дика коза унадилась до одного чоловіка в город — капусту жувать. Чоловік побачивши шкоду, почав по ночах підстїрігать вора. Одного разу взяв ружьо і засїв в кущах. Просидїв цїлу ніч, кози ни було; та уже стало розвиднять ся, іде од лїсу коза і прямо до капусти. Мужик прицїлив ся, бух! Коза двічі пирикинулась і побігла до лїсу. Бігла вона ни швидко, бо чоловік

поранив їй здорово задню ногу. Чоловік побачив, шо вона біжить ни прудко, кинувсь доганять козу. Коза побачивши, шо за нею гонить ся чоловік, понатужилась швидче бігти і пильно придивлялась, кудиб сховать ся од мужика, бо далеко бігти мочі ни хватало. Побачила коза заячу хатку, підбігла до неї і гука: Хазяїн дома? — Дома! — обізвав ся заїць. — Вийди сюда, я тебе шось спитаю. — Та кажи, я і тут почую. — Та ні, вийди сюди, я тибі скажу гарну новинку. — Зайчик вийшов з нори, а коза митю вскочила в його хатку і каже: Тепер ти, зайчик, іди, погуляй трохи, а я тим часом полежу, опочину, бо я дуже занидужала.

Засумував зайчик, ни знав, шо йому робить. Тіко виткнув ся із за куща, а тут біжить мужик той, шо за козою гнав ся. Заїць як припустив тікать! — Мужик оторопів, далї ни побіг, у його аж волося дибом стало. Він мирщі вирнувсь до дому і всю дорогу мчав ся біз оглядки. Прибіг до дому і дума сибі: Шо за бісів батько? Підстрілив козу і коза тїкала од мене на трьох ногах, а як тїко забігла за кущ, од разу зробилась зайцем і уже ни на трьох, а чотирох ногах помчалась. — Це похоже водяний або лїсовик.

Заїць пробіг гоний з двоє, спинивсь, озирнувсь кругом, ни було нікого близько, чоловік уже пішов геть, був од його далеко. Заїць посидів трохи і вирнувсь до своєї хатки. Підійшов до дверей і каже: Виходь геть з моєї хати. Пара уже опочить тепер, іди сибі, куда хочиш. — Ні, зайчику, іди ти, куда хочиш, а я ни вийду, поки одужаю; а найкраще розпрощай ся ти з хаткою; ти здоровий, можиш сибі нову збудувать. — Зайчик одійшов од хатки і почав плакать. Ішов медвідь, побачив зайця і пита: Чого ти, зайчик, плачиш? — Та якже мінї ни плакать? Прийшов якийсь нивідомий звірь, вигнав мене з хатки і сидить там, мене ни пуска. — Ни журись, зайчик, ходїм, я зараз його вигоню. — Пішли вони. Медвідь підійшов до заячої хатки і каже: А хто в заячі хатї, виходь геть!

Я з лїсу брянського,
отродця галанського,
об двох рогах,
на трьох ногах,
за одним махом
всих побиваxом.

Злякав ся медвідь, побіг геть од заячої хатки і всю дорогу думав: Шо воно там за страшилище? З роду іще таких звірів ни чув і ни бачив!

Остав ся зайчик сам і знов почав плакать. Біг вовк, побачив зайця і спитав: Чого ти, зайчик, плачиш? — Та як же мінї ни плакать? Посилив ся в мою хату якийсь нивідомий звірь і ни пуска мене. — Ходїм, зайчик, я його живо вигоню. — Пішли вони. Вовк підійшов до заячої хатки і каже: Хто в заячі хатцї, виходь геть, а то живого ни оставлю, як ни вийдиш.

Я з лїсу брянського,
отродця галанського,
об двох рогах,
на трьох ногах,
за одним махом
всих звірів побиваховм.

Пирилякав ся вовк, побіг біз оглядки од заячої хатки.

Остав ся зайчик сам і знов почав плакать. Бігла мимо лисичка, остановилась і пита: Чого ти, зайчик, плачиш? Та як же мінї ни плакать? Забрав ся в мою хату якийсь нивідомий звірюка і живе там, а мене ни пуска. — Ни журись, зайчик, я піду і од разу його вигоню. — Де там тибі його вигнать! Медвідь гнав і ни вигнав, вовк гнав, ни вигнав, а тибі і подавно ни вигнать. — А от будим бачить, ходїм... — Пішли вони. Лисиця підійшла до дверей і пита: А хто в заячі хатї, зараз же виходь геть.

Я з лїсу брянського,
отродця галанського,
об двох рогах,
на трьох ногах,
одним махом
всих звірів побиваховм.

Лисиця ни врябіла, знов стала казать: Ни хвастай ся своєю силою, ни боюсь тебе нїяк. Зараз натровлю на тебе я своїх вояк. Вони тибі дадуть знати, як зайчика виганяти с хати. — Лисиця побачила на будяках шершня і почала прохать його: Гукни, будь ласкавий, на своїх приятилїв, нихай сюда прилитять штук з півсотнї. Тут треба підсобить зайчикові вигнать з хатки звіря. — А шо ти мінї даси за те, шо звіря вигоним? — Та я угощу тебе медом; я знаю в одному місцї гибіль меду. — А деж той мед? — Та тодї я вам покажу сама. — Ну, добре, зараз поличу, покличу своїх.

Шершинь политїв до свого гнїзда і прихватив з собою цїлий рій. Налитїли шершнї до заячої хатки, як сипнули в двері, як почали жигать козу! Вона як підхопилась та тїкать. Дарма,

шо на трьох ногах, а припустила, аж куріва встала; тут вона похоже і четверту ногу пустила в ход, дарма, шо була ранина. А шершні од неї ни одставали, гнались за нею і одно жигали. Коза пробігла верст з пять, доскочила до озира і з розгону прямо в воду. Шершні вирнулись і подались до заячої нори. А лисиця дожидаючи шершнів, пригадувала, як їх одурить, бо як за роботу їм нічого ни дать, так вони і їй дадуть памяти. Шершні прилитїли до заячої хати, побачили лисицю і кажуть: Ну, давай же тепер нам за роботу меду. — Лисиця каже: Зараз, зараз, голубчики, угощу вас. Литїть за мною, я вас провожу.

Лисиця побігла понад лїсом по пригорку і одно придивлялась, чи ни натрапить ся яка нора. А шершні слїдкували за нею назирця. Лисиця бігла, бігла, побачила нору польової миші, остановилась і каже: Ну, хлопці, стой! Ось у цї норі богато меду; я сама давно захожувалась поласувать медом та на жаль ни могла дістать. — Шершені всї разом кинулись в ту нору. Тїко повлазили всї шершені в нору, лисиця взяла камінючку, туго заткнула нею нору, висцялась туди, з верху навалила вилику купу і побігла геть. Шершені місто того, шоб наїстись меду, задихнулись од вонї і подохли всї.

Зап. П. Тарасевський в Шебекині, Курської губ.

Паралелї: Е. Романовъ, Бѣлорус. Сборникъ, т. III, ст. 7—8, ч. 5 і ст. 11—12, ч. 7. — А. Афанасьевъ, Народ. рус. сказки, т. I, ст. 9—10, ч. 3. — В. Добровольскій, Смоленскій этногр. сборникъ, т. I, ст. 652—653, ч. 1 (початок). — До сього оповідавя підходить дуже близько надруковане повпсше під ч. 153: Заяць і лисиця.

223. Дїдова коза. А.

Быў чоловíк і маў сьíм сыныíў і дыўку і козу́. І зайа́ў сын йиде́н па́сти, напа́с, накорми́ў, пригна́ў, тот стары́й сьа пытат: Ци напа́слас сьа, ко́зойко? — Ой напа́сла. Йак ньа тьвій сынойко́ приўйаза́ў до йали́чкы, том не урва́ла і рас трави́чкы! — Тот ўзьаў, бий сы́на, за́биў, закоти́ў під ла́ву. Вы́слаў дру́гого, бы гнав козу́ і тре́того і ўсьіх сыім, са́мо так бы́ло, йак то́му пе́ршому. І зайала́ дыі́ўка і дыі́ўку са́мо за́биў, закоти́ў під ла́ўку. Зайала́ жінка і́ жінка са́мо так.

На воста́тку зайа́ў він сам, напа́с, накорми́ў, напойи́ў і пригна́ў до до́му: Ци напа́слас сьа, ко́зойко? — Ой напа́сла! Йа́к йис ньа приўйаза́ў до йали́чкы, там не урва́ла і рас трави́чкы. — А шльаґ же бы тебе́ бі́дный тра́фиў! Та йа че́ре́с те́бе кількі сыны́ побйи́ў і дыі́ўку і жону́? Тас повіда́ла, же ти ўсе́ голодна́

і днесь шчес голодна́? Узьаў ны́ж і лу́пит живу́. І ўже піў облупи́ў, тай сьа оберну́ў ў піч ны́ж пообстрити, а коза́ вы́хопила сьа тай ўтекла́ і забі́гла до ли́счинойі хы́жі. Али ли́шка ві́ткысь прийшла́, чу́йи, шчось ў хы́жи йи, тай бойі́т сьа йти тай пы́тат сьа: Хто там?

Йа коза́ рога́та.
Піў бо́ка обыдра́та.
Чуп, чуп ныішка́ми.
За́бйў тьа рішками.

Ли́шка утекла́. Надыбав йі медьвідь: А чо́ ты пла́чеш? — Ей, шчо́сь ми зайшло́ до хыш та не вы́жену. — Ходи́, йа вы́жену. — Пы́тат сьа медьві́дь: Хто там? — Вна са́мо му так пові́ла, йак ли́сьцьі. Уты́к медьві́дь. — Іде́ воўк: А чо ты плачеш? — Шчо́сь ми залы́зло до хыш, не мо́жу вы́гнати. — Ходи́, йа вы́жену. Хто́ там?

Йа коза́ рога́та.
Піў бо́ка обыдра́та.
Чуп, чуп ныішка́ми.
За́бйў тьа рішками.

Воўк ўты́к. — Ли́шка пла́че, а за́йаць йде. Чо́ ты? — Шчось ми до хыш зайшло́, не мо́жу вы́гнати. — Ходи́, йа вы́жену. — Прийшо́ў: Хто́ там? — Вна́ му пові́ла, ўты́к і він. — Али ли́шка йде, пла́че, а йі́ш сьа ко́тит, гі клубйа́. А чо́ ты пла́чиш? — Шчось ми до хыш залы́зло, не мо́жу вы́гнати. — Ходи́, йа вы́жену. — Хто́ там?

Йа коза́ рога́та.
Піў бо́ка обыдра́та.
Чуп, чуп ныішка́ми.
За́бйў тьа рішками.

А коза́ сьа пы́тат: А там хто? — Йа йі́ш. — Йак тота́ піде зо страху! Бо ўна мыслила, жи то ны́ж, та́й сьа напу́дила і ўтекла́. І ли́шка сьа пото́му з йіжо́м вожени́ла і заходи́ла го на пйицу фа́йно. І раз звари́ла круп і клы́кала го на обід. А він сьа заспа́ў, кру́пы горйа́чі были, скоти́ў сьа с пйица й упі́к сьа.

Зап. в марті. 1899. у Мшанці, Старосамб. пов. від Гриця Олїшака Терлецького.

224. Коза-дереза. Б.

Був оден ґід, мав єдного хлопцє і післав єго пасти кузу. А коза пасе, пасе, фостом трісе, макогоном набиває. І він жене

кузу до дому, дивит сї, стоїт дід на воротєх в чирвоних чоботєх і питає сї: „Чи їла ти, козонько, чи пила ти, козонько“?

„Не їлам, гідуню,
ни пилам, гідуню:
йшлам через лісок,
узєлам клиновий листок;
ішлам чириз грабельку,
узєлам водиці крапельку“.

Гід тогди нагнав жінку пасти; коза пасе, пасе, фостом трісе, макогоном набиває. Жене ї жінка до дому, дивит сї, стоїт гід на воротєх у чирвоних чоботєх і питає сї: „Ци їла ти, козонько, ци пила ти, козонько“?

„Ни їлам, гідуню,
ни пилам, гідуню:
йшлам чириз грабельку,
узєлам води крапельку;
ішлам чириз лісок,
узєлам клиновий листок;

А він тогди бере і жене козу сам пасти. Коза пасе, пасе, фостом трісе, макогоном набиває. Вже жине кузу до дому і пустив ї, а сам став на воротєх в чирвоних чоботєх і питає сї: „Чи їла ти, козонько, чи пила ти, козонько“?

„Ни пила я, гідуню,
ни їла я, гідуню:
йшлам чириз грабельку,
узєлам води крапельку;
ішлам чириз лісок,
узєлам клиновий листок“.

А він тогди узєв ї, облупив пів бока кози, вона сї вірвала тай утїкла тай залїзла жінцї в каглу. Найшла повна хата диму, троха жінку ни задушило; вона зробила крик і позлїтали сї всї дзвіри і ни могли ту біду вігнати с комина. Але на самім послїтку приходит рак і каже: „Я її віжену“. — А вона каже: „Ту ни такі були, як ти, та ни могли вігнати тай ти не віженеш“. — Він кажи:

„Ой я рак, ниборак,
як ущипну, буде знак“.

А вна каже:

„А я коза берда,
пів бока дерта,
а пів бока не,
як цупну ніжкою,
ніц сї ни бою“.

А він як щипне кузу, а коза с кагли тай утикла. — Баба уже сї укішила і пішла до церкви, а рачка лишила, аби мішєв борщик. Рачок мішеє, мішеє, перехилив сї тай якос сї утопив. Прийшла баба с церкви, сипле обідати, дивит сї, — а рачок пливає у борщику. Узєла тогди рачка, поховала тай уже.

Зап. І. Волошинський в січни. 1913. від Ник. Хімека з Далешева. п. Городенка.

225. Погана коза. В.

У одного діда була коза; він її поважав, старав ся, шоб вона що дня була сита. Літом козу дочка пасла, ганяла в степ або на луки. Коли коза приходила голодна, дідусь лаяв свою дочку за те, шо вона ни зуміла напасти козу. Одного разу дідусь побив свою дочку за те, шо коза прийшла голодна. Дочка розсердилась на козу, шо вона така нинажорна, взяла лозину і добре таки настьобала їй ребра. Коза в свою чергу розгнівалась на дочку дідуся і мусила одмстить їй. Одного разу погнала дочка козу пасти в гайок і там пасла її до самого полудня, по тім погнала до дому. Коли коза підближалась до двора, дідусь вийшов їй на зустріч. Коза побачивши хазяїна ще з далика крикнула:

Ме-ке-ке-е-е-е!
Шо там, кізонька таке? — спитав дідусь.
Кізонька моя мила,
чи ти пила, чи ти їла?
Ни пила я й ни їла,
цілий день голодна млїла.
Як бігла я чириз місточок,
хватила вирбовий листочок,
як бігла я чириз гребильку,
хльобнула водиці капильку.
Ото тіко пила й їла.

Розсердив ся дідусь, взяв дочку за косу, буздикнув її кулаком по спині, посадив її в чулан і сказав: Посидь, бісова дочка, тут днів два голодна, тоді узнаїш, як морить бідну скотину голодом.

На другий день дід послав бабусю пасти козу. Бабуся пасла до самого вечира; коза так наїлась, шо аж боки їй роздуло, як бочка була. Коли бабуся гнала козу до дому, так вона завирнула до одного чоловіка в городи і почала гризти капусту. Бабуся схопила лозину і мирщі вигнала козу з шкоди. Разів три

стьобнула її лозиною і сказала: Куди тебе чорти нисуть, іще тибі мало? Нажралась, як ни лопниш, а дідові брешиш, шо ти нічого ни їла. Чириз тебе, паскуду, дід Горпину наказав, як ти, Боже, видиш за шо... Коза розгнівалась на бабусю. Коза доходила до сила, дід вийшов їй на зустріч. Коза побачивши хазяїна закричала:

Меке-ке-е-е-е!
Шо там, кізонька, таке?
Кізонька моя мила,
чи ти пила, чи ти їла?
Ни пила я й ни їла,
ни бачила травиці до діла:
як бігла я чириз місточок,
ковтнула клиновий листочок:
як бігла я чириз гребильку,
хльобнула води капильку,
ото тїко пила й їла.

Розсердивсь дід на бабусю, взяв її за косу, посадив в чулан, причинив двері і сказав: Посидь, стара корга, днів два голодна, тоді узнаїш, як скотину голодом морить.

На третій день дідусь сам погнав козу пасти. Пас до самого вечира. Коза наїлась по саме нікуди. Дід пішов впирід, а коза йшла по заді. Дід раніш прийшов до дому, остановивсь біля воріт і ждав козу. Коза коли підходила до двора, побачивши хазяїна, закричала:

Меке-ке-е-е!
Шо там, кізонька, таке? — спитав дід.
Кізонька моя мила,
чи ти пила, чи ти їла?
Ни їла я й ни пила,
цілий день на голі толоці була:
як бігла я чириз місточок,
схопила вишневий листочок;
як бігла я чириз грибильку,
лизнула води капильку,
ото тїко пила й їла.

Розсердив ся він на козу, схопив її за роги, привязав матузком до стовпа, а сам пішов за ножем. Випустив з чулана дочку і бабусю, а сам пішов лупить козу. Підійшов до кози і каже: Так ти, стерво собаче, брихать задумала? Я чириз тебе свою дочку і бабусю обідив, думав, шо вони справді ни на-

пасли тебе, аж но ти кляузничаїш, бісова личина. Иш, самого хазяїна хотїла одурить. Погоди, я тебе проучу.

Взяв дїд козу за ноги, повалив її на землю, насїв на неї і почав здирать з неї кожу з живої. Облупив половину бока, ніж затупив ся, дїд побіг за бруском точить ніж. Коза тимчасом підхопилась на ноги, понатужилась з усеї сили, рвонулась і пирирвала матузок. Побігла вона з двора, куди очі бачуть. Дїд вийшов з гострим ножем, а кози уже нима. Він плюнув, завирнувсь і пішов у хату.

А коза бігла, бігла, поки вморилась, наткнулась на заячу хатку, вигнала його з хатки, а сама лягла на пічі і подумала: Ну, тепер дїд мене ни знайде. — Зайчик оставшись біз хатки, сїв за двором і плаче. Бігла мимо лисичка, побачила зайчика спитала: Чого ти, зайчик, плачиш? — Та як же мінї ни плакать? У мою хату забрав ся якийсь нивідомий страшний звір і вигнав мене з хати. — Ходїм, зайчик, я його вигоню. — Пішли вони. Лисиця підійшла до хатки і каже: Хто в заячу хату забрав ся, виходь геть!

Я коза дириза,
пів бока луплина,
за три гривнї куплина.
Топу, топу ногами,
заколю тебе рогами,
копитами затопчу,
хвостиком замиту.

Лисиця злякалась, побігла біз оглядки од заячої хатки. Заїць знов почав плакать. Біг мимо вовк, побачив зайця, спитав: Чого ти, зайчик, плачиш? — Та як же мінї ни плакать? У мою хатку забрав ся якийсь страшний нивідомий звір і вигнав мене з хати. — Ни плач, зайчик, ни журись, я його вигоню. — Пішли вони. Вовк підійшов до віконця, постукав і пита: А хто в заячі хатї? Виходь геть!

Я коза дириза,
пів бока луплина,
за три гривнї куплина.
Топу, топу ногами,
заколю тебе рогами:
копитами затопчу,
хвостиком замиту.

Вовк сполохав ся, побіг біз оглядки од заячої хатки. Зайчик оставсь сам, почав знов плакать. — Біг мимо медвідь, побачив зайчика, спитав: Чого, зайчик, плачиш? — Та як же мінї

ни плакать? У мою хату забрав ся якийсь нивідомий страшний звір, а мене вигнав з хати. — Ни журись, зайчик, я піду, його живо вигоню. — Ох ні, ни вигониш ти, медведику. Його лисиця гнала, ни вигнала, вовк гнав, ни вигнав і ти навдаку вигониш. — Та шож ти, зайчик, хіба ни знаїш, шо у мене сила, слава ...у, ни до вовка прирівнять? Я ни таким у ср...у холоду наганяв! — Пішли вони. Медвідь постукав у віконце і пита: А хто смів у заячу хатку забрать ся? Вигодь геть, а то живо розлавлю, як жабу.

Я коза дирива,
пів бока луплина,
за три гривні куплина.
Тупу, тупу ногами,
заколю тебе рогами,
копитами затопчу,
хвостиком замиту.

Медвідь злякав ся і теж побіг біз оглядки од заячої хатки. Заїць знов остав ся сам і почав плакать.

Дїдусеві гуси пішли на річку; наплававшись досить, вилїзли на другий бериг пастись. Ходили по луках, щипали траву. Гусак пішов уперед, зайшов за кущі, дивить ся, сидить зайчик і плаче. Гусак спитав: Чого ти, зайчик, плачиш? — Та як же мінї ни плакать? У мою хатку забрав ся якийсь нивідомий страшний звір, вигнав мене з хати і ни пуска. — А шож там за звір, на кого він похожий? — Та він лахматий, бородатий, з рогами, один бік красний. — Гусак од разу догадав ся, шо це дїдова коза. Подумав трохи, а далї каже: Ни журись, зайчик, ходїм, я його живо вигоню. — Куди там тибі його вигнать! Лисиця бралась гнать, ни вигнала; вовк гнав, ни вигнав; медвідь гнав, ни вигнав, а тибі і подавно ни вигнать. — А от же вигоню. Я знаю, чим полохать того звіря. — Пішли вони. Гусак підійшов до вікна і закричав: А хто в заячі хатї? Виходь геть!

Я коза дирива,
пів бока луплина,
за три гривнї куплина.
Топу, топу ногами,
заколю тебе рогами,
копитами затопчу,
хвостиком замиту.

Гусак по голосу пізнав, шо то коза, сміло одповів їй:

Ни страшна мінї твоя річ,
ни спасе тебе піч.

Тепер я взяв ни тупий ніж,
а гостру косу,
тибі, коза, голову знису.
Одхвачу по самі плечі,
як ни злїзиш з печі.

Коза затримтїла од страху, подумала, шо до неї дїд прийшов. Плигнула з печі і митю вискочила з хатки і помчалась знов, куда очі бачуть. А зайчик увійшов у свою хатку і став жить, поживать, сибі добра наживать.

Зап. П. Тарасевський в Шебекинї. Курської губ.

226. Напасна коза. Г.

Був дїд тай баба тай мали хлопця, дївчину і козу. Післав дїд хлопця козу пасти. Хлопец пасе ї усюди, а у вечір приганєї до дому. Питає сї дїд козу: Цї ти їла, козоньтьо, цї пила ти? — А коза каже:

Ой ни їла я, дїдику,
ни пила я, дїдику:
ішла сми через мосток,
ухопила сми вишневий листок:
ішла сми через гребельтю
та ухопила сми води крапельтю.

А дїд єк то учюв тай стєв хлопцеви голову.

На другий день післав дїд дївчину пасти козу. Она такі напасла козу тай пригнала т хатї, а дїд питає си ї, цї она їла, цї пила, а она кажі так само, єк того дня. Але дїдо стєв голову і дївчинї.

На третий день пігнав дїд кози сам пасти. У вечірь питає си дїд кози: А цї не голодна ти нинї, козоньтьо? — А она знов кажі:

Нї їла я, дїдику,
нї пила я, дїдику:
ішла сми через мосток,
та вхопила сми вишневий листок:
ішла сми через гребельку,
ухопила сми води крапельку.

А дїд єк то учюв тай імив козу тай зачєв ї лупити. Коза вірвала си дїдови з рук тай забігла лисичцї до ями. Але лисичка іде лїсом тай плачі. Здибає ї вовк: Чьо ви, кумочтьо, плачіте? — Та єк ни плакати, коли у мої хатї є якас зьвірь дуже страшна. — Каже вовк: Ни бійте си, кумко, я ї зараз віжину. — Ухо-

дит вовк до хати тай кажи: Шьо за зьвірь у лисичіні хаті?! — А коза кажі:

А я коза берка,
пів бока обдерта,
я форостом тру,
кого вздрю, на порох розітру.

Ой тїкаймо, кумко, гет, каже вовк, бо це ікас біда.

Іде ведмідь. Питає си ведмідь лисички: А ти чьо плачеш? — Ой, каже, у мої хатї є ікас зьвірь, шьо ни дає приступити до хати. — Іде ведмідь тай гуде: Хто там є у лисичіні хаті?!

Ой я коза берка,
пів бока обдерта,
очіньками лупну,
ножіньтями тупну,
я форостом тру,
кого вздрю, на порох розітру.

Тай ведмідь каже: Тїкаймо гет!

Але іде лисичка тай плаче; іде тай дивит си, литит биндєк тай каже: Ти чьо плачіш? — Ой так і так, ікас, кажі, зьвірь є у мої хатї. — А биндєк каже: Я ї зараз віжину. — Тай такі до хати. Але лисичька каже: Ой просю вас, биндєку, де ви виженете, єк вовк гнав і ведмідь гнав тай то си їго ни боїт. — Але биндєк влеків до хати тай — брінь! брінь! брінь! брінь! брінь! брінь! Залеків він у хату тай такі до кози тай пустив у той облуплений бік жєло, а коза гі упарена з печі та у ноги. Лисичька єк то вздріла, тай си ни тїшит, нє... Наварила пирогів тай дала биндїкови їсти. Биндєк підїв собі файно тай схоків води. Але лисичька каже: Зачикайте, я зараз унесу сьвіжої; тай побігла. Але биндєк гадає: Чикай, напю я си з горшка... Тай нахилив си пити з горшка, упав в воду тай си втопив.

Запис. в Карлові, Снятинського пов., від О. Сокирки з Тулови Антін Онищук.

Паралєлї: И. Рудченко, Нар. южнор. сказкп, т. I, ст. 43—45, ч. 25. — Д. Мордовцевъ, Малор. литерат. сборникъ, ст. 361—366, ч. 9.— П. Чубинскій, Труды, т. II, ст. 128—129, ч. 44. — O. Kolberg, Pokucie, т. IV, ст. 262—266, ч. 70. — I. Верхратський, Знадоби для пізнаня угор. рус. говорів, т. II, ст. 144—145 і 148. — Б. Грінченко, Укр. народ. казки, ст. 23—29. — Е. Романовъ, Бѣлорус. Сборникъ, т. III, ст. 8—11, ч. 6. — A. Nowosielski, Lud ukraiński, т. I, ст. 243—244. — M. Valjavec, Narod. pripoviedke, ст. 285—286, ч. 71. — Gaal- Stier, Ungar. Volksmärchen, ст. 201—204. — A. Афанасьевъ, Народ. рус. сказки, т. I, ст. 46—47, ч. 28. — M. Federowski, Lud białoruski, т. II, ст. 18—19, ч. 20. — P. Dobšinský, Prostonárod. sloven. povesti, вип. 8, ст. 90—93.—В. Караджич, Српске народ. приповиjетке, ст. 249—251, ч. 63. — E. Cosquin, Contes populaires de

Lorraine. т. II. ст. 115—118, ч. 47. — Д. Садовниковъ, Сказки и преданія Самарскаго края, ст. 179—183, ч. 55. — **Літературні перерібки**: Г. П. Данилевскій. Украинскія сказки, ст. 28—32.

227. Коза з оріхами.

Пошов козел за ликами,
А коза пошла за оріхами:
Прийшов козел із ликами,
Нема кози з оріхами.
Постой же ти, коза,
Шлю на тебе вовка!
Вовк не йде кози різать,
Коза не зарізана.
Постой же ти, вовче,
Шлю на тебе людей!
Люде не йдуть вовка бить,
Вовк не йде кози різать,
Коза не зарізана.
Постойтеж ви, люде,
Шлю на вас ведмедя!
Ведмідь не йде людей гонить,
Люде не йдуть вовка бить,
Вовк не йде кози різать,
Коза не зарізана.
Постой же ти, ведмідь,
Шлю на тебе дуба!
Дуб не йде ведьмідя гнать,
Ведмедь і т. д.
Коза не зарізана.
Постой же ти, дубе,
Шлю на тебе тупор!
Тупор не йде дуба рубать,
Дуб не йде ведмедя гнать і т. д.
Коза не зарізана.
Постой же ти, топор,
Шлю на тебе камень!
Камень не йде тупра тупить,
Тупор не йде і т. д.
Коза не зарізана.
Постой же ти, камень,
Шлю на тебе огонь!
Огонь не йде камня жарить,
Камень не йде і т. д.
Коза не зарізана.
Постой же ти, огонь,
Шлю на тебе воду!
Вода не йде огня лить,
Огонь не йде і т. д.
Коза не зарізана.
Постой же ти, вода,
Шлю на тебе воли!
Воли не йдуть води пить,
Вода не йде і т. д.
Коза не зарізана.
Постойтеж ви, воли,
Шлю я на вас довбню!
Довбня не йде волів бить,
Воли не йдуть і т. д.
Коза не зарізана.
Постой же ти, довбне,
Шлю на тебе шашель!
Шашель не йде довбнї точить,
Довбня не йде і т. д.
Коза не зарізана.
Постой же ти, шашель,
Шлю на тебе курей!
Кури не йдуть шашля клювать,
Шашель не йде і т. д.
Коза не зарізана.
Постойтеж ви, кури,
Шлю на вас орла!
Орел не йде курей хватать,
Кури не йдуть і т. д.
Коза не зарізана.
Постой же ти, орел,
Шлю на тебе ружо!
Ружо пошло орла бить,
Орел пошов курей хватать,
Кури пошли шашля клювать,
Шашель пошов довбню точить,
Довбня пошла волів бить,
Воли пошли води пить,
Вода пошла огня лить,
Огонь пошов камня жарить,
Камінь пошов тупра тупить,
Тупор пошов дуба рубать,
Дуб пошов ведмедя бить,
Ведмедь пошов людей гонить,
Люде пошли вовка бить,
Вовк пошов козу різать,
І коза зарізаная!

А. Малинка. Сборникъ матеріаловъ, ст. 376—379, ч. 192.

Паралелї: Moszyńska, Bajki i zagadki ludu ukraińskiego, ч. 37. — Е. Романовъ, Бѣлорус. Сборникъ, т. III, ст. 12—15, ч. 8—9. — А. Аѳанасьевъ, Народ. рус. сказки, т. I, ст. 45—46, ч. 27. — Безсоновъ, Дѣтскія пѣсни, ч. 101. — T. Held, Märchen u. Sagen der afrikan. Neger, ст. 27—31.

XXII. Верхоблюд.

228. З коня верблюд.

Один кінь нидоволин був на свою долю. Він ремствував на чоловіка, шо він сїдлом стира йому холку і нираз до крові здирав йому хребет. Підійшов кінь вечиром до річки воду пить і побачив в воді свою образину. Затоскував кінь, шо він такий нивдалий. Побачивши на воді лебідя, кінь подумав: Ех! Якби у мене була така шия, як у лебідя і голова трохи поменша, чим зараз, а ноги шоб швидче бігать, шоб були довші теперішнїх і трохи тонші, а шоб чоловік ни стирав сїдлом холки, так добре-б було, якби у мене було природне сїдло! — Почав кінь прохать Бога, шоб він його пириробив. Бог йому сказав: Добре, я уважу твої просьбі, тїко опісля ни жалкуй, як ни понаравить ся тибі буть таким, так уже ни пирироблю, таким на цїлий вік останис ся. — Господи, ни буду я жалкувать, а буду дуже радий. — Ну коли так, лягай же ти спать, а завтра проснес ся таким, яким ти бажаїш буть.

На другий день кінь прокинувсь і почув себе зовсїм новим. Кінь зрадїв і побажалось йому побігти до своїх товаришів, почванить ся пирид ними своєю красотою. Побачивши на толоцї табун коний, побіг він туди. Конї побачили, шо до них підближаїть ся якесь нивідоме страшилище, захропли і кинулись в розсипну тїкать куди який. Пирироблений кінь здивувавсь, шо од його товариші тїкають, почав на них гукать: Ей! стой! Погодїть, куда тїкаїте? Ни бійтесь, я вас ни поїм, хіба ви мене ни пізнали? Я ж той самий гнїдий, шо вчора з вами пас ся. — А конї і ни слухали, хвости дудкою постановили і біз оглядки перли, куди очі бачуть. Инші, які були дуже полохливі і слабі на втори, так аж з припірдом мчались.

Вирблюд ни став за ними далеко гнать ся, спинивсь і подумав сибі: Шо за диковина, з якої причини вони повтїкали од мене? Чи я дуже страшний показав ся їм, чи може дуже бравим так, шо їм стало сором, шо вони супроти мене нивдалі, погані? — А конї всї до годного з толоки повтїкали і спинились кожин

біля свого двора. Тут тїко кожин з них одсапнув і озирнулись назад, чи ни слїдкує за ними страшилище. А вирблюд оставшись сам на толоцї засумував: Шоб воно значило? — думав сибі; ни вжеж я такий страшний, шо мої приятилї пополохались? Пішов він до річки воду пить і побачив там свою образину. Вирблюд сам себе злякав ся, кинувсь тїкать од берига. Він тодї схаминувсь, став жалкувать та вже було пізно. З того часу повились на світї двохгорбні вирблюди.

Запис. від Карабуги в Шебекинї П. Тарасевський.

Паралєлї: Dr. Oskar Dähnhardt, Natursagen, т. III, ст. 35. — **Лїтературні перерібки:** Ign. Krasicki, Bajki i przypowieści. Ст. 57—58, ч. 149.

229. Як верхоблюд боров ся з вовком.

Ішов вовк лїсом тай здибає сї з верхоблюдом. „Що ти“ — каже — ниботе, по сьвікі волочиш сї? Який ти старий, кривий і тибе Бог нїгде ни спречи“. — „Най я собі буду кривий і старий, коли я є моцний“. — А вовк кажи: „Коли ти є дужи нїякий. Ти такий є дужи паскудний, що гіршого звіра вже по теби нима“. — А верхоблюд кажи: „А щож я буду робити, коли Бог минї дав таку уроду. Як прийде на мени чєс, то я забиру сї с сего сьвіта“. — А вовк тогди кажи до вирхоблюда: „Ой ти ше ни зараз підеш с сего сьвіта, так я виджу по тобі“. — „Як прийде чєс, то я і тут згину. Типер я мушу ше ходити і старати сї, абим мав що їсти, бо минї нїхто їсти ни даст“. — А вовк кажи: „Та ти такий силний та аби тобі хто давав ше їсти? Ти повинин собі ше постарати, абис мав, як будеш слабий. — А вирхоблюд кажи: „Як я буду слабий, то може хтос минї даст їсти, а як ни схоче, то я буду гинути з голоду“. — Але вовк каже: „Ану, ниботе, поборім сї, котрий з нас буде дущий, ци ти, ци я“? — Вирхоблюд ни похочував, а вітак кажи: „Як хоч так дужи сї бороти, то ходи суда. Котрий бдемо дущий, ти, ци я“? — Ймили вони сї оба бороти; вирхоблюд як гримнув вовка до дуба тай го від разу забив.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913, від Мих. Зубрея з Далешева, п. Городенка.

XXIII. Свиня.

230. Зі свині гиєна.

У одного мужика були: свиня, баран і собака. Свиню мужик з двора нікуда ни випускав. Свині скушно стало, їй кортіло побігать з своїми подругами і там подружить ся з кнурами. Мужик ни давав їй розвороту, диржав її в ниволї, ни випускав і на филину за ворота. Свиня підійшла до барана і каже: Як ти сам живеш? Одному можно од скуки загинуть. Ось я так з місяць нужусь, місця сибі ни найду. Ти візьми мене заміж і будим в містї жить, тоді нам ни скушно буде. — Баран і каже: Чим з тобою дружить ся, так краще піти до річки та втопить ся. Ти закаляна, вонюча, жреш всяку гадость, на тебе дивить ся тошнить. — Дурний ти баран, ни дарма тебе бараном прозвали. Я далеко краща од тебе, я чоловікові нужнїша, чим ти. Біз свинячого сала ни один чоловік ни може обійтись, бідні і багаті, всї вживають наше сало, а бараняче сало гидке, його тепер і на свічки ни вживають. — Хоч ти мене й назвала дурним, а всеж таки чоловік мене на свиню ни заміня; я дорогший для його; моя шерсть чоловіка гріє, біз овець чоловік би замерз, а свинї хоч вік ни будь, так биди буде мало. Вівця і в святому писанї споминаїть ся, вівця чоловіком поважаїть ся з давніх пір, іще до потопа од самого Адама чоловік овець пас і приносив їх в жертву Богу. Вівцї находились біля печері, де родив ся Спаситиль. З овечкою Іван Криститиль грав ся, навіть малюють на образах нас. А свиня кругом свиня, була свиня, свинею й здохне. Свиня Богом проклята, Спаситиль в свиней чортів загнав і в мори їх потопив. Тепер свині остались тїко жидівського одродя. Хотїли Жиди вивідать, чи правда — Ісус Христос святий, взяли Жидівку з Жидиням, посадили в піч, заслонили і спитали: Узнай, хто там? — Ісус сказав: Там сидить свиня з поросям. — Одслонили заслянку, коли так замість Жидівки в пічі очутилась свиня з поросям. З тої причини Жиди тебе ни їдять, тай православні ни посвятивши тебе ни стануть їсти, бо ти бридка.

Свиня розсердилась на барана, пішла од його геть. Побачивши собаку на привязї, побрила до собаки. Підійшла і каже: Я бачу, тибі скушно одному і я одна скучаю, нї с ким мінї погулять; давай, ми з тобою подружимось. — Собака хотів був одігнать од себе свиню, а далї згадав про своїх товаришів, по-

думав: Нищасний я на білому світї, мої приятилї гуляють, дружать ся між собою, а я як каторжник... Подружусь хоч з свинею. — Подумавши так, сказав свинї: Та по мінї все равно, давай, подружим ся. — Свиня підлащилась до собаки, стали вони жить дружно. Минуло шось нибогато тижнїв, свиня опоросилась і привила поросят таких, шо на всїх звірів були похожі: У одного голова собача, а зад свинячий, а в иншого навпаки голова свиняча, а зад собачий і так всї поросята були нї на шо ни похожі. Мужик побачивши тих поросят, злякав ся, подумав, шо то чортинята. Взяв лопату, викопав яму, повбивав тих поросят і закопав в яму, а свиню бить пожалїв. Діждавши нидїлї, звязав свиню, звалив на віз і повіз на базар продавать. Лежачи на возї, свиня подумала: Грішниця я вилика! Чорт мінї надав з Сїрком злигать ся. Як би я з ним ни знюхалась, так і досї жилаб у хазяїна, горя б ни знала, а то заріжуть мене...

На базарі свиню купив один заможний чоловік, привіз до дому і почав годувать її на сало, з двора нікуди ни випускав. Свинї з жиру закортїло побігать та на жаль, було нї с ким. Вона ни втерпіла і там підлащить ся до собаки і звичайно злигалась з ним. Хазяїн побачив, шо вона гуля з собакою, налагодивсь убить свиню. Свиня помітила, утикла з двора і подалась в лїс.

Прожила вона в лїсу цїле лїто. Під осїнь натрапив на неї вовк. Побачивши свиню, вовк остановив ся і каже: Е! сударушка, ти тут, ти сама прийшла до мене в руки, от коли я посмакую над тобою! Давно я ни їв свинини. — Свиня й каже: Шо з того, шо ти мене ззїси? Посмакуїш тїко день, два, а далї ни останить ся ни слави, ни памяти. Ти краще возьми мене заміж, тодї я до самої смерти буду з тобою, будиш на мене любувать ся... — Ни личе вовкові з свинею дружить ся, у нас є вовчиха! — Шо там у вас вовчиха, вона у вас одна на всих, ни всякому доведеть ся з нею погулять, а я що дня буду з тобою. — Подумав вовк: І правда, чого я буду бігать блигома світ, шукать вчорашнього дня, а то вона постоянно буде у мене під боком. А далї каже: Ну, Хаврошка, пожалїю я тебе, ни буду тебе їсти, живи зо мною.

Стала свиня жить з вовком. Пройшло ни багацько тижнїв, свиня опоросилась і привила поросят схожих на вовка, а мастю зазулястих, яка сама була. Виросли вони, стали уже здоровими. Вовк прийшов і почав їх учить, як треба їжу добувать, — Вони розсердились, схопили вовка і розірвали його на клочки. Свиня почала їх лаять, шо вони батька розтирзали. Вони розгнївались

і на свиню, теж схватили її і розірвали на клочки і ззїли її. — З того часу стали роспложувать ся на світї зузулясті звірі, котрих називають гієною.

Запис. від С. Старченка в Шебекинї П. Тарасевський.

231. Свиня і кобець.

Свиня в осини забрила в ліс. Там вона натрапила на жолуді і почала трощикувать. Налопалась по саме нікуди, іще б жрала, та вже в пельку ни лїзло. Вона тодї звалилась на бік і заснула там же під дубом. Як тїко виспалась, піднялась і звичайно з ничевя почала рилом пахать землю біля дуба, попідривала всї корінцї. На дубі на ту пору сидів кобиць: побачивши нивчтивість свинї, сказав їй: Бізтолкова ти тварь, шо ти робиш, на ві що ти псуєш корінцї дуба? Він же може захиріть і засохне. — А шо мінї до того, нихай сохне, ніже я ни жалїю; мінї нужні тїко жолудї, бо од них я жирію. — Дурна ти скотина, ни дарма тебе свинею виличають; ти роззуй очі, піднїми в гору пику і побачиш, шо жолудї на дубі ростуть. Як він засохне, так і жолудів тибі ни буде. Памятай, шо дуб тебе годує, а ни ти його. Ти того й ни тямиш, шо біз дуба ти з голоду зохляниш. — Свиня засоромилась, потинялась до дому.

Зап. П. Тарасевський в Шебекинї, Курської губ.

XXIV. Кінь.

232. Кінь і осел.

Кінь і осел зустрітились на вузенькому мостику. Кінь каже ослові: Дай мінї дорогу! — А осел уперсь, ни з міста і каже: Дай ти мінї дорогу, я достойнїший од тебе. — Замовч, никчемна тварь, горделиво промовив кінь, іще й ти здумав собою виличать ся? Дурнїшого осла в світї нима. Ни дарма у людей пословиця зложилась: Дурний, як осел! А кінь умне животне; я чоловікові приношу вилику користь. Коний учуть на рівнї з салдатами і вони все до чиста понимають, а ти шо, — дурний, як пробка.

А ти хоч і умний, за те Богу противний, — каже осел; ти такий ninaжорний, шо тобі корму ніколи ни настачиш. Коли ховавсь Ісус Христос в яслах од розбійників, так ти все сїно пожрав, йому нїчим було прикрить ся, тебе за се Бог прокляв,

а я хоч і дурний, за те угодний Богу. На мінї Божа мати їхала, тїкала од царя Ирода в Єгипет, а сам Спаситиль їхав в Єрусалим, а ти шо... Кінь довжен ослові уступать і повинувать ся йому...

Ото вони спорили, спорили, один другому дороги ни давали. А далї кінь по свої гордостї кинувсь напролом, щоб збить осла з мосту, а самому пройти. Осел упер ся, ни попятив ся назад і обидва политїли в воду. А потім бовтають ся в рівчаку і нїяк ни можуть вилїсти. На ту пору бігла по мосточку собака, розпитала, з якої причини вони попадали, сказала їм: Обидва ви дурнї, гордость і глупость між собою брати. Як би один з вас був учтивий, дав би другому дорогу, то все булоб по хорошому.

Зап. від Пр. Фесенка в Шебекинї П. Тарасевський.

Паралелї: У фолькльорних збірках не знайшов я подібного оповіданя. — **Лїтературні перерібки:** И. И. Хемницеръ, Полное собраніе басенъ и сказокъ, ст. 55, ч. 29.

233. Невчасний жаль.

Мужик їхав з ярмарки на двох підводах. Осел віз пшиницю, а кінь віз деякі покупки по мілочі і мужика. Осел ни довіз і на половину дороги, почав приставать; ни в моготу йому була така поклажа. Осел каже коневі: Будь ласкавий, підсоби мінї, пожалуста, а то я підорвусь і здохну! — Кінь ни звирнув уваги на осла, з досадою промовив: А мінї шо до того, шо ти здохниш? Туди тибі й дорога.

Проїхали вони з пів вирстви, осел затинявсь і впав. Мужик кинувсь до осла, а з його уже дух вийшов. Мужик тодї взяв ніж, обідрав осла, кожу положив на віз. Потім упріг коня в той віз, шо з поклажою і до того воза причипив другий віз, який був з дрібною покупкою. Кінь з великою натугою тяг ті два вози. Тут то він схаминувсь: Ех! булоб підсобить ослові, ни довелось би мінї таку важку поклажу тягти! Тоб ми в двох визли все, а тепер я один за двох визу та ще й ослову шкуру в додаток!

Зап. від Дм. Фесенка в Шебекинї П. Тарасевський.

Паралелї: У фолькльорних збірках не знайшов я подібного оповіданя. — **Лїтературні перерібки:** П. Свой, Байки, ст. 43. — Л. Селянський, Байки Езопа, ст. 47—48, ч. 32.—Bayki wybr. Ezopa, ст. 218—219, ч. 102. — W. Hertzberg, Babrios Fabeln, ст. 5, ч. 7. — И. Хемницеръ, Полное собраніе басенъ и сказокъ, ст. 87, ч. 54.

234. Кобила й корова.

Кобила завидувала корові, їй досадно робилось, що корова нічого ни робе, а її годують і іще дужче шанують, чим кобилу. Одного разу кобила ни витирпіла упрікнуть корову: Дармоїдка ти рогата, за шо тїко тебе хазяїн годує? Ти за цїлий день кішції хвоста ни підвяжиш. Тибі тїко й роботи, шо цїлий день корм римиґаїш. Ось я так по крайнї мірі стою того, шоб мене годували; я чоловіка на світї диржу, хлїб йому сію, дрова вожу і все, все до чиста.

Корова їй одмовила: Дурна ти шкапа, найшла чим почванить ся; чоловік і біз тебе проживе. Хлїб сїять і хуру возить будуть воли, мої дїти. Мене чоловік верже за те, шо я його годую молоком і нашим мнясом люди питають ся.

А я чим же хужа тебе? — каже кобила; нихай кобиляче молоко пє і кінське мнясо їсть, хто йому ни дає? Та є такі люди, шо й наше молоко пють і мнясо їдять.

Твоє мнясо гидке, піньове, його тїко нехристи їдять і то ни всї. бо ти Богом проклята. А корова Богу угодна, її Бог блалословив на їжу людям. Корова біля івангелиста сидїла, коли він писав івангеліє, а коня нїде в поминї нима. Корова, а хоч віл, в десятій заповідї згадуїть ся: „Ни вола єго, ни осла єго", а про коний нїгде нїхто й слова ни промовив.

Кінь засоромив ся, ни став змогать ся з коровою, одійшов геть од неї. Розгнївавсь кінь на корову і на хазяїна. Підійшов він до стога сїна, наїв ся і дума: Ну, нихай же тепер чоловік робе сам. Чим я хужий од корови? Вона нїчого ни робе, а він її годує і шанує дужче, чим мене; ни стану йому робить, нихай і мене годує так, як корову. — З того дня кінь занаровивсь, нїчого ни хотїв робить. Налагодивсь чоловік їхать в город за покупкою. Кинувсь запрягать кобилу, а вона ни йде в оглоблї; він її віжками по ребрах, а вона зіпялась на дибки. Мужик її супятком під пузо, а вона зад почала підшвирювать. Мужик тодї взяв палку і ну хлопать кобилу по спинящї. Кобила гнулась, гнулась, а далї й каже: В законї написано: Блажен той, хто скоти милує так, шо ти ни маїш права мене бить, а то в ад попадеш. — А! так ти мінї вказувать закони? Ни треба мінї таких, хто багато зна, а робить нїчого ни хоче. Я тебе бісову худобу зараз же убю і кожу здиру. — Кобила каже: А чогож ти корову ни вбиваїш, вона теж нїчого не робе, а ти її годуїш і шануїш. — Ни твоє дїло, мовчи! — Мужик взяв коляку і кинувсь

до коня... Кінь як полохнувсь, та з двора, куда очі бачуть. Забіг в ліс і жив там до самої осини. Підближалась зіма, коневі нікуди було дівать ся, пішов до свого хазяїна і став щиро робить. Мужик зрадів, шо кінь його вирнувсь, почав годувать, як слід і шанував його.

Зап. від Дм. Фесенка в Шебекинї П. Тарасевський.

235. Кобила і медвідь.

У одного ґазди була дужи стара кобила. Ґазда увійшов до стайнї тай кажи до кобили: „Що я буду с тобов робити“? — А кобила кажи: „Знаєш шо, пусти мене в поли, типер є всілякі збіжа, я сї поправю тай прийду назад до теби“. — „А як“ — кажи — „шо тибе ззїст“? — „Ни бій сї“ — „кажи — „мине нїчо ни ззїст, бо я є люта, зубами кусаю, а ногами бю“. — І він узєв і ї пустив.

Вна війшла на поле і пасе сї, де хоче. Али дивит сї, йде мидвідь; приходит від нї тай кажи до неї: „Шо ти є за одна“? — А вна кажи до видмедї: „Та не видиш, що я кобила“? — Мидвідь кажи: „Ходи зо мнов, будем собі обоє перебувати“. — А вна каже: „Та най буде“.

Пішли в ліс, каже мидвідь до кобили: „Ходи, паси, де хоч, маєш що, лиш кобис годна спасти“. — „Літо“ — кажи — „велике, я ше спасу“. — Так пасла сї вона шос два місїцї. А мидвідь кажи: „Чому ти нїколи ни лєгаєш, як ніч, так день ти все на стоячи?“ — А кобила кажи до видмедї: „Я уже стара, слаба, якбим лєгла, то ни зможу встати“. — Али мидвідь кажи: „Ти лєгай, я тибе підойму“. — Вона лєгла тай ни може вже встати... „Як ти така стара, слаба, якіс ни годна встати, то ни траба тобі і на сьвітї жити“. — Віліз на кобилу, розїв і так кобила собі заслужила.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Мих. Зубрея з Далешева, п. Городенка.

236. Кінь і вовк.

В одного ґазди був дуже бистрий кінь. Одного разу вірвав сї і пішов у ліс в самі жнива. Ходив він по лїсї й пас сї довгий час, аж захопила єго зима в лїсї. І так ходит він, такий став худий, лиш кости знати; надибає в лїсї вовка. А вовк каже: „Чо ти так ходиш і такиїс худий, шо лиш ребра на тобі знати? Ти домашний звір, шо тибе ґазда дозирає, а я дикий,

у лїсї, нїхто мине ни дозирає і я ади ни схуд. Я кусинь мяса завжди маю. І кітка мала звірка, а вона мишку мусит імити на день найменчи хоть одну, а тибе лиш тов травов ни мож нагодувати. Встидав бис сї“. — Кажи кінь: „Ти дурний. Як тибе нираз овечка заклєла, господарі на теби нидобрі, шо би кі порубали, а мине найменша дитина любит, газда вівса дасть, дитина ласкає, а часом як їде на минї, хлїбом почєстує. О — такому добре жити на сьвітї.

Зап. І. Волошинський в падолистї. 1913, від Леся Лупика з Далешева, п. Городенка.

237. Кінь і собака.

Кінь стояв біля ясел, жував сїно, а собака ни подалеко од його лижала в зїдах. Мимо двора ішли парубки і співали піснї. Собака підхопивсь, митю кинувсь до воріт і почав гавкать. Гавкав він, поки парубки скрились з очей у його, потім вирнувсь на своє місце і знов лїг на зїдах. Кінь каже: Чого ти микаїш ся по двору? Дарма тїко язик свій чухаїш об зуби. Чи тобі набридло лижать? Мабуть боки пирилежав? — Еге! Ти думаїш так, як ти, нічого ни робиш, тїко корм пириводиш, біз перестану жуєш, а я і филини біз дїла ни побуду. Я нікого ни промину, хазяйське добро бирижу, за всим доглядаю, шоб ни взяв хто чого. Я хазяїнові нужнїший тебе. — А кінь каже: Хазяїн біз собаки проживе, а біз коня він здохне з голоду. Я йому пашу, бороню, снопи возю, з лїсу дрова возю. — Вилике дїло пахать та боронить, ти попробуй день і ніч ни спать так, як я; мінї припада круглі сутки бігать то в один, то в другий кінець двора, за всим хазяйським добром приглядаю і всих од свого двора одганяю. Як би ни я, так всеб хазяйство розволокли. — А кінь каже: Та кого ж ти бережеш, як ни мене? Як би у дворі коня ни було, так хазяїн і собаки б ни диржав. — Собака побачила хазяїна, спитала: Скажи, будь ласкавий, хто з нас нужнїший тибі, кінь, чи я?—Хазяїн шоб ни обідить одного й другого, сказав: Хто минї ни нужин, того я ни диржу, а кого я диржу, ті для мене всї однакові. Ваше дїло сповнять своє дїло по совістї і жить між собою мирно. — З того часу кінь і собака пиристали хвастать ся собою. А собака так задружила с конем, шо біз його ни могла жить. Як чоловік поїде куди в поле або на

базар і собака за возом вчепить ся. Та так привикла за возом бігать, шо тепер уже й за саньми ни втерпе.

Зап. П. Тарасевський в Шебекині. Курс. губ.

Паралелї: У фолькльорних збірках не знайшов я подібного оповідання. — **Лїтературні перерібки:** Басни И. Крылова. ст. 274—275. ч. 16.

238. Кінь і Пакінь. А.

От кажуть люде, щоб до Юря було сїно і у дурня, а як до Благовіщеня дозїмував скотину, а на Благовіщеня хоч на лубочку виведи на луг, то вже не здохне.

Ото я вам скажу: У одного бідного чоловіка конячка одним одна була тай ту у велику силу до Благовіщеня дозїмував, а на Благовіщеня чуть живу вивіз на луг. Ото як зачала та конячка гризти траву, то й трошки подужчала. Чуть на ноги підвелась і пішла дальш, од вітру валяючись.

Ото йде, коли зострічає її Прало, такий кінь великий та дужий, що нїякого звіря не боїць ця тай каже: Здоров був, товаришу! — Глянув кінь на товариша тай подумав: Це не минї товариш! Тай одказав: Добре здоровя! — Ото й пита ситний худого: А куди ти йдеш? — Та йду світ за очи. — Тай я тудиж, так нум товариші. — То й нум! — сказав худий кінь. Ото й пішли у двох.

Ото йдуть тай балакають, а ситий і каже: Скажи минї, як тебе звуть? — А худий одказав: Па́кінь. — А я Прало, — сказав ситий. — Ходїм же тепер на залїзний тік пробувати сили, хто дужчий. — Ходїм, сказав тоненьким голоском Пак!нь, бо він світові рад. — Ото Прало каже: Бий, Паконю! — А той: Бий ти! — От Прало як ударить, то аж тік гнець ця, а Пакінь як ударив, то огонь креше. Ото Прало і задумав ся: Який він силний, не мій товариш. Я як ударю, то іскри не сипляць ця, а тільки тік гнець ця, а од його сиплять ся іскри! — А того і не знав Прало, шо Пакінь підкований. Хозяїн на зїму підкував тай забув вирвати підкови, як на луг витяг.

От Прало й каже до Паконя: Ходїм, каже, товаришу, іще до моря, хто більше води видме? — Ходїм, — сказав Пакінь. — Ото пішли. От Прало як духне, то чуть риби за хвости не хватить, аж до сухого. А Пакінь повісив голову у воду, язик висолопив, бо чуть живий, а щука думала, що мясо, хіп його за язик, а Пакінь — клац її зубами тай каже до Прала: А що, товаришу, чи ти що піймав? — Нї, — сказав Прало. — А я піймав! — Ото глянув Прало на Паконя та аж злякавсь, що

таку щуку велику держав Пакінь у зубах тай каже: Ходім варити, товаришу, тепер є що! — А сам тільки голову почухує та погляда на Паконя тай дума: Оце знайшов чорта не за свої гроші!

Ото розіклали вогню, щоб варить ту рибу. Ото Прало й каже: Сиди ти, товаришу, тут біля вогню, я дров принесу. — Ну й добре, — сказав Пакінь, тай сїв і голову повісив: Сказано, три часниції до смерти. А сорока думала, що неживий та хіп його за язик, а Пакінь клац зубами тай держить у ротї. От Прало приходить, а Пакінь пита: А що, товаришу, чи піймав що? — Нї, сказав Прало. — А я піймав — одказав Пакінь. Дивиць ця Прало, аж справдї держить сороку у зубах Пакінь. Здивувавсь Прало тай каже: А де це ти, товаришу, узяв сороку? — Е товаришу, сказав Пакінь, я під небесами лїтав тай піймав. — Дуже зажуривсь Прало тай каже: Е, це не мій товариш; коли він у морі рибу ловить і птицю попід небесами, так куди минї зрівняти ся! — Хоч я дужий і дуби з корінями ламаю, так я птиції й риби у морі не піймаю! — Отак думав Прало про себе і міркував, яким би побитом од Паконя утекти?

Ото каже подумавши Прало: Вари, каже, товаришу, а я піду, може іще дров принесу. — Добре, сказав Пакінь. — І піпов Прало та навкруги та навтїкача, біжить та оглядаєць ця тай каже: Нехай тобі нечистий батько! Ти не по моїй силї, хочби утїкти од тебе. — От біжить Прало, коли зострічає вовка. Вовк і каже: Здоров будь, Прало! — Здоров, вовче! — сказав Прало, бо зна яким голосом, — та мовчи. — Та що там таке, розкажи! — сказав вовк Праловi. — Ось що, став Прало розказувати; я зострів ся з товаришом і хотїв із ним побратати ся; ото і пішли спробувати, хто дужчий. То як ти скажеш: Як я ударю, то залїзний тік гнець ця, а він як ударить, то вогонь креше! Ото пішли води дуть до моря; то я як духну, то аж до сухого, а він і рибу піймав. От пішли варить тії риби, то як на твою думку? Я поки дров принїс, а він уже й сороку піймав. Так я оце подививсь, що не по моїй силї тай давай тїкати від його. — Так як же його звуть? — спитав ся вовк Прала.— Пакінь, — сказав Прало. — Е, так я таких умію підголювати, сказав вовк, тільки покажи, де він. — Е, сказав Прало, я тебе туди не поведу, а полїзмо на дуба, то покажу. Ген там на долинї, під могилою, огонь палає, то товариш мій Пакінь розкладає. — Ото подививсь вовк і увесь затрусивсь і сказав: Сидиж ти, Прало, та дивись, а я піду і тобі шкуру принесу на чоботи,

щоб нікого не боявсь, а нам віри няв, що ми таких братчиків уміємо підголювати!

Ото пішов вовк до Паконя, як ухватив за хвіст і до голови обдер шкуру і Праловi подарував. Оставсь Прало сам, а Пакінь пропав нї за цапову душу.

Оце вам казка, а минї бублúків вязка.

И. Рудченко, Народ. южнорус. сказки, т. II, ст. 16—18. ч. 8.

Паралєлї: Б. Грінченко. Укр. нар. казки, ст. 72—76.

239. Кінь і медвідь. Б.

Маў ґáзда коньá стáрого. І йýж му сьа дýжи наўнуваў, áли не здúше. Рáдит сьа ж жінкоў, дé го дьіти ўже. Мóвит: Вы́вести го десь там ў такý долúнку і ньай тáмкы пасé. А ньáй му відóрву пітковы. — А жінка кáже: Ей, ґáздойко, та чей він кóло нас піткóвы заробúў, ньай йде тáкой с піткóвами.

Али пасé кінь ў долúньцы, прихóдит ідь ньóму мидвíдь. Повíдат: Йа тебé зáбйу. — А ўвúдимо, котры́й йисмо дýшший. Ходы́м на кремньанкы́ дýпкати. — Кінь дýпнуў піткóвоў і кремньанкы́ огньá ўсы́пали. Медьвíдь так дýпнуў, аш сьа ногá сховáла, áле огнья не даст, бо то мньахкá ногá. Тай він ўзьаў, медьвíдь, тай ўтыíк, бо сьа бойúт. Надúбаў йогó воўк. Но! Находиўйис дашчó? — Находúўйим коньá, áли дужúй, не зрóбит мý сьа нич. — Е, ты меньí йинó ўкажú, йá го зáрас спрьáтайу! І вернýли сьа ўба. Али вóўк сьа пытат: Дé йи? — А медьвíдь мóвит: Онде, о! — А кінь чýйе і бойúт сьа. Али воўк малы́й, не вúдит го, мóвит: Де, кобым го ўвúдыіў! Медьвідь узьáў вóўка мéджи рýкы до горú і: Дúвú сьа там, там ўвидиш!

А кінь зо страхý фóркнуў. Медьвíдь с того страху йак вóўка потúс, а з вóўка кышкы́ выскочили. Медьвідь ўзьаў і вер до землыí. І повідат: Пфі! Чкóда, же ты сьа хвалúў, же зыíш коньá. Йа не тыíлько сúлы мáйу, же шчéм тьа сьа і не дотулúў, а ты ўже не жúйиш, а не зыíўйим!

Зап. в лютім. 1899, від Гриця Олїщака Терлецького у Мшаниці. Старосамб. пов.

240. Кінська сила. В.

Був ґазда і мав дуже худого конє; доки кінь був молодий, то робив, а як постарів сї, ґазда узєв тай нагнав. Іде той кінь лїсом тай здибає льва; тай лев кажи до конє: „Ану поборім сї“. — Кажи кінь: „Знаєш що? Хоґім до скали тай там побо-

рим сї“. — Прийшли вони до скали. Кінь був підкований, як ударит копитами в скалу — аш искри сї посипали. Тогди кажи до льва: „Ану, чи ти так годин“? — Лев як ударив лабами, аш скала стрісла сї, але искри не сипали сї так, як від конє. Тогди лев відійшов за кілька корчів, здибає вовка тай каже до него: „Видиш, брате, тут є такий звір, що як ударит копитами у скалу, аж искри сї посиплют“. — „Я таких їм“ — кажи вовк. Али вовк ни виґів конє, бо був менчий, а лев виґів, бо був білший. Тогди лев кажи до вовка: „Ану я тибе підойму та будеш виґіти. Лев узєв вовка в лаби, підоймив єго, єк го стис лабами, тай задушив. Тогди лев вовка питає сї: „А що, видиш“? — Вовк навіть ни відзиває сї. Поклав єго на землю, дивит сї, а він нибощик. Тогди лев кажи: Видиш, який ти дурний, щес і не виґів та вжес умер, а якби ти вздрів, що би було?

Зап. І. Волошинський в грудни. 1914. від Юр. Малїмона з Репужинець, п. Городенка.

241. Як кінь кресав огонь. Г.

Був кінь тай вовк. Здибав раз кінь вовка тай вовк кажи: „Шо ти за дзвірина“? — Кінь кажи: „Я кінь; ци годен ти минї вогню вікрисати“? — Вовк так грабає, так грабає лабов до плити, аж лабу подер — не може вікрисати. А кінь раз грабнув тай вікресав, аж поломінь посипала сї. А вовк тогди утїк. — Али здибає вовка мидвідь тай питає сї: „А чо ти так тїкаєш“? — „Ой я здибав таку дзвірину, що вогонь креше“. — „Ну то ходїм туда, де ти дзвірину тоту лишив“. — Питає сї мидвідь: „Шо ти за дзвірина“? — Кінь каже: „Я кінь, вікреши минї вогню“. — „Ти мене того ни питай“. — Узєв мидвідь конє за шию тай задушив тай обидва з вовком іззїли.

Зап. І. Волошинський в падолистї. 1913. від Мар. Добровольської з Далешева, п. Городенка.

242. Люта конюта. Д.

Був ґосподарь, шо мав кобилу стару таку, зроблену вже, і вівів її на поле пасти на мочєру, де йшов потїчок. І вона сї пасе; приходит д нї вовк і лис. „І шо ти є“? — кажи. — „А я є люта конюта, „Тож“ — кажи — „як ти люта конюта, то скачи через су фосу“. — А вона бідна ше й спутана до того. Вовк скочив, перескочив фосу і лис скочив перескочив фосу, аж та бідна конина ни може перескочити, але як скочила в фосу тай

як раз зловила рибу під копита передні. Тай балакає собі вовк з лисом: „Табим ззїли, я так їсти хочу“. — А лис каже: „Тай я так, камрате, хочу“. Тай кажи: „Ї би якос їсти, а вона кажи, що вона люта конюта; але вона фосу не годна перескочити та вскочила в фосу“. — „Але“ — кажи лис до вовка: — „Ану питай ї, чому вона не перескочила, то будем ї зараз їсти“. — „То“ — кажи — „я тому не перескочила, бо я рибу зловила“. — Якуратне вовк сї приглєдає — якуратне риба. Так він коло неї боїт сї, бо вона люта. „А деж ти“ — каже — „маєш знак той, шо ти люта“ конюта“? — „Ой там“ — кажи — „пан коваль то минї прибили підпис, пичєтку на заднї нозї, і пан вовк най прочитают, тогди будут знати“. — Каже вовк, до лиса: „Читай, камрате, читай ти“. — „Ой я“ — кажи — „не буду читати, ти богацкий син, ти читай, ти більшу власть маєш“. — „Піднимай“ — вовк каже — „люта конюта ногу“. — І як вона піднєла, а вовк сї приглєдає. Як го махнула, тай віскочили очи вовкови, а лис уздрів, шо біда, тай сам в ноги. Тай ше довгий чєс вона сї пасла на тї мочєрі, бо той лис порозговорював, шо вона люта конюта — та шо вже вілїзли очи вовкови. Аж низнайомий вовк прийшов такий, шо він ни чув за ню і той скочив на ню, розбив її і ззїв.

Зап. І. Волошинський в падолистї, 1913, від Гриця Лупика з Далешева, п. Городенка.

Паралєлї: Се саме оповідане прикладаєть ся до льва та осла. Пор. вище ч. 10: Лев і осел, що удавав царя.

243. Конї і пес.

Був єден господар і мав середний маєток, нї великий, нї малий; і мав він корову, пару коний і дріб коло хати та єдного пса. Той господар доглєдав цїлого свого добра, але єдного року захотїв їхати дес на роботу, хотїв сьвіт спрахтикувати. На весну зібрав сї і поїхав до Америки. Нима ґазди оден тиждинь тай уже худоба голодна. Але прийшов другий тиждень, а конї вже і жолоб гризут, бо ґаздинє їм не дає їсти, бо вона заледво цебер даст корові, як іде доїти. Тай кінчит сї тиждень, а конї закликают Лабусє — так сї пес називав — кажут єму: „Відгризи нас від жолобів, бо типер не маєм гаразду. Як був ґазда дома, то дав їсти, напоїв, обчесав, ходив коло нас тай поплїскував; типер єго нима тай ми дужи біднї. Збираймо сї усї три тай ходїм на службу“. — Зібрали сї, війшли за село на поле, поставали і дивє сї на село; дивили сї дуже маленьку хвильку;

пес зарув, коні зарзали, бо жєль їм було лишати своє село — і пішли далї. Ідут вони полем, ідут, ідут, ни надибуют нї лїса, нї сила, тілько луги, і тамечка надибали стирту конюшини. Коні поставали тай їдє конюшину, а пес побіг в єдну долинку і злапав собі там заяця. Попоїли всї три, ідут далї. Могли увійти пів милї і зайшли до сила. Тай так через городи зайшли до єдного ґазди, а в того ґазди ни було коний, бо був тогди продав. Він ті коні вздрів на свої оборі, полапав їх, завів до стайнї і дав їм їсти, а пес бігав коло него і ластив сї. А він так собі подумав: „То певне сї коні і пес то вони товаришами собі". — І дав псови їсти і дужи їм тогди добре поводило сї.

А той пес все заходив до стайнї під жолоб спати. Тай єдного вечера кажут коні до пса: „Видиш, Лабусь, як то добре, як має друг друга". — А пес каже: „Та чо"? — А оден кінь каже до него: „То так нас було два тай ми сї порадили, а тебе третого закликалим, шобис нас відгриз, аби ми дес пішли далї". І каже: „То вже тут нам два рази лїпши, як там було". — Роспочєли сї жнива тай ґазда бере коні у поле тай пес іде з ними миши ловити, але про миши то ґазда бере єму з дому їсти. По жнивах зачєли возити збіже до дому тай добре їх тогди годував, бо то є тєжка робота, то аби не похудли. А вітак ішли вже орати на озимини, потім збирали картофлї і звозили до дому. І так єдного дня був дужи мороз ранком. Ґазда віїхав на поле, взєв, сам розгорнув сї, понакривав коні, шоби ни померзли, а вітак стало теплїще; тимчасом накопали повну гарабу картофель. Відвіз він до дому, а з дому вівіз полудинок; сїдают полуднувати тай по полудинку прийшов ґазда до коний, а коні собі говоре, шо їм в него дужи добре. А він зачєв їх сї питати, віткі вони, шо ни мали такого гаразду, як у него. — Коні єму росповіли, з якої причини вони від свого ґазди пішли і кажут єму: „А ни знати, аби ви спробували свої жінкі, чи ваша жінка так буде за нами дбати, як тота дбала"? — А ґазда їм кажи: „Добре, я спробую; я скажу жінції, що я піду до міста, але я не піду до міста, лиш буду у силї".

Так на другий тиждинь сказав ґазда свої жінції, шо йде до міста. Але того самого дня ґазда погудував добре коні рано і сам пішов. Вже полудне, дванацїта доходит, а ґаздинє ни має їм так гадки дати їсти, як би тота попередна. І закликают до себи пса і кажут, шоби їх відгриз. Війшли вони від того ґазди з обори так, шо ґаздинє їх не виґіла; війшли з улиців на головну дорогу в силї і здибали сї з ґаздов. Ґазда їх зібрав,

завернув їх назад до дому, привів до стайні, привєзав, дав їсти конєм і псови, а тогди входит до хати і зачєв її сварити, що не дала конєм їсти, що повідривали сї і пішли в село. Як вони сї зачєли дужи сварити в хаті, а пес прийшов під двері і віслухав ту сварку, що ґаздинє казала, що не знає, кому би вона годувала ті коні. Пес прийшов до стайні, сказав конєм, а коні сказали єму, щоби натходячої ночи їх відгриз. Прийшла ніч, пес їх відгриз і вони повтїкали. Тїкали вони цілу ніч, аж в день зайшли в якис лїс і там надибали стадо вовків. Вовки конєм кажут, що їх зїдє. А коні кажут до вовків: „Ми тут маєм свого ворожбита; він знає, де мнєсо стоїт і нам скаже; ми сї добудим, доберем і вам принесем". — А коні с псом як пішли по мнєсо, так пішли і більше вже до тих вовків не вертали. Якби не пес, то би коні були сї ни вікрутили від смерти, а так від вовків здорові пішли і вовків до того ше й згулили.

Зап. І. Волошинський в марті. 1914. від Гр. Курчака з Далешева. п. Городенка.

В. Ріжні ссавці в суміш.

244. Чому звірі не жиють довго? А.

Одного разу зійшли сї звірі на нараду: Кінь, пес і малпа, і радили сї, кому більши траба жити. Кінь кажи: „Я, як молодий, мнов ґазда гоноруї сї, дає минї вівса, ячименю, і зза молоду минї добре, а як старий, то ни годен їсти нї овес, нї ячмінь, зубів ни маю, худну зараз і ґазда мнов встидає сї і продає мине на жиґівскі руки і жиґівскі Івани возє мнов воду, бют мине, ни зважєют на мене, шо я ни можу, али кажут, шо ни хочу“.

А пес кажи: „Я також ни хочу жити багато; я зза молоду дес гавкаю, віджину злоґія від хати, а минї ґазда віниси їсти і як доброї волї, то то, шо сам їст, то й минї даст. А як старий, то гавкати не можу, захрипну; увійду до хати, копают мене чоботами, а війду на вулицю, метают сї у мене камінєми. А на шож минї бідному багато жити“?

А малпа каже: „Я також ни хочу багато жити. Я, як ше молода, маю зуби, смію сї до когос і показую хороші жарти, то минї кидают і зернєтко, инчий булочку, а як стара, то не миле минї нїчо“.

Типер чоловік перебирає всьо на себи; робит і за конє і показує жарти намість малпи і иноді віджене злодія від хати, як нима пса і тому чоловік найдовши жиє.

Зап. І. Волошинський в падолистї, 1913. від Леся Лупика з Далешева. п. Городенка.

245. Чоловічий та звірячий вік. Б.

Бог сотворив чоловіка і дав єму двацєть рік житя. Чоловік собі дужи тим банїтував, що єму за мало. А вітак Пан Біг сотворив другим разом осла тай також дав єму двацєть рік житє. Ожи той осел — єму було дужи банно на цїм, — кажи: „Я

докі молодий, чоловік кождий мине буде любити, а як я буду старшим, то вже буду і слабшим, то мене будут тогди бити і нарікати на мени, що я ни годин робити". — Вертає він сї до Бога тай кажи: „Божи, не дайти минї кілько літ призначених, але дайти минї нипризначенї роки, аби ніхто ни знав, кілько я маю жити". — І Бог єго послухав і єму роки урвав. Перечув цисе чоловік, приходит до Бога тай кажи: „Боже, я чув, шо ви урвали ослови роки, дайти минї тих двацєть рік". — А Бог їму кажи: „Я би тебе не радив, али як ти хочеш, то я тобі можу дати". — Подєкував чоловік пану Богу за тоти літа тай пішов.

Другий рас сотворєє Бог пса тай дає єму знов двацєть рік житє. Пес так само скузує сї, каже: „Боже, докі я буду молодим, буду годин і бігати, буду годин гавкати, буде мине кождий тогди любити. А як я уже буду старий, не згоден буду бігати, гавкати, ніхто минї не даст і їсти". — Кажи: „Я буду просити Бога, аби минї Бог дав непризначенї роки тай ніхто не буде знати, кілько я буду жити тай буде минї добри". — Бог єму знов здоймив тоти роки, кажи: „Як ти не хочеш, то я тобі здойму". — Перечув цисе чоловік, приходит знов до Господа Бога. Кажи: „Я чув, жи ви здоймили псови роки; я буду просити, аби ви дали минї їх". — Кажи єму Бог: „На що тобі тих тілько років, буде тобі тих, шо маєш". — А чоловік такі просит, а Бог кажи: „Як ти хочеш, то я тобі ше дам". — Подєкував чоловік Богови за ти роки тай пішов знов до дому.

Третий рас Бог сотворєє малпу, дає її знов двацєть рік житє. А малпа знов ни приймає сї, кажи: „Як я буду молода, годнам штукі показувати по містах, годнам танцувати, годнам співати, а як буду старша, то і їсти ми ніхто ни даст". — Кажи: „Я буду просити Бога, шоби минї Бог дав нипризначенї роки". — А Бог кажи: „Як ти не хочиш, то я тобі здойму". — Перечув цисе знов чоловік, приходит знов до Бога. Кажи: „Я чув, шо ви малпі здоймили роки, дайти минї їх". — А Бог кажи: „Я би вже ни казав тобі кілько років мати, али, як ти" — кажи — „мине так дужи просиш, то я тобі запишу ше цессї роки. Типер" — кажи — „зачикай, чоловічи, я тобі скажу, якє твоє житє. Жиє чоловік двацєть рік тих своїх, призначених, то тобі найвисиліщи тото буде житє. А як перейдеш" — кажи — „на тих двацєть рік ослячих, то будиш так робити, як осел робит, ніколи ни будеш мати віддиху, а тото, шо приґаздуєш за тих двацєть літ, то я тобі скажу, шо ти далї будиш з ним робити. Перейдеш на других двацєть літ псєчих, то будеш биз устанку

пильнувати того так, як пес, майна свого, аби тобі хто ни забрав. А перейдеш на других двацєть, шо малпа мала жити, то будеш такий старий, лиці тобі сї зморщут і ни будиш памєтати, що навіть говориш[1]).

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913. від Мих. Чернецького з Далешева, п. Городенка.

Паралєлї: К. Шапкаревъ. Български приказки. ст. 337—338. ч. 194. — Brüder Grimm. Kinder- und Hausmärchen. т. II. ст. 296—298. ч. 176. — **Лїтературні перерібки:** Избранн. басни Эзопа. ст. 96—97. — W. Hertzberg. Babrios Fabeln. ст. 35—36. ч. 74.

246. Вибір королів між живиною. А.

Зыйшла́ сьи дзьвірина́ і оббира́ла з ме́жи се́бе на королььи́. Кого́ би то ви́брати, хто́ найду́шчий? З ме́жи них найду́шчий леў, а́ле бо й медві́дь собі́ хтыі́ў бу́ти, бо й він сильни́й. Пішли́ сьи оба́ боро́ти. Заміг леў медве́дьи і ле́ва поста́вили на корольи́.

Зыйшло сьи множество́ і ри́би мо́рскойі, зачи́ли вибира́ти нат собо́ў корольи́, а хоць велько́риб найбі́льший, а́ле сом найшви́тчий і найду́шчий, ви́брали со́ма на корольи́.

Злеты́ли сьи і птицьі та́кже вибира́ти нат собо́ў корольи́ і зачи́ли вибира́ти орла́. А воло́ве о́чко, шчо найме́нче, собі́ хтьі́ло бу́ти. І не могли́ сьи пола́годити. Ка́же орел: Хто найви́шче зьі ўсьо́йі птицьі́ підлетит, той най бу́де короле́м. — Зачи́ла сьи зносити ўсьа пти́цьи, і оре́л зньіс сьи найви́шче; а воло́ве о́чко схова́ло сьи орло́ви піт крило і ви́дьіло, йак він льі́таў ў повітьу. Йак ўже оре́л зньіс сьи висо́ко, же не міг сьи а́ньі тро́шки ви́шше зне́сти, а воло́ве очко підле́тьіло ви́шче і сьцьінькотьі́ло. Тогди́ узна́ла ўсьа пташина́, шчо та́кі оре́л най бу́де короле́м, бо воло́ве очко не о справедли́вости підлетьі́ло.

Зап. в січни. 1897. від Тимка Гринишиного в Пужниках. Бучацького пов.

247. Звіринні королї. Б.

Позбіга́ла сьи дзьвірина́ з усьі́х льі́сьі́ў і ўзьи́ли ра́дити, хто́ би з між них міг бу́ти ви́браний на корольи́. А лис ка́жи: Йа найхитрі́шчий і на́ймудрі́шчий, вибиріт мине́. — Мидві́дь знов

---

[1]) Сю байку мав колись оповідати якийсь Турок і тому чоловік, що оповідав її перед кільканацятьма роками, уживав слова: „Аллах“ та пояснив, що се значить Бог. Так само теперішний оповідач. Ув. зап.

ка́жи: Йа найду́шчий, вибиріт мине́. — А леў ка́жи: Йа найбі́льший, ви́биріт мине́. — І ўзьиў сьи мидвідь з ле́вом боро́ти і леў пириборо́ў мидве́дьи, а тота́ дзьвірина́ ни могла́ приступи́ти, шчоби́ мидведьи оббороні́ти, бо леў маў сильну́ си́лу, жи фосто́м вибива́ў бага́то то́йі дзьвірини́ і леў зьістаў короле́м над усьо́ў дзьвіриноў, а над ри́боў сом. Бо йак сьи зьійшла́ ри́ба і зачи́ли вибира́ти корольи́, то́ сьи знаходи́ла бі́льша ри́ба від со́ма. Найбі́льшоў ри́боў буў вільќо́риб, а́ли ни буў так сильни́м і таки́м жваву́шчим, йак сом. І при́повітка йи, жи аш сом побира́йи — бо сом такий сильни́й, жи ду́жи ри́бу пойідайи, бо йи над неў короле́м. То над дзьвірино́ў леў, над ри́боў сом, а над пти́циў орел.

Зап. с липни. 1902. в Пужниках, Бучацького пов. від Тимка Гринишиного.

248. Когут, кіт і качур у лисичиній хаті.

Був дїд та мав когута. Але той когут пішов раз від дїда гет. Іде він, іде, аж надибаї кота тай каже єму: Будемо товаришувати. — Добре. — Ідут они уба далї і надибают качура і кажут: Будеш з нами товаришувати? — А він каже: Буду. — Тай ідут усї три і зайшли до лисичої дучкі. Когут віликів собі на грєду, кіт сїв під горн, а качур сїв на стів. Прийшла лисиця тай дивит се у вікно, а кугут напудив се тай каже: Потподайте ста єго! — А кіт сидит під горном тай каже: Я би їго пірвав! —А качур каже: І я так кажу! І я так кажу!—Лисиця біжит тай плаче і надибає вовка тай кажи: Куми, а ідїт, бо шос є у мої хатї; таке мене сварє: Оден каже — потподайте менї єго! Другий — я би єго пірвав, а третий кажи — і я так кажу! Ану ходїм. Они уходї, а тих уже нема.

Зап. у Тростяници, Снятин. пов. від Анни Семенюк Осип Михайлецький.

Паралелї: Мотив про занятє чужої хати, що оброблений тут самостійно, виступає також у комбінаціях як епізод більших оповідань. Пор. приміром повисше ч. 6, де лис займає зайцеву хату; понадто самостійні: ч. 31, де вовк займає лисичину хату; ч. 123, де медвідь займає бабину хату; ч. 153, де лис займає зайцеву хату; ч. 222, де коза займає зайцеву хату.

249. Пес, кіт, гусак та їх командант чоловік.

Один чоловік жив бідно, прибідно; жінки у його ни було і дїтей теж ни було, тїко й худоби, шо один гусак, кішка та собака, і тих годувать було нічим. Діждавшись висни мужичок

став пригадувать, шо його робить з своєю худобою, а далі надоумилось йому помандрувать з дому в ліс і шоб там жить до самої осини. Тут він низабарьом взяв торбу, зложив туди все своє збіжя і налагодивсь в путь-дорогу. Взяв з собою гусака, кішку і собаку. Коли рушили з дому, мужик сказав: Ну, братції, дома нам жить ни при чім, ходіть у ліс на ціле літо, там їжі сибі знайдим. Та глядіть же, всї старайтесь дружно; шо б ни попалось під руку, ни випускайте. Натрапим на зайця, або на лисицю, ти собака, ни зївай, догони і души за горло. Я зніму шкуру з зайця або з лисиці і продам на базарі за гроші, куплю сибі хліба і всим чого небудь принису. А як побачим білку або ще якого звірька, нірку, тхора, говрашка і инших, так ти, кішка, ни дрімай, ти здатна лазить на дериво і так прудка бігать по зимлї. А я буду тих звірьків обдирать і продавать з них смушки за гроші, а мнясо ти будиш їсти. А ти, гусак, будиш ловить птиць; якаб ни попалась, довби її, я буду їх різать і скубти, піря буду продавать, а мнясо піде собацї та кішцї на їжу. Вовка нам боять ся нічого; ти, собака, схопиш його за шиворот, а я буду колякою по спинякї навалювать і живо його входокаїм. А вже як натрапим на медвідя, так тодї, хлопцї, всї биріть ся за діло, будим всї гуртом одбивать ся; дружно биріть ся: Ти, собака, хватай його за шиворот або гризи за горло, а ти, кішка, стрибай йому на морду і шкрябай йому очі, а я буду колякою по ребрах гупать. Ти, гусак, теж будиш підсоблять нам; довби його носом в голову або ще куди нибудь. Та глядіть же, ни хвальшивте, всї стійте одно за другого до самої смерти. Коли умирать, так всим до разу умирать.

Всї побожились, шо будуть одно другого заборонять ни жалїючи свого житя. Пішли вони до лїсу. Увійшли в ліс, ни пройшли й гони міста, дивлють ся, зза кущів вискочив мідвідь і мчить ся прямо до них. Собака митю кинулась на медведя і спинилась з ним гризтись, а кішка мирщі кинулась на дериво. Гусак закивав крилами і политїв до сила. Чоловіх теж біз оглядки чим дуж побіг з лїсу. Поки мідвідь уламав собаку і задушив її до смерти, чоловік тим часом уже був далеко од лїсу. Собака по пирвах кликала своїх приятелїв на підмогу, а коли побачила, шо вони всї повтїкали і шо їй з мідвідем ни справить ся, подумала: Погибать мінї нищаснї; всї друзя і приятилї тїко до чорного дня!

Зап. від Трох. Фесенка в Шебекинї П. Тарасевський.

250. Віл, баран і когут утікають перед весілєм.

Один дуринь намогавсь, шоб його скорій жинили. А батько йому казав: За віщо ж я тебе ожиню, коли у нас гроший нима ни копія і взять ніде? — А дурак каже: Як се так взять ніде? Продай вола, барана та півня, от тибі й гроші. А то так поріжим їх. Частину мняса оставим сибі на свальбу, а останне продамо і кожу та смух з них продамо, от тибі і гроші будуть. — Та воно то так, синок, а з чим же ми тоді зостанимось? — Живі будим, наживем. — Ну добре, синок, підожди до завтрього. Завтра покличим різника і тоді ми устроїм діло.

Бик і баран чули розмову хазяїна з сином. Діждавшись ночі утикли з дому і подались в ліс. Зайшли в ліс і остановились. Баран каже: А деж ми будим жить? — Та хіба де, в лісу! — каже віл. Цілий день будим пастись, а як вечир, де захочим, там і ляжим і будим спать. — Е ні, волику, так страшно, я боюсь вовків, вони мене задушуть. — А я забороню тебе, — каже віл. — Од одного ти заброниш, а як нападе штук дванацять, тоді шо? — Правда твоя, баране, в лісу жить опасно. — Ну а шож ми тепер будим робить? В лісу опасно, а до дому зовсїм ни можно показувать ся, бо все равно нас поріжуть. — А от шо, братїки, каже вівця, давайте, ми зробим так: Дньом будим жить в лїсу, біля лїсу і поза лїсом, а як вечир, будим тїкать до сила і ниподалеко од сила будим ночувать. — Півінь слухав, слухав і каже: Гарно ви придумали, тїко як я розібрав ся, діло наше плохе; поки корм є, так ми будим жить біз нужди, а ось низабарьом настане зїма, тоді шо будим робить? Доведеть ся тїкать до дому, а там теж нас давно дожида сокира. Та ни можно ручать ся, шо нас і тут ни знайдуть; вони похоже нас уже шукають. А давайте, ми пригадаїм так, шоб нам остать ся живими і шоб хазяїн сина оженив. — А хібаж так можно зробить? — Та я думаю, шо можно, — каже півінь. В лїсу є мидвіді, а вони дуже полохливі, особливо коли нападеш на сонного і знинацька закричать на нього. Оце діло давайте так і зробим.

Пішли вони по кущах шукать медвідя. Ходили, ходили цїлу ніч, ни натрапили, та уже на розсвітї проходили мимо кущів малини, дивлють ся, а там лижить медвідь. Півінь каже: Ти, волику, підійди до його потихеньку і добре шпирни його рогом, а я буду сидїть у тебе на спинї і чим дуж закричу; він пириполохаїть ся і здохне. — Так вони й зробили. Півінь сїв

бикові на спину, а бик почав потихеньку підкрадать ся до медвідя. Підійшов поближче, поступивсь трохи назад та з розгону як довбонув медвідя під пузо рогами, а півінь той мент як закричить на всю глотку: Ку-ку-ріку-у-у!!!! Медвідь як опечений підхопивсь і побіг біз оглядки, куди очі бачуть. Вибіг з лїсу на дорогу, упав і дух вон. Як раз на цю пору дуринь ішов до лїсу шукать свою худобу. Побачивши медвідя, дуринь мирщі підбіг до його з сокирою і пирихватив йому горло, шоб збігла кров, поки він ще ни захолонув. Потім вирнувсь до дому, попрохав у сусїда шкапу, привіз медвідя до дому, оббілували його, кожу і половину мняса продали на базарі, а половину мняса оставили сибі на свальбу. Зараз же затїяли свальбу гулять; було чим попові заплатить і водки купили. Днїв чириз два прийшли до дому віл, баран та півень. Тоді уже їх ни стали різать, бо минула потребність. Вони дуже були радї, шо худоба їх вирнулась...

Записав П. Тарасевський в Шебекинї. Курської губ.

Паралєлї: К. Шапкаревъ. Български приказки. ст. 34—37. ч. 27; ст. 340—342. ч. 197.

251. Звірі будують хату. А.

Зійшла сї раз дичина в лїсї: вовк, лис, кіт, когут, дик і качка тай стали сї радити. Вовк кажи: „Самому нибиспечно ходити по лїсї, то би добре було, аби ми усїма разом ходили, перибували“. — А дик каже: „Се би добри було, али як хочите, то покладьмо собі хату, абим мали де перебувати в зимі, як митїль, мороз буди“. — Качка, кіт і когут пристали на тото тай кажут: „Добри, покладім“. — Вовк кажи: „Минї вашої хати ни траба; які сти дурнї, як хочите хати, то кладїт собі“ — кажи — „як буде мороз, митїль, то я піду в сило за вівцєми тай минї хати не траба“. — А лис также каже: „Тай минї хати ни траба; як буде мороз тай митїль, то я піду в село за курми, залїзу під стріху тай перебуду“. — А заяц так само кажи: „І минї хати ни траба; як буде митїль, то зайду у сад, де є багато молодих дерев, обгризу кору, залїзу у солому, тай буду там сиґіти“. — Вовк кажи: „Будим виґіти, шо с того буди“! — тай усї т́ри пішли, а тих четверо сї лишило.

Як вони пішли, тогди взєли сї до роботи. Качка кажи: „Хоґім, найдем такє місци на хату, шоби була під хатов вода“. — Пішли вони, найшли таке місци тай взєли сї до роботи. Дик

рив землю, качка воду носила. Як наносила води, то тогди пацюк замісив, зробив болото, тай когут робив глевкі, а кіт уже мастив. Поклали вни хату, а качка кажи: „Колим поклали хату, то ще вікопаймо у хаті таку яму, аби була вода — як прийде зима, аби я ни ходила далеко“. — Тай дик вірив таку яму і качка наносила води повну яму тоту, а кіт кажи: „Колим поклали хату, то покладьмо ше й піч, аби я мав де в зимі загріти сї“. — А когут кажи: „Колим поклали хату, то покладьмо ше жертку, бо я не призвичаїний на голї зимли спати“. — Тай як уни вже ту жертку поклали, тогди пацюк кажи: „Шо сти хокіли, то вже маїте; зробім жи типер поскіль, аби я на голї зимли ни ночував“. — Пішли вони у лїс, наносили багато лиски, зробили поскіль тай вже по їх роботї. Кажи дик: „Типер хоґім, наносїм собі всїлякої поживи“.

Поросходили вони сї, кожде носило для себи. Дик носив кокурудзи шулькі, барабулї рив, шо дес були там за лїсом, качка собі буракового лискі наносила багато, а кіт миши лапав, горопцї, тай носив, а когут носив зерно, всїлякі хробаки. Наносили вони вже того досить, зачєли складати. Пацюк клав свою поживу попід скіни, качка під припічок понакладала, когут поробив полички тай на полички всьо складав такжи, а кіт миши складав на піч на комин, а горобцї в комин вішів. Поскладали вни вже собі всьо в порєтку, посїдали тай сигє, як у Бога за дверми. Кіт сидит на пичи тай муркотит, когут на жертцї піє, качка талапає сї в воґі, а дик лєг собі на свою поскіль, прокиг сї тай рохкає.

Али потис мороз, повіяла митїль. Вони собі позаходили до хати, анї гаткі, вже всьо мают; але вовк дужи змерз, нагадав собі, що добри єму казали хату класти. Кажи: „Піду, буду їх просити, аби мі пустили до хати, абим сї хоть загрів“. — Прийшов він під хату, ледви дихає тай кажи: „Втворіт, бійти сї Бога, бо загину“. — А тоти всї четверо с хати кажут: „Ми таких, як ти, до хати ни пускаїм; ти казав, шо тобі хати ни траба“. Кажут: „Ти йди в сило за вівцєми“. — Вздрів вовк, шо вже єго ни пускают, постояв троха під хатов тай пішов.

Али лис з заяцем також позмерзали, ледви живі; тай заяц ішов і лис ішов тай здибали вни сї. Лис питає заяцє: „Куда ти йдеш“? — А заяц кажи: „Я виґів, шо уже тоти поклали хату та йду, хоть сї загрію“. — А лис кажи: „Тай я йду, хоґім оба“. — Прийшли вони під хату тай знов гуркают, штукают: „Втворіт, бо загибаєм“. — А тоти в хакі вчули, шо то лис з заяцим тай

кажут: „Ігіт собі гет, ви ни хокіли хату класти; ви казали, шо вам хати ни траба“. Кажут: „Ми вас ни пускаєм. Ти, лиси, йди в сило за курми, а ти, заяц, іди тай залїзиш у солому тай там пирибудиш“. — Вздріли вони, шо вже їх ни пускают до хати. Али там був під хатов ґіравий горнец, вни залїзли в той горнец тай байцї конец.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913. від Шт. Хімека з Далешева, п. Городенка.

252. Як бик ходив до вирію. Б.

Обридло бикові всю зїму тримтїть на морозї, нираз він думав сибі: Ни хочу я жить в холоднї окраїнї; пириживу сю зїму, пирилїтую і як тїко птиця пошне литїть у вирію, подам ся і я в теплий край. — Пролитїло лїто як один день, ни спів бик оглянуть ся, як уже настала осїнь, сира та холодна. Бик гнувсь, гнувсь у загородї і згадав про теплий край. Настав день, бик піднявсь і пішов з двора на городи. Собака побачив і пита: Ти куда йдеш? — Та тїкаю од зїми, іду шукать лїта. — Собака каже: Возьми і мене з собою! — Так шож, ходїм, у двох висилїш буде. — Вийшли вони з двора, а на смітнику півінь копавсь, побачив їх і спитав: Куда вас Бог несе? — Тїкаїм од зїми, ідем шукать лїта. — Возьміть і мене. — Ходїм, коли хочиш, в трьох висилїш буде. — Пішли вони далї. Ішли вони чириз луки, зустрітив ся з ними гусак. Порівнявшись з ними, спитав: Куда ви йдете, зимляки? — Та тїкаїм од зїми, ідем шукать лїта. — Візьміть і мене з собою. — Ходїм. — Пішли вони далї. В полї зустрітив ся з ними баран. Порівнявшись з ними, спитав: Куда ви йдете, зимляки? — Тїкаїм од зїми, ідем шукать лїта. — Візьміть і мене з собою. — Ходїм, гуртом висилїш буде. — Пішли вони далї. Проходили мимо лїсу, натрапили на свиню. Свиня спитала: Куда вас Бог несе, зимляки? — Тїкаїм од зїми, ідем шукать лїта. Дикі птицї литять у вирію, подамось і ми туди. — Візьміть же і мене з собою. — Ходїм, коли хочиш, гуртом висилїш буде.

Пішли вони дальші. Ішли, ішли, уже й підтоптались, а до лїта іще далеко було. Низабарьом випав сніг, прискрипили морози. Далї йти ни в моготу було, од морозу і вітру очі злипались і шквиря дорогу заносила. Зайшли вони в лїс, забились в затишок і стояли, мусили хоть трохи обогріть ся. Бик і каже: Давайте, братцї, построїм сибі хату і пирибудим в їй до типла,

а потім підим далї. — Ніхто ни хотїв брать ся за роботу. Бик тодї й каже: Ну, братцї, коли ви ни хочите помогать мінї робить хату, так я і сам построю, а тодї уже ни гнївайтесь, я вас ни пущу в свою хату, буду жить сам, а ви живіть на дворі на морозї. — Півінь каже: Я ни маю нужди лїзти в хату; сяду на гілку, підожму під себе ноги і буду сидїть, мінї тепло буде. — А гусак каже: Я теж ни маю нужди в хатї жить. Одно крило постилю під себе, а другим укриюсь і буде мінї тепло. — А баран сказав: У мене шуба тепла, мене мороз ни дошкуле. — Свиня теж сказала: А мінї як стане холодно, так я зариюсь в землю і буду лижать, мінї тепло буде. — А собака сказала: А я зігнусь в бублик і буду лижать, з одного кінця буду дихать, а з другого побздикувать і мінї буде тепло.

Довилось бикові самому строять хату. Поки він робив хату, на дворі була одлига, сніг розтаяв, зробилось тепло. Як тїко закінчив постройку, настали такі морози, шо очі злипались. Бик лижав у затишку, йому й байдуже було до инших. А всї його спутники цїлу ніч тримтїли од холоду. На зорі підійшов півінь до хати і каже: Братїку, пусти мене погріть ся, а то я скоро замерзну, уже гребінь одморозив. — Нї, братїку, ни пущу: ти сядь на гілку, підожми під себи ноги і тибі тепло буде. — Півінь каже: Ну гляди, опісля ни жалкуй; як ни пустиш, так я тибі нароблю шкоди. Розгрибу землю біля стїни, до тебе холод добереть ся. — Подумав бик: Це правда, шо він може мінї нашкодить; розгребе, бісова личина, землю і напусте холоду! — Пустив бик півня в хату.

Трохи згодом підійшов гусак до хати і каже: Братїку, пусти мене обогріть ся, а то я скоро замерзну. — Нї, ни пущу, ти одно крило підстили під себе, а другим укрий ся і буде тибі тепло. — Гусак каже: Ну гляди, брате, ни пустиш, опісля жалкувать будиш. Я общикочу на стїнах весь мох і тибі буде холодно. — Подумав бик: А правда, може нашкодить, мох тїко й забороня од холоду, а він його общикоче. — Впустив бик і гусака в хату.

Низабарьом підійшла свиня і каже: Братїку, пусти мене погріть ся, а то я скоро замерзну, все нутро тримтить од холоду. — Нї, ни пущу, булоб помогать робить хату; ти зарийсь в землю і тибі тепло буде. — Ну, брате, ни пустиш, так тодї ни жалкуй; я тибі нароблю шкоди; підрию тибі стїну і тодї весь холод хлине в хату. — Подумав бик: Правда, бісова худоба наробе шкоди, треба впустить. — Впустив бик і свиню.—

Баран довго крутив ся, ни йшов прохать бика, а далї ни в моготу було лижать на морозї, пішов до хати і каже: Братїку, пусти мене погріть ся, а то тут така завирюха, шо світа божого ни видно; я весь промок, ни можу нагріть ся. — Нї, брате, у тебе шуба тепла, ти холоду ни боїш ся. — Пусти, Бога ради, честю тебе прохаю. — Нї, ни пущу, тибі холоду ни страшно. — Ну гляди, брате, опісля ни жалкуй: ни пустиш, так я тобі шкоди нароблю. Як пошну розганять ся та бушкать в стїну, так вся твоя хата розвалить ся. — Подумав бик: Та се правда, може розвалить хату, треба впустить. — Пустив бик і барана в хату.

Собака гнулась, гнулась під кущем, нїяк ни могла нагріть ся, мороз допікав. Собака підійшла до хати і каже: Братїку, пусти мене пиризїмувать. — Нї, ни пущу, ти зігнись в бублик і підогрівай себе. — Собака каже: Ну гляди, брате, опісля ни жалкуй, а то я як пошну гавкать та вить, так всих звірів скличу; хоч і сам загину і вам всим ни здобрувать. — Бик впустив і собаку в хату, стали вони в шістьох жить. На дворі мороз та шквиря, а у них кругом був затишок.

Півінь обогрів ся, трохи повисилїшав, з радости почав співать. Звонко закричав: Кукуріку-у-у! — Бігла мимо хати лисиця, почула голос півня, остановилась. Їй дуже забажалось поласувать курятинкою та боялась зайти в хату, бо чуть було, шо там ни один півінь, а окрім нього іще хтось гомонить. Вона тодї мотнулась по лїсу, найшла медвідя і вовка і каже: Я нагибала цїлий клад; у наш лїс забрила цїла ватага домашнїх животних, там чути голос півня, гусака, свинї, барана і ще хтось є, похоже козел... Так ходїть, ми роздїлим їх проміж собою. Я візьму півня та гусака, а ви вибирайте сибі любе, кому шо понаравить ся. — Ну ходїм, ми з ними росправим ся по своєму.

Підійшли вони до хатки і почали торбувать ся, кому поперед іти в хату. Лисичка подумала і каже: Піду я перше, а ви підождїть тут; я свою долю забиру, а потім піде з вас хтонибудь, а хоч разом обидва підите, дїло ваше. — Тут вона подумала сибі: Пустить їх поперед, ни виходе дїло; вони пожруть мого півня і гусака, а минї нїчого ни достанить ся. — Лисичка одчинила двері і митю вскочила в хату. Бик ни довго думавши, пригнїтив лисицю рогами до стїни і держе, а баран почав штовхать її рогами під боки і куди попало, а собака схопив лисицю за глотку, Лисиця ни спіла й крикнуть, собака їй пиригризла горло. Вовк і медвідь ждали, ждали, нима лисицї. Медвідь тодї

й каже: Ану, вовче, піди, подивись, шо вона там робе. Може вона хоче нас одурить! Там похоже тїко один півінь та гусак, а вона їх поїсть, а нам скаже, шо там ни було нїчого. — Та вона така, каже вовк, хитрувать їй ни первина. Сама нажреть ся, а ми піймаїм облизня; пройдимось з нею замість провожатих. — Вовк швиденько підійшов до дверей і шмигнув у хату. Бик таким же чином, як і лисицю, припер рогами до стїни і душив його, а баран почав вовка штовхать під боки, а собака учипив ся за горло і гриз. Вовк ни спів і крикнуть, дух спустив. Медвідь ждав, ждав, нима нї вовка, нї лисицї; він подумав собі: Якого вони там біса роблють, чи хочуть одурить мене? Сами все поїдять, а я голодний зостанусь. Нї, матирі їх ковінька, до цього я ни допущу; зараз піду, роспоряжусь по своєму. — Ускочив медвідь в хату, а бик кинувсь до його, довбонув його рогами і почав перти його до стїни; баран розігнавсь і ну штовхать медвідя під боки; собака кинувсь гризти йому горло. Медвідь баче, шо ни дурна шутка, зібрав ся з силою, рвонув ся і вирвав ся од бика і тодї біз оглядки подав ся, куди очі бачуть. З пириполоху всю дорогу дристав і біг, поки впав і здох. Бик тодї сказав: Бачите, як гарно жить всим в купі і дружно, а ви дурнї ни хотїли помогать минї строять хату. Ни дарма кажуть, шо гуртом гарно й батька бить. — Діждавшись тепла, вирнулись вони всї до дому, роздумали ганять ся за лїтом.

Запис. П. Тарасевський в Шебекинї. Курськоï губ.

Паралелї: П. Рудченко, Нар. южнор. сказки. т. I. ст. 39—40. ч. 22. — Б. Гринченко, Этногр. Матеріалы. т. II, ст. 243—244. ч. 181. — И. Манжура. Сказки, ч. 1. — Е. Романовъ. Бѣлорус. Сборникъ. т. III. ст. 21—23. ч, 15. — Н. Ончуковъ, Сѣверныя сказки. ст. 355—357. ч. 149. — А. Аѳанасьевъ. Народ. рус. сказки, т. I, ст. 47—49. ч. 29—31. — Božena Němcová, Slovenské pohádky, ст. 379—382. — M. Federowski. Lud białoruski. т. II, ст. 11—12. ч. 13. — J. Haltrich. Deutsche Volksmärchen aus Siebenbürgen. ст. 293—295. ч. 98. — Brüder Grimm. Kinder- und Hausmärchen. т. I, ст. 135—138, ч. 27. — J. Bolte und G. Polivka, Anmerkungen. т. I. ст. 237—259. ч. 27. — P. Sébillot. Contes populaires de la Haute Bretagne. т. I. ч. 57 і т. II. ч. 63. — E. Cosquin. Contes populaires de Lorraine, т. II. ст. 102—106. ч. 45. — Д. Садовниковъ. Сказки и преданія Самарскаго края. ст. 173—174, ч. 51.— M. Nawuka. Serbske narodne baje, bajki a basnički (W. Budyšinje, 1914). ч. 9. — A. Aarne. Finnische Märchenvarianten. ч. 130. — O. Hackman, Märchen der finnl. Schweden. ч. 130. — Про се оповідане маємо окрему працю, в якій використана не лише вся друкована, але й значна рукописна лїтература: Antti Aarne, Die Tiere auf der Wanderschaft. Eine Märchenstudie. (F.F. Communications, N. 11. Hamina, 1913. Ст. 184, 8°.).

253. Як звірі ґаздували.

Був оден великий ґазда; ни мав нї жінки, нї ґітий і помер. Лишив пєтиро коний, штири воли, шість коров, трицїтиро овец, десєть свиний, сто курий і когута, одного кота, одного пса. Конї кажут: „Ми будем ґаздувати". — Воли кажут: „Хто нами буде порєткувати"? — Конї кажут: „Воли мают орати, а ми волочити". — А корови кажут: „Хто нас буди твердого вімє доїти"? — А пес с котом кажут: „Ми будем доїти і сцати". — А вівцї кажут: „Хто нас буди пасти"? — Пес кажи: „Я буду пасти вас". — Али пес утвореє клямку тай пускає їх на пасовиско, а кіт шо днє рахує. Тай шо днини по єднї, по дві вівци впадає. Каже тогди кіт до пса: „Який ти дурний, шо ти доброго пригаздуєш, як уже упало кілька овец? Чому то в мени когут добрий господарь? Як він на курки нагрозит, то усї сто курок д нему біжє; ше й єдної не пропало". — Али лис з боку зачув тото тай кажи: „А-гій, вни сами биз ґазди хогі, я аби собі ни взєв зо дві курочкі, кілько їх багато"? — Тай як сказав, так зробив і злапав собі дві курочкі. Али кіт тото вздрів тай забіг лиса тов дорогов, котров він мав бічи і казав єму, шоби він пустив кури; а лис того ни хоків слухати. Кіт добрий був, як сї зїжив, як лиса парнув кілька раз лабами в писок і по очех, то лис мало ни осліп, мало му очи ни повібирав — тай укік, кури пустив тай каже: „Цей годен добре ґаздувати". — Кіт тогди біжит тай сї кішит і кажи псови: „Ти" — каже — „спустили сї вівцї на теби тай кілько їх бракує, цирис теби вони сї марнуют, бо ти ни годин їх добри отримати". — А вівцї як тото вчули, тай кажут: „Ми тебе будим позивати". — Кіт с псом загрозили сї, здали сї на суд.

Кіт казав на вола і на коня, а пес хоків, аби він самий ризиндував, завкретний був, то здавав сї на вовка і на льва. Кіт загрозоний балакав с коньом і з волом, яку лев мoжи мижи ними і вовк справу зробити? Кінь і вів вітповідали єму: „Будеш виґіти тогди, як буде робити". — Ожи кіт був мудрий, а пес був дурний, шукав собі лиса за фактора, шоби лис з вовком і з левом забалакав, шоби вни межи ними зробили справу. Але вовк і лев то ни були такі дурні. Ожи прийшли і в сам пиред зачєли овец сї питати: „Нас тутка сват пес запросив на велику справу. Але ми є труджені, чи би ви сї ни позволили, шоби ми по єднї ззїли"? — А вівцї кажут: „Ми ше маєм тут старших судцїв, ци вони вам вперед позволє, хокинь ви великі голови". — Але

вовк і лев того ни слухав, злапали по єднї і ззїли. Вівцї прибігли, зачєли сї жєлувати пирид кіньми, пирид волами і пирид коровами. Кажи тогди кінь до кота: „Біжи тай скажиш їм, аби тут прийшли до стайнї, тут буди ліпши їсти їм вівцї, ни траба бігати тай мучити сї за ними“. — Кінь вийшов тай кажи: „Панове судові, проше суда до стайнї, вам тутка в нас у стайни лиш жити та бути“. — Лев до стайнї вступає, а корови і воли льва рогами прибили. Тогди вовк вирнув сї тай кажи до кота: „Чикай, я тибе зараз роздиру, ти вже будеш знати, як кого мудрувати“. — А кіт симчясом скочив на чирешню тай сї сьміє з вовка. А вовк кажи: „Ну, ну, я прижину скілька тай твою маржину гет вінужу“ — вібю нїби значит. А кіт кажи: „Шош ти минї зробиш“? — Вовк з того жалю як зарув, шо з него сї кіт насьміває. Злекіло сї багато дзьвірини; вовк зачєв сї жєлувати, що єго з левом кіт змудрував. Оже тогди та дзьвір решта казала, шо: „Ми тим конєм, тим волам, тим вівцям нїц ни годни зробити, бо вівцї й конї єст під владов, коровами і волами. Але ти абис просив орла, аби він того кота забив, бо ми єго з деревини не годни ссадити“.

Ожи вовк зачєв просити орла, шоби орел єго дзюбом гопнув, аби він єго вітти трутив. І урадили, що як єго струтит, то аби одної днини єму одну ногу укусив, відорвав, а другої другу, третої трету, читвертої читверту, вітак вуха, фіст, очи, а вітак єго убити, шоби більши нікого ни мудрував. Али кіт тото чує с чирешнї тай кажи: „Ви такі всї дурнї, як цапи“. — Орел надлеків тай сї уклонив вовк з ниским поклоном і зачєв орла просити, аби він єго гопнув дзюбом, аби він упав вітти с чирешнї. А орел кажи: „Ну, ну, я так зробю зарас“. — А пес тото вчув тай кажи: „Я побігну дивити сї, як мого брата Котовского будут мучити“. — Орел долеків тай хоків кота дзюбом гопнути, а кіт тогди лабов як парнув орла по очех і орел упав на землю, а пес надлеків тай орла розірвав. Кіт тогди каже до лиса і до вовка: „То лиш я мудрий тай пес, а ви всї дурнї“. — Тай сї з них сьміяв. А ти сї завстидали тай повтїкали.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Гр. Дичука з Далешева, п. Городенка.

254. Звірі як громадяни.

Прийшла зима, а звірі ни мали шо робити тай зачєли виберати радних. Виложили лїству[1]). А потому вибрали лиса на комісаря до виборив. А єк мали бути вибори, лис узєв собі заїця і білицу тай видийшов делеко у лїс у велику печєру тай собі набрали з березикори, нїби тото ахта[2]), тай зказав тогди лис до заїця: Ти будеш вахмішем, а ти, білице, будеш пошт-фірир! Тай ідут до виборив.

Прийшли до канцелярії, лис увійшов у середину, сїв собі там на камінь так, єк нїби на крісло. — А білиця і заїц стоют так коло него, єк шандарі, тай тогди зачєв лис казати:

Кого виберасте на радних?

А тогди перший раз зачєв голосувати Лев Курц: Я голосую на Лева Курца, Медведя Бурмила, Малпу Феленьку, пана комісаря Лиса Микиту, пана пошмайстра Заїця Фроймана і пана поштфірира Білицу Бігайскакуна... Се радні. А Борсук Рило, Свиня Куц, Пугач Їцик — се заступники.

Тай тогди замкли лїству, тай лис сказав: Панове раднї! У вісїм день вибори на начальника! Тай пішов.

Радют се звірі, кого на війта виберати. А Лев каже: Панове раднї! Я вам буду за добродія, у мене двері у пораду будут утворені, я буду най з менчим говорити і буду за сиротами се уймати і їм добру пораду давати.

А пан комісарь приїхав, тай крикнув: Ану, котрого єсте вибрали вийта? — А то усї крикнули: Лев Курц! Лев Курц, Лев Курц! — Лис крикнув: А заступник? — А уни крикнули: Пана пошт-фірира Білицу Бігайскакуна!

Тай тогди післав Лев білицу по пиво, свиню по ковбаси, а лиса по кури.

Білиця єк побігла смеречєм та вербами, здибала кота тай каже: Добрийдень, свату! — Добре здоровлє, свашко? А куда ви ідете? — Та йду, кумочку, по пиво! — Ну то і я іду з вами! — тай поскакали одно за другим. Прийшли у коршму тай білиця набрала пива, а малпа горівки, тай з котом поскакали там у лїс і так прийшли у печєру. Каже кіт: Добрий-вечєр! — А уни усї з радости: Добре здоровля, панї Мицю!

---

[1]) Лїсту.

[2]) Акти.

Білиця дала Левови пиво тай горівку і Лев дав Малпі горівки пити, а усу звірь чєстував пивом; а звірі єк зачєли пити пиво та співати:

Многая Лїта! Многая Лїта! Пану Левови і єго родинї!

А свиня так дуже пила, шо мало ни захлинула се, бо уна і перевернула се з збанком пива. Уна собі так гадала, шо єк пришла до вийта пити, то має єго до дранки обпити. Тому свиня єк устала та єк лапнула медведя за фист, а медвідь єк обертав се та єк лапнув вовка за чєрево, бо вин гадав, шо свиню. — А вовк гадав, шо уни хочют данцувати, тай половив усїх звірів. Єк то імило се данцувати! Свиня іде то у тот, то у тот бик та все ними у стїну печєри гримає.

А уни єк крикнули: А то свиня має нами комендерувати? Та єк імили се бити тай уломили свини гук. Заїц єк трутив се у кота, кит утїк у лїс, а уни усї пустили се за ним. Диве се, а то лис таких курок та качьок принїс, шо пуду давало, а тої свинї донька нічьо ни принесла. Тогди медвідь лиш крикнув: Свиня і пид муром свиня і пид кучьов і мижи людьми!

Свиня осердила се та залїзла у лист, медвідь у смереку вилїз, а вовк сховав се пид колодов. Кит прийшов з лїса тай дивит се, а то шош лист ківає се. Кит гадав, шо то миш, та єк штрик та свиню за фист; свиня єк се перепудила кота, а кит свинї, та єк штрик у смереку, а медвідь гадав, шо вин іде кусати та єк штрик із смереки, а вовк з пид колоди та єк зачєв лїсом тїкати, то мало і ноги ни поломив.

Другої днини уся звір приходи до Лева на розправу. Свиня прийшла также до Лева тай так каже: Панї вийте, коби ви минї позволили шош зказати. — А вин каже: Проше! — Я цу бийку сама зачєла, то я хочю дати на чьвертку горівки тай хочю їх погодити. — А вит каже: Добре. — Свиня дала пєть карбованців, а одного на коняк вийтови. Лис пишов тай на мінуту принїс! — Єк звірі зачєли пити и Лев коняку також так напив се, шо лиш перевернув се. А свиня єк се упила тай зачєла співати:

А єк єми се упила.
Коби в мене така сила,
Я би займила
Усїх Жидів до Русалима!

Медвідь сказав до Лева: Уна би займила, бо має великий гук, а по другий раз, ни знає нієкої чести. А свиня єк пишла данцувати, аж всї звірі падали зо сміху. Лис зачєв співати свини одну співанку:

На тим боці при толоці ватерка палала,
А свиня звірі заїднала
Тай без скрипки у данец потропотала!

Лев тогди каже: Буде уже фрашками чєсу тратити; шош радьмо се. — А лис каже: Я перший глас даю: Будуймо церкву з солонини тай ковбасий! — А то усї крикнули: Згода! — згода!

Лис з тоїі радости, шо на єго раду усї пристали, єк ни півкне, то гавкне. А лев каже: Ти, лисе, меш носити солонини і ковбасий!

Пішов лис з кошом у солонину та ковбаси старати се. Прийшов кит до одного, до другого чьоловіка, тай настарав ковбасий і солонини на церькву, а лис так носи солонину, шо аж упрів! Наносили уни тої солонини тилко, шо було на церькву. Тай тогди кажут: Тепер ідім до анджініра, най видаст плян на церькву. — А заїц каже: Я плян на церькву видам, бо знаю. — Уни кажут: Добре. Але шо ти будеш хотїти? — А вин каже: Єк озму одну ковбасу, то ни великий страх! — Зробив вин плян тай узєв одну ковбасу. Зачєв лис з котом будувати. Будуют, будуют тай вибудували тай засїкірували на 2000 банок.

Йде раз медвідь лїсом, дивит се у гору, а то на дуже великим дубі є улий з бжьолами. А вин каже: Ий, Боже! Коби я ті меди вібрав, то я би ривну з собов свічьку до нашеї нової церкви дав! — Тай зачєв се дряхпанити на дуба тай вілїз. Сїв собі на ломаґу коло улия тай їст меду, а єк се наїв тай каже: За шо би я дав свічьку? За то, шо я лїз? — Вин лише це сказав тай лиш у долину бобоух! Єк упав тай каже: Я лише зажертував, Господи[1]), а ти борше тручєєш!

У неділю усї звірі посходили се до церькви, але бо то нї ксьондза, нї дєка ни було. А вни кажут: Кладїм ксьондза і дєка. — Вібрали на ксьондза лиса, на дєка медведя, а паламар кіт; тай зачєв пип співати, а дєк медвідь єк зарув так, єк у манастири, а паламарь єк зачев довбнев лускати у камінє, нїби то він дзвони. Але сонце дуже пригріло, а то солонина єк се розтопила, тай зачєла капати на них. Уни усї крикнули: Лис ксьондз дурень, лайдака, нас лихо ради! Та єк зайшнут церькву сїпати та їсти, тай ізїли, нима навіт і пошєку. А уни усї нагнали лиса вид себе. Пишов вин у село, іде попид плит, а кугут гребе з курками пид плотом. Лис лиш хап кугута тай несе кріз село. Приходи у коршму тай каже до Жидив: Купіт у мене цего кугута, бо це

[1]) До медведя причіплений тут анекдот про Цигана й мід.

дуже добрий. — А Жиди кажут: Шо такий добрий? — А вин каже: Вин єк видтопче курку, то десїтеро їєц знесе на день, двайцїтеро.— А Жиди кажут: Шо хочєш? — Вин каже: Дай сто банок. — Вин дав сто банок. А лис каже: Аби цес кугут ночював на хатї, бо єк ни ме на хатї, то ни буде курки топтати. — Тай лис пишов вид Жидів, сїв пид плотом тай гадає, шо робити. Нагадав тай каже: Най прокляті Жиди ни мают кугута! — Вернув се, приходи до Жидів пид хату, а уни уже загасили. Вин дивит се, а когут на хатї. Вин єк хітнув на хату, то так єк тот файорман жєвко вілїз! Хап кугута за шию тай уже на земли; ізїв тай нима! Другої днини лис несе качьку тай каже: Мой, Жиди! купіт у мене цу качьку. — А уни кажут: А кугут де? — А лис каже: Я знаю де? Було собі добре сокотити. — А один Жидивчюк лиш лиса лап тай каже до других Жидив: Ведїм єго топити. — Жиди лиш крикнули: Ведїм! — Забили лиса у міх тай несут. Принесли єго сперед корьшми тай поклали на дорогу, сами пішли молити се. А лис мудра штука, зачєв крічєти: Ґвавту, мене на рабіна кладут! А то саме тогди їхав дуже богатий Жид, шо був рабіном, а витак єго звелли, тай каже лисови: Шо хочеш, то ти даю, лиш най я буду рабіном. — А лис каже: Дай то, шо везеш на фіякрі, тай будеш рабіном. — Жид каже: Бери! — Розєзав Жид лиса з міха, а самий залїз у міх. Лис сїв на фіякор тай поїхав. А Жиди вийшли з корьшми тай несут міх з Жидом та лиш у воду бульк! тай кажут: Уже нима лиса...

Їдут раз Жиди чєтати, а лис біжит фіякром. Жиди кажут: Дорогий лисе, добрий-день! — А лис каже: Добре здоровлє! — Уни питают се: Де єс видїв наших дєдїв? — А вин каже: На тим світї торгуют душє вид вас та переказували, аби і ви ішли. — А Жиди кажут: Ми готові. — Но, коли єсте готові, то ходїм.

Зибрали се Жиди тай ідут. Приходє до плеса, стали та дивют се. А лис крикнув: Штрикайте! — Жиди бульк, бульк, тай поштрикали усї у воду, лиш до десїть лишило се. У воді филї ішли вид Жидив, а лис каже: Штрикайте, бо ті ще ни дийшли, а уже тургуют. — Тоті также товпаючє поштрикали, а лис собі гордо пишов, бо ворогів ни мав[1]).

Зап. Юрко Якимюк у Тюдеві, Косів. пов.

[1]) До лиса причеплений тут анекдот про Івана і Жидів.

255. Наймити у звірів.

У лїсї була хата, а у тї хатї жила стара баба; як тота баба умерла, ґітий ни мала, тай лишила сї порожна хата. Але звірі як учули, шо баба умерла, де які були, посходили сї до тої хати, тай уже там урадили, шо будут усїма так, як є, у хатї. Тоти, шо були найсилнїщі, то ходили за добичев. Як шос троха їм зле було, тай кажут: „Ий, коби нам яка була ґівка, аби пилнувала хати і дещо варила“. — Али якуратни в кілька день війшов вовк з левом собі на полюванє також, дивє сї, а то йде лїсом ґівка. Приходє вони до неї, вона в крик, як уздріла, шо то йдут до неї такі дзвірі теньґі. Вни кажут: „Ни бій сї! Ми тобі нїчо злого ни зробим“. — Тай тогди сї питают: „Куда ти йдеш“? — Вона й боїт сї їх і росповідає, кажи: „Я була уже в одного пана тай іду до другого шукати собі служби“. — А вни кажут: „Коли ти йдеш на службу, ходи до нас, ми тобі также дамо отриманє“. — Взєли тай повели ї до тої хати.

Привели вони ї до тої хати, а вона як уздріла, то ще сї гірши напудила; а лев і вовк кажут: „Ни бій сї, як ми тобі нїчо ни зробили, то вни тобі нїчо ни зробє, бо ми над ними найстарші“. — Лєгла вона, пириночувала, бо то вони перед вечером ї здибали. Скоро сї розвиднило, тогди лев з вовком порозпускали усїх, щоби шос принесли. Порозходили сї вони усї і тоти обидва пішли, лиш сї ґівка лишила в хакі.

Посходили сї вони, оден принїс пташини всїлякої, лис солонини принїс, курку, а вовк з милведим по баранови поприносили. Вже вони сї посходили до хати тай кажут кі дївцї, шоби вна варила. Тай вона якос і птахи тоти і курку і солонину зварила, бо знала, як тото робити. Вже вона сї ни боїт, з ними балакає. Кажи: „Та шо с того, шо ви поприносили барани, та я їх живих ни буду варити“. Вни кажут: „Та ми їх зараз подушим“. — „Та будете з вовнов їсти“? — А вни кажут: „Та ни будим їсти. — Якос вони порозривали тото на кавалки, а ґівка кажи: „Та до сих баранїв траба багато дров, шоби їх зварити“. — Вни кажут: „Нам би ще добри було, аби нам дрова різав тай рубав хто“. — Тай якос лев їх розіслав в лїс за ріщєм, аби збирали; як пішли вони всї, поприносили таку купу, шо би ни забрав на штири конї. Зварила вона якос всїлякі присмаки, вже знала робити, бо була в пана, дала їм, наїли сї вони, як сами хокіли, як сї наїли тай кажут: „Ми ще ни їли такого, вітколи жиєм, якє ми нинька їмо“. Тай вже вни по кім пішли в лїс, поросходили сї, а ґівка сама сї лишила в хакі.

Знов хогі вовк з левом по лісї, диве сї, а то йде якис чоловік. Вони йдут від нему; той як уздрів, зачєв кричєти, кікати; вни здогонили єго тай кажут: „Ни бій сї, ми тобі нічо ни зробим“. — Тай тогди до него кажут: „Куда ти йдеш“? — Він кажи: „Я бідний, я служив в одного пана тай йду до другого“. А вни кажут: „То як ти йдеш на службу, то ходи, бдеш у нас служити“. — А він кажи: „Та я би пішов, минї однако де небудь, али ви“ — кажи — „гроший ни маєте“. — А він кажи: „Ти сї грішми ни жури, будут і гроші“.

Завели єго знов аж до тої хати. Як привели єго, а то вже всє звірина була дома. Як утворив хату, як уздрів, троха сї перестрашив, але ни дужи, бо уздрів, шо була ґівчина тота. Тогди казав лев, аби дали єму їсти; він повечерів тай лєг спати. Пириночували, повставали рано, тогди лев усїх розіслав по лісї, то всьо сї поросхолило тай вовк з левом пішов також, принесли дуба тай казали тому парубкови, щоби порубав, злагодив дров. Як їму то сказали тай знов пішли в ліс. Вони пішли, злапав вовк барана тай йдут. Ідут вони уже с тим бараном, диве сї, а йде якис чоловік. Прихогє блище, диве сї, а то той чоловік гонит такого пацюка великого! Ідут вони від нему блище, а той уздрів, шо то йдут такі два дзвірі, виймив лївольвир, хоків стрілєти, а вони як уздріли, що він хочи стрілєти, кинули сї на него і єго забили. Та того пацюка взєли, та уже мают пацюка і барана тай ведут до дому.

Привели вони, а то знов уже всїляка звірина була. Сказали вони тому парубкови, щоби порізав барана і пацюка. Він порізав, з барана здоймив шкіру тай порубав тото всьо на кавалки, а та ґівка также порізала кури, птахи, поскубла, поріхтувала тай варит, — дрова уже готові — тай варит. Зварила, знов дала їм їсти, вже гет всїма їдє.

Али той парубок кажи: „Та шо с того, шо є мнєсо, коли хлїба нима, то мнєсо саме ни смакує“. — А вовк кажи з левом: „Що би тут робити, аби був і хлїб“? — Каже: „Аби хлїб був, то траба багато робити; траба плуга, траба й млина свого, траба всиго, а ми того ни годни робити“. — Кажут: „Можи буде хлїб, али пізнїще“. — Повібували вже рік і парубок і ґівка там у тих дзвірів тай кажут: „Ви казали, що будут гроші, то нам заплатїт і ми бупем іти. Добре нам тут, али нам траба гроший“. — Али вовк з левом погадали собі: „Шо би тут робити, щоби були гроші“? — А яструб кажи: „Ни журіт сї грішми, я знаю, де гроші, коби лиш узєти вітти“. — А вовк з левом ка-

жи: „Добри, шо є, якос ми тото озмимо“. — Сказав їм, де тото є. Прийшла ніч, вони усї сї зібрали, кілько їх було тай ідут за грішми. Яструб летит на перед, а тото всьо йде з заду.

Прийшли вони, ястріб віликів аж на третий пльонтир, вібив шибку, фтворив вікно, подивив сї, є скринька гроший, але коли він ї не годин піднєти! Злїтає він тогди на землю і каже: „Є, али як нима кому взєти, то пропало“. — Пробуют вони тогди, кождий пробує, котрий би вілїз; спробували вони, шо нікотрий ни може вілїсти по скінї, лиш лис кажи: „Можи я вілїзу, али траба, аби мене хтос тримав, аби я ни впав вітти“. — Бере лис, лїзе; птахи єго якіс підтримуют, тай якос вілїз аж на третий пльонтир. Залїз він аж до сиридини, підоймив, вісадив на вікно, али злеків яструб тай кажи: „Робіт шо, аби ни дужи гримнуло, бо як повілїтают с хати тай вас побют усїх“. — Пішов тогди вовк з левом дес, аби найти чос такого, аби піткласти, аби ни дужи гримнуло. Пішли вни, принїс оден вєску соломи, а другий шос кілька сорочок, шо там були на плокі, поклали, тай тогди кажут: „Пускай ти вже там“. — А яструб кажи: „Зараз пустим, али аби сти збирали тай кікали, шо мож, бо аби вас ни позабивали“. — Кинули, та троха гуркнуло, ти борши зібрали в сорочки тай повтїкали, лише сї лишив лис тай яструб тай слухає, шо то сї буде робити. Як вони повтїкали, пани як почули, шо то шос загуркотїло, повілїтали с покою с того спідного, а яструб собі вілеків на дах тай усе кричит: „Я вкрав гроші, я вкрав гроші“. — А лис бояв сї, аби го ни застрілили, скочив, як сї гопнув на котрогос пана тай пан упав; пани у крик, повтїкали до покою тай балакают собі: „О то певни багато є збуїв, якими кулїми великими на нас кидают“. — Кажут: „Не віхоґім, бо ще нас усїх там позабивают“. Тай уже ни віходили, а яструб собі полеків, бо виґів, шо вже нічо нима. Здогонив їх тай кажи: „Ни маїте сї чо бояти, бо вони за вами ни будут іти“.

Прийшли вже до своі хати, вісипали тоти гроші, дивє сї парубок і дївка — де, вони ни годни перерахувати то за цїлий місїць. Тогди понабирали сибі тай кажут: „Ми вже нїгде вітси не підем. Гроші є, мнєсо є, тай куда нам траба йти“? — Тогди лев і вовк кажи: „Піґіт до міста, купіт візок хлїба, бо ви казали, шо бис хлїба мнєса ни будете їсти“.

Пішли вони обидвоє до міста тай парубок купив візок с конем, накупили повний візок хлїба, їдут до дому. Приїхали, позаносили до хати, вовк кажи: „Нам конє ни треба, віджинїт гет, ми сами будем кінь“. — Тай відогнали того конє. Але так

они були кілька рік тай той парубок кажи: „Я піду, оженю сї тай прийду знов“. — А вовк з левом кажи: „Та бо ти як підеш, то уже сї не вернеш; лиши сї, — тут ожени сї“. — А він кажи: „Та я би сї тут ожинив та хто минї даст слюб? Ви минї будете давати слюб“? — А вони питают сї: „А когож то треба, шоби дав тобі слюб“? — А він кажи: „То траба ксьондза і ґіка“.

Запрігли сї тогди в візок тай поїхали. А вни уже знали, де сидит ксьондз; приїхали до ксьондза, стали перед покоями тай кличут на ксьондза, а ксьондз боїт сї навіть війти, як уздрів, шо ше два звірі перед покоями. Вни кажут: „Війди, ни бій сї, ми тобі нїчо ни зробимо“. Али ксьондз однако їм ни вірив; мав шос три слуги, дав їм стрільби тай кажи: „Хоґім, як будут нам шо казати, то пострілєєм їх“. — Повіходили вони тай тогди кажи лев: „А ґєк далеко“? — „Ни далеко“. — „Приведи минї єго суда“. — Тай післав ксьондз за ґєком; ґєк прийшов, посїдали на візок тай поїхали. Привезли ксьондза і ґєка аж у лїс до тої хати, а ти як уздріли, укішили сї, повіходили. Ти позлазєли, вовк з левом сї роспрєгли тай тогди ксьондз дав слюб з ґєком. Тай як уже дали тай каже лев: „Шо вам сї належит“? — Ти кажут: „От, шо дасте, то буди“. — Дали їм досить гроший, відвезли назад, вернули сї тай жили, жили, аж доки не померли.

Зап. І. Волошинський в грудни 1913, від Штеф. Хімєка з Далешева, п. Городенка.

256. Як дїд перехитрив звірів. А.

Ішов дїт ф сило. А лев, мидвіть і вовк і дикий пацюк балакали собі. Кажи: Всї штири смо добрі хлопцї!

А мидвіть кажи: Ей правда, добрісмо всї штири. Али ляда дуринь зі сьвіта би нас зґладив!

Чого-ш так? — кажи лев.

А, бо, кажи, Памбіг дав хлопови розум на всьо, а ми всї піддані хлопови, то значит чоловікови.

Ну і допіро яґ дїт поглянув — має лєк. Ни йде. Став і слухає, що вони балакают. Ну — вислухав дїт, порозумів сє — іде сьміли. (Типер нїхто розуму ни знає, а перши знали, як зьвірі вогорут). Йде дїт і кажи: Добридень вам!

Али цікавий лев запитує єго і кажи: Шо ти за єден?

Кажи: Я дїт.

То ти ни чоловік?

Нє.

Ну, ходи-но ти зо мнов бороти сє.

А він кажи: Е, на шо минї бороти сє? Ви мине ни зачіпайти; а там другий іде чоловік — ідїт, то будети єго питати, шо за єден.

Іде лїсничий. А вони знов бирут сє. Кажи лїсничий: День добрий!

А день добрий пану! Шо ви робити? Шо ти за єден?

Чоловік.

Но, то ходи-ш ти з нами бороти сє! — кажи лев.

А він кажи: Єжелїсь такий цїкавий бороти сє, то стань на дванайцїть кроків, а я ти буду плював мижи вочи, а потому ти минї будеш. Як минї буде шкодило, то ти моцнїший.

Віт тої розмови лева вовк і мидвідь і дикий пацюк віт-скочили, а лев зіставив сї — а вони чикали, шо то буди.

Питає сє чоловік: Чи ти будеш фпиред минї, чи я тобі?

А лев кажи: Нє, фпиред я буду.

Ну, то вовшім!

А нє, нє... ти минї. Но, той мав при собі карабін і троє пістолєт. Допіро як му плюнув перший рас с карабіна, а лев зачив сє закривати лабами.

Ей, ото ти моцний! Ей, кажи, стримай сє с плюванєм.

А потому дав му с пістолет, тай вже скінчив житє.

Али потому прийшов мидвіть і кажи: (А лїсничий бояв сє тай фтїк, бо видїв тамтих ще три. А дїт стоїт — чикає. Виходит на пляц і знов сє фказує мижи них). Тай кажи:

А де ти був до допіро? І питає сє по други: То ти ни чоловік?

Нє, я дїт.

А 'деш ти йдеш?

Ф сило.

Али питає го сє мидвідь — шось му фпало на мись (дїдови), виймив кавалок кобаси — али занюхав мидвіть кобасу: Ану дай минї покустувати,

Дав мидведиви ф писок. А він кажи: А то шо?

А пацюк занюхав такош. Дивит сє пацюк, жи той румигає, питає сє єго: А шо, ти знайшов запас?

А, кажи, дав ми дїт.

А вовк вже си сїв на пикетї.

Но тогди роскушив. А то, кажи, ш чого?

А діг показує на пацюка. А то, кажи, с того.

А ти вмієш зробити?

Кажи: Вмію!

А то коли буде?

Я ни можу так сказати, бо тих два слухают.

А він кажи: До вуха ми говори.

Ну — як він дав му ше кобаси... а кажи: Чомуш то ни можи бути зараз?

Ну, бо мушу йти до сила по ноші то що.

Али дав му ше й солонини.

А деш я, кажи, витримаю, як ти с сила прийдеш?

А він кажи: То я тє впну, — привєжу.

А він кажи: А шош таке буде, аби я сє ни вурвав?

Повідає діт до мидведє: Али ти, кажи, мусиш ми помочи, абис їв кобасу і солонину.

Ну, допіро бире дід тай кажи: Бири но ти тую липу дри.

Надер лика. Діт плите шнур, а мидвіть... зачили сє воба бороти с пацюком. Зачили бити, зачили бити і забили пацюка. А тогди казав сє мидвіть привєзати. Привєзав єго.

Али, кажи, аби я сє ни вурвав!

Діт причіпив ше тільо, спрубував — вурвав сє. Як діт фкрутив ше ти вужевки, привєзав мидведя — шарпнув рас — ни годин; шарпнув другий рас — ни годин. Тай тогди діт як зачив бити мидведє, як зачив... тай забив. Тай як прийшов вовк, жи сидів на пикеті, — а діт мав такі сакви — тай кажи до вовка: Знаєш, жи як нирас йду до дому, то маю повно муки.

Ну, то шо?

Тей я пиринесу бис тую ріку. — Ану чи ти?

Взєв діт, накидав камінє повно тай заложив вовкови на шию і пустив го на воду. Тай вовк пішов тай від разу зарнув.— Тай покій.

Зап. 1902 р. від діда Казя Сака, прозваного „Кривий Казьо“, в Будзанові, Теребовельського пов. О. Деревянка.

Паралелї: Ся байка зложена з двох окремих оповідань: а) З пригоди чоловіка з львом. б) З оповіданя про висшість чоловічого розуму від звірячого. До першого оповіданя вказана література повисше під ч. 11: „Дужший від льва“, до другого під дальшим числом (Мудра).

257. Мудра. Б.

Був хлоп в лїсї, збирав патики. Приходит до него медвідь, вовк і вепер дикий. „Тепер — кажут — хлопе, мудруй сї з нами“.—

Або я, кае, мудра з собою несу? Я мудра лишив дома; ходи котрий зо мною по мудра, будемо сї мудрувати.

Вовк кае: „Мене не допустє пси“. — І вепер кае: „Мене таки не допустє пси до села, а ти, медведю, тебе єднаково тєгают Цигани, то ти йди“.

Аж ту приходє по мудра, а хлоп камінє навєзав повну верету і ідут обидва; а без кладку було іти без воду. Хлоп тручиє медведє в воду, а сам іде з ремїслом до лїса. А має сїрник і хлїб і солонину і ковбасу і приходит до тих двох і сїдає снїдати.

Питают, де медвідь. „А — кае — несе мудра!...

Бере, їсть ковбасу і солонину, а вовк зближає сї і питає: Що ти їш“? — „А, кае, на покушій“! — Вовк покушів і кае: „А то добре“ — і питає: „А то з кого“? — А хлоп до него шепче: „З пацюка. Іди, кае, потримай пацюка, а я собі дам раду“.

Вовк пішов перевертати сї з пацюком, хлоп забіг борше і зарізав пацюка.

„Тепер, кае вовк, будем їсти“. — А той кае: „Чекай, будеш видїв, як будим їсти“.

Тепер хлоп бере, згортає листє, кладе огонь і смалит пацюка. А вовк: „Не витримаю“ — кае. — „Е, де будеш їсти! Най но розберу“!

Бере, розбирає, а вовк кае: „Ґвалт, їсти“!

А він кае так: „Де-ж можна таке їсти, та ти їв яке в мене, а тепер будеш сире їсти“!

„Зачекай, кае вовк, таки я не витримаю, привєжи мене“!

Хлоп зігнув сї боржі, зробив вужевку і вовка привєзав і кае: „Ану, моцуй сї, чи сї не урвеш“?

„Е, таки сї урву — лїпше привєжи“! Другий раз привєзав хлоп так, шо вовк вже не міг урвати сї. — „Ану тепер, кае, пробуй — урвесь сї? — „Нє, кае, не урву сї, тепер абись мі і вбив“.

„А бо я тебе таки вбю“!

Хлоп виймив довбню, замалював вовкови в голову дваціть раз тай по вовкови. А вовк тілько вимовив: „Ади, який хлоп мудрий, всїх нас помудрував“. — А хлоп мав з вовка шкіру, з медведє шкіру, а з пацюка мєсо.

В Станїславові, 10 липня 1898, від бабунї записав А. Крушельницький.

Паралєлї: П. Чубинскій, Труды, т. II. ст. 108—109, ч. 32.

258. Як лїсничий убив вовка і медведя.

Лїсничий йшов в лїсї тай знайшов, шо заяц утїкав у корчі. Він єму кажи: „Чого втїкаєш? Ти сї мене боїш“. — Прикликав єго від собі тай добре набив і казав: „Абис сї більше мене ни бояв“. — Заяц як сї вірвав, втїкав тай дужи плакав. Здибав єго вовк тай питає сї єго, чого він плакав. А він казав, шо єго лїсничий бив. Вовк кажи до него: „Ходи зо мнов, я єго маю ззїсти“. — Заяц сї вернув тай ішли оба дорогов, а лїсничий сидїв коло дороги коло керницї. Вовк кажи тогди до него: „Я тибе маю ззїсти“. — А він кажи: „Я такий не митий, зачикай, най я сї вмию“. — Тай умив сї тай кажи: „Дай фіст, най утру руки“. — Злапав єго за фіст і єго убив. А заяц дивив сї с корчів тай зі страху ше гірши тїкав. Здибає медведє тай кажи: „Той лїсничий мене бив. А вовк казав, шо єго ззїст, али він вовка убив на смерть“. — А мидвідь кае: „Ходи, аж я єго ззїм“. — Ідут вони вба тов дорогов, куда йшов лїсничий, а лїсничий ішов тай їв печеню дорогов і по дорозї кидав по трошка позад себи, а мидвідь ішов тай збирав і прийшов до него тай кажи: „Дай минї того, шо ти їв“.—А він кажи: „Я уже ни маю, али йди, забий пацюка тай ми собі зробим печеню“. — Мидвідь принїс пацюка, лїсничий каже: „Ше траба дров“. — Найшли такого дуба, шо мав двацїть лїт; лїсничий трошка єго надколов, а мидвідь кае: „Я єго роздеру уже — того дуба“. — І запхав усї штири ноги, а лїсничий тогди пустив, їму стиснуло ноги тай бив, аш поки не забив на смерть, а пацюка взєв до дому і дома собі спік.

Зап. І. Волошинський в падолистї. 1913. від Панька Добровольського з Далешева. п. Городенка.

259. Як звірі мстили ся на чоловіцї.

Був такий чоловік, шо єго жінка била, і мав щепу і заплїв кошик, а заяц скочив до того кошика тай му ту щепу обїв. Віходит він рано, дивит сї, а заяц сидит у кім кошику. Віходит с цїпочком таким тай єго за вуха вікиг вітти, набив добри тай пустив. Вібіг заяц на горбок, сїв і журит сї, що побитий. А лис приходит, тай: „Чо ти“ — кае — „Яцку ту сидиш“? — А той каже: „Бо той чоловік під горбом, шо сидит, то я єму щепу обїв, а він так мене збив і вуха ми накигав“. — Лис кажи: „Чикай, я сї пімщу за теби, я му кури забиру“. — Приходит за курми тай прідрав стріху до курий, а кури дилеко сиґіли; і він

упав до середини. Упав до середини, а чоловік віходит рано до худоби давати їсти, дивит сї — гіра і лис сидит у куті. Тай бере бука, ймив лиса, набив добре, тай такі пустив. Віходит лис тай кае до заяцє: „Ой біда, хлоп набив тебе, набив і мене та ми“ — каже — „дужи смушок збавив“. — Тай оба у купі посїдали тай радє.

Але натходит вовк. Приходит вовк: „А що ви, браті, тутечка таке радите“? — Отой чоловік під горов — мав щепу тай обїв Яцко, тай впав до середини, а він єго набив; я хоків сї пімстити тай му кури забрати. та їм упав до стайнї, а він мене в стайни ймив і взєв палицу, добре набив і пустив. Та ми так кости побив, — а шо ми смушок збавив, шкіру пімнєв“... „А де він саме сидит“? — „Оту під горов“. — „Я єго знаю, чикай, він шо ранку йде в лїс за дровами, я єго ззїм“. — „Ий — коби тобі Біг поміг“. — „Ий Біг поміг — або я що? Я єго сам поможу“. — Тай рано іде в лїс, а той на того чекає. Той каже: „Я тибе маю ззїсти“. — А той каже: — „Та не вмиваного? Та я ще, каже, не вмивав сї“. — „То йди та вмий сї“. — Той вмив сї. „Та в що сї втру“? — Той кае: „На“ — вібачти — „фіст“. — Той бере фіст, обвинув коло руки, сокиру зза пояса та вовка обухом; а тоти дивє сї, ци правда. Сончко сходит, а вістрє блискає до сонцє: „Ой біда, тото хлоп аж вогню дає, так бє тай“ — кае — „зилїзом бє“. — А той як набив, тай го лишив, як уздрів, шо му той нїчо ни робит; а лис тай заяц приходє д нему тай жєлуют тамка.

Приходит відмідь д ним тай питає всїх трох: „Чо ви такі слабі“? — Вони єму розповіли свою кривду, а він кажи: „Чикай, я го завтра ззїм“. — Хлоп рано йде в лїс; украв в жінки ковбасу тай йде в лїс, їст ту ковбасу; а видмідь д нему підходит; той кинув єму кавалок. Як му кинув тої ковбаси, медвідь понюхав, смашне, запах є. „А то ш чого таке добре“? — питає мидвідь хлопа. — Той єму кае: „То с пацюка“. — А мидвідь знав, де пацюк лижит дикий тай узєв з латра полїно, — а пацюк лижєв у листю — тай пацюка в тім листю вбив тим полїном. А хлоп кае: „Траба“ — кае — „вогнє класти і траба дров сухих“. — А відмідь кае: „Ту є дуб віверниний сухий, шо я єго давно знаю; ходи, то го порубаєш“. — Той узєв сокиру, прийшов до того дуба, затисав клин і кololи того дуба на сиридинї, сокиров били, а той дуб росколов сї на двоє; а той кажи мидвідь: „Чикай, я розірву лабами“. — Тай як лабами зловив, клин віскочив, а лаби сї лишили в дубі. Хлоп тогди взєв, пі-

шов, вірубав поліно тай тогди відмедє бє. А ти з горба дивє сї тай кажут: „Ади, шо тому робє, то біда хлоп. Видмедє вбив на смерть“! — Тай конец.

Зап. І. Волошинський в падолисті. 1913. від Микити Богоноси з Колїнок. п. Городенка.

260. Пімста звірів.

Літом як раз у жнива один чоловік косив жито нидалеко од лїсу понад яром. Захотїлось йому про себе, він пішов у той яр і сїв там біля кущиків дикого вишника. Прислухавсь, шось під кущем скавучить на пробі цуцинят. Він справивсь з своїм дїлом, піднявсь і почав приглядать ся по кущах. Натрапив на нору, прислухавсь і почув, шо скавучить у ті самі норі. Мужик догадав ся, шо там гнїздо вовче або лисиче. Кидать ся з голими руками в ту нору він побояв ся. Пішов до воза, взяв кісє, косу збив геть, а ручку того кісся зсунув на самий край, укріпив його, потім на всякий злучай взяв з собою сокиру і пішов до тої нори. Устромив кісся в нору і почав вигрібать ним, як кочиргою. Повигрібав з нори всих вовчинят. Старої вовчицї ни було, похоже десь була на роздобичі. Мужик згріб всих вовчинят до купи і подумав: Ну, шо я з ними буду робить? Взять до дому, яка з них користь? Дарма тїко будиш годувать, а там підростуть та ще шкоди нароблють і втичуть до лїсу. Побить їх якось жаль, вони ще малі, нїчим ни винні. А далї надумав: Дайка, я поодрубую їм всим кигтї, шоб вони, як виростуть, так ни шкодили, бо їм біз кигтїв нїчим буде скотину задирать. — Взяв він ни довго думавши сокиру і поодхвачував всим вовчинятам пальцї з кигтями і пустив їх. Вони з жалїбним виском побрили до своєї нори і сховались. Мужик покосив до вечира і поїхав до дому.

Прийшла вовчиця до своєї нори, аж там бида, всї вовчинята плачуть. Кинулась до них, а вони всї до годного з одрубаними кигтями. Вовчиця ни знала, шо з злости і досади робить, хотїла бігти на сило, шукать того мужика, шоб оддячить йому, та побоялась одна, бо одну можуть убить і ни припаде ворогам помстить. А далї побігла вона по лїсу загадувать вовкам і медвідям, шоб всї збирались в громаду і порадились, чим і як оддячить чоловікові за такий нирозумний вчинок. Зібрала вона дванацять штук вовків, трьох медведїв і штук з'пять лисиць. Зібрались вони всї до купи, вовчиця заявила їм свою жа-

лобу і прохала всих оддячить всьому силу за таку насмішку і наругу над нивинними дітишками. Старий вовк і каже: От шо, господа, таку обиду ни можно прощать, давайте, ми підим на сило войною і будим там всих бить, драть, хто б нам ни попав ся. Всю їх скотину побєм і хто з людей попадеть ся, ни давайте нікому спуску, рвіть все на клочки. Ми їм докажим, як наших дітей мучить. — А мидвідь каже: Оддячить треба нипримінно, тіко як би нам угадать, шоб підступить до сила в таку добу, коли всї люди будуть спать, а то вони можуть побідить нас оружєм. — Та се бач так, обізвались вовки, зря піти можно й в биду попасти, а давайте ми спитаїм у лисиці. Роскажи нам, голубочко, як і коли зручніш буде підійти до сила; ти там частїш буваїш, ходиш за курми, так певно добре знаїш, коли мужики сплять. — О! господа, я дорогу добре знаю і всї уходи і виходи мінї знайомі, тіко треба трохи потривать. Підим як раз в північ, тодї ми наробим рекешету. Тіко ви заходьте в сило з вулиці, а ми лисиці зайдим з городів і будим сидїть в засаді. А поки підійде пора йти в бой, я тим часом піду на розвідки, роздивлюсь де шо, а ви лагодьтесь в бой.

Лисиця помчалась на розвідки, а вовки з медвідями зостались міркувать, як орудувать на войнї. Старий вовк і каже: От шо, братцї, поки лисиця принисе нам вістку, а ми тим часом, давайте, помолимось Богу, шоб він нам поміг. Будим усердно прохать святого Уласія, він наш заступник і покровитиль. — Вовки всї стали рядом, позадирали в гору голови і почали прохать святого Уласія, шоб поміг побідить ворогів. Вовки гаразд ни спіли помолить ся, а лисиця уже обколисила все сило і вирнулась до вовків. Вовки побачивши лисицю, зрадїли, кинулись до неї розпитувать, шо вона там бачила. Лисиця й каже: Я обігла навкруги сила і увірилась, шо можно йти в бой сміло; воли пасуть ся на луках біля гайка, а в дворах одні тїко вівцї, свинї, конї, тилята й корови так, шо воювать нам ни страшно буде. — Ну так час нам добрий, ходїть в путь, дорогу. — Лисиця каже: Та глядїть же, ми лисиції зайдим з городів, а ви заходьте з вулиції. А ви медведї, як здатні владать своїми лапами, як чоловік руками, ідїть понад дворами і одчіняйте всї хвіртки і ворота. А ви, вовки, забігайте в кошари, в хлїви, під повітки і виганяйте всю скотину на вигін, а потім будим колошматить всих під ряд.

Вовки зайшли на сило і почали робить так, як порадила лисиця. Медведї одчиняли ворота, а вовки виганяли скотину.

Вівці, свині, коні й корови з пириполоху вибігали з двора і микались по вигону, сами ни знали, до чого притулить ся. А вовки і медведі вигнавши всих з дворів, кинулись драть, кого попало. Скотина підняла гвалт: Корови мичали, вівці бекали, свині ковікали, коні ржали; як звили крик, аж сумно було. Собаки підняли вой. Мужики з просоня хватали, хто шо попав, вибігали за двір і ни знали, куди бігти і кого бить, бо дуже було темно. А вовки як почали колошматить овець та свиней, аж шерсть клочам литіла. Скіко вони пиринівичили тилят, овець, свиний, і пирилічить ни можно було. Воли на луках почувши рев коров, кинулись до сила. Пастухи теж, шо єсть духу, бігли до дому, думали, шо в силї пожар або ще які нипереливки. Волів було чимало, пар на пядесять. Як прибігли воли в сило, як почали ганять вовків по вигону, — вовки з початку кинулись було сопротивлять ся волам, а воли як розярились, ни тямлючи себе кидались на вовків, шпиряли їх рогами під боки і куди попало, мотали головами на право й на ліво. Вовки побачили, шо ни дурна шутка, кинулись тікать. А воли як нажали за ними! Вовки бігли чим дуж біз оглядки, а воли ни одставали од них і якого доганяли, піднімали на роги і тикали їх як штиками. Досталось на оріхи і медведям. А лисиці тим часом шастали по курниках і душили курей. Досить наїлись курятинки там, ще з собою набрали, скіко могли і їм ніхто ни помішав. Собаки позабирались в закапелки, або позбирались на стоги сїна, або в сїнях притаїлись, а люди всї повибігали на вигін спасать свою худобу, а далї кинулись кожин свою худобу шукать. А лисиці працювали сміло, нікому і в голову ни прийшло, шо в курниках теж шкода.

На ранок зійшлись всї вовки до купи і почали розмовлять: От ми, так ми; тепер будуть тямить, як нивинних дїтишок трогать. А скіко ми подушили овець, свиней, тилят, коров, коний, видимо ни видимо. Як би ни воли, так ми б всю до чиста скотину подушили. — А медвідь каже: Та шо з того, шо ми багато подушили і пирипсували бідних животних, нам од того ни полекша і спасибі ніхто ни скаже, а от тепер ми ни скоро видишем войну, довго будуть одзивать ся бичачі роги. Ось у мене аж пять ран; чи останусь живий, чи може й ноги витягну! Якби ни зібравсь на дериво, так до смерти б задовбли. — Ну, брате, в драці шерсти ни жалїють; ми вовки моткіші од вас і то всї поранині, а один бідяга зовсїм загинув; з гаряча добіг до лїсу і здох. Хоч і нам досталось, за те і люди і вся їх худоба

буде тямить, як звірів трогать. А медвідь і каже: Ни розумно ми, брате, зробили. Ви вовки воювали за своїх дітей, а ми медведї за ві що постраждали? Краще було б, якби ми ни ходили на війну, а то скіко ми загубили душ, як ти, Боже, бачиш, за шо. Чоловік винен, а бідна скотина потерпіла і все равно ваші дїти зостались такими, як і були, біз кигтїв, тїко й памяти, шо ми булим хварать од ран, а може хто й зовсїм виправе ноги. Лисицї краще нас вигадали сибі, вони сидїли в засадї і їх нїхто ни трогав.—Як вам ни гріх так казать? — обізвались лисицї,— ми іще дужче вас старались, ми всї курники обійшли і всих курей пирипсували. Нам довилось з собаками воювать, вони нам добре боки помняли; ось дивіть ся, всї морди наші в крові і на боках є кров, це все од собачих зубів. — А лисицї були закаляні ни в свою кров, а патравши курей обмазались в курячу кров. Вовки повірили і дякували лисицям за одважність.

Зап. від Н. Гончарова в Шебекинї П. Тарасевський.

261. Як звірі голосили по бабі.

У одного лїсного сторожа умерла баба. По звичаю по покійницї треба було голосить, а голосить було нікому. Родичів нїяких ни було і сусїдів теж нїяких, бо він же був у лїсу, жив далеко од сила. Самому тужить ни було охоти тай ни вмів по бабячому причитувать і в додаток ніколи, треба було справлять ся з дїлами. Пішов дїд на сило, обійшов всї хати, нї годна баба ни согласилась іти до його голосить по покійницї, бо всї добре знали, шо він чоловік ни багатий, а друге те, шо сидїть одні біля покійницї та ще в лїсу, буде дуже моторошно. Розгнївавсь дїд на баб, плюнув і пішов до своєї хати. Дорогою він думав: Ни хочите йти до мене і — чорт з вами. Я сибі найду плачку в лїсу! Цїлий вік прожив з звірями і помирать буду з ними. Найму медведя або вовка, вони поголосють за моєю старухою.

Увійшов старик в лїс, дивить ся, на зустріч йому йде медвідь. Старик каже: Медвідику-братїку, приходь до мене голосить; у мене старушка умерла, а голосить нікому по покійницї; сусїдів у мене нима і ріднї нїякої. Приходь, спасибі тобі, я тибі заплачу. — А шо ти мінї даси? — Та як ти зумїїш гарно поголосить, так получиш три паляницї і полумисок меду. — Добре, дїдусю, ходїм, попробуїм.

Пішли вони в хату, медвідь схиливсь до старухи і затяг:

У старика була старуха.
Він її ни люби-и-и-в,
Вона його гризла.
Він її добив...

Ни так, ни так, медвідь, ни вмiïш ти тужить, геть од мене. Тікай з хати, а то живо сокири одкуштуєш! — Медвідь злякавсь, вискочив з хати і побіг.

Старик вийшов з хати і дума: Кого б се іще присогласить? Коли дивить ся, біжить вовк. Старик гукнув на його: Ей! завирни сюда, я тибі шось скажу! — Вовк спинивсь. Дід каже: Вовчику братїку, у мене бабуся умерла, а тужить нікому, сусїдів нима, а з сила ніхто ни йде. Приходь хоч ти, поголоси. — А шож ти мінї за те даси? — Та як зуміїш гарно поголосить, так я тобі дам порося. — Добре, дїдусю, ходїм, попробую. — Пішли вони в хату. Вовк нахиливсь до бабунї і затяг своїм товстим голосом:

Бідна ж ти моя старушичка,
Правидна твоя буди душичка!
Та ни будиш ти тирпіть
На тім світї мук,
Бо ни сама померла,
А полягла од дїдових рук.

Ни так, ни так, брешиш ти, вовче, ти ни вміїш голосить. Убирайсь од мене к чортовому батькові, а то я тобі покажу, як плисти нисинїтницю! — Вовк вискочив з хати і побіг біз оглядки.

Вийшов дід з хати і дума: Бодай його так ни жить, плачки і то ніде взять. Оставить покійницю одну в хатї біз плачки, ни годить ся, і плачку нїяк ни достану! — Трохи згодом дивить ся дїд, біжить ниподалеко од хати лисиця. Він гукнув на неї: Ей! лисичка, погоди, завирни до мене, я тибі шось скажу. — Лисиця стала, потім направилась до дїда. Дїд каже: Лисичка систричка, запоможи мому горю. — А яке у тебе горе, дїдусю? — Та у мене умерла старуха, а голосить нікому. Мінї треба одлучить ся на сило, заказать там домовину і батюшцї заявить, а дома біля покійницї оставить нїкого. — Та вона ж нижива, з хати ни втече, можно і одну оставить — каже лисиця. — Нї, лисичка, так ни годить ся; кажуть старі люди, шо покійницю одну оставлять біз плачки гріх. Може ти, лисичко, согласис ся поголосить по моїй бабусї, а я тим часом схожу на сило. — А чогож, для тебе, дїдусю, я уважу, ти наш чоловік, ми скіко

років живем з тобою мирно, лиха нам ти ніякого ни заподіяв. Для хорошого чоловіка я рада услужить. — Так от будь ласкава, оставай ся голосить. — А шо ти мінї, дідусю, за те даси? — Та як зуміїш гарно голосить, так я тибі пару курей дам, а як ни зуміїш, тоді получиш бича по ребрах. — О! дідусю, я зумію, мінї ни первина голосить. — Ну ходїм, попробуїм.

Увійшли вони в хату, лисиця припала до покійниці і затягла тоненьким голосом:

У діда була бабуся.
Рано вставала.
По три скалки в день пряла.
Борщ, кашу варила.
Дїдуся кормила.
Та навіщо ж ти милая.
Дїдуся спокинула?
Та чи він тебе ни любив.
Та чи він тебе ни кохав?

Так, так, лисичка молодець, уміїш голосить. Получиш пару курей, ще й на придачу кусок сала дам. Продовжай так і далї, а я збігаю на сило, домовину закажу.

Дїд пішов на сило, а лисичка прийнялась глитать бабусине мнясо. Обгризла все мнясо, остались одні кістки та трибуха. Потім хотїла було втикти з хати, а далї згадала про курей і задумалась: Е нї, підожду дїда, треба получить з його обіщаних курей, тїко треба убрать бабині кістки, шоб можно було одурить дїда. — Вибігла лисиця за двір, дивить ся, іде по дорозї вовк. Вона гукнула: Вовчику братїку, ти хочиш їсти? — Хочу. — Ну так іди, забири там у хатї бабинї кістки, посмакуй трохи. Я оце трохи заморила чірвяка і тибі оставила. Тїко ти їх волочи подальші в гущину лїса, а то дїд скоро вернить ся з сила. — Голодний вовк схопив бабині кістки і попер їх подальші од хати в нивилазну гущину.

Вирнув ся дїд з сила, дивить ся, на столї пусто, бабусї нима. Дїд спитав лисицю: А кудаж ти дївала покійницю? — Ох дїдусю! ни бачив ти, яке тут чудо було. Я як почала голосить та Бога просить, шоб збавив бабусю од гріхів, та так усердно та так жалібно просила, шо Бог од разу почув мою молитву. Ото я голосю тай голосю, коли дивлюсь, розступилась стеля, улитїли два анголя, взяли бабусю на руки і понесли на небо, а мінї сказали: Гарно ти, лисичка, уміїш голосить; твої слова до Бога доходють. — Опісля того я вся тримтїла, бо дуже злякалась. — А іще шо вони тибі казали? — Та вони іще шось

казали та я з пириляку забула. Погоди трохи, я спомню. Ага, он шо вони казали! Вони казали, шо як умре дїдусь, так шоб і по тибі я голосила, тодї і тебе візьмуть на небо. Там будиш вмістї з бабусию жить в раю. — Так і сказали? — здивовано спитав дїд. — Та так і сказали, я тибі брихать ни буду. — Ну наж тобі, лисичко, місто двох—три курочки і кусок сала. А коли оголодаїш, приходь до мене, я тибі всього дам. Тїко будь ласкава, як я умру, приходь голосить, а то я боюсь, шоб нас ни розлучили на тім світї з бабусию. — Ни бій ся, дїдусю, я свого слова ни зміню, прийду нипримінно. Тїко от шо я хотїла тибі сказать: Ти, дїдусю, ни запирай на ніч курника, а то я прийду до тебе в гостї, а тебе може дома ни буде, тодї шож я повинна робить, іти назад ни солоно хльобавше? — Добре, лисичка, для теби всякий час двері будуть одчинитї. — А лисицї того й треба було. Вона що ночі приходила до дїда в гостї і брала сибі по годні курицї, поки всих поїла, а потім і на очі ни показувалась дїдові.

Зап. П. Тарасевський в Шебекинї. Курської губ.

Паралелї: Н. Ончуковъ, Сѣверныя сказки. ст. 101, ч. 37. — А. Аѳанасьевъ. Народ. рус. сказки. т. І. ст. 13—14. — Antti Aarne. Finnische Märchenvarianten. ч. 37. — O. Hackman, Märchen der finnländ. Schweden, ч. 37.

262. Звірі танцюристи.

Оден ґазда мав кобилу, а сиґів нидалеко лїса. Али вовк сї внадив, хоків ту кобилу ззїсти; вона була файна, сита. Прийде він під двері і балакає: „А шо тут чути в теби? А шо ти нинька робила“? — Вна кажи: „От кигала дрива з лїса, а типер спочиваю“. — „А шо ти“ — каг — „така дурна? Я видїв, як ти дрива з лїса везла і як тибе хлопиц бив, а ти єму терпиш, такас дужа“. — А вна кажи: „Та мушу, бо він мине годуї“. — І се сказав, газда чос війшов на двір і вовк укік до лїса. Вітак оден пан наймив собі ловцїв і вни єму ймили того вовка живого. І купив він у того ґазди кобилу, зробив у ковалє клїтку зилїзну і возив возом у клїтцї того вовка, мав з него заробок, бо навчив го гуляти.

Раз віїхав він на місто тай було студино, а він сїв зза воза і сиґів. Чує, балакає кобила з вовком: „Ади, видиш, ти казав, шо я дурна, шо я слухаю ґазди, а то і ти слухаєш; він скажи гуляти, а ти гуляєш. І я знаю, шо тобі також гірко гуляти“. — А вовк кажи: „Знаєш шо? Ти годна кіґнути, кікай ґальоп упріжена в нидалекі лїси“. — Кобила се вчула і ґальоп займила

стрілов. Утикла у глїбокий лїс. Зачєв вовк у клїтцї русти, тай зараз прилеків мидвідь і тиґрис, втворили єму клїтку тай кажут до него: „Добре, шо є кобила, зараз будем мати обід“. — Кобилї страшно стало, як се вчула, а вовк кажи: О, найти, се є моя люба дружина, вона мине вібавила від біди“. — А той з заду обвив сї пан в долман і страшно му стало слухати. І зачєли собі балакати; вітак увійшов мидвідь до кліткі тай кажи: „О, тут добри сигіти, вигідно“. — Вітак уліс тигрис попрубувати, а вітак і вовк. Позалазєли, балакали і позасиплєли. Вздрів він, шо вни спє, кобила стоїт упрєжина, ни знає, шо робити; нараз прискочив, запер дверцї, замкнув, вже має три дзвірі. І їди вже, обирнув, їди назад.

Приїхав він до дому, дес надибав стерво, кинув їм, ззїли вони. Кажи він вовкови: „Маєш їх вчити гуляти, аби они так уміли, як ти“. — І шо вовк показує, вони ни хотє вовка слухати. Але як присуни сї той з вилами, як зачне зелїзними вилами дюханити, то за дві недїли так навчив їх танцувати, що як війди на місто, як зачне танцувати, то аж мило сї подивити. Вітак купив він собі гармонїю і їм грав, а вони гуляли і нераз мав по десїть золотих денни зарібку.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913. від Леся Луцика з Далешева, п. Городенка.

263. Як музика змудрував звірів.

Був оден музика, жінка му вмерла, а він дужи банував за жінков і пішов с того смутку в лїс. Взєв торбу, а в торбу скрипку, хлїба троха і ходив по лїсї шос два дни. Третого днє сумно му стало тай каже: „От заграю собі пісиньку, дам сї по лїсї чути, можи бим собі якого друга надибав“. — І музика як завів на цїлий лїс, а вовк вілазит зза дуба; вілїз тай каже: „Чоловічи, навчи мене грати“. — А він кажи: „Навчу, али будеш мине слухати“? — Буду тибе вірни слухати так, як свого учителє“. — „Ну якжеж так, хогім оба“. — Ідут і здибают росколеного дуба і каже: „Аш тутки сї навчиш, нибоже, грати“. — Вовк дужи сї вкішив, шо зараз буди уміти грати. І музика зробив клин, забив каменем у дуб і каже: „Пхай ти лабищі в су шпарутку та най би ти троха понакигало пальцї“. — Вовк собі думає: „Добре він минї каже. Троха росплеще лабу і буду грати“. — І запхав обі лаби. Музика як ударив клин каминем, клин віскочив і як імило вовка за лаби... Як зачне вовк русти,

скакати! — А музика засміяв сї і пішов далї і каже: „Скачи здоров. Будеш уміти грати і танцювати“.

Іде музика і знов сумно їму стало на самотї, не видїв і одного христєнина нїгде і виймив скрипку с торбини, як завів — на цїлий лїс було чути. А с під лїщини лїзе лисиці тай кажи до него: „Ото, голупчику, як ти файно граєш, кобис мине хоть трошки навчив“. — І він кажи: „Навчу тибе, али маєш то слухати, шо я тибі буду казати“. — Кажи лисиці: „Так тї буду слухати звикли, як учитилє“. — І віймив він шпагат с кишенї, пригнув, котра жилава, груба лїщина, і привєзав ї за лабу до лїщини. Кажи: „Я тобі троха зжилую пальцї та будут довші“. — І зєзав, лїщину пустив і лисицє повисла. Музика зареготав сї і пішов далї.

І іде знов лїсом, роздумав собі про свій дім, сумно єму знов стало і кажи: „Ану заграю я собі кадрі“. — І заграв, завів на цїлий лїс. Віходит с корчє заячик і кажи: „Огос, ниборе, заграв, ше вітколи жию, ни чувім, аби хто так грав, як ти“. — Се сказав і кажи: „Кобис мине навчив хоть трету пай так грати, як ти“. — А він кажи: „Навчу, лиш слухай мине“. — „Буду добре слухати, як син тата свого“. — І він віймив с кішенї довгий мотузок, привєзав єго за шию у корчи до деревинки і кажи: „Перебігни дванацїть раз довкола корчє тай тогди навчиш сї грати“. — І заячик так сї бідний запутав, шо ни міг сї вітпутати. А музика зареготав сї голосно і пішов до дому.

Пішов до хати, а вовк відогриз сї і біжит, хоче єго покарати за то, що го здурив. Біжит, надибає повішіну лисицу на лїщинї. Лисицє просит сї: „Вітпутай мине, братчику, бо гину“.— Він ї спустив з лїщини, уже біжут обоє покарати того музику. Прибігают, надибают заячика; такжи бідняга запутав сї і кажи: „Ий, панови, розпутайти мине, бо як ще троха побуду, то сї задушу“. — Вітпутали єго — ідут уже троє і прийшли аж до єго хати.

Уже сї смеркло — була темна ніч. Поприходили під хату, а музика уже спав. І зачєли їму колїдувати:

„Ой війди, війди, музико с хати,
Будеш нас ще мудрувати.

Музика сї пробудив в снї, слухає — дзвірі кричє під хатов, а скрипка скочила с полиці і зачєла сама грати дужи жалібним

голосом. Віт тогди шо ночи приходили і ни давали їму спати за ту кару. І так мудракови траба. Тай вже.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913. від Леся Луцика з Далешева. п. Городенка.

Паралєлї: Пор. повисше ч. 52, а надто: F. S. Krauss, Sagen und Märchen der Südslaven, т. I, ч. 20. — Brüder Grimm, Kinder- und Hausmärchen, т. I, ст. 46—49, ч. 8. — J. Bolte und G. Polivka, Anmerkungen zu den Kinder- u. Hausmärchen, ст. 68—69, ч. 8. — E. Cosquin, Contes populaires de Lorraine, т. I, ст. 28—31, ч. 2. — A. Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 151. — O. Hackman, Märchen der finnl. Schweden, ч. 151.

264. Про чоловіка, що розумів бесїду звірів.

Був пан тай панї. Одного разу в нигілю сїв пан на конє, а панї на кобилу тай їдут до церкви; кобила була жеребна, а панї кишка тай кобила сї прилишєла. Кажи кінь до кобили: „Ходи борши“. — Кобила кажи: „Добри тобі, що ти лехкий тай твій пан лехкий, а я кишка тай моя панї кишка“. — А пан був віщун, їму ни вольно було сказати жінці правду; наколи би сказав жінції правду, то би вмер. Пан сї засьміяв. А панї кажи: „Чо сї сьмієш“? — Пан зразу ни хоків сказати; а вітак кажи: „Наколи я тобі правду скажу, тогди умру“. — Панї кажи: „Хоть умреш, али мусиш минї правду сказати“.

Приїхали вони до дому, буде пан уже казати пани правду тай буде вмирати. Загрів собі воду, скупав сї, убрав сї тай війшов на двір; кіт сиґів на порозї тай занявкав, пан увійшов до покою, узєв хлїба, помастив тай дав котови: „На тобі хлїба, ззїж, заків я ще жию“. — Али кіт ни їв, лиш плакав; пес сиґів на сїннїм порозї тай каже: „Чому ни їш, али плачеш“? — „Як минї їсти, холи ґазда умирає“. — А пес собі уже плачи. Лиш когут запіяв тай каже: „Чому ни їш, али плачиш“? — „Як минї ни плакати, коли ґазда умирає“. — А когут каже: „Я маю ни кілко курок тай як найду зерно, то скличу їх усїх, а сам іззїм, а вони сї ни гнївают, а ти маєш одну тай мусиш чириз ню вмирати? Ти озми бук, вібий свою жінку, тай скажи: „Осе я тобі мав казати“.

Зап. І. Волошинський в падолистї. 1913. від Мар. Добровольської з Далешева. п. Городенка.

Паралєлї: П. Чубинскій, Труды, т. I, ст 48. — М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія, ст. 75—76, ч. 20 і ст. 311—313 (конець). — Кіев. Старина, 1889, кн. 5—6, ст. 634 (Васильевъ, Къ повѣрямъ о цѣл. значеніи змѣй); 1895, кн. 6 (В. Ястребовъ, Сказка о челов. поним. разговоръ животныхъ). — Б. Гринченко, Этногр. Матеріалы, т. II, ст. 121—122, ч. 90. — В. Гнатюк, Етногр. матер.

з Угор. Руси, т. II. ст. 96—101. ч. 17—18. — P. Dobšinský. Prostonárod. slovenské povesti, вип. 3, ст. 83—86. — M. Valjavec. Narodne pripovjesti u Varaždinu i okolici. ст. 256—257, ч. 53 (конець). — К. Шапкаревъ. Български прикаски. ст. 249—252, ч. 52; ст. 306—308. ч. 168; ст. 322—323, ч. 183; ст. 377—378, ч. 229. — F. S. Kraus. Sagen und Märchen der Südslaven. т. I. ч. 97. — A. Nowosielski. Lud ukraiński. т. I. ст. 353—356. — И. Худяковъ. Великорускія сказки. т. I. ч. 38. — O. Kolberg. Krakowskie, т. IV. ст. 216—218. — K. J. Erben. Výbrané baj. a pov. národné. ст. 33—36. — В. Караджич. Српске народ. приповиjетке. ст. 10—15. ч. 3. — В. Добровольскій. Смоленскій этногр. сборникъ. т. I. ст. 354—355. — Е. Романовъ. Бѣлор. сборникъ. т. IV. ст. 140—142. ч. 81 і 217—219. ч. 63. — Brüder Grimm. Kinder- und Hausmärchen. т. I. ч. 17. — J. Bolte und G. Polívka. Anmerkungen zu den Kinder- u. Hausmärchen. т. I. ст. 131—134. ч. 17.— А. Аѳанасьевъ. Народн. рус. сказки. т. II. ч. 139. — J. Hahn. Griechische und albanesische Märchen. т. I. ст. 218—219. — Antti Aarne. Der tiersprachkundige Mann und seine neugierige Frau (F. F. Communications. N. 15. Hamina. 1914).

265. Що кому суджене.

В однім лїсї був побережник тай війшов у лїс на полюванє; дивит сї, а там грає сї купа вовків. Він став зза корчє і наладовує набій на ти вовки тай приходит блищи до них. Вовки питают чоловіка, чо він туда зайшов, а він кажи до них: „Вздрівїм вас тай хочу стрілєти“. — Вовки кажут до него: „Ти нас ни стрілєй, бо вбєш з нас одного, ми на тебе нападим, навіть ни буде с теби кісточки. От іди собі далї на инчі руки, абис ни з нашої причини погиб“. — А чоловік кажи: „Добре, то я йду далї“. — Тай сходит нище, а там бє сї два лиси; а він кажи до них: „Котрого з вас убити“? — „З нас типер шкіра низдала, що тобі буде с того“? — Сходит побережник ще нищи. Став серид лїса тай сї дивит. Він дивит сї, навкола дуба обвила сї змия тай кажи до него: „Віратував сї якос від тої смерти, а я тибе вже ни пущу живого“. — А чоловік кажи до змиї: „Я ще ни такий страх вигів, як ти“. — А змия вітповіла: „Я є ше страшнїща, як то, шо ти вигів“. — Побережник стрілив раз у ню, а кулї вітскочила від неї; стрілив другий раз, кулї знов вітскочила від неї; побережник стрілив третий раз тай ї поразив. Вона впала на чоловіка, лєгла їму на груди, пустила своє жильце до серцє тай чоловік умер. Тогди змия злїзла з него і пішла далї. І таке було того побирижника, шо ни ззїли го вовки, то задушила го змия.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913. від Мих. Зубрея з Далешева. п. Городенка.

II. Птиції.

А. Дикі птиції.

XXV. Орел.

266. Орел і волове очко.

То пти́цьи зле́тыіла сьи ўсьи до ку́пи і розпочи́ли ми́жи собо́ў ра́ду, хто з них ма́йи бути ви́вишчиний. Хто найви́шчи підле́тит, то той ма́йи бу́ти короле́м. А воло́ви о́чко схова́ло сьи орло́ви піт криль́о і оре́л йак підле́тыіў, ви́кружиў найви́счи понад усьу пти́цьу. А воло́ви о́чко ви́литыіло с під крила і зачи́ло цы́нькати, шчоби́ сьи оголоси́ло шче ви́счи. Али ре́шта пти́цыі зна́ла, шчо воло́ви о́чко підле́тыіло найви́счи фалши́вим ўсту́пом і та́кі орла́ ви́брала королем. Тому́ орли і йаструби́ пойіда́йут тоту́ пти́цьу, бо ма́йут над неў зве́рхныісьть.

Зап. в липни, 1902 р. від Тимка Гринишиного в Пужниках. Бучацького пов.

Паралелї: В. Ястребовъ, Матеріалы, ст. 19: Сова. — O. Hackman. Märchen der finnländ. Schweden. ч. 221. — Пор. також повисше ч. 246.

267. Птиції за покованя орла.

Опісля того, як Бог вигнав Адама з раю, сад той опустів, всі звірі і птиції розбрились хто куди і жили кожин сибі, нї до кого було прихилить ся. Птиції почали одна другу зобіжать; сильнїша слабішу душила, драла і на всякому місції повились бізпорядки. Малим птицям тяжко стало жить, всї їх зобіжали і нїкому було пожалїть ся. Раз якось зібрались до купи всї малі і чималі птиції і почали радить ся, когоб їм вибрать в царі, щоб всим давав порядок і виноватих шоб судив по правдї. В гро-

маді порішили вибрать царем орла. Деякі птахи ни соглашались, шоб царем був орел, а указували на страуса і дрофу. Більшинство голосів заглушило, хищні птиці посварились на менших, а ті злякались і подавали голос на того, кого хотіли більші. А хищні птахи і слухать ни хотіли, шоб царем був хто нибудь помимо орла, бо вони орла боялись і хотіли йому догодить, а з инших глузували кажучи: Мовчіть, коли нічого ни тямите, ви сами дурні і дурака в царі хочете втискать. Який може буть царь з страуса або з дрохви? Вони дурні, як пробка; страус на курицю похожий, а дрохва на індюшку; шо з них можно путячого дожидать? — І так сильніші пиримогли, царем поставили орла.

Орел ставши царем, почав господарювать над всими птицями. А так, як одному за всим приглянуть було ни в моготу, орел вибрав сибі підрушнїх, назначив сибі на підмогу министрів. Лїсним министром наставив сову, стипним і польовим рябця, огороднїм шульпіку, садовим кобця, луговим і надводним чайку, а болотним чаплю. Потім здав строгий указ, шоб министри приглядали за порядками, а хто буде ни по правилу чинить, робить бізпорядки, того шоб строго наказували; а хто буде перечить волї царя і министра, того зараз же казнить.

Министри раді старать ся, були дуже раді, шо їм таку волю дали, почали росправлять ся з підвластними, як їм хотїлось. Чапля прилїтала до озира або до болота і як тїко жаби піднїмуть крик, вона підкрадалась до них і хапала зачинщицю. Жаби помітили, шо вона частенько їх хапає, стали ховать ся од своєї цариці. Вона тодї стала хапать їх обманом. Жаби повитикають з води голови і пошнуть кричать, а як чапля прилитить, вони ниряли знов у воду. Тодї вона піджидала, поки яка небудь виткне з води голову. Як тїко жаба покажить ся, чапля каже: Чого ви, дурні, ховаїтесь, яж ваша цариця. Іди сюди, я тибі шось скажу. — Жаба послуха цариці, підпливе до неї, а вона хап її і проковтне.

Чайка теж пильно зорила за рибою. Як тїко окунь або щука погонить ся за сібілями або за плотвою, так мала риба тїкала чим дуж і з пириполоху сама ни знала, куди мчалась, часто вискакувала на поверх води і збивались иноді до купи і плигали поверх води, ниначе хто бабу пиривозе; а чайка підлїтала і хапала рибу в дзюб. Кобиць сидячи в гущині саду знишка визирав, шо роблють птички; як тїко пташки розвисилять ся, розщебечуть ся, кобиць знинацька кидавсь на пташок

і хап, авяка попадалась під його киггї. Він тут же сїдав на гілку і тирзав бідолашну пташку на шматочки. Шульпіка виртїлась над городами, токами і над силом, приглядалась, де пасуть ся курчата, і як тїко вилуче филину, шо квочка вийшла з двора на тік або на городи, стрілою спускалась до долу і хапала курчат. Рябиць в полї хапав голубів, а иноді залїтав в сило і хватав голубів на току або прямо з двора. Сова ночу шастала по лїсу і хапала птичок, які сидїли на гілках на підступних місцях.

Засумували пташки, погано їм жилось на світї. Біз царя було пагано і царя вибрали, ни покращало, зобіжали їх началники. Змовились всї малі птахи і инші тварі подать цареві птах жалобу на всих министрів за те, шо вони ни по правдї роблють, зобіжають нивинних, розлучають дїтей з родитилями, оставляють малих сиріт біз матирі і вони гинуть з голоду і всякі инші пакостї чинють. Подали жалобу і ждали з дня на день кращого, думаючи сибі: От тепер їм буде на оріхи; цар їм покаже, як зобіжать нивинних, він їм задасть, будуть тямить до нових віників. — Царь птиць прочитавши жалобу, потребував до себе всих министрів. Перший явивсь до царя рябиць. Царь пита: За шо ти душиш голубів? На кого ти оставляєш нищасних сиріт? Чим голуби провинились? — Рябиць каже: Ваше виличество, я бізвинно нікого ни наказую і ни зобіжаю, а поступаю по закону так, як було повилино указом. Голуби лїтають на поле і там роблють вилику шкоду. Я їм заприщаю робить шкоду, а вони супротивляють ся, ни слухають мене, а инші одважують ся гнївить мене і вас иноді зачіпають. За те я їх і наказую. — Молодець! За це хвалю, — обізвав зя орел: — хто противить ся виповнять мою волю і ни почита мене, того наказуй.

А далї орел позвав кобця. Явив ся кобиць, орел пита: Ну, роскажи ти, по які причинї зобіжаїш птичок слабеньких, бізвинних.— Кобиць каже: Ваше виличество, я чиню так, як вилить закон, бізвинних я ни зобіжаю. Птахи ни покорні, ни слухняні, ни слухають мене, день динський вирищать, ни дають мінї спокою і всим благородним птицям. Я пошну їм казать, шоб вони хоч на годину вгамовались, а вони ни слухають, цвірінчать іще дужче. Я пошну їм казать, шо вони гнївлять ваше виличество своєю нипокірностю. А вони починають глузувать, кажуть: Царь до нас ни прилитить, а хоч і прилитить, так ми його, кажуть, ни боїмось, забімось в густі кущі і він нас звідти ни достане! От за це саме я їх наказую. — Молодець! таких нигодяїв слїд іще ни так

наказувать. Ти тїко нивинних ни наказуй, а хто йде супроти моєї волї, тому ни спускай.

Опісля кобця підійшла до орла шульпіка. Царь пита: Роскажи мінї, з якої причини ти забіраїш у людей курчат і тирзаїш їх нивинних, біззащитних? Чим вони тибі помішали? — Ваше виличество! Я бізвинно нїкого ни зобіжаю, чиню так, як вилить закон. Кури брешуть, нигоднї вони птахи. Вони виходють на городи або забірають ся в сад і там все добро псують, землю розгрібають і всю огородину нївичуть. Коли прилїтаю до курей на повірку, так вони починають кричать, лають мене, а инші навіть кидають ся бить ся. Так я шоб доказать їм свою власть і права, одбираю у них дїтей, шоб вони схаминулись і тямили, шо начальникам грубіянить ни слїд, а треба буть учтивими і покірними. — Орел каже: Якеж нам дїло до чужого добра? Чоловік содерже курей, нихайже він і пасе їх, шоб вони ни робили йому шкоди. Ти дивись за тим, шоб вони і инші птахи ни зобіжали малих пташинят, а чоловік в силах сам себе заборонить од всього. — Ваше виличество, я караю їх ни за те, шо вони шкоду роблють чоловікові в саду і на городах, а за їх нипослушаніє. З нас люди глузують, шо ми ни даєм порядку своїм підвласним і шо ми ни можим властвувать, бо нїхто нас ни боїть ся. Так от я даю їм тямить, шоб вони покорялись ваші волї і законам. — А! Як шо так, то іще нічого; хто мене ни боїть ся, ни покоряїть ся мої волї, того наказуй, так і треба.

Далї царь підозвав сову, лїсного министра і каже: Роскажи ти мінї, за ві що ти зобіжаїш птичок по ночах, задираїш їх сонних бізвинно, чим вони тебе розгнївали? — Ваше виличество, я поступаю так, як вилить закон, бізвинно нїкого ни лишаю жисти. Я на ніч назначаю караул, шоб птички почережно стояли на часах і шоб нїкого з своїх очей ни спускали; як тїко який ворог проявить ся, шоб подавали знак, а вони мене ни слухають ся, ни хочуть стоять на часах і цїлий день гуляють, біз угау співають, цвірінчать, а ночу сплять. Піду в північ на повірку часових, а вони хроплять, хоч за ноги всих повитягай, так я їх за це саме караю. — За нипослушаніє треба наказувать, — обізвав ся орел; а скажи ти мінї, для чого тибі нужин караул? — Ваше виличество! Я дньом мало добачаю, а нічу я починаю брать ся за государствинні дїла. Мінї требуїть ся розпитать, шо і як робилось за цїлий день, чи ни було якої привиденцїї дуже сумної, а вони всї птахи сплять, нї в кого спитать. Чириз це саме я ни можу справно дїлами ворочать. —

Да, — обізвав ся орел, — так робить ни годить ся, треба їх проучить, шоб дистиплини ни цурались, а то вони розбалують ся так, шо скоро нам на голову сядуть.

Одпустивши сову орел потребував до себе чайку, министра лугового і надбережного і спитав: Ну, роскажи ти мінї, за віщо ти зобіжаїш малу рибу? Дрібна риба подала на тебе жалобу, шо ти ни по правдї поступаїш, мішаїс ся ни в своє дїло, захвачуїш бідолашних в свої дзьоби і пожираїш її. — Ваше виличество! Я надзираю за порядком і всякі бізпорядки прикращаю. Окунї і щуки ганяють ся за малою рибою і пожирають її, так я її забороняю од ворогів, а тих розбійників окунїв і щук пириймаю, хапаю в свій дзюб і караю виноватих. А иноді плотва збігаїть ся в одну купу і хлюпощить ся на поверх води, заводють між собою драку, аж молоко з них тече і якась красна гуща. Мінї жаль становить ся, шо вони дурнї бють ся біз нїякої причини; кидаюсь до них розводить і зачинщиків биру під арешт і казню. — Сердобольним буть ни гріх, — каже орел, — а тїко мішать ся в чужі порядки нам ни слїд. Яке нам дїло до водяних тварюк? Нам треба слїдить, шоб проміж птиць було все гаразд. — Ваше виличество, вони ж нарушають спокой птиць; як пошнуть хлюпостать ся, полохають диких утят; бува нираз, шо утята з пириполоху покидають своє гнїздо, а дїти їх гинуть. Чириз це саме я розганяю їх і за такий бізпорядок караю і деяких казню. — А! Як шо так, так ти прав, — каже орел; ти гляди тїко, бізвинно ни наказуй, а за дїло ни щади нікого.

Опісля чайки увійшла до царя чапля. Царь пита: Роскажи ка, по які причинї ти жаб казниш, чим вони провинились? — Ваше виличество, жаби такі бістолкові, шо їм добрим словом нїчого ни подїїш; як піднїмуть крик, так їм хоч ни кажи, рипитують, шо єсть мочі. Цїлу ніч біз перестану кричать, ни дають спокою бідолашним птахам. Пташки цїлий день працюють, мостють сибі кубельця, або годують своїх дїток і сами добувають сибі їжу, а нічу присядуть трохи опочить, а кляті жаби ни дають їм заснуть. — А! так вони такі, — тодї ти права, таких нигодних тварюк треба іще ни так проучить. Старай ся, шоб і на далї все було гаразд; іди, скажи і всим министрам, нихай ідуть кожин на своє місце і поступають так, як закон вилить. Як робили, так і далї нихай роблють.

Чапля вийшла од царя і росказала всим министрам, шо царь повилів всим робить так, як і ранїш поступали з своїми

підвласними. Министри трохи погомоніли між собою і розійшлись, кожин подавсь до свого посаду. Тут вони кожин сибі подумав: Иш нигодні, значить, вони подавали на нас жалобу. Ну погодїть, ми вам покажим, як на нас жалувать ся. Як вони сміли нас порочить пирид царем? Вони, бач, думали, шо царь за них заступить ся; нї ни діждите, він нас ни заміня на таку сволоту.

Орел проводивши министрів, подумав: Всї молодцї, бидові хлопцї, старають ся по всї правдї; ни забувають присяги. А я подумав, шо вони у правду бізобразничають там. Ну та всим трудно угодить. Як пошнеш всякі наволочі потакать і таким голодрабцям вірить, так тодї нїяк ни розберес ся з ділами, голову заморочуть на пропали. Вони сїромахи дурні, як овечки, сами ни тямлють, чого вони хочуть і що їм треба. А ось я дам їм гарненьку натацію, полякаю їх добре, вони ни будуть там карвожить ся.

Опісля цього орел написав указ всим своїм підданим такого сьорту: Повилїваю всим своїм підданим жить мирно і спокійно, ни завидувать на багатство инших птах; будьте довольні своєму пожитку, ни кливищіть на старших, слухайте ваших началників і придводитилїв, ни смійте їм нї в чім перечить. Вони заботють ся об вас, старають ся вас заборонять од ворогів і запомогають вашим нуждам. Хто ни буде повинувать ся своїм началникам, того буду наказувать грізно по всих правилах закона.

Почувши такий указ, бідолашні пташки носи повішали; мусили діждать ся кращого, аж воно настала пора далеко гірша. Министри з серця і досади почали всих драть біз розбору; драли всих, хто під руку попадав ся, кого треба і кого ни треба. Засумували птахи, ни знали, шо їм робить і куди дївать ся. Тирпіли всякі нивзгоди і муки, а подать ся було нїкуди і жалувать ся було нїкому, бо цар їм ни вірив, а вірив тїко началникам. Оставалось бідолашним пташкам терпіть та мовчать.

Прочули птахи, шо на зимлї народить ся такий чоловік, що завладїє всим миром і вся тварь біз промину буде йому повинувать ся так, як з початку мира всї повинувались первому чоловікові Адамові. Всї ждали того часу, як нищий викикодня. Багато проминуло років, поки вони діждались всемирного царя. Тїко, як кажуть, ни так склалось, як гадалось. Народивсь Спаситиль мира, убравсь в лїта, а на птиць і звірів ще ни звиртав уваги, бо йому нїколи було позаботить ся об них. Він ни спів

гаразд образумить людей, як уже заходились убить його, так, шо до звірів і птиць черга ни дойшла. Після смерти Спаситиля штиром апостолам по волї божі надоумилось написать ївангеліє. На поміч Бог дав їм царів од всих тварів: одному послав царя звірів лева, другому царя птиць орла, третьому царя домашнїх животних корову, а четвертому послав царя людей, душу благочистивого царя Давида в образї анголя. Івангеліє було написане для всих живущих на зимлї. Багаго знайшлось таких людей, котрі придержувались ученія Спаситиля, а инші тїко показували себе, шо вони живуть по івангельськи, а чинили далеко хуже, чим язичники. Птиції і звірі ни пойняли ученія Спаситиля, бо він з ними сам ни розмовляв, а читать книгу ни могли, читать ни вміли. Вони бач думали, шо закони написані тїко людям, а до птиць і звірів ни довжні доторкать ся. Одна корова трохи пойняла ученіє івангелія і досї стараїть ся жить по закону і всим домашнїм животним надоумляє жить правдиво. Деякі животні і тепер живуть правдиво. Корова, кінь, вівця, коза і осел досї ни забувають Бога, живуть на користь чоловікові і инших животних ни зобіжають, а свиня, собака і кішка ни придержують ся закона, частенько грішать, жруть звірьків, пташок і всяку дохлятину. Птиції жили так, як і ранїш, сильні зобіжали слабіших, драли, хто кого подужа, нїякого порядку ни було і заступить ся за нищасних слабих було нїкому. Прочули пташки, шо Спаситиль своє ученіє оставив на землї ни для одних людей, а для всих птиць і звірів. Вийшли з терпенія, почали загадувать всим птахам, шоб вони злїтались до купи і порадились, як їм жить на світї і кого вибрать царем, шоб була на світї правда. Зібрались всї до купи і почали гомонїть, хто шо пригадав. Галдїли, галдїли і нїяк ни могли порішить, на чому остановить ся. Инші намогались, шоб царя зовсїм ни було, а для порядку що году вибирать нового началника. А инші налягали на те, шоб був царь, тїко шоб ни кровопиєць, а розумний і богобоязний. Деякі птахи кричали: Давайте, вибирем царем страуса! А инші заглушали їх, рипитували своє: Нї, страус ни підходе на це дїло, краще вибирем журавля, він розумний і ни такий прожорливий, як страус. І так нїхто нїкого ни пириміг так, шо на цей раз кінчилось тим, шо назначили вибори на суботу.

Сорока теж була на сходції і чула все до слова, шо там казали. На другий день, чуть зоря, сорока помчалась до министра шульпіки і розблагузнила йому все до чиста, про шо радились птахи. Шульпіка приказав сорочції, шоб вона литїла до

всих министрів і шоб кожного повідомляла про вчорашню раду птах і шоб вони кожин зібрав своє військо і шоб були на поготові. А сам шульпіка политів до орла з докладом. Прилитів в дворець і росказав все, шо було сказано птахами в громадські сходці. Орел повилів всим министрам двинуть з своєю дружиною до того місця, де будуть збирать ся птахи і там засїсти ни подалеко в гущині лїсу. А сорок штук з десять послав на розвідки, шоб вони вивідали зачинщиків і тоді вже всим нахлинуть на громаду птах, дать їм доброго чосу і розігнать всих по місцях їх житилства, а всих зачинщиків казнить.

Діждавшись суботи птахи почали збірать ся до купи і вже ни на тому самому місці, де перший раз, а по другий бік лїсу в яру на кустарниках. Птахи зібрались і уже було почали лагодить ся до вибору царя; де ни взялись сороки, прилитїли до них і теж присябрились в громаду. Одна сорока политїла геть од зборища і майнула до министрів повідомить їх, де птахи осігнувались на пораду. Министри з своєю дружиною кинулись в поход і надвинули на птах з усих боків. Як почали їх скубти, малі і слабенькі пташки кинулись тїкать куди яка і ховались, куди попало: в зимляні нори, в дупла, в гущину кущів і инші закапелки. Чимало птах поховались в густий, високий бурян. А граки, ворони, галки і инші зчипились бить ся. Одбивались вони од ворогів дружно. Милькали птиції в повітрі, як ото зїмою лапаста метелиця, одно другого скубли. В повітрі схвачувать ся в рукопашну було ни з руки, а кожин бивсь по своєму, як кому було зручнїш. Дружина од министрів була затого вся з закандзюблиними в низ дзьобами і такими ж кигтями так, шо їм ни зовсїм зрушно було на литу довбать своїх противників, кигтями на литу з прожогу ни можно було окрячить як слїд, а хоч і зачепе кого, так тїко схопе за піря. Там піря лїтало, як ото в пасїці з вулїка рій, з царабин лилась кров, підняли всї крик, гвалт, хоч уші затикай. Граки, галки і ворони своїми прямими дзьобами тикали ворогів, як штиками, а хищні вояки улучали попадать противників ліктями крил і шкрябали кигтями. Ластівки теж ни врябіли, ховать ся ни стали, а милькали як стріли проміж ворогів і довбали їх, коли ни носиками, так ліктями крил. Хоч ластівки своїми ударами дуже дошкулить ни могли, а всеж таки гальмували дїло, ни давали ворогам роспістертись, як слїд. Довгенько бились птахи, чимало полягло малих пташок, досталось деяким і виликим. Царське військо ни

побідило ворогів, всї вибились з мочі і розлитїлись кожин до свого кутка.

Министри доложили цареві, шо вони побідить противників ни могли, бо в повітрі бить ся їм низрушно. — А шож ви там зробили? — спитав орел. — Та ми їх пощипали добре і розігнали з того місця, вони розбрились в ростич, куди хто. — Орел засмутивсь, ни знав, шо йому робить, а далї зібрав всих министрів до себе, порадивсь з ними і потім повилїв їм всим старать ся всими силами ни допускать, шоб птахи збірались до купи, а шоб лїтали нарізно і ни більше, як по парі. На підмогу министрам орел зібрав всих стипних орлів і послав їх командувать дружиною. Тут вони почали ворочать дїлами, біля кожного лїсу, біля кожного гайка сидїли в засадї і пильно зорили, шоб птахи ни збірались купами на пораду. Орел всим своїм вірно підданим здав указ, де було написано так: Ни смійте противить ся супроти волї царя, повинуйтесь всим його законам, слухайтесь і поважайте своїх началників; хто ни послуха того указа, того строго буду карать, а хто цареві покорить ся і буде поважать його, як божого посланника, той заслуже од мене уваги і того я ни оставлю в нуждї і при нищасних злучаях. А закінчив орел свій указ так: Хто йде супроти моєї волї, той гнївить Бога; наш рід орлячий довжен до віку царствувать над всими птицями, бо сам Бог назначив орла царем птиць. Люди і то мене почитають за святу птицю і малюють; на святих книгах я намальований вмістї з івангелистом, на мене люди молять ся, а ви нигодні здумали мене скопнуть!

Птахи бідолашні так таки нїчогісїнько для себе ни вигадали. Як раніш жилось скрутно, так і тепер живеть ся. Як тодї ни було на світї правди, так і тепер нима її, та ще й гірше стало, чим тодї.

Зап. в Шебекинї. Білгородського пов. П. Тарасевський.

268. Дві синиції та орел.

Дві синиції здумали з орлом биць ця: То, що один — один, а нас як два, то два! — Орел одну вхватив і задавив, а одна зосталась і каже: А що? То таки шо один, то один, а нас шо два, то два! — Яка умна!

Б. Гринченко, Этногр. Матеріалы, т. I, ст. 6, ч. 9.

269. Орел і лис. А.

Найшов си орев з лисом тай шос собі говорили. Лис каже: Тобі добре, ти все видиш, бо високо лїтаєш! — А орев каже: Я й тебе навчу лїтати.

Взєв лиса в лаби тай пішов з ним. Лїтає, лїтає, а як вілетїв дуже високо, каже до лиса: А шос єс си вже привчив?— Та вже сми си привчив. — Ну — каже — єк єс си вже привчив, то хочу тебе пустити, абес сам летїв! — А лис, єк єго пустив, а тот летїв просто тай упав д землї. Орел відтив злетїв тай питає: А єк було летїти? — А лис каже: Та летїти легко, але сїдати тєжко!

Зап. 1913 р. від Павла Стефуранчина в Бабинї. Косів. пов. М. Тимяківна.

270. Орел учить лиса лїтати. Б.

Сидїв орел на скалї; лис придивив сї і злапав єго: Він каже: „На шо ти маєш мене ловити, маєш мене їсти? Я тибе навчу лїтати, ти борше собі шос імеш“. — Встає орел с скали, бере лиса межи лаби і зносит єго до гори; піднїс до гори і пустив єго з гори і каже: „Лесю“ — каже „більше намагай фостом, навчиш сї борше лїтати“. — Лис летїв, летїв, зачіпив фостом на граба і урвав. Натходит кіт, а він каже: „Утни і собі фіст, ади, як то приємно“. — Кіт каже: „Фе, встидай сї“ — каже — „хто так ходит“? — І посварили сї оба, відали собі поєдинок — войну.

Лис собі взєв вовка, відмедє, тиґриса, лева, а кіт взєв собі качура, когута — і с тим ідут на войну. Каже лев: „Уже йдут, але с шандарєми“. — А вовк каже: „А шо то є за віра, шо все кричит: так — так“? — Вовк вілїз собі на дуба, сховав сї, відмідь у листє залїз, а лев з лисом сї під скалов сховали. Кіт наґійшов, вздрів, шо сї в листю щос ківає, він як скочив, відмідь сї спудив, сфатив сї з листє; кіт сї напудив відмедє, тогди вієскочив на дуба, вовк сї застрахав, з дуба впав, забив сї на смерть і в такім короткім часї кіт скінчив войну з лисом.

Зап. І. Волошинський в мартї,1913, від Мих. Юрчака з Колїнок. п. Городенка.

Паралелї: Се оповідане складаєть ся з двох мотивів: 1) Орел учить лиса лїтати. 2) Війна між звірюками. Паралелї до другого мотиву наведені повисше під ч. 178, тут подані лише до першого: Б. Грінченко, Укр. нар. казки, ст. 57—58: Лисичка та журавель. — Н. Ончуковъ, Сѣверныя сказки, ст. 50—52

(конець).—Д. Садовниковъ, Сказки и преданія Самарскаго края, ст. 176—177, ч. 53 (конець) і 178—179, ч. 54. -- Живая Старина, 1895, ст. 443.—**Літературні переробки**: Л. Селянський, Байки Езопа, ст. 49—50, ч. 34 (тут орел учить літати черепаху). — Я. Жарко, Байки, ст. 14—15: Черепаха та орел. — W. Hertzberg, Babrios Fabeln, ст. 59, ч. 115.

271. Орел і тхір.

Раз тхір вибіг з своїми тхоринятами гулять і став перекидать ся. Налетїв орел, ухопив одно тхореня. Орел не вспів підняти ся, а тхір учепив ся за його. Він тодї кинув тхореня, ухопив старого тхора й почали бить ся. Орел як ухопив тхора за голову, як ірвонув його, а тхір як ухопив орла за піря тай вирвав пучок піря. Орел тодї розсердив ся та як ухватив тхора, та трохи не задавив. А тхір тодї кричить: Не їж мене, я тобі оддам усих дїтей. — А він і каже: Повикликай усих дїтей, тодї і пустю тебе! — А тхір тодї кричить: Дїточки мої, обороніть мене, бо пропав! — Вони повибігали, орел і каже: Затули дїрку, щоб вони не повтїкали! — Тхір затулив дїрку, орел поїв дїтей, а на останції іззїв і тхора старого.

Б. Гринченко. Етногр. Матеріалы. т. II, ст. 237, ч. 176.

272. Орел і крет.

Висною орел лагодившись мостить гнїздо, вибрав дуб старий-пристарий, товстий та високий, а на кінцї гільчастий. Коли орел почав мостить гнїздо, кріт вилїз з під зимлї і побачив, шо орел працює над гнїздом. Йому жаль стало, шо орел дарма приклада своє стараня, бо він добре знав, шо дуб той ни сьогоднї, так завтра повалить ся; всї коріня дуба потрупішили. Кріт підняв в гору голову і сказав: Ни мости на цьому дубі гнїздо, у нього всї коріня підгнили. Як піднїмить ся буря, він повалить ся, дарма пропаде твоя праця і занапастиш своїх дїтей. — Орел розгнївавсь і з серцем одповів: Твоє дїло в зимлї копать ся, а ни учить того, хто більше забув, чим ти знаїш. — Кріт каже: Хоч ти, орле, і багато знаєш, а того знать, шо я знаю, ти ни можиш знать. Ни хочиш мене послухать і ни треба, опісля будиш жалкувать. — Орел сирдито крикнув на крота: З таким слїпцем, як ти, я і розмовлять ни хочу. — Кріт завирнувсь і полїз під землю.

Пройшов тиждинь, пройшов другий, орлиха нанисла яєць, висидїла їх, вилупились орлята. Орел з своєю жінкою були дуже радї, ни могли налюбувать ся на своїх дїток. Ни пройшло й трьох день, як піднялась вилика буря. Лїс зашумів, загудів,

піднялась тріскотня. Як налитїла буря на той самий дуб, де було орляче гнїздо, він бідяга скрипів, скрипів, і ни видиржав, вмістї з землею вивирнуло його. Поваливсь дуб на землю, а орлинята политїли як галушки; попадавши з такої вишини на землю, розбились до смерти, аж кишки повискакували. Орел з орлихою поплакали, поплакали, а горю своєму всеж таки ни запомогли. Тодї орел згадав про крота: Ех, дурний я, чого я ни послухав крота, ни прилучилось би такого нищастя. Ни дарма кажуть старики, шо й з виликим умом біз прахтїки і опиту можно в дурнях зостать ся.

Запис. П. Тарасевський в Шебекинї. Курської губ.

Паралелї: Сього оповіданя не знайшов я у фолькльорних збірках. — **Лїтературні перерібки:** Басни И. А. Крылова, ст. 111—112, ч. 21.

273. Орел і кури.

Орел до півдня лїтав аж повище хмар, а потім спустив ся в низ і сїв на клуню. Ладнаючись вхопить сибі шо нибудь на обід, орел озиравсь на всї боки. Ни побачивши нїчого підходящого, орел пирилитїв на другу клуню. А кури заздалигідь помітили, шо орел спускаїть ся до них і всї поховались під сани, а инші в сїни повскакували. Орел з клунї пирилитїв на тин і сїв. Кури почали розмовлять між собою: За ві що його виличають царем птиць? Уже чи ни вилика штука пирилитїть з одної клунї на другу? Так лїтать і ми зуміїм. — Орел почув тай каже: Шож тут такого дивного, шо я низько лїтаю? Я можу іще нижче курицї политїть, а от ви попробуйте піднять ся в гору до самих хмар так, як я лїтаю! — Кури тодї язик прикусили, принишкли. А коли орел зняв ся і политїв геть од сила в поле, кури знов почали турбувать ся: Найшов чим хвастать ся, шо він може високо піднїмать ся. Яка з того користь? Високо лїта, а їсти захоче, на землю сїда, нашого братчика хапа. Як би ни ми, так він би там під хмарами з голоду здох.

Запис. П. Тарасевський в Шебекинї. Курської губ.

Паралелї: Сього оповіданя не знайшов я у фолькльорних збірках. — **Лїтературні перерібки:** Басни И. А. Крылова, ст. 35—37, ч. 22.

XXVI. Ястріб.

274. Ястріб і перепелиця.

Одного разу ловив ястріб воробця, а перепелиця все за ним підлітала. Ото як уже ястріб зловив того воробця і сів їсти, а перепелиця нишпорит коло него тай каже:

Оттом ся набігала! Тепер уже будемо їсти.

А ястріб каже до неї: От мовчи, бо як ми не стане того воробця, то ще й тебе ззїм.

А тогди перепелиця каже: Ей, треба летїти до дому, бо вже десь мої дїти плачут.

Зап. у Нагірянах М. Гуменюк.

275. Ястріб війтом.

Була велика нарада яструбів; они собі були завели таку сїч і межи тов сїчев ни було старих яструбів, лиш самі молоді і їх сї много зробило, али так, шо їм було потрібно віта над собов. Ожи радє вони сї, є тут меже ними оден яструб файної вроди і до того письменний і зрадили вони сї, шо він буде добре порєткувати, шо нїби чоловік учений. Ожи, доки єго ни поклали, то він був учений і мудрий, а як єго поклали вітом, а він тогди за богачєми стоїт, а за бідних і байдужи. Доків тирпіли тоти біднї, то тирпіли, а ту є бідних більша часть, як богачів. Зробили вони процес, запізвали єго, хотє єго скинути. Пішли вони до суду, суд узнав, шо він ше до ричинцу свого мусит вібути; а ту вони єму ни можут тирпіти, бо він дужи ни по правдї робит з ними, а до ричинцу ше далеко. І зрадило їх сї кількох: „Шо ми єму будем тирпіти? Як вібєм, він сї сам уступит". — І їмили їх скілька, вібили, тай він узєв тай покинув.

Тут він доти сидів тихо, доків був слабий; як сї троха вікурував від того, шо го побили яструби, тай він зачєв пхати сї далї. Вчув він, що ворони ни мают віта; як зачєв підходити їх і впхав сї й там за віта. Зразу, як го лиш поклали, то вітував добре; що вони сказали єму, то він слухав, а що він сказав їм, то вони слухали. А ворони замешкали в лїсї, і сорокопуди собі в тїм самім лїсї. А сорокопуди хотєнь маленький птах, але дужи їдкий, зачєли воронам дужи докучєти. Ворони зачєли сї скаржити: „Шо ми с сим маєм робити"? — А він їм вітповів, шо: „Як вони вам робє шкоду, то ви сї боронїт". — Вони

тогди россерджені на се слово скликали раду і скинули єго і так му страшно віповіли, що: „Як сї не скинеш, то тї убєм“.— Ожи він пішов до дому тай сказав жінцї. Жінка як учула, як го зачєла гристи: „А ни добили тї яструби, то тї дібют ворони. А ти сї бис цего можиш обійти“. — Став він, подумав і чос му страшно стало; кажи: „Як імут, пібют, на що минї сего“? — І взєв тай скинув сї.

Али як сї скинув тай вже на село ни мав шо йти, бо моцно сї з него сьміяли, а єму дужи встидно було. Кажи він: „Я ще мушу бути вітом раз“. — Так він ходит і лїтає сьвітами, переслухує, де брак віта, в котрі партії. І дес він сї довідав, шо шпакі ни мают віта. Думає він і гадає: „Ни річ моя просити сї у шпаків, аби я був за віта і не можу сї сам якос придобрити до них“. — Лиш тілько підзирає, де вони лїтают, зараз підходит до них і слухає. Як наґійшли ягоди, вже так шпаки веретами лїтали і обїдали тоти ягоди і по садах і по оґродах і по лїсах, де є черешнї. Али тут як сї людим навкучило, зачєли за ними кидати буками, та бо зачєли вже і стрілєти в'них. Навкучило сї їм уже цї біді тирпіти, злетїло їх сї множество — тих шпаків на нараду, шоби покласти межи собов віта. Злетїли вони сї в оден лїс тай радє сї. Али тут ястріб підходит під них, вже кілька день прислухує сї, шо вони балакают. Вони сї радє, а він з дуба на дуба тай все блищи підходит під них; він їх добре видит, а вони єго не виґє. Вони сї радє, шо їм потрібно у своїм, а він лиш слухає, чи ни будут говорити за вітівство. Як він сї зробив коло них, вони зачєли балакати, шо: „Коби нам сї трафив і чужий, аби добре урєдував, то покладем і чужого“. — Прилеків він блищи, сїв собі нидалеко них на дириву і питає їх сї: А шо ви там, братї, радити сї“? — „Ой“ — кажут — „нам така біда, нас усюда бют, нївичє і нима кому за нами стати“. — А він кажи: „То ви зле робите, шо ни тримаєте якус голову старшу, шоби сї вами журив. Повинністи собі“— кажи — „покласти віта, най він собі голову сушит, аби вам було добри. Але шо“ — кажи — „з мижи вас покласти одного віта, то такі ни будут сї бояти, бо то є мале“. — А вни всї подумали тай кажут: „А може би ми вас поклали на віта, то можи би сї вас бояли“? — „Ну тош“ — кажи — „повібирайти собі раду тай як усї раднї ухвалє, то я можу бути“. — Но і вони сї вібрали, поскладали тоту раду тай рада кажи: „Най буде“. — Але він каже: „Я можу бути, али ви минї що днини давайте одного с помежи себи на отриманє, бо як минї ни дасте одного,

то чоловік як зайде з буком, або с стрільбов, убє вас й сто нараз, а як минї дасте одного, то вас менче погине". — Но і вони на тото згодили сї. Як жи він зачєв у них вітувати, то каже: „Но якже хочете, аби вас не били, то сиґіт у своїм ґрунтї". — Від першого разу їм сї не вподобав той віт, але шо... Як скінчив він у них вітувати рік і нїчо їм доброго ни зробив, але так їх вінищив, шо лиш девєдесєть лишило сї їх у кі партії. І шо вони тогди робє? Радє сї єго скидати, бо кажут, що: „Як він побуди ще рік, то нас ни стани й єдного". — Що вони єго позивают і єго трудно скинути. Порадили сї вони що: „Як го ни вібєм, то го й ни скиним". — Зійшли сї вони раз, обступили го докола — хоть они птахи малї, але дзюби острі мают, і як му докучили, то сам сї просив, що доки єго, то вже вітувати ни буде. — І конец.

Зап. І. Волошинський в цвітни. 1913. від М. Черницького з Далешева. п. Городенка.

XXVII. Половик.

276. Половик і курочка.

Діяло си то на веснї. Одного дня вівела курочка курі́та на двір тай водит, а они шукают собі чирвачків, бігают по току. Але придивив си половик тай зачєв спускати си, аби імити курі. Курочка насторочила пірє, роспростерла крила тай кричит: Не дам, не дам! — Половик каже: Я не просю; я сам йму! — Але учув ґазда, шо си робит тай з рушниці ґевх! тай половика убив. Каже курочка до курі́т: Диві́т ви си добре, котре наш ворог, аби си від єго дїтий ховати, бо їх є богато, шо раді би знишити усї кури.

Запис. в Волчківцях. Снятинського пов. від І. Гавдуника Антін Онищук.

277. Лис і половик.

Питав половик лиса: Коли тобі добре — лїтї, ці зимі? — А лис каже: Менї добре у лїтї, бо я лєжу собі у буріни і лиш дивю си, де є куртя; ці у курудзах, ці у єчмени, минї куртє сами лїзут у рот. А тобі коли, каже, добре? — Ой менї, каже половик, менї добре зимі, бо зимі усе поле чисте, укрите білим снїгом тай я лиш ознесу си горі тай дивю си, де си чорнїє ку-

рочьтя ці кугутик тай хап, і є обід; а літї біда, бо кури у бурєн си ховают. Знаєш шьо, каже половик, погоґім си: У літї годуй ти мене, а я тебе буду годувати у зимі. — Добре. Погодили си они і ли́с годував половика ціле літо, тай єго вгудовав, шьо той ледви годен літати. Але прийшла зима. Прийшла зима, лис з голоду здихає, а половик приходит тай каже: Біда, куме, нема нічо їсти, бо за мнов, каже, з стрільбами уганєют си, шьо і собі нима шьо зїсти. — Каже лис: Сарачі, коби я знав літати так, єк ни знаю, то я би собі дав раду. — А половик каже: Куме, та я вас научу літати. Сїдайте, куме, на мене, а за мінуту знаєте літати так, як я. — Но, послухав лис єго тай сїв на половика і полекіли у гору. З гори дивит си половик у долину тай каже: Видиш онди ті кури у долинї? — А лис каже: Виджу. — Ану, хап! тай пустив лиса з гори, а лис упав на землю тай убив си на смерть. Прийшов до него половик і відовбав їму ще й очи.

Запис. в Карлові, Снятинського пов. від Івана Семотюка Ст. Антін Онищук.

Паралелї: Мотив про те, як орел учив лиса літати, пор. повисше, ч. 269—270 і далї ч. 279.

XXVIII. Крук.

278. Крукове весїлє.

Єдного разу литїв крук понад сило і: „Крук, крук“. — А він був кавалїр — той крук. Ворона почула то тай каже: „Я є тут“. — „А шож, люба, може би ти менї за жину була“?— „Можу бути, бо я тибе сподобала“. — Добре, то типер ми собі підем у файний город, де прикметно вісїлє робити“. — І поскликали він свою родину, а вона свою, „Но траба шос нам шукати на вісїлє, спожитку“. — Пішли на поле і найшли, шо Яцко спав — заяц. Сїли на него, розбили, в дзюб розібрали і принесли; типер сї радє, хто то буде слюб давати. „І певно хто? Бузьок. Він славний чоловік, він нам має дати слюб“! — „Ше за напитком треба шукати“. — „Там покічок тиче ладний, то наш буде напиток славний“. — „Когож би ми за музику обібрали“? — „Та хіба буде диркач тай ковтач“? — „Та вони файні музики, ніц їм нима догани. Хоть буде коштувати великий гріш, то добри заграют“. — За кухарку запросили бущиху.

Тож вона файно прилагодила, приготовила. Пішли вони над ріку, привів їм бузьок слюб.

Йдут від слюбу, так тоти музики грают, аж зимлє дрижит. Пообсїдали файно поза столи, пообідали, тогди до ладного поточка, напили сї води по трошка і далї в таниц. Бузьок пішов с кухарков, с свойов жінков, крук пішов с свойов жінков воронов, а тоти свати с сватами, — так сї забавєли цїлу нїч. Трошки пирид днинов полєгали на спочивок; як повставали, поснїдали, подєкували однї другим і ладно сї розійшли. Так они собі жиют до сего чєсу і добре їм.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913. від Гриця Лупика з Далешева, п. Городенка.

279. Крук і лис.

Крук зловив молодого заячика і сїв на високе дерево їсти. Але побачив єго лис тай гадає собі: Єк би минї від него того заєцє вимудрувати? Каже він до крука: Я уже видїв богато птахів але сми ще однако такого, єк ви, не видїв; ви мусите бути найстаршим королем над усїма птахами. Прошу вас, каже лис, я би хоків знати ваше імено, а я би про вас і дїтим своїм росповів. — Крук єк учюв з лиса такі слова, то раптом розкинув крила і піднїс си у гору тай каже: Крук! крук! крук! Тай лиш обізвав си, а то мєсо упало, а лис хап мєсо тай каже: Но, менї лиш того було треба!

Яковос стало крукови, шьо він дав си лисови змудрувати тий каже: Я уже злїтав усї гори і долиии, знаю уже усю звірину, але такого мудрого звіря я ще ни видїв; вам, каже, ще лиш бракує, аби-сте знали лїтати, то вам би у сьвітї пари не було.

Але лис тимчєсом мєсо схарчював тай каже: Коби мене хто так научив лїтати, єк ти лїтаєш, то я би, каже, дав єму петь таких заяцїв, і то старих, не молодих. — Каже єму крук: Дайте менї такого, єк ви зїли, то я вас навчю за пару мінут. — Лис дуже цим утїшив си і думає: Я єк би ще так лїтати умів, то понад мени уже ни було би мудріщого! Каже він до крука: Добре, а як же се може бути? — А крук каже: Я спустю си на долину і возьму вас на себе і буду вас так довго учити, поків мете так лїтати, єк я. — Добре. Крук сїв на землю і каже лисови: Сїдайте на мій хребет і держіт си мого піря.—Лис вчипив си хребта і каже: Я вже готовий. — Але крук поволи здоймає си з лисом

у гору і чим раз висше і дивит си, шо вже високо знєв си понад найвищі дерева, віддалив си на чисте поле; а лис зажмурив си, бо єму страшно стало, шьо так далеко від землї.

Але крук зміркував лисячий страх тий раптом кинув си в бік, а лис у долину.

Лис паде стрімголов і кричит: Я паду! Ґвавту! я паду. —

А крук каже: Верти, верти фостом!

Тай лис звертїв фостом і як гепнув собов на землю тай розбив си.

Зап. від Івана Сандуляка, посла. в Карлові. Снятинського повіта. 1913 р. А. Онищук.

Паралєлї: Се оповідане зложене з двох мотивів: 1) Лис виддурює у крука мясо (пор. далї: Піддурена ворона). 2) Крук учить лиса лїтати (пор. висше: Орел учить лиса лїтати). Під оповіданями, поданими у скобках, наведена лїтература предмету.

XXIX. Сова.

280. Совині й соколові дїти.

Сова раз стрітилась з соколом: Чиї дїти кращі? — От сокіл і каже: Зведїм до купи і тодї побачим. — Звели. Сова тодї і побачила, що її дїти гірші, а сокіл ще й плюнув на них. От сова і каже: Хоть мої й гірші, та минї моїх шкоднїйш, нїж твоїх, бо вони мої дїти і ти не плюй на них, а коли тобі так хочеть ся плювати, то плюй на землю.

П. Чубинскій. Труды. т. І. ст. 63—64.

281. Кіт і сова.

Шукав кіт гнїзд. Сова сидїла на дериві і казала: Всї їч, а моїх нє, бо дужи файнї. — Пішов кіт тей видит горобєта, як сє вбирают в піри, то файнї. Тей він їх ни їв, а совинєта поїв. Сова кажи: „Чомусь зїв"? — Я файнї ни їв.

Зап. від Ганни Колотнїцької з Бедриковець, пов. Залїщики. О. Деревянка.

Паралєлї: S. Ciszewski. Krakowiacy. т. I. ч. 274. — Zbiór wiadomości do antrop. krajowej, т. V. ст. 131. ч. 17. — B. Ilg. Maltesische Märchen und Schwänke. т. I. ст. 219. — Докладна лїтература предмету вказана: O. Dähnhardt. Natursagen. т. II. ст. 242—250. ч. 18: Eine äsopische Fabel in christlichem Gewande. — **Лїтературні перерібки**: C. Halm. Fabulae Aesopicae collectae. ст. 179. ч. 364. — W. Hertzberg. Babrios Fabeln. ст. 27—28. ч. 56. — Robert, Fables inédites. т. I. ст. 348. — Verdizotti, Cento favole morali (1577). ч. 5.

XXX. Ворона.

282. Ворона і її діти. А.

Ворона підгодувала троє молодих воронят, шьо ше не могли самі літати тай гадає собі: Ану я їх віпробую, котре з них найсправедливійше. Каже она до них так: Діти, ми на цім дереві не утримаємо си, бо завтра се дерево хоче господарь зрубати; сегодни єго призначив до зрубаня, тому я вас мусю попереносити на друге місце, он там за ту широку ріку. — Діти кажут: Най буде. — Ворона бере в лаби найстаре воронє і несе. Серед води питає: Синку, ці будиш ти так мене годувати на старі літа, єк я тебе? Ці будеш ні, каже, так годувати і переносити, де треба, єк я тебе переносю? — А воронєтко каже: Ой чому ні! Буду, мамко! — А ворона пустила єго до ріки і вернула си по друге тай так само пустила єго до ріки, бо і то так обіцювало, єк перше, а она знає, шьо то мудрація. Виртає си та ворона за третим і питає си і цего так, єк тих двох, шьо вже потопили си. Але це трете каже: Неньтьо, я не мозю це вам обіцювати, бо і я буду мати тогди такі самі діти, єк ви і мусю їх так годувати, єк ви нас годуєте, то їх опустити ни мозю і вам цего не обіцєю. — Тогди ворона сказала: Тож ти вірна моя дитина, ти правду сказала, то я тебе перенесю і догодую. А тих двох я потопила, бо були брехливі, бо обіцяли, шьо будут мене так на старіскь годувати, єк я вас годую.

Зап. від Івана Сандуляка Лукина в Карлові 1913 р. Антін Онищук.

283. Як ворона діти пробувала. Б.

Мала ворона пєтеро дітий. Узєла она одно у пазурі и нисе понад скалу єкус и понад воду єкус велику и питає сї: А шо, сину? Ци меш ні, каже, годувати? — А оно каже: Ой чому? Буду. — Бо оно боїт сї, шо мама верже єго у воду. Але єк оно сказало, шо буде, а она вергла єго у воду. Пішла по друге и узєла, несе знов понад ту воду и питає сї: Ци будеш мене, каже, годувати, як я не зможу? — А оно каже: Буду. — Вергла она и тото. Так она віметала четверо. Ше пєте сї лишило, а она и то узєла. Несе она и то понад воду и питає сї: Ци меш ні, каже, годувати, єк я не зможу? — А оно подумало тай каже: Ой ні, мамко, я вас ни знаю тогди, чи зможу годувати, бо я буду свої діти мати. — А мати тогди каже: Видиш, сину,

так би були и тоти казали, аби були на правду казали, то була би їх ни вімитала; до чого таке говорити, каже, шо зробити не зробит.

Запис. в Зеленици, Надвірнянського пов. від Петра Поповича Он. 5. VI. 1907 р. Ант. Онищук.

284. Як ворона дістала зі збанка води.

Дві ворони ходили глядати води, бо їм ся дуже хотїло пити, та не нашли ниґда. Нарештї нашли десі на кошари в дзбанку. Та не могли дістати в дзбанку, бо било глубоко. Єдна ворона полетїла сой дале. Друга зяла до дзбанку метати каменики, жеби вода на верх вишла и напила ся.

І. Верхратський, Про говор гал. Лемків, ст. 221.

Паралєлї: Сього оповіданя не знайшов я у фолькльорних збірках. — **Лїтературні перерібки**: А. Измайловъ, Басни, ст. 53—54, ч. 33. — Phaedri Augusti liberti fabulae Aesopiae, ст. 170, ч. 27.

285. Панна ворона. А.

Злапав лис курочку, сів під дубом тай гризе. Лиш відвернув сє на бік, а ворона, що вже здавна єго підстерегла, хап курку тай на дуба з нев. Зробив сє жєль лисови, глянув у гору тай каже: Вороночко, панночко, верни менї курочку! — Ворона здивувала сє, бо ще нїхто не говорив так до неї: отворила дзюб тай каже: Ба! — Курка впала і лис докінчив балю.

Зап. 1904 р. в Костїльниках, Бучацького повіта, Мир. Капій.

286. Піддурена ворона. Б.

Ворона лїтала над силом і схопила на току курча. Курча було чимале, уже в пірячко вбралось. Ворона з добичею политїла в ближнїй лїсок, сїла на дериво ни високо од землї і почала довбать курча. Побачила лисиця, захотїлось їй молоденької курятинки. Підійшла до дерива, обійшла навкруги нього разів з два і все позирала на ворону, а далї начала морочить їй голову: Яка же ти гарна птиця, я нїяк на тебе не налюбуюсь; шо за носик, шо за хвостик, а пірячко од сонця аж блистить; я думаю, така красавиця орла і то прилстить. Ни дарма ти їси такий ласенький кусочок; по всьому видно, шо у тебе довжин буть ангольський голосочок.—Ворона омлїла од похвальби, забула й про курча, котре в дзьобу диржала, роззявила рот

і крикнула: Да! да! — Курча впало до долу, а лисиця схопила його і гайда.

Запис. від В. Гончарова в Шебекині П. Тарасевський.

Паралелї: В. Гнатюк, Етноґр. матер. з Угор. Руси, т. VI, ст. 4—5, ч. 3 (початок). — І. Верхратський, Знадоби для пізнаня угор. рус. говорів, т. І, ст. 151. — W. Radloff, Proben der Volkslitteratur der türkisch. Stämme, т. І, ст. 217, ч. 5. — A. Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 57. — O. Hackman, Märchen der finnländ. Schweden, ч. 57. — **Лїтературні перерібки:** Павло Свій, Байки, ст. 27—28: Лисиця и ворона съ сыромъ. — М. Старицький, Байки, ст. 9—11.— Байки Л. Глібова, ст. 91—93, ч. 55 (тут гава з ковбасою в дзюбі). — Басни И. А. Крылова, ст. 1—2, ч. 1. — Bayki wybrane Ezopa, ст. 8—9, ч. 2. — Я. Жарко, Байки, ст. 25—26: Гава та лисиця. — Избранныя басни Эзопа, ст. 13—14. — J. Záborský, Bàyky slovenské, ст. 71—72, ч. 125. — W. Hertzberg, Babrios Fabeln, ст. 37—38, ч. 77. — Phaedri Augusti liberti fabulae Aesopiae, ст. 11—12, ч. 13 і 194—195, ч. 15. — Ign. Krasicki, Bajki i przypowieści, ст. 61, ч. 158.

287. Як ворона приятелювала то з совою, то з ястребом.

Надлекіла раз ворона с полє до сила тай сїла собі на деревину. Дивит сї, а на другі деревинї сидит сова. Ворона каже до сови: „Чо ти така смутна“? — А сова кажи: „Бо моїх богато сестрів пішло марни, а я думаю, шо я буду робити і ни маю навіть с ким сї забавити“. — А ворона кажи тогди до сови: „Ми будем обі, я тобі буду так гий сестра“. — А сова каже: „То най буде“. — Ворона каже до сови тогди: „Ти сиди тут, а я іду в сило куріт тай зараз будем вечеріти.

Вже ворона приносит куріта, повичеріли вони, а сова кажи до ворони: „От хоґім дес на ніч“. — „Та де“ — кажи — „підем“? — „Ходїм до такої пустинї, де нїхто ни перебуває, лиш ми будем обі“. — Прийшли они до такої пустинї, що там нїхто ни перебуває, посїдали на бантини тай спє. Вже рано, а ворона каже: „Ходи на поле“. — Сова вітповідає до ворони: „Я ни піду, бо там є яструб тай мине розібє“. — „Но, як ти ни хоч іти, то ти сиди тут, а я йду сама тай від тобі зараз прийду“. — „Но то йди, але абис сї ни обавєла“.

Ворона здибала сї на поли з яструбом тай сказала, де вна с совов перебуває: „Абис наґійшов в днину, бо сова не видит і її забєш“. — Ворона прийшла від сові тай кажи: „Но, то тутка будем сиґіти“. — Вони сиґє, сова заснула, яструб надлеків, вдарив дзюбом сову в голову, а вона впала на землю. Тогди ворона кажи до яструба: „Знаєш що? Ми будем собі обоє добре жити“. — А яструб каже: „Но, то ходи зо мнов“.

Прилекіли вони на поле, посідали на полукіпкі, а ворона кажи: „Кобис знав, що я хочу їсти“. — Ястріб кажи: „Ти сиди ту, а я йду над воду, наловлю шпаків тай будем обідати“. — А вна кажи до него: „Ну то йди, лиш абис ни дуже бавив сї“. — Він пішов над воду, налапав шпаків, прилеків на то місци, де ї лишив, а вона сидит. „Ади“ — кажи — „уже маєм шо їсти, а ти сї журила, чим ми будем на поли жити“. — Ворона другий день кажи: „Ти сиди тутка, а я йду до сила за курітами“. — Вна надлекіла, сїла на будинок, газда вздрів, шо вна хоче брати куріта і зайшов ї так, шоби вна ни виґіла; як патиком кинув у ворону, а ворона полекіла з будинка на землю нижива. Ястріб чикає одну днину, чикає другу днину, а ворони нима. Він третої днини прилїтає до сила і вздрів, шо лиш з неї пірє є і вернув сї назад у поле.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Мих. Зубрея з Далешева, п. Городенка.

288. Ворона і гадина.

Одного разу поклала собі ворона на дереві гнїздо і нанесла яєц. А у тім дереві, у споді у коріню, мала і гадина гнїздо. Але ворона вісидїла молоді і ходила шукати молодим поживлїня; далеко лїтала і збирала, шьо могла, аби погудувати дїти. Приходит она одного дня до гнїзда, дивит си — бракує одного воронєти. Шо би се було? Но, дуже ї жаль було за дитинов, але шо мала робити? Другого дня забракло знов одного воронєти. І так за тиждень не стало і одної дитини. Дуже лемин-тувала ворона, шьо ікис злодїй так віїв ї дїти, шьо она не видїла, але не могла на то нїц порадити. Но, мусїла она на ново нести си і сидїти.

Висидїла она знов молоді, пішла їм шукати поживи, приходит — знов бракує... І так раз-пораз пропадало по воронєти, шьо лишило си лиш одно. Але єк мало пропасти послїдне, то ворона зловила злодїя. Сїла она собі на друге дерево і дивит си, хто буде іти до гнїзда тай побачила, шьо та гадина, шьо мала гнїздо у коріню, вілїзла на дерево і зїла ї дитину.

Думала ворона і гадала, а трудно було того злодїя вигнати. Але видїв то лис і зараз ї порадив: Тут, каже, зараз прийде князївська дочка купати си до ріки і єк буде з себе одежу здоймати, то буде мати на шиї злотний ланцушок. Ти кобис тот ланцушок озмила у дзюб і занесла до тої нори гадєчої, то буде

добре. — І так ворона зробила. Але слуги уздріли, шьо ворона ухопила ланцушок і надзирци надзирци тай дивлєт си, а ворона спустила си до гадєчої нори і там упустила ланцушок, а сама відлетіла на друге дерево і дивит си з вершька, шьо то з того буде. Слуги надійшли до того дерева до коріня і дивєт си у нору, а там ланцушок блишєт си. Але щьо трудно було єго дістати, то мусїли копати і добули при ті нагоді і гадину тай ї убили. Так то ворона позбула си свого тєжкого ворога і уже собі дальше мешкала у своїм гнїздї спокійно.

Запис. 1913 р. в Карлові, Снятинського пов. від Семотюка Николая Ст. Антін Онищук.

Паралелї: І. Франко, Коли ще зьвірі говорили, ст. 41—43, ч. 10. — Th. Benfey, Pantschatantra, т. II, ст. 57—62, ч. 6.

XXXI. Сорока.

289. Сороки й ворони.

З єдного сила лекіла ворона і сїла собі на розложистім дубі; а вітак надлекіка сорока і так само сїла на той дуб тай привитала ворону: Кігі кігі! Зачєла скакати по гільцєх і зачєли роспитувати сї одна другої, куда лекє. Ворона каже до сороки: „Де ти вандруєш, товаришко“? — А сорока каже: „От лїтаю і шукаю дес поживи“. — А ворона кажи: „Я лекіла і сїлам собі на ясинї і чулам, як горобцї мали вічи; казали, що там на поли є розсїяне збіже. Лети зо мнов тай уже будем обі там“. — І пустили сї лекіти дальши. Прилїтают на тї ниви позасївані — є всього подостатком. Збирают вони на тих нивах кукурудзи, ячмінь, пшиницю і всїлякє збіжє. Доти вони там були, поки сї не покільчило, а як покільчило сї, стратило смак, а вни вітти відлекіли назад до сила. Найшли вони собі пари, поставили гнїзда на однї черешни, виплодили вітак молодї і лїтали молодим за поживов. Занадили сї вони до єдного ґазди на куріта і на качіта. А в того ґазди був дужи вірний кіт, тай казав їм: „Що ни до вас, то ни биріт“. — Али вони того ни слухали і дальши брали. Як наробило сї богато шкоди, кіт придивив сї, де вони мают мешканє своє. І єдного разу вони забрали сї в село за поживов, а кіт відрапав сї до їх гнїзд, подушив їх дїтий, поїв, пороздирав, а сам узєв тай пішов. Прилїтают вони до гнїзд, приносє їсти молодим, а молодих уже нема. Ворони й сороки сї зажурили, кажут: „Ликім у лїс, нима нам тут житє“. —

І забрали сї с сила до лїса, там положили собі гнїзда, ходили до малих пташок, шо мали гнїзда, забирали їх дїти і тим сї живили. І найшли вони там старого орла гнїздо. Єдного разу не було орла дома, анї єго пари, а ворони і сороки зайшли до єго гнїзда, хотїли єго дїти ззїсти. Молоденькі орли зачєли дужи кричєти. Як прилеків старий орел, тай ворони і сороки побив.

Зап. І. Волошинський в мартї. 1914, від Гр. Курчака з Далешева, п. Городенка.

290. Сорока і когут.

У одного чоловіка кури викублили сибі гнїздо на криші одного хлїва, там і нислись затого половина з них. Сорока лїтала мимо того двора і побачила, шо на криші хлїва лижать яйця, нічим ни прикриті, а тїко трохи соломкою притрусині. Сороку взяла оскома посмакувать яєчками. Сїла на гнїздо, розклювала яйце і почала випивать його. Понаравилось їй, вона випила й друге, а третього ни стала трогать, бо наїлась по саме нікуди. На другий день теж саме, прилетїла і поласувала гарненько. І ото вона шо дня так робила, прилїтала на даремний обід. По пирвах кури думали, шо яйця хазяйка підбира, дуже ни журились, бо знали, шо коли прийде пора заквохтать, так хазяйка сама тодї підсипе яєць, скіко треба. А далї стали помічать, шо з хлїва частенько злїта сорока і валяють ся шкарлупки з яєць біля хлїва і деякі на криші хлїва позачипались. Куриця пішла до півня і каже: Петрику, голубчику, до нас унадив ся злодїй, пожира наші яйця. — А хто ж такий? — Та я частенько бачила, що з хлїва сорока злїтала, похоже вона шкоде. — Півінь подумав трохи, а далї каже: От шо, мої голубоньки, завтра як знесеть ся котра з вас, так ни злїтайте з гнїзда, а підождїть, поки я надойду, тодї злїтайте.

На другий день одна куриця знислась і почала гукать півня: Сюда, сюда, сюда, сюд... сюд... сюда! — Півінь почув, мирщі прибіг до хлїва, захнились за тин і каже: Злїтай геть, я тут. — Тїко куриця з гнїзда, а сорока тут як тут, кинулась до курячого гнїзда і почала розклювувать яйце. Півінь як вискочив із за тину та на кришу. Сорока знялась і политїла геть. Далеко вона ни стала тїкать, бо добре знала, що півінь за нею ни погонить ся по повітрю. Пирилетїла на чужий двір і сїла там на клунї. Там вона по криші плигала, хвостом своїм довгим кивала і раз по раз на хлїв позирала, чи скоро злитить звідти півінь

до долу. Тіко півінь з хліва, а сорока потихеньку підлитіла до гнїзда, прищулилась там так, що з низу ни можно було побачить і почала допивать ранїш начате нею яйце. Випила, скіко треба і подалась. Півінь підійшов до курей і каже: Нї, голубоньки ви мої, на хлїву ви ни нисїть ся, бо все равно пропащі ваші труда будуть. Злодїя все равно нам ни зловить, він прудкіший од нас. А ви краще нисїть ся на горищі, там нїхто нас ни буде зобіжать. На горище злїтайте з сїней, а в ту дїрку, шо в криші, ни лазте, там я поставлю пльонку.

Кури послухались півня, почали нистись на горищі. Півінь пішов на тік, найшов там пльонку, котра була поставлена на чужих голубів і понїс її до вічка, шо в криші. Приладнав там пльонку, як слїд, присипав дощечку половою і злитїв з криші. Сорока навідалась до хлїва раз, другий, нима яєць; вона тодї почала прислухать ся, де нисуть ся кури. Сидить на хлїву і слуха. А далї чує, на горищі куриця закуткудакала і почула, як вона злитїла з горища і вийшла з сїнешних дверей. Сорока почала приглядать ся, куди можно влитїть. Побачивши в криші дїрку, сорока з прожогу кинулась туди і попала в питлю головою. Вона хотїла литїть, та ни тут то було. Сикнулась вирвать ся, сюди туди мотнулась, ни пуска. Шо ни дужче силкувалась випручать ся, а питля все дужче і дужче затягалась, душила їй горло. Сорока тодї лягла і лижала нирухомо.

Півінь побачив сороку, злитїв на кришу і почав її довбать. Сорока баче, шо бида, почала прохать півня: Братїку, голубчику, одпусти мене, я тибі нїякої шкоди ни зробила; це я погналась за горобцем і завязла в питлю. — А півінь каже: А яйця хто випивав, ни ти? Хіба по твоєму то ни шкода? — От хрест божий, так ни я, то може моя кума або сваха. — Мінї до того дїла нима, каже півінь; я знаю одно, шо шкоду робила сорока і ти сорока, значить, ти виновна. — Так, братїку, буде ни правдиво; за віщож я буду нивинна страждать? Ти одпусти мене, я привиду до тебе всих тутешнїх сорок, ти подиви ся на них і яку признаїш виновною, ту і будиш наказувать. — Півінь ни розібравши дїла согласивсь одпустить сороку, пирикусив питлю. Сóрока як опарина политїла в сад і поминай, як звали. А півінь дожидав, поки злитять ся сороки. Ждав, ждав, уже й смиркать стало, пора була на сїдала сїдать, а сороки ни прилїтали. Півінь тодї догадав ся, шо його сорока одурила. Сорока роска-

зала всим своїм подругам про свою приведенцію. Сороки в той двір уже носа більше ни потикали.

Зап. П. Тарасевський в Шебекині, Курської губ.

291. Як молоді сороки попали ся лисови.

Одна сорока вівела свої діти у луг, аби си учили ловити миши, маленьті курітка їсти тай скреготати. Каже до них стара: Ви коби учили си скакати по галузках, а я іду тимчєсом тай іму іке курітко тай будете харчювати. — Полетїла она у село, а молоді сорочєта скачут собі тай учєют си скреготати. Але іде лугом лис. Іде лис тай каже до себе: О це файні, молоді, годовані сорочєта, варт би ікос їх дістати! — Підходит він під то дерево, шьо они на нїм сидїли, тай лєг собі і каже: Єкі ви сороки за великі, такі сти за розумні! — А они понатєгали голови у долину тай кажут: А хто то там? А хто то там? — Каже лис: Я курій! — Курій? Та наша неня пішла по куріта у село, зараз нам принесе, а ми будемо їсти. — Каже лис: А я вам не кажу, шо єкі сти за великі, такі сти за розумні! Та то ваша неня у мене була. Прилетїла тай каже: Курію, курію! Ти би не продав длї моїх сорочєт зо двоє куріт? А я ї кажу: Чому би ні? Я і всї продам, коби лиш хотїли їсти мої куріта, бо дуже тверді. А ваша неня каже: Коби запробувати одно, єк би могли їсти, то я би купила усї у тебе.

Каже він тото, а сорочєта дивєт си на него тай слухают, шо він каже. Але лис каже: Кажу я ваші ненї: Ану я понесу їм одно курі, най запробуют; буду видів, єк зможут їсти, то верну си тай понесеш їм решту. Тай я вам приніс озде одно курі на прубу. — А сорочєта єк то вчули, єк верещєли з радости, то на пів милї було чути. Каже лис: — Огі на вас! Та чо верещиш одна з другов? Ходїт сюди! — Злекіли они на найнищу галузку, а лис каже: Єк ви будете так си рвати над курім, єк кричите, то нема вам шо і показувати. Ви маєте пробувати, ці мете могли їсти, ці ні, мої куріта. Каже: Будьте тихо, будьте спокійні, то буде добре. Я, каже, зараз вам покажу, єк маєте си до того куріти брати. Тай сїв собі на заднї лабки, а фіст пустив перед себе поміже ноги тай каже: Аді, оце курі; ходїт та трібуйте. — Сорочєта одна за другов — пєть їх було, ік попадали з дерева та причіпили си до его фоста і скубут, кожда хочі покушіти. Каже лис до них: Хутко, хутко, саракі,

притискайте зюбочьками, котра перша угризе, тота ціле курі до гнїзда понесе.

Сорочєта ік то учули тай пилуют, дзюбают скоро, шьо котра може скоро, а лис лиш припав тай три прилєг, одну у лаби, а одну у зуби тай хруп, хруп, поїв усї. Но, зїв він тї сороки тай облизав си і лєг спати. Але прилетїла стара сорока, держит у дзюбі маленьке курітко тай кличі:

Ходїт, мої солоденькі, маленькі,
Маю для вас курітко жовтеньке!

А лис си обзиває:

Сховай собі стара на обід,
Бо твої дїти пішли у мій живіт.

Записав 1913 р. в Карлові, Снятин. пов. від Івана Сандуляка А. Онищук.

Паралєлї: J. Haltrich, Deutsche Volksmärchen aus Siebenbürgen, ст. 310—311, ч. 111. — Antti Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 56. — O. Hackman, Märchen der finnländ. Schweden, ч. 56.

XXXII. Воробець.

292. Воробець і синиця.

Горобец був вдовец, а синиці була вдовиці; і вони сї полюбили тай спросили свою фамілїю тай поженили сї. Але каже горобец синици: „Ти моя любо, уважєй, аби кі хто ни змудрував“. — А вона кажи їму: „Уважєй, аби і тибе хто ни змудрував“. — „О любо моя, мине мій батько наповідав, як опходити сї. Як хлоп насипав до клїтки пшиниці, то я абим і три дни ни їв, то бим ни полїз за нев, а я і так попоїм і бис клїткі: я си крильцєми вітрісу з оденка“. — А синиці каже: „А я така нетирпляча, як дивю сї на ню“. — „Вважєй, любо, вважєй, бо кі йме до клїткі і буде кі мучити, або й задушит“.

Так вони собі жили с пару рік, вона єго слухала; дес то він хробачки шукав, то зеренце, тай вона з ним так самож; аж їм другі завидували, шо вони файно собі жиют. „Ото ш“ — кажи — „горобец удовец, а синиці вдовиці, як вони собі файно ґаздуют“. — Дес горобец відлеків далеко від неї, а було то зимової пори, а синиці зголоднїла — горобцє нима дома. А якис хлопчиско наклав клїтку, насипав сїмє і здурив вдовицу-синицу. Горобец сї вертає — вже нима їго жінкі. Так він сї журит

довгий чєс. „Том“ — кажи — „гадав, шо ї відверну від ї натури, а її кортіло все. І не молода і дала сї здурити — бо преці вже вдовицив віддала сї за мени. Я ї се вгадував і казав: „Ни лаком сї на пшиничку, анї на сїмє, бо той хлопчиско так знає: За пару зирен сїмє запре кі до клїткі і вдушит“. — І якурат ни слухала мине; я долїтаю з дороги, а ї фа тай запер... Так забігаю, та бим втворив, коли ни можу сили тої мати“. — Вібіг хлопчиско, взєв клїтку під паху і пішов до хати.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913. від Гр. Лупика з Далешева, п. Городенка.

293. Вороблина доля.

Як то звикли у нас горобцї сигє під хатов, так вони собі сигє добре і балакают: „Нам добре, пожиточне се гнїздечко, добре нам у поле за хробачками лекіти і добре на воденок, до пшиничкі дивити сї, дзюбати, навіть шо господар дає і курем їсти, то ми сї заживюєм“. — Так вони вже вігодували гарнї свої дїти і так собі їх гіти поробили гнїзда. Одного разу кинув сї на них хлопчиско, запхав руку до гнїзда. Так вони собі балакают там: „Є якис ворог вже коло нас“.—Та горобчиха нибога скулила сї в кутчик, а горобец с краю сидит, уже позапуджували вони сї, вже нїчо ни балакают навіть, бо вже на них страх впав. Імив хлопец в свої пальцї того горобчика, здушив, а вона віликіла борше з гнїздечка. Внїс він єго в хату, вложив єго в клїтку, дає єму пшиницї і водицї; він нї їст, нї пє, бо журит сї за свойов супругов. Так він уздрів, той хлопчиско, шо той нї їст, анї пє, уже аж на нїм сї пірє здуло, — пустив єго на проволоку у хату. Голодин він, али кішит сї, шо уже на вільнїщім пляцу. Він з одного кута та в другий фурк, так помало попри двері, хтос там ішов, тато, ци мама єго — і горобчик укік попри двері; і здибав сї назад с свойов супругов. „Отом, люба моя, був в руках! Мавім шо їсти, лишім ни їв, бом журив сї“. — А вона кажи: „І я ни їла, бом ни могла. Навіть в свої хатчинцїм сигіти не могла, шоби той ни прийшов, шо тибе зловив. Лишім так сигіла коло гнїзда, али ни в гнїздї. І типер ми собі другу хатчину оббирем, бо тота нибиспечна“.

Обібрали вни собі другу хатчину, хатчинка більша, а двері менчі. Али як прийшов кіт: „О сей“ — кажут — „прийшов на нас, то відай вмирати сї прийде“. — А той помалу тай лап-

ков вікигнув єдного, ззїв, тай далї; вітак другого — тай обоє поїв. Тай така горобцева нидолє.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Гриця Луцика з Далєшева, п. Городенка.

294. Підпитий воробець. А.

Ішов раз пєний чоловік дорогов, а горобец сидїв на вербі тай на то дивив си. Дивит си він — іде той чоловік тай потикає си, заточує си, падає на землю. Але погадав собі горобец: Иґі! Ану я би це не удав таке зробити? Ану я упю си. — Тай він пішов тай покиг води раз, другий раз, тай пішов у порох фуркати си — так, єк той пяний чоловік ішов і шьо він робив, так він собі робит. А тимчєсом кіт з бурєнів вібіг та горобця хап! — Злапав. Імив він того горобця тай хочі єго їсти. Але горобец кажі єму: Е, то ни пасує тобі такому не умиваному їсти мене; умий си! — А кіт узєв тай послухав єго тай однов лабов пустив, аби си умити, а другов єго тримає. Горобец єк зачюв, шьо він єго уже лекші держит тай єк си прудне, тай полеків на вербу і каже: Уже би я си тілько упивав! — А кіт зачєв казати: А я, кае, уже тілько бим си умивав!

Запис. в Карлові, Снятинського повіта від Івана Семотюка Антін Онищук.

295. Як підпитий воробець виратував ся від кота. Б.

В єдні палїнчарнї, де са палїнка палила, так якось воробель прилетїв і він там бив за довги часи. Він уж собі там ходив, кади хотїв, по тих рурах, по грядох і по пецох. Але раз машиниста од проби пішов на вонка, а воробель прилетїв и напив са шпірітусу. Він собі думав, што то вода. Вилетїв горі на гряду і собі по свойому чвіркат, бо бив уж кус напитий. Але коцур лакомий на птаха, слухат и смотрит и видит єго, же він там сидит на грядї і чвіркат там по свойому. Але коцур думат собі: Як са там до него достати? Іде по рурах і штудерує і вийшов на гряду, лапнув воробля до писка. Але теперь одтамтиль зийти не годен, хпали обидва на землю, коцур з воробльом, коцур са дакус потовк, але не пустив воробля та смотрит на нього і думат собі, же єго зїст. Але воробель зо страху са витерезбив, хоц пяний бив, та повідат коцурови: Што ти думаш зо мнов зробити? — Коцур повідат: Думам тебе зїсти! — А воробель му так повідат: Твій отец так не робив тай и ти так

не роб. — Та мій отец як робив? — А воробель му так повідат: Твій отець так робив, кед поімав птаха та са з ним наперед побавив, а пак так го зїв. — Коцур повідат: Тай я так буду! — Бавит са з воробльом з єднов лабков і з другов, воробель са опамятав, полетїв зас на гряду. Коцур смотрит і повідат му, же другий раз уже так іс птахом не буде робити, ани са бавити. — А воробель му повідат: Я уж нїґда веце палїнку не буду пити!

Ів. Верхратський. Знадоби по пізнаня угор. р. говорів. т. II. ст. 157—158.

Паралелї: І. Верхратський. Знадоби по пізнаня угор. р. говорів. т. I, ст. 138. — O. Dähnhardt. Natursagen. т. III. ст. 237—238. — **Лїтературні перерібки:** Phaedri Augusti liberti fabulae Aesopiae, ст. 94. ч. 13.

296. Завзятий воробець. А.

Сїв горобец на бадилинку тай каже: Бадилинко, колиши мє. — Бадилинка каже: Я не хочу. — Полетїв горобец до кози, тай каже: Козо, козо! Йди бадилинку гризти, бо бадилинка не хоче мене колисати. — Коза каже: Я не хочу. — Полетїв горобец до вовка тай каже: Вовче, вовче! Йди козу їсти, коза не хоче билинки гризти, а билинка мене колисати. — Вовк каже: Я не хочу. — Полетїв горобец до стрільцє тай каже: Стрілец, стрілец, йди вовка бити, вовк не хоче кози їсти, коза не хоче бадилинки гризти, бадилинка не хоче мене колисати. — Стрілец каже: Я не хочу. — Полетїв горобец до вогню тай каже: Вогонь, вогонь! Йди стрільцє палити, стрілец не хоче вовка бити, вовк не хоче кози їсти, коза не хоче бадилинки гризти, бадилинка не хоче мене колисати. — Вогонь каже: Я не хочу. — Полетїв горобец до води, тай каже: Водо, водо! Йди вогонь гасити, вогонь не хоче стрільцє палити, стрілец не хоче вовка бити, вовк не хоче кози їсти, коза не хоче бадилинки гризти, бадилинка не хоче мене колисати. — Вода каже: Я не хочу. — Полетїв горобец до волїв, тай каже: Воли, воли! Йдїт воду пити, вода не хоче вогонь гасити, вогонь не хоче стрільцє палити, стрілец не хоче вовка бити, вовк не хоче кози їсти, коза не хоче бадилинки гризти, бадилинка не хоче мене колисати. — Воли кажут: Ми не хочемо. — Полетїв горобец до довбеньок, тай каже: Довбеньки, довбеньки! Йдїт воли бити, воли не хочут води пити, вода не хоче вогонь гасити, вогонь не хоче стрільцє палити, стрілец не хоче вовка бити, вовк не хоче кози їсти, коза не хоче бадилинки гризти, бадилинка не хоче мене колисати. — Довбеньки кажут: Ми не хочем. — Полетїв горо-

бец до червачків, тай каже: Червачки, червачки! Йдіт довбеньки шпати, довбеньки не хочут волїв бити, воли не хочут воду пити, вода не хоче вогонь гасити, вогонь не хоче стрілцьє палити, стрілец не хоче вовка бити, вовк не хоче кози їсти, коза не хоче бадилинки гризти, бадилинка не хоче мене колисати. — Червачки кажут: Ми не хочем. — Полетїв горобец до когутиків тай каже: Когутики, когутики, йдїт червачки зїдати, червачки не хочут довбеньки шпати, довбеньки не хочут воли бити, воли не хочут воду пити, вода не хоче вогонь гасити, вогонь не хоче стрільцє палити, стрілец не хоче вовка бити, вовк не хоче кози їсти, коза не хоче бадилинки гризти, бадилинка не хоче мене колисати. — Когутики кажут: Добре! Ми підем. Тай когутики червачків зїдают, червачки довбеньки шпают, довбеньки воли бют, воли воду пют, вода вогонь гасит, вогонь стрільцє палит, стрілец вовка бє, вовк козу їсть, коза бадилинку гризе, а бадилинка: Хить, хить, горобцє колише.

В Циганах. пов. Борщів. зап. Лев Василович.

297. Воробчик-молодчик. Б.

Був горобчик-молодчик на поли; сїв собі на билинку і казав сї колисати, а билинка ни хокіла. А він тогди пішов до кози тай казав, аби ту билинку обгризла. А коза кажи: „Я ніц ни піду“. — А він тогди пішов до вовка: „Вовче, вовче, йди козу зїж, бо коза ни хоче билинку обгризати, а билинка ни хоче горобчика колисати“. — „Ніц ни піду“. — А він тогди пішов до людий. Люди, люди, ідїт вовка убийте, бо вовк ни хоче козу їсти, коза ни хоче билинку обгризати, а билинка ни хоче горобчика колисати“. — „Ніц ни підем“. — Він пішов до вогню, аби вогонь пішов людий палити, а вогонь ни хочи людий палити, люди ни хотє вовка вбити, вовк ни хочи козу їсти, коза ни хоче билинку глодати, а билинка ни хоче горобчика молодчика колисати. — Пішов до води: „Водо, водо, іди вогонь гасити, бо вогонь ни хоче людий палити, люди ни хоки вовка вбити, вовк ни хоче козу ззїсти, коза ни хоче билинку глодати, а билинка ни хоче горобчика-молодчика колисати“. — „Ніц ни піду“. — А він тогди пішов до вола, аби воду пив, бо вода ни хоче вогонь гасити, вогонь ни хоче і т. д. „Ніц ни піду“. — Пішов до довбиньки: „Довбинько, йди вола вбий, бо вів ни хоче воду пити, вода ни хоче вогонь гасити і т. д. — „Ніц ни піду“. — Пішов до чирвачків: Йдїт, чирвачки, довбиньку поточіт, дов-

бинька ни хоче вола вбити, віл не хоче і т. д. „Ніц ни піду“. — Пішов до когута: Іди, когуте, чирвачки подзьобай, бо чирвачки ни хоки довбеньку точити і т. д. Когут кажи: „Ні, ни піду“. — А він пішов до яструба: „Яструбе, яструбе, йди когута ззїж, бо когут не хоче чирвачки подзьобати і т. д. Ястріб кажи: „Зараз іду“. — Ястріб до когута, а когут до чирвачків, чирвачки до довбиньки, довбинька до вола, вів до води, вода до вогню, вогонь до людий, люди до вовка, вовк до кози, коза до билинкі, а билинка: „Люлюлю горобчик-молодчик“.

Зап. І. Волошинський в падолисті. 1913. від Микити Богоноса з Колїнок. п. Городенка.

298. Воробець і бадилинка. В.

Прийшов раз воробчік-молодчик до бадилинки тай каже: „Хітай мене, бадилинко“! — А бадилинка каже: Я ни хочу. — Пішов воробчік-молодчик до кози тай каже: Козо, йди бадилинку гризти, бо вна ни хочі воробчіка-молодчика колисати“. — А коза каже: Я не хочу. — А він каже: То я піду до вовка. — Пішов до вовка: — Вовчі, — йди їж козу, бо вна не хочі бадилинку гризти, бадилинка не хочі воробчіка-молодчика колисати. — А вовк также не хочі. Пішов воробчік-молодчик до чоловіка. — „Чоловіче, йди, бий вовка, бо вовк не хочі козу їсти, коза не хочі бадилинку гризти, бадилинка не хочі воробчіка молодчика колисати. — А чоловік каже: Я не йду. — Пішов воробчік-молодчик до вогню тай каже: — Вогню, йди, пали чоловіка, бо чоловік не хочі вовка бити, вовк не хочі козу їсти, коза не хочі бадилинку гризти, бадилинка не хочі воробчіка-молодчика колисати. — А вогонь не хочі палити. А воробчік пішов до води. — Водо, йди, гаси вогонь, бо вогонь не хочі чоловіка палити, чоловік ни хочі вовка бити, вовк не хочі козу їсти, коза ни хочі бадилинку гризти, бадилинка не хочі воробчіка-молодчика колисати. — Вода не хочі вогонь гасити. А воробчік до вола тай каже: — Воле, йди воду пити, бо вода не хочі вогонь гасити, вогонь не хочі чоловіка палити, чоловік не хочі вовка бити, вовк не хочі козу їсти, коза не хочі бадилинку гризти, бадилинка не хочі воробчіка-молодчика колисати. — А вів каже: — Я не йду. — А воробчік каже: — То я йду до довбнї. — Прийшов до довбнї тай каже: — Довбне, йди, бий вола, бо вів не хочі воду пити, вода не хочі вогонь гасити, вогонь не хочі чоловіка палити, чоловік не хочі вовка

бити, вовк не хочі козу їсти, коза не хочі бадилинку гризти, бадилинка не хочі воробчіка-молодчика колисати. — А тогди довбня до вола, а вів до води, а вода до вогню, а вогонь до чоловіка, а чоловік до вовка, а вовк до кози, а коза до бадилинки, а бадилинка: „Хіту, хіту — воробчика-молодчика".

Зап. 1913 р. Павло Сиротюк від Одокії Сиротюк у Джурові, Снятинського пов.

299. Забавний воробець. Г.

Каже раз воробчік-молодчик до бадилинки: Хітай мене, бадилинко! — а вна не схотіла. Пішов воробчік-молодчік до кози тай каже: — Козо, йди бадилинку гризти, бо вна не хочі воробчіка-молодчіка колисати. — А коза каже: Я не йду. — Воробчік-молодчік каже: — То я піду до вовка. — Пішов до вовка: Вовчі, йди, їж козу, бо коза не хочі бадилинку гризти, бадилинка не хочі воробчіка-молодчика колисати. Вовк також не хотїв. — Пішов воробчік-молодчік до сїтий, аби ймили вовка, бо вовк не хочі козу їсти, коза не хочі бадилинку гризти, бадилинка не хочі воробчіка-молодчіка колисати. — Сїти не йшли. — Пішов воробчік до миши. — Йди, мишко, сїти сїчи, бо сїти не хотє вовка ймити, вовк не хочі козу їсти, коза не хочі бадилинку гризти, бадилинка не хочі воробчіка-молодчика колисати. — Миш не пішла. — Йде воробчік до котика. — Котику ловчику, йди мишку ймити, бо миш не хочі сїти сїчи, сїти не хотє вовка ймити, вовк не хочі козу їсти, коза не хочі бадилинку гризти, бадилинка не хочі воробчіка-молодчика колисати. — Котик не пішов. — Йде воробчік до вогника: Вогнику, вогнику, йди котика палити, котик не хочі мишку ймити, мишка не хочі сїти сїчи, сїти не хотє вовка ймити, вовк не хочі козу їсти, коза не хочі бадилинку гризти, бадилинка не хочі воробчіка-молодчіка колисати. — Вогник не хотїв кота палити. — Пішов воробчік до води. — Водо, йди вогонь гасити, бо вогонь не хочі котика палити, котик не хочі мишку ймити, мишка не хочі сїти сїчи, сїти не хотє вовка ймити, вовк не хочі козу їсти, коза не хочі бадилинку гризти, бадилинка не хочі воробчіка-молодчіка колисати. — Вода не йде. — А воробчік до вола. — Воле, йди воду пити, бо вода не хочі вогонь гасити, вогонь не хочі котика палити, котик не хочі мишку ймити, мишка не хочі сїти сїчи, сїти не хотє вовка ймити, вовк не хочі козу їсти, коза не хочі бадилинку гризти, бадилинка не хочі воробчіка-молодчіка

колисати. — А вів каже: Я не хочу. — А воробчік каже: Я йду до довбні. — Прийшов до довбні тай каже: Довбне, йди, бий вола, бо вів не хочі воду пити, вода не хочі вогонь гасити, вогонь не хочі котика палити, котик не хочі мишку ймити, мишка не хочі сіти січи, сіти не хотє вовка ймити, вовк не хочі козу їсти, коза не хочі бадилинку гризти, бадилинка не хочі воробчіка-молодчіка колисати. — Довбня не йде. — Пішов воробчік до червачка. — Червачку, йди, сточи довбеньку, бо довбенька не хочі вола бити, вів не хочі воду пити, вода не хочі вогонь гасити, вогонь не хочі котика палити, котик не хочі мишку ймити, мишка не хочі сіти січи, сіти не хотє вовка ймити, вовк не хочі козу їсти, коза не хочі бадилинку гризти, бадилинка не хочі воробчіка-молодчика колисати. — Червачок не сточив довбні. — Йде воробчік до кугутика. „Кугутику-півнику, йди червачка їсти, бо червачок не хочі довбеньку точити, довбенька не хочі вола бити, вів не хочі воду пити, вода не хочі вогонь гасити, вогонь не хочі котика палити, котик не хочі мишку ймити, мишка не хочі сіти січи, сіти не хотє вовка ймити, вовк не хочі козу їсти, коза не хочі бадилинку гризти, бадилинка не хочі воробчіка-молодчіка колисати. — І кугутик не пішов. — Пішов воробчік до яструба. Йди, яструбе, кугутика ззїсти, бо кугутик не хочі червачка їсти, червачок не хочі довбеньку точити, довбенька не хочі вола бити, вів не хочі води пити, вода не хочі вогонь гасити, вогонь не хочі котика палити, котик не хочі мишку ймити, мишка не хочі сіти січи, сіти не хотє вовка ймити, вовк не хочі козу їсти, коза не хочі бадилинку гризти, бадилинка не хочі воробчіка-молодчіка колисати. — А тогди яструб до кугутика, а кугутик до червачка, червачок до довбеньки, довбенька до вола, вів до води, вода до вогню, вогонь до котика, котик до мишки, мишка до сітий, сіти до вовка, вовк до кози, коза до бадилинки, а бадилинка: Хіту, хіту воробчіка-молодчіка.

Зап. в Тростянці. Снятин. пов. Осип Михайлецький.

300. Упертий воробець. Д.

Оден горобец хоків, аби коза єго колисала на єлици. Він просит ї, а она каже: Шьо ти минї за протекцію зробиш, шьо я тибе буду колисати? Ти менї анї брат, анї сват — шьо я маю тибе колисати? — А він каже: Так? Коли ти така мудра, то я піду до вовка, то він тибе зараз за то зїст.

Полетів горобец до вовка і каже єму: Так і так — коза мене не хочі колисати. — Каже єму вовк: Коби ти був у мене борші; я перед чєсом мав таке снідане, шьо ліпшого не жедаю собі до смерти. — А горобец каже на то: Мені не ходит о то, аби ти ї зїв, але абис лиш задушив, най не жиє на сьвіті, єк така, шьо не хочі мене слухати. — Каже вовк: На шьо я маю душити, єк я не хочу їсти. — Каже горобец: Е, єк ти такий мудрий, то я піду до людий, аби тебе убили.

Полетів горобец у село тай зачєв людям плести на вовка усєчено, аби люди улютили си на вовка. Але люди не мали чєсу, бо то було на весні тай відповіли єму такі за першим штихом. Але горобец каже: Єк ви такі мудрі, то я піду за огнем, аби вас огонь усїх спалив.

Прилеків він до огня і каже: Кобис мене послухав тай бис спалив людий, бо они заглї мене не послушні. — Каже огень: Тепер не добре палити, бо тепер они перебудут де будь. То найліпше палити на зиму, бо тогди не мают си де примістити. — Злютив си горобец і каже: Но то я іду по воду, аби вода тебе цілком згасила.

Приходит він до води, оповідає ї, шьо є, а вода не хоче: Як ти такий мудрий, то роби собі рєд сам. — Каже горобец: Но, я іду за волом, аби він прийшов і тебе усю віпив.

Приходит він до вола, а віл каже: Я тепер не хочу пити, бо я шє голодин; мене шє газда не годував. — Так? — каже горобец. Єк так, то я іду за довбнев, аби тебе ішла убити.

Приходит він до довбні, зачєв ї казати, у чім річ, а довбня не хочі. Але горобец каже: Єк ти така, то я іду до чирваків, то они тебе зїдє (така червоточина є, шьо точит дерево).

Прийшов він до тої червоточини: Добре здоровля. — Дайбоже! Шьо скажете? — А шьо, каже, так і так — мене, каже не хоче довбня послухати; просю вас. чесні червачьки, абисте ішли ту довбеньтю сточити. — Але чирвачьки не хотіли такі послухати. — Єк ви не хочете мене послухати, то я іду до кугута, аби ішов вас відзюбати.

Прийшов він до когута і розповів єму усю свою пригоду від самого початку. Кугут був з горобцем дуже знакомий тай він єго послухав. Пішов він зараз до чирваків, аби їх зїсти, а чирваки за довбнев, а довбня за волом, а віл за водов, а вода за огнем, а огонь за людьми, а люди за вовком, а вовк за козов, а коза горобця колисати.

Зап. 1913 р. в Карлові. Снятинс. пов. від Мих. Рошки А. Онищук.

Паралелї: П. Рудченко. Нар. южнор. сказки, т. I. ст. 46—48. ч. 27. — Б. Грінченко. Україн. нар. казки, ст. 11—14. — M. Federowski. Lud białoruski, t. II. ст. 12—14. ч. 14—15. — К. Шапкаревъ. Български прикаски. ст. 314—315. ч. 78.

301. Як воробець пімстив ся на лисї.

Раз злапала ворона курє, сїла на дуба тай їст; але приходи лис під дуба, був голоден тай дивит сї, шо ворона їст; їму дужи зробив сї жєль, шо він голодин, а ворона менча, як він, тай їст тай кажи до ворони: „Або кинь минї по добрі воли, а як нє, то я полїзу на дуба і тибе там ззїм на дубі“. — Али ворона була мудра тай гадає собі, шо як буде лис лїсти, вона втиче на друге дерево. Али шос собі лис роздумав тай кажи до ворони: „Я лїсти ни годен, я старий. Я уже сї ни мало по сьвітї находив, али вітколи я ходжу, я ще ни здибав такої красної птахи, як ти. Ти найрозумнїща і найлїпши співаєш“. — Ворона, як учула, шо ї лис фалит, що вона файно співає тай тогди кажи: Кра, кра, тай шо мала в дзюбі, то впало, тай лис ззїв. Али лис уздрів, шо єму сї вдало здурити ворону тай кажи: „Минї лїпши буде так лиш відурувати, нїш ходити за чим“.

Али знов іде під другого дуба, дивит сї, а там знов ворона коло молодих воронєт; тай кажи він до ворони: „Кинь минї одну дитину, бо як ни кинеш, то полїзу тай усї ззїм“. — Ворона ни хокіла, а лис зачєв нїби драпанити сї по дубі. Ворона як уздріла тай кажи: „От ни лїзь, я вже тобі сама кину, лиш не лїзь“. — Надлеків горобец тай кажи до ворони: „Що тобі старий лис казав“? — Ворона кажи: Казав, що як ни кину свою дитину, то полїзе тай ззїст усї“. — А горобец кажи: „Дурна, ти єму ни кидай, най спробує та най лїзе. Він лиш тибе так дурит, шо полїзи — він ни годен лїзти“. — Али лис тото вчув тай каe: „Ей чикай, я тобі нагадаю, колис ти сї впадеш в мої рукі“. — Тай пішов.

Вітак знов здибає сї с тим горобцем — горобец на дубі, а він знов під дубом. Тай кажи лис до горобцє: „Як ти перебуваєш в такі студини“ — кажи — „я на земли, там змерз, а ти не змерз на дереві? Шо ти таке робиш, шо ти не змерзаєш“? — А він кажи: „Як вітти вітир, то я піт то крило голову запхаю, а як вітти, то я під друге“. — А лис кажи: „Злїз нище, бо я ни чую, шо ти кажеш“. — Він злїз тай знов то каже, що казав. А лис кажи: „Злїз ще нище, бо я ни чую, бо я глухий“. — А горобец знов скочив нище, уже такі нидалеко лиса тай кажи

єму: Як вітти вітир, то я під то крило сховаю голову, а як вітти, то я під то“. — Тай лиш запхав голову, а лис скочив, хап, злапав горобцє за крило тай кажи: „Видиш, ти других радив, а сибе ни можеш; порадь собі типер“. — Якос горобец урвав крила кавалок тай сї вірвав тай утїк. Али вже сї троха вігоїв тай знов здибає лиса. Каже лис: „Ой я тибе мав давно ззїсти, коли ти такжи не дурний“. — А горобец каже: „Ти мене сї ни наїш, бо я малий, лиш кілько, шо минї житє відбереш; я тибе лїпши пораджу, лиш нїчо минї ни кажи уже більши. Ходи зо мнов, тут в одного ґазди дужи богато курий в курнику“. — А лис дуже сї вкішив тай кажи: „Ану поведи мене“! — Вже нїчо му ни казав, ішли оба разом. Лис іде землев, а горобец то на одно дерево, то на друге тай так прийшли аж до буди, а в кі буґі був пес. Горобец сїв на буду тай каже: „Ти йди, але абис ни брав, лиш одну, тай абис дужи по тиху брав, аби тибе нїхто ни злапав“. — Лис пітсуває сї, пітсуває сї, а пес спав, але як учув, шо лис іде, скочив тай лиса роздер.

Зап. І. Волошинський в падолистї. 1913. від Штеф. Хімска з Далешева, п. Городенка.

Паралєлї: До початку пор. ч. 285—286 повисше.— Далї: В. Гнатюк. Етногр. матеріяли з Угор. Руси. т. VI. ст. 7—10. ч. 7 (четвертий епізод). — І. Верхратський. Знадоби для пізнаня угор. русь говорів. т. I, ст. 151. — А. Аѳанасьевъ, Народн. рус. сказки, т. I. ст. 23, ч. 12. — Н. Ончуковъ. Сѣверныя сказки. ст. 50—52. ч. 11 (початок). — M. Valjavec. Narodne pripovjesti. ст. 273—274. ч. 63. — Mem. of the Americ. Mus. of Natur. History, vol. X: Jochelson The, Koryak,. ст. 184. — Schreck. Finnische Märchen. ст. 189. — O. Dähnhardt. Natursagen, т. IV, ст. 279—284: Der Fuchs und die Vogeljungen auf dem Baum. — **Лїтературні перерібки:** Hans Sachs. Meisterlied (вид. Götze. т. V. ч. 630).

302. Воробець задоволює пса.

У одного ґосподаря був пес. Тай єк тот пес си постарів, а ґазда каже до него: Ужес си постарів, службу ни годен єс робити, то іди собі гет. Бити тї ни хотю, але відсилюю тї, іди си гет. — Побіг пес у село. Біжит він попід тернє тай ікос зловив горобця. Питає си горобец: Шьо хочь зо мнов робити? — Га, хотю тї зїсти! — Е, дай менї поки, на минї нема мєса, лиш пірі богато. — Шьо робити, каже пес, коли я голоден. — Єк ти є голоден, то пусти мене, а зарас меш їсти, кілько схочіш. — Пустив єго пес, а горобец каже: Ходи за мнов! — Летит горобец на обійстє до одного богача. Каже горобец: Я залетю у хату, там жінтя готовит обід, а ти іди за мнов. — Улеків горобец у хату тай д образам, то на піч, фурк сюди, фурк туди — по цілій

хаті літає. Ґаздиня лишила горшки та зачєла горобцє ловити, каже: Кобим кі імила, каже, та прийдут ґіти с школи, то будут си грати. — Так она си уганєла за тим горобцем, шьо пес зїв усе мнєсо; тогди горобец єк уздрів, шьо пес вісунув си с хати, шьо уже ни годен, а горобец тогди фурк! на двір тай полеків. Ґаздиня до горштів — ого! обіду нима. А Бог би ті, каже, побив! тай у плачь.

Але горобец питає си пса: Кунтетниєс? — Кунтетний. Файном попоїв, кобим си шє напив. — Добре. Ходи зо мнов. — Завів єго горобец знов до одного богачє на обійстє тай каже єму: Стань тут за оденок тай диви си, єк я залетю до стайнї, то ти іди тай пий молока, кілько хочеш. — Але жінтя на полудне ішла доїти корови, а горобец улеків у стайню тай притаїв си. Єк уже удоїла повну ґійницу, а горобец зачєв літати попід корови, попри єсла, а жінтя ґійницу поклала коло дверий тай зачєла єго ловити, каже: Занесу го ґітем та будут си грати. — А пес поволи всунув си до стайнї тай напив си молока і пішов. Тогди горобец горов, горов, тай у двері тай на двірь. Жінтя до молока, а молока — дас бі...

Но, зійшли си они знов, нїби пес із горобцем, тай питає горобец: А шьо, кунтетний? — Кунтетний єм, нема шьо казати; напивєм си, наївєм си, кобим шє си насьміяв. — Добре, каже горобец, шє си і насьмієш. — Привів єго горобец у тік тай стали за оденками; каже горобец: Диви си, шьо буде, тай меш си сьмієти. — Але у току молотит дєдя з сином пшиницу. Прилеків горобец тай усе коло сина си крутит так, ґі умисне си із ним зачіпає. Але син молотит, молотит, а далї не стерпів тай єк горобец навернув си ше раз, а він намахнув си єго потєгнути ціпом — горобец фуркнув у бік, а син дєдї ціпом фац! по чолї, аж старому кіпилюх злеків на землю. А пес у сьміх тай в ноги.

Зійшли си они разом, питає си горобец: Но, а уже кунтетний? — Кунтетний, каже; наїв сми си, напив сми си і насміяв сми си... Дай ти, Боже, здоровлє!

Зап. від Івана Семотюка в Карлові, Снятинського повіта Антін Онищук.

303. Воробцева пімста. А.

Оден воробчик вивів в лїсї в грабі пятеро молодих. Чув він, що люде на селї хрестят свої дїти, длятого зачав він шукати за священником, щоби єго молоді охрестив. Йде він до-

рогов, йде і надибає вовка. Чи не міг би ти менї гіти охрестити? — Ой чому нї, каже вовк, але йди менї принеси дїти. — Ходи зі мною там, де гнїздо! — каже воробец, бо менї за далеко аж ту до тебе носити молоді. — Прийшли они аж під граба. Вовк стоїт під деревом, а воробец скидає єму молоді на землю, аби хрестив. Коли уже воробец всї поскидав, запитав ся: А яке імя ти їм подавав? — Що? яке імя? Ти казав менї їх похрустати, тож я похрустав. — Я казав хрестити — каже воробец.—То я може не дочув — каже вовк. — Почекай, каже воробец, я з тобов ся порахую! І пішов шукати за звірятами, котрі би могли провадити війну з вовком.

Летит він, летит тай надибає пса. А чи не поміг би ти менї з вовком воювати? — О нї! я слабий! — каже пес. — Вчера мене рано господар відогнав, що я старий і не годен службу сторожа робити. А то вже доба, як я нїчо не їв, тож і нї думки, щоби я міг воювати з вовком. — Я тебе нагодую — каже воробец. — Підеш і ляжеш собі в жито коло хреста. Туди буди нести жінка чоловікови, що косит в поли, хлїб в торбі і в збанятах борщ; я затуманю її, а ти вхопиш торбу і збанята, затягнеш в жито і там попоїш.

Полетїв воробец, сїв на хрест і там чіркотит, а пес залїз в жито і сидит. Дивлят ся, а то йде дорогов жінка і несе чоловікови їсти. Воробчик злетїв і тріпає ся в поросї. Молодиця побачивши єго, подумала собі: От злапаю я сего воробчика, мій маленький Василько буде ся ним радо бавити. — Поставила збаня, та і нуж за воробчиком, — а воробчик все суне ся дальше по поросї. В кінци заваджала єї торба, длятого і торбу кинула на землю, а сама лапає воробчика. Коли уже досить великий кавалок за ним відбігла, вибіг пес з жита, вхопив торбу з хлїбом і затягнув в жито — потім вхопив збанята в зуби і занїс також коло торби в жито. Увидївши то, воробчик не човгав ся по поросї уже, але фуркнув і полетїв в жито до пса, а жінка сказала: „А бодайже тебе! Я гадала, що то молоденький воробчик, а то старий!—Вертає і хоче брати торбу і збанята, дивит ся, нема. О то якийсь пошив ся добре, буде мати що їсти (подумала жінка!) Якийсь волоцюга старец вхопив, а я що понесу чоловікови? — Вернула ся до дому, ще раз для чоловіка варити обід. Тимчасом пес попоїв борщу сирватчиного, каші молочної, пирогів і хлїба, став сильнїйший. Воробец зїв лиш оден пиріг. Веде тогди воробчик пса, щоби з вовком бив

ся і так ся радит з ним: Ти возьмеш вовка за горло, а я буду очи дзьобати, аби він не мав способу боронити ся!

Дивят ся, а вовк уже суне. Тогди прискочив пес до вовка, вхопив єго за горло, а воробец став очи дзьобати. Повстав крик. Вовк виє, пес гавкає, воробец цвіркає. Учувши то чоловік, вхопив друк і біжит. А був то власне муж тої жінки, від котрої воробец з псом витуманили торбу з хлїбом і збанята з стравов. Прибіг він і видит, як пес з вовком кусают ся. Він хотїв вовка убити і як замахнув друком, вовк ухилив ся, а друк пса гоп по голові так, що він неживий упав на землю, а вовк втїк. Почекай! — каже воробчик до чоловіка — попамятаєш ти мене! — Буду я видїти, каже чоловік, що ти менї такий маленький зможиш зробити.

Прийшла осїнь, чоловік оре. Прилїтає сей воробчик, сїдає коневи на голову і дзьобає єму очи. Чоловік розсердив ся, вхопив бучиско і хотїв воробця убити, але воробец злетїв, а чоловік як пальнув коня поза уха так, що той неживий упав на землю. — Піду я до дому! — подумав собі чоловік — маю я там бочку смоли. Я продам її і куплю собі другого коня. —

Приїхав до дому, розповів то все жінцї, взяв бочку смоли на віз і їде до міста. На дорозї сїв воробец на бочку. Господар хотїв єго убити і як махнув бичиском, ударив по бочцї так, аж трісла; смола розляла ся вся на землю, а воробчик фурк і полетїв аж на обістє, де мешкав господар. Господар зібрав трошка смоли і вертає домів. Воробчик дивит ся, а жінка господаря поле грядки, а єї синок Василько грає ся буряном. Воробчик прилетїв, сїв хлопцеви на чоло і став дзьобати очи. Господиня побачивши то, побігла до хати за макогоном і хотїла ним убити воробця. Як махнула макогоном, воробец борзо злетїв, і замість воробцеви, дістав ся удар хлопчикови, що неживий упав на землю. Господиня занесла хлопця до хати і положила на лаву. Зійшли ся сусїди і умивают, ладят катафальок, а жінка сїла на приспу тай плаче. Надїхав чоловік тай каже ще від воріт: Ой біда, жінко, що нам той воробец уже наробив! Я хотїв єго убити, бо був сїв на бочку, тим часом воробец фуркнув, а я розбив бочку і по смолї. І коня-м не купив і смолу розіляв. — Чоловіче! менї стало ся більше нещастє. Я хотїла того воробця убити, бо дзьобав Васильковии очи і замість воробця убилам дитину. Йди до хати та увидиш, що лежит на катафальку! — От

так то ся мстив воробец на людех за свої молоді, що му вовк ни охрестив, але подушив.

Зап. 1882 р. в Іванкові, Борщів. пов. Л. Ляторовська.

Паралелї: Ястребовъ, Матеріалы по этногр. Новороссій. края, ст. 164, ч. 24.

304. Як воробець приятелював із псом. Б.

Був пес старий в ґазди, а він єго узєв і уже нагнав, кажи: „Іди собі гет“. — Бо він уже жадну службу ни робив. Пішов він в ліс, лєг під дуба і там лижєв. Прилїтає горобец, питає сї єго: „Шо ти тут робиш? Ту моїх ґітий хата“. — Ожиш пес вповідає єму, шо він уже старий, єго нагнав ґазда і він вітпочиває під дубом.—Питає горобиц пса, чи уже поживив сї що? — А він кажи: „Ніц шем ни живив сї, шем голодин“. — І горобец єму кажи: „Як ти будеш тут доглєдати моїх дітий, я тибе поживю — підеш зо мнов в сило“. — А він єго питає: „Як ти мине поживиш, коли ти високо лїтаєш, а я йду по земли“? — А він кажи: „Ни бій сї, диви сї, куда я йду, туда й ти йди“. — І горобец кажи єму: „Там жінка пече хлїб і віносила під хату, аби вістивав, ожи я забігну до хати, а ти озмеш хлїб і попоїш“.

Хата була отворена і воробец забіг, а ґіти вздріли тай кажут: „Мамо, мамо, пташка є в хатї“. — А вона кажи: „Запирайти хату тай ловіт“ — тай сама увійшла до хати. А пес узєв хлїб, відійшов собі на бік і їст. А той довго їх забавлєв у хатї, аби пес іззїв хлїб. Вітак воробец у шипку, вібив шипку, тай утїк с хати. Та віходит, а хлїба нима під хатов, уже оден узєв. Полетїв воробец від псови тай кажи: „Но, ужес сї поживив“? — „Уже“ — кажи. — „Типер буду сї ше дивити, абис ше груди помастив“.

Пішов дальше, жінка масло колотит під хатов. А він кажи до пса: „Типер я піду до хати, а ти диви сї, абис троха помастив груди“. — Ґіти вздріли: „Мамо, мамо, пташка пішла до хати“. — А вна кажи: „Замкнїт двері тай ловіт пташку“. — Замкнули двері тай та лишила масло, пішла горобцє ловити. Пес тимчєсом зайшов тай то масло ззїв. Вітак горобец знов віхопив сї с хати, утїк і говорит до пса: „Ну, типер ти сї поживив, то ідиж на то місци назад, моїх ґітий пантруй, а я тибе буду дальши живити“. — Прийшов він тай сиґів коло дуба, а надїхав гончєр, бо то дуб нидалеко дороги був, через лїс дорога — він згавкав, а ганчєр віймив фузїю тай убив го. Горо-

бец учув, жи тамичка лоскіт і прилеків на тто; як уздрів, жи той пес убитий, прискочив до конє і конє в голову товче дзюбком, ни пускає далї. Ганчєр відгонит єго батогом, а той ни уступає сї, досить, шо він бє конє по голові, а кінь крутит головов і не може йти. Ганчєр сї взлостив, узєв дручок тай кажи: „Я єго забю“. — Взєв дручок, конє по голові і конє убив, а той відлеків горобец. А він тогди на другого конє на голову, ковтав, аби кінь ни йшов, а той і другого конє дручком і так оба конї побив, а воробец утїк. Як той побив оба конї, а горобец залїз у горшки тай там у горшках тарахкає. І доти сї ни вступав від него, доків усї горшки дручком ни вібив у фірі. Вітак як уздрів, шо той усї горшки побив, тогди горобец далї до єго хати. Хата була втворена і він залеків до хати; а там була дитина маленька; він сїв на неї і дзьобнув у голову. А ґаздиня вхопила якис патик тай хокіла єго вбити; він вітскочив на бік, а вна дитину по голові тай вбила дитину.

Приходи ганчєр до дому, а жінка плаче; заперла хату і не пустила с хати того горобцє, тримала, аж доків він не прийшов! І вповідає єму: „То я, чоловічи, зробила. Я дитину вбила чириз того горобцє маленького“. — А він ї вповідає: „Та я“ — кажи — „цириз него і конї побив і горшки побив — то може і той самий такі“. — І кажи: „Шож типер з ним зробити? Я їго мушу вбити, коли він минї такі збиткі зробив; два конїм вбив, фіру горшків побив, а ти дитину вбила. Такий малий пташок і він такої нам шкоди наробив“. — Ловили вони єго у хатї, хтїли єго злапати, нїяким способом ни могли й+мити; аж утворив сків тай він у сків залеків. Кажи: „Аж у столї я єго йму“. — Запер го в столї і тримав, а потім хтїв єго злапати тай кажи: „Обстили ти веретов сків, я“ — кажи — „впхаю туда голову і єго дістану“. — Як він пустив голову туда в сків і лапуґав руками, утворив писок, а той єму залеків в писок і він єго пролиг. „О, вже“ — кажи — „аж типер він ни буде нікому збитки робити“.

Радили сї вони обоє на тім, як би єго с середини вігнати. Він кажи: „Я буду іти тилом на двір, а ти озми косу тай відотни му голову, як лиш сї покаже“. — І як ішов на двір, а той голову віказав, вна махнула косов, а він сховав сї тай вна тил укила, а горобец утїк.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Як. Воробця з Далешева, п. Городенка.

Паралєлї: Б. Гринченко, Этногр. Матеріалы, т. I, ст. 145—147, ч. 155 і т. II, ст. 4—6, ч. 5. — В. Ястребовъ, Матеріалы, ст. 164—165, ч. 24. — В. Шухе-

вич. Гуцульщина. т. V. ст. 162—165 (друга частина). — Б. Грінченко. Україн. народ. казки. ст. 47—50 (конець). — І. Франко, Коли ще звірі говорили. ст. 15—22. ч. 5 (друга частина).—А. Малинка. Сборникъ матеріаловъ. ст. 326—327. ч. 44. — Е. Романовъ. Бѣлорус. Сборникъ. т. III. ст. 24—25. ч. 17 (конець). — А. Аѳанасьевъ. Народ. рус. сказки. т. I, ст. 49—51. ч. 32. — P. Dobšinský. Prostonárodnie slovenské povésti. випуск 8, ст. 15—16.—F. S.Krauss, Sagen und Märchen der Südslaven. т. I. ч. 6. — J. Karłowicz. Podania i bajki ludowe. ч. 35. — O. Knoop. Volkstümliches aus der Tierwelt (1905). ч. 265. — J. Haltrich. Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande in Siebenbürgen. ст. 269—270. ч. 81. — Brüder Grimm, Kinder- u. Hausmärchen. т. I. ст. 267—270. ч. 58: т. III. ст. 98—99. — J. Bolte u. G. Polívka. Anmerkungen. т. I. ст. 515—519. ч. 58. — Д. Садовниковъ. Сказки и преданія Самарскаго края, ст. 176—177. ч. 53 (середна частина). — A. Aarne. Finnische Märchenvarianten. ч. 248. — Л. Колмачевскій. Животный эпосъ на западѣ и у славянъ. ст. 152—163. ч. 9: Дроздъ-кормилецъ.

305. Кіт розсуджує воробця з половиком.

У лїсї було велике дерево, а на тім дереві заложила собі ворона гнїздо, а під еї гнїздом заложив собі гнїздочько горобец. Ворона видїла, шьо той малий горобчик має гнїздочько, але собі гадає: Е, то буде згідливий сусїд. — Тай так жили они у згодї аж до лїта. Але прийшла у лїтї пшеничька тай горобчік пішов у пшеничьку. Нема єго день, два, так не було єго два тижнї у дома, шьо єго ворона не видїла. Так ворона зажурила си, шьо ї скучьно без горобця, але усе надїєла си, шьо може-може... Але одного дня чює ворона, а то у гнїздї сидит ікис инчий птах, татєй єструбец малентєй. Каже ворона: Єке ти право мав тут замешкати? — А він каже: Шьо ти мене маєш питати? То моя річ! — За два-три днї прилїтає оробец, ледви котит си, такий ситий віт пшеничькі. Прилетїв горобец тай до гнїзда, а той єго дзюбком: Марш! Я тут ґазда. — Ну, нема ради, бо тот сильнїщий. Іде воробец до ворони на раду: Сусїдко-воронко, порадь мене! — Каже ворона: Такий ти менї добрий, єк і той злий; шьо я маю до вас мішати си; ви шукайте собі суду де єнде. — Но, каже горобец до того половичька: Ходїм шукати, аби нас хто розсудив.

Летїли они далеко, але дивит си горобец, сидит під деревом кіт, але такий ласкавий, так си ласкаво дивит, от ік би рад шьос доброго зробити. Каже горобец: Ану ходїм до цего котика, цей нас розсудит, ади, єк він ласкаво си дивит!—Каже той яструбец: Ану іди ти, спитай уперед, ці він має тепер чєс. — А котик так ласкаво воркоче: Я, каже, добрий чоловік, я вам

порадю. — Злеків горобец до него, а кіт поволи-поволи тай хап тай зїв.

Запис. 1913 р. в Карлові, Снятинського пов. від Ілї Семотюка А. Онищук.

Паралелї: Ів. Франко. Коли ще зьвірі говорили. ст. 91—94. — Th. Benfey, Pantschatantra. т. II. ст. 231—236. ч. 2.

306. Невдячні воробці.

Було село воробців і загнїздили сї під єднов шопов, що була все заповнена збіжєм. Воробцєм там було дуже добре, бо нїгде не лїтали на поживу; вни там сї годували і чим раз їх було більши. Прийшов до того сила кіт — унадив сї до тих воробців — і все два-три рази приходив на день забирати їх дїти. Аж вже воробцї ни могли вітримати такому ворогови. Стали собі на раду, що би зробити, аби він вже до них не приходив. А на той чєс надлекіла сорока і кажи до них: „Чо ви такі задумані радите“? — А воробцї вітповідают: „От, що ти нам порадиш“? — А сорока каже: „Говоріт своє, може й пораджу“.—І приймили горобцї сороку такі до своєї поради; росповіли вони її, якого мают ворога і просили ї о якусь поміч. — А она каже до воробців: „Добре, я поможу вам у бідї, але як минї буде біда, то і ви минї поможіт“. — А горобцї кажут: „Добре, лиш зроби так, аби ми мали спокій“.

Єдного разу теплого дня війшов кіт у сад і лєг собі під грушков проків сонцє. Кіт спит, а сорока зайшла і вдарила єго в плечі. А кіт зо страху зірвав сї з зимлї і дав утікача на грушку; а на тї грушцї було сороче гнїздо. Кіт прибіг до гнїзда, дивит сї, там є молоденькі сорокі; говорит він сам до себе: „От добре і се“. — Сорока зачєла лїтати, кричєти, відганєти кота від гнїзда, але він зібрав ї дїти і покидав на землю. Полекіла сорока до воробців, аби ішли на поміч її, але на тім воробцї були байдужні, бо того дня ни мали нїякої шкоди.

На другий день кіт приходит знов до горобців по їх гїти і зачєв ще гірши їх пустошити, як до того чєсу. За пару днїв зробили вони знов нараду, що такі мусє кота від себи віднадити; але на ту другу нараду надлетїла синицє тай сїла на вирбу і слухає, що вони радє. Тай каже: „Ни журіт сї, я вам поможу у бідї, але за дурно ни хочу; типер тепло, то я ше сама собі поживи шукаю, а прийде зима, то маєте менї помагати відовбувати чирвачки з дерева“.

Приходит на другий день кіт до воробців, а єден горобец як уздрів, і раз-два полеків за синицев. Прилетїла синицє, а кіт уже перейшов до четвертої хати і забирає їх ґіти. Але як то цїкава синичка, залїтає коло кота, приглєдає сї єму, як він рабує хати воробців, аж нараз підкрала сї тихонько до кота і вкусила єго під фіст. Кіт зі страху скричєв, упав на землю на борони і дужи побив сї. За пару годин кіт ледви встав, прийшов до дому без нїчого, ше й покалїчений. Як єго жінка уздріла, шо він такий побитий тай каже: „Ох, йой — йой, а с тобов що було"? — А він її росповів, шо він упав і побив сї дужи. Похорував він тай за пару днїв умер, а кітка забрала сї далї у сьвіт с своїми дїтьми. Типер воробцї вже мают спокій і дужи роскішно порпают сї в збіжу.

Прийшла зима тай горобцї сидє під шопов в збіжу, а бідна синичка лїтає по деревах, цьвіркає тай відовбує чирвачки; прилїтає нарешті до воробців тай кажи: „Ходїт, поможите минї надовбати червачків". — Але воробцї навіть сї ни кивали. А синицє кажи до них; „Ов, то я ни знала, шо ви так умієте людий дурити". — А вони зачєли сї сьміяти с синиції, кажут: „Ми маєм лїпший розум, бо ми собі в соломі сидимо, а ти дурна лїтай по дереві". — Синичка відовбувала чирвачки з дерева і все нарікала на воробцї, шо вони злї люди.

Зап. І. Волошинський в мартї, 1914, від Гр. Курчака з Далешева, п. Городенка.

307. Скупар затроюєть ся через воробцїв.

В один раз сїдали горобцї на колопнї, дужи робили чоловікови шкоду; али той чоловік дужи їх проганєв і бив їх. Вни сї пирид ним жєлували. Кажут горобцї: „А кого ти будеш позивати, як тобі вімокне і зогниє"? — Той чоловік вітповідає: „Вам нїц до того, али ви минї шкоду ни робіт, бо я вас вістрілєю". — „Шо тобі з того, шо ти нас будеш стрілєти"? — „Та уже ни будете минї більши шкоду робити". — „Колиж ти так нам кажиш, то ми с твого огроду віступаєм, ми найдем на поли твою пшиницу, будем горобцї кликати гет з усїх сїл тай тобі пшеницу чисто зїмо". — Чоловік кажи: „Я вас буду позивати до яструба". — Горобцї каут: „Овва, шос ти нам зробиш, нас є богато". — Чоловік кажи: „То я вас буду троїти".— „То нїц, шо ти нас будиш троїти, ми тобі пшеницу однако будем їсти. Сїй, сїй тріло — нам тото нїц не буди шкодити". —

Чоловік вісїяв тріло по пшеници і горобцї пшеницу обминули. А чоловік тогди пшеницу файно зібрав, повозив, вітак файно змолотив, тай наймив службу божу. Спросив люди на обід, тай люди сї потроїли і той чоловік. Тогди горобцї злетїли сї до купи тай сї зачєли радити. І промовєют горобцї до себи, що: „Чоловік лукавий, submitted завистний, скупий, гадав, шо змудрує нас, а він сї змудрував самий тай других людий“.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913, від Пр. Дичука з Далешева, п. Городенка.

XXXIII. Синиця.

308. Вдячна синиця.

Одної лїтної пори хлопец отворив вікна, шос там собі робив; тато й мама забрали сї в поли на жнива. Пташки сї грали попід стріху, замішив сї межи них ястріб і пташки сї порозлї-тали, а синичка с страху залекіла до хати. А хлопиц запер двері і вікно, утїшив сї, шо має файного пташка. І синичка сї просила: „Пусти мене“. — А хлопец кажи: „А деж би я тибе пустив, як ти така файна пташка? Зробю клїтку, запру тибе і буду тибе учити співати“.—А синичка кажи: „О гиркий мій сьвіт буде, як ти мене будеш учити співати. Я співати ни годна“. — „То я тобі зітну голову“. — А вна кажи: „Пусти мине, а я тобі так зробю, шо будеш мати на нигілю усе мєсо“. — І він утворив вікно і вона полекіла.

Полекіла і здибає голуба. Кажи: „Шо там, брати“? — А він кажи: „Біда, сестро, голодин їм, як пес“. — „Ото дурний с теби“ — кажи синицї. — „Отам є шпихлїр, повний збіжє, наїш сї, як схочеш“. — І він послухав її. Летит вона уперед, а він за нев. Прилїтают у вікно, синицє з розмахом сї розлекіла і завернула сї назад, а голуб залеків до хати. Хлопец вікно запер, голубцє ймив в руки і вкішив сї, шо буде мати на ниґілю мєсо.

Синицї на другу суботу знов журила сї, шо шос би му пригнати на ниґілю; залекіла в збіжє на поле, здибала пирипилицу і кажи: „Шо ти, дурна, пітьпілїтькаєш? Іди, лити до тої хати, там буди наші нарада — сойм. Ади, так сидиш, ажіс згорбатїла“. — І пирипилицє летит тай кажи: „Дякую тобі, шос минї сказала, може би й я шос вчула“. — І знов лики обі. Си-

ниці залекіла до хати і с хати живо назад, а пирипилиці сї лишила. Хлопиц запер вікно, скрутив ї голову і знов мав на ниґілю. Так синиці ціле літо їму птахі приносила. Прийшла зима й сама синичка ни має шо їсти; а вітак він ї приймив до хати і годував ї цалу зиму.

Зап. І. Волошинський в падолисті. 1913, від Леся Луцика з Далешева, п. Городенка.

309. Як синиця хотїла бути гладка.

Синицю взяли завидки, що инші птиці далеко більші од неї і деякі з них гладкі. Захотїлось і їй погладшать, зробить ся огрядною. Почала вона лїтать по дворах і вмістї з курми пастись; підбирала пшоно, просо і всяке зерно. А лїтом як почали поспівать хлїба, синиця политїла в поле і там колоски опустошала. А коли почали убірать жнива, так вона весь день паслась на копах, то на пшиниції, то по ячменю довблась. А як тїко поспіло просо, вона пирийшла на просяні копи і день динський довблась в просяних снопах. Показалось синиції, шо вона стала дужа і далеко більша, чим ранїш була. Побачила вона перепела і пита: Скажи, пожалуста, шо я, здорово побільшала? Я ниначе стала гладка! — Перепел подививсь на неї і каже: Ніякої поправки я в тибі ни бачу; ти яка ранїш була, така й тепер. Тебе хоч за вітром пусти, так политиш як пирина. — Нї, братїку, ти обманюїш, я тибі ни вірю. Я все лїто їла біз угау, все равно, як на сало сама себе вигодовувала. — Дарма ти, сестро, зерно псувала. Ни дарма кажуть, шо синицю хоч посади в пшиницю, так вона однакова буде. — А чого ж так, хіба ми у Бога тиля ззіли, чи шо? Чого-ж ви, пирипила, од зерна робитесь гладкими, а нам хіба ни можно пожирнїть? — Так у вас ни так жолудок устрояний, як треба. Хібаж ти можиш пожирнїть, коли ти дзьобнеш одно-друге зерно і зараз же дрисниш. Як би ти ззїла цїлу жменю зерна та підождала, поки воно в животї пириварить ся, тодї б знов ззїла цїлу жменю зерна, а ту, шо пириварилась, випорожнила б і так далї, о тодї б ти могла пожирнїшать. — Так я ни можу так, шоб до разу багато ззїсти і ни спорожнять ся, поки воно пириварить ся. — Ну, значить, ти нїколи ни будиш жирною.

Синиця розгнївалась на перепела, подумала, шо він з неї глузує, їй ни вірилось, шо вона однакова, яка і ранїш була. Политїла синиця в лози, сїла на гілочку і дума: Шоб же його

зробить, шоб пожирніть? Сіла на той самий кущ друга синиця. А ця побачивши її, спитала: Ану подивись, сестро, на мене, чи я дуже більша од тебе? — Однаковісінька ти, як і раніш була, такаж сама як і я. — Та ні, таки ти пильніш придивись, я чую, шо я стала огряднїша далеко, більша од тебе. — Чого ж ти будиш більша мене, хіба ми ни одниї з тобою породи? Та миж з тобою ровесниці, в одно літо вилупились. — Синиця задумалась: Шоб воно значило? Чого я ни можу пожирнїшать? Чей правда, шо перепел казав! Як би його так устроять, шоб ни за кожним проковтнутим зерном про себе ходить? — Думала, думала, а далї пригадала: Стой! Я ж можу рипяшком затулить сибі гузенце. Обирнулась до своєї зимлячки і каже: Зірви, будь ласкава, рипяшок та затули тим мінї гузенце! — На ві що? — Та мінї так треба. — Друга синиця зірвала рипяшок і притулила його до гузенця своєї приятельки. Синиця зрадїла, знялась і політїла в поле. Там вона сїла на копи і почала дзьобать просо. Проковтнувши штук з 20 чи 30 зирнин, синиця наповнила свій кендюшок так, шо ни можно було нї зігнуть ся, нї повирнуть ся. Випорожнить ся ни можно було, рипях ни пускав і напирід ни йшло, блювать ни навертало. Заболїв живіт, в жар всю вкинуло. Захварала синиця ни в шутку. Хотїла сама собі одірвать рипяшок од гузенця, шоб ослобонить животик та ни можно було зігнуть ся, ниначе аршин проковтнула. Синиця за малим ни здохла, так і думала, шо дуба дасть. Коли де ни взявсь на її щастя шпак. Сїв на копу і почав довбать ся, шукать коників. Синиця побачила і почала прохать: Будь ласкавий, ни дай мінї загинуть, одірви од мене рипях! — Шпак одірвав їй рипях. Синиця ослобонила свій животик, почала одужувать. Опісля того вона пиристала по багато їсти, поки забула про свою биду. Потім политїла синиця на сило. Залитїла в один двір і побачила там індюка; ходив по двору настобурчивши піря, обдувсь, як гора і гримів крилами. Синиця подумала сибі: Шо за диковина, од чого він так здорово роздув ся? Таких гладких птиць я ще з роду ни бачила. Треба придивить ся, шо він їсть, од чого він жиріє. — Почала синиця зорить, шо індик буде їсти. Пісдя обід роботниця винисла повну миску остатків, нидоїдків. Там були шматочки гавяжого сала, вижарки свинячого сала і инші крихотки од всякої страви. Індюк поперед всих кинув ся до тих остатків і почав ковтать шматочки сала. Синиця побачила і подумала сибі: Он од чого можно пожирнїть, а я бач хотїла од

зерна поправить ся. Тепер же і я буду знать, чим себе одгодувать!

З того часу синиці почали никать по дворах і нишпорють по всих закутках, чи ни валяїть ся де кусочок салця. Ізза сала синиці ниразпопадались до хлопчиків в сітку, а всеж таки ни кають ся, досї падкі до сала, мусють таки буть гладкими.

Зап. П. Тарасевський в Шебекинї, Курс. губ.

XXXIV. Соловій.

310. Соловій і клїщ.

Запросиў клышч соловійа на баль і даваў йиму досить йісти і пити. А соловій ў йідженьу му мало пошкодиў. І питаў клышч: Чому ти так мало йіш? — А він йиму призмаў сьи, шчо він ни майи задницы. — А клышч йиму кажи: Йа тобі пожичу, лиш кобис миныі віддаў. — Добри. А йак ти ни віддам, то пойіш мойі дыти.

Клышч згодиў сьи, али соловій йак спробуваў, шчо йиму с тим добри, і ни хотыіў задницы віддавати. А аби клышч ни пойіў дыти, повісиў гнызд на вороски, аби сьи клышч ни міг до гнызда дыстати; а сам йак спит, то сьи чіпайи до гори ногами на гільу, а с клышчем сьи дрочит, йак співайи і ўсе кажи:

Кум — клышч, кум клышч,
С...ку маў, с... маў,
Соловій відобраў
Тай ўтык, тай ўтык.

Зап. в липни, 1902, в Пужниках, Бучацького пов. від Тимка Гринишиного.

Паралелї: Lud, IX (1903), 3, ст. 289—292. — Archiva din Jaşi, 1897, 8, ст. 249. — Dr. Os. Dähnhardt, Beiträge zur vergleichenden Sagen- und Märchenforschung (Leipzig, 1908), ст. 1—10: Der Wechsel des Eigentums durch Tauschen oder Borgen.

XXXV. Королик.

311. Королик підлїтає висше орла.

Сказав раз Бог ід птицям, бо хотїв ним кріля дати: Кто із вас найвище підлетит, того зроблю крільом. — Птиці ся взбили так високо, як лиш котра могла. А била там єдна така ма-

сїнька птичка, же вже менчої на світї нема; тота полегоньки орлови сїла на фіст, а тот і не знав об тім. Як вже орел так взбив ся високо над всї птицї, же го вже не видно било, злетїла та птичка із фоста єму і ще вище підлетїла. А Господь Бог як тоє увидїв, засміяв ся та сказав: На фосту короля прилетїв королик.

Игнатій зъ Никловичъ (Гнат Карпинський), Казки. ст. 96, ч. 25.

Паралєлї: М. Драгомановъ. Малор. нар. преданія. ст. 386. — І. Верхратський. Знадоби до пізнаня угор. руських говорів, т. І, ст. 127 і 154; т. ІІ, ст. 113, 114, 119, 122, 127, 144, 164. — І. Верхратський, Про говор. гал. Лемків, ст. 179. — І. Верхратський, Говір Батюків, ст. 88. — E. Veckenstedt, Wendische Sagen. Märchen und Gebräuche, ст. 424, ч. 4. — Brüder Grimm. Kinder- u. Hausmärchen. т. II. ст. 287—290, ч. 171. — Пор. також повисше ч. 266. — Zbiór wiadom. do antropol. krajowej, т. V, відд. 3, ст. 166, ч. 75. — O. Dähnhardt, Natursagen, т. IV, ст. 160—184: Die Königswahl der Vögel. — **Лїтературні перерібки**: J. Záborský, Báyky slovenské, ст. 4, ч. 3. — Plinius, Historia natur., кн. X, cap. 74.

XXXVI. Шпак.

312. Подруже шпака й воробчихи.

Уже в силї ни стало що їсти, але горобчиха непотерплива взєла, полетїла в поле; сїла вона на ниву тай збирає дзерно. Дивит сї, а наперід неї шос сидит — а то сидїв шпак. „Чуму ни збираєш дзерно“? — „Та як буду збирати, як ни хочу“. — Шпак кажи до воробчихи: „Може би ми сї обоє пібрали“? — „Чи ти се правду кажеш, чи жєртуєш“? — „Чож би я“ — кажи — „жєртував? Се я тобі по правдї кажу“. — Вона утїшила сї тай сказала до него: „Но, то я буду твоя жена“.—Вже вони сї обоє пібрали тай собі ґаздуют.

Али надлетїв другий птах тай кажи: „Ой ти, небожи, собі взєв добру жінку“. — „А шош“ — кажи — досить я швидкий, али вна ше швидша“. — Так вони собі жили шос кілька місяцїв. Тут уже впадают снїги, а вона кажи до него: „Шо ми тут уже будем їсти? Ходи до сила, в силї є добірне збіжє, якє схочиш“. — А він кажи: „А де я буду перебувати“? — „Або в людий нима шопів“? — Він кажи: „Хіба як є шопи, то для мени“? — „А хтос буде“ — кажи — виґіги, як ми зайдем туда? Як буде тепло, то ми будем сиґіти собі на деревинї, хіба би тєжкі морози були, шоби ми зайшли під будинки“.

Но, полетїли они до сила тай заслаб шпак. Воробчиха доносит єму всїлякого дзерна. „Кобис“ — кажи — „могла минї вїткі сїмє дїстати“. — А вона кажи тогди до него: „Та знаїш, шо типер сїмє ни стоїт нїгде на поли, лише в міху; али я тобі якос мушу принести“.

Влекіла вона до сїний, а то стояло в міху сїмє; в міху була ґерочка, сїмє вісипало сє, назбирала, принесла єму й каже: „Ади, маєш шо їсти, чого хочеш“. — Він то сїмє ззїв тай однако кажи: „Я слабий“. — Тай умер. Воробчиха дужи зажурила сї за ним, шо си так обоє добре жили, тай взєла собі так дужи кишко до серцє, шо сама за ним умерла.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Мих. Зубрея з Далешева, п. Городенка.

XXXVII. Зазуля.

313. Зазуля і коти.

На краю лїса було дужи високе дерево, а зазулє лїтала понад лїс; то було на веснї. І она на кім дереві зачєла класти гнїздо. Поклала гнїздо і зачєла сї нести. Вісидїла маленькі зазулєтка. Одного разу полекіла шукати їм щос їсти. Злекіла вона з дуба на землю, а там був кіт; вона напудила сї кота і полекіла назад до гнїзда. А кіт уздрів, шо вна летит до гнїзда, відрапав сї на дуба, вилїз аж до того гнїзда, зазулєтка пороздирав, а зазулє втикла.

Прийшов той кіт до дому і сказав кітцї, що він у лїсї ззїв малї зазулєтка. А вна кажи: „Будеш мати гріх, бо то ни можна таку робити велику шкоду“. — В пару неґіль кітка мала котєта, мала два котики з золотими головками і дві кіткі дужи кудлатї і ни файнї. За пару день тоти два котики з золотими головками поздихали, а тоти кітки кудлатї полишєли сї. Кажи та кітка до свого кота: „Видиш, тому шо ти в лїсї кі зазули зробив шкоду, поздихали ти котики“.

Али ти кітки уже виросли великі і кіт узєв тай їх відвів в лїс, а вни назад сї вернули. Так їх відводив пару раз і все они сї вертали. Нарештї ти кітки вздріли, що їх тато над ними сї збиткує і взєли тай єго забили, а кітку закопали всї штири ноги в землю так, аби вона ни вилїзла. Давали ї на пєть день дві миши. Нарештї кітка такі здохла. А ти кітки узєли тай пішли собі в сьвіт.

Приходе они до одного ксьондза, а той ксьондз не любив дужи кота тай взєв, добре їх набив, і відогнав, а они прийшли назад. Так він їх нагонив скілька раз і все назад приходили. Тогди взєв шкіріну торбу і позапихав їх туда тай зашив, зробив таку гіру, що би сї палиц влїз і пустив їх на ріку Днїпер, а сам дивит сї, що з ними буди. Торба пукла, а ти коти вітти повілазєли, зачєли бічи до того ксьондза і віскочили їму на плечі. Він зачєв кричєти ґвавт. Люди сї позбігали, кажут: „Чо ти так кричиш"? — А він кажи: „Бо я гадав, що мине коти задушє". — Так на плечех принїс коти аж до дому. І давав їм добре їсти і вони для того ксьондза дужи були добрі. Аж в пару рік оден кіт здох. І поховав він того кота, як сї належит, а той другий лапав єму миши, аш поки ни здох.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913. від Ник. Хімека з Далешева, п. Городенка.

XXXVIII. Ластівка.

314. Ластівки.

Ластівки собі у одного господарє в хатї в сїнех подобали мешканє і зачєли носити таку мнєконьку солому, такі бурінцї, і складати гнїздечко; в дзюбок болота і то разом укладают і маски. Наколи господарь постиріг, шо вони собі робє гнїздечко, прибив їм таку дощичку широку, шоби їм вігідно було до того гнїздечка приступати. І так вони собі балакают — тоти пташки, ласківки: „Се є наш господар добрий, він з нас є контетний, бо нам вігідно зробив, типер ми будем собі тут ґаздувати".

Нанесли вони собі яєц тай сидит одно на яйцєх — одно відлїтає, а друге сїдає, а на ніч то обоє тулє сї на гнїздї. І так вони тоти маленькі вісидїли. Як тоти сї пташки вілупили с тих яєц, так вони обоє балакают собі: „Пилнуймо обоє". Одно обгріває, друге поживку шукає. Аж вони зачєли уже сї сами на ножки збирати, аж тогди йдут ласківки обоє за поживком шукати. Так прилїтає, а воно кужде в перед головку пхає. Так годує і він і вона, аж віликіли пташки уже великі. Уже вони прубуют ликіти, добри лики, хробачки уже собі самі шукают і комашки і так балакає ласківка з ласківом: „А уже наші ґіти дадє си ради". — І молодї сподобали собі гнїздечка у другім

місци і так зробили, як старі; сплели, змастили і старих закликали в гості і їх погостили, поґєкували одни другим ї розійшли сї.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913. від Гр. Луцика з Далешева. п. Городенка.

315. Ластівка і пугач.

Сич намостив сибі гніздо під стріхою в карнизї одного купечиського дома. Поруч з ним намостила сибі гніздо ластівка. Вона зліпила сибі гніздо з грязї, притулила його прямо до карниза з наружі. Ластівка побачивши сича, каже: Шоб ни тривожить хазяїна сього дома, давай, ми будим жить де нибудь подальші. Жінки наші будуть сидїть на гнїздах, а ми будим гулять подальші од двора; ти, сич, будиш лїтать на церкву і там кричи, хоч на всї голоса, а я буду лїтать по вигону і понад річкою і буду тебе провідувать, прилїтати му до церкви. — Сич вилупив дїтей з радости, лїтав ночу до церкви і там весело кричав на пробі того, як чоловік смієть ся. Иноді з радости забував, шо він умовив ся з ластівкою ни тривожить хазяїна. Тїко вилїзе з гнїзда і ни спіє одлитїть од двора сажень на пять, починав кричать на литу і всю дорогу кричав до самої церкви.

Купець помітив, шо сич що дня вилїтав з його двора, засумував, подумав, шо сич віщує ни к добру. Призвав всих своїх приказчиків і почали шукать сичачого гнїзда. Обшарили всї куточки й закутки, а таки нагибали сичаче гнїздо. Розорили його, повикидали сичинят, вони бідолашні повбивались об землю. Заразом розорили і ластівяче гнїздо. Сич і ластівка побачивши таку жистоку росправу, дуже розгнївались на чоловіка. Од такого великого горя напала на них тоска, ни знали, шо їм робить і куди дївать ся. Дуже жаль їм було своїх малих дїток. Одного разу сич і ластівка посїдали на цирковну ограду і почали радить ся між собою, чим оддячить чоловікові за його вчинок. Сич каже: Ти, сестро, здатна прудко лїтать і можиш на литу зхвачувать з зимлї, шо вгодно, так оддяч чоловікові за себе і за мене. Схопи з огнища угольок, кинь на соломяну кришу на повітку або на хлїв і нихай загорить ся. Він тодї буде тямить, як розорять нашу домівку. Він розорив нас, а ми його розорим. — Ластівка подумала і каже: Та я зумію оддячить, огню я можу добуть, коли вгодно, тїко то бида, шо чириз його може чимало постраждать нивинних, бо огонь шуткувать ни

любе. Як би він жив на одшибі, тодіб так. — Ну, а чим же ми йому оддячим? — спитав сич. — А от шо, братїку, давай, ми попробуїм настрашить його. Як цим ни допечем, тоді уже візьмим ся за вогонь. Тепер ми, давай, зробим навпаки: місто того, шоб жить під стріхою, ми будим жить на дзвіниці, а співать і голосить по своєму горю будим літать до купця на кришу дома. Ти, сич, будиш жалїбно кричать, а я буду бить ся у вікно, де саме спить купець з купчихою.

Діждавшись ночі сич з церкви пирилитїв на дом купця і почав з горя жалібно кричать на пробі малої дитини; плакав і по кошечи нявкав, як ото кішки в мартї мїсяцї на горищі висїльної затягають. І так він що ночі робив, прилїтав і на всї голоса кричав. Купець всї ночі ни спав, вибігав на двір і кидав камінюки на кришу, хотїв прогнать сича. А сич з одного місця злїтав, а на друге сїдав і знов починав сумно кричать. Купець прохав сича, шоб він пиристав кричать і лаяв його: Якого ти біса кричиш? На свою голову покричи! — А сич ни звиртав уваги, а нарошне його дратував, починав кричать весило, наче хто сміяв ся по чоловічи. А потім знов починав жалібно кричать. Купець плюнув і пішов у хату. Лїг і ніяк ни міг заснуть, хоч очі віколи, з думки ни йшов йому сич. Так як о півночі прилитїла ластівка під вікно і почала бить ся в шибку, тріпала крилами. Купець почув і ще дужче засумував. Тут у його серце похолонуло і душа в пяти вийшла: Оце значить, нениминуче комусь умирать! — подумав купець. — Це уже по нашу душу навіща. — Купець почав лагодить ся умірать. Продав за бізцїнок свій магазин і все подвіря і посиливсь за городом на дачі. Купив сибі нивиличку хату на отшибі і жив там, шоб ни чуть крику сича. Сич помітив, шо купець вибрав ся з свого дому, пиристав лїтать на той дом кричать. А порадившись з ластівкою, почали навіщать купця на дачі. Купець з тоски захварав ни в шутку. Потім ластівка в одну темну ніч як раз о півночі политїла в поле, найшла там огнище, яке оставалось нипогасиним, біля його орачі грілись. Схопила вона з того огнища угальок і понисла до купця на кришу хати, а хата та була крита соломою. Ластівка кинула угальок на кришу; він там од вітирка розживрів, дав поломя. Криша в один мент взялась огнем, низабаром і вся хата була охвачина огнем. Купець з просонку побачив, що він увесь в огнї, біз штанів вискочив у вікна і тїкав у город, сам ни знав, куда і до кого. Жінка купця з пириляку ни попала, куда вискочить, там осталась і згоріла і все їх

добро погоріло. Гроші всї були дома і всї там зостались, погоріли до копійки. Купця взяли в болницю, він там поправивсь, одужав. Попрохав у своїх бувших приказчиків одежі, — йому надарили гуртом всього: хто дав штани, хто пінджак, хто чоботи і таким чином він прикрив свою наготу. Шо оставалось робить? Побирать ся було стидно, так він поступив до одного знакомого купця приказчиком за нивиличку ціну. Опісля того він догадав ся, за шо він постраждав, та було уже пізно. Либонь опісля того він всїм старшим і малим заказував, шоб вони не трогали ластівки і сича. Кажуть старі люди, шо розорять птичок, а особливо сича і ластівку, виликий гріх, бо вони врида ніякого нікому не роблють. У кого ластівка намосте гнїздо, той щасливий чоловік.

Запис. П. Тарасевський в Шебекинї. Курської губ.

XXXIX. Тетерев.

316. Лис і тетерев.

Голодна лисиця цїлий день никала по кущах, мусила роздобуть сибі якої нибудь їжі. Оснувала всї кущі, нїчого ни нагибала. Бігла вона мимо високого дерива, почула, шо між густих гілок шось зашилистїло; вона задрала в гору морду і побачила на дериві тетерева. Довго лисиця на його поглядала, все хвостом виляла і раз пораз облизувалась. Та тїко бида, шо високо він сидїв, ни можно було до його добрать ся. Лисиця зараз же пригадала хитрощ. Задрала в гору голову і каже: Терентій! я в столиці була, у вашого царя указ добула. — А шож там у йому написано? — спитав тетерев. — Там написано, шоб вам тетеревам ни стрибать по деревам, а гулять по зеленим лугам. — Тїко вона це проказала, чує, ни подалеко од лїсу собака гавка. Вона спитала тетерева: А шо тибі, Терентій, видно з дерива, хто до нас їде? — Та то мужик. — А іще хто за ним біжить? — Лоша. — А як воно хвіст держе? — Крючком. — Ага! ну прощай, а то мінї нїколи, треба до вечира всим птицям прочитать указ! — Побігла лисиця далї.

Зап. від Дм. Фесенка в Шебекинї П. Тарасевський.

Паралелї: В. Гнатюк, Етноґр. матеріяли з Угор. Руси, т. VI, ст. 7—10, ч. 7 (другий епізод).— А. Аѳанасьевъ, Народ. рус. сказки, т. І, ст. 23, ч. 11. — Antti Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 62. — Л. Колмачевскій, Живот-

ный эпосъ на западѣ и у славянъ, ст. 95. — **Літературні перерібки**: Bayki wybrane Ezopa, ст. 69—70, ч. 37. — C. Halm, Fabulae Aesopicae, ч. 325. — И. Мартыновъ, Басни Езоповы, ч. 36.

XL. Бузько.

317. Бузько і ястріб.

Бузьок ходив по очереті і збирав, що му сї трафит; а надлетїв ястріб тай кажи до буська: „Що ти там, нибоже, збираїш“? — А бузьок кажи: „Збираю, що є“. — Ястріб каже: „Можи би ми були оба собі якимис товаришами“? — Бузьок вітповідає до яструба: „Но, то будь“.

Ходє вони оба собі вже по очереті, збирают жаби, миши тай тим вони сї оба там годують. Ястріб каже до буська: Ти собі, нибоже, добри, жиєш. Ти їш мнєса добре, кілько хочиш“.— А бузьок каже: „То я маю з голоду вєнути, коли є що їсти“? — А яструб каже до него: „Ти будь тутка, а я зараз прийду“. — Яструб полеків до сила, а бузьок лишив сї на очиреті. Ястріб сїв у силї на гилю і дивит сї, де сї кури обертают. Кури повіходили на город тай зачєли сї порпати. Ястріб злетїв з дерева, злапав курку за шию, перекинув на себи і полеків від буськови на очирет. Прилеків він, сїв собі на очирет тай каже до буська: „Ходи, ади, вже маєм, шо їсти“. — Бузьок кажи: „Шос уже приніс с сила“? — „Ти“ — кае — „ни питай, али ходи сда, то будеш виґіти, шо я приніс“. — Бузьок прийшов від нему тай кажи: „Де ти такого мнєса роздубув“? — А він кажи: „Або в силї курий нима? В силї таких курий, як гною, — лиш їсти“. — А бузьок тогди кажи: „Можи би ми пішли оба? Я є трохи більший, як ти, то озму дві, а ти менчий, то одну“.

Ідут вони оба до сила. Прийшли від дворови, а в оґруді порпают сї кури. Яструб скочив на дерево, а кури зачєли кричєти. Пан дивит сї, а то яструб сидит тай хоче брати єго кури. Він увійшов до покою, взєв стрільбу в руки, як вімірив в яструба, а яструб лиш до зимлї грим. Бузьок уздрів, шо яструб уже ниживий, здоймив сї на крила і полетїв знов на свою туту мочєру. І так они сї оба розійшли.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Мих. Зубрея з Далешева, п. Городенка.

318. Як бузьок помирив миш із жабою.

Раз посварили ся миш з жабом і так ся зненавиділи, што єдна другій не дала през стежку прейти. І раз гварит жаба: Не мож ся обити, жеби єдна другій през стежку не прешла. І гварит жаба до миши: Будеме ся бити, але на смерт! — І зачали ся бити. Так ся били, товкли, што аж земля ся під ними трясла. Увидїв то боцан і злетїв на нї, хитив миш до дзюби, а жабу до лаби і піднюс ся на своє гнїздо і там їх зїв.

І. Верхратський. Про говор гал. Лемків, ст. 174.

Паралєлї: У фолькльорних збірках не знайшов я більше сього оповідання. — **Лїтературні перерібки:** Л. Селянський, Байки Езопа, ст. 51—52, ч. 36: Жаба, щур і каня. — Павло Свій, Байки, ст. 48. — Bayki wybrane Ezopa, ст. 132—135, ч. 65.

319. Бузьок і лис.

То раз лис запросйў до се́бе на пра́зник бу́ська тай нальлйў на дві тарілки квасно́го молока́. Йість сам і бу́ська припраши́йи. Бу́сько би рад молока́ ззы́сти, а́ли ни го́дин, бо ма́йи до́ўгий дзьуб, тай потара́хкайи тро́хи по таре́ли, а́ли ны́чо́ ни го́дин йі́сти. Али гада́йи собі: Чика́й, лиси, йа тибе́ та́кжи погошчу́. — І ўже по тым трактаме́ньты подьйкуваў ли́сови тай про́сит йиго́, аби́ він прийшо́ў до не́го. І забра́ў сьи і пішо́ў. Лис сыіў ко́ло дру́гойі тарілки, йісьть молоко́ і з бу́ська сьмійи сьи, шчо та́к го змудрува́ў.

Али ни задо́ўгий час зьібра́ў сьи лис, йде до бу́ська. Прихо́дит, звита́ли сьи, зачина́йи йиго́ прийма́ти бу́сько ў го́сьты. І кладе́ на сьтыіў дві фльа́шки такі, йак то йи від вина́ бутильки́, по́ўны пиче́ного мйа́са. І бу́сько йісьть і просит кума йісти. Лис ра́д би мйасо ззы́сти, а́ли шчо зро́бит, колй ни го́дин ды́стати. А бу́сько сам йісьть, бо він ма́йи до́ўгий дзьуб тай с фльа́шки по кава́лку виймайи. А лис посйдыіў тро́ха, ви́дит, шчо ны́чо́ ни зро́бит, забра́ў сьи тай пішо́ў, тай ми́слит собі: До́бри ти мине́ потрактува́ў, шче лы́пши, йак йа тибе́! — І ўже більши ни ку́мали сьи.

Зап. в липни. 1902, в Пужниках, Бучацького пов. від брата Філька.

Паралєлї: Сей мотив привязаний також до журавля (пор. ч. 323). Там указана дотична лїтература.

XLI. Журавель.

320. Журавель сватає чаплю. А.

Жи́ли собі́ на боло́ті жураве́ль і ча́пльи. Ску́шно було́ жура́ўльу само́му жи́ти, а ни ста́ло му па́ри, шчобѝ сьи ожини́ў с сво́йоў па́ртийов, з жураўли́хоў, і пішо́ў до ча́плы посва́тати йі́йі, шчоби з неў ожини́ти сьи. А вона́ йиго зганьби́ла, йак прийшо́ў: В те́би о́дыш коро́тка, но́ги лу́жи до́ўгі, корми́ти мине́ ни буде́ш маў чим, іди́ гет, ти з до́ўгоў ши́йоў! — І жураве́ль пішо́ў зо ўсти́дом до сво́го до́му. По ты́м сва́таньу розгада́ла си ча́пльи:Ску́чно миные буде́ сам́і жи́ти. Ось піду́ йа та посва́тайу сьи з жураўле́м. І прихо́дит і пирипрошуйи жураўльа́: Озьми́ мине́ за жі́нку. — А він йі вітповідайи: Іди гет, ти нидоро́слого ро́ду та нидо́брого. Було́ йти тогди́, йак йа тибе сва́таў, а тиnер: за двері! — І пішла́ ча́пльи с плачо́м і зо ўсти́дом до свого до́му.—А потым розгада́ў собі жураве́ль: Шко́да, шчом ни ўзьиў ча́пльу за жину́. Піду́ шче раз. — І прихо́дит до не́йі і пирипро́шуйи йі́йі: Ча́пли, піди́ за ме́ни за муж. — А ча́пльи йиму́ вітпові́ла: Гет з мо́йі ха́ти. Було мине́ тогди́ бра́ти, йак йа приходи́ла до тво́йі ха́ти! — І так вони́ до ни́нышного дньи хо́дьит і сватайут сибе́, али ни мо́жут пожини́ти сьи.

Зап. в липни, 1902 р. від Тимка Гринишиного в Нужниках. Бучацького пов.

321. Вередлива чапля. Б.

На одному болоті жив одинокий журавель; його дружину вбили, коли він литів з вирії. На те саме болото прилитїла чапля і теж була одна, як палиць. Скушно їм було жить в одиночистві. Надумав журавель оженить ся на чаплї. Причипурив ся і пішов до неї аж в другий край болота. Прийшов і каже: Чапля, виходь за мене заміж, я хочу на тобі жинить ся. — Чапля каже: Ни піду я за тебе. За мене кращі посватають ся. Такого нивдалого, довговязого і довгоногого жиниха я і в спасівку найду. Краще я буду сама жить, чим за тебе виходить. — Журавлеві стидно стало, шо чапля навязала йому гарбуза, пішов до дому похнюпивши голову. Прийшовши до дому сирдитий, він подумав сибі: Ну, матирі твої ковінька, ни хочиш за мене вийти заміж і ни треба, ни буду я зовсїм жинить ся; тепер хоч сама назвеш ся, так одкажусь.

Чапля оставшись сама, стала дожидать кращих женихів. Ішов по болоту чорногуз. Чапля побачила його і спинила: Куда ти йдеш, добрий молодець? – Та шукаю сибі їжі. — Скажи, будь ласкавий, шо ти, жонатий чи парубок? — А шо хіба? — Та я так спитала. — Я ще парубок, коли тибі хочить ся знать. — Знаїш шо, добрий молодець, оставай ся зо мною жить. Я теж одинока, сама скучаю. Ти мінї вподобав ся, подружим ся і будим вмістї жить. — Чорногуз каже: Ни хочу я с тобою дружить ся, бо я ще ни одурів; у мене є кращі тебе на приметї.

Чапля засоромилась, більше ни стала з ним розмовлять. Опісля того вона ждала, ждала, нїхто ни йде сватать ся. Тут вона одумалась: Дурна я, на шо я одказала журавлеві, чим він ни паринь? Все ж таки в двох краще було б жить, чим одні тоскувать. Піду я до журавля сама і скажу йому, шо я согласна вийти за його заміж. — А то він як найде собі дружину, тодї вже пізно буде. — Поплилась чапля чириз усе болото до журавля. Прийшла і каже: Журавель, я пиридумала, тепер я согласна вийти за тебе заміж, возьми мене. — Журавель каже: Нї, сестро, булоб тодї соглашать ся, як я до тебе приходив, а тепер я роздумав жинить ся; краще я сам буду віку доживать, чим таку паскуду брать. Ти всяку нечисть їси, гидко й згадать про тебе, а ти ше мене зганьбувала. Іди геть од мене, я господин благородний, питаюсь картошками та зерном, а ти никчемна твар, а ще задумала виридувать, пирибираїш жинихами.— Заплакала чапля, стидно їй стало, шо журавель її так оканфузив. Пішла вона до свого гнїзда похнюпивши голову. Вона ни раз жалкувала, шо одказала журавлеві: Дура я набита, було б виридувать, та виходить за між за журавля, а тепер цїлий вік доведеть ся дївувать, томить ся душою! І так ни довилось їй з журавлем подружить ся.

Зап. П. Тарасевський в Шебекинї, Курської губ.

Паралєлї: А. Аѳанасьевъ. Народн. рус. сказки, т. I. ст. 53, ч. 36. — Л. Колмачевскій, Животный эпосъ на западѣ и у славянъ, ст. 169—170.

322. Журавель угощує лисицю. А.

Одного разу ходила собі по лїсї лисичька і подибала журавля. І так си они обзнакомили, шо навіть си покумали. Але одного разу запросила лисичьтя журавля у госкі і прилагодила для него файну страву: узєла, на таріль розмастила масла і поклала на стів тай просит харчювати. Але кум-журавель сїв, а она

просит: Кумцю, прошу, чим хата богата, тим рада. — Журавель усе дзьоб по тарели, а то не мож їсти... А лисичьтя усе єзиком лиже, лиже, а журавель дзьобав, дзьобав і пішов від куми голодин.

На другий день запросив журавель лисичьтю до себе у госкі. Він наварив мяса, барабулї, фасуль, файно шкварками заправив, накроїв на кавальчіки і набив того повну флєшку з дуже довгов шийков. Приходит лисичьтя до хати, а журавель каже: Дуже вас просю, кумочьтьо, до стола! — І бере журавель і кєгне по кусникови мєса із фляшки і їст, а лисичьтя ни годна; пхає голову — ни мож, пхає лапку — ни мож. Але она єзиком докола флєшку лиже, здає си ї, шьо їст і смашна їда витко, а єзик сухий; троха коло склєнки не умлїла із голоду. Але каже: Дай вам, Боже, здоровлє, кумцю, за вашу гостину! І пішла собі до дому. І від того часу не мают журавлї з лисами жадної приязни.

Зап. від Николая Семотюка Ст. в Карлові, Снятинського пов. 1913 р. А. Онищук.

323. Журавель і лисиця. Б.

На болоті в очереті на купині жив журавель, там же трохи одалї жила лисиця. Вони що дня зустрічались, їм нираз доводилось висти між собою розмову про своє житя. Разів два ходили в куми до дрохви. Одного разу лисиця попрохала журавля до себе в гості: Приходь, куме, до мене в гості, а то ми з тобою уже давно познакомились, а досї одно в другого ни були в домі. — Добре, кумасю, сьогоднї зайду.

Лисиця побігла до дому, наварила молошної каші з манної крупи, розмазала її по тарілцї і дожидала гостя. Прийшов журавель, лисиця заходилась його угощать: Їж, їж, куме, ни скісняй ся, будь як дома. — Журавель нахилив голову до тарілки, довбав, довбав носом по тарілцї, нічого ни зачипив, у рот і одної крихотки ни попало. А лисиця ни дрімала, швиденько язиком лизь-лизь і живо опорожнила тарілку. Потім каже журавлеві: Ни положи гніву, куме, більше потчувать нічим, чим багата, тим і рада... Журавель дуже розгнївавсь на лисицю за її бізсовісну хитрощ, а нічого на це ни сказав, а тіко подумав: Погоди, к...ва дочка, я тебе угощу іще ни так, будиш довго згадувать кума! — Журавель ідучи од лисицї, в свою чергу попрохав її до себе на обід. Приходь же й ти, кумасю, до мене зав-

тра, я приготую смашний обід. — Добре, добре, прийду, твоя гостя.

Журавель добув кубушку з вузеньким горлом і глечик з широким горлом. В кубушку наложив рисової каші з маслом, а в глечик укинув мишу і стояв, дожидав гостю. Дивить ся, мчить ся лисиця. Він низько поклонив ся і каже: Милости просю, кумасю, сїдай обідать, у мене обід з двох блюд. — Почали вони обідать; журавель раз пораз устромляв голову в кубушку і на весь рот ковтав кашу. А лисиця виртїлась біля кубушки, хвостом виляла та тїко облизувалась, — а каші дістать ни могла. То понюха, то лизне край горла кубушки, то пильно подивить ся в середину, а голову нїяк ни можно було просунуть. Лисиця баче, шо журавель уже доїда кашу, одійшла од кубушки і приступила до глечика. Побачивши в глечику мишу, сказала: Ти, куме, доїдай кашу, а я приймусь за друге блюдо, аби швидче.— Лисиця кинулась до глечика і на силу всунула в нього свою голову, саме в горлї дуже туго йшла. Просунувши в горло голову, лисиця почала клацать зубами, ловила мишу. Мотала головою, поки миша попала їй в рот; вона схрупала мишу і почала пригадувать, як їй ослободить свою голову. Журавель доїв кашу і каже: Ни положи гніву, кумасю, угощать більше нїчим, чим богат тим і рад...

Лисицї стидно стало, шо вона чириз свою жадобу влїзла в глечик з головою і нїяк ни може висунуть звідти голову, побрила од журавля вмістї з глечиком. Лисиця зблудила з дороги і поплилась, куди попало; наткнулась вона на пастухів. Пастухи похватали кійки, окружили лисицю і почали її буздикать кійками; вона куди не поткнеть ся, все на кійок наткнеть ся. Пастухи добре таки їй ребра напарили, хотїли до смерти вколотить, та один хлопиць нивзначай ударив кійком по глечикові і розбив його. Лисицї тодї видно стало, куди тїкать, шмигнула од пастухів і помчалась, шо єсть духу, аж куріва вставала. З того часу дружба між журавлем і лисицею розсохлась. Лисиця утїкла в ліс і вже більше з журавлем ни зустрічалась.

Записав П. Тарасевський в Шебекинї. Курської губ.

Паралєлї: І. Франко, Коли ще звірі говорили, ст. 11—12, ч. 3. — А. Аѳанасьевъ. Народн. рус. сказки. т. I. ст. 24. ч. 13. — Antti Aarne, Finnische Märchenvarianten. ч. 60. — O. Hackman. Märchen der finnländ. Schweden. ч. 60. — Пор. також повисше ч. 219. — Л. Колмачевскій, Животный эпосъ на западѣ и у славянъ, ст. 46. — **Лїтературні перерібки**: Павло Свой. Байки. ст. 51: На штуку штука. — Bayki wybrane Ezopa. ст. 35—36. ч. 18. — Избранныя басни

Езопа, ст. 55. — Phaedri Augusti liberti fabulae Aesopiae, ст. 18—19, ч. 26 і ст. 207, ч. 33. — C. Halm. Fabulae Aesopicae, ч. 34.

324. Журавель зимує в лисиці і вчить її літати.

Зостріли ся журавель з лисичкою у лїсї. Журавель каже: „Прийми мене, лисичко, на зимівлю, то я тебе научу летати“. — Добре, — каже лисичка“. Приняла його лисичка; от і жиють вони у лисичій норі.

Аж дознались стрільцї, що в норі жиють журавель з лисичкою; стали вони розкопувати ту нору. Лисичка й каже до журавля: „Кільки в тебе думок? „Десять, — журавель каже. — А у тебе кільки“? — Їдна. А далїй знов каже лисичка до журавля: Кільки в тебе думок“? — Девять. А у тебе кільки“? — „Їдна“. — Послї знов лисичка каже: „Кільки у тебе думок“? — „Вісїм. А у тебе кільки“? — „Їдна“. Да так усе лисичка питає журавля, а той усе по їдній зменшує. А далїй лисичка каже, — коли вже стрільцї близше почали копати: — „Кільки, каже, у тебе думок“? — „Їдна“, — одказав журавель. — „А у тебе“? — Їдна!... „Якаж у тебе думка“? — А журавель каже так: „Я ляжу поперед у норі і притаюсь, буду наче неживий; вони мене й візьмуть у руку, почнуть роздивлять ся, то ти утїкай; вони кинуць ця до тебе — тодї й я полечу“.

Докопали ся стрельцї до журавля, узяли його в руки, тай кажуть: „От тобі і на! Лисиця задушила журавля. Киньмо його, то вже наш; докопаймо ся ще до лисицї“. — Тільки вони це кажуть, а лисиця з нори — фіть! — пішла у лїс... А журавель — пррх!... полетїв.

Отто й почали вони скликати ся до купи, журавель з лисичкою. Лисиця каже: „Куме“! — А журавель: „Кумо“! — Лисиця каже: „Куме“! — А журавель: „Кумо“! — Лисичка й каже: „Гов“!

Поскликались вони до купи. Лисичка каже: „Научи ж мене летати за те, що я тебе перезимувала, — як у нас по уговору“. — „Добре, каже журавель. Сїдай на мене“. — Лисичка сїла на журавля, журавель підняв ся в гору так, як з хату, пустив лисичку на землю, дай каже: „А що, добре летати“? — „Добре“! — Журавель спустив ся до неї, тай каже: „Сїдай на мене знов“. — Вилетїв журавель так, як з хату, пустив її й питаєць ця: „А добре летати“? — „Добре“. — „Сїдай же ще на мене“. — Лисичка сїла, а журавель підняв ся з нею високо — високо так, що й

оком не бачити, — знов пустив лисичку, тай питаєць ця : „А що, добре летати“? — Дивиць ця — аж тільки кісточки лисиччині лежать. Журавель покинув лисицю, дай полетїв собі.

П. Рудченко. Нар. южнор. сказки, т. I. ст. 30—32, ч. 17.

Паралєлї: Се оповідане зложене з двох мотивів: а) Журавель зимує у лисиці. б) Журавель учить лисицю лїтати. До другого мотиву пор. висше ч. 269—270 і ч. 279. — До першово мотиву: H. Wlislocki, Märchen und Sagen der transilvanischen Zigeuner, ст. 132—133, ч. 60. — J. Hahn, Griechische u. albanesische Märchen, т. II, ст. 103—104, ч. 91. — W. Radloff, Proben der Volkslitteratur der türkisch. Stämme, т. I, ст. 214—215, ч. 1. — Brüder Grimm. Kinder- und Hausmärchen, т. I, ст. 341—342, ч. 75. — A. Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 225. — J. Bolte und G. Polivka, Anmerkungen zu den Kinder- u. Hausmärchen der Brüder Grimm, т. II, ст. 119—121, ч. 75. — Л. Колмачевскій, Животный эпосъ на западѣ и у славянъ, ст. 108.

325. Провчений журавель.

Голодний вовк на болотї піймав гуску і почав її трощикувать прямо з пірєм і кістками. Одну кістку ни пиритер на зубах, застряла в горлї, стояла в поперек горла. Вовк виртївсь, виртївсь, нїчого ни міг поробить; уже він надувавсь проковтнуть і силкувавсь вихаркнуть, кістка ни подавалась нї назад, нї на пиред. Вовк побачив журавля, побіг до його і почав прохать: Будь ласкавий, ратуй мене, а то я загину нї за понюх табаку. — А шо тибі, вовче, треба? — Витягни мінї з глотки кістку, я тибі чим нибудь оддячу. — Вовк роззявив свою пельку. Журавель підійшов, застромив свою голову в рот вовкові, нащупав носом в глотці кістку і витяг звідтїль. А далї журавель, каже: Ну, давай же мінї, вовче, шо небудь за роботу. — Шо ти, довговязий, очманїв, чи шо? Ти моли Бога, шо твоя голова осталась цїла. — Так тиж сам поступивсь оддячить за роботу, я ж тебе од смерти заборонив. — Оце тибі, журавель, і оддяка, шо пускаю тебе живим, а будиш домогать ся, так буде й тибі те, шо гусакові. — Журавель дай Бог ноги од вовка і з того часу боїть ся до його підближать ся.

Чириз тиждинь, а може й чириз два, дикий кабан натрапив на дохлого зайця і почав його глитать. Кабан дуже проголодав ся, горазд ни пириживовував, ковтав цїлком. Одна дебела кістка з заячого плїчка ни пирижерта зубами попала в глотку і стала в поперек. Кабан прибіг до журавля і каже: Будь ласкавий, ратуй мене, а то я подавив ся і нїяк ни ослобонюсь од кістки. — А журавель каже: Нї, брате, я за це дїло ни бирусь, я вам ни лїкар. Я одному поміг і на віки закаяв ся. — Ради Бога обра-

туй, я тибі оддячу. — Знаю я вашу оддяку, один научив, тепер годі. — Та шо ти, Бог з тобою, яж тибі ніякого зла ни чинив. Заборони мене од смерти, вік буду за тебе Бога молить. — Ні, боюсь, може ти й порядошна звірина, тіко тепер я чириз поганих і хорошим ни вірю. Своя шкура дорогша твоєї. — Журавель піднявсь і политів геть од кабана. А кабан так і загинув од кістки.

Зап. П. Тарасевський в Шебекині. Курської губ.

Паралелї: У фолькльорних збірках не знайшов я сього оповіданя. — **Літературні перерібки:** М. Старицький. Байки, ст. 33—34. — Л. Селянський. Байки. Езопа, ст. 34—35. ч. 23. — Байки И. А. Крылова, ст. 194—195. ч. 12. — Bayki wybrane Ezopa, ст. 106. ч. 51. — Я. Жарко, Байки, ст. 21—22. — Избран. басни Эзопа, ст. 9. — W. Hertzberg, Babrios Fabeln, ст. 44. ч. 94. — Phaedri Augusti liberti fabulae Aesopiae, ст. 8—9. ч. 8 і ст. 189—190. ч. 8. — А. Измайловъ. Басни, ст. 27—28. ч. 12.

XLII. Деркач.

326. Деркач і шпак у пана.

Один ґазда косив конюшину тай надибав в конюшині диркачє; злапав єго тай кажи: „Буду мати добру вичерю, бо то смачне мнєсо з диркачів“. — А деркач каже: „Який ти дурний, хлопе. Ти би мене їв, ти знаєш, який я мудрий птах? Ти би мав за мене великі гроші“. — Тай кажи: „Попусти мене в руці, бо я упрів троха, то най сї вітхолоджу“. — Хлоп був дурний тай попустив, а диркач утїк. Тай хлоп підсїдав на то гнїздо, аби єго ше раз злапав і злапав другий раз тай кажи: „Вже я типер тибе ни пущу, бо ти мене перши змудрував“. — Приносит до пана тай панови продав там за корону ци за ринцкий. Пан поставив деркачє в клїтку тай диркає все собі і диркає. Приходит хлоп другий раз до пана, тай диркач кажи: „Видиш, хлопе, ти гадав, шо минї зле зробиш, а ти минї добри зробив. Я такє їм, якогом ше не їв: цукор, мнєсо — вітколи жию на сьвікі. Типер утвори вікно, впусти минї сьвіжого повітрє; а втвориж клїтку тай помацай, який я вже ситий“. — Але хлоп був дурний, ни міг собі зміркувати, шо наколи він вікно утворит і клїтку, то диркач утиче. Хлоп утворив, а диркач с клїтки фур і полеків. Тай кажи тогди до того хлопа: „А видиш, який ти дурний, я тибе змудрував“. — Хлоп бере тай плаче, бо пан буде бити.

Війшов від пана, йде, а шпак зашпотав сї у колопнинї, пообвивав ноги тай скакає по колопниню. А той хлоп до него

тай хочи злапати. Вже сї втїшив тай кажи: „Я зараз злапаю тай дам панови намість диркачє“. Приходит від шпакови тай кажи: „Я тибе злапаю зараз“. — А шпак кажи: „Та добри, бо я вже старий, ни можу отриманє найти і вжем за старий тай за слабий“. — А той хлоп кажи: „Та се дуже добре, я зараз злапаю тай дам панови“. — „Но, живо мине роспутуй, бо мине дужи ноги болє“. — Чоловік узєв тай розпутав і нисе перед пана, а пан кажи: „Се добрий є птах, али навчи єго говорити“. — Той хлоп кажи: „Добри, я навчу єго говорити, але най побуде ше в пана“. — Тай пан дає шпакови їсти, а шпак файно співає. А той хлоп надійшов тай кажи: Чикай, я тибе украду, коли ти так файно співаєш“. — Як сказав, так зробив. Украв, приніс до дому тай сховав дома клїтку на полици. Але пан бере тай шукає за тим шпаком по сусїдах; прийшов до того хлопа тай кае: „Шпачку, де ти є“? — А шпак кажи: „Я є тут, тут, я від свого пана нїгде ни йду, то мине він украв“.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913. від Пр. Дичука з Далешева, п. Городенка.

Б. Домашні птиці.

XLIII. Індик.

327. Індикове весілє.

Сподобав собі индик качку; каже він до неї: „Може би ми сї обоє пожинили“? — А вна кажи: „Добри, я тибе люблю, я за теби піду“. — Він сї журит, хто єму в дружби піде. Пішов він до гусака, кажи: „Можи би ти минї в дружби пішов? — І гусак приймив сї, шо піде. А вна пішла до качок, аби в друшки ї пішла качка. (Питаю: „А чому він ни йшов до индика“?— „Бо ни було в того ґазди більши“.) — І качка сї приймила, шо піде. А кугута за музику наймили. І весїлє хороше зробили. Кіт мнєса пристарав, а кінь напій привіз. А слюб давав баран. Як тото сї порозгравало, як тото сї порозгулювало, — то сї було на що подивити; вітак то всьо стало, спочило, поприсипєло сї троха і повставали і поснїдали і кужде до свого пішло. І качка з индиком файно ґаздуют і до сего чєсу. Индик хорошо співає, а качка потакує. Так їм іде, шо ліпши ни можи бути.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913. від Гр. Лущика з Далешева. п. Городенка.

328. Індик і гусак.

Індик з індюшками пас ся на вигонї. Підійшли до них гуси. Індик настобурчив своє пірє, од чого зробив ся в троє більшим і ходив то в зад, то в пирід і раз пораз гримів, здавав згук своїм пірям настобурчиним. Гусак пас ся по траві, ни звиртав на індика уваги. А далї підійшов поближче до індика і теж ни звиртаючи на його уваги, щипав сибі помалу травку. Індик іще

дужче надув ся і сирдито промовив: Шо ти, нивчтивець, топчиш ся тут? Ни бачиш, хто біля тебе стоїть? Геть од мене; ти довжен стать пиридо мною на витяжку. Хіба ни бачиш, шо у мене голова в красному убраню? Я той же самий генерал. Гусь ти лапчатий, ни понїмаїш сьорта людей і птиць. Ти подивись, у мене на голові красна шапка. — Гусак зничевя підняв голову, подививсь і каже: По моєму ми для Бога і для людей всї однакові. Нїже я ни завидую тому, шо у тебе красна голова, бо я чув таку пословицю: Дурак красному рад. — Твоя пословиця до мене ни підходе, бо я навпаки красного ни вважаю, а шо у мене голова красна і уквічана разним колїром, так я тому ни причиною, так мінї Бог дав; він цим одличив мене од инших птиць, значить, я ни простого роду. У мене голова красива. — Гусак каже: Твоя голова хоч і красива, та дурна. Та вона тїко тибі показуїть ся красивою, а иншим вона кажить ся страшною. У тебе голова на гадючу похожа. Твоєї голови і ніг люди ни їдять, собакам викидають, а гусей всих їдять і гусяче піря дорогше вашого. Гусячий пух царі і то бируть сибі на подушки, а твоє піря нїкому ни нужне, його мужики і то ни вживають, викидають геть. — Індик дуже розгнївав ся на гусака, готов був задушить його та побояв ся, шо один ни здолїє. З виликою досадою індик пішов геть од гусака.

Запис. П. Тарасевський в Шебекинї, Курської губ.

XLIV. Когут.

329. Курка дорадниця.

Була одна баба; ни мала нїчо, лиш хатину, а коло хати ходила одна курочка. І спала з нев на пичи курка і ходила по полю, скрізь, де баба там і курка. І так чириз лїто гудували сї вони. І жили пів зими з зашпарованого хлїба. Аж прийшло сї, ни стало їм їсти в зимі. Баба стала і думає. А курочка питає сї: „Чо ти, бабуню, думаєш“? — „Ой я тобі ни скажу“. — „Скажи, я тибе можи розвеселю“. — „Ади ни маєм шо їсти, прийде сї з голоду гинути; али я собі дам раду, я тибе заріжу, зітну тобі голову і якос перегодую сї до весни“. — Курочка стала, засумувала сї тай кажи: „Та шо ти, бабуню, мого мєса ни будеш до лїта їсти. От послухай мине, я тибе пораджу. Піди по силї, назбирай собі роботи, то шити, то прєсти, і назбираєш збіже,

аби була хоть кила і будеш мине збіжєм годувати, я буду яйці нести, то борши дожиєш до літа".

Послухала бабуні, пішла по силї, напрєтала такої роботи, що мала аж до весни. І курочка ззїла збіже, бо чужі кури приходили, помагали їсти. Прийшло сї знов на весні, нима шо нї курочцї дати, нї самі ззїсти. „Ну шо типер будем робити"? — Кажи курочка: „Типер уже іти сапати помагати комусь тай якос дожиєм до жнив". — І баба пішла сапати до одного газди, а тхір зайшов тай курку задусив. Прийшла баба — ни застає лиш пірє по обістю. Зачєла дужи плакати, шо така була добра курочка, шо ї нараджувала, шо має робити. І с того зафрасувала сї тай вмерла.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913. від Леся Луцика з Далешева, п. Городенка.

330. Добра квочка.

Одного разу віпустила ґаздинє квочку с курітами на двір, а ворона надлетїла, сїла на дах і говорит до квочкі: „Ото, яка ти дурна — так ходиш с курітами і мутузок сї за тобов кигає. Ади, я собі свобідна". — А квочка зачєла сї з нев сварити, бо знаї, шо вна ї так гулит, лиш хоче курє узєти; і зачєли сї сварити. Квочка взлостила сї, вілїзла на дах за воронов, ворона вперед, квочка за нев, а ястріб залеків і забрав всї куріта. І вітак ґаздинє мусїла насаджувати другу; та друга була тиха, нїколи сї ни злостила і шо ї допікали, вона нїколи ни лишєла своїх курєт.

Зап. І. Волошинський в падолистї. 1913. від Леся Луцика з Далешева, п. Городенка.

331. Чим скінчила ся сварка курки з качкою.

В одної ґаздинї була качка, курка й когут. І зачєли сї сварити качка с курков. Кажи курка качцї: „Ти нихлюйо, ти їш за дурно хліб ґаздини, навіт ни несеш сї; знисеш на місїць дві яйци тай уже, а я шо днини з яйцем". — Тай так с сварки зачєли сї кусати. Качка тов лопатков шуркне курцї в вола тай ни можи нїчо зробити, а курка як качку дзьобни в воко, то аж качка сьвіта не видит. І так кусали сї — курка вібрала качцї обоє очі.

Пішла качка до когута скаржити сї. І когут кажи так: „Як ти ї вібрала очи, типер будеш водити за тту кару“. — Узєв, зєзав їх мотузком тай кажи: „Іди, веди ї, куда вна собі хочи“. Завела курка качку у город коло верби тай кажи: „Скакай, бо ту фоса велика“. — Качка як скочила тай у вербу. Кажи: „Чикай, скажу я когутови“. — А курка кажи: „То була фоса, але трафила сї верба тай ти сї вдарила, то вібачєй“.

І веде далї. Веде попри став, а качка зачула, шо в ставі качки кричєли; іде попри берег і закигла курку с собов у став. Тай качка вміє плисти добри, а курка ни вміє. Зачєла нев гонити по ставі тай курка сї втопила. Утопила сї і овисла і зачєла кигнути й качку в воду за мотузок. І качка сї задушила, бо мотузок був привєзаний до шиї.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913. від Леся Лушка з Далешева, п. Городенка.

332. Когут і курка.

Був когут і курка, але когут був дуже гонорний. Раз вілеків когут на пліт, а з плота на оденок тай збив крилами і каже: Кукуріку! Кукуріку! Кукуріку! — А половик з далека уздрів єго на оденку тай лиш фа! Курка сховала си, бо була ниско, а когутик скрутив си сюди-туди, а половик тимчасом імив.

Хто гордий, тот смерти поживає.

Зап. від А. Терентюк у Карлові, Снятинського повіта Антін Онищук.

333. Як кури погостили у лиса.

Була хата під лїсом, сигів у нї господар такий, ни богач, анї бідний; мав він досить курий; але як то лїтом буває, шо чоловік мало їсти курем дає. Ходє кури по городї, пасут сї, город єго припирає до лїса і кури, як пасли сї, так прийшли аш під лїс. Аж віходит з лїса двоє курий диких, вздріли сих курий простих і зачинают до них говорити. Питают сї, чи вни мают шо там пасти, чи їм їсти ґазда дає. А прості кури кажут: „Хоть паші є, али ми день в день пасем сї тай паші спасає сї“. — А вни кажут: „Якжи вам так мало тут паші, хогіт з нами“. — Хоть багато курий бояло сї йти, лишень штири куркі і пєтий когут відважили сї і пішли с тими.

Ідут вони лїсом, пасут сї і вже троха і обдалику від краю вігійшли, аш там на дереві є воронїчє гнїздо. Ворона постерегла їх, злїтає собі з гнїзда від ним, питає їх: „Шо вас за біда вігнала в лїс“? — А тих диких питає: „А може то ваші фамілїя“?— Вони кажут: „Хоть фамілїя, ми мало їх кимим, алем сї здибали тай уже сї разом погостимо“. — А ворона кажи: „Може би я ще з вами була разом, пасла сї“? — Кури кажут: „Або ми вам бороним, можите сї з нами пасти“.

Ходє вони, пасут сї, али ворона ни привикла пасти сї так, вона думає в свої голові, шо коби вна хоть одну курку здурила. Але кури сї гурту тримают тай ворона боїт сї зачіпати; нарештї відблукала сї курка одна від курий, аж ворона здоймила сї на крила, скочила на курку, ковтнула дзюбом у голову; зробила курка крик, а від того крику зробили і решта кури крик.

На тото наґійшов лис тай той крик почув; думає сам: „Шо се є? Чи се кури? Я їх і в селї рітко виджу“. — Але ни вагує тай іде від ним, лигонько ступає, щоби вони сї не спудили; як опинив сї нидалеко них, так зараз остро до них скричєв: „Шо то, ви тут є найстарші, шо робити крик у лїсї? Таже ви“— каже — „знаєти, шо я до лїса належу“. — Кури зачєли росказувати, яким чином вони зробили крик. „Ми“ — кажут — „зайшли в лїс і паслим сї і ворона з нами. аж тимчєсом ворона“ — кажут — „так сї моцно обиспечила, шо хокіла з межи нас одну забити“. — „А виш“ — кажи — „чо ї так вірити? Тажи“ — кажи — „ворона є найгірша, зрадлива віра. Тажи вона“ — кажи — „якби так ходила по селах, як я ходжу, то би й одної курки ни було на сьвікі. Таже“ — каже —„я вас троха пізнаю, шо ви відай того ґазди, шо тут сидит під лїсом“. — Когут з охотов оповідає: „Се“ — кажи — „правда, ми сего ґазди“. — Али“ — кажи лис — „чо вас так мало прийшло, таже вас є більши у того ґазди“. — „Бо нас так мало війшло; на другий раз прийде нас більши“. — Каже лис: „Як я вас добре пізнав, то я вас прийму типер у госкі“. — Кажут кури: „Коби ми не мали якої зневаги і в вас так, як тут нас запросили“. — Але лис каже: „Та де, в мени в хатї буде знивага вам? Тажи я вас — кажи — „позасаджую поза сків тай погощу вас тай ще й до дому вітпроваджу“. — Так кури відважили сї на тоти слова єго; приходє від норі тай кажи лис: „Ви лїсти в пиред, а я уже буду на самім послїдку“. — Як позалазєли кури, а він за ними

тай каже їм: „Ви вже сї більши гостити ни будете, лиш в мени".— Подушив усї тай конец.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Мих. Чернецького з Далешева, п. Городенка.

334. Як когути правували ся.

То було два когути, а сусїдний сї внадив третий до тих курий. І вони собі радє сї тоти два: „Шос би то зробити, аби ми єго в дріт уловили". — Там, де він мав пирихід, узєли й заснували тим дротом, шо має колючки. Зачєли вони за ним гнати, він цирис дріт тай якос заскалив тоту колючку саме у долоню, де є трохи полотна. І повісив сї цирис той дріт. А курка прибігла тай його ковт у голову с тої бурси самої, шо він. „А за шо" — каже — бєш"? — „А ти чо там ходив"? — питає єго. — „Та там забавку робили, то мине покортїло". Прийшла друга, якос роспутали той дріт, виймили тай уже він пішов; колиж він калїка — уже храмає, бо прибиту ногу має. „І шош" — кажи. — „Траба позивати" — радит сї с курками. Али чос він нибиспешний, ци єго справа війди.

Аж ту кітка картами кидала; він сї довідав і прийшов до неї, кажи: „Кинь минї картами, бо там два когути підложили на мени силце тай я їх хочу позивати, бом собі покалїчив ногу; ци я віграю ту справу"? — Кітка кинула картами, кажи: „Віграєш, можиш позивати сміливо". — Зробив він поданє, поприходили їм фирлядункі всїм тром. Прийшли вони на термін, а був тото читвертий когут, шо їм справу робив, а також був білий. Питає єго, як почитав го і тих винуватцїв: „Ти чо там ходив мижи тих двох"? — „Ой я" — кажи — „ходив, бо вни там робили якус забаву, празник; мине покортїло забавити сї, а вони на мени підложили дріт тай я собі ногу скалїчив дужи". — Засудив їм той сендзьо, читвертий той когут — по три добі до арешту, а кошту анї раз.

Вони війшли на коритарь тай як сї зачєли бити... аж того третого роскирвавили. А він типер бануе на ту ворожку, шо єму картами кидала — кітку. — „То вна минї вгадувала, шо я віграю справу, а вони мине так обковтали, аж роскірвавили. Він вернув сї до неї тай кажи: „Ни призначив минї сендзьо кошту". — „Ну, а шош ти хоч, таже вони дістали по три добі арешту; бо певно пан сендзьо забув за кошт, а тобі ни було сї в них упоминати на коритари, бо саміс собі завинив. Я усьо

тобі вгадала. На другий рас там не йди, бос калїка на одну ногу, а вітак будеш ше й на другу“. — І вітак він закликав ту ворошку-кітку в госкі і погостив ї. „Добре“ — кажи — „я тибе послухаю, бо ти мене добри радиш.

Зап. І. Волошинський в грудни, 1913, від Гриця Луцика з Далешева, п. Городенка.

335. Когут перехитрює лиса.

Давного чєсу сидїв в одного ґазди когут на єблинцї коло хати. Нараз надбіх видкис дуже голоден лис й вздрів когута тай погадав собі: „Ото була би добра їда з когута, коби лиш мож єго єкос вітив з дерева дистати на землю“.

Хєтро обиздрів си лис и пишов пид ту єблинку, шо на нїй сидїв когут тай зазерає до кугута д горі, а когут пидлетїв шє май вишше, єк уздрів лиса, шоби бути безпечнїйшим перед своїм ворогом. Але лис узєв си на спосіб и зачєв до кугута говорити: „Чього ти си, побратиме, мене боїш и не идеш на землю д минї, шоби ми собі разом шош побесїдували та порадили си, але вкікаєш чім раз вишше на дерево! Хіба ти ни чув, шо міжи звірьми вже мир став, шо вся звірина має жити по братски й ни можна вже одни одним кривду робити, а нам лисам курий їсти“!

Та когут був таки ни дурний и видповідає: „Та я про такий мир шє нїчо ни чюв. До нас такий бефель ни доходив“.

„Єк то“ — нїби з обуренєм перервав знов лис когутови — „може бути, шоби ти про цес мир нїчьо ни чув? Таже то наш король звірячий лев видав такий бефель и так муси бути. Хто би того ни слухав, смертьов умре“.

„Нї, я таки нїчо ни чюв про це“, — видповів когут лисови и кудас далеко задивив си в тот бик, де був лїс.

„А шо ти кудас задивив си так и ни идеш д минї? — запитав лис когута, єк уздрів, шо кугут так си приєзно диви у лїс, а й лис зачюв брехане котюг, тай керекир людий.

„Куда я си дивю“? — зачав спокійно говорити когут до лиса — „ади, генде з лїса идут стрільцї з котюгами, то я си на нї дивю, єк уни файно суда просто на нас идут“.

„Ов“ — обизвав си настрашено лис — „коли так, то ти будь здоров, а я втікаю борше отуда гет з перед котюг“.

„Та чього втікаєш“ — вспокоював когут лиса на збитки вже — „таже тобі котюги нічьо ни скажут, коли ти мені кажеш, шо король звірєчий лев видав острий бефель про мир“.

„Ага нічьо ни скажут“ — видворкнув злисно лис, утікаючи шо нога затєкне — „ануж котюги ни дистали шє того бефелю, може до них суда шє цес бефель ни дийшов и можут з мене зараз шкіру здерти“.

Хєтрий лис утік злисний до ліса, шо ни вдала си єму штука здурити когута и шє мало смерти ни пожив. А когут лишив си далї на єблинці сміючі си з лиса, єк тот рвав перед котюгами.

Зап. у Львові, дня 19/2. 1916, Петро Шекерик-Доників.

Паралелї: Пор. повпсше ч. 316: Тетерев і лис.

336. Як когут вибив курцї око.

Півінь і куриця забрили в сад. В саду понаравились їм вишнї. Півінь каже: Я зличу на вишню, буду зщипувать ягоди і кидать до долу, а ти збірай їх до купи, а потім я зличу і будим вмістї їсти. — Півінь зібравсь на вишню, одщипував по ягідцї і бросав до долу, а куриця підбирала і складала їх в одну купу. Куриця задрала в гору голову, дивилась, як півінь зщипує ягоди, а півінь на цю пору кинув саму більщу вишню і попав курицю в око. Вибив їй око. Куриця тодї стоїть і плаче. Півінь пита: Чого ти плачиш? — Та як же мінї ни плакать, ти мінї око вибив, бодай тибі добра ни було! — А я чим же причиною? Я ни винен, це мінї клята гілочка помішала. Вона всьому виновата; я за неї зачипивсь, вона мінї пірє обідрала.

А гілочка каже: Я теж тут ни при чом; якби я була благополушна, так яб ни зачипилась за тебе, а то я засохла, мене гимоньскі кози обгризли так, шо всьому винні кози, а ни я.

Коза почула і каже: Я сьому ни причиною; чим же я буду питать ся? Мінї шо нибудь треба гризти. Пастухи нас ни ганяють туди, де є корм, по ниволї зайдиш в шкоду, ни здихать же нам з голоду так, шо тут всьому винен пастух.

Пастух почув і каже: А я чим винен? Де ж я вас буду пасти, коли на толоцї трави нима, а ганять до лїсу дуже далеко; людям догожать я ни хочу, бо вони дуже нивдячні, пагано мене годують. Сами всякі ласощі їдять, а пастухам дають хліб та цибулю. Нихай годують нас блинцями, тодї буду ганять до лїсу.

Баба почула тай каже: Де ж тибі взять блинців, коли сьогоднї свиня кісто поїла; ми сами біз блинців зостались так, шо я тут ни при чом, це свиня каторжна всьому виновата.

Свиня почула тай каже: Я з досади поїла тїсто; як би ви моїх поросят заборонили од вовка, так я б ни стала робить вам шкоди. Вовк поїв моїх поросят, мінї їх жалко стало, я з досади поїла кісто так, шо тут виноват вовк, а ни я.

Вовк був ниподалеко од них, лижав у очеретї біля річки, почув розмову свинї тай каже: Мене ни винїть, я тут ни при чом, так Бог дав. На кого святий Уласій укаже, того я їм. Покаже на бабу, я і бабу ззїм.

І так виновного ни знайшлось. Виходе дїло, шо виноват ни півінь за те, шо куриця осталась з одним оком, а святий Уласій.

Зап. П. Тарасевський в Шебекинї, Курської губ.

Паралєлї: А. Аөанасьевъ, Народн. рус. сказки, т. І, ст. 51, ч. 33.

337. Когут і пес.

Одного разу зійшов сї пес і когут і каже когут псови: „Ти їш дурно ґаздівский хлїб, ти валанцюго“. — „А ти нє“? — каже пес. „Я“ — каже — „стережу хати від злодїя, у мороз ночую на дворі, всїлякі тріскучі вітримую“. — А когут каже: „А я як пію, то ґаздї не траба й зигарка. Віличу на банта, зїбю крилами, запію, а ґаздинє каже: „О вже буде завтра инче веремє. Ото доброго когута маємо“. А ти ввійдеш до хати тай кі копают ногами, як того найгіршого наймита“. — А ґазда був в стодолї і се зачув; ввійшов до хати і зачєв казати, шо перечили сї когут с псом. І газдинє каже: „Справдї когут лїпший, як пес“. — А ґазда кажи: „Пес такжи добрий, як є коло хати“. — Кажи ґаздинє: „Достиріг би він тобі хати, як би сї добрий злодїй трафив“!

І як балакали, так стало сї. Тої самої ночи приїхав злодїй опкрадати того богачє комору. Пес прилеків, гавкнув два рази, злогій вікіг кусок солонини, кинув псови, пес покиг до буди, в будї зїв і собі думає так, кажи сам до себи: „Лїпший бідний злодїй, як богатий ґазда; колиж минї дав ґазда солонини? Аби у мени вздрів, то би відобрав від мени“. — І се сказав і заснув. А злодїй обікрав комору і поїхав. Віходит ґазда рано, дивит сї, двері розбикі у коморі, злодїй забрав гроші, муку і збіжє. І каже: „Хоть маєш пса коло хати, як сам не стережи, тай нима нїчо“.— Ві-

так ввійшов до хати, зачєв казати в хаті і ґаздинє кажи: „А видиш, заків пса ни було, ніхто нас ни обікрав, стирігіс сам, а типер диви сї, шо маєш“. — І ґазда злосний віликів с хати і кажи: „Ни хочу пса, поків жити буду“. — І пса відогнав. І стиріг сам і ніхто го більши ни обкрадав.

Зап. І. Волошинський в падолистї, 1913, від Л. Луцика з Далешева, п. Городенка.

338. Когут і пес на вандрівці.

У одного мужика тїко й худоби було, шо собака та півінь і тих він ни годував, як треба. Доводилось їм затого що дня голодать. Півінь иноді бігав до сусїдів пастись і там ни що разу припадало підживить ся; сусїди гнали його з двора хворостинякою. Собака теж нираз никала по чужих дворах, за шо нираз получала замість їжі буханцїв під ребра; иноді доводилось коштувать жилїзних вил або ціпа. Одного разу собака з півним завили між собою розмову. Собака й каже: Ну шо нам, брате, робить? Хазяїн нас ни годує, а чужим і подавно до нас нима дїла, доведеть ся мабуть нам з голоду здихать. — А півінь каже собацї: Нї, сього ни довжно буть; хіба світ клином зійшовсь? Живими в руки ни дамось, будим шо небудь промишлять, шоб з голоду ни загинуть. — А шож нам зостаєть ся робить? — каже собака. — А от шо, брате, каже півінь. Ходїм ми в ліс спробувать свого щастя; там, кажуть, жить дуже гарно, їжі досить буде, їж, хоч розпирижись. Там всякої всячини хоч греблю гати. Мінї буде ни в поїд комах, жучків, метеличків і иншого, а ти будиш ловить зайців і инших звірьків або птах. — Добре ти, брат, пригадав — сказала собака, — ходїм же зараз туда, поки ще ни охляли до кінця.

Пішли вони в мандрівку. Поки добрили до лїсу, уже й смерклось. Півінь і каже: Ну, брат, давай шукать сибі ночлїг, а то мінї пора на сїдало, бо я уже нічого ни бачу. — Собака вибрала дуплисте дериво і каже: Ну, тепер будим спать; ти, півник, сїдай на гілку, а я полїзу в дупло і пириночуїм. — Півінь навманя политїв в гору і очипивсь там за гілку, примостивсь в полапки нічого ни бачучи, а собака залїз в дупло.

Тїко минула північ, півінь звичайно затріпав крилами і заспівав: Ку-ку-ріку-у! Лисиця на ту пору була ни подалеко од них, никала по кущах, рознюхувала, деб нагибать сибі їжі. Почувши крик півня лисиця од радости аж підстрибнула: Диви,

шо за диковина: то бувало я сама ходила на сило і нираз підкрадалась до курника рискуючи своєю шкурою, а тепер сам півінь до мене прийшов! Ну тепер він з моїх рук ни викрутить ся! — подумала лисиця. — Підійшла до дерива, обійшла навкруг нього разів три, понюхала, в гору нираз зазирала, придивлялась, де півінь сидить, а добрать ся до нижданого гостя ни можно було. Лисиця потривала трохи, поки півінь знов закукурікав, тоді уже починало світать. Лисиця задрала в гору мордочку і каже: Віткіля тебе Бог приніс? Я ще з роду такої птиці ни чула і ни бачила! Який у тебе голос звінкий і сам ти як на картинці намальований! Приходь до мене в гості, я дуже рада буду з таким красавчиком подружить ся. — Ні, я сам ни піду, у мене товариш є, я його одного ни можу бросить. — Лисиця іще дуже зраділа, подумала сибі: От мінї щастя привалило! Замість одного та двох півнїв ззїм. А деж твій товариш? — спитала лисиця півня. — Та там в дубі, в дуплї спить.

Лисиця митю кинулась до дупла, встромила в дупло голову і ни спіла ще рознюхать добичі, як собака гаркнула і схопила лисичку за морду. Лисиця з пириляку ни стямилась, як очутилась під собакою і низабарьом була з пиригризиним горлом, валялась біля дуба дохла. Розвиднилось, настав день. Півінь почав пастись над чірвяками та всякими жучками, а собака микав ся по лїсу, шукав для себе їжі. Натрапив на зайця, задушив його і ззїв.

Стало смиркать ся, півінь і собака знов пішли до того самого дерива, де ночували. Півінь злитїв на гілку, а собака залїз в дупло. Так як опівночі мимо дерива ішов медвідь, у його під ногами палочки і сухі гілочки хрупали і тріщали. — Собака з просоння підхопивсь, думаючи, шо він дома, почувши тріск і шелист, гнївно загавкав. Медведеві досадно стало, шо яка нибудь никчемна тварюка ни прохана забрила в лїс та щей лаїть ся. Кинувсь до дупла і за малим ни схопив собаку за шиворот. Собака побачивши біду мирщі залїзла поглибше в дупло. Медвідь ни міг пролїзти в дупло, пошарудив, пошарудив туди лапою і подавсь дальші.

В цю саму ніч і півінь ни менше собаки пирилякав ся. На сонного півня накинулась сова і за малим ни видрала йому очей. Півінь як опарений обірвав ся з гілки до долу та мирщі в дупло до собаки. Сова і сибі кинулась було в дупло до півня, а собака гаркнула і прогнала сову геть.

Дождались вони дня, півінь і каже: Ні, брате, діло наше ни виходе на голос, тут жить я боюсь, мене сова задере або орел налитить, зграбаста в свої кигті і я загину ни за понюх табаку тай тибі ни животіть, як попадес ся в лапи до медведя або до вовків. — Воно то так, брате, мовила собака, а кудиж ми дінимось? Знов іти до хазяїна, з голоду загиним, і тут зоставать ся теж ни мед. — А ми до хазяїна ни підим, каже півінь, а приблудимось до другого двора, де нас будуть годувать.

Пішли вони до сила. Зайшли в крайній двір, а там аж дві собаки кинулись на них; на силу вони втикли. Собака тоді й каже: Ні, брате, приставать в такий двір, де є собаки, ни з руки, бо там мене ни приймуть, а давай, ми пошукаїм такого двора, де нима собак. — Пішли вони. Обійшли все сило, на силу нагибали такий двір, де ни було собаки. Забрались під повітку, півінь злитів на бантину, а собака ліг на солому зігнувшись в бублик. А в тому дворі та жила бідна вдова. На ранок пішла вона під повітку за кізяками і побачила там на соломі чужу собаку. Вдова од разу злякалась, подумала, шо то бішина собака, взяла коромисло і вигнала її з двора. А побачивши півня, заходилась зловить його і зарізать. Півінь з пириляку вискочив з під повітки і политів навздогін за собакою. Наздогнав собаку і каже: Ох, братіку, ледве я вирвав ся; вража баба хотіла мене зарізать. — Собака тоді й каже: Ні, брате, мабуть куди ни пиоткнись, скрізь однаково; як кому нима долі, так хоч на край світа йди, кращого ни побачиш. Як кажуть: Гарно там, де нас нима. — Пішли вони знов до свого старого хазяїна жить.

Зап. від Е. Чередникової в Шебекині П. Тарасевський.

Паралелї: Ся байка нагадує в дечім оповіданя, подані повисше під ч. 248 і 250. — **Літературні перерібки:** Избран. басни Эзопа, ст. 88.

339. Грошевитий когут. А.

Був дід тай баба. Дід мав кугута, а баба мала курку. Бабина курка несла яйця, а дідів кугут — як кугут — ни було з него хісна. Раз просит дід у баби яйце, баба ни хочи дати. Дід розлихотив си, шо ни має з кугута прибутку, набив єго тай нагнав.

Йде кугут дорогов, дивит си, а там мошенка з грішми. Взяв мошенку в дзюбок тай поніс. Їди пан. Вздрів кугута: „Скоч та відбири мошенку від кугута“! — сказав фірманови. — Фірман за кугутом, ймив тай відобрав мошенку і подав панови. Сів на

бричку, вдарив коні тай поїхали. А кугут біжит за ними та все кричит. Приїхав пан до дому, заїхав на подвіря, али й кугут ни загубив си. Бігає по подвірю та кричит: Кудкудак, кудкудак, кудкудак!

„Йміт того кугута тай киньти в кирницу“! — приказав пан слугам. — Слуги ймили тай кинули в кирницу. Кугут напив си багато води, віскочив з кирниці та знов кричит.

„Напаліт в пичи вогонь та спаліт того кугута“! — сказав пан. — Слуги розпалили в пичи виликий вогонь і кинули кугута в вогонь.

Пан поклав мошенку з грішми на вікно. Кугут віпустив воду та загасив увес вогонь. Потому віскочив з печі та скік на вікно! Там відзьобав гроші, розбив шибу тай втік.

Приходит до дідових воріт та: „Кукурігу-у! Втворіт ворота“!

Дід вішов, втворив ворота.

Кугут прийшов пирид хатні двері: „Втворіт двері“! — Дід втворив.

„Ростиліт виреню“! — Дід розстилив.

А кугут: дзурр! грішми, самими чирвоними.

От втїшив си дід, шо став богачем. Раз просит баба чирвоного, а дід ни хочи дати. Баба розсердила си, вібила курку тай післала шукати гроший. Курка пішла на чуже смітє, стала порпати тай найшла цятку.

Приходит пирид бабині ворота:

„Кудкудак, втворіт ворота“!

Баба вішла, втворила ворота. Курка прийшла пирид хатні двері:

„Втворіт двері. — Баба втворила.

„Розстиліт виреню“! — Баба розстилила.

А курка вікинула — цятку.

Баба розлютила си, як стала бити курку, доки ни вбила.

Розповіла Марія Простибі в Молодієві на Буковині. зап. Ів. Бордейний.

340. Бабин когут і дідова курка. Б.

Оден старий дідо держєв собі несучу курку, єка єму шо днини несла по єйцу. Дідо був бідний и пиде помиж люде, вижєбрає собі трохє масла тай муки, прийде т хатї, звари кулешу, утопи масло, убє єйце и має порєдну їду шо днини.

Дного разу прийшла до того діда его нидалека сусідка, таки бідна баба, яка ни мала нічьо бирше, лиш одного, одинісенького когута. Зачєла та баба в діда жєбрати з пару єєц, шоби и собі зварила єєшницу, єк виділа, шо дідо так смачно шо раз єєшницу харчував: „Дайко мені хоть з пару єєчок, дідочку", — просила его баба — таже и мене кортит шош доброго захолопити".

„Ні, я тобі нічьо ни дам — видповів їй дідо — „хоть бих мав кілько єєц, бо и ти годна держєти собі так, єк я, курочку, а ни гудувати пусто-дурно пустого талпасня когута. Єк вин си тобі ни несе, то ти озми бук и буком го набий тай нажени гет пусте вид хати.

Розюшина вирнула си баба т хаті, шо ни дистала єєц у діда, взєла бук у рутє тай до кугута: „А шо ти, пустий талпасню, ни гадаєш мині єєц нести? ге! За шо я тебе буду дармоїда держєти? — кричєла баба на кугута та била его буком. Але когут ни сидів критко, лише дав ногам поля, утік гет у світ вид баби.

Біжит когут дорогов, тай найшов на серед дороги мошоночку з гришми. Взєв єї у дзюбок тай біх далї з своєм шєстєм. Нараз надїхав оден пан бричков тай уздрів когута з мошенков на дорозї. Сказав фирманови сперти конї. Злїз пан з фири и видобрав в когута мошенку, в єкий було штири ґрейцері. Мошенку з штирма ґрейцерями взєв, а когута пустив гет. Пан собі сїв на бричку и поїхав далї, а кугута лишив на дорозї. Але когут ни лишєв си пана, лиш усе біх за пансков бричков, куда їхав пан. Приїхав пан до свого двора, розибрав фирман конї. Пан пишов у двир, а когут лєшував по надвирю до вечира.

У вечир лїх пан спати, а когут прилїз до викна тай зачєв коцкокіти у викно, де спав пан. Пан си розлостив, встав и пишов на двир дивити си, хто си сміли ему в его дворі по ночах спати ни давати. Вийшов пан на двир, а то стої тот сам когут, шо вин у него в днину видобрав мошенку з гришми на дорозї.

„Ага, то ти, ґосподарю, ни даєш мені спати по ночах"? — сказав пан до когута и его имив в руки. — „Я знаю, ти прийшов по мошеночку з чотирма ґрейцерями, шоби я тобі подав. Але мошенку ни дистанеш, тай тебе на світї бірше ни буде".

Пан закликав служницу, подав їй когута и сказав, шоби вна его вергла в стайню мижи маржину!

Вергла дївка когута мижи маржину до стайнї, а сама пишла спати до двора. Когут тот єк потєг у себе цмоком, то всу ту маржину, конї, воли, корови и свинї затєг у себе. А тогди вилїз дирков вид сїна на пид, а вити попид дах злїз на зимню тай знов пишов гриміти панови у викно.

Пан си схопив, вибігає на двир, а когут стої сперед викон. „Чьо ти мой, злодїю, хочєш“? — кричєв пан до кугута и имив го знов.

А когут каже до пана: „Подай менї мою мошеночку з гришми“.

„И забудь собі се, мудраку. Ти мошенку ни дистанеш, а ниж я тобі завтра дам у шию“ — говорив пан до кугута несучі єго в свою пивницу. — „Ти втїк, ґалґане, з стайнї, бо там були дири, а вищи ти втечєш“ — и замок пан когута в пивницу. В тий пивници були вина и всилякі дорогі статки з великих років. Тот когут єк потєгнув цмоком, так то все затєгнув у себе, шо лиш у тий пивници було. Крутив си там когут, аж доки ни найшов єкес виконце и ним вилїз на двир и знов пишов панови коцкотїти до викна. Але тот когут був вішюн и знав вже наперед, шо ме з ним пан робити, тимунь пишов до керниції и нажер си богато води, тай тогди зачєв гриміти панови у викно. Пан си так розлостив, шо аж ни знав, шо собі робити через то, шо когут не давав анї єму, анї єго пани спати. Вилетїв пан на двир, тай имив когута, внїс до покою, тай сказав: — „Вже ти бирше, мой, ни меш менї сон перериватиʺ.

Закликав служницу, сказав накласти ватру у печї, а єк си ватра добре розгоріла, верг когута в піч, шоби живцем когут у печі згорів.

Та однако єк метав пан когута в піч, то когут єк си пудув, так вид разу тов водов, шо натєгнув у себе з тярниції, загасив усу ватру у печі. А шо були дверi отворені, так когут шмиґнув на двир, шо єго нїхто и ни наздрів. Пан гадав, шо спалив когута и збув си клопоту, але пан си помилив, бо когут вже ждав перед панским викном, шоби панови ни дати спати.

Лише пан лїг спати, а когут знов зачєв гриміти до пана у викно. Пан си схопив, вибіх на двир, а когут стої сперед хати. Пан за кугутом, шоби го вид разу убив, але когут ни дав си имити, лишень тїкав тай кричєв: — „Подай менї мою мошеночку з гришми, бо то моє, а ни твоє шєстє“.

Єк уздрів пан, шо ни може когута имити, погадав собі тогди: — „Таже це біда, хло! Я цу нехар ни годен имити, а вин си заупрємував за мошенков и ни даст менї спокою. Подам гет бідї мошенку тай буду мати спокій голові“.

Пишов пан до покою, винїс мошенку тай верг когутови. Когут мошенку вхопив в дзюбок тай у ноги, утїк скоренько до свої баби.

Пан рано встав, пишов до стайнї, а то лиш вітер віє в стайни. Анї маржини, анї коний, нї возив, все чісто гет зчєзло за нич. Навіть і брички тай вози пропали. Як си подивив пан до своїх пивниц, а то и там студено, бо все обголїло. Пан аж за голов имив си и ни знав, шо собі дїєти, та банував, шо єкогос чьортивского когута з мошенков зачєпив, а тепер ни знав навіть, де то си все дїло.

Прибігає когут до свої баби, тай каже: „Ану, бабко, закладай раз-два борше великі кошєри и копай глїбокі єми“.

Баба як учюла, шо єї когут говори, то си дуже зизлила. Але однако єго послухала и все гет так зробила, єк когут сказав. Єк то вже все було готове, тогди когут єк подув си, а то стали повні кошєри и загороди маржини: волив, коров, телєт, коний, свиний. Но, вся худоба там була. Другий раз єк си подув тот когут, то видув з себе вози, брички, упрєжи до коний. А третий раз єк си подув, то наповнив всї єми бочками з винами та усєлєким добром. На конец подав бабі ту мошеночку з гришми. А то була така мошеночка, шо аби тїлько погадав гроший мати, так єї лиш треба потрєсти, а гроші вже є. Баба з радости ни знала шо аж собі дїєти. З бідної жєбрачки зробила си нараз велика богачка.

А когут каже до баби: „Видиш, ти мене била, шо я пусто їв у тебе хлїб й не нїс тобі єєц, а я тобі тепер все то винагородив. Гадаю, шо ни будеш, бабко, з мене кривдна! И знов пишов гріти си на сонци та купати си пид вуглом бабиної хати у спузї, єк бувало давно се робив.

Учюв дїдо, тот бабин сусїд, шо мав курку, шо єго сусїдка баба стала великов богачков. Зибрав си одного разу тай приходи до баби. Привитав си з бабов тай проси, шоби баба и єму шош дала з свого богацтва.

А баба каже єму: „Нї! я тобі нїчо ни дам, бо ти менї ни хотїв и одно єйце дати з пид свої курки, а казав єс, шоби я била буком свого когута за то, шо вин ни несе єєц. Я взєла бук и набила свого когутика. А когутик єк си завувихнув, тай

ади, шо менї постарав. Тепер ти набий и твою курку. Бо вна пуста торба бирше проїдає, єк вартуют тоти єї єйця, шо вна тобі несе! Ти їй змоштруй, най и вна тобі так постарає, єк менї постарав мий когутик“.

Пишов дїдо злисний вид баби, шо нїчо ни дистав, тай шо баба має такого добирного когута. Приходи до свої хатчіни, а курка и одно єйце єму ни знесла, розкльочіла си, єк на ту честь. Сиди собі в спузї тай поклькокує. Их, єк си олюти дїдо, та хапнув бук, тай до курки зачєв кричєти: „Ти пуста торбо, менї нїчо ни хочь пристарати тай си вже ни хочь навіть и нести, а кльокотиш“! — Та єк потєг курку буком, а курка и ни дригнула. Убив дїдо курку на смерть, тай лишив си и без курки тай без єєц.

В Секельгід. Бігар. комітата. в грудни 1915. від Володимира Мацьовського з Широта Камерального. пов. Радівцї. Буковина. зап. Петро Шекирик-Доників, санїт. капраль при 41 п. п.

341. Пустий когут і несуча курка. В.

Був дїд тай баба тай мали курку й когута. Курка була дуже несуча, а кугут був пустий, шо лиш курочьку збавєв. Раз курка з кугутом пишла пид корьчь, гребла, найшла шпильку, тай забила собі у гудзицу. А кугут гріб, найшов пісок, тай гадав, шо то гроші; набрав у гудзицу тай приніс до баби.

Прийшов кугут до хати, тай каже: „Гов, отворєй, бабо, двері! — Баба отворила двері, а кугут каже: „Стели, бабо, вереню, най я сиплю гроші“. — Баба постелила вереню, а кугут висипав пісок. Баба си осердила на кугута, вибила тай сказала дїдови: „Виднеси, дїду, кугута у лїс. Гет! — Дїдо взєв и виднїс кугута в лїс.

Кугут иде, стрічєє половика тай каже:

„Ци дужий, куме“! — А половик каже: „Добре, єк ти? — А кугут каже половикови: Лїз менї у гудзицу, куме. — Половик залїз.

Иде далї кугут, зустрічєє вовка тай каже: „Ци дужий, куме? — Вовк каже: „Гаразд, єк ти.

А кугут каже вовкови: „Лїз менї менї у гудзицу“. — Вовк залїз.

Иде далї кугут лїсом, стрічєє медведя тай каже: „Єк дужий, куме? — Медвідь каже: „Гаразд, єк ти“? — А кугут каже: „Лїз менї у гудзицу“. — Медвідь залїз.

Тот кугут був віщий, знав, шо си з ним має робити. Прийшов той кугут до пана, виліз на побий тай зачєв піти:

Кукуріґу!
В мене є то в дупі,
Шо у пана в ґлупі![1])

А пан каже до слуг: Беріт того кугута та несїт мижи кури, аби єго роззїли!

Понесли кугута тай пустили мижи кури. А кугут каже: „Лїс з гудзиції, половичє, та бий панцкі кури! — Половик виліз тай вибив оти кури, панцкі. А кугут вилетїв на побий тай изнов запів:

Кукурігу!
В мене є то в дупі,
Шо у пана в ґлупі!

А пан сказав: „Несїт єго мижи вивції, аби єго убили!

Понесли тай вергли кугута мижи вивції. А когут каже: „Вилїзай, вовчи, з гудзиції, та бий панцкі вивції". — Вовк виліз тай гет виїв панцкі вивції.

А кугут вилетїв на побий тай изнов так піє, єк перший раз. А пан каже: „Вержте єго мижи корови, аби єго убили!

Вергли кугута мижи корови, а кугут каже: „Вилїзай, мидведю, з гудзиції, та бий панцкі корови. — Медвідь виліз тай вибив корови.

А кугут знов вилїз на побий тай зачєв піти так, єк перший раз. А пан каже: Беріг єго, мечіт у став. — А кугут каже: Бери, бери, гудзице води! — Набрав кугут води. А пан каже: Мечіт єго на грубу. — Кугут випустив воду, загасив огонь тай изнов так, єк тих разив, вилїз на побий тай зачєв піти. А пан каже: „Беріт єго та мечіт мижи гроші! — Вергли кугута мижи гроші, а когут каже: „Бери, бери, гудзице гроший! — Гудзица набрала гроший, а кугут вилетїв на побий тай каже:

В мене бирше розуму в дупі,
Єк у пана в ґлупі!

Тай полетїв до дїда та баби з гришми.

Зап у Криворівни. 1908 р. від Івана Плитки Петро Шекерик-Доників.

Паралелї: П. Рудченко. Нар. южнор. сказки, т. I, ст. 35—38, ч. 20—21. — Е. Романовъ. Бѣлорус. Сборникъ, т. III, ст. 3—6, ч. 3. — M. Federowski. Lud białoruski, т. II, ст. 15—18, ч. 17—19. — И. Худяковъ. Великорус. сказки, т. II, ст. 108—109, ч. 66. — А. Аѳанасьевъ. Народн. рус. сказки, т. I, ст. 313, ч. 110.

---

[1]) Дурній голові.

— К. Шапкаревъ, Български прикаски, ст. 41—43, ч. 30. — M. Valjavec, Narodne pripovjesti, ст. 282—285, ч. 70. — J. Haltrich, Deutsche Volksmärchen, ст. 189—190, ч. 45. — M. Kremnitz, Rumänische Märchen, ст. 42—48, ч. 4. — J. Hahn, Griechische u. albanesische Märchen, т. II, ст. 85 - 93, ч. 85 (початок). — J. Bolte und G. Polivka, Anmerkungen zu den Kinder- und Hausmärchen, т. I, ст. 258—259. — Д. Садовниковъ, Сказки и преданія Самарскаго края, ст. 169—170, ч. 48. — E. Klich, Teksty białoruskie, ст. 160—161, ч. 2. — Antti Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 715. — O. Hackman, Märchen der finnländ. Schweden, ч. 715.

342. Про курочку, що несла золоті яйця.

Жив собі дїд та баба, була у них курочка ряба. Три годи вони курочку годували, з дня на день яєчка од неї дожидали. Рівно чириз три годи знисла їм курочка яєчко і яєчко те було ни просте, а золоте. Дїд і баба зрадїли, ни знали, шо з тим яєчком робить, своїм очам ни вірили, шо куриця золоте яйце знисла. Попробували його розбить, а воно дуже кріпке, ни розбиваїть ся. Дїд бив, бив, ни розбив, баба била, била, ни розбила. Положили яєчко на полицю, миша бігла, хвостиком зачипила, яєчко впало до долу і розбилось. Дїд плаче, баба плаче, а курочка кудкудаче: Ни плач, дїд, ни плач, баба, я вам знису друге яєчко ни просте, а такеж саме золоте, тїко підождїть три годи́. — Дїд з бабою підобрали золоті шкарлупки і продали їх Жидам. Гроший получили ни багато. Хотїлось їм поставить нову хату та гроший було намалї, треба було ждать іще три годи, шоб хватило на хату. Ждали вони тиждинь, ждали другий, підождали й третїй, дуже довго показалось їм, набридло ждать. А далї дїд каже бабі: Знаїш шо, старуха? Чим нам ждать цїлих три годи, давай, ми зараз заріжим курицю і виймим з неї золоте яйце; та там похоже воно ни одно, може їх там штук троє або четвиро. От тодї ми заживем, буде нам нова хата, земельки купим і тодї нікому ни під шапку. — Ай правда, дїдусю, давай, заріжим.

Зарізали ту курочку і на жаль в серединї нї годного яєчка ни оказалось. Дїд і баба знов почали плакать. Миша виткнула голову з нори і каже: Ни плач, дїд, ни плач, баба, поховайте вашу курочку в садочку на перехресні дорозї, підождїть три годи і потім одкопаїте на тім місцї шкарб. Та запишіть сибі на лобі, шоб тямить до самої смерти, шо все те, шо ви бажаїте, од разу зробить ни можно, а на всякому дїлї треба терпенїя і терпенїя біз кінця, а инакше ви ніколи ни достукаїтесь того, чого вам бажаїть ся. — Баба закопала курицю біля саду на перехресні

стежці, як раз біля розсадника, для прикмети уткнула палку. Ждуть вони год, ждуть другий, терпенія ни хвата, хотїлось їм поскорій дістать того шкарба. Наступив уже й третїй год, а вони все ждуть. А далї баба каже дїдові: А давай ми, дїдусю, подивимось, чи воно там закривилось на шо нибудь. — Ни торопись, старухо, підождим трохи, тут уже ни багато осталось; довше ждали, а тепер менше осталось ждать. — Та нї, старий, ни будим нїчого трогать, а тїко подивимось, чи воно там наклььовуїть ся наш шкарб. — Гляди, старухо, шоб ни спортить все дїло. — Ни бій ся, дїдусю, нїчого худого ни буде. — Пішли вони з заступом до саду. Копали, копали і викопали цїлу купу золотих жуків. Жуки загули і розлитїлись на всї боки. Зимляна жаба виткнула з нори голову і каже: Ви уже старі, а дурнї; чого ви ни підождали, поки зрівняїть ся три годи? Ото така купа булаб вам чирвінцїв, а тепер вони всї розлитїлись. — Остав ся дїд з бабою в старі хатї жить, ни довилось нову поставить. З того часу либонь повились на світї бронзові жуки.

Запис. П. Тарасевський в Шебекинї, Курської губ.

Паралелї: У фолькльорних збірках не знайшов я сього оповіданя. — **Лїтературні перерібки:** Павло Свій, Байки, ст. 42. — Байки И. А. Крылова, ст. 185—186, ч. 4. — W. Hertzberg, Babrios Fabeln, ст. 65, ч. 123. — Phaedri Augusti liberti fabulae Aesopiae, ст. 174, ч. 33. — C. Halm, Fabulae Aesopicae, ч. 343. — И. Мартыновъ, Басни Эзопа, ч. 135.

343. Курочка й золоте яєчко, що миш розбила.

Як жив собі дїд та баба, та була в їх курочка ряба, та й знесла та курочка яєчко; яєчко не простеньке — золотеньке; дїд бив, бив — не розбив, баба била, била — не розбила; мишка бігла, хвостиком махнула, яєчко упало тай розбилось; дїд плаче, баба плаче, курочка кудкудаче, а ворітця скрипочуть. Прилетїла сорока тай питає у ворітець: „Ворітця, ворітця, чого ви скрипочите“? — Ворітця й кажуть: „Як би ти знала, то-б на собі пірячко обірвала“! — Як? — „А так; як жив собі дїд та баба, та була в їх курочка ряба, та й знесла та курочка яєчко; яєчко не простеньке — золотеньке; дїд бив, бив — не розбив, баба била, била — не розбила; мишка бігла, хвостиком махнула, яєчко упало та й розбилось; дїд плаче, баба плаче, курочка кудкудаче, а ворітця скрипочуть“. — Сорока й обірвала на собі пірячко та й сїла на дубочка; а дубочок й питає: „На що ти, сороко, на собі пірячко обірвала“? — Е, як би ти знав, тоб на собі гіллячко опустив і листячко обірвав“. — Як? —

„А так: Як жив собі дід та баба, та була в їх курочка ряба, та знесла курочка яєчко; яєчко не простеньке — золотеньке; дід бив, бив — не розбив, баба била, била — не розбила; мишка бігла, хвостиком махнула, яєчко упало й розбилось; дід плаче, баба плаче, курочка кудкудаче, а ворітця скрипочуть“. — Дубок і опустив гіллячко і листєчко на ньому обсипалось. Пас ся баранець під дубком і питає: „Дубочок, дубочок, на що ти на собі гілячко опустив“? — Е, як би ти знав, то-б і ріжки позбивав“! — Як? — „А так; як жив собі дід та баба, та була в їх курочка ряба, та знесла курочка яєчко; яєчко не простеньке — золотеньке; дід бив, бив — не розбив, баба била, била — не розбила; мишка бігла, хвостиком махнула, яєчко упало і розбилось; дід плаче, баба плаче, курочка кудкудаче, а ворітця скрипочуть“. От баранець і позбивав на собі ріжки та й пішов до криниці пити води; а криниця й питає: „Баранець, баранець, на що ти на собі ріжки позбивав“? — Е, як би ти знала, тоб і замуравилась! — Як? — „А так; як жив собі дід та баба, та була в їх курочка ряба, та знесла курочка яєчко; яєчко не простеньке — золотеньке: дід бив, бив — не розбив, баба била, била — не розбила; мишка бігла, хвостиком махнула, яєчко упало і розбилось; дід плаче, баба плаче, курочка кудкудаче, а ворітця скрипочуть“. От криниця й замуравилась. Прийшла попова наймичка води брати до криниці та й питає: „Криничко, криничко, чого ти замуравилась“? — Е, як би ти знала, то б і відра побила! — „Як? — „А так; жив собі дід та баба, та була в їх курочка ряба; та знесла курочка яєчко; яєчко не простеньке — золотеньке; дід бив бив, — не розбив, баба била, била — не розбила; мишка бігла, хвостиком махнула, яєчко упало й розбилось; дід плаче, баба плаче, курочка кудкудаче, а ворітця скрипочуть“. — Наймичка й побила відра. Приходе додому, а попадя й питає: „На що ти відра побила“? — Е, як би ви знали, тоб і коси на собі обірвали“! — Як? — „А так; як жив собі дід та баба, та була в їх курочка ряба, та знесла та курочка яєчко; яєчко не простеньке — золотеньке; дід бив, бив — не розбив, баба била, била — не розбила; мишка бігла, хвостиком махнула, яєчко упало і розбилось; дід плаче, баба плаче, курочка кудкудаче, а ворітця скрипочуть“. — От попадя і обірвала на собі коси, а піп і питає: „На що ти на собі коси обірвала“? — Е, як би ти знав, тоб усїх святих з церкви повиносив і людий повиганяв“! — Як? — „А так; як жив собі дід та баба, була в них курочка ряба, та знесла та курочка яєчко;

яєчко не простеньке — золотеньке; дїд бив, бив — не розбив, баба била, била — не розбила; мишка бігла, хвостиком махнула, яєчко упало і розбилось; дїд плаче, баба плаче, курочка куткудаче, а ворітця скрипочуть". — От піп і повиганяв людий із церкви і всіх святих повиносив.

Б. Гринченко. Етногр. матеріялы, т. I. ст. 147—149, ч. 156.

Паралелї: Б. Грінченко, Україн. народ. казки, ст. 14—17. — А. Малинка. Сборникъ матеріаловъ, ст. 373—376, ч. 100—101. — П. Чубинскій, Труды, т. II, ст. 90—91, ч. 24. — И. Манжура, Сказки, ст. 6. — Moszyńska, Bajki i zagadki ludu ukraińskiego, ч. 36. — Е. Романовъ, Бѣлорс. Сборникъ, т. III, ст 1—3, ч. 1. — А. Аѳанасьевъ, Народ. рус. сказки, т. I, ст. 52—53, ч. 35. — Д. Садовниковъ, Сказки и преданія Самарскаго края, ст. 171—172, ч. 50.

344. Півпівника.

Була одна баба тай мала одну курочку; а курочка ходила собі, ходила, тай каже: „Чого я буду так ходити? От знису яйце, вісиджу тай буду мати курітко". — Знесла дві яйци і одно вісигіла, а друге нє — друге ни вілїзло, тай тото, шо вілїзло, було лиш пів курєти. І воно говорит само до себе: „Чос минї так Бог дав, шо я лиши з одним крилом, з однов ногов, з одним оком". — І так оно думає: Піде межи кури — кусают єго, піде до хати, баба бє віником, бо не любит сї на таке дивити. І пішло воно в сьвіт; каже: „Можи я ще найду другу таку курочку, як я".

Іде воно чириз лїс і надибає дику курку. Курка сї подивила на него тай каже: „Ти маєш щіски, то йди, там є за лїсом такий пан і в него є кухарь, що як уздрит чуже курє і зараз ріже. Як тебе кухар заріже і кости поскидає на купку, кости сї зростут, бо ти маєш щіскі".

І пішло воно. Увійшло до кухнї — там таких куріт багато, а кухарь єго вздрів, зачєв сї дуже сьміяти і зарізав го. І зварив і скидав кости на купку під лавку. А воно мало щіскі, кости сї зросли тай воно кажи: „Маю кости, коби кров була". — Ріже кухарь качку, поставив на лавку, кров капала на кости. Тай воно кажи: „Маю кости й кров, ше коби мєса". — Кухарь качку скуб — то була молода качка — і рвало сї мнєсо с пірєм. Воно закачєло сї поволи до пірє, полежіло троха і мнєсо поросло по костех. Уже є мнєсо, али ше нима пірє. А там стояла мазниці з дехтем. Залїзло воно в деготь, обкачєло сї, вілїзло і залїзло в пірє; пірє обібрало сї наокола него, зараз приросло — тай встало на ногу тай побігло мижи куріта. Кухарь вздрів і дужи

собі сподобав тогди єго і зачудував сї тай назвав го віт тогди: Курка с качічим пірєм.

Зап. І. Волошинський в падолистї. 1913, від Леся Лушика з Далешева, п. Городенка.

Паралєлї: В фолькльорних збірках я не знайшов сього оповіданя. — **Лїтературні перерібки:** П. Кулїш. Українські оповіданя (Лїтерат. наукова бібліотека, ч. 73—74. Львів. 1904). ст. 99—107: Півнівника. Гішпанська дїтська казочка.— Се оповіданє було видане окремою брошуркою метеликом, а крім того його передруковувано по шкільних читанках.

345. Удавлений когутик оживає від морської води.

Був когутик тай курочка, обоє пішли гребати на смітє. Когутик найшов у смітю кремінь тай удавив си. Курочка побігла до своєї сестрички тай каже: Уже мого когутика нима! — тай плаче. А сестричка каже: Не плач, біжи до моря, запроси води й дай когутикови напити си, когутик ожиє!

Курочка побігла до мора, запросила води, а море каже: На шо тобі води? — Когутикови. — На шо когутикови? — Він удавив си. — Море каже: Иди, принеси менї молока, тогди я дам тобі води. — Курочка побігла до коровки тай каже: Коровко, дай минї молока! — На шо тобі молока? — Мореви. — На шо мореви? — Аби море дало води. — На шо води? — Бо когутик удавив си. — Иди, принеси минї сїна, то я дам тобі молока. — Курочка побігла до косариків: Косарики, косарики, дайте минї трохи сїна! — На шо тобі сїна? — Корові. — На шо корові?— Аби дала молока. — На шо молока? — Мореви. — На шо мореви? — Аби дало води. — На шо води? — Когутикови. — На шо когутикови? — Бо удавив си. — Иди принеси нам солонини, то ми дамо тобі сїна. — Курочка побігла до веприка: Веприку, веприку, дай минї солонини! — На шо тобі солонини? — Косарикам. — На шо косарикам? Аби дали сїна. — На шо сїна? — Корові. — На шо корові? — Аби дала молока. — На шо молока? — Мореви. — На шо мореви? — Аби дало води. — На шо води? — Когутикови. — На шо когутикови? — Бо когутик удавив си.

Веприк дав солонини, курочка понесла косарам, косарики дали сїна, курочка понесла коровцї, коровка дала молока, курочка понесла мореви, море дало води, курочка понесла когутикови, когутик напив си тай запіяв!

В. Шухевич. Гуцульщина. т. V. ст. 167, ч. 105.

Паралелї: Н. Манжура. Сказки. ст. 5. — Е. Романовъ. Бѣлорус. Сборникъ. т. III, ст. 6. ч. 4. — M. Federowski. Lud białoruski. т. II, ст. 14—15. ч. 16. — Н. Ончуковъ. Сѣверныя сказки, ст. 483—484. ч. 215 і ст. 555—556. ч. 277. — А. Аѳанасьевъ, Народн. рус. сказки, т. I. ст. 51—52. ч. 34. — W. Sumlork. Staročeské powěsti, zpěwy. hry. т. I. ст. 339—343. — P. Asbjörnsen, Norwegische Volksmärchen. т. I. ч. 16. — Brüder Grimm. Kinder- u. Hausmärchen. т. I. ст. 351—353. ч. 80: т. III. ст. 124. ч. 80. — J. Haltrich. Deutsche Volksmärchen aus Siebenbürgen. ст. 262—263. ч. 77. — El. Sklarek, Ungarische Volksmärchen. т. I. ст. 246-247. ч. 32. — Д. Садовниковъ. Сказки и преданія Самарскаго края. ст. 170—171. ч. 49. — Живая Старина, 1895. ст. 459. ч. 5. — E. Cosquin. Contes populaires de Lorraine. т. I. ст. 280—284. ч. 29. — M. Nawuka. Serbske nar. baje. bajki a basnički. ч. 11 (Будишин. 1914). — J. Bolte und G. Polivka. Anmerkungen. т. II. ст. 146—149. ч. 80.

XLV. Голуб.

346. Голуби й воробцї.

Унадились горобцї до одного чоловіка в дворі зерно підбирать. Всї птицї горобцїв нинавидїли, одганяли їх гет од зерна. А горобцї, як мухи: його з одного місця згонють, а він пирилїтав на другий бік і знов сїдав. Кури і гуси так звиклись з горобцями, шо вже й ни звиртали уваги на них, ниначе вони й справдї домашні пташки. А голуби нїяк ни могли примирить ся з горобцями, шо дня гнали їх з двора. Одного разу чоловік вийшов ранком і сипнув голубам проса. Голуби ще ни вилїтали з горища з своїх голубників, а горобцї цїлим табуном нахлинули і почали клювать те просо. Поки голуби злитїли, а горобцї уже доїдали просо. Один голуб почав страмить горобцїв: Як вам ни стидно! Хто вас прохав наше зерно біз нїякого дозволеня підбирать? Ворувать гріх, бізбожники ви. — А горобець каже: Ми ни воруїм, а прямо так їмо, ни ховаючись нї од кого. Голод ни тьотка, де нибудь треба харчувать ся. Бог зерно роде ни для одних голубів, а всяка птиця може клювать. — А голуб каже: Ви, горобцї, ни достойні того, шоб вас чоловік годував; вас Бог прокляв. Коли Спасителя роспяли, так ви кричали: Жив! жив! А голуби Богу угоднї; в образї голуба сходив на землю дух святий. Голуби чиста птиця. Ной брав у ковчег нас сїм пар, а горобцї ничиста птиця, вас Ной брав тїко дві парі. Горобцї для чоловіка нїякої користи ни приносють, окрем шкоди. Сояшники випиваїте. Конопляне сїмня і всяке зерно воруїте. — Горобець каже: Ти, голубе, хоч і святої породи, чоловік тебе почита за святу птицю, а живеш правдиво тїко тодї, як чоловік

тебе годує до волї, а як чоловік вас пиристає годувать, так ви никаїте по чужих токах і дворах, підбираїте зерно, а лїтом лїтаїти на поле на чужі копи так, шо ви благородні птиці воруїте ни менше нас, тїко шо на нас помовка.

Зап. від З. Мацокина в Шебекинї П. Тарасевський.

347. Як голуб розсуджував справу з вороною.

Була одна ворона, дес розгріжила собі мнєса, сїла на будинок і їла. А сорока дес то заздріла і хокіла, аби вна ї приймила такжи до кумпанії. Прилекіла від нї тай кажи: „Можи бис і мине приймила до кумпанії, бо я вижу, шо ти смашне їш". — Ворона кажи: „Ти як хоч їсти, то чому си ни постараїш"? — „Я як буду мати, то тибе прийму", — сказала сорока. Іде до неї тай їст; зачєла сї ворона з нев бити. Але надлеків голубиц, а сорока кажи: „Видиш, нибоже, як вона мине побила? За крихту мнєса тай була би мнї вбила. Можи бис нас" — кажи — „розправив"? — „Я вас" — кажи — „росправю, але дайти й минї шос ззїсти, я голодин не буду". — А ворона зараз запросила голубцє до того, шо вна їла. „Іди" — каже голуб — „на поле, а я зараз прийду і вас росправю, бо я в силї ни можу, бо надо мнов є ше старші, а на поли нїкого ни буди і я межи вами зробю справу".

Голубиц попоїв тайликє обоє з воронов. Ворона летит така дужи вкішна, шо зараз буди ї право. Прилекіли вни на поли, дивє сї, нима сорокі. Посигіли вони трохі, а сорока литит с свойов кумпанїйов. Ворона запудила сї, зачєла тїкати; вони здогонили ї тай ворону замордували. А голубиц ледви втїк з межи них, був би такі смерти пожив. Голубиц вернув сї до сила, а вони сї там, сороки, лишили.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913, від Мих. Зубрея з Далешева, п. Городенка.

348. Голуб судіює.

Сварили сї кури с когутом. Кажут кури: „Шо ти такий великий мудрак, шо ти, шо найдеш, то нас кличиш, а сам зїш? Ми сї будим у ґазди упоминати". — А когут промовив до них: „Я вас маю піт собов ци 20, ци 30, ци 40, ци 50 — то я оден, ви усї маєте мине слухати". — „Нї, ми слухаєм, али ти нас усїх скличиш тай всїх здуриш, ожи ми собі будем приймати сусїцкого

когута“. — А когут кажи: „Я так буду робити, шо ви ни будете нї мине слухати, нї другого“. — А кури каут: „Ми сї сего ни приймаєм, здаймо сї на суд“.—Тогди когут кажи: „Кого ви собі приймаєте, шоби нас розсудив“? — А кури кажут: „У нашого ґазди та є старий голубиц, ми сї здаєм на него, шоби нас россудив“.

Як голубиц з голубника злеків на землю, кури до него: „Ти нашого ґазди є старий голубиц, ти лїтаєш сьвітом, ми собі жєдаєм, шоби ти нас россудив, бо когут над нами сї збиткує“.— Голуб тогди зажєдав, щоби вони прикликали д голубови блисше когута. Вни прикликали; когут питає сї: „Чо ти у мени потрибуєш“? — „Курки зажєдали, шоби я тибе з ними россудив, бо ти нидобри ними порєткуєш“. — А когут приступає тай кажи: „Шо, шо ти кажиш, бо я добри ни чую, ходи суда блисши“.— Як сї приступили один д другому, як когут усадив дзюбом голуба в голову, аш сї голуб пиривирнув петь раз. І тогди голуб ледво встав, крильми стріпав, а когут кажи єму: „А добрис россудив? Чикай, най я ше тобі раз дам дзюбом в голову, бо тобі сї не буде добре поводити“. — Голуб тогди з зимлї віликів на хату тай кажи: „Ци траба минї оббирати сї таким паном бути, аби я россуджував кури“? — Тай кажи когутови: „Я тибе буду позивати до суду; як покажу сватови лисови, як полечу, то він усї кури пібє і тибе“.

Голубиц бере тогди і литит до лиса тай кажи лисови: „Мине кури запросили, шоби я зробив мижи ними злагоду; я є лехкий пташок та їм злеків д ним і хтївім зробити мижи ними злагоду, а когут як мине гопнув дзюбом в голову, мало мине ни забив. То я бим просив пана лиса, шоби межи нами злагоду зробив“. — А лис кажи: „Ходи суда блищи, бо я добри ни чую, то минї тут блищи скажеш“. — А голуб кажи: „Ти мине вже ни змудруєш, бо мине вже змудрував когут“. — „А ти як ни хочиш мине слухати, то я бис таких сї справ обійду.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913. від Пр. Дичука з Далешева, п. Городенка.

XLVI. Качка.

349. Качур і лисиця.

Увиділа лисиця качура у тові; обнучував ся у тові сам, а лисиця увиділа його та почала казати: Який ти бизівний, качуре! І піря тобі закучерявило ся на хвостї, бив бись другим за царя,

кедь бись іщи ізняв ся із тови ізлетїти! — Ай бо качур порозумів, ож не горазд тото, ай бо каже лисици: Так, так! та пошов сереґ тови.

Поучениє з того гонне буде; пришов чьоловік ід чьоловіку та хотїв го на недоброє дїло нарадити, ай бо він не годен бив удговорити ся та казав все слово: Так! ай бо він не туди гадав, ги тому потакував.

Ів. Верхратський. Знадоби для пізнаня угор. рус. говорів. т. I. ст. 151.

350. Качка удовиця.

Полюбив когут качку тай кажи до неї: „Будем собі обоє газдувати“. — А качка каже: „Та добре“ — приймила сї. Але когут як кукурудзи їст, тай їде разом с качков, як найде хробачка, тай бире, кличе качку; качка нїм ґїйшла, а когут уже й сам ззїв. І качка с того сї гнїває на него, кажи: „Так, так ти минї робиш, обіцєєш, а ни даєш“. — І так і вона найшла і єму ни дала. Але він по більші чєсти її дурив сим, тож вона єму кажи: „Чикай, я й тибе здурю ше лїпши“. — Як то бувало, вони війшли с хатинки рано с свої тай спацирком ідут, ідут, дес хробачки собі вішукуют, аш там нидалеко став був. Прийшли вони над став обоє, а вона каже: „Ти будь на березї, а я йду у воду, я сї хочу троха вікупати“. — А він кажи: „Та я ни піду, бо сї втопю“. — А вна кає: „Таже власнї кау тобі, хробачків шукай собі на березї понад воду“.

Троха він сї завстидав, шо сї лишив, а вона пішла в воду купати сї, але нияк її лишити уже; прєтає він тоти хробачки, вона сї купає, а лис ззa пличий та на него — тай розбив когута, вікінув на себи і пішов з ним. Качка нибога кричит усе: „Так, так, так, так“, а лис пішов, анї обзирав сї. Вілїзла з води качка, приходит до дому тай балакає до свої систричкі, каже: „Був добрий чоловік минї когут, али мине хробачками дурив; я сї пішла купати, він сї лишив, а лис єго направду взєв“.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913. від Гр. Лущика з Далешева, п. Городенка.

351. Як качка ішла дудика бити.

Качка йшла з банї, зістрітила рака тай каже: Куда йдеш? — Йду дудика бити, — а ти куда йдеш? — І я йду дудика бити. — Йдут, а горіх кочєє си. Качка каже: Куда йдеш? — Каже: Йду

дудика бити. — Йдут далї тай зістрічєют мотїля, а він летит. Куда йдеш? — питає качка. — Йду дудика бити. — Далї зістрічєют ґодзулю, а вна лїзе також дудика бити. — Зістрічєют зайця і всї йдут дудика бити. — Вже приходє до дудика, входє в хату: горіх в піч, качка під стів, ґодзуля на полицу, а заяц на піч, а рак у воду. Входит дудик: горіх з печи в голов, заяц з печи на руки, качка в очи, ґодзуля в рот, мотїль си ймив за черево, а рак за серце, тай роздерли і вбили дудика. Забрали в него гроші, поживу, розбили хату тай кожде пішло собі до свого дому, а шо котре взєло, то понесло.

Зап. в 1912 р. від Луця Лукинюка в Бабинї, Косівського пов. М. Тимяківна.

XLVII. Гуска.

252. Домашні і дикі гуси.

Домашнї гуси паслись на толоцї ни подалеко од річки. Напаслись і подались на воду. На водї покупались, наплавались досить і стали причалять до берига. А гусак каже: Знаїте шо, давайте, ми политимо подальші в поле, там будим пастись в хлїбах. Колоски вже поспівають, там ми живо наїмось ни так, як на толоцї; за цїлий день понабиваїм зоби буряном, а чириз час знов голодні. А там ми за 2—3 минутї наїмось і тривнїша їжа, ни так скоро оголодаїм. — Добре, политимо. — Залитїли гуси верст за 5 од сила і сїли на ячмінь. А шоб ни захватив їх чоловік, гусак поставив сторожів. Дві гуски стояли на мижі і дивились одна в один край, а друга в другий і пильно зорили, чи ни йде чоловік. Потім як уже наїлись, виходили на сторожу, а цї, шо стояли на сторожі, ішли пастись, і так вони чиргувались, поки всї наїдять ся по саме нікуди.

Вийшли гуси з ячменю і пішли повагом по мижнику. Наткнулись на табун сїрих гусей, таких же на масть, як вони сами були: Здоровинькі були, зимляки, віткіля вас Бог приніс? — Прилитїли з болота. — А чого ви такі піджаристі, а ростом наче поменші од нас? — Так нам треба, гладкими буть нам ни з руки, лїтать буде дуже важко. — А з якогож ви будете сила? Ви нам шось ни в приметї; у нашому силї ми таких ни зустрічали. — Е, братїки, ми ни з сила, а ми живем в болотї; ми дикі гуси, коли ви хочите знать. — А чого ви ни йдете до нас на сило жить? Будим вмістї жить; у нас круглий год їжі ни в поїд;

літом на полі пасимось, а зімою нас чоловік годує. Наші прапрадіти теж колись були дикими, а потім пристали до чоловіка, привикли і досі живем у нього. — Та нам все равно де ни жить, аби з голоду ни здохнуть, тіко треба подивить ся, як там у вас устроєно, чи ни опасно бува там жить. — Ні, на щот цього ви ни бізпокойтесь, ми ночуїм в хліві під замком так, шо вовк до нас ни підкрадить ся, ни так, як на воді або в полі. — Подивимось, як там у вас, тоді подумаїм, може й пристаним до вас. — Приходьте сьогодні до нас на оглядини, як понаравить ся, тоді пириходьте до нас жить. — Ходіть, подивимось.

Стало смиркать ся, гуси подались до сила. Увійшли вони в свій двір, у дворі нікого ни було. Вони зайшли в хлїв і посїдали. Чоловік почув, шо гуси уже прийшли, підійшов до хлїва і причинив двері. Дикі гуси полохнулись та тїкать було нікуди, кругом стїни; довго у них серце билось, а далї трохи утихомирились. Тїко стали дрімать, а собака почувши чужого чоловіка, який проходив мимо двора, загавкала. Дикі гуси як полохнулись, сикнулись тїкать, та нікуди було вискочить. Домашнїй гусак проснувсь і каже: Чого ви полохаїтесь? Тут вас ніхто ни троне, сидїть сибі спокійно. — Дикі гуси трохи заспокоялись. Дождались ранку, чоловік вийшов на двір і пішов до хлїва випускать гусей. Собака побачивши хазяїна, підійшла до його і почала лащить ся. Мужик одчинив хлїв, гуси почали виходить. Дикі поперед всих вибігли з хлїва і побачивши чоловіка і собаку, як опарині підхопились і политїли в поле. Чоловік і рот роззявив, ни мало здивувавсь: Шо за диковина, дикі гуси приблудили. Знаттьо, шо вони тут, яб їх половив. Цього я з роду ще ни чув, шоб дикі гуси до домашнїх приставали; це шось ни так. Чи к добру, чи може к худу?

Домашнї гуси вийшли за двір і сибі полетїли в поле. Зустрітились домашнї з дикими і кажуть: Чого ж ви сполохались? Вас ніхто ни буде трогать, собаки на нас і ни дивлють ся. — Ні, у вас страшно жить, цур вам, пек. Краще ми будим в полї жить, бо у вас свого віку не доживеш. — Та то вам так показалось, у нас гарно жить. — Гарно то гарно, а от роскажіть нам, пожалуста, шо з вами чоловік робе, коли вас багато наплодить ся? — Та вони нас ріжуть і їдять, а піря наше збирають на подушки або продають. А на зіму оставляють нас ни багато, штук 5—6, а иноді десять. — І так що году вас ріжуть? — Та так і що году. — Так на ві що ж тоді ви зманювали нас до себе жить? А бач, хвалились, шо у вас гарно жить. Ви обду-

майте гарненько, хібаж то жисть, шо ви живете тіко одно літо? І ви дурні ни тікаєте од чоловіка? Та миб і одного дня ни жили у його. Ми живимо, поки смерть сама прийде і то думаїм, шо нищасна наша жисть. — А хіба вас ніхто й ни ріже? — Та хто ж нас буде різать? Нас иноді ваші благодітилі люди стріляють і то мало нас попадають; ми од них подальші сторонимось. — О! значить, вам житуха далеко краща од нашої. Ви живете, як у Бога за двирми, вас ніхто ни трога. А скажіть, пожалуста, чи куди в нори ховаїтесь і чим ви харчитесь тоді? — Так миж на зїму вилітаїм з вашого краю і литимо у вирію, в теплі краї, а висною знов до вас прилітаїм. — А хіба зїма бува ни скрізь? — Розуміїть ся ни скрізь, є такий край, де зовсім зїми ни бува. — А чогож ви там ни зостаїтесь жить постоянно? — Так там, коли у нас літо, бува дуже жарко. — Так он воно шо. Значить, вам краще жить. Прийміть і нас до себе, ми будим з вами жить і политимо у вирію. — Так за чим же остановка? Коли вам наравить ся наше житя, живіть з нами. Вам давно б пора покинуть сило, а ви дурні насищаїте собою пельку чоловіка, свого душогуба. Ни ходіть до його, живіть з нами. — Та ми ни знаїм дороги у вирію; ви коли будите литіть, гукніть нам, ми политимо з вами. — Добре, ми тоді вам скажим.

Домашнї гуси порішили ни ходить до чоловіка, а жить в полї, поки настане пора летіть у вирію. З того часу вони задружили з дикими і нирозлушно плавали з ними по водї і на полї паслись. Ночували домашнї гуси вмістї з дикими в болотї у нивилазних трясинах, а иноді на водї в річцї. Одного разу нічу напали на гусей вовки. Дикі гуси сплять дуже чутко, вовк ни спів підойти до них на пять сажень, вони уже схопились і политїли дальші. А домашнї гуси поки пробуркались, поки розшолопали, в чім діло, а вовки уже наскочили на них і вхопили по годні гусцї. Було три вовка і сцопали вони трьох гусок і тамже ниподалеко розірвали їх. Домашнї гуси з пириляку сами ни зчулись, як очутились біля сила, чи по привичцї, чи може бачучи такі ниперeливки, подались до сила, шоб їх заборонив хто од ворогів, а про те ни згадали, шо чоловік для них іще лютїший ворог, чим вовк. Гуси уже в поле ни виртали, а пішли до двора свого хазяїна. Пириночували за двором, а ранком увійшли в двір. Мужик побачивши гусей, обрадував ся, шо вони остались цїлі, ни дощитавсь тїко трьох штук. Гуси боялись після того ходить в поле, паслись на вигонї за двором.

Гуси як стали ночувать у чоловіка, подумали сибі: Ні, краще ми будим жить у чоловіка, тут нас вовк ни троне, будим сибі спать спокійно, а в полї того й гляди, шо вовки наскочуть і всих до одниї розірвуть на клоча. — Пожили вони тиждинь, другий, уже стала наближать ся осїнь. Чоловік почав рубать гусей на їжу. Гуси почали торбувать ся: Шо ж це він робе, на ві що він нас ріже? Ми думали, шо дома од вовка спасимось, аж то сам хазяїн іще гірше вовка. Ну побачим, шо далї буде, а то знов утечем в поле, будим з дикими вмістї жить і политимо з ними в теплий край.

Пройшло днів пять, дивлють ся, приїхав скупщик гусей, більшу половину забрав, посадив їх у клїтку і повіз геть з двора. Гуси ни в шутку злякались, заплакали і думають сибі: Чого ми дурні з поля причвалали до чоловіка? Там вовк хватав би нас тїко по годні, та ни всякий би раз йому удалось зловить нас, а тут мало того, шо нас сам хазяїн жре що дня по годні, та ще й до разу більшу половину оддав иншим злодіям на поруганіє. А далї гусак каже: Нї, хлопцї, тут жить ни вигодно, чоловік дуже бізсовісний. Давайте ми мирщі тїкать в поле, там побачим диких і подамось з ними в теплий край. Тут ми цїлу зїму гибіїм на холодї і ниpаз було томимось з голоду і за все це чоловік діждавшись осини оддяче нам, поріже нас і пожре.

Діждавшись ранку, гуси вийшли на вигін пастись і нидовго думавши, замахали крилами, политїли в поле. Чоловік вискочив з двора, хотїв остановить їх, так де там, гуси і слухать ни хотїли. Він до них: Тєги! Тєги! А вони піднялись в гору і ни глянули на його. Прилитїли на поле, посїдали, там зустрітившись з дикими, сказали: А ми знов до вас. — А деж ви були? Чого вас так довго ни було? — Та признать ся, ми як ото злякались вовка, так злитїли на сило і вже роздумали були жить в полї, а тепер як подивились, шо з нами робе чоловік, так цур йому, пек, ни будим нїколи у його жить, а то він нас приютив для того, шоб зручнїш нас ловить та жрать і другим продавать. — Ех! дурні ви, вовка злякались! Ви чуткіш спіть і вовк вам буде ни по чом; он ми утикли од його, нас нї годного ще ни поймав. Та вовк може піймать тїко одного, а чоловік всих вас поріже і ви ни можите од нього збавить ся. — Остались домашнї гуси жить в полї і знов задружили з дикими. Діждавшись осини, дикі гуси почали лагодить ся литїть у вирію. Тут вони гукнули домашнїм: Ну, братїки, пора в путь, дорожиньку. — Ото вони знялись і политїли. Литїли вони цїлий день. Дикі гуси литїли

легко і прудко, а домашні скоро наморились, підбились, почали приставать, литіли по заді диких і гаразд понизче них. Де ни взявсь орел, наскочив на гусей. Дикі тіко засвистіли крилами, як стріли майнули од орла. А домашні уже ни в силах були тікать, мирщі спустились на землю. Орел накинувсь на них і чимало таки пошкодив. Гуси остались сами в чужому полі, на чужі стороні, ни знали, куда їм дівать ся. Тут вони почали жалкувать: Чого ми дурні послухались диких, булоб з ними ни дружить! У чоловіка ми хоч ни всї, а всеб таки остались живі, хазяїн оставив би з нас штук шість на плід, а тут ми в чужих людей всї загиним! — Так і вийшло. Гуси пристали до одного чоловіка в двір. А той чоловік, шоб ни отняв хто у його приблудних гусей, мирщі продав їх баришникам. А баришники підгодували їх трохи і продали в городї панам на заріз.

Запис. П. Тарасевський в Шебекинї, Курськоі губ.

XLVIII. Лебідь.

353. Лебідь, щука і рак.

Лебідь плавав на воді понад беригом; зігнувши шию, дивив ся в воду. Пливла мимо його щука, остановилась і пита: Скажи, будь ласкавий, де ти буваїш, коли річка замирза? — А на шо тибі знать? — Та я хотіла на зіму куди небудь утикти, а то під льодом припада задихать ся біз свіжого воздуху.— Я на зіму личу відсіля в теплий край, там і живу до весни. — Візьми і мене з собою! — сказала щука. — А чогож, про мене все равно; хочиш, так подамось вмістї, висиліш буде. — Почув їхню розмову рак і каже: Возьміть і мене.— Ну так шож, хочиш, одправляйсь і ти з нами; гуртом висиліш буде; діждемсь осини, я вам тоді скажу, коли литїть. — Лебідь, бач, думав, шо вони як плавають по воді, так уміють і лїтать в повітрі.

Минуло лїто, наступила осїнь, лебідь каже: Ну, братїки, пора литїть у вирію, лагодьтесь на завтра, на після обід рушим в дорогу. — Щука оповістила рака. Рак подумав і каже: А як же ми, сестро, будим на сухопутї жить біз їжі? Давай, візьмим з собою на дорогу харчів, шоб нам хватило до самого місця.— А в шо ж ми заберем? — спитала щука. — Та давай, ми нагрузим харчами возок, впряжимось в його і подамось. Присогласим і лебідя за кумпанїю, він нам підсобе, в трьох потягним за собою харчі.

Рак і щука добули воза, насукали з трави постромок і ждали лебідя. На другий день прилитїв лебідь і каже: Ну, ви тут готові, хлопцї, а то я уже личу! — Готові, готові, тїко ти будь ласкавий, підсоби нам віз визти; давайте ми всї троє впряжимось і подамось з Богом. — Добре, чіпляйте постромку мінї за ногу. — Рак привязав лебідя за ногу. Свою постромку взяв у клешнї, а щука за третю очипилась зубами. Ну хлопцї, разом! трогай! — Рак попятивсь назад, хвостиком замилькав, щука стрілою розігналась на глиб у воду, а лебідь замахав крилами, піднявсь в гору, обірвались всї постромки, ни дали возові ходу. Хто з них був виноват, а хто прав, цього нїхто тодї ни знав і судить їх нїхто ни став. Одні тїко жаби досить насміялись і ни мало дивувались, чого рак і щука ни за своє діло брались.

Запис. П. Тарасевський в Шебекинї. Курської губ.

Паралєлї: У фолькльорних збірках не знайшов я сього оповіданя. — **Лїтературні перерібки**: Павло Свой. Байки. ст. 14. — Байки Леонида Глибова. ст. 4, ч. 3. — Байки И. А. Крылова. ст. 118. ч. 5.

В. Ріжні птиці.

354. Птичий цар — кук.

Перш був старший птах кук. Жінка звеліла йому зібрать птаство і зробить із косток їх гнїздо. Усї позлїтались, тілько крука нема. Він вийшов і питає: Все птаство є?

Кажуть: Крука нема.

Нема його день, нема й другий, птаство сидить два днї не ївши. На третїй день прилїтає крук.

Де ти був? — питає його кук.

Летав по світу, розглядував, чого більше, гір, чи долин.

Чогож більше?

Долин, каже.

Брешеш, каже, повинно буть по половинї.

Долин, каже, більше, бо я тую гору за долину рахую, де вода стоїть.

Кук отпустив птаство попоїсти, а на другий день велїв усїм зібрать ця. На другий день усї птахи позлїтались, тілько крука нема. Кук вийшов і питає: Є все птаство?

Крука, кажуть, нема.

Нема його день, нема його другий; седить птаство уже два днї не ївши. На третїй день прилїтає крук. Кук вийшов і питає:

Де ти був?

Вередовав дерево, чи більше сухого, чи більше зеленого.

Якогож більше?

Сухого, каже.

Брешеш, зеленого більше.

Нї, каже, сухого більше, бо я й те дерево за сухе рахую, що хоч одна голлячка суха.

Кук отпустив птаство попоїсти, а на другий день велїв усїм зібрать ця. На другий день злетїлось усе птаство, а крука

нема. Ждуть його день, ждуть його і другий день — нема крука. На третій день прилїтає крук. Кук його і питає: Де ти був?

Летав по світу.

Щож ти робив?

Вередовав, чого більше, жонок, чи чоловіков.

Чогож більше, жонок, чи чоловіков?

Жонок, каже, більше.

Брешеш, каже.

Жонок більше, бо я того чоловіка за жінку рахую, що жінку слуха.

Кук тодї собі по голові пустив: Се погано, це й я жінку хотїв послухать, — і сказав їй, що її вже ни послухає.

Птаство збунтувалось і хотїло вибрать старшого. Сокіл сказав: Я його забю, тілько викличіть на гору.

Дуб стояв над горою над тоєю. Зозулька почала дразнить, прилетїла до нори і все: Куку, куку!

Кук розсердив ся, вилїз із нори, вона на дерево. Він у нору. Злетїла зозулька з дерева, прилетїла до нори: Куку, куку!

Кук розсердив ся, вилїз із нори, вона на дерево. Кук сховав ся у нору. Вона знову: Куку, куку!

Кук в третїй раз погнав ся за нею і сїв на сук. Сокіл і убив його, той упав. Птаство не знає, чи він убитий. Зозулька все низче підлетить та все: Куку, куку! — Він мовчить. — А далї вже сїла коло його, а після на нього: Куку! — Він мовчить. — Тодї вона: Хи, хи! Кукуку по куку!

Сокіл став на місце кука. Зозуля як летїла ще дразнить кука, да знесла яйце, другі птицї взялись виседїть. З того часу вона на своїх яйцях не седить.

П. Чубинскій. Труды. т. II. ст. 110—112. ч. 34.

Паралелї: І. Верхратський. Знадоби для пізнаня угор. рус. говорів. т. І. ст. 145. — В. Добровольскій. Смоленскій этногр. сборникъ. т. І. ст. 278—279. ч. 41. —

355. Пташок проучує пана.

Оден пан мав в клїтцї говорячого пташка. І одного разу такий пташок став сумний, а пан став тай сї дивит на него і кажи: „Чо ти такий сумний“? — А пташок кажи: „Пусти мене на волю, най сї трошки пролечу, буде минї зараз инакши“. — Взєв пан, віпустив. І пташок лїтав, сїв на скію і каже: „Віпусти мене такі на двір, шо тобі з мени? Пірє на минї такого файного нима, а поживи з мени також богато ни будеш мати, бо

я маленький, а я тобі за то дам дві науці. Перше: Ни вір тто, хто кажи ниправду; а друге: Ни посєгай того, шо тибе ни діткне". — І се сказав, пан отворив вікно і пташок полетів.

Війшов пан на спацир в оґрод і спацирує собі, а пташок сів на гилцу і регоче сї, сьміє сї. „А чо ти сї сьмієш"? — питає пан. — „С теби" — кажи пташок. — „Та чо з мени"? — кажи пан. — „Що ти такий дурний, шос мине віпустив. То в минї" кажи — „є диямент такий завбільшки курічого яйцє; як бис був мине забив, диямент вібрав, був бис мав великі гроші за него".— А пан аж сї за голову взєв і кажи: „Верни сї" — кажи — „до клїтки назад, буду тобі давати їсти і буде тобі ше лїпши типер, як перши було в мени". — А пташок знов зареготав сї і кажи: „Який ти дурний, пане; я тобі дав дві науції, а ти забув. Казавім, що ни вір нікому ниправду, а ти повірив і жаль тобі за мнов, шо в минї є диямент; а деж у минї є диямент завбільшки курічого яйцє? Таїс першому минї повірив неправду. Типер казавїм тобі: Ни посягай того, шо тибе ни діткне, а ти хоч, аби я залеків назад до клїткі. Деж би я залеків, як я собі на свободї полечу, де я хочу"? — І се сказав, зареготав сї знов і полеків далї.

Зап. І. Волошинський в падолисті. 1913. від Леся Луцика з Далешева, п. Городенка.

356. Вдячні пташки.

Була така пташка, що ни могла нїгди віховати собі дїтий; то яйцї ї хтос пібє, то молоденькі ї заберут вже. Аж вона найшла с чоловіка голову і в тї голові розвела собі гнїздочко; нанесла сї, вівела молодих і ти молодї попідбували вже, питают сї мами: „Ми не мали нї братів, нї сестрів"? — „А" — кажи — „не було, бом не могла нїгде вівести, ажім найшла в лїсї с чоловіка голову і в тї голові я вас вївела". — Они кажут: „Мамо, то тра сї голові, як вона чоловіка, віддячити сї". — Розлетїли сї по лїсї, назбирали такого зїлє ружного, зібрали кости з чоловіка, склали до купи, змастили єго тов мастьов і той чоловік ожив. Як він ожив тай каже: „Боже, том твердо заснув". — А пташків матка каже до него: „Ти заснув на віки був. Я в твої голові ґітий собі породила, я сьвітами злїтала, сходила, ни моглам нїгде розвести, то яєчка минї пібют, то молоденькі минї поїдє вже, аж я твою голову найшла в сїм лїсї, поставилам

гнїздо і вікохалам собі дїти. Як дїти війшли с твої голови, питали сї: „Мамо мали ми братї, сестри, ци нє“?“ — „Кажу: Не було, бом нїгде не могла вікохати, аж у сї голові я вас вікохала. І мої малі пташкі за твою голову і тебе сцїлили на сьвіт божий“.

Зап. І. Волошинський в мартї, 1914. від Мих. Юнчака з Колїнок, п. Городенка.

III. Повзуни.

XLIX. Вуж.

357. Вуж і гадюка.

Уж виліз з хмизу і подавсь чириз річку на луки пастись. Пириплив річку і поповз по траві. Назустріч йому повзла сїра ядовита гадюка. Побачивши ужа, сказала: Чого ти тут тиняїс ся, траву толочиш? Мінї самі їсти нічого, а ти прийшов мінї на підмогу. Ти там біля чоловіка отираїс ся, нихай він тебе і годує. — Так шож з того, шо я біля чоловіка близько живу, значить, мене чоловік поважа! Инодї бува, шо й годує мене. Тїко бида, шо чириз ваш яд инодї попада і нам на оріхи. Чоловік помилившись, подума, шо гадюка, убива нашого брата нивинного. — Чим же я причиною, шо мій яд вредний? Так мінї Бог дав. Коли Моісей почипив на дрючок мідного змія і заставляв людей на його дивить ся, так з того самого часу ми ядовитими стали, бо хто тодї ни хотїв дивить ся на мідного змія, так той од нашого яду умирав. Нихай чоловік нас нинавиде, толку з того мало, за те нам краще живеть ся; всї нас боять ся і обходють нас. — Найшла чим чванить ся! — каже уж, — смертельним ядом можно всякого залякать, пониволї будуть боять ся. Ти зумій заслужить уваги добрим дїлом. От я — стаю чоловікові в виликій пригодї. Миш полохаю, жаб пиривожу, він за це саме мене поважа, инодї і молочком нагодує. Чоловік поважа ужак іще й за те, шо вони здавна заслужили увагу пирид ним. Уж спас род чоловічиський. Коли Ной убравсь в ковчег, так шкодлива миша проточила в днї ковчега дїрку. Вода хлинула як з джирила; як би уж ни заткнув ту дїрку головою, так сїв би ковчег на дно і всї люди потопли б до годного. В знак того Бог дав нам мітку, на голові у нас красна смужка. — Гадюка

й каже: Хоч ти й спасла чоловіка, а чоловік тебе ни спаса; як попадес ся під руку, так ни милує. Я чула, шо ви ужаки коров доїте і тим самим їх портите. За такі вчинки чоловік бє вас, а ни за те, як ти кажиш, шо чоловік бє вас помиляючись, думаючи, шо гадюка. Ми гадюки хоч і зачипаїм чоловіка своїм жалом, за те шкоди йому ніякої ни робим опріч яду. А коли доведеть ся кого нибудь укусить, так ми кусаїм ни дарма, ни зничевя і ни по своїй охоті, а по нужді. Хто нас зачепе, тому ми даєм здачі, одбиваїм ся. А иноді кусаїм того, кому наричино Богом умирать од нашого яду. — Уж ни став з нею довго калякать, повирнув од неї на бік і сказав: Пасись сама, коли тибі кісно, од разу видно, шо ти гадюка нивчтива.

Зап. від Дм. Фесенка в Шебекині П. Тарасевський.

358. Вуж і дитина.

Оповідают старі люди, що колись давно по сьвіті були всілякі дива, що всї звірі говорили людсков мовов та що були такі люди, що мали по своїх домах щісливців. Отже в однім силї жив чоловік і жінка. Вони були богаті, бо мали хатного вужа, котрий сидїв собі під печев в норі і тїлько як хотїв їсти, тогди виходив з нори. Господарство вело ся тому господареви добре. Мав і поля багато і худобу і пасїку велику і сад дуже гарний і слуги. Нераз бувало і так, що якась пошесть зайде на худобу або в поли на засїви, то в єнших худоба гини, град збіже вибє, а в него нїколи нїчого не було так, якби хто відвертав усї нещастя, а всєке добро якби лопатов горнув. І жило сє тим людим добре, як в Бога за дверми; вони не боронили вужеви нїчого, а він знову їм нїчо злого не робив, тїлько в ночи корову ссав, а на день газдинє наливала єму в мисочку молока і ставила коло єго нори. І може були би так все жили в згодї, якби сє була не стала зла пригода.

Був у того газди малий синок і тїлько один однїський. Одного разу тому хлопчикови мама дала їсти молока, як то звикле, посадивши дитину на земли в хатї. А дитина, от як дитина, їсть тай молоко порозливала; а вуж зачув запах молока, вилїз з нори і зачив хлептати молоко. Той хлопчик як тримав лижку в руцї, тай тарахнув вужа по голові. Вуж до сего ни привик, бо нїколи єго нїхто не бив; засичєв зї злости тай вкусив дитину. Хлопчик з болю страшно закричєв, мати сє настрашила, а тимчисом і тато вбіг до хати тай лиш глєнув, зараз пізнав, що сє стало

і вдарив вужа патиком, як той втїкав до нори та відтєв єму фіст. Вуж без фоста сховав сє в нору, а дитина на другий день вмерла.

Від того чису тому ґосподарови розпочило сє лихо вести. Зачили бути невроджаї і на худобу зайшла зараза, сад гусїльницє знищила, пчоли також почили гинути, досить, що як перше було всього подостатком, так нараз всьо зачило впадати. Сам не знає той ґосподар, що є і що він має робити. Нарештї врадили обоє з жінков, що нема єншої ради, тїлько треба іти до ворожки. Зібрав сє і пішов.

Прийшов до ворожки тай росповідає цїлу гісторію, що єму було добре, ґосподарка сє вела і маєток був, а тепер нараз всьо зачило щезати так, що він сам не знає, що має робити, отже прийшов до неї, може вона що єго бідї порадит.

Ворожка подумала тай каже: Чоловіче, я тобі скажу так: Ти мав якогось приятелє і всьо тото добро, яке ти мав, то залежило від него; і тобі не буде добра, доки ти будеш з ним жити в незгодї; мусиш єго перепросити, а тогди знов тобі може бути так, як було.

Прийшов до дому тай розповідає жінцї. Казала ворожка, треба якось робити, щоби вужа перепросити. Ну, але як? Ану, каже чоловік, налєй в мисочку молока, може він знов вилїзи з нори їсти, а я єму буду казати, аби смо сє перепросили.

Поставила жінка молока коло єго нори, а чоловік сїв тай чекає, аж вуж вилїзе їсти. Помаленько вилазит вуж тай зачинає їсти, а ґосподар зачєв єму казати: От знаєш, стало сє з нами таке, що хотьби і не згадувати. Та я мисьлю, що ми так жити не можем в вічнім гнїві. Возьмім тай перепросїм сє і жиймо по давному. — А вуж єму тогди відповідає так: Жити по давному ми уже нїколи не можем, хоть би ми і хтїли. Ти коли лиш подивиш сє на мени, зараз пригадаєш собі, що ти мав одного, однїського сина і він чириз мене пішов в землю гнити і зараз тебе найде злість, щоби минї голову розчерепити. Я знов, як лиш коли на тебе сє подивлю, то також собі нагадаю, що я мав фіст, а через тебе єго втратив і мене найде така сама злість, щобим зараз свої зуби в твоїм тїлї затопив та тебе віка позбавив. Найлїпше буде так: Ти жий сам без мене, а я без тебе буду жити.

От і вони розїйшли сє, а як їм потому сє жило, то я не знаю, бо мене ще тогди на сьвїтї не було, а тепер знов нема

вже таких звірів, щоби вміли говорити; старі люди повмирали і нї від кого не мож сє довідати, як їм сє потому жило.

Зап. у Пужниках. Бучацького пов. Теофіль Гнатюк.

Паралелї: J. Świętek, Lud nadrabski, ст. 591. — Dr. F. S. Krauss, Sagen und Märchen der Südslaven, т. I, ч. 22. — К. Шапкаревъ, Български прикаски, ч. 134 і 183. — E. Meier, Volksmärchen, ч. 60: Die Schlange und das Kind. — Brüder Grimm, Kinder- und Hausmärchen, т. II, ст. 84—85, ч. 105. — J. Bolte und G. Polivka, Anmerkungen zu den Kinder- u. Hausmärchen der Brüder Grimm, т. II, ст. 459—465, ч. 105. — Th. Benfey, Pantschatantra, т. II, ст. 244—247, ч. 5. — Про сю байку написав окрему студію і зібрав богату лїтературу М. Драгоманів: Байка Богдана Хмельницького. (Розвідки про українську народню словесність і письменство, т. II, ст. 1—24). — **Лїтературні перерібки:** **Притча Ієрополітіка али Філософія Нравоучителная.** Київ, 1712, картка 104. — Записки Н. Т. ім. Ш., т. LXVIII. Miscellanea: І. Крипякевич, Варіянт байки Хмельницького. — Н. И. Костомаровъ, Богданъ Хмельницкій, 1884, т. III, ст. 216—219. — Mik. Rej, Zwierzyniec, IV, ч. 41. — H. Oesterley, Gesta Romanorum, ч. 141. — Romuli fab. Aesop., II, ч. 11. — Phaedri fabularum Aesopiarum libri V, ч. 33. — C. Halm, Fabulae Aesopicae, ч. 96. — І. Франко, На святоюрській горі (Із днїв журби, ст. 109—127).

L. Змія.

359. Змія, вовк і лис.

В йидны́ скалы́ сидыла змийа́; а́ли йшоў лис і надыйшо́ў над йийі́ скалу́ і ду́жи сьи зльик, шчо за така́ вили́ка звір ди́вит сьи на не́го, ўздріў йі́. Али вона́ собі́ сидыла і зоба́чила тиж то́го ли́са і хтыла ли́са затьигну́ти до то́йі дьири́. Али надыйшо́ў на той час воўк, тай прийшо́ў той лис до во́ўка. І повіда́ў во́ўкови: Зна́йиш, ка́жи, шчо? Ни йдыім ми туда́, бо то силна́ звір, а ми малы́ льу́ди, то нас пойіст. — Ка́жи воўк до ли́са: Знайиш ти шчо? Йди, ти менчий, і так помежи тоти́ скалки закради́ сьи і заглькида́й, шчо вона́ буде́ роби́ти. — Лис ўзьиў і послу́хаў во́ўка і пішо́ў до то́йі́ зми́йі. Прихо́дит там, заглєда́йи так одалеки́, а змийа́ йиму́ повіда́йи: Йа тибе́ зьзы́м. — А він ка́жи: Йак ти така́ голо́дна ма́йиш мине́ йі́сти, йа́ ти прине́су ку́ри, та мо́жи бис минї подарува́ла тото́, шчо йа би жиў. — Змийа́ послу́хала того лиса і: Най, ка́жи, так бу́ди, а́ли пйить ку́рок шчо ра́ньи ма́йиш миньі́ не́сти, бо ўжа́лы бис ни приньі́с йиде́н раз, то такі тьи зьзы́м.

Хо́дит той лис, ки́гайи тоти́ ку́ри до змийі́. Али йде він по ку́ри шче йидно́го ра́зу і зди́буйи сьи с тим во́ўком зноў. Питайи сьи воўк: Деш ти йдеш? — Йду по ку́ри. — Та на́ шчо? —

Та змийі́, бо йа таку́ зго́ду з неў маў, шчо ми подарува́ла житьи; йакбим йі ни носи́ў ку́ри по пйить на день, то́ би ни жи́ўйим. — А воўк до ли́са ка́жи: Ду́рний ти, послу́хай жи мине́, йа тобі́ пора́джу; воли́ш сам зьзы́сти ку́рку, ныш йийі прине́сти. Ти йди до не́йі, вирни́ сьи і кажи́ так: Йа ни мо́жу ўже дыста́ти більши кури́й. А вона́ йак тобі́ буде́ каза́ти, шчо му́сиш, бо йа́ тьи зьзы́м, то ти йі ска́жиш: То йа́ тьи пода́м до су́ду; йак там прису́дьи, то йа́ сьи прийму. І воўк ка́жи: Йа буду́ вітак се́ндзьоў. — Пішо́ў лис до то́йі змийі́, зачи́ў йі казати: Шчош, ка́жи, йа ни мо́жу вам наста́рчити тих кури́й. — А вона́ кажи́: Ну, то йак так, то йа тибе́ му́шу зьзы́сти; йа ма́ла так ў зго́дьі. — А лис ка́жи до не́йі: Йа́ сьи здайу́ на суд. Йак сут прису́дит, так бу́ди.

Прихо́дит до су́ду і той се́ндзьо су́дит йім, ка́жи так: Йака́ спра́ва ўпада́йи? — Він маў миньі ку́ри не́сти — ка́жи змийа — бо йа ма́ла йиго́ зьзысти, а він себе́ вікупиў, шчо бу́ди мине́ корми́ти курми́. — Наре́штьі с піршого параґра́фу се́ндзьо су́дит смерть за смерть. Вона ка́жи: Йа сьи ни підоймаю то́го, йа́ сьи здайу на ви́шчого се́ндзьа. — Нади́бали ти́ґриса, так са́мо обібра́ли за се́ндзьу. І су́дит зноў там се́ндзьо йім. Так са́мо ка́жи, хлыб за хлыб, смерть за смерть. — Наре́шты ўзьиў воўк і так собі пішо́ў одалеки́ і найшо́ў таку́ пли́ту і підойма́йи ту пли́ту ўраз з ли́сом, жиби́ вона́ стойа́ла йак дах. І сказа́ў воўк то́му ли́сови: Іди́ до сила́ і принися́ зо шти́ри ку́рки. Вона́ тут зайде́ і буде брати тоти́ ку́ри йі́сти і плиту нару́шит і на не́йі ўпа́ди та пли́та, забйи́ йі. — Ньім лис пішо́ў по ку́ри — то ў день бу́ло — і нима́ де дыста́ти — а́ли жи господи́ньі дава́ли там ку́рим йісти ў шо́пі, а він зайшо́ў до шо́пи та го там запе́рли, зачина́йут спра́ву роби́ти з ли́сом. Тимча́сом воўк си сьі́ў на бік і чика́йи. Жде, жде, жде, нима́ та́кі ли́са. Шчож бу́де? Ди́вит сьи, йде ўже че́рез гору́ таки́й зде́ртий, таки́й зби́тий, а та́кі йи́днак йидну́ ку́рку нисе́, ў ксьо́ндза дыста́в. Прихо́дит він до то́го во́ўка, а воўк пита́йи сьи: Чо́ ти сьи так ба́виў, жи йа на те́би так чика́йу? Тобі́ сьи й тото́ нале́жит, шчо вона́ тобі́ хтьіла зроби́ти, та змій. — Та йа, ка́жи, та́кі буў бим йі маў ў сильі́, йак йим йшоў по ку́ри; ты́льком зайшо́ў ты ку́ри бра́ти, йак мньи ў стодо́льі запе́рли і зачи́ли ў ми́ньі кість лома́ти, то миньі́ прикрі́шчи там бу́ло, йак тобі ту сиды́ти. Подиви́ сьи, ка́жи, кольи́го, типе́р на ме́ни, йак йа вігльида́йу, жи́ ми бо́ки здерты, зби́ты, а йи́днак му́сыў йим ў ксьо́ндза ўзьи́ти. — А воўк кажи: Поста́ў жи ку́рку піт ту́йу пли́ту і ўступі́м сьи на бік; вона

прийди до тóйі кýрки. — А лис до вóўка кáжи: Йа шче зайду піт ту плúту, аби вонá шче вúдыла, йак йа будý йíсти.

Воўк відыíйшóў на бік, а лис пíшóў кýрку йíсти і накигáйи ту кýрку там. Вонá вилáзит з ґирú і мúслит си, жи йійí сьи належит кýрка. Лис пóдивиў сьи, шчо вонá сьи дúвит на нéго, шчо він кýрку йіст там тай шче гíрши стала на нéго злóсна. Кажи: Тобі йи, а миньí нимá? Йа тьи типéр биспрáўни мóжу зьзыíсти. — Али тим чáсом лис ўзьиў тай пішóў за вóўком. Відыйшлú на бік, скрúли сьи там, а змій захóдит ўсе блúсчи, ўсе блúсчи і прихóдит аж до тóйі бýтки. Голóдна змий зайшлá до бýтки, шчокóльвак за кýрку хапнýла, а плита на нéйі і прикрúла. Литúт воўк і лис. Прихóдьит там, половúна змúйі піт плúтоў, перéд, а половúна на дворí, áли шче йиднак дúхайи. Воўк кажи: Бирíм тай вийідáймо вітци, ци вона мáйи там ў сиридúны ты кýри, бо йак нипрáўда, то ти провинúш, то йиднак будéш мáти смерть за смерть. — Али лис собі так дýмайи: Бóгу дьикувати, шчо вонá ўже тут лижит. Шчош, кáжи, кобú шче війісти тотó чéриво, то вонá ўже тáкі ни ўстáни, тогдú ни бýду сьи бойáти. Розжéрли тýйу змийý, знайшлú штúри кýрки. Но, кáжи воўк до лúса, счáстьи мáйиш, кольúго, áли мóжи би ти миньí носúў за су спрáву, шчо йа тобі зробúў, кýри? — А лис кáжи до нéго: Та бо ти ни мóжиш йти? Ти сильныíшчий, йак йа. — А він йимý кáжи, воўк: Дурнúй ти; йа йак підý, то по коньú, по віўцьí, по вилúку штýку, йа с такúм сьи ни захóджу. А ти йист малá осóба, то тибé прóшу, шчобú ти миньі за тото хоць йиднý кýрку шчо рáньи приньíс. — Ну, та йидну, кáжи, мóжу принéсти. — Йак прийшóў лис по кýрку на силó, трáфиў зноў на тотý госпóду, дé го пéрши чистувáли. І так сáмо йак го запéрли ў стáйни, то го жиўцéм с шкіри скидáли. Воўк дыíлáйи си свóйу робóту без лúса.

Зап. в липни, 1902, в Коропци, Бучацького пов. від Івана Мельничука.

Паралєлї: Се оповідане сходить ся в дечім із оповіданями під ч. 100—107.

LI. Гадюка.

360. Гадюча пімста.

Оден чоловік косив раз на толоці тай надибав гадину, шо несла жабу у роті. Але тот чоловік шарнув косов тай перекив ту гадину само коло голови, а она каже: Сїмдесєт и сїм раз тї

буду карати, абис знав, єк нї рубати! — Тай голова пішла у один бік, а туш у другий. Але нїц.

На другий день війшов тот ґазда у скóтарьку, — корови нема. Каже єму гадина из лопухів: Я ї истєла. — Но, спудив си тот чоловік дуже і пішов т хакі. Приходит він т хакі, а дитина сидит на земли і сербає молоко из миски. Але чує, а оно каже: Най моню! Най моньку! — Дивит си ґазда, а то та гадина суне си ит дїтвакови... Ухопив він дитину... Каже она: До смерти меш нї тємити. — На другий день вішов він у полонину, а тота головка вістинала усї вівцї.

Зап. від Петра Остапюка Старого в Зеленици, Надвірнянського пов. 1908 р. А. Онищук.

361. Як гадюка задушила чоловіка.

Був оден чоловік бідний; ни мав нїчо, лиш хатину і ни мав віткі жити. Питає сї він пса одного разу: „Шо я“ — кажи — „маю робити“? — А пес каже: „Шо хоч, то роби“. — Питав кота — кіт так само їму вітповів. Він уже сидит і млїє з голоду у свої хатинї. У єго хатї стріха була подерта; а лисицї бігла через город і кажи сама до себи: „А — ту минї буде добри за курми залїсти“. — І чикає вечера; а у вечір пігійшла, скочила на плїт, с плота в ґіру і пішла на під; а там була в стели ґіра до хати. А він сиґів на постели і думав, шо має робити. Аж глипнув, а то якас звірка перед ним; він став тай кажи: „Шо ти йи за одна“? — А вна кажи: „Віпусти мине, то я скажу тобі“. — „Віпущу тибе, али скажи, що я маю робити“. — Кажи лисицї: „Знаєш що? Іди в лїс і будеш там жити. Ади звірини ни кілько є, тай жиє, а ти оден чоловік тай ни будеш жити“? — І се сказала, а він отворив двері і вона пішла, а він збирає сї йти в лїс.

Прийшов у лїс, сїв на пень і чикає на лисицу. Але лїзи від нему гадина. Прилїзла тай суни сї від нему а він ни знав, шо то є, ше нїколи не видїв, вітколи він. Прийшла, обвила сї наокола шиї, а він собі думав, шо то єго приятиль, шо так єго обіймив і зачєв ї цїлювати в головку. А вна кажи: „Шо ти є? Мій приятиль будеш? Та я тибе прийшла удусити“. — „Як удушиш, то з люби“. — Се сказав, а вна сї роззлостила тай го удусила. Тай кажи: „На, маєш любу“. — А хто се був винен? Кума лисицї.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913. від Леся Лущика з Далешева, п. Городенка.

LII. Полоз.

362. Як полоз убив ся.

Ў йедныі́м лыі́сыі буў таки́й вели́кий га́дир, шчо цыілу́ око́лицьу вийідаў льудей і шчо до не́го с кано́ныіў стрільи́ли, а йего сьи жа́дныі ку́лыі не бра́ли. А йак сви́снуў, то не йеде́н оглу́х від йего́ сви́сту. Аж йеде́н офіцер каза́ў зроби́ти таке́ вели́ке льу́стро і поста́виў про́тыіў не́го, шчоби́ він ў тото́ льу́стро диви́ў сьи. А той по́лоз гада́ў си, шчо то дру́гий таки́й вели́кий йде до не́го і до́ти сьи биў, тоўк до землыі́, доки, сьи не ўбиў на смерть. Він си гадаў, же він сьи з дру́гим жере́.

Зап. в цвітни, 1897 р. від Тимка Гринишиного в Пужниках, Бучацького пов.

IV. Земноводні.

LIII. Жаба.

363. Жаба і віл.

Молода жаба побачивши на луках вола, забажала з ним зрівнять ся. Дулась, дулась, а далї пита: Ану гляньте, сестриці, чи здорово побільшала я? — Стара жаба глянула і каже: Годї тибі дарма надимать ся, чого дуріїш, бо все равно тибі з ним ни порівнять ся. Трудно мужичкові графом зробить ся, а іще труднїш бідному з багатим судить ся. Так саме і тибі нїколи ни буть такою завбільшки, як віл. — Молода жаба старої ни послухалась, одно дулась, поки з натуги тріснула і ноги виправила. Стара жаба тоді й каже молодим: Оце вам, дїтки, наука, шоб ни ходили до вітру біз дрюка. Нїколи ни силкуйтесь пиримогти сильнїшого себе або зробить ся тим, чого нам досягнуть ни можно.

Запис. від Евд. Мацокиної в Шебекинї П. Тарасевський.

Паралелї: У фолькльорних збірках не знайшов я сього оповіданя. — **Лїтературні перерібки:** Байкы Л. Глибова, ст. 10--11, ч. 8: Жаба й віл. — Павло Свой, Байки, ст. 29—30. — Басни И. А. Крылова, ст. 7—8, ч. 6.

V. Риби.

LIV. Щупак.

364. Пажерлива щука.

У нашому озерці Пирдунці колись було видимо ни видимо риби. Де ни взялась щука та така здоровенна, шо вся риба її боялась. Бувало, як полохне за рибою, так вона ни знала, куда їй дївать ся. Вона розігнала всю рибу, а скіко вона пиривила риби виликої і малої, аж подумать страшно. В лїтку і зїмою риба ни мала спокою, все бігала, ховалась од щуки. Як наступала висна і починавсь розлив води, так вся риба тїкала з озира в річку. За послїднї три годи вся риба повтїкала з озира. Довилось щуцї голодать. Місто риби вона почала жаб ковтать. Низабарьом пиривила всих жаб, а инші помітивши ворога, забігли од озира подальші і посилились в болотї. Щука стала голодать, микалась по всьому озиру і досить ни могла наїстись за весь день. Тїко й їжі, шо бувало схопе одну або дві пискавки або йоржа запопаде в мулу так, шо їй за цїлий день припадало ззїсти ни більши 2—3 рибинят. Одного разу кіт ішов понад річкою, прикрадав ся до птичок. Побачила його щука і каже: Котику братику, візьми і мене до себе на охоту. — Так шож, ходім, коли хочиш. Тїко гляди, ни острамись. Ти зуміїш ловить мишей? — А шож там мудрьоного ловить мишей? Я поїла всих йоржів і то ни боялась. — Ну коли так, ходїм.

Пішли вони в коморю і засїли. Кіт натїшив ся, наїв ся і пішов провідать щуку. А вона бідолашна лижала роззявивши рот ледви жива і криси у неї половину хвоста одгризли. Кіт одволїк її до озира, кинув у воду і сказав:

Оце тибі, щука, наука,
шоб ти ни ходила про себе біз дрюка

Собою ніколи ни хвали ся
і ни за своє діло ни бири ся.

Щука опісля того захварала і либонь низабарьом здохла. А риба досі боїть ся показувать ся в озеро. Чириз те саме в нашому озерці Пирдунці нима риби.

Зап. П. Тарасевський в Шебекині, Курської губ.

Паралелї: У фолькльорних збірках не знайшов я сього оповіданя. — **Лїтературні перерібки:** М. Старицький. Байки, ст. 25—26. — Басни И. А. Крылова. ст. 63—65, ч. 16.

LV. Йорж.

365. Чому йоржі втікають від великої риби?

У одній річці біля очерету на мулкому дні водились йоржі. Поки туди ніхто ни кидав приманки, вони жили спокійно, їх ніхто ни трогав і ніхто ни забіжав. А далї на тому місці примостивсь риболов і почав кидать що дня приманку: То каші бросе, то вареного жита або пшиниці, а иноді макухи сипне. Йоржам була житуха, кращої бажать ни треба було. Пройшло так з тиждинь, ни більше, на приманку стали прибувать инші риби нивиличкого росту. А потім пронюхали про се чабаки, почали що дня навіщать те місце і гнали віттіля геть йоржів. Йоржі опинались, ни хотїлось їм упустить такого гарного місця. Йоржі нащитинились, почали огризать ся: Шо ви, господа, нахрапом лїзете? Це наше місце, ми тут споконвіку живимо, до нас ніхто ніколи ни мішав ся, а ви сюда вперлись та ще нас гоните; тїкайте геть вітсїля. — Чабаки розгнївались на йоржів, розігнали їх по всї річції. Йоржі заявили жалобу на чабаків, подали прошеніє цареві риб, рибі кіт. Риба кіт поручив сулї зробить дознаніє, хто з них виноват, а хто прав. Сула зібрала понятих і одправилась наводить слєствіє. Понятими були: щука, окунь, налим і лин. Прибули на місто, сула спитала чабаків: За ві що ви прогнали йоржів з їх власної оселї? — Чабаки кажуть: Ни вірте йоржам, вони брешуть, то зовсїм ни їх оселя, там ми ранїш жили, а потім забросили. А вони самоправно зайняли і почали господарювать на нашому місцї. Ми їм нічого такого ни казали, а тїко приходили сюда погулять і иноді паслись тут, а вони никчемні тварі осмілились ни пускать нас і нираз оскорбили. Як вони сміли такі голодранції нас благородних риб оскорблять? За це саме ми їх прогнали. — Он шо

воно. А вони нажалувались, шо ви їх бізвинно, напрасно обідили, з їхнього рідного місця прогнали! — Потім сула підозвала йоржів і каже: Шож ви ниправду кажите, ви сами кругом виноваті, а ще других каляїте? — Як се так, ми за своє добро та ще й виноваті зостались? Це ж наше місце споконвіку, вони тут ніколи ни жили і жить би ни стали до віку, як би ни побачили гарного корму. Сей год нивідомо віткіля почав сипать ся корм, а їх взяла завіна, вигнали нас. — Сула тоді каже понятим: Давайте ми, господа, розберем ся, з ділом, порадим ся і обсудим по правді, кого з них обвиноватить.

Одпливли вони трохи подальші од чабаків і почали турбувать ся. Сула спитала щуку: Ну, шо ти знаїш про йоржів, як на твою думку, правду вони кажуть, чи брешуть? — О, вони такі прахвости, шо їх давно пора подушить; вони так надоїли мині, шо яб їх од разу всих проковтнула. — Так! Значить вони надоїдливі... Ну, а ти шо знаїш, пане налим, про йоржів? — Йоржі це така никчемна тварь, шо їх давно слід вигнать з нашої річки; вони такі противні, гидкі, соплисті: до них ни можно приторкнуть ся, колючі, слизькі... — А ще шо? — Та вони нивчтиві, нислухяні. — Ага... А ти, окунь, шо скажиш про йоржів? — Та я давно нидоволин на йоржів; вони тут що дня бунтують між собою, а станиш їх усмирять, а вони ростопіряють свої колючки так, шо ни можно до них приступить. Одного разу я хотів йоржа проучить і весь рот сибі поколов. — А ти, лин, шо знаїш про йоржів? — Та я знаю їх добре, вони свині нивчтиві, хами, прожори, ни дають нікому попастись. За ними ніколи ни поспіїш захватить їжі. На них і риболови нидовольні, ни дають їм спокою, обгризають з крючечків чірвяків. — Сула тоді каже: Значить, ви всї йоржа ни оправдуїте; так тоді я составлю протокол, шо йоржі брешуть і за їх кливиту, нивчтивість і грубіянство постановлю вигнать їх геть з циї річки, а чабакам дать право жить тут до віку. Совісно нам буде обідить благородну рибу, давать потачку никчемним сїрякам якось ни з руки.

Написали протокол — видворить йоржів з річки. Протокол підписала сула і всї поняті. Йоржі остались нидоволні судом, подали опиляцію окулї. Окула решеніє суда признала правдивим і приказала йоржам убрать ся геть з річки, щоб в три дні ні годного ни було. Йоржі були упрямі, стояли за правду, на приказ окули ни звирнули уваги, пиридали діло в синат. Синат приступив до розбору діла. Синаторами були: Білуга, сіврюга, сом і окула. Почали розбірать діло. Білуга каже: А шо, госпо-

да, як на вашу думку, правдиво мировий осудив йоржів, чи може там є яка небудь хвальш? — Ни довжно буть, обізвалась окула; там же були поняті, вони розбирали діло гуртом, вони осудили як слід, по совісті. Сула мінї кум, то така, шо кривить душою ни буде; я йому довіряю. Та хочби він і ошиб ся в чім нибудь, так мінї доконувать ся до його ошибки булоб якось ни з руки. І я сам же розбирав це діло і найшов решеніє суда правдивим так, шо признать решеніє суда ниправним, нїяк нїльзя; тодї ви, господа, і мене підвидите під манастирь... — Білуга каже: Розуміїть ся, пирииначувать ми ни станим, всякому соплякові потачку давать ни годить ся. Мировий постановив, а ви, господин окула, решеніє його утвирдили, значить, так йому буть. А вони бач никчемні тварі ни довіряють вам, лїзуть дальші. Утвирдить решеніє мирового і дїлу кінець; будим іще голову морочить з такою сволотою! Зовсїм ни личе таким соплякам займать удобні і прибильні міста. Зігнать їх на нивдобні землї, там їм місто. А удобні землї належуть нам, благородним рибам.— Синат постановив решеніє увисти в законну силу, йоржів вигнать з річки на вішне поселеніє в сарму, на прудку воду і шоб вони на глибину ни сміли показувать ся.

Йоржі получивши копію решенія, знов остались нидоволні судом. Подали прошеніє самому цареві, рибі кіт, хотїли таки добить ся правди. Инші були супроти цього: Давайте, ми бросим це діло, чого ми будим лїзти до царя, все равно нїчого ни вийде, царь ни зверне уваги на нашу жалобу. — А старі йоржі і слухать ни хотїли: Шо ви там понїмаїте? Царь довжен стоять за правду, на ві що ж тодї і суди видумали? Судить довжні по правдї, по совісті. — Царь получив прошеніє, прочитавши його, почав обдумувать: Чого вони гимонські сопляки добивають ся? Зовсїм ни личе такі дрібненькі рибцї займать місце на глибу, їм і в сармі жить можно. Для них багато води ни треба, там хоч і винтирі становлють люди, так для них ни так опасно; вони дрібненькі, можуть у вічко проскочить. А хоч і в сак хто нажуче, так вони можуть в мул зарить ся; та хоч і захватють якого, так толку мало. А вилик рибі нужна глибина, їм ниобходим простор, шоб було де розійтись. Ще й вони, бач, хочуть порівнять ся правами з благородною рибою; до віку вони цього ни діждуть ся. Иш, які зарічині, взялись доказувать, шо їх ни правдиво осудили. Шож вони думають, шо я за них буду руку диржать? Вилика риба всїми дїлами праве, а йоржі шо? З них користи, як з козла молока. — А далї риба кіт взяв пиро і зро-

бив на прошенії таку надпись: Розрішаю йоржам жить в річці тіко на пустопорожніх містах. де вилика риба ни має свого пристановища. А спорне місце належить чабакам. Йоржам повилїваю слухать ся виликої риби і уступать їм любе місце бізприкословно. — Получивши такий указ йоржі засумували, ни довольні були такою розправою та на жаль жалувать ся на царя було нікому, бо Бог живе дуже високо. Тепер йоржі живуть там, куди мало заходе велика риба, а як тіко появить ся вилика риба, йоржі тікають геть.

Зап. П. Тарасевський в Шебекині. Курської губ.

Паралелї: Н. Ончуковъ. Сѣверныя сказки, ст. 2—3. ч. 1. — А. Аѳанасьевъ. Народн. рус. сказки, т. І. ст. 56—64. ч. 41.

LVI. Сом.

366. Сом, рак і ворона.

Ворона ходила біля річки, шукала собі їжі. Побачивши в очереті рака, схопила його, сїла на гілку дерива, яке росло як раз над річкою і уже лагодилась клювать рака. Рак баче, шо ни дурна шутка, почав хвалить ворону: Я знав твого батька і матїр, гарні птиці були.— Ворона ни роззявляючи рота, промовила: Уду! — А рак знов: Знаю твоїх братів і сестер, дуже гарні птиці.—А ворона промовила: —Угу! —А рак знов: Всї твої родичі гарні птиці, а всеж таки до тебе ніхто ни дійде, ти краща од всих. Куди годить ся павич, або кинарейка! У тебе піря, як той бархат, а голос як у соборного дякона. — Ворона од хвальби роскисла, зраділа, роззявила рот і каркнула: Да! да! — А рак вискочив з рота і шльопнув у воду. Ворона схаминулась, та вже було пізно. Розсердилась вона на рака, почала слідкувать за ним. Тут вона подумала: Ну, тепер уже ни одуриш; попадеш ся другий раз, так ни вирвиш ся. — Рак в свою чергу підмовив сома, шоб він підстиріг ворону.

На другий раз ворона прилитїла до річки, сїла на беризї, подивилась на воду, потім увійшла по самі колїна в річку і пильно придивлялась, чи ни покажить ся рак. А сом уже давно ізза осоки виглядав і прицілявсь схопить ворону. Рак вилїз з печері і повз по дну ни далеко од ворони. Ворона тіко прицілилась уткнуть голову у воду, шоб схопить рака, а сом митю кинувсь на ворону і проковтнув її. Рак зрадів, шо у його ворога нима, а на сома він дививсь, як на добродія свого.

Наступила Питрівка, рак почав линять, заліз у печерю і ли-
жав там, поки стара кожа злізла, а нова наросла. Виліз ра
з мнякою кожою і повз по дну біз ніякої опаски. Плив мимо
сом, побачив рака. Рак дуже йому понаравив ся; підплив до
його і проковтнув. Другий рак побачив, виглянув з печері і ска-
зав: На ві що ж ти забороняв його од ворони, коли ни думав
оставить його живим? — А сом каже: Дурний ти, раче; як би
я ни заборонив його од ворони, так тоді б мінї самому ни до-
вилось його ззїсти!

Запис. П. Тарасевський в Шебекинї, Курської губ.

Паралелї: Мотив про те, як рак впратував ся від ворони, пор. далї під ч. 371.

LVII. Вюн.

367. Вюн і щука.

Колись щука застукала вюна у такім куточку, що не було куди йому утїкати. Ото він бачить це горе тай каже: „Чи ви, панїматїнко, сповідались“? — А вона каже: „Нї“. — Тодї він каже їй: „Ідїть же, я вас висповідаю, а тодї мене і зїсте“. — Вона його питає: „А деж ти мене висповідаєш“? — Він: „Тут єсть і церковця“. — Ото вона і послухала його, тай ідуть у двох до тої церковцї. Він її привів до ятера тай каже: „Ідїть за мною“. — Вони улїзли у ятїр, — та вже і не вилїзе, вюнові ж сїмнацятеро дверий у тім ятері, то він зараз і вилїз, — та тодї бігає кругом ятера тай каже їй: „Сиди, святоша, поки прийде рибалка міхоноша!

П. Рудченко. Нар. южнор. сказки, т. I. ст. 46, ч. 26.

Паралелї: Antti Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 253. — Пор. також повисше ч. 217, де вівця веде вовка до сповіди перед своєю смертю.

VI. Шкаралупники.

LVIII. Рак.

368. Ракова скора робота.

Колись іще, як дріжжі були такі ріденькі, як водичка, так рак пішов по дріжжі і ходив сїм год. От прийшов він до дому, став через поріг перелазить, упав і глечик з дріжжами розбив та й каже: Скора робота, так нагла смерть.

Б. Д. Гринченко, Изъ устъ народа, ст. 330, ч. 317.

Паралелї: Б. Грінченко, Веселий оповідач, ч. 31. — Номис, Укр. приказки, ч. 10. 970. — E. Veckenstedt, Wendische Sagen, Märchen und Gebräuche, ст. 95, ч. 1. — **Лїтературні перерібки**: Б. Грінченко, Байки, ст. 76, ч. 44.

369. Лисиця й рак перебігають ся. А.

Заста́вила сьа ли́шка з ра́ком, хто бо́рше ви́біжит на гору́. Рак мо́вит: Йа бо́рши. Шче си й з за́ду ста́ну. — Стаў си з за́ду тай сьа хопи́ў ла́пкоў хвоста́: Но, мо́вит, біга́й. — Йак тота́ ру́шит! Ви́бігла, тай сьа о́бирнула, а рак сьа пусти́ў, тай пирс так дале́ко, тай мо́вит: Де ты! Йа ўже ту!

Зап. в лютім, 1899, від Гриця Олїщака Терлецького у Мшанци, Старосамб. пов.

370. Заклад лисицї з раком. Б.

Одного разу бігла лисичька попри болото і здибала рака тай зачєла си з него збиткувати: От, каже, раче-небораче, то — каже — цї не тебе посилали раз у пєтницю великодну по дріжджі, а ти прийшов аж у рік у суботу великодну і тось росипав серед хати? — Рак дуже си угнївав і каже: Се чиста брехня; або-ж ти швидче від мене ходиш? — Лисиця си з того лиш

розсьміяла: Ха! ха! ха! Ти зі мнов си рівнаєш? — Каже рак: То зробім заклад, хто борши ходит. — Добре! — Каже рак: Ти стань у оден крок передімнов, а я такі уперед від тебе прийду до онтого корчя, шьо є онди при кінци ниви. — Поступив лис крок наперед, а тимчєсом рак си учіпив кліщами за фіст. Зачув лис бічи, біжит, шьо є сили; приходит до корча і обернув ся і каже: Де ти є, раче? — А рак каже: Я тут уже чикаю давно. (Він уже підлїз оден крок на перед). — А бодай же тибе... Тай рак виграв.

Запис. 1913 р. в Карлові, Снятинського пов. від Семотюка Николая Ст. Антін Онищук.

Паралелї: І. Франко. Коли ще зьвірі говорили, ст. 13—14, ч. 4 (тут переганять ся лисиця з раком) і ст. 23—27, ч. 6 (тут переганяєть ся заяць із їжаком). — А. Аѳанасьевъ. Народн. рус. сказки, т. І, ст. 25, ч. 15. — Brüder Grimm, Kinder- und Hausmärchen, т. І, ст. 338—341, ч. 187 (тут заяць і їжак). — J. Haltrich. Deutsche Volksmärchen aus Siebenbürgen, ст. 311—312, ч. 112. — T. Held, Märchen und Sagen der afrikan. Neger, ст. 99—102 (заяць і черепаха) і ст. 132—133 (лев і черепаха). — Живая Старина, 1895, ст. 442—443. — Ed. Klich. Teksty białoruskie (Mater. i prace kom. język., т. II), ст. 156—157, ч. 2. — M. Nawuka, Serbske nar. baje i basnički, ч. 7. — Haupt und Smoler, Volkslieder der Wenden, т. II, ст. 160. — H. Wlislocki, Volksdichtungen der siebenbürg. und südungarischen Zigeuner, ст. 411. — E. Veckenstedt, Die Mythen, Sagen und Legenden der Zamaiten, II, ст. 174. — G. Georgeakis et L. Pineau, Le Folklore de Lesbos, ст. 95. — A. Aarne, Finnische Märchenvarianten, ч. 275. — O. Hackman, Märchen der finnländ. Schweden, ч. 275. — Dr. Os. Dähnhardt, Beiträge zur vergleichenden Sagen- und Märchenforschung (Leipzig, 1908), ст. 10—46: Der Wettlauf zwischen dem Hasen und der Schildkröte. Також: O. Dähnhardt. Natursagen, т. IV, ст. 49—97. — **Лїтературні перерібки**: Павло Свій, Байки, ст. 26—27: Заяць и черепаха. — Bayki wybrane Ezopa, ст. 186—188, ч. 88: Zając i Żołw. — C. Halm, Fabulae Aesopicae, ч. 240. — Verdizotti, Cento favole morali (Venezia, 1577), ч. 80. — C. Pavesino, 150 favole tratti da diversi autori (Venezia, 1587), ч. 150.

371. Рак зворушує ворону.

Зловила ворона рака і несла понад воду в дзьобі. Рак хотів вихопити ся і задумав задурити ворону, шоби дзьоб роззявила тай каже до неї: Вороненько голубонько! Коб тобі ся молоді лїта вернули! — А воронї жалко ся зробило тай зітхнула і вимовила: Ба, ба! — А в той час випав рак із роззявленого дзьоба.

И. Головацкій, Вѣнокъ Русинамъ на обжинки, т. II, ст. 393, ч. 1.

Паралелї: Основа, 1861, кн. 10, ст. 20. — Б. Грінченко, Україн. нар. казки, ст. 81—82. — А. Аѳанасьевъ, Народн. рус. сказки, т. I, ст. 53, ч. 37. — Л. Колмачевскій, Животный эпосъ на западѣ и у славянъ, ст. 168. — Пор. повисше ч. 366. — **Лїтературні перерібки**: C. Halm, Fabulae Aesopicae, ч. 204. — И. Мартыновъ, Басни Езоповы, ч. 204.

372. Як рак задушив ворону.

Одна ворона ловила люцкі куріта тай пташкі, али ї сї проїло то мєсо в силї; дес вона чула — була нарада в пускі стодолї — і казав ї оден птах, шо там і там над морем є такі риби смашні і ракі, а тут за нев газдинї віниками кидают. І вона собі се подумала і кажи: „Піду туда". — І полекіла.

Прилїтає над багно, над море, — лїзе рак назадгузь. Злапала єго в пазурі і нисе, а він до неї балакає: „А ци ти є співачка? Скажи минї. А шо там сї в силї гіє? А хто тибе ту справив"? — І хоче, аби вна сї забалакала, аби єго пустила. — „Які твої були родичі добрі люди"... А вна кажи: „У — гм". — „І ти мала сї придати на них. Я знаю, шо ти також ни є гидна". — А вна кажи: „Я як ни голодна, то добра". — І се сказала, а він упав в воду.

Литит вона назад на то місци, де ймила того рака; прилекіла, лїтає понад багно і дивит сї, лїзи старий рак — ледви лїзи. А вна кажи: „А тепер я буду мати снїданок". — А рак кажи: „Чикай, поснїдаєш". — І скочила на него, імила єго в дзюбок; а він як ї ємив за шию щипцєми і задушив. Відлїз від неї трошка далї тай каже: „От маєш снїданок.

Зап. І. Волошинський в грудни. 1913. від Леся Лущика з Далешева. п. Городенка.

VII. Павуківці.

LIX. Лавук.

373. Павук і комахи.

В хаті, в святому углї під образами, посилив ся паук. Там він розставив тенети і ловив всяких комашок. До його попадались мухи, комарі, клопи, таркани, мокрушки і инші. Комах чимало гинуло що дня. Комахи помітивши гибіль своїх зимляків, почали остерігать ся, а далї задумали оддячить йому за душогубство. Почали лагодить ся йти войною на паука. Стали збірать ся всї до купи: клопи, таркани, прусаки, казявки, мокрушки, цвіркуни, мухи, комарі і инші. Вистроялись вони всї в ряди і двинулись на паука. Духова музика загриміла: Цвіркун, муха і комарь на трубах грали, а таркан торохтїв на барабан. Всї йшли сміло і одважно лїзли на пролом. Переднїй ряд наткнувсь на тенети і всї там завязли. А задні йшли по них далї. Тенети обірвались, упали вмістї з вояками на лаву. А самі задні ряди сміло двигались до паука. А паук забив ся в самий куточок. Комахи перлись до паука хмарою і всї гриміли: Бири, бири його, бий, души.

Паук з куточка вискочив і побіг по стелї. На сиридинї стелї випустив з себе паутинку, притулив до стелї, а з другого кінця спустивсь в низ і висїв в повітрі. Клопи сипонули до паука і почали сибі спускать ся по ті паутинцї, на які висїв паук. Паутинка порвалась і всї политїли до долу. Паук швидко помчавсь в сїни і сховавсь там на горищі. Комахи поткнулись в сїни, глянули в гору, а там соломяна криша і вся паутиною всnована; вони злякались і вирнулись в хату. Комахи зрадїли, шо прогнали ворога с хати.

Вирнувшись з битви вожаки завили розмову: Шо значить гуртом! Хоч якого богатиря можно загнать, а поодиночку всї б загинули! Ни дарма є пословиця: Гуртом і батька гарно бить. Хоч і нашого братчика чимало полягло, за те і йому холоду нагнали. — А паук думав сибі: Шож вони дурні вигадали для себе? Я там жив і тут буду жить біз горя. Їх загинуло видимо-нивидимо, а я живий остав ся і однаково буду ловить їх що дня. На мій вік дураків хвате.

Зап. П. Тарасевський в Шебекинї, Курської губ.

374. Павук, муха і оса.

Один паук по виснї посиливсь жить в дуплї старої яблунї. Попервах він сплїв тенети тїко в дуплї і над вічком дупла. Всї комашки, яким доводилось нивзначай забристи в дупло, там і зоставались. Паук живйом пиляв їх, ссав з них сік доти, поки комахи розлучались з своїм житям, дохлі комахи або одні їх толупцї так і зоставались в тенетах. Комахи стали помічать, шо їхнього брата якийсь лиходїй лове, почали облїтать і обходить те дупло. — А инші комахи, які були уже в бувальцях і вирвались з тенет нисподїванo, так ті своїм приятилям росказували про лютого ворога паука. Далї в тенети до паука нїхто ни став попадать ся. Хіба тїко яка в потьмах заблуде, так та уже доставалась на долю паука.

Паук задумавсь: Нї, так ни виходе дїло на голос, похоже комахи пізнали, шо я ни даю їм просвітку, треба нові тенети розстановить. — Паук низабарьом прийнявсь за роботу. Чириз три днї уже дві гілки було пирисновано паутиною і так скусно, шо ни можно було од разу запримітить, шо проміж гілок розіпнуті тенети. Литїла муха і з ничевя пісиньку свою гудїла; тїко стала пролїтать проміж тих гілок і спинилась. Сама ни тямила, як вона в тенетах очутилась. Муха почала пручать ся, сюди туди крутилась, виртїлась і місто того, шоб освобонить ся, все дужче і дужче вплутувалась в тенети. Побачивши биду нименучу, муха почала кричать, шо єсть мочі: Каравул! рятуйте, хто в Бога вірує! Братцї, систрицї, спасайте од смерти, я вам в пригодї стану, вік за вас буду Бога молить! — Одна одважна муха ни врябіла, почувши крик зимлячки, сикнулась ратувать її. Ни спіла доторкнуть ся до тенет, як уже одна нога прилипла; вона уперлась останнїми ногами, шоб цю одірвать, а вони прилипли всї ноги і тиї ни одірвала. Муха затріпала з усиї мочі

крилами і крила прилипли. Почали мухи в двох кричать каравул. Навирнулась на крик іще одна муха; побачивши опасность, кинулась мирщі тїкать біз оглядки. А паук почувши крик мухи, кинувсь до неї і шоб вона ни вирвалась, почав обмотувать її паутиною, а далї і другу умотав. Мухи скіко ни кричали, скіко ни благали оборонить їх, нїхто ни звирнув уваги на їх жалібний крик. Мухи бачуть, шо всї їхнї приятилї од них одсахнулись, уже на ратунок ни було нїякої надії, почали прохать паука: Голубчику, соколику, пусти нас, ми тибі лиха нїякого ни робили; будь батьком рідним, пусти, я хоч з родичами попрощаюсь. — Нї, ви мене не одурите, ни в ті руки попались. Вас одпусти, а ви там всим розбрешите; сами ни вернитесь до мене і инших налякаїте так, шо опісля до мене нїхто ни навідаїть ся. — І так мухи ни діждавшись нї підмоги од своїх зимлячок, нї ласки з боку паука, загинули од рук паука.

А та щаслива муха, шо сикнулась було покійних ратувать і за те за малим ни зосталась сама там, политїла геть с того саду і сїла в сябра на вишнї. Поруч з нею сїла оса і почала розпитувать муху: Ти сама відкіля будиш? — Та я до типеришнього часу жила он в тому саду, а зараз буду жить тут. — А хіба там погано? — спитала оса. — Та там житуха була гарна, дай Бог всякому так жить, тїко тепер минулась дурниця. Там появив ся лютий ворог і тепер нїкому ни дає просвітку; хто в його лапи попаде, то вже там і зостаєть ся, живйом гине. — А виликий він? — спитала оса. — Та він ни виликий, тїко сила у нього здоровенна; хто до його попадеть ся в тенети, то уже звідти живим ни вирвить ся, там і гине. — Оса засміялась і каже: Як вовка будим боять ся, так тодї ни можно буде в ліс ходить. То він для тебе і для твоїх подруг показав ся дуже страшним, а я чхать на його хочу. Нихай тїко зачепе мене, я йому дам памяти, до нових віників буде мене згадувать.

Оса низабарьом политїла до того саду, де страшний звір жив. Сїла вона як раз на ту гілку, де були тенети і почала нишпорить сибі добичі. Тут вона наткнулась на комашку сончико. Сончико спинило осу і каже: Гляди, сестро, ни попадись в тенети, тут лиходїй наш живе, лове всих, хтоб до його ни забрів. — Оса горделиво промовила: Побачим, хто кого подолїє, мінї нїже ни страшно вашого лютого ворога; я як жигону його, так він од разу скрутить ся. — Оса знялась з гілки і политїла; їй треба було пирилитїть на другу яблоню. І тут же як раз наткнулась на тенети; ни стямилась, як очутилась в тенетах.

З початку вона мовчки пручалась, аж всї тенети ходором ходили. Паук од разу почув, шо в тенети попавсь хтось з дужих, бо аж тоненькі гілочки хитались, на яких диржались тенети. Паук митю кинувсь до ниспodіванного гостя. Оса уже так уходилась, шо ни в силах була дуже пручать ся, а тіко вусиками кивала та ніжками помалу ворушила. Паук підближивсь до оси і почав її іще дужче приковувать до своїх тенет. Оса побачивши паука, зібралась з силами знов, почала силкувать ся, мусила викрутить ся з тенет. А далї баче, шо тенети дуже міцьні, ни подають ся, почала висолоплять своє жало, думала, шо заляка ним паука. А паук близько до жала не підходив, а з другого боку підскакував до неї і торкаючись до оси ніжками, вмотував її все більше і більше паутиною. Оса попирвах його лякала: Чого ти тут, паскудний, шлях загородив, ни даєш нікому проходу? Зараз убири свої тенети, а то я тибі покажу, як знущать ся над нимочними комашками. — Паук зничевя промовив їй: Коли попалась, так мовчи, бо все равно словами нічого ни подїїш, коли силою ни взяла. — Хто, я!? Та я тибі покажу, підійди поближче, я тебе як жигну, так ти ни стямиш ся, куди тїкать. — Паук ни став дарма слов губить, мовчки поравсь біля оси, поки вмотав її так, шо їй ни можна було нї двигнуть ся, нї ворохнуть ся. Оса баче, шо кінець підходе, почала кричать: Караул, хто в Бога вірує, рятуйте, ни дайте загинуть! — Оси почули знайомий голос, кинулись ратувать свою подругу. З прожогу наткнулись на тенети і сами очутились в халепі. Паук вискочив з свого кубла і мирщі побіг до своїх пленних. Ни спів доторкнуть ся до одниї оси, як тут де ни взялась пташка бджілянка, схопила осу і политїла далї. Пташка крилами розірвала всї тенети і вмістї з осою і клаптиком паутини занисла з собою і паука аж на другий берег річки в лози. Комахи зрадїли, шо їх лютий ворог нивідомо куди дївавсь і між собою весило розмовляли: Слава Богу, збавив нас од напасти, убрав од нас катюгу! Він бач думав, шо ввесь світ в свої руки візьме, аж но ни довилось з усих кров попить. Як кажуть: Скілько вовк ни лове, а прийде пора, піймають і вовка.

Зап. від С. Старченка в Шебекині П. Тарасевський.

VIII. Комахи.

LX. Хрущ.

375. Хрущ і курка.

Зробила сї весна, а гурток курий, як є у газди, так вірокував собі на поле на городи. Але ходє і старі кури, ходє і молодї помеже старі — куріта. Порпают разом с старими землю, але ни знают, шо то є, ци то добре їсти... Порпало одно курє землю тай віпорпало хрущє, наколи вілазєв з землї перед весснов. Як воно віпорпало і само ни знає, шо то є. Хрущ тріпає сї, а курі боїт сї. Так зарас курі скіркотїло, а кури сї на ґвавт позбігали. Питає сї когут: „Шо тут є, шо ти кричиш“? — Курє вітповідає, шо: „Я найшла шос у зимли, а сама бою сї до него приступити“. — Приступає сї когут блищи тай кажи: „Та се й їсти добре“.

Але хрущ уже сї надумує, якби він сї викрутив, бо видит, шо біда єго спіткала. Ожи як когут сказав курєти, шо то до їди добри, так курі бере сї єго зараз дзюбати. Курє дзюбає, а хрущ просит сї: „Бій сї Бога“ — кажи — „подаруй минї житє. Я ще“ — кажи — „ни пообзирав сї на сїм сьвітї, а ту прийде сї минї вмирати. Як я“ — кажи — „пожию довший час, то я й самий прийду до теби, абис мене ззїло“. — І хрущ сї просит, а курі не вірит, кажи: „Ти як підиш, то я тибе ни буду виґіти“.— А він кажи: „Нє, таже прецї є ту сьвіткі, а як ти не хоч на сьвітки сї звірити, то зробім письмо“. — І курі сї на письмо згодило. „Як буди письмо“ — кажи — „то я пристану“. — Пішли вони до когута, когут віписав сьвідоцтво, прибив пичєтку тай то письмо сховав, а хрущє пустили на волю — до свого ричинцу.

Хрущ доки був в руках, то за смерть мав гадку, а як вій-шов з рук, то собі вже байдужи за смерть. Єму сї росцвили черешнї вперед, вітак вишнї, вітак грушки й яблінки. Довгий час уплив, нїм то всьо відцвило і він мусїв всюда бути. Курі шо днини візирає єго, єго не витко. А він ходив, ходив, так єго й смерть захопила, шо він і помер. А курі шо днини єго візи-рало і кажи: „Коби я єго ше раз натрафила, я му вже більши не подарую“.

На другий рік хрущі вілазє знов з зимлї тай той самий хрущ оскресає, що він мав ще тогід погинути. Али він, як ос-крес, то забув, шо має смерть уже приготовану, засуджену, бо він якби був добре знав, то би був там ни був; він був би собі дес далї пішов, а він не сподївав сї сего. Росцвила сї вирба, він лазит по вирбі і з вирби злїз на землю. Лазит по зимли, а курка йде від нему; іде тай каже: „Дзїн добри, швагре! Я вже за тобов шукаю другий рік. Але“ — кажи — „ци ти, ци не ти, то я тобі не подарую, бо мене тогід оден вже зрадив“. — Хрущ просив сї, просив сї, ни хокіла му попустити курка, роз-дзюбала го тай конец.

Зап. І. Волошинський в цвітни, 1914. від Мих. Чернецького з Далє-шева, п. Городенка.

LXI. Пчола.

376. Пчола і джміль. А.

Пчола́, йак зна́йимо, ста́рат сьа о мід, бо вона́ ро́бит, бо й та́кы́й примі́р ма́йимо й днесь ме́джи льудьми́, жи йак йи та-кы́й йиде́н чолові́к або ба́ба, жи йак ро́бит до́бре, то мо́ўйат: Так ро́бит, йак пчола́! Али чміль то собі́ тото́ лехкова́жит. Тро́хы собі з йа́ри шчось п249ста́рат і десь ў лы́ты́, гора́зд му ўже, тепло́, нады́баў сьа с пчоло́ў: От нич не робі́м, хыба́ же-ны́м сьа. — Пчола́ мо́вит: Поди́, не ма́йу часу́, шче́м сьа не-бро-би́ла. — Десь зато́го ўже й во́сынь, пчола́ сьа постара́ла на зи́му до́бре, а чміль шчо маў тро́шкы то́го, тай ўже тото́ зьі́ў тай на сту́дени льіг горіни́ць, голоде́н і змерз. А пчола́ лети́т: Но, ходы́м сьа жини́ти. — Ей, да́й ми по́кы. Тобі́ жени́тва ў го-лові́, а мены́ сьвіт не ми́лый. Тай лапка́ми поча́ў ма́хати (опов. пок.), зды́ше. Пчола́ мо́вит: Тьфу на тьа́, пе́к ти. Йакы́й ты ве-ли́кый быў, кой ты мене нады́баў жени́ти сьа, а нне́сь йис згыб

ма́рно! Йа ти повіда́ла, жи ў̆пере́т сьа тре́ба стара́ти, хто́ сьа жени́ти хо́че.

Зап. в марті. 1899. від Гриця Олїщака Терлецького у Мшанці. Старосамб. пов.

377. Джміль задумує женити ся з пчолою. Б.

Ско́ро сьи розвесни́т і зацвиту́т цьві́ти, ви́литит джміль с сво́йі нори́ і йак сьи найість сьвіжого ме́ду сь цьвітыі́ў̆, лыста́ни си́лу свойу́, тогди́ раху́йи сьи вили́ким па́ном. Зди́бав він пчолу́, котра́ ви́литыіла та́кжи пе́рший раз з у́лийа і ду́жи ослабле́на дльато́го, шчо ма́йи бага́то пра́цы, бо сьи стара́йи дльа сво́го па́на о майи́ток і дльа се́бе на зимі́ў̆льу. А джміль тілько стара́йи сьи, аби́ шчо дньа ни буў̆ голо́дним. І йак зди́баў̆ сьи с слабо́нькоў̆ пчоло́ў̆ на висьны́ і з не́йі сьи хтыіў̆ покипкува́ти і ка́жи до не́йі гру́бим го́лосом: Жи-ньы́м сьи! — А пчола́ вининдзныіла і спрацо́вана вітповіда́йи: Зачика́й до о́сини, най си ме́ду нано́симо! — Прийшло́ сьи ў̆ осини́, пчола́ ў̆же ў̆ си́лы, бо ви́почила від пра́цы, прильіта́йи до джмільа́ і ка́жи до не́го: Жи-ньы́м сьи! — А він пиривирну́ў̆ сы на кольуху́ і ка́жи: Ни-мо́-жу, бо ў̆мира́йу.

Зап. в липни. 1902, в Пужниках, Бучацького пов. від брата Гілярки.

Паралелї: И. Головацкій, Вѣнокъ Руспнамъ на обжпнки, т. II, ст. 395. ч. 4. — M. Federowski, Lud białoruski, т. II, ст. 4. ч. 2.

378. Пчола уратовує гусцї житє.

Одного разу пасли си гуси на толоцї над водою. Але одна гуска надибала пчолу, шо пила з цьвіту мід тай хотїла ї живцем задзьобати; хотїла ї дзюбом роздавити. Але пчола як то уздріла тай просит си, каже: Кумко, каже, дайте менї жити, я стану вам колис у пригодї...

Но, добре. Пішла гуска, скубе траву, аж дивит си, біжит лис. Ов, не добре... Але пчола такі до лиса, до лиса тай такі у сам ніс желце ша! тай полекіла. А лис як скочит у луги, то і слих за ним пропав.

Так пчола уратувала гусцї житє.

Записав у Волчківцях. Снятинського пов. від II. Гавдуника Антін Онищук.

379. Як пчоли бунтували ся.

В полусаднику біля хати на квітках сиділа бджола, набирала собі знадобя для вощини. Того часу з вікна із хати вилитіла муха і сибі з ничевя примостилась на квітках ниподалеку од бджоли. Побачивши бджолину працю, муха сказала: З якої статї ти ціле літо працюїш, ни маїш сибі просвітку, всю свою силу покладаїш чорт зна на кого. Ти з мочі вибиваїш ся, а чоловік біз труда ваш мед пожира. Та іще того мало, а за ваш же мед та вас убивають, душуть, як нікчемну тварь. От я живу, так дай Бог всякому так жить. Я біз ніякого труда сита, пяна і ніс в табаці. Як забирусь в хату, так там їжі, хоч роспирижись та їж. Деб я ни сіла, скрізь харчів досить. За цілий день всього покоштую і чоловікові ни доведеть ся того ззїсти, шо я їм. Іди ти до нас жить, у нас ти оддихнеш і досить нагуляїс ся. — Ні, сестро, одмовила їй бджола, я так жить, як ти живеш, ни согласна; вашому житю я ніже ни завидую. Хоч ти й біз труда живеш, за те така ж тибі й шана; всяк тебе кляне, гонють од себе геть. Ти бізсовісна, надоїдлива. Тебе гонють в двері, а ти влітаїш у вікно і знов докучаїш чоловікові. Хібаж так розумно робить? Ти чоловікові спокою ни даєш. А я контуюсь своїм трудом, нікому ни мішаю і ни докучаю, а навпаки я своїм трудом людям користь приношу. Мене люди поважають, бирижуть, на зїму в вівшаник ховають, а висною нас медом годують, коли у нас свого бува намалї. Трудить ся, сестро, ни порок, од труда ми ни злиняїм, наш труд чоловікові приятний і Богові угодний. Ми людей медом годуїм і з нашого труда люди Богові свічки ставляють. А ви мухи живите на чужий кошт, за те вас всяк ненавиде. Мух всї нинавидють і цурають ся її, як чирвивої собаки. Муха всим гидка, бо всї мухи сами нічого ни роблють і другим робить мішають.

Муха розсердилась, стидно їй стало, піднялась і политіла геть. Бджола прилитіла до свого вуліка і росказала про розмову з мухою своїм сестрам. Бджоли зібрались до купи і почали торбувать ся про свою долю. Инші завидували житю мух, а більшинство стояло за те, шо зовсім ни трудить ся стидно, а намогались, шоб труд їх був тіко для своєї власної користї, шоб трудить ся тіко на себе. Одна досужа бджола сказала так: Чого ми, сестриції, жили свої напинаїм для чоловічої утроби, шо він нам таке є? Шо, ми ни зуміїм сами жить, чи шо? На ві що він нам здав ся, за шо ми його годуїм медом, за яку повинність він закріпостив нас? Чим ми Бога прогнївили, шо він нас обрік

на вішне рабство? Ми ни біз розуму, зуміїм і сами по сибі жить вільно і спокійно і менше будим працювать. — Правда твоя, потакали їй инші бджоли.

Такі мислї укорінились у всих бджіл; один вулїк пириймав од другого і таким чином заразилась вся пасїка. А далї одна пасїка узнавала од другої і так всї бджоли стали ворогами чоловікові. З того часу бджоли почали працювать з меншою охотою, чим ранїш. З тиї причини инші бджоли стали голодувать і ремствували на чоловіка, що він одбира у них мед, чириз те вони і голодують. Обридло бджолам працювать на чоловіка, жалко їм стало, шо чоловік ни трудившись ласує медом. Почали бджоли прохать Бога, шоб він дав їм таке жало, од котрого чоловік шоб умирав. Бог змилувавсь, дав бджолам ядовите жало. Бджоли почали жалить всих біз розбору, кого попало, хто винен і хто ни винен і хто мимо них проходив, вони жалили біз жалю. Ни давали чоловікові проходу, ни можно було в поле показать ся. Всї люди сидїли дома і на двір боялись вийти. Тодї люди почали усердно прохать Бога, шоб бджіл зовсїм ни було на світї, бо вони дужи шкодливі. Бог бджіл ни стрибив, а тїко одібрав у них жало. Чоловік тодї знов почав господарювать над бджолами. Бджоли знов кинулись до Бога з молитвою, почали прохать, шоб Бог знов дав їм жало, бо їм нічим одбивать ся од всяких ворогів, всякі комахи їх зобіжали. Тут вони давали клятву, шо чоловіка ни будуть трогать. Бог ни довірив ся на їх слова, а сказав так: Дам вам жало тїко з такою умовою, шоб ви чоловіка ни трогали, бо він ваш господарь, а яка з вас одважить ся вжалить чоловіка, та сама загине, а чоловік останить ся живий. — Опісля того бджоли з чоловіком стали жить дружно, а яка з серця ни втерпе жигнуть чоловіка, та сама гине.

З того часу бджоли ни стали потурать нї на кого; хто б їм ни радив, вони нікого ни слухали, а коли хто підлазив до них і старав ся збить їх з пантилику, так вони мирщі хапали такого крамолника за шиворот і загризали. Одного разу забралась в вулїк польова миша, хотїла покуштувать мидку. Бджоли побачивши мишу, кинулись до неї і почали її жигать. Миша почала їх прохать: Голубочки, ни бийтесь, я вам прийшла помогать, я вашого ни трону; бач, у вас скіко мертвих бджіл валяїть ся, так я прийшла вам на поміч, хочу їх повикидать з під вулїка. — Спасибі тибі за увагу, тїко дарма ти клопочиш, ми в помічі нужди ни маїм, а шо нам бува треба, так і сами зробим.

Миша піймавши облизня, ни знала, шо й казать, а далї спитала: Скажіть, пожалуста, од чого то у вас так богато покійників валяїть ся, од чого ви гините? — То ни бджоли, а то наші дармоїди, трутнї. Ми їх казнимо як никчемну тварь. Поки вони були нам в пригодї, ми їх годували, диржали їх, поки вони висижували наших дїтей і няньчили їх, а тепер вони нїчого ни роблють, вони нам ни нужні, бо тїко дарма мед їдять і иншим потайки примір можуть подать, чириз те ми їх і душим. Так саме і инших всяких приблудних дармоїдів ми ни милуїм, нїхто до нас під руку ни попадай ся, а то зараз дамо здачі. — Миша тодї од стида похнюпила голову і мирщі задки, задки, та з вулїка і подалась з пасїки.

Опісля тиї смути, яку учинила муха, бджоли хоч і ремствують на чоловіка, шо він користуїть ся їхнїм медом, а всеж таки у инших зосталась в голові мисль поменше трудить ся, а побільше для себе добра добуть. А так, як чесним трудом скоро добра ни придбаїш, так деякі бджоли стали умудрять ся, набирать сибі готового меду. Як тїко нанюхають де нибудь слабенький вулїчок, отакують його і волочуть звідти мед, а ті бідолашні ни можуть совладать з ворогами і гинуть марно. Чоловік одного разу помітив, шо в його пасїку унадилась чужа, жалко йому стало своїх бджіл, вІн тодї став пригадувать, як би їх заборонить од ворогів. Думав, думав, нїчого ни придумав. Бджоли йому й кажуть: Так як ти наш господарь, так забороняйже нас од ворогів, ми погибаїм. — Як же я вас забороню, коли я нїчого ни можу з ворогами подїять. — Бджоли й кажуть: Ти пороби нам вузенькі дверцї, шоб нам зручнїш було заборонять свою хату од ворогів. — Чоловік тодї взяв глини, замісив і у всих вулїках позалїплював вічка, оставив такі дїрочки, в яку можно було слободно пролїзти тїко однї бджолї — біз запинки. Тодї бджоли всї сміло возстали супроти ворогів. Штук по 4 або по 5 посїдали біля вічка около і по стїко ж сидїли біля вічка в серединї вулїка. Як тїко навернить ся до них чужа, вони зараз же хапали її і починали кудовчить. І ото гризли її, поки задушуть до смерти. А яка виссуче филину проскочить в сиридину вулїка, так її хапали там і давали їй доброго прочухана. Як завилась война! Всї бджоли бросили лїтать за поносом, а одно тїко знали, шо одбивались. Багато полягло чужої бджоли, досталось і своїм ни мало. Біля вулїків валялось мертвих бджіл тьма тьмуща. Бджоли бачуть, шо з ворогами вони нїяк ни совладають, стали прохать чоловіка, шоб пособив їх

горю. — Чоловік каже: Чим же я вам пособлю, я нічого ни можу подіять.—Бджоли й кажуть: Та ти їх закаляй чим нибудь, вони поки очистють ся, більше до нас ни покажуть ся. — Чоловік тоді взяв глини, розвів її в воді ріденько, умочив щітку і почав чужих бджіл кропить. Чужі литїли до дому і вже більше ни виртались на розбой, стидно було показувать ся на світ закаляними; сидїли дома і обчіщались, а нові одважувались лїтать на війну і теж виртались закаляними в глину, всї як одна були мічині і таким чином чужі одвикли од грабіжа.

Зап. від Ос. Старченка в Шебекинї П. Тарасевський.

Паралелї: До мотиву про те, чому пчоли ужаливши гинуть: И. Головацкій. Вѣнокъ Русинамъ на обжинки. т. II. ст. 394. — М. Драгомановъ. Малорус. народ. преданія. ст. 12. ч. 33. — В. Гнатюк. Гал. руські народні леґенди. т. I. ст. 29. ч. 30. — Е. Романовъ. Бѣлор. сборникъ, т. IV. ст. 169. ч. 26. — В. Н. Добровольскій. Смолен. этногр. сборникъ, т. I. ст. 217. ч. 54. — O. Dähnhardt. Natursagen. т. IV, ст. 266—269: Warum die Bienen vom Stiche sterben. — **Лїтературні перерібки**: C. Halm. Fabulae Aesopicae, ч. 287.

380. Чому пчоли не беруть меду з червоної конюшини.

Йак Бог сотвори́ў сьвіт, а пото́му льуди́й тай зьвірі́ў, приказа́ў йі́м, аби́ шісьть день ў ти́жни працьува́ли, а се́мого відпочива́ли. Йидно́го ра́зу ви́браў сьи Бог на зе́мльу подиви́ти сьи, чи споўньи́йут ўсьі йиго́ при́каз. Прихо́дит туди́ — а то була́ нидьі́льи — слу́хайи, дзво́ни дзво́ньит, льу́ди ў це́ркві сьпіва́йут так, аж прийи́мно ро́бит сьи на се́рци. Тай зьвірі́ відпочива́ют: Ко́ньі поўлази́ли ў во́ду, ту́пайут нога́ми і обганьи́йут фоста́ми овадьі́ў. Воли́ і коро́ви польига́ли ў холодку́ тай румиґа́йут, а тельи́та брика́йут доўко́ла них. Ві́ўцьі зби́ли сьи під пльіт ў ку́пу тай дріма́йут. Сви́ньі поўлазьи́ли ў байу́ру тай ро́хкайут. Пси герштика́йут сьи по подві́ру, а ко́ти повитьига́ли сьи на остро́зьі ў пасьі́цьі і вигріва́йут сьи до со́нцьи. Гу́си й качки́ пли́вайут по во́дьі та ґерґо́чут. Ку́ри по́рпайут сьи ў по́росьі. Пта́хи сьпіва́йут ў льі́сьі, аж ві́дгомін йде. На́віть цьвіркуни́ цьвіркотьи́т без переста́нку. Комарі́ хма́рами гульа́йут ў пові́тьу, му́хи бреньи́т, на́віть павуки́ поспуска́ли павути́ну ў доли́ну тай гойдайут сьи. Захо́дит Бог до па́сьіки, а там таки́й ре́йвах, аж страх. Пчо́ли, йак ко́ждого дньи, звива́йут сьи тай зно́сьит мід до улийі́ў. Ка́жи Бог до них: А ви ни чу́ли, шчо ма́йити шісьть день працьува́ти, а се́мого відпочива́ти? — Ми чу́ли, Го́сподочку, — ка́жут пчо́ли — а́ли чому́ ти ни зроби́ў, аби́ ми се́мого дньи ни потрибува́ли тако́ж йі́сти? Коли́ ми му́симо йі́сти,

то її му́симо працьува́ти. — Колй так, то працьу́йти — ка́жи Бог — а́ли від ни́ны не бу́дити ма́ти пожи́тку з то́го, шчо найбільши ма́йи ме́ду, з червонойі коньуши́ни! — Від то́гди пчо́ли не биру́т ны́ко́ли ме́ду з черво́нойі коньуши́ни.

Зап. в липни. 1902. в Пужниках. Бучацького пов. від мами.

Паралелї: M. Federowski. Lud białoruski. т. II. ст. 345. ч. 404. — E. Meier. Sagen. Sitten u. Gebräuche aus Schwaben. ст. 222. — O. Knoop. Volkssagen aus d. östl. Hinterpommern. ст. 87. — O. Dähnhardt. Natursagen. т. III. ст. 306—308. II: Die Bienen und der rote Klee.

LXII. Муха.

381. Муха орачка.

Чоловік поїхав у поле на биках орать толоку. Учипилась за ними і муха. Вона упялась бикові в спину і ссала з його кров, поки доїхали на поле. Там вона цїлий день паслась над биками, а коли мужик вирнув ся з поля, так вона шоб ни зблудить, сїла бикові на ріг і їхала вмістї з мужиком. На дорозї зустрітилась з нею друга муха. Побачивши свою зимлячку, спитала: Віткіля ти, сестро, їдиш? — А та, шо була на рогах, закопиливши ніс, сказала: Хіба ни бачиш, віткіля їдим? Ми цїлий день пахали. — А стрічна муха засміялась і сказала: Пахали, гїко мабуть ни всї. Я бачу, ти здорово пашиш язиком, а ти попробуй цїлий день пахать своїм горбом, тодї й хвались.

Зап. від Ів. Шаповалова в Шебекинї П. Тарасевський.

Паралелї: У фолькльорних збірках не знайшов я сього оповіданя. — **Лїтературні перерібки:** Байкы Леонида Глибова. ст. 174—175. ч. 99. — Ілюстрована Бібліотека для молодїжи. 1892. ч. 2.

382. Сїльська і мійська муха. А.

Здйбала сьи му́ха сельска́ з міскоў і пита́ла сельска́ мі́скойі: Йак тобі́ там йе́ ў мі́сьты?

Мены́ ў мі́сьты до́бре. Ма́йу шчо йі́сти й пи́ти.

Мены́ ў селы́ та́гже не зле. Йа йак ўпа́ду хло́пови ў ми́ску, то́ набере́ поўну лишку страви і ки́не на зе́мльу і хоць сьи сама́ оппару, а́ле на земли́ сто пр̆огоду́йу.

А мі́ска му́ха ка́же: Мене́ мішча́н йак ви́йме з росо́лу, то ви́ссе, ви́ссе, а пото́му ки́не на зе́мльу.

Зап. в січни. 1897. від Тимка Гринишиного в Пужниках. Бучацького пов.

Паралелї: Stef. Ulanowska. Łotysze Inflant polskich (Zbiór wiad. do antr. kr. т. XV.) (3). ст. 269. ч. 22: т. XI. (3). ст. 50. ч. 3. — Б. Гринченко. Этногр. Матеріалы. т. II. ст. 10: Муха та блоха.

383. Де лїпше жити? Б.

Сильська муха литїла в город, а городська муха литїла в сило. На дорозї вони зустрітились і завили між собою розмову: Куда ти, сестро, литиш? — В город — одмовила сильська муха. — А з якої причини ти мандруїш з сила? — Та набридло жить в деревнї, там люди нивчтиві. — А їжі там богато? — Та їсти там є, шо як залитиш на кухню, так хоч роспирижись, тїко їжа проста, ни дуже смашна. Тїко й одведеш душу, як до смитани доберес ся. — А хіба там смитану ни накривають? — Та вони хоч і накривають, тїко так ни щільно, шо можно підлїзти і наїстись, бо вони прикривають ганчірочкою. А бува инодї упадеш нивзначай в смитану, так баба зачепе ложкою мене і вмістї з смитаною шльопне на долівку так, шо бувало мої подруги наїдять ся смитани і я опростаюсь і останусь жива. — О! сестро, в деревнї, значить, краще жить, а в городї ни довиди Господи, там біз привички з голоду загиниш. Там все під замком. Коли пани сядуть чай пить, так ото нищичком підкрадис ся до варення, почнеш смоктать і нивзначай увалис ся в те варення, так паня витягне мене з варення, обсмокче і викине за вікно. А як очутис ся на дворі, так уже ни скоро втискаїс ся в хату. Вікна запинають дротяною сїткою або канвою. Тодї тїко й вскочиш у хату, як хто іде в двері, ото за ним і сибі влитиш. А коли нас назбіраїть ся в хатї штук на сорок, на пядесять, так вони гонють нас з хати або становлють тенети, якісь литучі листи або ядовитий порошок розсипають. Яка ни спіє вискочить з хати, так очманїє і загине. А инші ставляють стикляні верші. Туда влитиш, а відтїля уже не вискочиш. — А я, бач, думала, шо в городї жить веселїш, бо там люди багаті, смашну їжу вживають. — Нї, сестро, гарно там жить, де нас нима. Виртай ся краще в деревню, коли тибі іще ни докучило жить. — Политїли обидві мухи на сило.

Зап. від З. Мацокина в Шебекинї П. Тарасевський.

384. Мухи й блохи. А.

Ишли мухє з міста у гори, а блихє з горішя у місто тай здибали си на дорозї. Кажут блихє мухам: Куда йдете? —

А мухє кажут: „Идемо в горішє, бо в містї так бідуємо, шо страх“.

А блихє си питают: „А чьош“? — А мухє кажут: „Та бо пан так талїрцї вилизує, шо нима шо їсти. А у горах, у хлопа єк упаде одна муха в молоко, то вин єк її виверже, то коло неї сто си наїдє.

А блихє кажут: „Ми идемо в місто, бо хлоп у горах спи на голий лавици та єк одна єго укуси, то вин сто клубами убє. А в містї пан спи у пудушках, то аби єго усї кусали, то вин їм страху ни зроби“.

Зап. у Головах, Косів. пов., 1907. від Михайла Маротчака Петро Шекерик Доників.

385. Подорожні. Б.

Ішла блоха з села в місто тай надибала по дорозї муху, котра йшла з міста в село. Поклонились собі, а блоха каже: „Куди йдеш“? — „В село — відповідає блоха — в містї трохи з голоду не здохла“! — „Фе так говорити! В містї коло панства є більше чим поживити си, як на селї“ — „Де там! Пан лише що попоїсть, служниця зараз збирає миски, а хлїб замикає до шафи. Пан захотїв спати, — а я думаю собі: Оближу йму бодай губи. Але слуга знов входит до хати, втвирає вікна тай вигонит мене шматами на двір! В селї лїпше — там як впаду навіть газдї в миску, то й тогди ше він пожєлує мене; набирає повну лижку борщу тай кидає разом зі мнов під стіл“!

„Ах коби чим скорше до міста — каже блоха. Вже навкучило си менї гризти на цаль грубу хлопску шкіру та сидїти в дїравих верітках. Коби до панів борше. В пана шкіра мягка, легко пити паньску кров. До того ще пан довго вилежує си — так, що не зголоднієш ніколи. Тай до того як залїзу в теплу перину або коц — не так легко мене звідти витрєсти. Там то житє — коби лиш скорше туди“!

Зап. від Вас. Марчука в Тростянци, Снятин. пов. Ол. Іванчук.

386. Блоха і муха в дорозї. В.

Здибала сї блиха з мухов на поли; надибала їх бурє, вони посїдали під листок і зачєли розмовєти. Каже: „Куда ти йдеш, кумо блошице“? — „Іду“ — каже — до міста, бо в силї ни можу бути. Залїзу“ — кажи — „у того хлопа, а він як сї зірве, як зачне мене по надворьку носити, лиш кілько, шо ми

ребра знати, такам голодна. І уже тихо сєду, а він лєже спокійно знов спати. Лиш го досьвіта укушу — щєпну, а він бере, віточує віз, запрігає коні і йде в поле. Так мнов віносит, ледво шом жива. А я собі у якого адвоката залїзу, або у якого иншого пана в міскі, він в дисєті годинї лєгає, а я єго сцу аж до ранку, а він спит спокійне й ни чує. А рано віпє каву тай знов сонце у полудне, а я єго ше сцу".

А муха каже: „А я у міскі не можу бути, бо кухарка варит в кухни їсти панам, а минї трудно покушіти, так тото обкриває, так обтулює, що трудно сї діпхати. А ввійду до покою, панї якогось смердєчого тріла накидає, шо я ни можу там жити. А до хлопа влечу до хати, газдинє варит їсти обід, я сї доста там наїм, вітак газда обідає, їст сметану с кулешев, я залїзу в сметану, а він набире минї повну лишку тай кине, шо коло мени ше й десєть попоїст. Тай того я йду до сила". — Там вони собі побалакали, тим чєсом бурє пиристала і пішла блиха до міста, а муха до сила.

Зап. І. Волошинський в падолисті. 1913. від Леся Луцика з Далешева, п. Городенка.

Паралєлї: Б. Гринченко, Этногр. Матеріалы, т. II, ст. 10, ч. 16. — Н. Манжура. Сказки, ст. 7. — Етногр. Збірник, т. V, ст. 79, IV, ч. 1. — M. Federowski, Lud białoruski, т. III, ст. 203, ч. 392. — O. Dänhardt, Natursagen, т. III, ст. 116. — Д. Садовниковъ, Сказки и преданія Самарскаго края, ст. 184, ч. 57.

LXIII. Овад.

387. Дрік та віл.

Казав здруоку вуол: Яб од тебе утьок, єк би не бояв ся, що земля провалиць ця!

А здруок йому каже: Яб тебе на дуба загнав, дак не можу за реготом.

А воно, бачите, здруок як уджигне скотину, то зараз і впаде до долу; тут його зараз і накривай шапкою, а так з роду не поймаєш.

Б. Гринченко. Этногр. Матеріалы, т. I, ст. 251, ч. 192.

388. Спас і овади.

Зайшли оводи в шинок, да й ну гулять. Коли йде Спас, той що випрохав собі дві неділї посту, питає в оводів: Що се ви за люде? — Ми музиканти. — Шож ви тут робите? — Іллю

провожаєм; а тиж, дядьку, хто? — Спас. — Е, то лихаж мати про нас! Шкода, поморозить нас Спас. Треба тїкать, бо не даром сказано: Прийде де Спас, то держи рукавиції про запас!

М. Драгомановъ. Малор. нар. преданія. ст. 129—130. ч. 28.

LXIV. Комар.

389. Комар та овад.

Казав комар оводню: Як би на менї така одежа, як на тобі, дак я б с хлопцями дрова рубав!

Бо бач, які ці проклятії комарі: усе лїто вони до самої осени кусають ця, дарма, що такі сухі; а як би, мовляв, на йому така одежа, як на оводню, то й іменно, що й зїмою б кусали конї да товар.

Б. Гринченко, Этногр. Матеріалы. т. I. ст. 252. ч. 193.

390. Комар і овад не товариші.

Летить овод, дивить ся, колиж у холодку під кущиком сидить комар. Він і каже єму: Полетїм, брате, за компанїю! — Е, тобі добре, коли в тебе самі ребра, а я чоловік жирний, сонця бою ся. — Ну прощай же, коли так! — На добре здоровля, — одказав комар.

Тілько що сїло сонечко, комар летить і пісеньку співає, а сам думає: Стріну коня, або чоловіка, то зїм! Коли глядь, на сухій гиляції сидить надувшись овод да куняє. А здоров, пане брате! — сказав комар, штовхнувши овода ногою. — Та що? здоров! — одказує з просоня овод. — Полетїм, брате, тепер за компанїю! — Не полечу, холодно да й боюсь, щоб жупан не заросить. — Прощай же! Видно овод комарю не товариш! — На добранїч, одказав овод, потер заднїми ніжками да й захроп.

М. Драгомановъ. Малор. нар. преданія. ст. 12—13. ч. 35.

391. Комарі грають вовкови.

Комар кусать, лем маленько, співать. Пôшли комари д вовкови, імили му густи, а вовк одпрошував ся, аби ішли геть. Они казали: Лем єдну нуту заспіваме панови великоможному. — А вôн ім казав: Прийдїт на Андріїв день. — А они му казали: Тогди уже нам великий є пôст!

І. Верхратський. Знадоби для пізнаня угор. р. говорів. т. I. ст. 128.

392. Чому комарів бють без рушниць?

Пішли комарі до Бога питати: Чого, Господи, нас без ружа бють?

Щож ви таке? — питає Бог.

Ми музики.

А Бог і каже: Ну, як музики, то прийдіть же до мене на Різдво, на добридень заграїте.

Еге, кажуть, ми як прийде Спас, то й то кат по нас (їх не має вже), а то щоб ми на Різдво прийшли!

А може ви ще можете якого ремества? — питаєть ся Бог.

Ми, кажуть, земелні содержителї; ми як великий вітер, так ми землю держимо; як би не ми, то давноб уже землю понесло.

Е, коли ви такі дужі, що й землю здержите, то ви повинні знати, хто в світї найдужчий, чи товаряка, чи коняка, чи людина?

А вони й кажуть: Товаряка не дужа обтом і конякаж так само; я як сяду на товаряцї, то як ударе хвостом, то я тілько зповзу; а людина найдужча; як сяду на людинї, то як ударе людина, то так зараз і вбє, а ще як потерне, то й кістки рознесе.

Е, каже Бог, коли ви такі музики та такі знахури, так оттож вас хай без ружа й бють.

Етноґр. Збірник. т. I, від. 3. ст. 24—25, ч. 3.

LXV. Бабка.

393. Бабки і мурашки.

В один сояшний день пирид вечиром жилїзна баба з своїми подругами лїтала в повітрі. Як стріли милькали понад водою і на луках понад травою. Вони на литу хапали дрібненьку мушку і комариків. Тут вони чванились собою, шо прудкіших од них нима нїкого. Побачивши на дереві мурашку, бабка почала з неї глузувать: Оце ще никчемна тварь, ника тут, шука вчорашнього дня. Ти мабуть цїлий день дралась на дериво, а тепер боїш ся спустить ся з дерива в низ. Як би я була така нищасна, як ти, так і на світї ни сталаб жить. Ти дивись, як я прудко лїтаю! — Та шо толку з твоєї прудкості, яку ти користь приносиш своїм даремним лїтанєм? Як кажуть: За дурною головою і крилам нима покою.

Бабка розгнївалась на мурашку, хотїла її задушить. Розігналась і прямо до неї. А мурашка митю ухилилась од її зубів, учипилась бабцї за пузо і почала її жигать. Бабка як опечина схопилась з дерива і як стріла милькала в повітрі, думала бач, шо мурашка одпаде і убєть ся. А мурашка одно кусала бабку за пузо. Вона тодї спустилась на воду і почала окунать ся, устромляла своє пузо у воду по самі груди. Мурашка одстала од бабки, вибралась на поверх води і попливла до берига. Бабка теж окунувшись дуже глибоко в воду, ни могла од разу піднять ся в повітрє. Прибилась вона до первої стрічної гілочки, вибралась на неї і политїла. Мурашка уже підближалась до берига. Бабка виртїлась в повітрі і сміялась: А шо, узнала, як мене кусать? Ти думала, шо мене загризеш, а сама за малим ни загинула. — А мурашка каже: Смій ся, смій ся, колись засмієс ся іще на кутні. Діждусь і я свого, будиш тямить, як зачипать нашого брата.

Бабка од річки подалась на луки і там микалась понад травою, як куций бик по загородї. Пройшло з тиждинь міста, пішли дощі, засиріло, вся трава намокла і на всих деривах листя було мокре, як хлюща. Бабки всї позабивались під листя лопуху і сидїли там прищулившись. Мурашки дощу ни боялись, бо дощ був нивиликий, вони сміло ходили за роздобичею. Мурашка та, шо була в бувальцях, побачивши під лопухом бабок, мирщі вирнулась до своєї оселї і оповістила своїм братчикам, шоб ішли воювать з бабками. Мурашки сипонули цїлим роєм до лопуху. Кинулись до одниї бабки, обліпили їй всю з ніг до голови і почали гризти. Бабка понатужилась, вилитїла з під лопушини, а на неї дощ накрапав, вона упала на траву і ни могла піднять ся. А мурашки ще дужче обліпили її і жигали нимилосердно. Бабка уже ни в силах була одбивать ся, а тїко крильцями трусила і сама од болї вся тримтїла. Останнї мурашки обліпляли таким же робом инших бабок і жигали їх кругом. Поки роспогодилось, так мурашки чимало таки пиривили бабок. Попалась у їх лапи і та сама, котра хотїла мурашку задушить. Вона почала прохать їх: Пустїть, будьте ласкаві, шо ви робите? Чого ви до мене прискіпались? Я вам нїчого худого ни зробила. — А мурашка каже: А ти забула, як сміялась з нас і хотїла мене задушить, а далї хотїла мене затопить? Тепер і ти ни сподївай ся од нас милости. Ми тибі докажим, які ми никчемні тварі. Ти хоч і вилика і хвастаїс ся, шо дуже прудка, а ми тебе живо доконаїм. — Бабка тримтїла під ними, поки й загинула.

Під кінець літа стало холодать, почались дощі, бабки почали одна за другою гинуть. Одна бабка ни найшовши сибі ніде затишка, полїзла по траві в дощ шукать сибі теплого кутка. Лїтать в сиру погоду вона ни могла, а полїзла пішком по траві. Натрапила на оселю мурашок, почала прохать: Братїки, голубчики, пустїть мене пиризїмувать! Погодуйте мене тїко до висни, а там я сама буду промишлять. — А шож ти цїле лїто робила, шо ни придбала сибі оселї і харчів? — О! братїки, ни до того минї було. Я цїле лїто ни мала спокою, день динський по луках над травою лїтала і біз угау з подругами висилилась і мушку хватала. Бувало за цїлий день так уходис ся, шо аж у очах помутить ся. А на другий день, як тїко сонце прогляне, знов гуляла по траві, все лїтала та співала. Ни спіла отямить ся, уже і сира холодна осїнь мене спіткала. — А так, ти все співала, ну так іди ж тепер іще поскачи. Ти з нас колись глузувала, а тепер хочиш, шоб ми тебе приютили на свою голову? — Бабка поповзла по дощу, по траві і ни найшовши сибі причалу, загинула од холоду і сирости під одкритим небом. Тодї уже мурашки стали глузувать з бабок.

Запис. П. Тарасевський в Шебекинї. Курської губ.

LXVI. Муравель.

394. Муравель і скакун.

Зди́баў сьи мураве́ль с скакуном і скаку́н за́чи́ў сьи насьміва́ти з мураўльи́: Чо́ ти так си́льно працьу́йиш? Таке́ льíто кра́сне, льíпше мо́жиш собí посьпíва́ти тро́ха зі мноў. — А мураве́ль йиму вітповіда́йи: Ти собí сьпіва́й, а йа бу́ду працьува́ў да́льі.

І скаку́н собі сьпіва́ў цьілé льíто, на́віть собі ни згада́ў за зи́му. Али йак ўже постудиньíло і ни ста́ло чим жи́ти, тогди́ він з вили́коў про́сьбоў прихо́дит до мураўльи́ і про́сит, аби́ го спомíг, бо ги́ни з го́лоду, бо, ка́жи, ви́диш сам, жи ни ма́йу чим типе́р жи́ти. — А мураве́ль йиму́ вітповíў: Коли́ ти сьпіва́ў цьíле́ льíто, то мо́жеш типе́р таньцьува́ти, а ми ма́йим хльíба тíлько, шчо ви́стани дльа нас.

Зап. в липни. 1902, в Пужниках, Бучацького пов. від брата Гілярко.

Паралєлї: У фолькльорних збірках не знайшов я сього оповіданя. — **Лїтературні перерібки:** Л. Боровиковський, Байки й прибаютки, ст. 59. — М. Старицький, Байки, ст. 7—9. — Павло Свôй, Байки, ст. 31—32. — Байкы Ле-

онида Глибова, ст. 88—89, ч. 53. — Байки И. А. Крылова, ст. 57—58, ч. 12. — Bayki wybrane Ezopa, ст. 7—8, ч. 1. — Избранныя басни Эзопа, ст. 43—44. — J. Zaborský, Bájky slovenské, ст. 68, ч. 117. — И. Хемницеръ, Полное собраніе басенъ и сказокъ, ст. 95—96, ч. 59. — Phaedri Augusti liberti fabulae Aesopiae, ст. 105, ч. 28 і ст. 175, ч. 34.

395. Мурашка і голуб.

Одна мурашка лазила до двору, нишпорила сибі добичі. Посирид двора стояла поливяна ринка з водою. В тій ринці стирчала соломина; один кінець доторкав ся води, а другий виходив з ринки; мурашка спустилась по тій соломині до води і почала смоктать з неї потрібну для неї гущу. Де ни взяв ся вітир, подув і звалив ту соломину в ринку. Мурашка впала в воду і почала топнуть, а далї очипилась за соломинку і диржалась за неї. Намокла вся як хлюща і змерзла добре; як би протяглось ще филин зо три, мурашка б загинула. Де ни взяв ся на її щастє голуб, підійшов до ринки воду пить. Мурашка почала його прохать: Будь ласкавий, заборони мене од смерти, я тибі колись в пригоді стану. — Голуб засміявсь і подумав: Чим вона може мінї одячить така никчемна комашка? Голуб нехотя попнувсь в ринку, схопив ту соломинку в носик і кинув її на землю. Мурашка обсохла, обогрілась на сонцї і подалась до своєї домівки.

Чириз тиждинь чи чириз два довилось голубові политїть до сусїда на тік пошукать там зерна. Голуб ходив по току задравши в гору голову, ни помічав, шо пирид ним стирчать петлї пльонки. Як раз на ту пору бігала по току мурашка, побачила, шо голуб підходе до пльонки, мирщі підбігла до його і жигнула його за ногу. Голуб нахилив голову в низ — подивить ся, хто його жигнув і побачив, шо у його пирид носом стирчать петельки пльонки. Він тодї мирщі задки, задки, знявсь і политїв до дому. Тут він згадав, як він заборонив мурашку од смерти і як мурашка поступалась стать йому в пригодї. З того часу голуб з виликою охотою помогав в нуждї всим тварям.

Записав П. Тарасевський в Шебекинї. Курської губ.

Паралєлї: В фолькльорних збірках не знайшов я сього оповіданя. — **Лїтературні перерібки**: Bayki wybrane Ezopa, ст. 64, ч. 34.

396. Муравель сильнїйший від орла.

Орел казав мурашкови, шо він дуже мудрий. А мурашок каже: Я тому мудрий, бо я й дужий. Ану озми ти олова єкий

єс за великий та за грубий, та вінеси у смереку у самий вершєк! — Орел не міг підоймити від землї, а мурашок єкий він за великий, єкий за грубий, такий кавалок узєв, вінїс на сам вершєк смереки, припочєв там трохи та назад изнїс. За тото буду твоїм дїтем очи виїдати, єк їх меш віводити — сказав мурашок. — Тому тепер віводит си орел марта, коли ще мурашок нема.

В. Шухевич. Гуцульщина. т. V. ст. 169, ч. 108.

LXVII. Блоха.

397. Хлопська і панська блоха.

Зди́бала сьи па́ньска блоха́ с хло́пскоў. Ка́же хло́пска блоха́ до па́ньскойі: Чи до́бре тобі́ ў па́на?

Ка́же па́ньска блоха́: О мены́ до́бре. До мньихко́йі пери́ни мене́ пан ньіко́ли не подави́т і ма́йу чис напа́сти сьи пана, бо спит від дньи до дньи.

А хло́пска ка́же: Ой мены́ зле. Бо хлоп де льи́же, ци на землью, ци на ла́ўку, то мньи ду́же прити́сне, а так жи́во ўстайе́, же не ма́йу чису́ накуса́ти сьи його твердойі шкі́ри.

Зап. в січни, 1897. від Тимка Гринишиного в Пужниках. Бучацького пов.

398. Блоха і муха на розмові.

Чоловік після обід спочивав в холодочку. Муха почула піт, сїла чоловікові на шию і почала смоктать піт. Вилїзла з під коміра блоха і каже: Хто тебе прохав сїдать на мою ниву? Я господарка над чоловічим тїлом, а ти йди сибі, шукай падло і всяку нечисть. — А муха їй каже: Нї, сестро, ти помиляїс ся. Я більше од тебе маю право господарювать над чоловічим тїлом. Мінї сам Бог дозволив бізпокоять чоловіка, шоб він памятав про Бога і привикав до терпіня, бо Спаситиль більше тирпів і все пиринїс, так і чоловік повинен тирпіть нашу надокучність. Муха збавила Спаситиля од смерти, сїла йому як раз супроти серця, а розбійник пішов до христа уже смирком з тим, шоб Спаситиля шпирнуть копєм в серце, шоб він скоріш кончивсь. Бо він добреж бачив, шо в груди гвіздка ни забивали. Ото бач він підійшов до христа, придививсь, аж на грудях супроти серця чорнїє плямочка; він подумав, шо уже біз його

логадались забить гвіздок в серце. Завирнувсь і пішов до дому. А то був ни гвіздок, а чорнїла муха. Он чого достукалась муха, Бога спасла, а ти шо зробила, гидка стрибуха? Окрем шкоди, нічим ти ни прославилась, дарма тїко кров чоловіку пєш.

Я на тебе, муха, гнїваюсь, шо ти ни розібравши дїла гудиш мене. Я чоловікові в виликій пригодї стаю. Я його жигаю і поза сорочкою шарудю за для того, шоб він ни проспав на роботу, а шо ти кажиш, шо я кров з нього пю, так цим я теж приносю йому вилику користь, бо я кров пю нинужну йому, порчину, од котрої він міг би захварать. — Муха хотїла ще щось сказать блосї та чоловік заворушивсь, муха знялась і политїла, а блоха плигнула і сховалась чоловікові за пазуху.

Зап. від З. Мацокина в Шебекинї П. Тарасевський.

LXVIII. Вош.

399. Війна воший з блохами.

Одежна воша вилїзла з очкурнї і побрила в гору, доповзла до коміра і спинилась. Тогож часу повзла поза ухом головна воша. Чоловік почухавсь, головна вош скотилась і впала на комір. Зустрілась з одежною вошою і каже: Здорова була, систрице! Яким побитом ти сюда попала? — Я тутишня житилька, скажи, віткіля ти причвалала. — Я живу на горах, в дрімучих лїсах; вийшла на поляну погулять, а мене якась нивідома сила пхнула, я і политїла в пропасть і оце побачила тебе. — Тото я бачу, шо ти ни нашого поля ягода. У нас всї рослі, як на вибір, чисті, білі, як пиримиті, а ти чорномаза і ростом ниничка. Ну, роскажи мінї, сестро, як там у вас живеть ся, — спитала одежна воша. — Та житуха нам пагана, нима спокою. Чоловік ганя нас що дня своїми пальцями, а иноді вигріба нас бороною і нимилосердно бє. А що суботи поливають нас ядовитою водою з золою, чи ще з чимсь. А в нидїлю або в празники намазують якимсь маслом, ни дають нам спокою, нима розвороту, хоч сядь тай плач, а хоть сидячи голоси. — Пагано у вас жить, каже одежна воша, у нас далеко спокойнїш. Ни біз того, ворушуть і нас, тїко ни так часто, найбільше нічу спихають нас з одного місця на друге. А дньом соромлять ся чухмарить ся. Иноді бува, скидають нічу одїж і шукають нас, тїко ми умудряїм ся ховать ся поглибше в брижі або в очкурню, і там нас ни знайдуть. А коли чоловік іде мить ся, надїва нову

одїж, а ми зостаєм ся в старі і чоловік приносе нас до дому. Ми тодї знов пирилазим на чоловіка в нову одїж і живем сибі, ни горюїм. На цю пору мчалась блоха; побачивши вош, спинилась і пита: Шо ви тут, сїромахи, базїкаїте? — Та ми сумуїм, шо наша доля нищасна, нима нам розвороту, того й гляди, шо митю згиниш, як собака в ярмарцї. — Так вам і треба, бо ви никчемна тварь. Скажіть спасибі, шо вас зовсїм ни пиривидуть, ви живите чоловікові на сором. Я благороднїша од вас, моторна, розумна і то ни маю покою, всї мене ганяють, як солоного зайця. Я чоловікові в пригодї стаю і то мінї шани нима; який нивдячний народ, за добро платють злом. — Ни чвань ся, даремна стрибуха. Яку ти користь чоловікові принєсиш? Ти окрем шкоди нїчого йому ни чиниш. Ни даєш йому спать цїлу ніч, шарудиш за пазухою та по матнї і одїж каляїш йому чорненькими плямочками. От ми, воші, так правда в пригодї стаєм чоловікові; ми йому всю кров двигаїм. Кажуть старі люди, шо чоловік біз вош загинув би. Як би воші кров ни розганяли, так у чоловіка кров спинилась би, ни бігала б по жилах. Коли хто нас унིштоже зверху, так ми зостаєм ся під кожою, а всеж таки чоловік біз нас ни обходить ся, а ти блоха зовсїм лишня. — Дурницю ви патякаїте, сїромахи, то вам якийсь дуринь набалакав, а ви повірили. — Може воно й так, а всеж таки ми чоловікові нужні; як би ни ми, так чоловік жив би в грязї, як свиня, а то він стараїть ся частїш мить ся, а ви блохи прямісїнькі дармоїди. — Ни бришіть, дурні сїряки, я нужнїша чоловікові; я його бужу на роботу, ворушу його, шоб він ни проспав. Чоловік од мене ни соромить ся, хоч я сяду йому на лице або на шию при людях, при баришнях і чоловік сибі байдуже. Згоне мене і тїко, нїже ни почирвонїє. А як тебе сїромаху побачуть баришнї у барчука на шиї, або по воротнику лазиш, так тодї бида, засміють бідягу і той молодець так згорить, шо ни тяме, куди йому дївать ся. З стида почина одбріхувать ся, шо воша до його пирилїзла од батрака або од батрачки: Чистила мою одїж і натрусила з голови. Або скаже: Був у банї, так очипилась на його одїж — чужа. — Яка ти розумна, обізвалась воша, ти ни дуже пащикуй, а то ми тибі живо хвоста вкрутим, пустомела клята! Подумаїш, яка приятилька чоловікові; однаково чоловік соромить ся і од тебе, ни скаже ж він, шо блохи живуть у мене в пазусї, а теж одбріхуєть ся, шо він бліх набрав ся од собаки або од кішки. — Замовчіть, сїрі нидотепи, а то я

живо з вами росправлюсь, як ви смiїте мене благородну оскорблять? — Блоха пiдскочила, плигнула до вош, одну й другу куснула побiгла од них геть.

Вошi зарипитували: Диржи, диржи її, бий паскуду! Вошi кинулись доганять блоху, так кудиж там їм грiшним; ни спiли вошi од комiра добрать ся до вуха, а блоха уже сплигнула з лiжка i стрибала по долiвцї. Вошi дуже розгнiвались на блоху. Тут вони стали радить ся, як би прогнать блох од чоловiка: почали лагодить ся йти войною на блiх. Одежна воша полiзла до очкурнї, загадала всим своїм вошам, шоб убiрались на войну, воювать з блохами. Тут вона росказала самi старшi вошi, шо блохи з вош глузують i кревно зобiжають їх. Старша воша розiслала гонцїв по всих рубцях i брижах обявить мобилизацiю, шоб виступали воювать з блохами. Головна воша в свою чергу полiзла в голову i почала загадувать всим своїм зимлякам оружить ся проти блiх. Всї вошi пiднялись на ноги. Заворушились, спiшили на зборнi пункти. По всих кутках митушились, лагодились в бой. Головнi вошi вистроялись в ряд кругом шеї, одна од другої на соломину. Одним словом очипили всю межу свого господарства i пильно зорили, шоб ни однiї блохи ни пропустить. А одежнi вошi роздiлились на два отряди. Одна отара од очкурнї двинулась в низ до пяток, а друга отара рушила в гору од очкурнї i до шиї. Блiх було далеко менше вiд вош. Блохи ни видержали напору, повиннi були тїкать. Нижний отряд зiгнав всих блiх в чулки, далї тїкать було нiкуди. Блохи тодї зчипились з вошами гризтись. Як заворушились, аж чулки ходором ходили. А верхнїй отряд вош всих блiх зiгнали в пазуху. Блохи сикнулись тїкать, хотїли вистрибувать з пiд комiра, а там головнi вошi обсїли кругом шиї як раз бiля комiра i ни пускали блiх. Блохи повирнули назад, а одежнi вошi їх пиристрiли та як нажучили до комiра! Блохам нiкуди було дiвать ся, кинулись одбивать ся. Як пiднялась бiготня по пазусї, аж сорочка ворушилась. А нижнїй отряд наробив суматохи в чулках.

Чоловiк хоч i смашно спав, а война вошача з блохами розбудила його. Чоловiк почав з боку на бiк повиртать ся та чухмарить ся. Наробив рекешету, розiгнав всих вош i блiх. Вошi кубиром покотились, куди яка, блохи теж стрибали навманя, куди попало. Всї вояки подумали, шо землетрясенiє, кинулись в ростїч, ховались, хто куди попав. Розповзлись по всьому тїлу, шарудїли нивмовiрно. А блохи стрибали по всї пазусї, ни знали, куди дївать ся. Чоловiк вийшов з терпенiя, пiдхопивсь, засвiтив каганець, скинув з себе штани, сорочку i чулки, i ну полохать

вояк. Блохи розбіглись куди яка, а воші кинулись ховать ся в очкурню і розлазились по брижах та попід рубцями тулились. Чоловік взяв молоток, розіслав свою одїж по лаві і почав гупать молотком по брижах, аж кров звідтїль чвиркала. Бив, бив, аж уморивсь, потім струхнув гарненько всю одїж і надїв на себе. На другий день чоловік звилїв жінцї наробить крутого щолоку. Помив сибі щолоком голову, вичисавсь і таким чином пиривів всих головних вош.

Три головних воші нивзначай скотились з чоловіка на ліжко і сховались під подушку. Одежних теж штук з три остались живими, упали на ліжко з сорочки, коли чоловік роздягав ся. Вечиром зповзлись всї воші до купи і почали сумувать про свою нивдачу. Зустрітились з ними блохи і почали глузувать з них: Ну шо, сїрі вояки, багато вбили бліх? Куда там вам нидвигам воювать, сидїлиб мовчки в закапелках. — А воші одгризались: Ни радуйтесь нашому горю, молїть Бога, шо буря та гроза помішала, грім понївичив наших вояк, а тоб ми вам показали, де раки зїмують. Перцю б засипали вам... Ми б вас шапками закидали. — А от нас і гроза ни побила, одмовили блохи, ми на боїмось нї грому, нї молнїї, а ви мокрі кури, вас хто захоче, той і бє.

Зап. від В. Гонтаря в Шебекинї П. Тарасевський.

LXIX. Ріжні жуки.

400. Недоля жуків.

Одного разу злитїлись жуки на пораду. На сходку прибули: Жук бронзовий, майка, хрущ, гнойовик і инші. Тут вони завили розмову, кому спокійнїш жить на світї. Хрущ каже: Нам жить вільно, тїко бида, шо ми нидовго живем на світї, а тут іще зобіжають нас люди. Ловлють нас і нанизують на крючок і кидають у воду, шоб чіплялась риба. А як нивзначай шльопниш у воду, риба сама нас хапає; на землю сядиш, кури нас хватають або дїтишки бирують в руки і мучуть нас; ворогів кругом ни обббереш ся.

А бронзовий жук каже: На вас тулупець никрасивий і то у вас багато ворогів, а нам далеко хуже од вас. Нас ловлють дїтишки біз ніякого дїла, з ничевя хапають нас і грають ся нами, поки замучуть. А зрослі теж ни проминають нас. Инші

збірають нас на риби, нанизиють на крючок, а найбільше ловлють нас на ліки, либонь лічуть нами собак од сказу і куди ни поткнись, скрізь нас зобіжають.

Майка обізвалась: Ни краща, братїки, і наша житуха; нам зовсїм ни дають спокою; ни спіїш на світ білий показать ся, уже баби цілими табунами ходють нас ловить і продають нас в аптеки на ліки; там либонь за нас вилнкі гроші платють. Кажуть, шо ми дуже згідливі буваїм од опухолї тїла і инших болячок.

Гнойовик каже: Ни тїко вам погано жить, ми теж ни маїм спокою. Хоч ми живем у гною і показуїм ся на світ тїко вечиром, коли наші вороги, кури, сплять, а од биди нїяк ни можно збавить ся. Кляті кури цїлий день грибуть ся в гною і вигрібають нас, а вже як попадес ся в лапи до курей, так живим ни останис ся.

Ну, шож ми тепер будим робить, похоже така наша доля, од ворогів збавить ся ни можно. — А от шо, братїки, обізвав ся хрущ, тут збавить ся од ворогів ми ни в силах, а давайте, ми политимо подальші вітсїль у поле, шоб ни зустрічать ся з чоловіком та курьми. Он жук кузька, він живе у полї все равно, як у Бога за двирьми. Його там нїхто ни трога, в поле рідко хто заходе. Він там випива сибі приспокійно зерно і ни лисий його нїхто ни приміча.— Ни завидуйте, господа, мінї іще гірше, чим вам живеть ся, — обізвав ся кузька. Коли нас бува мало, так іще нїчого, тодї нас менше бізпокоють, а коли нас бува багато, так тодї бида, нима спокою. Кляті дїтишки ходють з цибирками в руках і хапаючи нас з колосків кидають у воду. Виходють на поле по сто душ дїтишок і уништожають нас видимо ни видимо. — Так он шо воно! Значить і в полї од ворогів ни сховаїс ся, — обізвались жуки. Так кудаж нам дївать ся, шоб збавить ся од ворогів? — А от шо, хлопцї, обізвав ся хрущ, — политимо ми на луки в високу траву, там нас нїхто ни знайде, туди нїхто ни ходе і скотину ни пускають, там нїхто ни троне, будимо жить спокійно.

Политїли вони всї до разу цїлим роєм посїдали на луках на траву і почали шастать по цвітках, а гі[redacted]лазили по зимлї і знаходили там торішні купки кор[redacted]і кінського г...на і рились в ньому. Жуки раді були, шо нагибали сибі такий рай. Ни пройшло і трьох день їх щасливому житю. Пронюхали утята, шо на луках гибіль жуків, накинулись на них і почали хапать їх. З усього сила утята випливали з річки на другий бе-

риг і шастали по траві цілий день. Жуки бачуть, шо бида, кинулись тікать в розсипну, куди хто: хрущі ховались на дериво в гайках; які в дупла забивались, а які під кору залїзали, а инші знаходили купки хмизу і заривались в нього. Гнойовики литїли на сило і заривались поглибше в гній, шоб кури ни достали. Жуки кузька подались в поле і там поховались в рілї та в мижниках. Майки і бронзові жуки лїтали по садках і чіплялись там то на райдериві, то на бузині і нїде сибі місця ни знаходили. Люди за ними слїдкували шо дня. Потім вони почали ховать ся, куди який попав. Залазили під кору дерев, а инші заривались в землю під коріня дерев і всї жуки сидїли, де який зумів примостить ся і ни показувались на світ білий; сидїли там, поки позамирали. Під корою теж ни всякому жукові довилось дожить до смерти спокійно. Прилїтав дятїль, довбавсь під кору і витягав звідтіль жучків, чірвячків і всяку всячину. Жуки сидячи по затишках, думали сибі: І на ві що ми на світ божий родим ся? Так мало живем і то ни так, як треба і на филину ни маїм спокою, того й гляди, шо ворог який небудь наскоче. Буть згідливим бида і гидким теж ни мед, всим пирипада на оріхи.

Зап. П. Тарасевський в Шебекинї. Курської губ.

IX. Голоси звірів.[1]

LXX. Єсавці.

1. Порося в плоті.

Порося як завязне в тину, то кричить: Мужік, мужік! — А свині позбігають ся до його та: Лях, лях, лях, лях, лях!

М. Драгомановъ. Мал. нар. преданія. ст. 4, ч. 6.

Паралелї: Antti Aarne, Verzeichnis finnischer Deutungen von Tierstimmen, ч. 13. —

LXXI. Птиці.

2. Чому гайворон кричить: труп, труп!

Як была велька потопа сьвіта, та принюс гавран до кораба Ноєлови фалаток трупа людского і за то трупкат тераз і буде трупкати до скончанія сьвіта.

І. Верхратський. Знадоби до пізнаня угорс. рус. говорів. т. II. ст. 120.

Паралелї: Antti Aarne, Verzeichnis finnischer Deutungen von Tierstimmen, ч. 46.

---

[1]) На закінчене подаю отут отсю маленьку збірочку голосів звірят, яку менї вдало ся зложити чи то з нових записів, чи з передруків. Розуміє ть ся, що вона не може служити доказом, немов би то в нас між народом не наслїдувано та не пояснювано голосів звірят, тільки що на них не звертано уваги, як на дрібну, нецїкаву, тай нїкому непотрібну річ, як і на багато инших. Маю надію, що се змінить ся тепер та що наші сїльські інтелїґенти стануть записувати пильнїйше не тілько байки і голоси звірів, але і всякі инші етнографічні матеріяли, пішовши за прикладом такого малого народу, як Фіни, що зібрали величезні маси матеріялів і випередили на сїм поли не один великий народ. Кілько зібрано в них самих записів голосів звірят, видно найкрасше з показчика: Variantenverzeichnis der finnischen Deutungen von Tierstimmen und anderen Naturlauten von Antti Aarne. (FF. Communications N. 9.) Hamina, 1912. Ст. 18, 8°.

3. Сорока та ворона.

Ворона клює гній, а сорока прилетїла до неї тай питаєть ся (швиденько): Чи кисле? Чи кисле?

А ворона (з протягом): Да́-арма, да́-арма!

Б. Гринченко, Этногр. Матеріалы. т. II. ст. 6. ч. 7.

Паралєлї: Antti Aarne, Verzeichnis finnischer Deutungen von Tierstimmen, ч. 27 і 39.

4. Проклятий воробець.

Кажуть, шо як Ісуса розпяли, то одні Жиди казали, що вже вмер, другі, що ще жиє. Десь і воробець там був і переймив так, як Жиди казали: Жив, жив! Тогди закляв его Ісус, щоби він до страшного суду не співав інакше як: Жив, жив, жив!

Зап. у Тростянци, Снятин. пов. від Вас. Павлюка Ол. Іванчук.

5. Воробець і голуб.

Як прийшли Жиди довідувати ся, чи вже вмер Христос, а горобцї лїтають та: Жив, жив!

А голуб буркоче: Умер, умер!—Тепер горобця як піймай та понеси до Жида, то він його викупе і випусте.

М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія, ст. 10, ч. 28—29.

Паралєлї: Antti Aarne, Verzeichnis finn. Deutungen von Tierstimmen, ч. 37 і 57.

6. Як синиця співає на веснї.

Синиця на веснї перший раз так співає:

Чорпіто, чорпіто! скидай кожух, бо лїто,
Чорпіто, чорпіто! скинь холошнї бо лїто!

Зап. у Тростянци, Снятин. пов. від Вас. Павлюка Ол. Іванчук.

7. Синиця і легарі.

Синиця, як хто довго вилежуєть ся, любить йому над головою заводити:

Пустий, пустий, пустий! Нер-роб!

А на весну ще жадна птаха не співає, а вона вже каже:

Цїцїбі, цїцїбі, цїцїбі!
Кидай сани, бери віз,
А ти, бабо, з печи злїз!

Зап. у Тростянци, Снятин. пов. від Вас. Павлюка Ол. Іванчук.

Паралєлї: Antti Aarne, Verzeichnis finn. Deutungen von Tierstimmen, ч. 44.

8. Соловій і його кум.

Колись давно соловій мав лише голову. Раз ішов він на храм тай журив ся, що не буде міг нічо їсти, бо не має тулуба. Але по дорозї здибав свого кума клїща — тай каже: „Куме клїщу! Пожич менї тулуба. По празнику віддам тобі єго“! — Але тулуб подобав ся єму дуже і він вернув з храму иншою дорогою, щоби не здибати ся з клїщем. Клїщ чекав, чекав, і не міг дочекати ся. Пішов отже до соловія тай просить:

„Ей куме соловію! Віддай менї тулуб“!

А соловій закричав на него: „Чи я налазив за тулубом до твоєї хати? Сам добровільно давєсь єго менї. Не віддам, хиба відбереш силою“.

„Силою відобрати не можу, але прийду в ночи і відкраду“ — каже клїщ.

„Не такий я дурний, як ти мудрий! — каже соловій. — Я тулуб припну нїжками до галузя, а як ти прийдеш, то не відорвеш“!

Але в ночи прийшов таки клїщ й хотїв відірвати тулуб. Соловій прокинув ся і перепуджений почав кричати:

Кум клїщ — кум клїщ,
Бийте, бийте,
Кум клїщ — кум клїщ!
Цьвігу, цьвігу, цьвігу,
Ловіт, ловіт, ловіт!
Потоком, потоком, потоком,
Забігай, забігай, забігай,
Відти, відти, відти, відти,
Туда, туда, туда, туда,
За ним, за ним, за ним, за ним,
О!
Туй, туй, туй, туй, туй,
Берри, берри, берри, берри...

Від того часу соловій не спить вже ночами, а бідний клїщ ходить без тулуба.

Зап. у Тростянци, Снятин. пов. від П. Дмитрука Ол. Іванчук.
Паралєлї: Пор. повисше ч. 310.

9. Соловій в корчах.

Соловій сиди в корчєх тай співає весело:
Свинєчє,

Горєчє,
Круте, круте!
Волове,
Та довге,
Пусте, пусте!
Кінске, залупінске:
Фу-фу-фіть,
Ґк, ґк, ґк, гк, гк, ґк, гк!

Від Петра Біньовського Стасюка з Комарівців. пов. Сторожинець. Буковина. зап. у січни. 1915. Петро Шекерик-Доників.

10. Жайворонок у горі і в низу.

Жайворонок як летить у гору, то кричить: Нум, Боже, бить ся; нум, Боже бить ся! — а як в низ: Кій упустив, кій упустив!

М. Драгомановъ. Малор. нар. преданія. ст. 6. ч. 18.

11. Жайворонок на яри.

Дзяворонок сьпіват на яр: Біймe ся, Боже, котрый котрого зможе! — Але крила го зболят і він паде до землї і повідат: Хпав мі кый-кый (не мав ся чим бити!)

І. Верхратський. Про говор. гал. Лемків. ст. 221.

12. Чому жайворонок збирає сїмє?

Жайворонок співає:

Я до Бога з колачем, з колачем, з колачем,
Бог до мене із бичем, із бичем, із бичем.
Вдарив мене в тїмечко, в тїмечко, в тїмечко,
Розсипав ми сїмєчко, сїмєчко, сїмєчко!

Тому жайворонок злїтає тай збирає сїмєчко, що розсипало ся по рілї.

Зап. у Тростянци. Снятин. пов. від Вас. Павлюка Ол. Іванчук.

13. Коли жайворонок сїдає на землю?

Єк жайворонок летит до гори до Бога, то каже: Я до Бога з колачєм, з колачєм, з колачєм (так тоненько вітїгає), а Бог до мене з бичєм, з бичєм, з бичєм! — Відтак летит з гори

зай каже: Ударив мене в тімнєчко, в тімнєчко, розсипав мені сімнєчко, сімнєчко! Тому летит єго збирати тай сідає на землю.

Зап. від Василя Павлюка в Тростянци. Снятин. пов. О. Михайлиньский.

Паралєлї: Antti Aarne, Verzeichnis finn. Deutungen von Tierstimmen. ч. 43.

14. Сусїдка.

(Alauda cristata).

Як біга по морозу, та: Кріпіте ся, кріпіте ся! — бач, розвеселя, кому холодно.

М. Драгомановъ. Малор. нар. преданія. ст. 6. ч. 16.

15. Припілка.

(Glareola melanoptera).

Припілка кричить: Клим швець, а Яким кравець; Клим швець, а Яким кравець!

М. Драгомановъ. Малор. нар. преданія. ст. 6. ч. 17.

16. Ластівка на веснї.

Гластівка повідат на яри: Были стіжкы, оборіжкы, теперь не є ничь!

І. Верхратський. Про говор гал. Лемків. ст. 221.

17. Ластівка насміваєть ся з ґаздів.

Гластівкы шміяли ся з ґаздох на яри: Оралі, сіялі, пришлі птиції, позбиралі, нема ніч-ч-ч!

І. Верхратський. Знадоби для пізнаня угор. рус. говорів. т. II. ст. 120.

Паралєлї: A. Aarne, Verzeichnis finn. Deutungen von Tierstimmen. ч. 51.

18. Що говорить перепелиця?

Перепелиця в збіжу ніби надибала заяця й каже:

Підпілїть, підпілїть! Пса пустіть тай ловіть!
Підпілїть, підпілїть! Тай ловіть тай ловіть!

Зап. у Тростянци. Снятин. пов. від Вас. Павлюка Ол. Іванчук.

19. Перепелиця і хоростіль.

Хращ приспав трепюлку та она кричит до него: Гóнь теля, гóнь теля! — бо єй обіцяв теля на керстины. А він все жене тото теля та крічит: Птуц, птуц!

І. Верхратський, Знадоби для пізнаня угр. рус. говорів, т. II, ст. 119.

20. Спілка перепелиці з деркачем.

Перепелиця з деркачем мали спільсть. Перепилиця деркачеви позичила пять колос, а деркач повіде, що но три і єсть з ним на супереті. Вона каже, що було п я т ь, а він повіде, що по т р и-т р и!

І. Верхратський, Говір Батюків, ст. 87—88.

21. Перепелиця і деркач.

Перепелиця позичила деркачеви сім чверток збіжа, а потім допоминала сї, щоб деркач віддав. Перепелиця казала: С ї м чверток, а деркач: Ш е с т ь, ш е с т ь.

Ів. Верхратський, Говір Батюків, ст. 87—88.

22. Кулик.

Як зацвите гречка, дак кулик лїтає да й кричить: По-о-о-гиб, по-о-с-гиб!

Скрізь білїє, дак він і думає, що сніг випав.

Б. Гринченко, Этногр. Матеріалы, т. I, ст. 252, ч. 195.

23. Деркач.

Деркач кричить:
Дер-дер! Не вмер.
Дер-дер! Усю ніч протер.
Дер-дер! Уже й світ попер.
Дер-дер! Виходив кущі — не вмер.
Дер-дер! Вилазив траву — потер.

Б. Гринченко, Этногр. Матеріалы, т. II. ст. 313, ч. 210.

24. Журавлї.

Журавлї кричать:
Кру-кру-цукру-кру-
Кругом-кругом-кругом

Кру-кру-цукру-
Нема-нема-
Кру-кру-ключем, ключем, ключем!

Зап. у Тростянци. Снятин. пов. від Вас. Павлюка Ол. Іванчук.
Паралелї: Antti Aarne, Verzeichnis finn. Deutungen von Tierstimmen, ч. 40.

25. Когут.

Когут каже: Кукуріку! вставай рано чоловіку!

Зап. у Тростянци, Снятин. пов. від Вас. Павлюка Ол. Іванчук.
Паралелї: Antti Aarne, Verzeichnis finn. Deutungen von Tierstimmen, ч. 35.

26. Курка.

Курка як знесе яйце, то хвалить ся:
Кудкудак, кудкудак! Знеслам яйце як кулак, як кулак!

Зап. у Тростянци. Снятин. пов. від Вас. Павлюка Ол. Іванчук.

27. Качка.

Качка каже: Так менї треба! Так, так, так!

Зап. у Тростянци, Снятин. пов. від Вас. Павлюка Ол. Іванчук.
Паралелї: Antti Aarne, Verzeichnis finn. Deutungen von Tierstimmen, ч. 28.

28. Гуси на лету.

Де я? Де я? Де я?
Де ти-де ти-де ти?
Лечу, лечу, лечу!
У хмари, у хмари, у хмари.
Знижись, знижись, знижись,
На впрост, на впрост, на впрост.
Ґле-ґле-ґле! Ґле-ґле-ґле!

Зап. у Тростянци, Снятин. пов. від Вас. Павлюка Ол. Іванчук.
Паралелї: Antti Aarne, Verzeichnis finn. Deutungen von Tierstimmen, ч. 31.

29. Гуси у шкодї.

Гуси як ідуть у шкоду, дак і розмовляють: По два на колосок, по два на колосок!

А тільки вберуць ця в шкоду, так і закричать усї: Всяк собі, всяк собі!

Б. Гринченко. Этногр. Матеріалы. т. 1. ст. 252. ч. 194.

30. Гуски і гусак.

Зайшли гуси тай гусак у панцкий лан. Та єк ішли тай кажут: Наїмо си, наїмо си, по дві до стебла, по дві до стебла! — А гусак каже: Єк ни заженут, єк ни заженут! — Аж надійшов полївий тай загнав гуси до двора. А гуси кажут: Загнали нас, загнали нас! — А гусак каже: Я так казав, я так казав, я так казав!

Від Одокії Сиротюк у Джурові. Снятин. пов. зап. П. Сиротюк.

LXXII. Земноводні.

31. Жаба.

Жаби розмавляють так:
Кум-кума — будь?
Кум-кума — будь де?
Нема!
А деж? — Умер!
Коли? В четвер!
А ми тому радї, радї, радї, радї, радї,
Ра-ра-ра-ра-ра,
Кле, кле, кле, кле, кле.
Мікєкєкєкєто! Мікєкєкєкєто! Мікєкєкєкєто!
Буракі-кі-кі-кі,
Грубі, грубі, грубі,
Нївроку, нївроку, нївроку!
Мі-кєк-є-к-єкєта!
Ішов, ішов, ішов.
Кукукукукуда?
Кукукукупити, кукукукупити
Чоботи, чоботи, чоботи,
На корках, на корках, на корках,
На ярррррррррмарку
У Рожнові, у Рожнові, у Рожнові.
Нївроку, нївроку, нївроку.
Буде, буде, буде.
А що? а що? а що?
Та та та та та таньцювати! Та та та та таньцювати!
Нївроку, нївроку, нївроку!
А їж, а їж, а їж, а їж. —

А що? а що? а що?
Борщ, борщ, борщ!
З бураків, з бураків-ків-ків, з бураків-ків-ків.
Нївроку, нївроку, нївроку.
А хе, хе, хе, хе, хе.
А що там, а що там, а що там?
Кума! кума!
Утопила сї, утопила сї, утопила сї.
Нївроку, нївроку, нївроку!...

Зап. у Тростянци. Снятин. пов. від Василя Павлюка Ол. Іванц...

32. Жабячий спів.

Йак пьі́ла́ бу́рса ў ставі́ жи́біў сьпівайут звикло? З ме́жи них йедна́, за́ўше ста́рша, сьпіва́йе ў пере́д, а тоти́ слу́хайут, веде пере́д. Ка́же: Кум, кума́, по̆жи́ч полотна!

На шчо?
Умер син.
А йак сьи назива́ў?
Гринь.
Пла́чмо ўсьі: Ра, ра, ра.
Йак піднесу́т тогди́ ўсьі йеде́н го́лос, не мож слухати.

Зап. в сїчни. 1897. від Тимка Гринишиного в Пужниках. Буч...кого пов.

Паралєлї: Antti Aarne. Verzeichnis finn. Deutungen von Tierstimmen. ч. 65.

Die Hauptmotiwe der Tierfabel (des Tierepos).

I. Säugetiere.

A. Wildtiere.

I. Affe.

1. Der Affe und dessen Kinder. Ein Affe preist seinen Jungen die süßen Nüsse an. Die Jungen knabbern nun an der harten Schale, ohne daran Geschmack zu finden, und werfen schließlich des Ganze fort. Geknackte Nüsse finden jedoch ihren vollen Beifall.

2. Affenliebe. Affenjunge geraten in Streit, indem die Schwächeren von dem Stärksten umgebracht werden. Nun tötet die Affenmutter auch dieses letzte.

3. Affen und Eichhörnchen führen ein Gespräch über die Weiber und über die Frauenmode.

4. Der überlistete Affe. Ein Affe spielt den herrschaftlichen Lakaien viele Streiche, bis er die absichtlich ausgeführten Bewegungen eines Dieners nachäffend, sich selbst den Hals abschneide.

5. Affenweibchen als Ehefrau. Ein Mann lebt mit einem Affenweibchen wie mit einer Ehefrau und zeugt mit demselben ein Kind. Dieses aber wird von der Mutter umgebracht, nachdem der Mann sich davongemacht hat.

II. Löwe.

6. Unter der Herrschaft des Löwen haben die Tiere seitens der Minister vielfachen Druck zu erleiden. Da geraten zwei Minister, der Wolf und der Fuchs wegen eines Hasen in Streit. Der Löwe bestraft nun als Richter den Wolf mit dem Tode, worauf sich die übrigen Wölfe empören. Endlich werden auch diese durch die Tiger vertrieben.

7. Ein Gastmahl bei dem Löwen, bei dem die versammelten Tiere einander Erlebnisse berichten, wie die großen Tiere vor den kleinen wiederholt das Hasenpanier ergriffen haben.

8. Wie ein Löwe im Brunnen ertrinkt, indem er auf sein Spiegelbild losspringt, das er im Wasser sieht und für einen Feind hält.

9. Wie der Löwe mit dem Wolfe einen Bund schließt, jedoch am Ende seinen Bundesgenossen umbringt.

10. Der Löwe und der Esel, der sich für den König der Tiere ausgibt und den Löwen zur Flucht nötigt, indem er Krähen fängt. Der Wolf wird an den Schweif des Löwen gebunden und findet auch seinen Tod.

11. Stärker als der Löwe ist ein Soldat, der vom Löwen angegriffen, denselben anschießt und mit dem Säbel dreinhaut, wodurch er ihn auch zur Flucht nötigt.

12. Der Löwe und die Waldheger, die einen Eichstamm spalten und denen es gelingt den Löwen zu bewegen in die Spalte seine Pfoten zu stecken, wodurch derselbe auch gefangen wird.

13. Der kranke Löwe. Ein alter Löwe schließt mit einem Wolf, einem Fuchs und einem Hund ein Bündnis, benachteiligt sie aber bei der Teilung der Beute. Deshalb wird er von den Bundesgenossen im Stiche gelassen und sobald er krank wird, lassen alte Tiere ihren Zorn an ihm aus.

14. Der kranke Löwe und der Fuchs, der sich nicht verlocken läßt die Höhle des Löwen zu betreten, da er zahlreiche nach derselben hingewandte Tierfährten entdeckt, keine aber, die zurückkehrten.

15. Die Rache des Fuchses an dem Wolfe, der ihn vor dem Löwen verleumden will.

16. Der Löwe und die Maus, die das Fangnetz durchnagt und so den Löwen befreit.

17. Der Löwe und die Mücken, die ihm keine Ruhe lassen, bis er sie darum bittet.

III. Tiger.

18. Ein Tiger will einen Mann auffressen, der Zeuge seiner Schande war. Er läßt ihn großmütig am Leben, dieser aber tötet ihn hierauf unter Beihilfe seiner Frau.

19. Wie ein Tiger bei einer Adlerhochzeit zu Gerichte sitzt und die Angeklagten auffrißt und wie er endlich vom Wirte selbst erschossen wird, sobald er auch den Haushund zerreißen will.

IV. Wolf.

20. Ein Wolf vernimmt durch das Fenster die an ein weinendes Kind gerichteten Drohungen einer Mutter und versucht daraufhin dasselbe zu rauben, jedoch vergeblich.

21—22. Eines Kalbes wegen wird Einem der Garten verboten. A.—Der Wolf und das Weib. B. Der Wolf schleicht sich an ein Kalb heran, das im Garten weidet; dabei ertappt, ist er entrüstet und erklärt, es sei doch jedermann erlaubt in einen Garten zu gucken.

23. Der Wolf und das Lamm. Ein Wolf erwürgt ein Lamm, das, obwohl es tiefer abwärts am Flusse steht, dennoch das Wasser getrübt haben soll, welches der Wolf trinken will.

24. Wie ein Wolf mit einem Hasen sich befreundet, jedoch hungrig geworden, denselben auffrißt.

25. Hü, Gevatter! ziehe rechts! Ein Hase hilft dem Wolfe eine Stute fangen und wirft diesem eine zu einer Schleife verknüpfte Halfter um den Hals. Die Stute macht sich davon, wobei der Wolf zu Tode geschleift wird

26. Wie ein Wolf Schulze werden will und auf einem Esel ins Dorf reitet, wie er aber nur Prügel abbekommt.

27. Der enttäuschte Wolf, der vergeblich ein fettes Schwein sucht, indem er einen magern Widder liegen läßt, der nun von einem Fuchse verspeist wird.

28. Wie es den Wölfen nicht gelingt die Schweine aufzufressen, wenn es auch einem von ihnen gelungen ist ein leckeres Füllen zu verspeisen.

29. Die verräterischen Wölfe zerfleischen die Hunde, die sie hindern in eine Schafherde einzubrechen.

30. Einen Wolf gelüstet es nach einem Zicklein, da er aber die Stimme einer Ziege nicht nachzuahmen versteht, will er sich von einem Schmied eine feine Stimme schmieden lassen, wird aber von diesem getötet.

31. Ein Wolf frißt die Füchslein auf, nachdem er die Stimme der Füchsin nachgeahmt hat, und quartiert sich in ihrem Hause ein, woraus er aber von einer Hummel vertrieben wird.

32. Wie die Wölfe einen Gutsherrn auffressen, der ihnen verspochen hat sie zu füttern, aber sein Versprechen nicht hält.

33. Die Rache eines Wolfes an einem Herrn, der ihn im Käfig gehalten und der ihn sobald er entflieht, erschießen will.

34. Wie die Wölfe, von einem Fuchse getäuscht, bei Hochzeiten erscheinen, wobei ihnen dieser, wenn sie geprügelt

werden, erklärt, so wolle es die Sitte. Die enttäuschten Wölfe kommen in einem Abgrund um.

35. Des Wolfes Mißerfolge bei Angriffen auf Ochsen und Gänse, bis er beim Aas von einem Jäger getötet wird.

36. Ein schwanzloser Wolf will eines auf einem Baume sitzenden Burschen habhaft werden. Zu diesem Zwecke stellt er sich unter den Baum, die anderen Wölfe klettern an ihm hinauf. Da er sich nun bewegt, purzeln die anderen herunter und zerreißen den Kurzschwänzigen.

37. Der mitleidige Wolf. A. Ein Wolf, der einen Menschen verschont hat, wird von diesem am Schweife gepackt und getötet. Derselbe Mensch läßt auch einen Bären die Pfoten in einen gespalteten Baumstamm hineinstecken, wo derselbe, sobald die Keile entfernt werden, auch umkommt.

38. Der Wolf und der schlaue Bauer. B. Ein Bauer fängt einen Wolf beim Schweife, tötet ihn, zieht das Fell ab und erzählt alles seinem Sohne. Dieser läßt sich bei der Begegnung mit einem Wolfe von demselben verschlingen, schlitzt ihm aber nachher den Bauch auf und erbeutet ebenfalls ein Fell.

39. Der unglückliche Wolf. C. Ein Mensch fängt einen Wolf beim Schweife und prügelt ihn. Ein Widder stößt ihn auch mit den Hörnern, während die Gänse tanzend entfliehen.

40. Die Böcke retten ein Schaf vom Tode. D. Ein Wolf, der bereits ein Schwein und einen Hasen gefressen hat, greift ein Schaf an. Die Böcke nehmen aber einen Anlauf und stoßen ihn so stark mit den Hörnern, daß der Wolf umkommt und das Schaf am Leben bleibt.

41—46. Der dumme Wolf. E. — Der lahme Wolf. F. — Die Beine nähren den Wolf. G. — Der Wolf auf der Jagd. H. — Der unkluge Wolf. I. — Die mißlungene Jagd. K. In diesen Varianten werden verschiedene Unfälle erzählt, die dem Wolfe mit anderen Tieren passieren. Die Stute schlägt ihn mit dem Hufe, der Bock (oder Widder) stößt ihn mit den Hörnern, das Schwein führt ihn ins Wasser, oder stürzt ihn in eine Grube, die Gänse entfliehen tanzend. Endlich kommt der Wolf um, da er sich gerade über ein Aas hermacht, oder während er den Schafen vorsingt.

47—48. Der Fuchs führt den Wolf zu einem Pferd. A.— Das Pferd und der Wolf. B. — Ein Wolf, der ein Pferd auffressen will, liest zuvor mit Beihilfe des Fuchses eine an dem Hinterhuf befindliche Inschrift, wobei er vom Huf getroffen umkommt.

49. Kampf der Wölfe mit den Ebern. Der Kampf endet damit, daß die Eber die Wölfe zurückweisen, wonach diese einen ihrer eigenen Gefährten wütend zerfleischen.

50. Wie ein Mann Wölfe fing, wobei er in einer Baumhöhlung verborgen saß. Das nützt ein alter Wolf aus, der unterdessen seinen jungen Gefährten deren Beute wegfrißt.

51. Der Wolf und der Musikant im Faß. Ein in einem Fasse sitzender Musikant packt einen Wolf beim Schwanze und hält ihn fest. Der Wolf rennt nun hin und her solange, bis er tot umfällt.

52. Wie ein Knabe einen Wolf spielen und tanzen lehrt, indem er denselben dazu bewegt die Pfoten in eine Holzspalte zu stecken und selbst den Keil entfernt. Schließlich wird der Wolf getötet.

53. Der kastrierte Wolf will an einem Bauern ebenfalls die Kastration vornehmen, es gelingt jedoch der Frau desselben ihn durch List zu retten.

V. Fuchs.

54. Der Fuchs und das Fangnetz. Ein Fuchs, der in ein Netz gerät, verlegt sich aufs Bitten und kommt los.

55. Der Fuchs und die saueren Trauben. Sauer sind sie, da sie der Fuchs nicht erreichen kann.

56. Ein Fuchs frißt eine Libelle, die kein anderes Tier zu erhaschen vermag.

57. Der Fuchs schwindelt einem Weibe ein Huhn ab, während dies dem Wolfe nicht gelingen will, obwohl er gar Gewalt anwendet.

58. Das Füchslein und das Hühnchen, welches von jenem gepackt wird, weil es dasselbe hindert Äpfel zu naschen. Ein Knecht rettet das Hühnchen und tötet den Fuchs.

59. Ein Fuchs züchtet Küken, um eigenes Geflügel zu haben, da aber die Katzen die Eier wegfressen, muß er wieder anfangen fremde Hühner zu stehlen.

60. Der Fuchs erzählt dem Hahne eine Fabel, indem er denselben hinterlistig ergreifen will.

61. Der Fuchs und die Füchsin unternehmen zusammen einen Beutezug, wobei der Fuchs die Füchsin bestiehlt und am Ende erwürgt.

62. Der Marder und der Fuchs begegnen einander im Hühnerstall, wobei der Fuchs alle erwürgten Hühner für sich nimmt. Das nächste Mal wird er vom Bauern ertappt, stellt sich aber tot und entkommt, während derselbe nach einem Messer geht.

63. *Ein Fuchs schließt Kameradschaft mit einem Diebe* und nimmt die gestohlenen Hühner weg, während der Dieb vom Eigentümer derselben durchgeprügelt wird.

64. *Der Fuchs als Mönch hört die Beichte eines Hahnes.* Dieser verspricht ihm, ihn in ein Hühnerkloster zu führen, ruft indessen die Hunde herbei. Die Hunde ertrinken aber, während der Fuchs dennoch des Hahnes habhaft wird.

65. *Eine mißlungene Jagd auf Hühner* unternimmt ein Fuchs, wobei er in den Flur hinunterstürzt und von den Menschen umgebracht wird.

66. *Der Fuchs und die Enten.* Der Fuchs ködert und fängt die Enten mit Kürbiskernen, wobei er den Kopf mit einem ausgehöhlten Kürbis bedekt.

67. *Der Fuchs und der Schwabe,* bei dem er eine Gans stiehlt.

68. *Der Fuchs schlichtet einen Streit der Krähe mit der Elster.* Nachdem die Krähe das Nest der Elster geplündert und die Jungen dem Fuchs hingeworfen hat, zerstört auch die Elster das Nest der Krähe. Der Fuchs frißt beide auf.

69. *Wie es dem Fuchse schlimm ergeht,* während er den Hühnern gierig nachstellt, obwohl er bereits die Krähe und die Elster, über die er zu Gerichte saß, aufgefressen hat.

70. *Der Fuchs auf Reisen.* Der Fuchs schwatzt den Bauern Hühner, Enten, Gänse, Lämmer, ja selbst ein Stierkalb ab, welches er sodann mit Stroh ausstopft und einen Wolf sowie einen Bären damit täuscht; er spottet nun über die Geprellten, verkriecht sich in seinen Bau, wird aber beim Schwanze herausgezogen und zerfleischt.

71. *Der Streit der Füchse* wegen eines fallenden Sternes, wobei ein Fuchs einem anderen den Schwanz abbeißt. Der Schwanzlose beißt nun seinerseits dem Bock, der über sie zu Gerichte sitzt, den Schwanz ab.

72—73. *Der schwanzlose Fuchs.* A. — *Der stummelschwänzige Fuchs.* B. Ein Fuchs, der seinen Schwanz eingebüßt hat, empfiehlt den anderen gleichfalls an sich die Schwänze abzubeißen, wird aber von ihnen zerfleischt.

74. *Die geprellten Füchse beißen sich die Schwänze ab* auf Rat eines Schwanzlosen, der nun über sie lacht.

75—76. *Mehr Ruhm als Verdienst.* A. — *Die entehrte Füchsin.* B. Ein Hase vergewaltigt hinterlistig eine Füchsin und lacht sie noch obendrein aus.

77—79. Die Füchsin und ihr Mann, der Kater, auf Besuch. A. — Das Wohlleben des Katers mit der Füchsin. B. — Eine Füchsin heiratet einen Kater. Die Tiere richten ihnen ein Festmahl an, verstecken sich aber selbst. Der erschrockene Kater flieht vor ihnen, aber auch sie rennen vor ihm davon.

80. Der Besuch des Fuchses beim Hunde, der ehemals auch bei ihm zu Gaste war, endigt damit, daß der Fuchs in den Schornstein springt, wo er von den Hausbewohnern getötet wird.

81. Ein Fuchs heiratet eine Hündin, die ihm zu den Hühnern verhilft. Nach dem Tode der Hündin heiratet er eine Füchsin, das neue Paar wird aber beim Hühnerraub vom Förster getötet.

82. Der Fuchs und der Bock in einer Grube. Der Fuchs klettert an dem Bocke empor, dieser wird von den Hirten herausgezogen.

83. Der Fuchs und der Bock vor Gericht. Der Fuchs verwundet den Bock am Beine und wird von dem Eber, der Richter ist, zerfleischt.

84. Der ungefällige Fuchs will dem hungrigen Wolfe ein erjagtes Huhn nicht abtreten. Nachher will auch dieser dem verhungerten Fuchs an einem Schafe keinen Anteil gönnen und so muß derselbe vor Hunger verrecken.

85. Der Fuchs und der Wolf essen am Freitag Fleisch, lassen sich aber nachher in einem Kloster einweihen.

86. Wolf und Fuchs im Bunde gehen gemeinsam auf Beute aus und beide gewinnen dabei.

87. Des Wolfes Ehrung. Vom Fuchse angestiftet, geht der Wolf auf einen angeblich für ihn bestimmten Stier los, wird aber vom Eigentümer desselben getötet.

88. Der Fuchs lockt den Wolf in eine Falle, in der er den Tod findet, während sein erbeutetes Schöpsenfleisch von der Familie des Fuchses verspeist wird.

89. Ein Fuchs prellt die Wölfe, indem er ihnen das Fleisch abschwatzt, und sie selbst einem Förster in den Weg führt, der auch einen der Wölfe erschießt.

90. Der Fuchs führt einen Wolf hinters Licht, indem er mit ihm auf Hühnerfang ausgeht und dabei in den Hausflur stürzen läßt. Der Wolf wird getötet, während der Fuchs mit Hühnern beladen entkommt.

91. Der Fuchs lehrt den Wolf, wie man Fische fängt, indem man den Schweif in einen Teich taucht und wie man dieselben

sich tot stellend einem Bauer vom Karren wegstehlen kann. Der Bauer tötet den Wolf.

92. Der Fuchs fährt Fische auf einem Schlitten, der von einem Wolfe zerbrochen wird. Der Fuchs sendet nun den Wolf an die Fischer, dieser ertrinkt aber in einer Wuhne.

93. Ein Fuchsherz zu verspeisen macht klug, darum möchten auch die Fische desselben habhaft werden, was ihnen aber nicht gelingen will.

94. Der Fuchs zeigt einem Wolfe Butter im Teiche und läßt ihn, um diese zu bekommen, das Wasser ausschlappern. Der Wolf verfolgt den Fuchs und packt ihn beim Beine, läßt dasselbe aber wieder los in der Meinung, es wäre eine Wurzel.

95. Der Geprügelte (ein Wolf) hat den Ungeprügelten (einen Fuchs) zu tragen.

96. Der Fuchs im Winterquartier bei einem Wolfe und einem Bären. Dem Wolfe stiehlt er die Speise weg und dieser kommt um, während er neue Vorräte holen geht. Dem Bären, bei dem er Hühner speist, macht er weiß, er fresse seine Eingeweide. Der Bär schlitzt sich nun den Bauch auf, reißt sich die Gedärme heraus und verreckt. Der Fuchs tut sich nur gütlich an seinem Fleische.

97. Der Fuchs als Pate frißt dem Bären den Honig weg, indem er vorgibt zur Kindstaufe gekommen zu sein.

98. Ein Töpfchen ertränkt den Fuchs, der damit ins Wasser gerät, ohne den in dasselbe gesteckten Kopf wieder herausbringen zu können.

99. Der überlistete Fuchs. Ein Fuchs versteckt sich hinter einem Hasen, wird aber von dem Jäger doch getötet.

100—107. Der ungeschickte Jäger. A. — Der Welt Lohn. B. — Der Fuchs als Richter. C. — Gutes wird mit Bösem vergolten. D. — Alte Wohltat wird rasch vergessen. E. — Der Fuchs rettet einen Menschen vom Tode. F.—Der Fuchs, der Elefant und der Mensch. G. — Der Jude und der Elefant. H. Ein Wolf (Elefant, Schlange), den ein Bauer vom Tode rettet, will denselben fressen. Der Bauer beruft sich auf ein Gericht. Das Pferd und der Hund (Ahorn, Brunnen, Wolf) sprechen dem Wolfe gerichtlich das Recht zu, den Menschen zu fressen. Nur der Fuchs, der durch Versprechung von Hühnern bestochen wird, rettet den Menschen vom Tode, wird aber von diesem nachher getötet (oder zu Tode gehetzt).

108. Ein Fuchs belebt ein Weib wieder, das sich bei einem Sturze von einer Weide den Tod geholt hat. Bei diesen Belebungsversuchen frißt er das Weib auf.

VI. Bär.

109. Bärenspäße. Ein Waldheger sägt die Holzschwämme an, an denen hinauf ein Bär auf eine Buche zu klettern pflegt. Der Bär stürzt ab und wird von den Ebern zerrissen.

110—111. Ein Bär verreckt bei einer Stute. A. — Ein Bär holt sich beim Tragen einer Stute vor Überanstrengung den Tod. B. Ein Bär schleppt eine Stute, die er verspeisen will, solange einen Berg hinan, bis er vor Überanstrengung verreckt.

112. Der betrunkene Bär. Ein Bauer legt eine Flasche mit Branntwein in den Hafer und fängt den Bären ein, der sich daran betrinkt.

113. Der Bär und die Biene. Der Bär befiehlt der Biene für ihn Honig zu sammeln, diese entflieht jedoch.

114. Das Bündnis des Bären mit dem Wolfe und der Streit, der zwischen beiden wegen eines Fuchses entsteht. Beide Gegner stürzen dabei von einem Felsen ab und ertrinken.

115. Ein Bär bewirtet die Füchse, fordert sie nach dem Mahle zum Kampfe heraus und tötet sie.

116. Der Bär und die Bewohner eines Pferdeschädels, die er zerdrückt, sobald er sich auf den Schädel setzt.

117. Ein Bär scheucht von einem Zigeuner die Fliegen weg und tötet ihn dabei.

118—119. Der Bär und der Huzule. A. — Der Bär und der Geiger. B. Der Bär rettet sich mit einem Geiger (Huzulen) aus einer Grube und tanzt selbst, indem er diesen vorspielen läßt.

120. Die Tiere in der Wolfsgrube. Die Tiere, welche in eine Grube fallen, angelockt von der Geige, die zuerst ein Zigeuner, dann der Bär spielen, gehen darin zugrunde, nur der Fuchs springt heraus.

121. Ein Musikant lehrt einen Bären tanzen, indem er denselben auf eine erhitzte Blechplatte setzt.

122. Der Bär, dem ein alter Mann ein Bein abhaut, will sich an demselben rächen, bringt es aber nicht fertig.

123. Ein Hahn samt Genossen vertreiben den Bären aus der Hütte eines Mütterchens, wofür dieses sie ins Haus nimmt.

124. Des Bären Haus. Der Bär fährt mit dem Wolfe aus, um Steinplatten zur Ausbesserung eines Stubenofens zu holen. Unterwegs begegnen sie einem Tiger und einem Huzulen. Dieser lockt sie in die Nähe eines Gehöftes, wo beide erschossen werden.

125. Ein Vertrag des Bären mit einem Bauern wird bei der Ernte geschlossen, wobei dieser jenen zweimal prellt und endlich mit einer Heugabel verbringt.

126. Bauer, Bär und Fuchs. Der Vertrag des Bären mit einem Bauern und der Betrug des letzteren. Nun will sich der Bär rächen, ein Fuchs rettet jedoch den Bauern. Statt des Dankes läßt dieser auf den Fuchs einen Hund los. Der Hund befreundet sich mit einer Dohle.

127. Des Bären Hochzeit mit einer Füchsin, wobei ein Wolf den Brautführer und ein Hase den Priester macht.

128. Ein Bär raubt ein Mädchen und lebt mit demselben. Das Mädchen schickt nun den Bären mit einem Korb voll gefüllter Klöße, unter denen es sich selbst versteckt, auf Botengänge aus und kommt auf diese Weise los.

129. Ein Weib lebt mit den Bären und hat von diesen zwei Söhne. Sobald dieselben heranwachsen, entflieht sie, worauf die Bären das ganze Dorf belästigen.

130. Ein Bär frißt einen Mann auf, indem er als Weib verkleidet ins Haus gelangt.

131. Wo kommen die weißen Bären her? Ein Bauer hat einem Bären mit einem glühenden Eisen den Pelz angeseugt, worauf an derselben Stelle weißes Haar wächst.

VII. Iltis.

132. Der übervolle Iltis kann, da er geprügelt wird, durch eine Öffnung nicht schlüpfen und beginnt von nun an den Fuchs zu hassen.

133. Ein Iltis und eine Katze befreunden sich und stehlen gemeinsam Hühner, sobald sie aber in Streit geraten, verrät die Katze den Iltis und der Bauer fängt ihn in eine Falle.

VIII. Igel.

134. Der Igel und der Hase laufen um die Wette. Der Igel gewinnt, indem er am anderen Ende der Rennbahn sein Weib aufstellt.

135. Die Begegnung des Igels mit einem Fuchs und einem Wolfe, wobei er von keinem der beiden gebissen werden kann. Der Igel erzählt nun, wie er aus einem geweihten Spanferkel entstanden sein soll.

136. Der schlaue Igel rettet durch Klugheit zuerst einen Fuchs aus der Schlinge, sodann auch sich selbst, wobei jedoch der Fuchs umkommt.

IX. Maulwurf.

137. Ein Gespräch des Maulwurfs mit einem Fuchse über seine Herkunft und über das unterirdische Leben. Eine Probe den Maulwurf an die Oberfläche zu locken mißlingt.

X. Fledermaus.

138. Die Fledermaus und eine Maus plaudern über die Herkunft der ersteren und über die Gefahren, welche die letztere bedrohen.

XI. Maus.

139—140. Die schlaue und die einfältige Maus. A. — Die beiden Mäuse. B. Die schlaue Maus führt die einfältige zu einem Kater zur Beichte, um ihre Vorräte zu erben.

141. Die faule und die fleisige Maus. Die faule Maus führt die fleißige zu einem Hamster, der nach ihr schnappt. Der Hamster wird wiederum von einem Fuchse eingefangen.

142. Die Maus und der Frosch streiten miteinander in dem Schlupfloch des Frosches, wohin sich die Maus vor dem Kater flüchtet.

143. Eine Maus und ein Frosch übernachten in dem „Geheimfach“ eines Mütterchens, in den sich auch bereits ein Bauer eingeschlichen hat.

144. Die Maus auf der Hochzeit. Eine Maus sieht während einer Hochzeit die Tänze mit an und will nun auch selbst tanzen; sie wird aber von einer Katze verfolgt, vor der sie sich ins Heu verkriecht.

XII. Hamster.

145. Der Hamster und der Igel. Ein Igel fühlt sich auf Besuch bei einem Hamster von dessen Worten verletzt, da er dieselben nicht versteht.

XIII. Eichhörnchen.

146. Der Hund und das Eichhorn. Das Eichhörnchen schwatzt einem Hunde den Käse ab, wofür dieser es zum falschen Zukker führt.

XIV. Graues Eichhörnchen.

147. Das geizige graue Eichhörnchen will einer kranken Genossin einige Nüsse nicht abtreten, sobald sie aber umkommt, nimmt ein Bauer den ganzen Vorrat weg.

XV. Hase.

148. Der kranke Hase, der vor einem Bauern gefangen wird, rät diesem den Fang weiter zu verkaufen. Der Verkaufte entflieht nun, noch dazu mit einem Geldbeutel um den Hals.

149. Ein Hase prellt ein Weib, indem er einen Beutel mit Brot stiehlt und entflieht.

150. Der tanzlustige Hase sieht die Tänze der Bauernjungen mit an und lernt auch selbst tanzen. Von ihm lernen ein Wolf und ein Bär, beide verrecken jedoch vor Übermüdung.

151. Der Iltis entführt dem Hasen dessen Braut (den Marder) und läßt sich mit ihr von einem Wolfe trauen.

152. Des Hasen Hochzeit mit einer Eule. Ein Wolf traut die Brautleute und tötet hernach alle Hochzeitgäste, so daß die Brautleute selbst kaum entkommen.

153. Der Hase und der Fuchs, der sich aus der Wohnung jenes weder vom Wolfe noch vom Bären vertreiben läßt. Nur durch List gelingt es den Fuchs herauszulocken und zu zerreißen.

154. Der Hase und der Hahn schlachten einen Fuchs, teilen sich in das Fleisch und verzehren dasselbe.

155—157. Der Frosch ist furchtsamer als der Hase. A. — Wie ein Hase sein Leben rettete. B. — Wie sich die Hasen vom Tode retteten. C. Ein Hase will sich ertränken, sobald er aber einen Frosch, der noch furchtsamer ist als er, erblickt, gibt er seine Absicht auf. Dagegen will er den Krug ertränken, der ihn durch sein Dröhnen erschreckt hat, statt dessen zerschlägt er aber denselben.

158—159. Der Hase und der Krug. A. — Der Tod durch einen Krug. B. Der Hase will einen Krug ertränken, der ihn erschreckt hat, ertrinkt aber selbst dabei, sobald sich der Krug mit Wasser füllt.

160. Ein Hase sucht den Tod, wegen der Eule, die er geheiratet hat, sobald er aber merkt, daß Krähen und Frösche ihn fürchten, steht er von seinem Vorhaben ab.

161. Ein Hase und eine Schildkröte kommen durch einen Fuchs um, der sie ergreift und auffrißt.

XVI. Elefant.

162. Der Elefant und die Mädchen. Die Mädchen stecken dem Elefanten eine Nadel in den Rüssel. Dieser schöpft nun mit demselben Wasser und begießt die Mädchen.

B. Zahme Säugetiere.

XVII. Hund.

163. Zwei Hunde streiten miteinander darum, wem es besser gehe: einem Kettenhund, einem Kettenlosen, oder einem Schoßhündchen.

164. Warum schnüffeln die Hunde einander unter dem Schwanze? Die suchen den dort versteckten Pfeffer.

165. Der treue Hund duldet es nicht, daß der Wolf seinem Herrn Schaden zufüge. Auch führt er einen Prozeß mit der Kuh wegen eines Halsbandes.

166. Hund und Katze leisten, von einem Landwirte angelockt, den gewöhnlichen Dienst ihrem angenommenen Gebieter.

167. Wem geht es besser, einem Hund oder einer Katze? Darüber ist es zwischen Hund und Katze zum Streite gekommen, so daß sie bisjetzt einander deswegen hassen.

168. Gespräch eines Hundes mit einer Katze, wer von Beiden für den Gebieter von größerem Nutzen sei, endet mit Drohungen, infolge deren sie bis zur Gegenwart einander nicht leiden können.

169. Warum hassen Hund und Katze einander? A. — Der Hund trägt die Katze über ein Meer, wobei die Katze einen wunderbaren Stein fallen läßt. Daher der Haß.

170—173. Warum leben Hund und Katze in Zwietracht? B. — Ein Gebot für Hunde und Katzen. C.— Eine Prügelei von Wolf, Hund, Katze und Maus. D. — Warum wollen Wölfe, Hunde, Katzen und Mäuse einander nicht leiden? E. Die Mäuse zernagen das Dienstbuch (Kontrakt, Vertrag), das der Hund der Katze zum Aufheben gibt, daher kommt auch die Feindseligkeit.

174. Der Hund hält Kameradschaft bald mit einer Katze bald mit einem Fuchs, bis endlich die Katze getötet wird und der Fuchs dem Hunde die Kehle durchbeißt.

175. Eines Hundes Wirtschaften. Hund, Katze und Hahn wirtschaften gemeinsam nach dem Tode ihres Gebieters. Bald schlägt

sich die Katze den Schädel ein, der Hahn ertrinkt und der Hund wird beim Hüten der Schafe von einem Bauern getötet.

176. Ein vertriebener Hund begegnet auf der Jagd nach Beute verschiedenen Tieren, erjagt jedoch nichts und verkommt vor Hunger.

177. Prozeß des Hundes mit einem Dachs, der vor den Ebern verhandelt wird. Diese fällen das Urteil, der Hund solle zerrissen werden, jedoch wird der Verurteilte von den Bären gerettet.

178—179. Krieg eines Hundes mit einem Wolfe. A. — Ein Hund als Schuster und ein Wolf als Fleischer. B. Ein Wolf erklärt einem Hunde den Krieg, weil ihm dieser keine Stiefel hat machen wollen. Mit Hilfe einer Katze, eines Enterichs und eines Hahnes trägt jedoch der Hund über den Wolf den Eber und den Bären den Sieg davon.

180—182. Der Hund sitzt über den Wolf zu Gerichte. A. — Wie dem Hunde seine Augen trübe werden. B. — Der eingebildete Hund. C. Ein Hund, der einen Wolf beim Angriffe auf ein Beutetier beobachtet hat, sucht diesen erfolglos nachzuahmen.

183—189. Der dankbare Hund. A. — Der Hund und der mitleidige Wolf B. — Der Wolf bei der Hochzeit. C. — Wie ein Wolf sang. D. — Der Wolf als Sänger. E. — Der für seine alten Tage vertriebene Hund. F. — Hund und Bär. G. Ein Wolf (Bär) erbarmt sich eines alten vertriebenen Hundes, raubt dem Bauern ein Kind, und läßt sich seine Beute absichtlich vom Hunde wieder abjagen. Dafür kommt der Hund in Gunst. Er lädt den Wolf zur Hochzeit (Kindstaufe) ein. Dieser betrinkt sich, beginnt zu singen und wird geprügelt. Der Hund rettet noch seinen Gebieter von einem Stier, kommt aber, von einem Pferdehuf getroffen, selbst um.

190. Der verräterische Hund, der sich mit dem Vieh verfeindet, weist zu demselben den Weg verschiedenen Raubtieren, wird aber nach einem mißlungenen Anschlag von einem Bären getötet.

191. Eine Hündin und eine Wildsau stehen einander bei: Die Sau zeigt der Hündin das Brot, diese führt jene auf ein Maisfeld.

XVIII. Katze.

192. Warum wird die Katze bei den Mäusen so gefürchtet? Da diese bei einer Mäusehochzeit, selbst den Bräutigam nicht verschonte und auffraß.

193. Der überkluge Hase und die einfältige Katze. Der des Besitzes von vierundzwanzig Klugheiten sich rühmende Hase wird

von den Windhunden ergriffen, während die im Besitze nur einer einzigen befindliche Katze sich nicht fangen läßt.

194. Der Katze Trauerfeier. Eine Katze stellt sich tot und die Mäuse laufen zusammen, um eine Trauerfeier vorzunehmen. Die Katze fährt auf und erwürgt sie.

195. Eine blinde Katze büßt Mutter und Brüder ein und bekommt vom Löwen einen schriftlichen Erlaß an die Tiere, ihr Nahrung zu liefern. Der Fuchs führt die Katze in eine Falle und steckt das Schreiben selbst ein.

196. Katze, Widder und Bock auf Wanderungen, die auf Veranlassung der Katze unternommen werden. Sie begegnen zuerst einem Bären, dann einem Wolfe, es gelingt ihnen aber doch sich durch List zu retten.

197. Die naschhafte Katze stiehlt einem Weibe Speck und teilt sich mit den Hunden darein. Später macht sie sich über den Braten her, wird aber dabei von dem Weibe getötet.

198. Der Streit einer Katze mit einem Hunde um den Speck, den sie dem Gebieter gestohlen hat. Der Hund besichtigt den Speck, ob derselbe nicht vergiftet ist, raubt das Ganze selbst und zerreißt noch dazu die Katze.

199. Das Ergebnis eines Streites zwischen Katze und Hund. Der Hund klagt die Katze an, zuerst vor einem Fuchse, dann vor einem Löwen, zuletzt vor einem Tiger, der nun kommt, um eine Entscheidung zu treffen. Er wird aber dabei von den Bauern getötet und selbst der Fuchs büßt dabei seinen Schwanz ein.

200. Katze und Hahn auf Reisen siedeln sich in einer Hütte im Walde an. Ein Fuchs raubt den Hahn. Die Katze holt nun einen Hund, der den Fuchs totbeißt.

201. Die Katze geht mit einem Fuchse Stiefel kaufen, um sich vor ihm zu retten. Die Leute schlagen auf den Fuchs los und ein Hund zerreißt ihn.

202. Die weltkluge Katze. Eine Katze flieht in den Wald, da sie im Hause Schaden angerichtet hat. Dort lebt sie mit einem Fuchse, der sie totbeißen will und hernach mit einem Wolfe, den sie zur Schafhürde führt, zugleich aber ihren Gebieter benachrichtigt.

203. Die Katze als Arzt hält Kameradschaft mit einem Fuchse, dann mit einem Hasen, heilt eine Bärin und gewinnt viel Geld. Ein Hund tötet den Hasen, die Katze flieht und das Geld bleibt liegen.

204. Die Katze pflegt einen Menschen in der Krankheit und bringt ihm Speise und Trank. Sobald sie aber ein Fuchs zerreißt, stirbt der Mensch.

205—208. Herr Popelowśkyj (Aschenbrödel). A. — Die Katze als Brautwerber. B. — Der Fuchs als Brautwerber. C. — Der Fuchs macht den Hrycj Skorochwat (Greifzu) zum König. D. Ein Kater (Fuchs) erwirbt für seinen Pflegesohn Reichtümer und freit für ihn um eine Königstochter. Dann lebt er bei ihm (oder wird von dem Pflegesohn getötet).

209. Die Katze als Vormund. Ein Kater erwürgt eine Witwe, ihre Tochter dagegen erzieht er mit Hilfe einer Ziege und eines Igels; zuletzt verheiratet er sie an einen Herrn. Die Herrin hält nun den Kater und die Ziege bei sich und bestattet sie nach dem Tode.

XIX. Ochs (Stier).

210. Warum wollen die Stiere nicht schnell laufen? Weil sie fürchten, daß unter ihnen die Erde einstürzen könnte.

211. Ein Ochs und eine Kuh vor dem Pfluge benehmen sich, sobald sie den Umfang der zu leistenden Arbeit überschauen, auf ungleiche Weise.

212. Die Ochsen zürnen ihrem Gebieter, der es einmal unterlassen hat sie zu füttern.

213. Die Ochsen und der Bock. Dem Rate eines Bockes zufolge liegt der eine Ochs den ganzen Tag müßig und hungrig zuhause, während der andere zusammen mit dem Bock pflügen muß.

214. Das strohene Stierkalb macht einen Greis und ein Mütterchen reich, da sich mit seiner Hilfe verschiedene Tiere fangen lassen, die dann an den Greis allerlei Gut als Lösepreis entrichten.

215. Eine Kuh und ein Schaf streiten miteinander, welches von beiden dem Gebieter größere Vorteile gewähre.

XX. Schaf.

216. Ein Widder will vor dem Tode bei dem Wolfe, der ihn fressen soll, beichten, stößt ihn dabei ins Wasser hinab und entkommt.

217. Ein Schaf führt einen Wolf zur Beichte, bringt ihn aber in eine Wolfsgrube, wo er von Menschen gefaßt wird.

218. Ein Schaf und eine Ziege streiten miteinander, wer von beiden für den Gebieter von größerem Nutzen sei.

219. Das Schäfchen im Kraut. Ein Schäfchen beklagt sich über einen Bock, der es ins Kraut geführt hat, wofür es vom Menschen geschlagen wird.

220. Das schlaue Schaf, welches sieht, wie der Fuchs den Wolf in eine Falle gelockt hat, führt in eine andere den Fuchs, der es gleichfalls fressen will.

XXI. Ziege.

221. Ein Bock und ein Widder schrecken die Wölfe mit einem gefundenen Wolfskopf und jagen dieselben in die Flucht.

222. Die Ziege in der Wohnung des Hasen. In eines Hasen Wohnung quartiert sich eine Ziege ein und will nicht einmal vor einem Bären, einem Wolf und einem Fuchs weichen. Endgiltig wird sie erst von Hornissen verjagt, die auch selbst, vom Fuchse geprellt, zugrunde gehen.

223. Die Ziege eines Alten A. täuscht diesen, so daß er ihretwegen seine sieben Söhne, sein Weib und seine Tochter tötet. Seines Irrtumes gewahr, beginnt er vor Wut der Ziege bei lebendigem Leibe das Fell abzuschinden. Die Ziege entkommt in eines Fuchses Haus, woraus sie weder vom Bären, noch vom Wolf oder dem Hasen vertrieben werden kann. Das gelingt erst dem Igel.

224. Die Teufelsziege. B. Die Ziege weidet der Sohn, das Weib und der Alte, der also niemanden umbringt, die Ziege aber dennoch abschindet. Die Ziege flüchtet sich in das Haus des Mütterchens, von wo sie erst von einem Krebs verjagt wird.

225. Die schlimme Ziege. C. Hier weidet die Ziege eine Tochter des Alten, dann dieser selbst, sowie sein Weib. Der Alte schindet der Ziege das Fell ab, wobei diese in des Hasen Haus entkommt, aus dem sie von Fuchs, Wolf und Bär nicht vertrieben werden kann. Erst einem Gänserich gelingt das.

226. Die händelsüchtige Ziege. D. Hier tötet der Alte den Sohn und die Tochter. Dann schindet er die Ziege, diese flieht in eines Fuchses Häuschen, woraus sie von einer Hummel verjagt wird.

227. Die Ziege mit den Nüssen will nicht heimkehren, darum schickt der Bock verschiedene Boten nach ihr, bis sie schließlich geschlachtet wird.

XXII. Kamel.

228. Wie ist ein Pferd Kamel geworden? Auf die Bitte eines Pferdes verwandelt Gott dasselbe in ein Kamel. Sobald nun andere Pferde das sehen, fliehen sie vor demselben.

229. Kampf eines Kamels mit einem Wolfe, der mit ihm ringen will, jedoch dabei umkommt.

XXIII. Schwein.

230. Die Abstammung der Hyäne von einem Schwein. Ein Schwein möchte gern bei einem Widder unterkommen, dieser weist es aber zurück. Nun lebt das Schwein mit einem Hund, die gezeugten Ferkel verscharrt jedoch der Mensch in die Erde; endlich wohnt das Schwein einem Wolfe bei und aus den gezeugten Ferkeln wachsen Hyänen heran.

231. Das Schwein und der Bussard. Ein Bussard belehrt das Schwein, die Wurzeln einer Eiche nicht zu unterwühlen, weil dieselbe verdorren und künftig keine Eicheln werde tragen können.

XXIV. Pferd.

232. Ein Pferd und ein Esel begegnen einander auf einem Steg und da keines dem Anderen weichen will, fallen beide ins Wasser.

233. Zu späte Reue. Ein Pferd, welches einem Esel dessen Last ziehen nicht helfen will, muß, nachdem dieser verreckt ist, beide Lasten tragen und das Eselsfell noch dazu.

234. Eine Stute und eine Kuh streiten um ihre Nützlichkeit für den Gebieter. Die Stute flieht in den Wald, um nicht arbeiten zu müssen, kehrt jedoch bei Beginn des Winters zurück.

235. Eine Stute und ein Bär begegnen einander und leben gemeinsam. Sobald sich aber der Bär überzeugt, daß die Stute alt und schwach ist, tötet er sie.

236. Ein Pferd und ein Wolf führen mit einander ein Gespräch über sich selbst, sowie über ihre Beziehungen zu den Menschen.

237. Ein Pferd und ein Hund streiten miteinander, wer von beiden dem Gebieter unentbehrlicher sei.

238—242. Das Pferd und das Überpferd. A. — Pferd und Bär. B. — Des Pferdes Kraft. C. — Wie ein Pferd Feuer schlägt. D. — Das wütige Roß. E. Überall begegnet hier ein altes, schwaches Pferd bald einem unbekannten Untier, bald einem Bären, Löwen oder Wolfe, mißt mit ihnen seine Kraft und trägt den Sieg davon. Erst durch ein drittes Tier, dem seine Art und Beschaffenheit bekannt ist, kommt es um.

243. Die Pferde und der Hund verlassen ihren Gebieter, sobald dieser für sie zu sorgen aufhört und suchen bei einem anderen ihr Unterkommen, der sie versorgt. Sie überzeugen sich jedoch, daß auch hier wie dort die Wirtin keine Sorge für sie trägt und fliehen darum weiter.

C. Vermischte Säugetiere.

244—5. Warum haben die Tiere nur eine kurze Lebensdauer? A. — Des Menschen und der Tiere Lebensdauer. B. Gott hat sowohl dem Menschen wie dem Pferd (Esel), dem Hund und dem Affen eine gleiche Lebensdauer angewiesen, auf die Bitte der Tiere verringerte er die Altershöhe derselben zugunsten des Menschen.

246—7. Königswahl bei den Lebewesen. A. — Tierkönige. B. Die Tiere wählen sich Könige. Die Säugetiere wählen den Löwen, die Fische den Wels, die Vögel den Adler.

248. Hahn, Kater und Widder siedeln sich im Hause eines Fuchses an, sehen aber die ihnen drohende Gefahr ein und entweichen.

249. Hund, Kater, Gänserich sowie deren Kommandant der Mensch begehen sich in den Wald, um dort zu leben und einander gegenseitig beizustehen. Beim Herannahen eines Bären rennen aber alle auseinander und der Bär zerreißt den Hund.

250. Der Ochs, der Widder und der Hahn entfliehen vor der Hochzeit eines Jünglings in den Wald und kehren erst nach derselben heim.

251. Die Tiere errichten ein Haus. A. Eber, Kater, Hahn und Ente bauen sich für den Winter ein Haus, wobei ihnen Wolf, Fuchs und Hase keinen Beistand leisten wollen. Dafür werden sie auch bei starkem Frost in dasselbe nicht aufgenommen.

252. Wie ein Stier ins Warmland zog. B. Ein Stier unternimmt eine Wanderung ins Warmland. Sobald es kalt zu werden beginnt, baut er sich ein Haus. Aus Furcht vor Drohungen nimmt er in dasselbe seine Begleiter: den Hahn, den Gänserich, den Widder, das Schwein, den Hund auf. Ein Fuchs, ein Bär und ein Wolf wollen ebenfalls aufgenommen werden, gehen jedoch elend zugrunde und die anderen Tiere kehren nachher heim.

253. Das Wirtschaften der Tiere. Ein Landwirt stirbt und hinterläßt Pferde, Ochsen, Kühe, Schafe, Schweine, Hühner, einen Kater und einen Hund, die nun alle gemeinsam zu wirtschaften beschließen. Anfangs werden sie noch von Raubtieren belästigt, später jedoch, sobald ein Löwe, dann ein Adler, endlich ein Fuchs und ein Wolf dabei umkommen, unangefachten gelassen.

254. Tiere als Gemeindemitglieder wählen sich einen Gemeinderat und einen Schulzen, wobei Schweinsfüße, Wurst und Schnaps als Bestechungsmittel in Anwendung kommen. Bei der Wahl

geht es nicht ohne Prügelei ab, der Schulze versteht es aber alles wieder wohl einzurichten. Sodann bauen die Tiere eine Kirche und wählen die Geistlichen.

255. Lohndiener bei den Tieren. Die in einem Hause ansässigen Tiere dingen sich zur Führung der Wirtschaft einen Lohndiener und eine Dienstmagd, lohnen dieselben für ihre Dienstleistungen ab und verheiraten sie sogar, indem sie einen Geistlichen und einen Kirchensänger holen.

256—257. Ein Alter überlistet die Tiere. A. — Die Pfiffigkeit. B. Ein Mensch begegnet (wie in Nro 11) einem Löwen, einem Bären und einem Wolfe. Er ißt eine Wurst, gibt dem Bären (Wolfe) davon zu kosten und eröffnet ihm, dieselbe sei von einem Eber. Der Bär tötet nun den Eber, wird aber nachher vom Menschen umgebracht, nachdem ihn dieser an eine Eiche gebunden hat. Der Mensch ertränkt sodann den Wolf und nimmt das Bärenfell sowie das Eberfleisch an sich.

258. Ein Jäger tötet einen Wolf und einen Bären, indem er jenen beim Schwanze packt und den anderen die Pfoten in einen gespalteten Baumstamm stecken läßt, wo derselbe eingeklemmt wird.

259. Wie die Tiere an einem Menschen Rache übten. Der Mensch prügelt einen Hasen durch, der ihm einen gepfropften Obstbaum benagt hat. Für den Hasen wollen nun ein Fuchs, ein Bär und ein Wolf an dem Menschen Rache nehmen, alle werden jedoch vom diesem besiegt.

260. Die Rache der Tiere. Ein Bauer, der junge Wölflein findet, schneidet diesen die Krallen ab. Die Wölfin bietet nun gegen das Dorf Wölfe, Bären und Füchse auf. Diese überfallen das Dorf und erwürgen eine Menge von Vieh und Geflügel. Erst dem Fuchs und den Hirten gelingt es sie zu verjagen.

261. Die Tiere beweinen ein Weib. Ein Alter lädt einen Wolf und endlich auch einen Fuchs ein, damit sie für sein verstorbenes Weib die Totenklage anstimmen. Der Fuchs frißt den Leichnam auf und berichtet dem Alten, sein Weib sei in den Himmel aufgenommen worden. Der Alte schenkt ihm nun alle Hühner.

262. Die tanzlustigen Tiere. Ein Mann hat einen gefangenen Wolf im Käfig tanzen gelehrt und zeigt ihn herumreisend auf Jahrmärkten vor. Als einmal die Stute mit dem Wagen und dem Käfig in einen Wald durchgeht, laufen Tiger und Bär herzu und kriechen in den Käfig. Der Mann springt auf, schließt den Käfig und fährt von nun an mit drei Tieren herum, nachdem er alle drei tanzen gelehrt hat.

263. Wie ein Musikant die Tiere hintergeht, indem er den Wolf, der spielen lernen will, in einen gespalteten Baumstamm klemmt, den Fuchs bei einer Pfote an einen Haselstrauch hängt und den Hasen an einem Busch in Fesseln legt; die Tiere befreien sich und lassen seitdem den Musikanten nicht schlafen, indem sie jede Nacht vor sein Haus kommen.

264. Von Einem der die Tiersprache verstand und der deswegen hätte sterben müssen, wenn ihm der Hahn keinen Rat erteilt hätte, wie eine widerspenstige Frau zu bändigen wäre.

265. Was Einem vorherbestimmt ist, trifft ein. Ein Waldheger begegnet einem Rudel Wölfe, denen er entkommt, nachher schießt er eine Viper an, wird aber von derselben gebissen und stirbt.

II. Vögel.

A. Wilde Vögel.

XXV. Adler.

266. Adler und Zaunkönig. Die Vögel wählen den Adler zum König, weil dieser im Fluge die größte Höhe erstiegen hat; dabei übersehen sie den Zaunkönig, der unter einem Flügel des Adlers verborgen, noch über diesen hinaus auffliegt.

267. Die Vögel, die unter der Herrschaft des Adlers zugleich unter die Verwaltung von zahlreichen Ministern geraten, von denen sie bedrückt werden, beschweren sich vor dem König, der jedoch seine Minister entschuldigt. Nun empören sich die Vögel und versammeln sich, um einen neuen König zu wählen. Dabei werden sie von den Parteigängern des Adlers überfallen, worüber es zu einer Schlacht kommt, die jedoch ohne Entscheidung verläuft. So gelingt es den Vögeln nicht eine neue Ordnung einzuführen.

268. Zwei Meisen und ein Adler, mit dem sich jene in einen Kampf einlassen.

269—270. Adler und Fuchs. A. — Ein Adler lehrt einen Fuchs fliegen. B. Der Adler hebt einen Fuchs in die Lüfte und läßt ihn fallen. Der Fuchs zerschellt, oder büßt im Falle seinen Schwanz ein.

271. Ein Adler und ein Iltis im Kampfe. Der Adler frißt zunächst die Jungen, dann auch den alten Iltis auf.

272. Adler und Maulwurf. Dem Rate eines Maulwurfs zuwider baut ein Adler sein Nest auf einer Eiche und verliert infolgedessen seine Jungen.

273. Der Adler und die Hühner. Die Hühner spotten über einen Adler, der obwohl er so hoch schwebt, sich dennoch niedrig setzen muß, sobald er essen will.

XXVI. Habicht.

274. Habicht und Wachtel. Eine Wachtel bekommt von einem Habicht, der einen Sperling gefangen hält, einen herben Verweis und flieht vor ihm.

275. Habicht als Schulze. Ein Habicht wird Schulze zuerst bei den Habichten, dann bei den Krähen, zuletzt bei den Staren, alle sind jedoch mit seiner Amtstätigkeit unzufrieden und setzen ihn ab.

XXVII. Rüttelfalk.

276. Der Rüttelfalk und ein Hühnchen, das seine Küken vor ihm verwahrt.

277. Ein Fuchs und ein Rüttelfalk schließen einen Vertrag daß der Falke den Fuchs im Winter, dieser jenen im Sommer zu füttern habe. Der Rüttelfalk hält sein Wort nicht, dafür will er den Fuchs fliegen lehren und tötet ihn.

XXVIII. Rabe.

278. Des Raben Hochzeit. Ein Rabe heiratet eine Krähe und ein Storch traut das Paar. Andere Vögel treten als Brautführer, Musikanten und Gäste auf.

279. Rabe und Fuchs. Ein Fuchs schwatzt einem Fuchse ein Häslein ab und frißt es. Dafür macht der Rabe dem Fuchse weiß, er wolle ihn fliegen lehren, hebt ihn empor und läßt ihn dann fallen.

XXIX. Eule.

280. Der Eule und des Falken Kinder. Eine Eule und ein Falke streiten mit einander, wessen Kinder schöner seien, wobei der Falke die Jungen der Eule anspeit.

281. Der Kater und die Eule, deren Junge er frißt, weil sie so häßlich seien.

XXX. Krähe.

282—283. Die Krähe und ihre Kinder. A. — Wie eine Krähe ihre Kinder auf die Probe stellt. B. Eine Krähe stellt ihre Kinder auf die Probe, um zu erfahren, welche Behandlung sie für

ihre alten Tage von ihnen zu erwarten habe und pflegt hernach nur diejenigen, welche auf die gestellte Frage keine überschwenglichen Versprechungen machen.

284. Wie eine Krähe aus einem Kruge Wasser trinkt? Sie wirft Steinchen hinein, bis das Wasser im Kruge genügend hoch steigt.

285—286. Fräulein Krähe. A. — Die betörte Krähe. B. Ein Fuchs preist die Krähe so sehr, daß diese gerührt ein soeben gefangenes Küchlein fallen läßt, das nun vom Fuchs verspeist wird.

287. Eine Krähe hält Freundschaft bald mit einer Eule, bald mit einem Habicht. Sie liefert die Eule dem Habicht aus, wird aber bald von einem Bauern mit einem Knüttel getötet.

288. Krähe und Schlange. Eine Schlange frißt Krähenjunge. Die Krähe rächt sich auf diese Weise, daß sie einer Königstochter ein goldenes Kettchen stiehlt und in die Schlangenhöhle hineinwirft, worauf dieselbe aufgegraben und die Schlange getötet wird.

XXXI. Elster.

289. Elstern und Krähen nisten in einem Dorfe, in dem eine Katze ihre Jungen erwürgt. Die Alten fliegen nun nach dem Walde, dort werden sie aber selbst von einem Adler getötet.

290. Die Elster und der Hahn. Eine Elster frißt Hühnereier, ein Hahn legt ihr also eine Schlinge. Es gelingt aber der Elster sich durch Betrug herauszuhelfen.

291. Wie junge Elstern aus eigener Unerfahrenheit einem Fuchse zur Beute fallen.

XXXII. Spatz.

292. Ein Spatz und eine Meise heiraten einander. Die Meise achtet aber der Ratschläge des Spatzen nicht und gerät in einen Käfig.

293. Der Spatzen Schicksal. Die Spatzen entkommen einem Vogelsteller, fallen aber einer Katze zur Beute.

294—295. Der angeheiterte Spatz. A. — Wie ein angeheiterter Spatz sich vor der Katze rettet. B. Während die Katze sich putzt, schlüpft der Spatz aus deren Pfoten.

296—300. Der halsstarrige Spatz. A. — Der schneidige Spatz. B. — Der Spatz und die Staude. C. — Der drollige Spatz. D. — Der eigensinnige Spatz. E. Eine Staude will den Spatzen nicht schaukeln. Dieser appelliert an den Wolf, an die Ziege u. s. w. bis er die Staude zwingt ihn zu schaukeln.

301. Ein Spatz rächt sich an einem Fuchs, weil ihn dieser hinterlistig fängt, während er den Kopf unterm Flügel hält. Statt zu den Hühnern, führt er den Fuchs zu einem Hunde, von dem derselbe auch zerrissen wird.

302. Ein Spatz befriedigt den Hund, indem er ihn füttert, tränkt und ihm Gelegenheit gibt sich zu belustigen.

303—304. Des Spatzen Rache. A. — Ein Spatz befreundet sich mit einem Hunde. B. Seiner Kinder wegen befreundet sich der Spatz mit einem Hunde, füttert ihn und sobald ein Mann seinen Freund tötet, weiß er es einzurichten, daß derselbe sein Pferd umbringt, ein Faß Pech zerschlägt und seine Frau ein Kind tötet.

305. Eine Katze sitzt über einen Spatzen und einen Rüttelfalken zu Gerichte, wobei sie den Spatzen auffrißt.

306. Die undankbaren Spatzen weigern sich im Winter einer Meise zu helfen, obwohl diese einmal eine Katze von ihren Nestern fortgejagt hat.

307. Ein Geizhals vergiftet sich durch die Spatzen, indem er eine aus Weizen hergerichtete Speise ißt, der, um die Spatzen fernzuhalten, bei der Aussaat vergiftet worden ist.

XXXIII. Meise.

308. Die dankbare Meise führt einem Knaben, der ihr die Freiheit geschenkt hat, aus Dankbarkeit öfters andere Vögel zu.

309. Eine Meise möchte gerne einmal satt werden und verklebt sich sogar die Steißöffnung, es gelingt ihr aber dennoch nicht ihr Ziel zu erreichen.

XXXIV. Nachtigall.

310. Die Nachtigall und die Zecke. Eine Nachtigall hat von einer Zecke deren Steiß geliehen und bisjetzt nicht wiedergegeben. Daher kommt auch ihre gegenseitige Feindschaft.

XXXV. Sommerkönig.

311. Ein Sommerkönig erhebt sich noch höher als ein Adler im die Lüfte, da er König der Vögel werden will.

XXXVI. Star.

312. Eines Stares Ehe mit einem Spatzenweibchen ist so glücklich, daß sobald der Star stirbt, sein Weibchen ihm vor Kummer bald nachfolgt.

XXXVII. Kuckuck.

313. Der Kuckuck und die Katzen. Ein Kater frißt dem Kuckuck seine Jungen auf. Zur Strafe entarten die Kätzchen, durch die sowohl der Kater wie die Katze umkommen.

XXXVIII. Schwalbe.

314. Die alten Schwalben erziehen ihre Jungen und gehen dann auseinander.

315. Die Schwalbe und der Uhu, denen ein Kaufmann die Nester zerstört, rächen sich an ihm auf diese Weise, daß sie ihn zunächst mit ihrem Geschrei verfolgen und sodann sein Haus in Brand stecken.

XXXIX. Birkhahn.

316. Der Fuchs und der Birkhahn. Ein Fuchs bringt einem Birkhahn Kunde von dem unter allen Tieren gestifteten Frieden, entflieht aber doch selbst, sodald er der Hunde ansichtig wird.

XL. Storch.

317. Ein Storch und ein Habicht halten einige Zeit Kameradschaft, sobald jedoch der Habicht von einem Landmann getötet wird, kehrt der Storch auf seine Sümpfe zurück.

318. Ein Storch stiftet Frieden zwischen einer Maus und einem Frosch, indem er beide auffrißt.

319. Storch und Frosch bewirten einander; der Fuchs setzt dem Storch in einem flachen Teller Milch vor, während dieser ihm in einer Flasche Fleischstücke anbietet.

XLI. Kranich.

320—321. Der Kranich freit ein Reiherweibchen. A. — Das launische Reiherweibchen. B. Ein Kranich wirbt um ein Reiherweibchen, dieses aber weist ihn ab; später einmal macht ihm dasselbe seinerseits einen Heiratsantrag, der nun gleichfalls zurückgewiesen wird.

322—323. Der Kranich bewirtet einen Fuchs. A. — Kranich und Fuchs. B. Ein Fuchs bietet einem Kranich auf einem flachen Teller Brei als Speise dar, wofür ihm dieser in einer enghalsigen Flasche Leckerbissen vorsetzt.

324. Ein Kranich bezieht bei einem Fuchse sein Winterquartier und unterrichtet ihn im Fliegen.

325. Der durch sein Abenteuer mit dem Wolfe gewitzigte Kranich will nun einem Eber, der an einem Krochen zu ersticken droht, denselben aus dem Schlunde nicht herausziehen, worauf der Eber auch verreckt.

XLII. Wachtelkönig.

326. Ein Wachtelkönig und ein Star gewöhnen sich bei einem Landmann ein. Der Wachtelkönig entflieht jedoch, sobald sein Herr ein Fenster aufmacht, während der Star, sobald der Bauer ihn sucht, sofort auf den Ruf sich meldet.

B. Hausgeflügel.

XLIII. Truthahn.

327. Des Truthahns Hochzeit mit einer Ente findet in Anwesenheit zahlreicher Tiere statt.

328. Ein Truthahn und ein Gänserich streiten über den Vorrang des Ersteren.

XLIV. Huhn.

329. Ein Huhn als Ratgeber gibt einem Mütterchen Ratschläge, wie der Winter und der Frühling hinzubringen seien. Sobald ein Iltis das Huhn erwürgt, stirbt das Mütterchen vor Kummer.

330. Eine gute Gluckhenne verläßt niemals ihre Küchlein, wohl aber eine schlechte.

331. Ein Streit zwischen einem Huhn und einer Ente endet damit, daß beide, da sie mit einem Strick aneinander gebunden sind, im Wasser ertrinken.

332. Der Hahn und das Huhn. Das Huhn versteckt sich vor einem Rüttelfalken, während der Hahn von demselben ergriffen wird.

333. Wie ein Fuchs die Hühner bewirtet, indem er sie in seinen Bau lockt und erwürgt.

334. Mehrere Hähne prozessieren sich, endlich prügeln die Verurteilten den Kläger durch.

335. Ein Hahn überlistet einen Fuchs, indem dieser ungeachtet des unter allen Tieren gestifteten Friedens vor einem Hunde die Flucht ergreift.

336. Ein Hahn hackt einer Henne ein Auge aus, ohne daß der Schuldige gefunden wird.

337. Ein Hahn und ein Hund streiten über ihre Nützlichkeit für den Gebieter, der nun den Hund fortjagt.

338. Hahn und Hund auf Wanderungen kommen zur Einsicht, daß sie es zu Hause doch noch am besten haben und kehren demnach nach mancherlei Abenteuern heim.

339—341. Der vermögende Hahn. A. — Mütterchens Hahn und Väterchens Huhn. B. — Der unnütze Hahn und die legende Henne. C. Der vertriebene Hahn findet einen Beutel mit Geld, gewinnt außerdem noch bei einem Herrn große Reichtümer, die er nun dem Väterchen (Mütterchen) bringt. Die Eier legende Henne hört dagegen mit dem Eierlegen auf.

342. Die Fabel von einem goldene Eier legenden Hühnchen und von einem Mütterchen und Väterchen, die es töten und nun alles verlieren.

343. Das Hühnchen und das goldene Ei, welches von einer Maus zerschlagen wird.

344. Das Halbhähnchen (das halbe Küchlein), welches die wunderbare Eigenschaft besitzt, von Neuem aufzuleben, sobald es geschlachtet ist.

345. Ein ersticktes Hähnchen lebt vom Meerwasser auf.

XLV. Taube.

346. Tauben und Spatzen streiten über ihre Nützlichkeit für die Menschen.

347. Eine Taube sitzt über eine Elster und eine Krähe zu Gerichte, wobei die Krähe umkommt und die Taube mit knapper Not entflieht.

348. Die Taube versieht das Richteramt, wird aber von einem Hahn, den die Hühner angeklagt haben, durchgeprügelt.

XLVI. Ente.

349. Der Enterich und der Fuchs, der ihn zu sich locken will, was ihm jedoch mißlingt.

350. Ente als Witwe eines Hahnes, der von einem Fuchse ergriffen wird, jammert über ihr Schicksal.

351. Wie eine Ente auszieht einen Wiedehopf zu prügeln.

XLVII. Gans.

352. Zahme und wilde Gänse befreunden sich miteinander und wollen gemeinsam leben, weder die einen noch die anderen bringen es jedoch fertig, sich den neuen Umständen anzupassen.

XLVIII. Schwan.

353. Schwan, Hecht und Krebs fassen den Beschluß ins Warmland zu ziehen, spannen sich also vor den Wagen, sind aber dennoch nicht imstande denselben von Fleck zu rücken, da sie nach verschiedenen Richtungen hinstreben.

C. Sonstige Vögel.

354. Vogel Kuk (ein fabelhafter Vogel) als König der Vögel gefällt den Vögeln nicht mehr; darum tötet ihn der Falke unter Beihilfe eines Kuckucks und wird selbst König.

355. Ein Vöglein gibt eine derbe Lehre einem Herrn, der es in Freiheit gesetzt hat, dann aber, indem er falschen Angaben Glauben schenkt, wieder einfangen will.

356. Die dankbaren Vöglein, die in dem Schädel eines Toten groß werden, sammeln alle seine Knochen auf, salben dieselben (mit einer Lebenssalbe) ein und beleben den Mann wieder.

III. Kriechtiere.

XLIX. Natter.

357. Eine Natter und eine Schlange streiten über ihre Nützlichkeit und Schädlichkeit für den Menschen.

358. Die Natter und das Kind. Eine Natter beißt ein Kind, welches stirbt, wonach der Vater ihr den Schwanz abhackt. Von nun an herrscht zwischen beiden erbitterte Feindschaft.

L. Otter.

359. Otter, Wolf und Fuchs. Eine Otter will einen Fuchs auffressen, worauf dieser an das Urteil eines Wolfes appelliert. Dem Wolf gelingt es die Otter unter eine Steinplatte zu locken, wo dieselbe umkommt, während der Fuchs, indem er auszieht für den Wolf Hühner zu holen, gleichfalls den Tod findet.

LI. Schlange.

360. Die Rache einer Schlange. Eine Schlange fügt einem Mann, der sie mit einer Sense verwundet hat, allerlei Schaden zu.

361. Eine Schlange erwürgt einen Menschen auf Veranlassung eines Fuchses.

LII. Balkennatter.

362. Eine Balkennatter tötet sich, indem sie in einen Spiegel blickt.

IV. Lurche.

LIII. Frosch.

363. Der Frosch und der Ochs. Ein Frosch will ebenso groß werden wie ein Ochs und bläht sich solange auf, bis er platzt.

V. Fische.

LIV. Hecht.

364. Der gefräßige Hecht geht zusammen mit einer Katze auf Mäusefang aus.

LV. Igelfisch.

365. Warum fliehen die Igelfische die Nähe der großen Fische? Weil sie in allen Instanzen einen Prozeß verloren haben, so daß es ihnen kraft des gefällten Urteils untersagt ist die Orte zu betreten, wo die großen Fische sich aufhalten.

LVI. Wels.

366. Wels, Krebs und Krähe. Der Wels packt eine Krähe, die eben einem Krebs auflauert, und verspeist sodann auch den Krebs.

LVII. Schlammpeitzger.

367. Schlammpeitzger und Hecht. Der Schlammpeitzger führt den Hecht in eine Reuse, während er selbst sich aus derselben davonmacht.

VI. Krustentiere.

LVIII. Krebs.

368. Ein Krebs arbeitet rasch. Ein Krebs soll Hefe holen, gießt aber an der Schwelle alles aus.

369—370. Fuchs und Krebs laufen um die Wette. A. — Die Wette eines Fuchses mit einem Krebs. B. Ein Krebs klammert sich an den Schweif des Fuchses und kommt auf diese Weise rascher ans Ziel.

371. Ein Krebs rührt das Herz einer Krähe, indem er sie an ihre Jugendjahre erinnert, so daß sie ihn wieder fallen läßt.

372. Ein Krebs erwürgt eine Krähe, die ihn gefangen hat.

VII. Spinnentiere.

LIX. Spinne.

373. Die Spinne und die Insekten. Die Insekten ziehen gegen eine Spinne in den Krieg, richten aber nichts aus.

374. Spinne, Fliege und Wespe. Weder eine Fliege noch eine Wespe sind imstande, aus einem Spinnennetz, in welches sie geraten, loszukommen, ebensowenig gelingt es ihren Genossinnen sie zu befreien. Erst ein Vöglein rettet sie, indem es den Feind an einen entfernten Ort trägt.

VIII. Insekten.

LX. Käfer.

375. Ein Käfer und ein Huhn schließen einen Vertrag, kraft dessen der in Freiheit gesetzte Käfer zur bestimmten Zeit wiederum zurückkehren soll, was er aber nicht tut. Bei der nächsten Begegnung frißt ihn also das Huhn auf.

LXI. Biene.

376—377. Biene und Hummel. A. — Eine Hummel freit eine Biene. B. Eine Biene weigert sich im Frühjahr die Hummel zu heiraten und als sie sich im Herbst dazu entschließt, da stirbt gerade die Hummel hin.

378. Eine Biene rettet einer Gans das Leben, indem sie den Jäger in die Nase sticht.

379. Die Bienen empören sich gegen den Menschen, sind jedoch später gezwungen ihn um Schutz gegen die Angriffe anderer Bienen anzuflehen.

380. Warum sammeln die Bienen keinen Honig vom roten Klee? Weil sie sich geweigert haben den Sonntag zu feiern.

LXII. Fliege.

381. Die pflügende Fliege antwortet auf die Frage einer Gefährtin, sie habe den ganzen Tag gepflügt.

382—383. Die ländliche und die städtische Fliege. A. — Wo lebt sichs besser? B. Zwei Fliegen sprechen über das Leben auf dem Lande und in der Stadt und ziehen das erstere vor.

384—386. Fliegen und Flöhe. A. — Die Wanderer. B. — F[illegible] und Fliege auf Reisen. C. Die Fliegen und die Flöhe haben ganz verschiedene Gewohnheiten. Jene leben lieber bei den Landleuten, diese bei den Stadtherren.

LXIII. Rinderbremse.

387. Eine Rinderbremse und ein Ochs besprechen ihr gegenseitiges Verhältnis zueinander.

388. Der Heiland und die Bremsen (Ein Wortspiel). Die Bremsen fliehen am Heilandstag (Christi Verklärungsfest im August), aus Furcht vor Kälte.

LXIV. Mücke.

389. Eine Mücke und eine Rinderbremse führen ein Gespräch. Die Mücke behauptet, sie würde auch im Winter stechen, wenn sie der Bremse Kleider anhätte.

390. Mücken und Bremsen sind keine Kameraden, denn jene sind beweglich, diese faul.

391. Die Mücken spielen einem Wolfe vor und dieser lädt sie zum St. Andreastag (im Dezember) ein.

392. Warum werden die Mücken ohne Flinten gejagt?

LXV. Wasserjungfrau.

393. Libellen und Ameisen führen einen Krieg, die Ameisen tragen jedoch den Sieg davon, weil sie jedes Wetter ertragen können und Vorräte für den Winter haben.

LXVI. Ameise.

394. Die Ameise und das Heupferdchen. Die Ameise läßt das Heupferdchen im Winter tanzen, da dasselbe im Sommer ohne zu arbeiten gesungen hat.

395. Die Ameise und die Taube. Eine Taube rettet die Ameise aus dem Wassser, wofür diese sie vor einer Schlinge warnt.

396. Stärker als ein Adler ist eine Ameise, denn sie ist imstande ein Bleistückchen von der Größe ihres Körpers zu tragen, was ein Adler nicht vermag.

LXVII. Floh.

397. Ein Bauern- und ein Herrenfloh kommen zur Einsicht, daß es bei einem Herrn besser zu leben ist als bei einem Bauern.

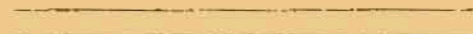
398. Ein Floh und eine Fliege führen ein Gespräch ihre Nützlichkeit für den Menschen.

LXVIII. Laus.

399. Der Krieg der Läuse mit den Flöhen, verursacht durch einen Streit um den Menschen, sowie um die Nützlichkeit beider Parteien für denselben.

LXIX. Sonstige Insekten.

400. Das Elend der Mistkäfer. Die Mistkäfer kommen in einer Versammlung zur Einsicht, daß es ihnen überall schlecht geht, da ihnen in Gärten und Feldern wie auch in Wäldern zahllose Feinde nachstellen.

Зміст книжки.

VI. Медвідь.

II. Птиці.

А. Дикі птиці.

Друкарські похибки.

Перед читанем книжки належить справити:

Ґрупи XXVII—XXIX, надруковані в такім порядку: Половик, крук, сова — належить переставити: XXVII. Половик. — XXVIII. Сова. — XXIX. Крук.

Паґінацію 27 аркуша належить посунути о дві сторінки в перед, зачинаючи її стор. 417, а кінчачи 432 (замість 415—430). Понадто:

				Надруковано:	Має бути:
Ст.	9,	стрічка	11 з долини:	підмогу	підмогу.
„	11,	„	6 „	здохнуть,	здохнуть
„	27,	„	1 з гори:	днему	д нему
„	35,	„	10 з долини:	ст,	ст.
„	40,	„	18 з гори:	тоти,	тоти
„	53,	„	18 з долини:	тру́ну.	тру́ну. —
„	60,	„	19 „	журірт	журіт
„	62,	„	11 з гори:	прибіжит	прибіжит,
„	68,	„	10 „	і заліз	і заліз
„	71,	„	17 з долини:	з їси	зїси
„	81,	„	13 з гори:	в місті	вмісті
„	83,	„	14 „	А каже	А. каже
„	97,	„	6 „	ч. 8, ст. 18	ч. 106, ст. 138
„	102,	„	17 з долини:	нездоганять	наздоганять
„	103,	„	16 з гори:	ско́чив	ско́чиў
„	104,	„	4 „	фіст	фіст,
„	116,	„	8 „	за яці	за-яці
„	129,	„	3 з долини:	тав	тай
„	144,	„	11 „	зараз	зараз,
„	154,	„	2 з гори:	привязяв	привязав
„	158,	„	9 з долини:	повязяли	повязали
„	165,	„	4 „	Дітвора	Дітвора
„	177,	„	1 „	сліпоту	сліпоту —
„	178,	„	16 „	Шебекині	Шебекині
„	213,	„	8 „	пирапаскудили	пирипаскудили
„	214,	„	15 „	пусгила	пустила
„	217,	„	2 „	є липни,	в липни,
„	219,	„	21 „	поле.	поле.
„	230,	„	13 „	Иак	Йак
„	231,	„	7 з гори:	да дитинов	за дитинов

				Надруковано:	Має бути:
Ст.	231,	стрічка 20	з гори:	га́у̂кати,	га́у̂кати.
„	238,	„ 2	„	менє	мене
„	238,	„ 13	„	на годувать	на-годувать
„	240,	„ 18	з долини:	тилє.	тилє,
„	248,	„ 9	„	да вала	да-вала
„	251,	„ 11	„	Курурíку	Кукурíку
„	281,	„ 8	з гори:	гріх.	гріх,
„	301,	„ 17	„	по тім	по-тім
„	340,	„ 10	„	кошом	котом
„	354,	„ 16	„	Шебєкині	Шебекині
„	354,	„ 18	„	одпого	одного
„	361,	„ 12	з долини:	гої	тої
„	364,	„ 1	з гори:	і хап, авяка	і хапав, яка
„	364,	„ 15	з долини:	зя	ся
„	378,	„ 15	„	долиии	долини
„	378,	„ 23	„	птахів	птахів,
„	384,	„ 17	з гори:	надлекіка	надлекіла
„	398,	„ 20	з долини:	русь	русь.
„	420,	„ 13	„	було б	було б не
„	474,	„ 10	з гори:	Иорж.	Йорж.
„	476,	„ 6	„	доконувать	докопувать
„	491,	„ 20	з долини:	вІн	він
„	509,	„ 8	„	ітеліґенти	інтеліґенти
„	513,	„ 12	„	Лемків.	Лемків,
„	514,	„ 5	з гори:	т. II.	т. II,
„	518,	„ 7	„	des Ganze	das Ganze
„	531,	„ 13	„	Wolf	Wolf,
„	533,	„ 17	„	Gebieter.	Gebieter,
„	534,	„ 3	з долини:	sehen.	sehen,
„	537,	„ 17	„	vom	von
„	541,	„ 5	„	im	in
„	542,	„ 15	з гори:	sodalb	sobald

Бп 12670-37-38
(1-2)